NUMISMATICKÝ ČASOPIS

VYDÁVÁ NUMISMATICKÁ SPOLEČNOST ČESKOSLOVENSKÁ V PRAZE

S PODPOROU MINISTERSTVA ŠKOLSTVÍ, VĚD A UMĚNÍ

REDIGUJÍ

GUSTAV SKALSKÝ A EMANUELA NOHEJLOVÁ-PRÁTOVÁ

ROČNÍK XIX. (1950)

1950

PAMÁTCE JUDr VIKTORA KATZE

OBSAH:

ČLÁNKY: Strana

Emanuela Nohejlová-Prátová, JUDr Viktor Katz . . . . . 7— 15
Emanuela Nohejlová-Prátová, Bibliografie numismatických prací JUDr Viktora Katze . . . . . 16— 21
František Cach, Brakteátové razidlo a ražební technika doby brakteátové 22— 36
Gustav Skalský, Měnová politika Karla IV. . . . . 37— 54
Karel Castelin, O českých zlatých ražbách 14. století . . . . . 55— 73
Emanuela Nohejlová-Prátová, Nález v Kyjově (peníze s IO). Příspěvek k moravskému mincovnictví 15. století . . . . . 74—115
Josef Petrtyl, Nálezy mincí na Chrudimsku . . . . . 116—130
Eugen J. Schulz, Jakub a Octavius Strada . . . . . 131—150
Josef Dobrý, Medaile Národopisné výstavy v Praze r. 1895 . . . . . 151—164
Richard Horna a Blahoslav Šeplavý, Medaile České akademie věd a umění . . . . . 165—173
Pavel Radoměrský, Studie o středověkých jetonech I. Jetony z hradu Lichnice . . . . . 174—179

NÁLEZY:

Josef Skutil, Nález římských mincí z Lípy na Rychnovsku ve východních Čechách 180
Gustav Skalský, Nález antických mincí u České Skalice 181
Gustav Skalský, Starý nález antických mincí v Předměřicích n. Lab. . . 181
Alois Čapek, Nález antické mince v Týništi n. Orl. 181
Václav Vágner, K nálezu českých denárů ve Staré Boleslavi . . . . . 181—182
Pavel Radoměrský, Zlomek prý jičínského nálezu českých denárů z konce 10. století . . . . . 182—184
Jan Halačka, Nález brakteátů u Jevíčka (dodatek) 184
Ludmila Kraskovská, Nález arpadovských mincí v Rišňovciach . . . 185
† *Otakar Mikš,* Nález v Rodné (s. o. Mladá Vožice) 185
Pavel Radoměrský, Nález v Kamenu u Tábora . . . . . 185—187
Josef Petrtyl, Nález pražských grošů v Dlouhé Brtnici u Jihlavy . . . 187
Milada Šleisová, Nález mincí v Měčíně u Klatov 187
† *Otakar Mikš,* Nález v Přeštěnicích u Milevska . . . . . 187—188
† *Otakar Mikš,* Nález v Ledvicích u Duchcova 188
Josef V. Dobiáš, Nález v Dalečíně u Nového Města na Moravě . . . . 188—190
† *Otakar Mikš,* Nález v Chlumu u Bystřice nad Pernštejnem 190
† *Otakar Mikš,* Nález ve Znosímí (obec Vlašim) . . . . . 190—193
† *Otakar Mikš,* Druhý nález ve Znosímí (obec Vlašim) . . . . . 193—194
Gustav Skalský, Nález v Hněvkovicích u Týna nad Vltavou . . . . . 194—195
Václav Čtrnáct, Nález grošů v Horním Hradišti u Plas . . . . . 195—196
† *Otakar Mikš,* Nález mincí z 15. stol. v Kyjově . . . . . 196—197
Em. Nohejlová, Grošový nález v Kyjově 197
Josef Petrtyl, Nález u Smrčku s kontramarkou „ježka" . . . . . 197—198
Václav Čtrnáct, Nález pražských grošů a míšeňských grošů v Partolticích na Přešticku . . . . . 198—199
Václav Picha, Nález v Šonově u Nového Města nad Metují . . . . . 199—200
Karel Dolista, Nález mincí ve Dmýšticích (pol. okr. Milevsko) 200
† *Otakar Mikš,* Nález v Jaroticích . . . . . 200—201
† *Otakar Mikš,* Nález v Hostinném . . . . . 201—205
† *Otakar Mikš,* Nález v Mělníku r. 1946 . . . . . 205—211
Em. Nohejlová, Nález v Bílém Újezdě 212
† *Otakar Mikš,* Nález v Bohumili 213

Strana

Josef Hrabě, Nález v Praze ve Štěpánské ul., r. 1938 . . . . . 213—214
Ludmila Kraskovská, Nález v Pečeňanoch (okres Bánovce nad Bebravou) 214
Josef Petrtyl, Nález v Petříkovicích . . . . . 214—215
Ludmila Kraskovská, Nález toliarov v Prievidzi . . . . . 215—216
Pavel Radoměrský, Nález z počátku třicetileté války v Lukavci u Pacova 216—218
Václav Vágner, Nález mincí ve Břehách u Přelouče . . . . . 218—219
Pavel Radoměrský, Nález z doby třicetileté války z okolí Žiliny . . . 219—220
František Křížek, Nález ve Slavonicích . . . . . 220—222
František Křížek, Nález mincí v Brně-Komíně . . . . . 222—224
Ludmila Kraskovská, Nález z Pezinku (okres Modra) . . . . . 225—227
† *Otakar Mikš,* Nález v Novinách pod Ralskem . . . . . 227—229
Milada Šleisová, Nález mincí v Klatovech . . . . . 229—230
† *Otakar Mikš,* Nález v Drevníkách u Dobříše . . . . . 230—232
Ludmila Kraskovská, Nález toliarov v Nadošanov (okres Levice) . . . 232—233
Ludmila Kraskovská, Nález v Lentove (okres Lučenec) 233
Ludmila Kraskovská, Nález v Sečovciach (okres Trebišov) . . . . . 233—234
Ludmila Kraskovská, Nález pokladu v Humennom . . . . . 234—235
Ludmila Kraskovská, Nález v Malej Toroni (okres Trebišov) . . . . 235—236
Pavel Radoměrský, Nález v Trnavě u Slušovic . . . . . 236—237
Ludmila Kraskovská, Nález v Borskom Svätom Mikuláši (okr. Malacky) 237
František Papoušek, Nález dvacetníků v Jakartovicích (okres Bruntál) 238
Ludmila Kraskovská, Nález zo Solničky (okres Kráľovský Chlumec) . 238
Stanislav Veselý, Zpráva o nálezech na Počátecku . . . . . 238—240
Karel Dolista, Zpráva Městského musea v Milevsku o nálezech mincí . 240
Vladimír Němeček, Po stopách nálezů mincí na Třebíčsku . . . . . 241—244
Drobné zprávy o nálezech . . . . . 244—245

LITERATURA . . . . . 246—252

OSOBNÍ ZPRÁVY 253

DOPLŇKY K VÁLEČNÝM ČÍSLŮM NUM. ČAS. ČSL. 254

RUSSKAJA VYPIS . . . . . 255—261

RÉSUMÉ . . . . . 262—267

EMANUELA NOHEJLOVÁ-PRÁTOVÁ:

JUDr VIKTOR KATZ

Rodiště JUDr Viktora Katze,[1]) jihočeské město Jistebnice, je malé horské městečko zcela ukryté se všech stran mezi kopci a vršky drsného a krásného kraje, který brzy vtiskal svůj ráz a ráz svého lidu v citlivou bytost hošíka jiskrných, tmavě hnědých očí. Celý ten kraj se svými lesíky i lesy, rybníky a lukami, chudými poli a baculatými obláčky, lid jeho vesnic, městečko s náměstím jdoucím mírně do kopce ke kostelu uprostřed jeho severní strany, všechno jeho obyvatelstvo, to vše bylo po celý život teple milováno a srostlo opravdu bytostně s dr Katzem. Znal kouzlo přírody svého rodiště i jeho okolí, kouzlo všedních dnů a jejich práce i klid a pohodu svatvečerů, svátků samotných a starých zvyků. Zdědil jejich pochopení ve své krvi a ssál je z chůviných prsou. Julius Fučík[2]) tak přesvědčivě ukázal jaký význam pro poesii mají chůvy z lidu, ať u Zeyera, Puškina nebo jiných básníků, nazvav lid chůvami básníků. Jsou chůvami tvorby. I Viktor Katz podlehl jejich kouzlu, ať byly skutečnou chůvou nebo pomocnicí v domácnosti nebo kočím na poště. V rodném domě dlouho nepobyl. Rodiče se brzy po jeho narození přestěhovali do jednoposchoďového domu čp. 81, a už jako hošík byl pyšný na tento svůj domov. Byl pyšný na tatínka, Adolfa Katze, pana poštmistra ze staré poštmistrovské rodiny, která o sdělování lidských radostí, starostí i bolestí pečovala v Jistebnici už málem 100 let, když se on, na den prvního května 1880, narodil. Byl pyšný na dědečka Hynka Katze, že měl v národní gardě na pomoc Praze r. 1848 číslo jedna, že mluvil jen česky, zatím co jiní ještě němčili. Byl pyšný na tatínkovu práci osvětovou a organisační — neboť tatínek raději nechal poštu poštou a jako člen městského zastupitelstva a zakladatel a předseda místního Okrašlovacího spolku se staral o založení sadů (ve kterých mu pak vděční občané postavili pomník), o výzdobu náměstí i ulic, vůbec o věci veřejné. Mohl tak dělat s klidem, poněvadž doma maminka Josefina, rozená Arnsteinová z Černovic u Tábora, paní moudrá, jemná, energická a pilná pevně vládla nejen domácnosti, ale i poštovní kanceláři, jejíž práce zvládla stejně mistrně jako úkoly kuchyně a matky tří dětí: Aničky (později Witzové, † 28. 1. 31), Viktora a Boženky (později Kohnové, zahynuvší neznámo kdy a kde v německém koncentračním táboře). A hošík byl nesmírně pyšný na svou rozšafnou maminku, na široký, dlážděný průjezd domu, kterým těžké poštovní vozy vjížděly na uzavřený dvůr, za nímž už lákala zahrada jakoby jednotný koberec kolem překrásné velké lípy. Byl to domov teplý a kulturní, kde jen něco bývalo nejasné a něco svíralo srdce úzkostí. Tak nemohl hošík pochopit, proč nesmí s ostatními kluky do obecné školy: byl ť žid a musil do židovské. Ale to se brzy vyrovnalo, když r. 1891 odešel do blízkého Tábora do gymnasia. Prostředí starého husitského města jen zocelovalo svým ka-

[1]) Základem této přednášky byl slavnostní projev na smuteční schůzi za JUDr Viktora Katze v Numismatické společnosti čs. dne 15. VI. 1945. Snažila jsem se použít pokud možno nejvíce vlastních slov dr V. Katze z korespondence, hlavně tam, kde šlo o charakteristiku poměru k rodnému kraji.

[2]) Julius F u č í k, Tři studie, Praha 1948.

menným vlivem duši mladého Viktora Katze. Vzduch se chvěl ještě ozvěnou chorálů, uličky se bojovně klikatily a každý starý dům, kout, branka, brzy důvěrné známé, zdály se volat po češtější formě jména. A tak student Vítězslav Katz prošel slavně maturitou (r. 1899) a — tehdy jako předseda jihočeského Štítného a brzy místopředseda Kappra — zamířil, leckdy při tom debatuje s Alfonsem Šťastným z Padařova, na právnickou fakultu Karlovy university. Do Prahy. A přímo do rodiny strýcovy, bratra otcova, slavného zemského advokáta JUDr Leopolda Katze, onoho nadšeného českého vlastence, který tak ochotně podporoval všechno dobré a krásné. Tam poznával právník Katz nejen zoufalství rodinného rozvratu a tragedie, ale i celou kulturní obec českou, tam nalezl i svou velkou lásku, jíž měl zůstat věren po celý život: českou minci. Poštmistrovská tradice rodu určovala jeho další osud. Po promoci r. 1906 vstoupil do služeb poštovního ředitelství v Praze, záhy se ohražuje proti německému a — jediný! — prakticky bojuje o české úřadování,[3]) do služeb, v nichž po čtyřletém pobytu v poli za první světové války hrál v době první republiky významnou roli, aniž měl zvláštní úřednický úspěch. Zvláště konec jeho kariéry byl charakteristický. Presidentem republiky podepsané jmenování vládním radou nebylo mu v říjnových dnech roku 1938 už doručeno.

V rodinných tradicích nalezl i nevěstu, Adu, rozenou Rosenbaumovou, která byla na jaře roku 1941 odvedena Němci do koncentračního tábora, odkud se už nevrátila stejně jako sestra Božena a milovaná neteř JUDr Doluška Friedmannová. Syn JUDr Jaroslav (nar. 1912) byl mu radostí i starostí. Dne 17. března 1939 odjel do Anglie a ani s ním se už otec nesetkal.

Z těchto vnějších předpokladů a v nich rostl dr Viktor Katz. Vybaven skvělými vlastnostmi (jen pro řeči nebyl nijak nadán), jedinečnou pamětí, organisačním talentem, velmi bystrým postřehem, se silnou zálibou pro jakoukoliv uměleckou tvorbu, sám schopný kreslíř, malíř a modelér, plný nutnosti obklopovat se vybranými předměty, zvídavý duch, trochu netrpělivý a předobrý člověk, osvědčující své jemné cítění vždy znova a znova všem přátelům, podřízeným i cizím potřebným, věrný v přilnutí k rodné hroudě i národu, k němuž vždycky patřil, ochotný poradit a pomoci, ať kdokoliv a v čemkoliv ho přišel požádat, prostý a vděčný za každou maličkost a oddaný zemi i lidem, jakoby byl odrazem Myslbekovy Oddanosti, jejíž velký bronzový odlitek stával před jeho psacím stolem. Hluboce miloval hudbu, dobrou, vážnou hudbu, hlavně Beethovena a Smetanu. Ve chvílích skleslosti napřímoval ho nejednou Sukův pochod V nový život. Pozorné a lidsky proteplené chování činilo jej velmi příjemným. Suverenně ovládal i nejtěžší ze společenských umění, umění odejíti.

V úřadě, ač neobyčejně svědomitý, nevypotřeboval svou zásobu energie. A tak se uplatňoval v rozličných společnostech a spolcích, hlavně v Numismatické společnosti československé, Klubu rodáku města Jistebnice, Musejním spolku tamže, Sokolu tamže, ve spolcích sociálních, poštovních, historických atd. i v řadě nejrozličnějších komisí kulturních nebo úředních. Všude byl pln iniciativy a pln síly na provedení svých návrhů. Založil a vyinstaloval Městské museum v Jistebnici, dal myšlenku pro postavení pomníku padlým i pro zřízení chudobince v rodném městě, ustupuje skromně do pozadí a posunuje jiné jako zasloužilé o věc vpřed.

[3]) Doklady tohoto zápasu uveřejnil sám v článku Kus historie úřední češtiny na poště v časopise Čs. pošta XV. 1933, str. 167—169.

Nám českým numismatikům se zdá, že nejvíce energie a nejvíce lásky vydal pan dr Katz v Numismatické společnosti československé. Stál u jejího zrodu z kroužku numismatiků, založeného roku 1913 Karlem Chaurou, u jejího přetvoření v Numismatickou společnost čs. roku 1919, tehdy už jako pokladník, i u jejího základního přerodu ve vědeckou společnost roku 1924, tehdy a odtud až do roku 1939 jako její jednatel. Už jen dvacetiletá náplň jeho funkcí zaslouží úcty a vzpomínek. Co tu bylo jednání, zařizování, psaní, přemýšlení a starostí, kolik neúnavnosti a houževnatosti bylo ve všem jeho počínání. Dr V. Katz nebyl však jen funkcionářem Numismatické společnosti, nýbrž i českým numismatikem. Školen už svým strýcem dr Leopoldem Katzem, veden vlastním správným citem vyrostl v odpovědného, cílevědomého sběratele velkého stylu. Omeziv se na typy českých mincí, české renesanční medaile, početní peníze a přehledné sbírky antiky a srovnávacího materiálu, nešetře hmotnými prostředky, vybudoval jedinečnou sbírku českých ražeb stříbrných, kterou nemohl však, třebaže byla tak jako málokterá věcně zkloubena, odevzdat veřejnosti jak si vroucně přál. Naopak, jen tak tak že mohl dáti pokyny, kam s kterou částí — obětaví přátelé se jich ujali s plnou odpovědností — a spíše ještě byl ke své bolesti nucen, aby tříštil, co s neobvyklým porozuměním sestavil. Bylať dru Katzovi sbírka sice vlastnictvím, majetkem (touha po majetnictví té které vzácné mince byla u něho často ostře vyvinuta), ale v prvé řadě mu byla studijním materiálem, nashromážděným, aby k němu mohl kdykoliv ve dne i v noci přistoupit, aby jej mohl použít pro nové odhalování hlubší souvislosti dějin české mince. Proto také byla jeho sbírka opřena o odbornou knihovnu, jedinečnou pro jednotlivce, která je dnes majetkem Numismatické společnosti. V jeho uvědomělosti byla jeho sbírka vždycky otevřena bez jakékoli záludnosti i všem badatelům jiným, doplňujíc se cílevědomě se sbírkou Národního musea. Co materiálu, nových problémů i jejich vysvětlení bylo jen skryto v nevzhledné české drobné minci Katzovy sbírky! Jak promyšlené byly jeho řady českých denárů! Jakou chloubou byly serie tolarů a jejich dílů, zachovávající sběratelskou práci kolika dřívějších majitelů! Kolik prací vytěžil ze svých medailérských pokladů!

Jako dějiny Numismatické společnosti čs., tak i vývoj Viktora Katze jako numismatického badatele lze charakterisovat dvěma slovy:[4]) Věstník a Časopis. Své práce, uložené do Věstníku Československé numismatické společnosti v letech 1919-1924 označil sám jako své numismatické počátky. Nechybělo ani v nich skvělých postřehů a bystrých závěrů, ke kterým spěchal leckdy bez dostatku trpělivosti. Zápasil však s výrazem a klopýtal nejen o svou netrpělivost, ale i o nedostatek metodického školení. V devíti z jedenácti větších článků dotýkal se tu problémů ze všech údobí našeho mincovnictví: denárového, brakteátového, grošového a tolarového a sám nalezl i nejsprávnější cestu numismatického poznání: popis nálezu mincí. Porovnáme-li však jeho první odborný článek vůbec, popis denárového nálezu v Dnespekách[5]) a jeho poslední větší práci, popis denárového nálezu v Kelči na Moravě,[6]) vidíme ihned, jak autor vyrostl. Mezi oběma

[4]) Srovn. m o u zprávu o úmrtí V. Katze: K úmrtí JUDr Viktora Katze, českého numismatika, která byla bez mé zásluhy uveřejněna dne 31. I. 1940 v Nár. listech jako soupis materiálu a m ů j nekrolog: JUDr Viktor Katz v Naší vědě XXIV., 1946, 107—110.

[5]) Nález denárů Vratislava II., Věstník NSpČs. 1919, str. 27 sl.

[6]) Nález mincí a sekaného stříbra ze zač. 11. stol. u Kelče na Moravě, NČČsl. XV., 1939, str. 10—22.

popisy leží celý lidský život a veliká práce. Tři z článků uveřejněných ve Věstníku mají dodnes svou hodnotu i když leccos bylo i v nich opraveno buď Katzem samotným nebo badateli jinými. Jsou to studie o malých groších,[7]) o ražbách mincovny pražské a budějovické za vlády Rudolfa II.[8]) a o denáru svatováclavském a denárech slavníkovských.[9]) Dva z článků věnoval všeobecným úvahám,[10]) jež ho zajímaly až do konce života tak intensivně, že se rozhodl sestaviti t. zv. numismatickou příručku, bohužel nedopsanou ani v rukopise. Jen jediný veliký obor jeho numismatického studia zůstal ve Věstníku nedotčen, medaile. Článků věnovaných ve Věstníku medailérství, hlavně českému, je několik, jenomže jsou, s výjimkou[11]) MUDra Antonína Mastného soupisu medailí českých lékařů 15. a 17. století, rychle psanými články Eduarda Fialy, které byly snůškou jeho starších vědomostí. Eduard Fiala, vynikající praktik, nebyl vhodným redaktorem prvních prací Katzových. Teprve roku 1925 založením Numismatického časopisu československého [12]) dostal se dr Viktor Katz pod vynikající redaktorský vliv dra Gustava Skalského. A byl to právě on, který vždycky vděčně vzpomínal velikých zásluh Skalského po této stránce. „Učí nás psát" vyznával upřímně. Revolucionalismu Skalského, v dobách počátku Časopisu až poněkud příliš ostře vyhraněný proti soukromému sběratelství, tu nalézal vnímavou, kritickou a chápající ozvěnu. Katz rozumněl i když svou osobou mírnil. A zůstává jednou z jeho největších zásluh, že i při rychlém svém růstu dovedl vždycky spojovat ve své osobě porozumnění zákonům vědy s potřebami slušného, uvědomělého sběratele. Sám si rychle osvojil techniku vědecké práce. Nedostatek školení, t. j. přímo nedostatek historických seminářů, činil ho však až do konce života nejistým. Neznal v tom nemístné domýšlivosti. Každou práci předkládal přátelům i redakci k opravám a upozorněním bez jakékoli povznešenosti, naopak radoval se z každé rady a pomoci.

Prvé období jeho prací kolem prvních ročníků Časopisu je naplněno touhou uvésti jakýsi řád do popisu, roztřídění a soupisu českých a slovenských medailí. Ve studiích věnovaných této snaze zpracoval nejprve podrobně jednotlivé problémy v řadě monografií[13]) otiskovaných postupně

[7]) O malých groších, Věstník 1921, str. 136.

[8]) K dějinám mincovny pražské a budějovické za vlády Rudolfa II., Věstník 1923, str. 213. Tento článek se později stal prvým základem mé práce Ražby mincovny v Českých Budějovicích ok. r. 1600, NČČsl. XVI. a XVII., 1940/41, str. 50 sl.

[9]) Denár knížete Václava Svatého a denáry Soběslava Slavníkovce, Věstník 1923, str. 202 sl.

[10]) Numismatické padělky, Věstník 1919, str. 36 sl. a O mincích výtěžkových, tamže 1920, str. 84 sl.

[11]) Medaile českých lékařů 16. a 17. století, Věstník 1919, str. 18 sl.

[12]) Od počátku byl dr Viktor Katz členem redakční rady až do r. 1940 (tedy i po první rok okupace, tehdy ovšem už jen na zapřenou). I zde jeho význam léty rostl. Po celou dobu spočívala na něm tíha administrace, ale už od konce dvacátých let se plně účastnil všech redakčních prací.

[13]) Příspěvek k životopisu Kristiána Malera, NČČsl. I., 1925, 28—35; Concz Welcz a Caspar Ulich, NČČsl. I., 1925, str. 125—130; Wolf Milicz, Nickel Milicz a Zachariáš Kempf, NČČsl. II., 1926, str. 85—114; Bílá Hora na medaili, NČČsl. II., 1926, str. 119—124; Další příspěvky k dějinám jáchymovského medailérství 16. stol., NČČsl. III., 1927, str. 62—71; Alessandro Abondio, NČČsl. IV., 1928, str. 30—44; Die Signaturen Joachim Deschlers, Berl. Mzbl. 1929, str. 454—456; Eine unedierte Medaille des Antonio Abondio, Berl. Mzbl. 1929. str. 539—541; Prvních sto let české portrétní medaile, NČČsl. V., 1929, str. 105—138; Kremničtí řezači železa a medailéři Kryštof Füssl, Lukáš Richter a Abraham Eysker, NČČsl. V., 1929, str. 139—180; Eine Joachimsthaler Auszeichnung in Form einer

v českých i cizojazyčných odborných časopisech (rakouských, německých, švýcarských i anglických), pak se uchopil thematu konečným zralým sevřením ve velkém samostatném díle Die Erzgebirgische Prägemedaille des XVI. Jahrhunderts,[14]) v několika obsáhlých článcích, věnovaných jednotlivým střediskům medailérství v Čechách[15]) a v konečném résumé a zhodnocení vlastních prací: Poznámky o rudohorských rytcích železa 16. stol.[16])

V této dlouhé řadě prací, publikujících, popisujících, roztřiďujících a hodnotících české medaile hlavně 16. a počátku 17. stol. je ukryto mnoho přímo geniálních postřehů, které nám dnes připadají velmi prosté, jako každé Kolumbovo vejce. Nejdůležitější poznatky v třídění jáchymovských a kremnických medailí vyplynuly z Katzova spojení medaile ražené s litou a medaile náboženské s portrétní. Je až neuvěřitelno, že i největší znalci medailérství 16. stol.[17]) do vystoupení Katzova setrvávali téměř tvrdošíjně na těchto dvou a dvou základních skupinách medailí a že vůbec nepřipadli na myšlenku obě skupiny vždy spojit v jednu. Proti našim odborným pracem o medailích 16. stol., jak je roztříštil na př. Eduard Fiala v popisu sbírky Donebauerovy,[18]) byla práce Katzova velikým krokem vpřed tím spíše, že, ač vycházel vždy od vlastní hmotné památky, spojil její pramennou sílu s prameny písemnými i jinými (na př. se studiem dochovaných památek jiných uměleckých odvětví, v nichž systematicky hledal, zejména v rytinách, vzor a předlohy medailí). Tato methoda nebyla ostatně jen jemu vlastní, ale šířka zachycených památek byla nevšední a tato heuristická práce jednotlivce bez odborného vzdělání přímo překvapovala. Šíře a bystrost postřehu vedla ho k odhadům o Hanuši Riegrovi, vratislavském medailéru z 1. poloviny 17. stol.,[19]) v nichž jsou smělým tahem pera narýsovány vlastně i dějiny celého eggenberského mincovnictví. A kolik sta-

Medaille (mit den Buchstaben S H), Berl. Mzbl. 1929, str. 561—563; Medaile na pražských zvonech zvonaře Tomáše Jaroše, NČČsl. VI., 1930, str. 111—116; Die Kremnitzer Medaillenreihen 1530 bis 1600, Num. Zeitschrift 1930, str. 109—116; Der Pfauentaler, Frankf. Mzztg. 1930, str. 89—91; Die Pesttaler. Der Mzsammler, 1930, str. 44—46; Eine St. Georgsmedaille des Antonio Abondio, Berl. Mzbl. 1930, str. 17—19; Eine goldene Denkmünze auf den Tod Maxmilian II., Berl. Mzbl. 1930, str. 145—147; Die ältesten Hofprägemedaillen Valentin Malers, Berl. Mzbl. 1931, str. 97—100; Zur Joachimsthaler Medaillen-Erzeugung I., Berl. Mzbl. 1931, str. 214—216; II., tamže 225—226; Eine Medaille auf den Joachimsthaler Bürgermeister Stephan Hacker, Berl. Mzbl. 1931, str. 245—247; Das Beschauzeichen von Schneeberg, Berl. Mzbl. 1931, str. 266—267; Peter Flötner und die Erzgebirgische Prägemedaille, Numismatik 1932, str. 15—16; Ein goldener Gnadenpfennig Friedrichs V. von der Pfalz v. d. J. 1627, Berl. Mzbl. 1932, str. 511—514; Ferdinand III. auf Medaillen des Alessandro Abondio, Berl. Mzbl. 1932, str. 554—559.

[14]) Praha 1932, 292 stran, 72 hlubotiskových tabulek.

[15]) Pražské ražené medaile a jetony až do počátku 30leté války, NČČsl. IX., 1933, str. 71—84; Kutnohorské medailérství v 16. stol. v Kutnohorských příspěvcích k dějinám vzdělanosti české 1933, str. 14—28 (oboje i v německém podání: Prägemedaille u. Rechenpfennig in Kuttenberg u. Prag vor 1620, Num. Zeitschrift 1934, str. 109—120); Eine unerkannte „Judenmedaille", Der Mzsammler 1934, str. 32—33. Die Budweiser Prägemedaille im 16. Jahrh., Der Mzsammler 1935, str. 68—72.

[16]) NČČsl. X., 1934, str. 74—83 a Bemerkungen zu den erzgebirgischen Stempelschneidern des 16. Jhts., Der Mzsammler 1936, Beilage, stran 14.

[17]) Tak ještě Georg Habich ve vrcholném díle Die Deutschen Schaumünzen des XVI. Jahrh., I.—II., Mnichov 1929—1934.

[18]) E. Fiala, Beschreibung der Sammlung Böhmischer Münzen - des Max Donebauer Praha 1889. Tvoří zde skupiny medailí podle zcela vnějších znaků a používá tak způsobu v té době v odborné literatuře obvyklého.

[19]) Hans Rieger, Siegel- und Stempelschneider zu Breslau, Num. Zeitschrift 1934, str. 71—82.

tečnosti je v jeho Poznámkách o rudohorských rytcích želez 16. stol.,[20]) článku, který rozváděl a odůvodňoval, co objemná Katzova kniha o rudohorských medailích prozradila v několika větách na svém konci: vlastní omyl. Málokdo si všiml významu tohoto nevelkého článku a málokdo mu rozuměl. Právě proto psal Viktor Katz často do německých časopisů, poněvadž potřeboval slyšet ozvěnu svých prací. V daném případě šlo o nové přiřčení celé velké řady velmi charakteristických rudohorských medailí signovaných písmenem H, na jehož střední příčce stojí křížek, kraslickému řezači Hieronymovi Dietrichovi, přidělovaných v knize Erzgebirgische Prägemedaille Hieronymovi Magdeburgerovi a o nové rozdělení zbývajících známých prací mezi Hieronyma Magdeburgra, Melchiora Peuerleina a zlatníka Petra, uvedeného do literatury novými archivními objevy P. Bamberga.[21])

Roztřídění, určení i hodnocení českých medailí 16. století V. Katzem lze pokládati alespoň v celku za konečné. Je to bezpečná základna i pro dějepisce umění, který tu má mnoho propracováno, co by mělo být jeho speciálním úkolem. Jsme přesvědčeni, že nikdo jiný, než zkušený numismatik, znalec mincí, jemuž nebyly cizí ani vznikové a výrobní souvislosti mince a medaile, nemohl tento těžký úkol splnit způsobem tak uspokojujícím.

Současně s pokusy objasniti vznik, vývoj a dochované památky české medaile 16. stol. jde v díle Viktora Katze i snaha, aby byly rozluštěny záhady kontramarkovaných pražských grošů, themata ryze numismatická a ve svém jádru převážně peněžně historická, obírající se zjevem v peněžním hospodářství střední Evropy velmi významným. Když koncem 14. stol. vešlo ve známost širší veřejnosti, že upadá jakost dobře známých a v širokém zahraničí ochotně braných pražských grošů, bránila se středo- a západoněmecká města grošům špatné jakosti tím, že označovala groše dobré jakosti zvláštní značkou, kontramarkou, obyčejně částí obrazu svého městského znaku. Jen takto označené, kontramarkované kusy byly v městském okruhu i dále platidlem. Katze i zde lákala v prvé řadě hmotná památka sama, její správné určení a přidělení tomu kterému městu i soupis všeho materiálu. Přece však i tu přecházel od prvotní ryze deskriptivní práce[22]) od čistě vnějších znaků k sledování hlubších souvislostí hospodářských, jenže po této cestě již nedošel. Úspěšným předpokladem další práce o kontramarkách by bylo bývalo soustavné studium archivního materiálu, roztříštěného a nepřehledného již před poslední světovou válkou. Katz si dobře uvědomoval nesplněné předpoklady a opakoval několikráte, že se ke zpracování kontramarek vrátí, až budou vypublikovány německé městské archivy. Ale i tak přinesla jeho kombinační schopnost nejednu opravu v určení a přidělení kontramarek, která musel i hájit proti německým badatelům (hlavně dr. Lanzovi) a jimž věnoval i svou poslední práci vůbec. Největším přínosem jeho práce na tomto poli je přiřčení kontramarky ježka městu Jihlavě pro shodu

[20]) Srovn. pozn. č. 16.

[21]) P. Bamberg, Hieronymus Magdeburger, Peter Goldschmied und Jobst Leypold, Berl. Mzbl. 1933, str. 129—138 a 148—151.

[22]) Kontramarky na pražských grošich, Praha 1927 v Knihovně Num. čas. čsl. I.; Ein Beitrag zur Gegenstempelung der Prager Groschen, Bl. f. Mzfr. 1927, str. 83—85; Ještě kontramarky na pražských grošich, NČČsl. VI., 1930, str. 63—74; Die Nürnberger Gegenstempel auf Prager Groschen, Bl. f. Mzfr. 1930, str. 164—168; Ein Beitrag zur Geschichte der Prager-Groschen-Stempelung, Frankf. Mzzeitung, 1932, str. 449—450; Ein unbekannter Gegenstempel von Ravensburg, tamže 1932, str. 492—493; Ein falscher Gegenstempel von Bern auf Prager Groschen, Revue suisse de numismatique 1940, str. 147—150.

obrazu ježka na pražském groši a ve znaku Jihlavy a pro častý výskyt její v domácích nálezech. Viktor Katz znal jich jen několik a proto uzavřel malý odstavec své práce r. 1927 slovy: „byla by to závažná výjimka z pravidla". Archiv jihlavský až dosud nepotvrdil zpupnost městských německých konšelů, se kterou se hlásili ke způsobu měst říšských, označujíce obrazem svého znaku, že peníze českého království jsou berné i v městě Jihlavě. Ale nové nálezy několikráte potvrdily myšlenku Katzovu jako správnou. Pokud je ještě mohl sledovat, velmi se jimi těšil.

Nerozpakoval-li se Viktor Katz přiznat vlastní omyl ve studiích o medailích 16. stol., nebál se tak učinit ani v pracích čistě numismatických. Spíše na něm rostl. Právě on, který v článku Denár knížete Václava Sv. a denáry Soběslava Slavníkovce[23]) první v Čechách upozornil na možnost ražeb Václavovy a Slavníkovské, postavil se, když dalším studiem došel k jinému názoru, proti staršímu mínění Julia Menadiera,[24]) Gustava Skalského[25]) i přísně sám proti sobě. Musil se tu rozhodnout i mezi dvěma činiteli velmi závažnými ve svém životě. Volil svou vědeckou pravdu proti přátelství. Volil ji tíže, než se zdálo, když zahajoval a vedl největší vědecký spor v dějinách české numismatiky, hledaje leckdy pro sebe potvrzení oprávnění svého postupu, jak vyplývalo z jeho hovoru a jak dokládá věta podle díla Fr. Alberta Langeho, citovaná v závěru prvé odpovědi Skalskému: „ani já jsem neměl práva mlčet".[26]) V tom sporu byl několikráte raněn a několikráte ranil. A přece z polemiky jeho s drem Gustavem Skalským vzniklo mnoho kladného. Nejen fakticky, nýbrž i methodicky je toto utkání se dvou velkých českých numismatiků značným přínosem a mnohde i ukazatelem cest.

Stěžejním bodem sporu jsou denáry s křížkem v hladkém vnitřním kruhu a opisem VENCIEZLIVVS na líci, nečitelnými třemi písmenami v hladkém vnitřním kruhu a zkomoleným a nečitelným opisem na rubu, vážící průměrně 1.148 g. V době polemiky Katze se Skalským bylo známo už devět kusů těchto mincí a byly přidělovány v popisech nálezů nebo studiích o středověkém mincovnictví buď Václavu Svatému do r. 929 nebo některému knížeti polskému na počátek 11. století.[27]) K obojí možnosti došel přísnou eliminační methodou Skalský, ale přiklonil se k přiřčení prvému, používaje jako hlavního důvodu pro výklad denáru sv. Václava theorie o prestižní stránce vzniku peněz a odvolávaje se při hájení její na analogie v jiných zemích, třebaže právě z počátku 11. století. Katz odmítá zcela přestižní ražbu peněz a pokládá t. zv. svatováclavský denár za polskou ražbu počátku 11. stol., k čemuž ho vede hlavně fakt, že sporný denár byl vždy nalezen na polské půdě v nálezech ukrytých podle jeho datování v prvých desetiletích 11. stol. a že z devíti známých kusů nejméně tři jsou jednostranné, technický to nedostatek, vyskytující se na polských mincích.

Na prvý pohled překvapí každého, kdo se zamyslí nad otázkou svatováclavského denáru možnost velikého časového rozpětí v přidělování tohoto de-

[23]) Věstník Num. spol. čsl. 1923, str. 202 sl.

[24]) J. Menadier, Funde deutscher Münzen, Zeitschrift f. Num. 1887, str. 158.

[25]) Denár Václava Svatého a počátky českého mincovnictví, Praha 1929. - Kníže Václav Svatý a počátky české mince, Svatováclavský sborník I., str. 184 sl.

[26]) NČČsl. XII., 1936, str. 84.

[27]) Popis jednotlivých kusů a příslušnou starší literaturu viz v díle Skalského, Denár knížete Václava Sv., pozdější literatura je uvedena v knize Katzově O chronologii českých denárů dále citované. Odchylky od nahoře zmíněných hlavních dvou názorů jsou detailně probrány v této základní literatuře.

náru. Proto také je jasné, že otázka přiřčení jediné mince a spor o ni se musil změnit v otázky širší a hlubší: otázky začátku české ražby vůbec a chronologie českých denárů celého 10. století i počátku století jedenáctého. A proto také obě Katzovy knihy té doby, O chronologii denárů Boleslava I. a Boleslava II.[28]) a Úvahy o chronologii českých denárů na počátku XI. stol.[29]) jsou založeny velmi široce a doplněny v polemice s Gustavem Skalským ještě šířeji.[30]) Obě jsou až dosud nejlepším zpracováním našich prvních peněz. Jejich největší předností je řada nových poznatků, hlavně ve výkladu i velmi dalekých možností předloh pro jednotlivé typy českých denárů a použití přesvědčivých diagramů nálezových. Jejich chybou je ona určitá netrpělivost, třebaže ze všech prací Katzových zde nejlépe zvládnutá, nedostatek skepse k vlastním objevům a myšlenkám a položení dokladů do, třebaže nepatrného, přece však výhodnějšího sledu než bylo věcně správné. Myslím tu hlavně na chronologické seřazení nálezů mincí, kde nebyla přísně dodržena posloupnost časová, ač by byla grafickému obrazu nebyla celkem uškodila. Také tuze přesné datování jednotlivých typů denárů — až na rozmezí dvou let — je jistě pokusem hodně odvážným. I přespříliš kritické Katzovo stanovisko k vynikajícímu postavení Čech v druhé polovině 10. stol. jistě doloženému by bylo patrně třeba opravit. V tomto směru je názor Skalského blíže historické pravdě. Oba však, třebaže se obírali spornými problémy na velmi širokých základech, mohli věnovat ještě zvýšenou pozornost vlivům východním, t. j. jak mohly a do jaké míry vskutku ovlivnily ražbu svatováclavského denáru mince orientální.

Po dokončení své druhé knihy o denárech věnoval se Viktor Katz jakoby si chtěl vydechnout, odpočinout a potěšit se, sbírání, třídění a zpracování materiálu pro knížku víc potěchy srdce,třebaže přísně drženou, Medaile na přátelství.[31]) To bylo jeho poslední samostatné dílo. Ještě několikráte se sice vzchopil k práci, aby věnoval pozornost nejstarším numismatickým stykům Čech s Anglií,[32]) nebo neznámému vídeňskému tolaru Rudolfa II. z roku 1584,[33]) ještě mu ve Sborníku Štiavnického baňského musea vyšel prvý slovenský článek,[34]) ale poslední větší práci, popis denárového nálezu

[28]) Praha 1935, Knihovna NČČsl. II.

[29]) Praha 1937, Numismatická společnost čs.

[30]) V Num. čas. čsl. XI. a XII., 1936: G. Skalský. Nejstarší české mince, str. 31—57; V. Katz, Nejstarší české mince, tamže, str. 58—84; G. Skalský, Doslovem, tamže, str. 85—89; V. Katz, V závěru polemiky, tamže, str. 90—93.

[31]) Medaile na přátelství a příbuzné památky, Praha 1938. Vyšlo i německy: Freundschaftsmedaillen, Praha 1938.

[32]) The First Numismatic Contacts between England and Bohemia in the X. century, Spink & Son's Numismatic Circular 1938, str. 209—213.

[33]) Ein bisher unbekannter Wiener Taler Rudolfs II. (1584), Mit. Num. Ges. Wien 1938, str. 37—39. Je zajímavé, že Viktor Katz, který byl vynikajícím znalcem tolarového údobí české mince, poměrně málo z tohoto údobí publikoval. Můžeme sem zařadit pouze články: Grošová ražba mincmistra Konráda Sauermanna, NČČsl. III., 1927, str. 61; Huser Glacensis, Berl. Mzbl. 1933, str. 20—25; Několik málo známých českých mincí, NČČsl. VI., 1930, str. 103—110; Česká inedita numismatické sbírky v Gothě a Berlíně, tamže VIII., 1932, str. 80—86. Sem patří i knížka Tisíc let české vládní mince, která vyšla i anglicky Thousand years of Bohemian official coinage (oboje nákladem Num. spol. čsl. v Praze, 1929) a která je dodnes velmi dobrou určovací pomůckou zvláště pro novověk.

[34]) Numizmatické pamiatky na štiavnického „Waldbürgra" Ulricha Reuttera a jeho rodinu, Sborník štát. banského muzea Dion. Štura v Baňskej Štiavnici, sv. II. 1938, str. 78—85.

ze zač. 11. století u Kelče na Moravě,[35]) který vyšel už po jeho smrti a kterým podporoval své chronologické zařazení typových skupin českých denárů, nesměla redakce Numismatického časopisu československého jeho jménem už ani podepsat a shodou okolností, byť napsán již dříve, poslední tisk Viktora Katze, věnovaný milovaným kontramarkám,[36]) už vůbec nespatřil. Ve svém dokonalém umění odejíti odešel, nechtěje svým židovstvím nikomu škodit, nejprve tiše a dobrovolně z úřadu a téměř současně i z jednatelské funkce a výboru Numismatické společnosti. Do roka však — 26. ledna 1940 — odešel, bohužel i tu včas, i ze života, dosud pán svého bytu i osudu, zápase deset dní o dech, postižen infarktem plic. Odešel stár necelých šedesát let, lpě na zprávách z bojišť i na zprávách politických, po kterých se ještě těsně před smrtí lačně ptal svým strhaným hlasem. Nedočkal se, ač tak horoucně toužil po tom, aby šel s československou vlajkou po Václavském náměstí, jak mu ještě ve chvíli, kdy v jeho pracovně padl, sliboval ten, který od prvého dne společného nebezpečí a neštěstí věrně podle něho stál, ochotně zapomínaje všeho, co je kdy rozdělilo, dr Gustav Skalský.

Dr Viktor Katz vyrostl v tragickou postavu českého člověka ponižovaného v základních předpokladech lidství. On, jemuž se dostalo uznání a poct domácích i zahraničních (byl čestným členem numismatických vědeckých společností ve Vídni, Bukurešti a Poznani) v posledních dnech svého života, ač byl ještě ušetřen nejhoršího, se musil bát i promluviti s nežidy, aby je neuvedl do nebezpečí. Ba dokonce prožil právě tehdy tvrdé zklamání v přátelích, ač tolik vyznával sílu přátelství, jemuž věnoval i jedinou svou medaili, dílo Josefa Šejnosta. Viděl patrný rozpad své sbírky, jejíž nejlepší části svěřil ještě v plné síle Národnímu museu a některým přátelům s požadavkem, aby byla, bude-li možná, jednou znovu soustředěna v Národním museu. Výsledky jeho sběratelské práce byly zachráněny tedy jen částečně. Jeho velmi bohatá přednášková činnost (přednášel svým příjemným, sytým hlasem po obsahové i formální stránce vynikajícím způsobem) je alespoň zhruba zachycena v krátkých zprávách z Numismatické společnosti ve Věstníku, Numismatickém časopise i českolipském Sběrateli i ve zprávách zahraničních společností, jejichž hostem býval i na odborných kongresech. To, co jej přečkalo v plné míře, je jeho dílo. A tím vyrůstá Viktor Katz nad průměr a zařazuje se mezi nejlepší české numismatiky vůbec. Způsob, jakým dospěl nejvyšších met po všech stupních práce sběratelské, organisační a vědecké a způsob jeho lidského projevu silné osobnosti činí z něho skutečného patrona české numismatiky, které pokorně a věrně sloužil tak, jak se vyznal v závěru své krásné poslední jednatelské zprávy:[37]) „Nechť numismatická společnost slouží tomu, čemu věrně jsme chtěli sloužit všichni: vědě a lidem, státu a národu".

[35]) Nález mincí a sekaného stříbra ze zač. 11. stol. u Kelče na Moravě, NČČsl. XV. 1939, str. 10—22.

[36]) Ein falscher Gegenstempel von Bern, viz pozn. č. 22.

[37]) NČČsl. XV., 1939, str. 127.

EMANUELA NOHEJLOVÁ-PRÁTOVÁ:

BIBLIOGRAFIE NUMISMATICKÝCH PRACÍ JUDr VIKTORA KATZE

1919 Nález denárů Vratislava II. Věstník Num. spol. čsl., str. 27-28.
Numismatické padělky. Věstník Num. spol. čsl., str. 36-41.

1920 Mincovní značka na t. zv. tolarech arcikněžny Alžběty. Věstník Num. spol. čsl., str. 57-60.
O mincích výtěžkových. Věstník Num. spol. čsl., str. 84-87.

1921 Symbolika písmen na nejstarších denárech českých. Věstník Num. spol. čsl., str. 104-110.
O malých groších. Věstník Num. spol. čsl., str. 136-143.

1922 Brakteáty Přemysla Otakara II., Věstník Num. spol. čsl., str. 155-158.
Paběrky z naší numismatiky. Věstník Num. spol. čsl., str. 184-187.

1923 Denár knížete Václava svatého a denáry Soběslava Slavníkovce. Věstník Num. spol. čsl., str. 202- 213. Zvl. ot. stran 12.
K dějinám mincovny pražské a budějovické za vlády Rudolfa II. Věstník Num. spol. čsl., str. 213-220.
Krejcar v českých mincovnách. Věstník Num. spol. čsl., str. 245-254.

1924 Medaile v zemích českých (XVII. století), Praha, Num. spol. čsl., stran 71, tab. XX.

1925 Mincmistr Jan. NČČsl I., str. 27.
Příspěvek k životopisu Kristiana Malera. NČČsl I., str. 34-35.
Concz Welcz a Caspar Ulich. NČČsl I., str. 125-130.
Nález denárů Jaromíra a Oldřicha blíže Prahy. NČČsl I., str., 39-40.
Referáty:
Ferd. Friedensburg, Die Symbolik der Mittelaltermünzen II. a III. NČČsl. I., str. 144-145.
Ant. Mastný, Obstetricia in numis. NČČsl. I., str. 51-52.
G. Skalský, K dějinám mincovnictví českého a moravského do počátku XIII. stol. NČČsl. I., str. 48-50.
Zprávy o časopisech:
Bl. f. Mzfreunde 1916-1923, NČČsl. I., str. 55-56; 1924, tamže str. 147-148.
MNG Wien 1921-1923, NČČsl. I., str. 56-58.
Mit. f. Mzsammler I., NČČsl. I., str. 58.
Archiv f. Medaillen- u. Plaketten-Kunde 1920-1923, NČČsl. I., str. 65-67, 1923/24, tamže str. 156-158.
Num. Közl. 1919-1923, NČČsl. I., str. 150-151.

1926 Wolf Milicz, Nickel Milicz a Zachariáš Kempf. NČČsl II., str. 85-114. Zvl. ot. 30 stran a 6 tab.
Bílá Hora na medaili. NČČsl II., str. 119-124.
Budějovická mincovna (1569-1606). Parlament, Československý regionalismus, 4. sv. str. 15-16.
Zpráva: Ský NČČsl II., str. 160-161.
Referáty:
Dr. Fritz Dworschak, Bemerkungen und Nachträge zum Meister des Heidegger und zum Monogrammisten S. B. a týž, Die Rennaissancemedaille in Österreich, NČČsl. II., str. 156-158.

Jan Fried, Zlaté poklady, NČČsl. II., str. 159-160.
Dr Wilhelm Jesse, Quellenbuch zur Münz- und Geldgeschichte des Mittelalters, NČČsl. II., str. 147.
Zprávy o časopisech:
Berl. Mzbl. 1925, NČČsl. II., str. 161-163.
MNG Wien 1924/25, NČČsl. II., str. 163-164.
Mit. f. Mzsammler II. 1925, NČČsl. II., str. 164-165.
Num. Literaturbl. 1925, NČČsl. II., str. 166.
Rivista Italiana 1924, NČČsl. II., str. 168.

1927 Kontramarky na pražských groších. Praha, Knihovna Num. časopisu čsl. I., stran 56, 3 tab.
Zpr. G. Skalský, L N 1927, č. 495.
Nález brakteátů u Dubnice pod Ralskem. NČČsl. III., str. 30-38.
Grošová ražba mincmistra Konráda Sauermanna z Jelče, NČČsl. III., str. 61.
Další příspěvky k dějinám jáchymovského medailérství 16. století, NČČsl. III., str. 62-71.
Početní peníze Valentina Schönbeka, opata sedleckého. NČČsl. III., str. 72-74.
Nález jistebnický. NČČsl. III., str. 75-76.
Nálezy kontramarkovaných grošů. NČČsl. III., str. 212.
Tak zvané pražské židovské medaile. Kalendář česko-židovský 1926-1927, str. 102-108.
Ein Beitrag zur Gegenstempelung der Prager Groschen, Bl. f. Mz-freunde, Halle (Saale) 67. roč., str. 83-85.
— a Kristian Turnwald, Dva nálezy t. zv. husitských haléřů. NČČsl. III., str. 212-214.
Referáty:
Emil Bahrfeldt, Zur Münzkunde der Niederlausitz im XIII. Jahrhundert, NČČsl. III., str. 223-224.
J. Dobrý, Medaile ve výstavnictví a v reklamě. NČČsl. III., str. 81-82.
Jan Eisner, Slovensko a Podkarpatská Rus v době hradištní. NČČsl. III., str. 81.
F. Friedensburg, Die Münze in der Kulturgeschichte. NČČsl. III., str. 78-79.
R. Gaettens, Warum und wie sammelt man Münzen u. Medaillen. NČČsl. III., str. 77-78.
J. Ječný, Nové nálezy minci na Plzeňsku a kontramarkované groše v nich. NČČsl. III., str. 81.
Fr. v. Schrötter, Brandenburg-fränkisches Münzwesen I. NČČsl. III., str. 224.
G. Skalský, Numismatické bádání v Musejníku. NČČsl. III., str. 225.
J. Štolba, Nálezy antických minci a staré obchodní cesty na Kolínsku. NČČsl. III., str. 225.
Zprávy o časopisech:
Mit. f. Mzsammler III., NČČsl. III., str. 85-86.
Arch. f. Medaillen- u. Plaketten-Kunde 1925/26, NČČsl. III., str. 89-90.

1928 Tolary tří císařů. NČČsl. IV., str. 7-10.
Alessandro Abondio. NČČsl. IV., str. 30-44, zvl. ot. stran 14, 2 tab.
Šekel. Česko-židovský kalendář pro r. 1927/1928, str. 169-171.
Der Monogrammist ‡ H Berl. Mzbl., str. 340-342 a 357-359.
Regensburger Krönungsmünzen Rudolf II. Bl. f. Mzfreunde, str. 337-339.
Referáty:
J. M. Augusta, Rukověť sběratelova. NČČsl. IV., str. 50-51.
W. Haupt, Der Brakteatenfund von Grubschütz, Groschenfunde aus der Oberlausitz, Ein Fund Görlitzer Heller. NČČsl. IV., str. 57.
Zprávy o časopisech:
Berl. Mzbl. 1926 a 1927, NČČsl. IV., str. 59-60.
Bl. f. Mzfreunde 1926 a 1927, NČČsl. IV., str. 60-62.

1929 Tisíc let české vládní mince. Praha, Num. spol. čsl., stran 19, 3 tab.
Referát: Em. Nohejlová, NČČsl. VI., str. 150—151; táž Nár. listy 19. V. 29. Zpr. J. P., ČSPSČ, 37, str. 112.
A thousand years of Bohemian official coinage. Praha, Num. spol. čsl., stran 29, 3 tab.
Prvních sto let české portrétní medaile. NČČsl. V., str. 105—138. Zvl. otisk stran 34.
Kremničtí řezači želez a medailéři Kryštof Füssl, Lukáš Richter a Abraham Eysker. NČČsl. V., str. 139—180. Zvl. ot. stran 42, 5 tab.
Referát: A. Loehr, N. Z. 1930, str. 187.
Die Signaturen Joachim Deschlers. Berl. Mzbl., str. 454—456.
Eine unedierte Medaille des Antonio Abondio. Berl. Mzbl., strana 539—541.
Eine Joachimsthaler Auszeichnung in Form einer Medaille (mit den Buchstaben S H). Berl. Mzbl., str. 561—563.
Eine Medaille Rudolfs II. von Melon. Bl. f. Mzfreunde, str. 469—470.
Referáty:
J. Dobrý, Medaile jako odměna za píli a důmysl, Státní výstavní ceny. NČČsl. V., str. 205.
Em. Nohejlová, Z příběhů pražské mincovny. Num. Literaturbl., č. 289/290, str. 2375-2377.
Dr Günther Probszt, Die geprägten österreichischen Schaumünzen. NČČsl. V., str. 203-204.
Ulrich Berg, Die Münzen u. Medaillensammlung des A. von Enzenberg. II., NČČsl. V., str. 204-205.

1930 Ještě kontramarky na pražských groších. NČČsl. VI., str. 63—74. Zvl. ot. stran 12, 1 tab.
Několik málo známých českých mincí. NČČsl. VI., str. 103—110. Zvl. ot. stran 8, 2 tab.
Medaile na pražských zvonech zvonaře Tomáše Jaroše, NČČsl. VI., str. 111—116. Zvl. ot. stran 6, 1 tab.
Norimberský jeton českého krále. NČČsl. VI., str. 121—122.
Jeton Pavla Kristiána Koldína. NČČsl. VI., str. 122—123.
Die Pesttaler. Der Münzensammler, str. 44—46.
Die Kremnitzer Medaillenreihen 1530 bis 1600. Num. Zeitschrift 109—116. Zvl. ot. stran 8.
Eine St. Georgsmedaille des Antonio Abondio. Berl. Mzbl., str. 17—19.
Die ältesten Hofprägemedaillen Valentin Malers. Berl. Mzbl., str. 97—100.
Eine goldene Denkmünze auf den Tod Maxmilians II., Berl. Mzbl., str. 145—147.
Die Nürnberger Gegenstempel auf Prager Groschen. Bl. f. Mzfreunde, str. 164—168.
Der Pfauentaler. Frankfurter Münzzeitung, str. 89—91.
Referáty:
Em. Nohejlová, Z příběhů pražské mincovny. ČMM, str. 236-239.
Gustav Skalský, Denár knížete Václava Svatého a počátky českého mincovnictví. Num. Literaturbl. č. 291/292, str. 2391-2392.
Dr Max Bernhard-Kurt Roll, Die Münzen u. Medaillen des Erzstiftes Salzburg. NČČsl. VI., str. 158.
Fr. Dworschak, Die numismatischen Denkmale des Türkenjahres 1529. NČČsl. VI., str. 162.
Georg Habich, Die deutschen Schaumünzen des XVI. Jahrhts. I. NČČsl. VI., str. 158-160.
Týž, Der heimliche Flötner. NČČsl. VI., str. 160.

Busso Peusz, Das Geld- u. Münzwesen der Stadt Münster i. W., NČČsl. VI., str. 163.
Otto Tornau, Die Münzgeschichte der Grafschaft Mansfeld während der Kipperzeit. NČČsl. VI., str. 163.
Zprávy o časopisech:
Mit. f. Mzsammler 1929, NČČsl. VI., str. 167-168.
MBNG 1929, NČČsl. VI., str. 168-169.

1931 Zur Joachimsthaler Medaillen-Erzeugung. I. Berl. Mzbl., str. 214—216; II., tamže, str. 225-226.
Eine Medaille auf den Joachimsthaler Bürgermeister Stephan Hakker. Berl. Mzbl., str. 245—247.
Das Beschauzeichen von Schneeberg. Berl. Mzbl., str. 266—267.
—, Dr G. Skalský a J. Šejnost, O denár sv. Václava. Sběratel č. 1, str. 4.
Referáty:
G. Skalský, Denáry se jménem Biagoty a Emmy. Num. Literaturbl. č. 314/316, str. 2578-2579.

1932 Die erzgebirgische Prägemedaille des XVI. Jahrhunderts. Praha, M. Schulz, stran 292, 72 tab.
Referáty: M. Bernhart, Numismatik 1932, č. 1; A. Blanchet, Revue num. 1932, str. 256; J. Cahn, Frankf. Mzzeitung 1932, str. 416; F. Dworschak, Num. Zeitschrift 1932, str. 108—109; týž, Num. Literaturbl. č. 320—321, str. 2624—2625; L. Forrer, Num. Circ. 1932, č. 6; L. Furio, Rassegna Numismatica 1933, č. 3; P. Grotemeyer, Deutsche Lit. Ztg. 54. roč., str. 1378—1381; J. Květ, NČČsl. IX. 1933, str. 117—119; J. R. Marek, Nár. listy 24. VII. 1932; K. Regling, Ztschr. f. Num. 1932, str. 144—148.
Česká inedita numismatické sbírky v Gothě a Berlíně. NČČsl. VIII., str. 80—86.
Dvě moravské medaile z počátku XVII. století. NČČsl. VIII., str. 104—106.
Portrétní medaile Rudolfa II. od Kristiana Malera. NČČsl. VIII., str. 107.
Medaile Ferdinanda II. od Lorenze Schillinga z r. 1626. NČČsl. VIII., str. 107—108.
Ein goldener Gnadenpfennig Friedrichs V. von der Pfalz v. J. 1627. Berl. Mzbl., str. 511—514.
Ferdinand III. auf Medaillen des Alessandro Abondio. Berl. Mzbl., str. 554—559.
Ein Beitrag zur Geschichte der Prager-Groschen-Stempelung. Frankfurter Mzzeitung, str. 449—450.
Gegenstempel auf Prager Groschen. Frankf. Mzzeitung, str. 479.
Ein unbekannter Gegenstempel von Ravensburg. Frankf. Mzzeitung, str. 492—493.
Peter Flötner und die Erzgebirgische Prägemedaille. Numismatik, str. 15—16.
Referáty:
G. Skalský, O podstatě a úkolech numismatiky. Num. Literaturbl. č. 314/316, str. 2570-2571.
Georg Habich, Die deutschen Schaumünzen des XVI. Jahrhts. I.$_2$ a II.$_1$, NČČsl. VIII., str. 163-165.
Em. Nohejlová, Dukát moravského markraběte Jošta. Num. Literaturbl. č. 317/319, str. 2605-2606; táž a Nohejlová-Buchenau-Loehr, Der Dukát Jodoks, Markgrafen von Mähren. NČČsl. VIII., str. 155-156.
Táž, Kutnohorská mincovna, NČČsl. VIII., str. 170-171.
Nekrolog:
Heinrich Buchenau. NČČsl. VIII., str. 202-203.

1933 Pražské ražené medaile a jetony až do počátku třicetileté války. NČČsl. IX., str. 71—84. Zvl. ot. stran 14.
Medaile Alessandra Abondia předlohami pro soudobé mince. NČČsl. IX., str. 87—88.
Kdo byl Tobiáš Enderle z Burgstattu. NČČsl. IX., str. 88—89.
Kutnohorské medailérství v XVI. století. Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české r. VIII. seš. 1. Zvl. ot. stran 14.
Referát: Em. Nohejlová, Num. Literaturbl. č. 334/5, str. 2738—2739.
Kutnohorské středověké důlní známky. Hornický věstník 1. VI., str. 249—250.
Prägemedaille und Rechenpfennig in Kuttenberg u. Prag vor 1620. Num. Zeitschrift, str. 109—120. Zvl. ot. stran 12.
Huser Glacensis. Berl. Mzbl., str. 20—25.
Die ältesten Grubenmarken von Kuttenberg. Berl. Mzbl., str. 57—59.
Referáty:
F. Albert, Die Glatzer Münze. NČČsl. IX., str. 116.
Nekrolog:
Georg Habich. NČČsl., str. 131-132.

1934 Poznámky o rudohorských rytcích želez 16. století. NČČsl. X., str. 74—83. Zvl. ot. stran 10.
Eine unerkannte „Judenmedaille". Der Mzsammler, str. 32—33.
Hans Rieger, Siegel und Stempelschneider zu Breslau. Num. Zeitschrift, str. 71—82. Zvl. ot. stran 12.
Nekrolog:
Ing. Stanislav Vávra. NČČsl. X., str. 147.

1935 O chronologii denárů Boleslava I. a Boleslava II. Praha, Knihovna Num. spol. čsl. II., stran 123, 8 tab.
Referáty: B. Augst, N. zpr. 1936, str. 143—8; K. Castelin, Der Mzsammler 1935, str. 166—168; F. Dworschak, Num. Literaturbl. č. 350/351, str. 2864—6; týž, Num. Zeitschrift 1936, str. 105—106; M. Gumowski, Wiad. Num. arch. 1935, str. 122—125; H. Preidel, Südost-Forschungen V. 1940, str. 204—208. Zpr. J. P[ekař], ČČH 1935, str. 621—622. -n, Deutsche Mzbl. 1936, str. 56.
Die Budweiser Prägemedaille im 16. Jahrhundert. Der Mzsammler, str. 68—72.
Medaile Adama Trčky. Sběratel č. 1, str. 1-2.
Referáty:
Em. Nohejlová, Mincovnictví Albrechta z Valdštejna. Num. Literaturbl. č. 346/ str. 2830-2832.

1936 Nejstarší české mince (Odpověď G. Skalskému). NČČsl. XI. a XII., str. 58—84.
V závěru polemiky, tamže, str. 90—93.
Zpr. Fr. Dworschak, Num. Zeitschrift 1936, str. 105—106; B. Mendl, ČČH 1936, str. 627—629.
Bemerkungen zu den erzgebirgischen Stempelschneidern des 16. Jahrhunderts. Der Mzsammler, Beilage zu Nr. 91/3/1936, stran 14.
Zpr. Deutsche Mzbl. 1936, str. 176.
Nekrolog:
Vladimír Přibík. NČČsl. XI. a XII., str. 164.

1937 Úvahy o chronologii českých denárů na počátku XI. století. Praha, Num. spol. čsl., stran 42, tab. 2.
Referát: F. Dworschak: Num. Zeitschrift 1937, str. 103.
Zur Frage der ältesten schlesischen Münze. Deutsche Mzbl., str. 245—251 a 273—276.

1938 Medaile na přátelství a příbuzné památky. Praha, Graf a Stricker, stran 69, 14 tab.
Freundschaftsmedaillen und verwandte Denkmale. Praha, Graf a Stricker, stran 74, 14 tab.
Numizmatické pamiatky na štiavnického „Waldbürgera" Ulricha Reutera a jeho rodinu. Sborník Štátného banského muzea Dionýza Štúra v B. Štiavnici II., str. 78—85.
The first numismatic contacts between England and Bohemia in the X. century, Spink & Son's Num. Circular, str. 209—213.
První numismatické vztahy mezi Anglií a Čechy v 10. století. Nár. listy 22. VII. str. 5.
Ein bisher unbekannter Wiener Taler Rudolfs II. (1584). Mit. Num. Ges. Wien, str. 37—39.

1939 [Nepodepsáno] Nález mincí a sekaného stříbra ze začátku 11. století u Kelče na Moravě. NČČsl. XV., str. 10—22. Zvl. ot. 1940 stran 22, 1 tab.

1940 Ein falscher Gegenstempel von Bern. Schweizerische Num. Rundschau, str. 147—150. Zvl. ot. stran 4.

FRANTIŠEK CACH:

BRAKTEÁTOVÉ RAZIDLO NÁRODNÍHO MUSEA A VÝVOJ RAŽEBNÍ TECHNIKY DOBY BRAKTEÁTOVÉ

I.

Od dob nejstarších až po novou dobu šlo se studiem mince, jejího úkolu a účelu, její souvislosti s poměry hospodářskými, politickými nebo náboženskými, jejího tvaru, hodnoty a okolností jiných a jiných ruku v ruce vždy i studium jejího vzniku po stránce technické, tedy studium práce v mincovnách, v nichž mince vznikaly. Pokud jde o numismatiku nového věku, máme, díky zachovaným archivům, často dostatek písemných dokladů, obrazů, a dokonce i zachované inventáře mincoven, takže rekonstrukce činnosti těchto mincoven není již problémem. Ne tak snadné je to však při studiu ražební techniky u mincí starších. I zde dochovaly se sice kusé zprávy, vyobrazení i jednotlivé nástroje starověkých a středověkých mincoven, jež nám umožňují učinit si jakýsi obraz o práci v mincovně, leč dokumenty tyto jsou poměrně vzácné a často chybějí vůbec, ponechávajíce pole působnosti pouhé fantasii.

Při studiu ražeb XII. a XIII. věku, tedy doby, kdy byly u nás a v některých okolních zemích raženy mince, jež shrnujeme dnes pod názvem brakteáty, nalézáme veliké mezery v našich vědomostech. Nejcitelněji postrádáme nejpodstatnější součást tehdejší mincovny, úplné razidlo. Tato okolnost je snadno vysvětlitelná tím, že veškerá opotřebovaná již razidla byla

Č. 1

jistě soustavně ničena a to jednak za účelem nového zužitkování kovu, z něhož byla zhotovena, a v neposlední řadě i k zamezení případné činnosti penězokazecké. Několik málo takových razidel, jež se přece do dnešní doby zachovala, je proto neobyčejně vzácno a nebude jistě bez zajímavosti, mohu-li se v této své studii obírat dalším přírůstkem k této řadě razidel, a to tím spíše, že jde o brakteátové razidlo českého typu.

V listopadu roku 1944 věnoval numismatik Karel Chaura Národnímu museu v Praze zajímavý exemplář, bronzové razidlo *(obr. č. 1)* známého typu brakteátu Přemysla II., uvedeného ve Fialově díle na tab. XXII., č. 8.[1])

[1]) E. Fiala, České denáry, Praha 1895.

Jak je z vyobrazení patrno, jde o roubík tvaru komolého kužele výšky 80 mm, jehož širší základna měří 40 mm a užší 28 mm v průměru. Širší základna je opatřena jakýmsi čtyřbokým trnem, který patrně býval delší, hrot je však ulomen a zbyl pouze kus o délce 30 mm. Užší základna razidla je vlastní razicí plochou, jejíž sádrový otisk je rovněž vyobrazen *(obr. 3a)*. Představuje korunované poprsí panovníkovo zpředu, s mečem v pravici a liliovým žezlem v levici. Při okraji mince je hladký kruhový pruh.

Razidlo je celé z jednoho kusu, z litého bronzu, při čemž trn byl z kusu vykován. Jakým způsobem byla pravděpodobně zhotovena razicí plocha, vysvětlím v druhé části svého pojednání, neboť v prvé řadě musíme odpovědět na otázku velmi ožehavou, t. j. otázku pravosti tohoto kusu. Velká vzácnost razidel z této doby vzbuzuje jistě nemalé pochyby, ale naopak zase zavazuje k velmi pečlivému zkoumání, a ježto jsem projevil pochopitelný zájem o tuto otázku, byla mně svěřena k řešení.[2])

Jak mně bylo sděleno dřívějším držitelem razidla p. Karlem Chaurou, bylo toto již ve sbírce jeho otce, numismatika Františka Chaury, který je získal kdysi, dnes již neznámo odkud, se sbírkou starých pečetidel. Zde se tedy další stopa ztrácela. Sám Karel Chaura projevil pochybnost o pravosti tohoto razidla, a to z toho důvodu, že podle jeho názoru byly brakteáty raženy vesměs razidly vrchními, zatím co v našem případě jde o razidlo spodní. Bude nyní vhodno ujasnit si tyto pojmy, k čemuž připojuji schematické vyobrazení *(obr. 2a, b)*. Způsob ražby pomocí spod-

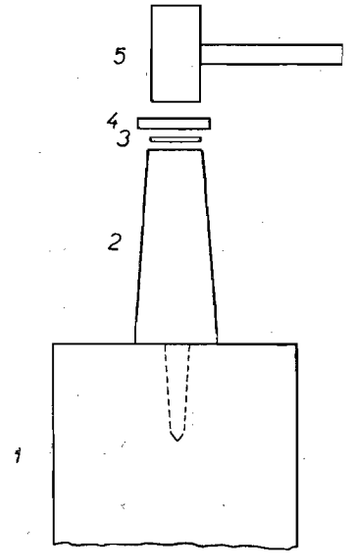

Č. 2a

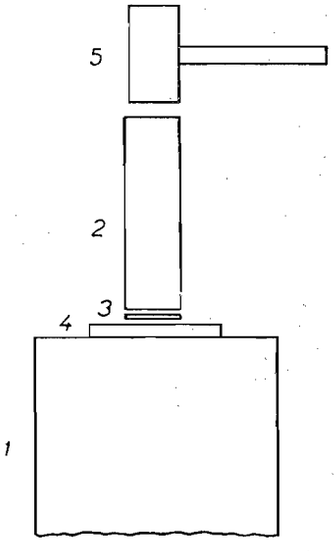

Č. 2b

ního razidla, tedy náš případ, je znázorněn na *obr. č. 2a.* Do dřevěného špalku (1) je pevně zaraženo trnem vlastní razidlo (2). Na razicí plochu byl položen střížek (3), na nějž bylo přes měkkou podložku (4) uhozeno těžkým kladivem (5) a tím mince vybita.

[2]) Děkuji panu doc. dru G. Skalskému, s jehož laskavým svolením mohl jsem studovat v numismatickém oddělení Národního musea v Praze.

Tento způsob ražby brakteátů však Chaura popírá a domnívá se, že bylo raženo tak, jak je znázorněno na *obr. č. 2b,* tedy razidlem vrchním. V tomto případě měl být na měkkou podložku (4) položen střížek (3), na tento přiloženo a rukou přidrženo razidlo (2) a na razidlo pak uhozeno kladivem (5). Jelikož jsem však neshledal důvodu k názoru, že by právě brakteáty měly být raženy tímto způsobem a nikoliv prvním, pátral jsem po zprávách, jež máme o ostatních doposud známých brakteátových razidlech a tyto poznatky dále uvádím.

Roku 1881 popsal a vyobrazil Luschin[3]) brakteátové razidlo, nalezené kolem roku 1870 při kácení stromů v Letovicích na Moravě. Z vyobrazení Luschinova je zřejmo, že jde o razidlo známého typu mince, uvedené u Fialy[4]) na tabulce XXXII., č. 45. Podle Luschinova popisu nálezu bylo současně s tímto razidlem nalezeno větší množství brakteátů o průměru 19—20 mm, vesměs ražeb Přemysla II, avšak žádná z těchto mincí nebyla ražena razidlem současně nalezeným. Luschin uvádí, že razidlo bylo lité, ze zvonoviny — tedy bronzové. Váží 290 g a má tvar komolého kužele, 45 mm vysokého, nahoru protaženého. Ze širší základny, měřící v průměru 43 mm, vyčnívá 13 mm dlouhý čtyřhranný železný kus, zřejmě zbytek trnu, sloužícího k zaražení do dřevěného špalku tak, aby razidlo bylo razicí plochou obráceno vzhůru. Z vyobrazení je tato plocha dobře patrnou. Na témže vyobrazení dole je pak znázorněno razidlo volně ležící. Jde tedy jasně o razidlo spodní.

Pro porovnání s tímto razidlem popisuje dále Luschin veškerá jemu do té doby známá brakteátová razidla:

Razidlo ze sbírek budapeštského musea. Je rovněž z litého bronzu, tvarem se však naprosto liší od razidla právě popsaného i od razidel dalších. Je to destička 2,5 až 3 mm silná, elipsovitého tvaru, o velikosti 34/27 mm. Po obou stranách je vyryt obraz (negativ) známého brakteátu Bély II. Podle Luschinova názoru bylo raženo patrně pomocí nějaké měkké podložky jednou stranou razidla, načež po opotřebování bylo raženo stranou druhou. Podle mého názoru byla by však přijatelnější domněnka, že jde o zcela mimořádný pokus v ražební technice a sice takový, že bylo raženo oběma stranami razidla současně. Postup bychom si mohli představit tak, že na měkkou podložku byl položen jeden střížek, na něj razidlo, na razidlo druhý střížek, opět měkká podložka a jediným úderem byly vyraženy dvě mince najednou. Leč účelnost tohoto postupu zdá se mi problematickou a nemá také, pokud je mi známo, nikde obdoby. Uvádím zde toto razidlo jednak pro zajímavost, zejména však pro úplnost Luschinova popisu, ačkoliv Luschin sám vyslovil podezření, že snad jde o razidlo ze současné penězokazecké dílny.

Jako další popisuje Luschin železné razidlo ze sbírky pražského sběratele Maxe Donebaura. Tento exemplář byl nalezen kolem roku 1878 ve vltavském písku, bližší údaje o nalezišti však nejsou známy. Razidlo je z kujného železa, váží 327 g, je osmihranného průřezu, o průměru 26 mm, zúžující se směrem k razicí plošce na průměr 19 mm. Je to razidlo známého brakteátu Přemysla II., uvedeného u Fialy na tab. XXXII. č. 1. Na širším konci razidla jsou patrny stopy častého úderu kladivem, z čehož můžeme bezpečně soudit, že se v tomto případě jedná o razidlo vrchní. Bývalo patrně při ražbě přiloženo levou rukou na střížek, načež pravice udeřila kladivem.

[3]) Dr. A. Luschin v. Ebengreuth, Der Brakteatenstempel von Lettowitz, Wiener numism. Zeitschrift XIII, str. 225.

[4]) l. c.

Jiné — podle Luschinova názoru českým brakteátovým ražbám příbuzné — je železné razidlo ze sbírek musea v Curychu. Jeho vyobrazení Luschin nepředkládá, neboť je znal pouze z popisu, zaslaného mu dr Imhof-Blumerem. Podle tohoto je to železo válcového tvaru, k razicí ploše mírně konické, v celkové délce 150 mm. Jelikož zde není zmínky o nějakém trnu, jde patrně i v tomto případě o razidlo vrchní, podobné předcházejícímu. Podle vyobrazení razicí plochy blíží se mincím vyobrazeným u Mayera[5]) na tab. II, č. 51. Tyto jednostranné mince byly však raženy od roku 1526 a neshledávám, proč právě toto razidlo se zdálo Luschinovi býti nějak příbuzným s našimi brakteátovými razidly.

Ve sbírkách curyšského musea nalézá se však ještě jedno razidlo, opět železné, jež popisuje (i vyobrazuje) Luschin takto: Je to nástroj dosti hrubě zpracovaný, při čemž jedna jeho část, vlastní těleso razidla, je tvaru jehlance, který přechází do tvaru komolého kužele. Druhá, menší část, tvoří opět známý nám trn. Razicí plocha představuje hlavu abatyše se závojem zpředu, po levé straně je bakulka a písmena $\frac{I}{V}$, po pravé straně je písmeno Z a hvězda. Tato mince spadá mezi curyšské ražby z konce XV. století.

Konečně popisuje a vyobrazuje Luschin razidlo z archivu města Greifswaldu. Je zhotoveno z kujného železa, 590 g těžké a tvarem se podobá předešlému razidlu curyšskému. Vlastní razidlo je opět krátký, komolý, osmiboký jehlan, spodní část tvoří čtyřboký trn, původně jistě hrotitý. Roztepání hrotu, jež je z vyobrazení dobře patrné, pochází — podle Luschinova zjištění — z nové doby, kdy s tímto razidlem konal svého času ražební pokusy sběratel mincí dr. von Hagenow. Razicí plocha představuje korunovanou hlavu zpředu uvnitř jakéhosi paprskovitého kruhu. Podle Luschinova názoru je razidlo ze XIV. století.

Potud Luschinův popis razidel, jímž provázel popis razidla letovického z roku 1881. Ve svém díle „Allgemeine Münzkunde"[6]) zmiňuje se týž autor ještě o dalších sedmi razidlech, blíže je však nepopisuje. Jedno z nich v podobě ploché měděné destičky s vyrytým negativem mince, připomíná Menadier[7]), pochybuje však, že jde skutečně o razidlo vzhledem k tomu, že předmět je z mědi, tedy z kovu poměrně měkkého, pro razidlo nevhodného. O ostatních šesti razidlech jsem nenašel v literatuře ničeho bližšího. Čtyři z nich měly být v Jeně, jedno v Nordhausenu a jedno v Quedlinburku. Spokojme se však Luschinovou výslovnou poznámkou, že to jsou vesměs razidla spodní, což je pro náš případ poznatek velmi významný, neboť můžeme závěrem konstatovat, že z třinácti dnes známých brakteátových razidel, jsou pouze dvě razidla vrchní, kdežto ostatních jedenáct jsou razidla spodní; k nim přistupuje nyní naše razidlo jako dvanácté. Po této stránce, tedy z důvodu, že jde o razidlo spodní, nemůže být naše razidlo podezřelým, i obraťme nyní pozornost k dalším okolnostem.

[5]) H. Meyer, Die ältesten Münzen von Zürich, Mit. d. ant. Ges. I., 1840.

[6]) Dr. A. Luschin v. Ebengreuth, Allgemeine Münzkunde und Geldgeschichte des Mittelalters und der neueren Zeit. 1926, str. 92, pozn.

[7]) J. Menadier, Deutsche Münzen III., 1895, str. 29.

Jak jsem se již výše zmínil, je razidlo z bronzu. Chemický rozbor ukázal, že jde o slitinu 76,00% mědi, 18,79% cínu a 3,72% olova. Ve zbytku byly dále zjištěny stopy železa, zinku a antimonu. Při porovnání s některými bronzovými předměty z doby předhistorické a historické shledáme, že naše razidlo se blíží svým chemickým složením slitině, označované obecně jménem zvonovina. Pokud jde o olovo, může být jeho přítomnost ve slitině neúmyslnou, antimon a zinek vystupují často jako průvodní kovy olova a železo provázívá měď. S hlediska chemického složení slitiny není zde podezřelých znaků, jež by nasvědčovaly tomu, že jde o slitinu novodobou.

Abych konečně zjistil, nemá-li razidlo nějakých vzduchových bublin, pecek nebo trhlin, podrobil jsem je zkoumání roentgenovými paprsky. Roentgenogram ukázal, že razidlo je z jednoho homogenního kusu.

Věnujme nyní pozornost zevnějšku razidla a všimněme si nejdříve razicí plochy *(obr. č. 3)*. Vyobrazuji jednak její sádrový otisk (a), dále pokusný odražek na stříbrném střížku, jejž jsem sám zhotovil (b) a pro porovnání originál mince tohoto typu (c). Při porovnání pokusné ražby s původní mincí vidíme, že kresba poprsí korunovaného panovníka s mečem a žezlem se shoduje až na nepatrné odchylky. Jde tedy o dvě varianty téhož typu. Kresba sama svým provedením nebudí žádného podezření až na to, že u našeho razidla je měkčích kontur, což je patrno nejen při srovnání

Č. 3

nového odražku s původní mincí, nýbrž i při porovnání se sádrovým odlitkem razicí plochy. Rozdíl se jeví nejvíce v kresbě úst a očí. Z toho vyplývá, že tímto razidlem, tak jak je máme dnes před sebou, nemohla být mince vyražena tak ostře, jak vidíme na původním brakteátu. Tato okolnost je velmi závažnou, neboť může vést k domněnce, že razidlo je přímo odlito z původního brakteátu, při čemž, jak je známo, kovový odlitek nedosahuje tak ostrých kontur jako originál, z něhož je odlit. To by ovšem nasvědčovalo tomu, že razidlo je padělek. Leč měkkost kresby může spočívat také v tom, že jde o razidlo silně ražbou opotřebované, kde původně ostré hrany jsou otlačeny. Tato možnost by však nasvědčovala naopak tomu, že razidlo je původní, neboť takové opotřebování může vzniknout jedině v mincovně, kde jsou raženy tisíce mincí.

Vzhledem k okolnostem právě uvedeným je tedy v otázce pravosti razidla nutno rozhodnouti: buď je razidlo odlito z pravého brakteátu a pak jde o padělek, nebo je neostrost způsobena intensivním opotřebováním a pak je razidlo původní. Tvrdím, že nejde o odlitek z původní mince, ale jsem přesvědčen, že jde o razidlo opotřebované ražbou a mám ke svému tvrzení tyto důvody:

Je třeba si všimnout vypouklého kruhového pruhu kolem obrazu. Je třeba porovnat, jak se jeví na razidle samém *(obr. č. 3a)* a jak vypadá na vyražené minci, ať již na mém pokusném odražku, či na původní minci *(obr. č. 3b, c)*. Je velmi dobře patrno, že na razidle je kruh proveden do ostré rýhy, takže na sádrovém otisku tvoří ostrý hřbet, zatím co na minci má tento pruh vždy tvar oblý. Proč tomu tak je, znázorňuji na připojeném *obr. č. 4*. Při

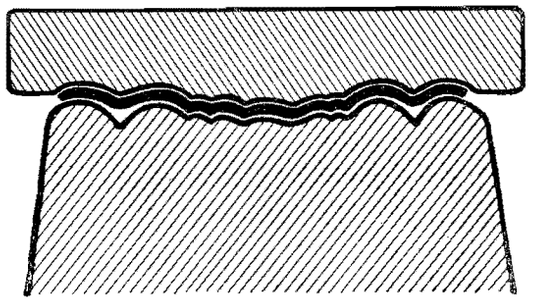

Č. 4

ražbě brakteátu, jak jsem zjistil vlastními ražebními pokusy, nepřilne nikdy, ani při sebe silnějším úderu kovový střížek tak dokonale do poměrně hluboké a ostré rýhy v razidle, aby se vyrazil ostře. A právě tato skutečnost je nejlepším důkazem, že naše razidlo nemohlo být z původního brakteátu odlito, neboť žádný z těchto brakteátů takto ostře vyraženého pruhu míti nemůže a také skutečně nemá. Že jde o razidlo provozem opotřebované

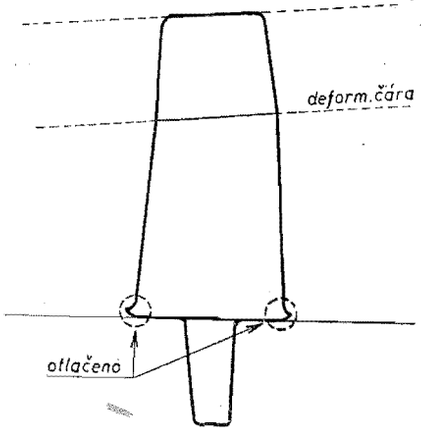

Č. 5

svědčí dále i to, že spodní základna razidla, jež dosedala na dřevěný špalek, je častými nárazy při okraji poněkud otlačena. Dále je viditelna i nepatrná příčná deformace razidla, jakési mírné ohnutí, jež vzniklo bezpochyby neustálými údery při ražbě s jednoho místa na razidlo vedenými. Tyto deformace znázorňuji, v měřítku úmyslně poněkud přehnaném na *obr. č. 5*. Konečně i jakýsi defekt na samotné razicí ploše, jevící se při okraji pod

žezlem panovníkovým, který vznikl odprýsknutím části povrchu, možno přičísti intensivnímu ražebnímu provozu. Snad právě toto poškození bylo důvodem k vyřazení razidla z dalšího upotřebení vůbec.

Zbývalo by nyní zhostiti se ještě případné námitky, vyplývající ze skutečnosti, že razidlo není napadeno zelenou patinou, jak tomu bývá u starých bronzových předmětů. Musíme se proto krátce zde zmíniti o podstatě takové patiny. Zelená patina, neboli plísta měděná, jinak ještě zvaná rez měděná, či měděnka, je tvořena v podstatě zásaditými uhličitany měďnatými a podmínkou k jejímu vzniku je spolupůsobení kyslíku, kysličníku uhličitého a vody. Může tedy vzniknouti na měděných nebo bronzových předmětech, jež jsou přístupny vlivům atmosferilií, to jest dešti a vzduchu, nebo může vzniknouti na předmětech uložených v zemi. Naproti tomu takové předměty, jež jsou přechovávány v prostorách, chráněných před vlhkem, povlékají se hnědým až černým kysličníkem mědi. A právě toto razidlo je povlečeno touto hnědočernou patinou, jež není ničím jiným, než oním kysličníkem. Že starý bronzový předmět nemusí být vždy povlečen zelenou patinou, toho jsou konečně dokladem i bronzové mince antické, známé nezřídka i bez zelené patiny, ač jsou mnohem starší než toto razidlo.

Bylo by jistě účelné porovnati s naším razidlem i originály ostatních známých brakteátových razidel, výše popsaných, zejména pak ono razidlo z nálezu letovického, jež je tvarem i typem mince našemu razidlu velmi příbuzné, leč porovnání toto mi nebylo dodnes možno uskutečniti.[8]) Právě tak bylo by zajímavým a průkazným objevem nalezení takové původní mince, naším razidlem vyražené. Ačkoliv tedy nejsou ještě veškeré možnosti vyčerpány, pokládám důvody, jež jsem uvedl za dostatečné, abychom mohli razidlo prohlásiti za původní, a můžeme se jistě právem těšiti, že sbírky Národního musea v Praze byly obohaceny o skutečně vzácný exemplář původního brakteátového razidla českého typu.

Uzavíraje první část svého pojednání, poznamenávám, že práce a vlastní ražební pokusy, jež mi bylo podniknouti za účelem ověření pravosti tohoto razidla a nové poznatky z toho vyplývající, vedly mne mimovolně k úvahám o ražební technice brakteátové a považuji za účelné připojiti je jako doplněk v kapitole následující.

II.

Pojmem brakteát označuje numismatika jednostrannou minci, raženou na tenkém střížku většího či menšího průměru a více nebo méně zprohýbaného profilu, charakteristického pro určitou dobu, zemi nebo mincovnu *(obr. č. 6)*. Vyobrazení představuje několik typických brakteátových profilů, počínaje českými brakteáty širokého střížku, dále několik zajímavých profilů českých a moravských brakteátů střední velikosti a konečně i jeden vysoce stavěný profil tak zvaných knoflíkovitých brakteátů míšeňských. Zdá se, jakoby zde vládla jakási móda ve formování profilů, kteroužto skutečnost je těžko popříti, neboť existuje v těchto pestrých řadách určitý systém, jehož studium je samo o sobě obsáhlým oborem, jejž zde nemíním dále sledovat. Je jisté, že tímto zvláštním utvářením střížků vznikly mince, lišící se v té době značně svým vzhledem od dosavadních mincí dvoustranných i od mincí pozdějších. A právě tento podivný vzhled i ta okolnost,

[8]) Panu Doc. Dr E. Holzmairovi, přednostovi numismatického kabinetu Kunsthistorisches Museum ve Vídni děkuji za zprávu o razidle z letovického nálezu. Toto razidlo je skutečně uloženo ve jmenovaném museu a je podle názoru Dr Holzmaira původní.

že jde většinou o mince němé, bez opisů, byly příčinou, proč byly brakteáty až do XVII. století numismatickým bádáním opomíjeny, nebo dokonce, pokud se někde vyskytly v rukách méně zkušených, považovány za povlaky knoflíků, nebo dokonce za dílo ďáblovo, jež mělo být nemilosrdně ničeno. Tyto bludné předsudky ovšem způsobovaly, že spousta mincovního materiálu přišla nazmar, čímž vznikly pozdějšímu vědeckému bádání nemalé škody.

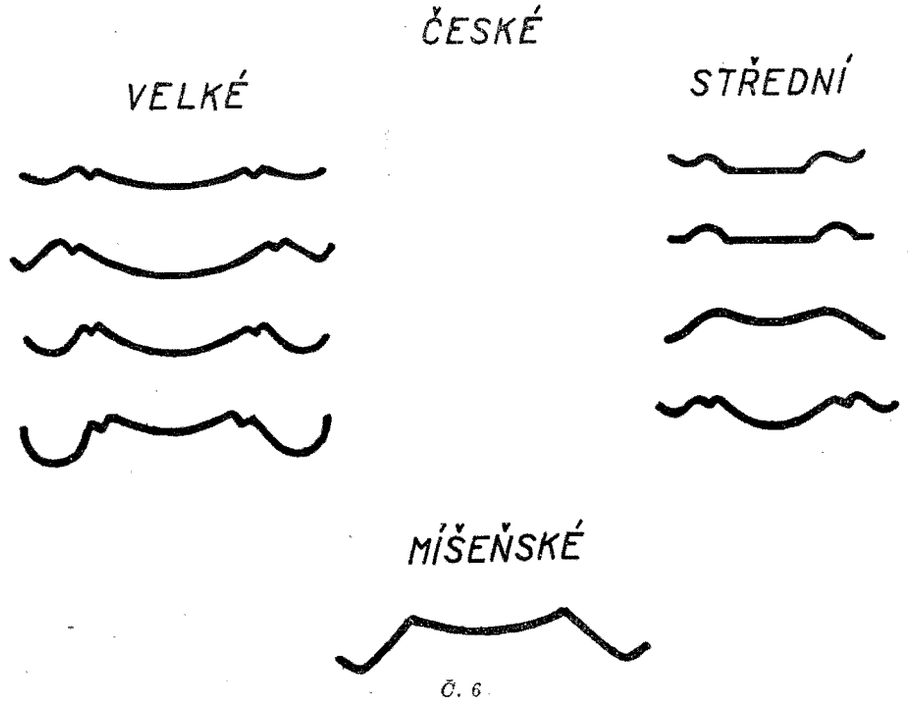

Č. 6

Teprve koncem XVIII. století docházejí tyto mince zasloužené pozornosti a badatelská jména Mader (kolem roku 1800), Höfken, Halke (z konce 19. století) jsou jména průkopníků v bádání o brakteátech. Pochopitelně i ostatní význační numismatikové od oné doby až po nejnovější dobu zabývají se tímto oborem a tak pomalu z úplně neznámého stává se mnohé jasnějším i zcela jasným o těchto zajímavých mincích.

Pojem brakteát zahrnuje však širší oblast mincí, než jak je obecně chápána. Charakterisujeme-li totiž brakteát jako jednostrannou minci na tenkém střížku raženou, musíme si uvědomiti, že tímto pojmem jsou zachyceny i ony pozdější mince, ať se nazývají ve XIV. století v Magdeburku „moritzpfennigy", v XV. století v Curychu „hohlpfennigy", či v XVI. století v Bernu „hohlheller", neboť mimo uvedené charakteristické znaky byl zajisté i způsob ražby ne-li stejný, tedy aspoň velmi podobný a této ražební technice i jejímu vývoji věnujme nyní pozornost.

Ačkoliv se mezi českými ražbami z doby Přemysla I. objevují s posledními dvoustrannými denáry současně i brakteáty, jako hotová, nová forma mince, nedospělo se k ražbě brakteátů bez jakéhokoliv přechodu, nikoli však u nás, nýbrž v Německu, kde kolem roku 1125 bylo při ražbě dvoustranných denárů upouštěno od silného střížku malého průměru. Průměr

střížku byl postupně zvětšován, při čemž jeho váha byla zachovávána, takže střížek byl postupem doby ztenčován. Tu se začínají objevovat mince ražené sice po obou stranách, avšak nedokonale, neboť jedna strana bývá často tak slabě vyražena, že obraz téměř zcela mizí. Technické vysvětlení tohoto zjevu podávám na schematickém vyobrazení *(obr. č. 7 a, b)*.

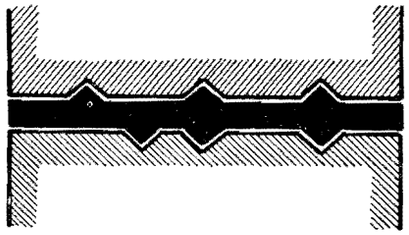

Č. 7a

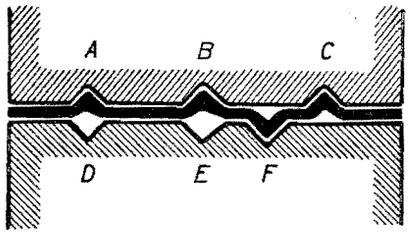

Č. 7b

V případě a) je znázorněna ražba dvoustranné mince na střížku dostatečně silném, v případě b) pak ražba na střížku tenkém. V prvním případě poskytuje silný střížek dosti hmoty, aby při ražbě vyplnil dokonale všechny prohlubeniny jak vrchního, tak i spodního razidla. Jinak je tomu v případě druhém. Zde stačí sice stlačená hmota střížku vyplnit prohlubeniny vrchního razidla, na př. v místech označených písmeny A, B a C, vnikla i do místa F ve spodním razidle, avšak nestačila již vyplnit spodní razidlo v místech D a E, jež leží pod prohlubeninami A a B vrchního razidla. Tak se stane, že mince je v některých místech nevyražena, kresba jedné strany mince je rušena kresbou strany druhé a naopak. Takto nedokonale vyražené dvoustranné mince nazývají se dnes často — ne dosti vhodně — polobrakteáty. Tyto mince jsou tedy jakýmsi přechodným tvarem mezi dvoustrannými mincemi dobře raženými a vlastními brakteáty. Zjevná nedokonalost těchto ražeb vedla totiž dále k další změně ražební techniky, bylo upouštěno od ražení dvěma razidly a začato s ražbou mincí jednostranných, pomocí jediného razidla a měkké podložky.

Není pochyby, že zavedení tohoto poměrně jednoduchého a rychlého způsobu ražby — jak dále uvedu — bylo ovlivněno i požadavkem doby, v níž hospodářský život vyžadoval zvýšenou měrou mince jako skutečné oběživo.

Posuďme dále, v čem spočívaly výhody brakteátové mince a její ražby. Především bylo zapotřebí pouze jednoho razidla proti dřívějším dvěma a zhotovení razidla bylo poměrně jednoduché a rychlé, neboť razidlo bylo, jak jsem se již zprvu zmínil, většinou lité *(obr. č. 8)*. Postup, jak jej vyobrazuji, spočíval patrně v tom, že byl nejdříve zhotoven dřevěný model razidla i s ražební plochou, načež byl upěchován do formovacího písku nebo hlíny. Tak vznikla forma, v níž bylo pak razidlo v kovu odlito. Poznamenávám, že tento způsob slévačské práce, ještě dnes používaný, byl dobře znám již ve starověku a nebyl tedy ani zde novým problémem. Z dřevěného razidla mohlo však být — a zajisté také bylo — zhotoveno vždy více forem, takže bylo možno odlít pro jeden typ mince více razidel současně buď do zásoby pro případ opotřebování, anebo proto, aby mohlo být raženo více razidly najednou. Přirozeně, razidlo tak, jak vyšlo z formy, nebylo ještě způsobilé k ražbě, bylo třeba pilováním nebo kováním je dále upravit, zejména však bylo nutno vyhladit povrch razicí plochy a tu a tam ji doplnit buď rytím nebo pomocí punců. Bylo-li z jednoho dře-

věného modelu formováno a odléváno současně více razidel a bylo-li každé takto upravováno a doplňováno, vysvětlíme si snadno onen někdy značný počet variant téhož typu mince.

Poznali jsme, že hrubý povrch razicí plochy byl dodatečně hlazen. Tak tomu bylo jistě ve většině případů. Známe však brakteáty — zejména některé míšeňské ražby — jež nasvědčují tomu, že razicí plocha hlazena nebyla. Povrch těchto brakteátů je totiž podivně hrubý, krupičkovitý a Fiala[9]) jej charakterisuje jako „zpěněný". Tento zjev vedl kdysi badatele

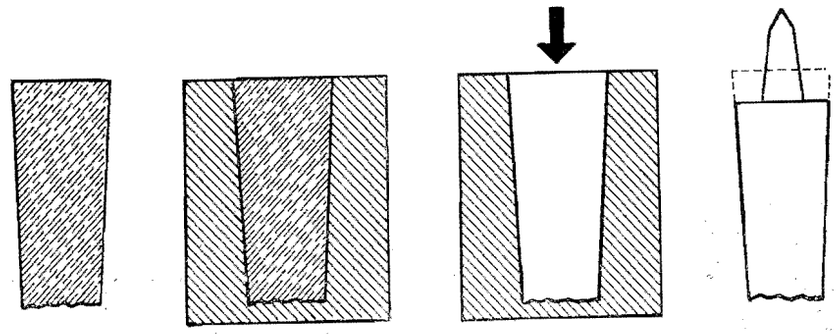

Č. 8

k názoru, že tyto mince byly zhotoveny dřevěnými razidly, jež svou porésností vytvořily tento hrubý povrch. Leč tento názor byl později opuštěn a sám Luschin, ač byl původně jeho zastáncem, považuje jej později za nesprávný a vyslovuje náhled, že jde o ražby z razidel v písku odlitých, jichž razicí plocha nebyla vyhlazena.[10]) Není dobře pochopitelno, jak mohla být vůbec kdy vyslovena domněnka o dřevěných razidlech, neboť dřevo, byť sebe tvrdší, je materiálem k tomu účelu naprosto nezpůsobilým. Snad bylo by možno zhotovit takovým razidlem něco málo mincí, ale při intensivnějším provozu by bylo takové razidlo rozhodně neobstálo, velmi rychle by se otlačovalo, třepilo by se a štípalo. Možnosti existence dřevěných razidel musíme se tedy již jednou provždy rozhodně vzdát. Při zhotovování razidel z kujného železa, jakým je na příklad razidlo z Donebaurovy sbírky, bylo postupováno jinak, a sice tak, že po vykování válcovitého tvaru razidla byla razicí ploška provedena přímo puncováním nebo rytím na razidle samém. Všimněme si, že v tomto případě jde o vrchní razidlo, jež bylo vystaveno přímým ostrým úderům kladiva, při nichž by lité razidlo pro křehkost, jíž se litina vyznačuje, sotva obstálo.

Potud o razidlech samých. Obraťme nyní zřetel ke druhé podstatné součásti razicí výstroje — podložce. Sledujeme-li účel, jemuž tato podložka sloužila, seznáme, že musela být především z tak tvárného materiálu, aby se při ražbě co nejvíce přizpůsobovala reliefu razidla a vytvořila tak na tenkém střížku jeho dokonalý otisk. Oproti ražbě dvoustranných mincí *(obr. č. 9a)*, kde se využívá plasticity kovu střížku k tomu, aby v určitých místech stlačený kov byl vehnán do sousedních prohlubenin razidla a je vyplnil, je při ražbě brakteátů *(obr. č. 9b)* využí-

[9]) l. c. str. 433.

[10]) Luschin, Allgemeine Münzkunde, str. 92.

váno vlastně jen tažnosti kovu k tomu, aby střížek byl měkkou podložkou protažen a vtlačen do reliefu razidla. Toto trvalé zprohýbání tenkého střížku, jež dává minci zvlněný profil, nemělo patrně jen za účel vytvoření obrazu, ale sloužilo jistě i ke ztužení mince, neboť původní plochý střížek, poměrně měkký a poddajný, stane se tímto profilováním značně odolnějším proti ohnutí. Onen zvláštní tvar brakteátů je tedy opodstatněn nejen důvody estetickými, ale jistě i důvody technicky praktickými.

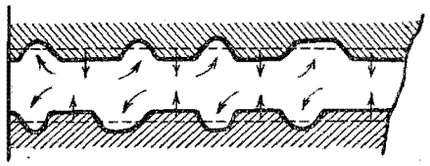

Č. 9a

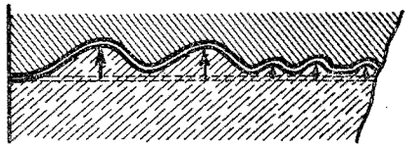

Č. 9b

O materiálu, z něhož byla zhotovena podložka, existuje celá řada dohadů. Podle mínění jednoho bylo jím dřevo, podle druhého kůže nebo houně, podle jiného zase olovo. Pro zjištění materiálu byly konány i pokusy s původními razidly. Podle pokusů, jež provedl roku 1881 Halke, osvědčila se prý dobře jak plst, tak dřevo i olovo a odražky takto zhotovené, jimiž byly magdeburské „moritzpfennigy", nelišily se — podle Halkeovy zprávy — jeden od druhého, ani od mincí původních. Nespokojil jsem se s Halkeho zkušeností a provedl jsem s razidlem řadu vlastních pokusů, jejichž výsledky zde předkládám *(obr. č. 10)*. Použil jsem

a b c d

Č. 10

stříbrných střížků, odpovídajících přesně velikostí i tloušťkou původním brakteátům tohoto typu a vyobrazuji zde pokusné ražby, provedené na podložce plstěné (a), dřevěné (b), olověné (c) a kožené (d). Již na první pohled je zřejmo, že nejlépe dopadla ražba pomocí kožené podložky, neboť dřevěná a olověná podložka daly ražby příliš ploché, zatím co na houni dopadla ražba neostře.[11]) Moje pokusy ukázaly tedy jasně, že pro razidlo, s nímž jsem pokusy prováděl, byla olověná a dřevěná podložka nezpůsobilou a to proto, že obojí je materiál ne dost měkký, aby jediným úderem se poddal protilehlému razidlu natolik, aby byl střížek vtlačen i do hlubších prohlubenin razicí plochy. Houně nebo plst ukázala se naopak příliš měkkou, než aby vyrazila ostřejší podrobnosti reliefu razidla.

[11]) Podotýkám, že se mi dobře osvědčilo silnou koženou podložku dobře promastiti neboť kůže se tím stala vláčnou a plastickou a při ražbě se netřepila.

Máme-li tedy nyní zodpovědět původní otázku, jaké podložky bylo při ražbě brakteátů používáno, můžeme shrnout: k ražbě brakteátů oné fabriky, jež odpovídá našemu razidlu, to jest brakteátů poměrně hlubokého reliefu, k nimž patří mimo jiné zejména i ostatní české a moravské brakteáty XII. a XIII. století, bylo používáno výhradně podložky kožené. Pro ražby mělkého a ostře řezaného reliefu, k nimž patří i ony pozdější cizí mince jednostranné, mohla dobře sloužit i podložka olověná. Dřevo nebo houni považuji však v každém případě za nevyhovující, a nebylo jich pravděpodobně vůbec používáno.

V neposlední řadě záležela dokonalost ražby i na tvrdosti a síle střížku. Pokud jde o tvrdost stříbrné slitiny, je tato závislá nejvíce na množství mědi, jíž se tvrdost stříbrné slitiny zvyšuje. Můžeme skutečně dobře sledovat, že brakteáty ze stříbra téměř ryzího jsou vyraženy lépe, než brakteáty horšího zrna.

Měřením tloušťky střížků jsem zjistil, že tato se pohybuje v mezích od 0,05 mm do 0,22 mm, nenašel jsem však systému, kde a kdy bylo raženo na střížcích tenčích či silnějších. Pozoruhodné je, že české brakteáty velkého průměru (kolem 40 mm) byly vesměs raženy na střížku o síle kolem 0,05 mm pouze s velmi malými odchylkami, zatím co u středních brakteátů (průměr as 25 mm) kolísá síla střížku od 0,05 mm do 0,16 mm; u nejmenších brakteátů pohybuje se tloušťka od 0,05 mm do 0,22 mm.

Důležitým je způsob přípravy brakteátových střížků, t. j. otázka, byly-li vystřihovány či vysekávány ze stříbrného plechu. Obecně panuje podnes názor, že střížky byly nůžkami vystřihovány. Tento náhled považuji dále za neudržitelný, neboť vlastní moje pokusy v tom ohledu konané mě přesvědčily o tom, jak obtížná a zdlouhavá je tato práce. Třebaže předpokládáme jistou zručnost zapracovaných lidí, je to postup, který rozhodně nemohl vyhovovat zvyšovanému výrobnímu tempu tehdejší mincovny. Provedl jsem časová měření tohoto úkonu a výsledky ukázaly, že vystřihování střížků byl proces trvající více jak desetinásobně dlouho, než vysekávání téhož počtu střížků prostým průbojníkem. Je sice známo, že zařízení mincoven v oné době bylo dosti primitivní, nemůžeme však předpokládat u tehdejšího řemeslníka takový nedostatek technické pohotovosti, aby si nedovedl zhotovit průbojník, když jeho použití v případě tenkého plechu se téměř samo nabízí. Vždyť vykování, zaostření a případně i zakalení takového průbojníku nemohlo činit větších obtíží, než zhotovení vhodných nůžek. Ony nůžky, jichž vyobrazení se tu a tam vyskytuje v souvislosti s prací v tehdejší mincovně, sloužily jistě jen ke stříhání plechů, nikoliv však k vystřihování brakteátových střížků. Tenké brakteátové střížky byly podle mého názoru vysekávány. Okolnost, že se takový průbojník z tehdejší mincovny podnes nezachoval, nepovažuji za závažnou, vždyť se nezachovalo ani jediné naše razidlo z doby denárové, tedy nástroj, který jistě existoval, právě tak jako razicí pouzdro (Prägebüchse), o němž bude dále zmínka. Bylo mi sice svého času namítnuto Karlem Chaurou, že na hotových brakteátech byl by tento způsob vysekávání jistě patrný, neboť při použití průbojníku vznikne na spodní straně vyseknutého kotouče při okraji jakýsi břit, tak zvaná „jehla". Je tomu skutečně tak, avšak ukázalo se při ražebních pokusech, že tato „jehla" zmizí jediným úderem kladiva během ražby samé.

Po těchto poznatcích, týkajících se jednotlivých hlavních součástí a nástrojů k ražbě potřebných, pokusím se o nástin vlastního procesu ražebního.

Seznali jsme, že při ražbě brakteátů bylo používáno jak spodního razidla, tak i razidla vrchního, leč tohoto jistě řídčeji. V prvém případě byl na pevné, do dřeva zaražené razidlo položen střížek, na střížek měkká podložka a pak úderem mince vyražena. Je nyní otázkou, jakým způsobem byla podložka při ražbě přidržována tak, aby ležela zplna na střížku, aby se při úderu kladivem nesesmekla a aby se neroztepávala do šířky.

V Leitzmannově časopise z roku 1865[12]) je popisováno jakési razicí pouzdro (Prägebüchse) jakožto železný válec vyplněný olovem. Podle této zprávy měl se onen nástroj nacházet spolu s razidlem „hohlpfennigů" v Nordhausenu až do XIX. století, později se však, bohužel, ztratil. O podobné věci se dovídáme u F. Apella,[13]) který popisuje originelní uspořádání ražebního postupu. Dočetl se totiž ve starých erfurtských knihách účetních o zakoupení tří kusů nějakých razicích pouzder (zde opět: Prägebüchse) a to v souvislosti s výlohami za nové razidlo; toto pouzdro bylo tedy jistě součástí inventáře mincovny. Po delších úvahách dospěl Apell k názoru, že se patrně jedná o jakési vrchní razidlo v podobě roury k jednomu konci se zužující a při druhém konci uzavřené a vyplněné částečně olovem. Toto uspořádání doprovází Apell vlastní kresbou. Pokud jde o olověnou výplň, je dlužno poznamenat, že zmíněný zápis v erfurtském archivu týká se ražeb tak zv. „freipfennigů" z let 1620, 1627 a 1630, tedy jednostranných mincí plochého reliefu, i můžeme připustit, že zde mohlo být jako podložky použito olova. Jelikož však tyto „freipfennigy" byly raženy již od XIII. století, nepochybuji o tom, že způsob ražby této místní mince byl od samého počátku stále týž a že vypadalo tak i pouzdro sloužící k ražbě brakteátů ve XII. a XIII. století v našich zemích, pouze s tím rozdílem, že namísto olovem byl válec vyložen kůží.[14]) Z vyobrazení Apellova je dále patrno, proč ono spodní razidlo bylo poměrně tak vysoké, neboť pouzdro, jež se na razidlo navlékalo, bylo nezbytně aspoň 12 cm dlouhé, aby mohlo být při ražbě pevně rukou drženo. Apell zdůrazňuje dále určitou výhodu tohoto způsobu ražby spočívající v tom, že mohlo být raženo i více mincí najednou tak, že bylo na razidlo položeno více střížků na sebe a jediným úderem vyraženo. Pouzdro mělo přitom zabraňovat sešinutí střížků.

Tím se dotýkáme jedné z nejzajímavějších otázek brakteátové ražby, neboť okolnost, že mimo jasně a ostře vyražené brakteáty se vyskytují často brakteáty méně ostře nebo měkce vyražené, vedla k často citovanému názoru, že tento způsob hromadného ražení vždy několika mincí najednou byl provozován soustavně, a že byl dokonce důvodem, proč byly tyto tenké mince vůbec vydávány. Přitom ony bezvadně vyražené mince měly pocházet ze střížků ležících bezprostředně na razidle a postupně dalším a dalším na sebe kladeným mělo na ostrosti ražby ubývat. Věnoval jsem této otázce náležitou pozornost a provedl jsem řadu pokusů s naším razidlem, o nichž zde podávám zprávu *(obr. č. 11)*. Vyrazil jsem uvedeným způsobem 5 mincí najednou a výsledek byl do jisté míry překvapující, neboť nejen poslední, při ražbě nejvýše položený střížek, ale všech pět, tedy i onen, který ležel přímo na razidle, je vyražen nejasně. Je sice

[12]) J. Leitzmann, Numismatische Zeitung 1865.

[13]) Franz Apell, Ueber die Technik der Brakteatenprägung, Blätter für Münzfreunde 1915, seš. 1, sloupec 5739.

[14]) Poznamenávám, že jsem ke svým ražebním pokusům použil právě takového nástroje, jejž jsem si dal zhotoviti a který se mi velmi dobře osvědčil.

o něco ostřejší než poslední, rozdíl je však zcela nepatrný. Věc je vysvětlitelna tím, že tuhost celého štůčku střížků na sebe položených nepřipustí při ražbě, aby podložka protlačila relief razidla, ani do střížku spodního. Jelikož však máme i brakteáty naprosto dokonale a ostře vyražené —

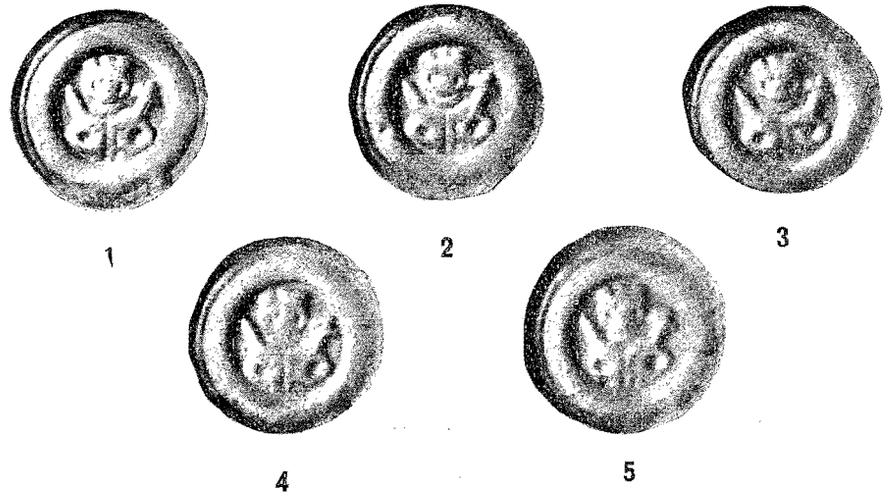

Č. 11

namátkou uvádím právě typ našeho razidla — odpovídám na otázku, bylo-li či nebylo tímto způsobem raženo, takto:

Při normálních ražbách, původních, bylo raženo pouze na jediném střížku; tyto ražby se vyznačují dokonalou ostrostí kresby. Teprve tehdy, když šlo o mimořádné zvýšení produkce mincovny, bylo přikročeno — tedy mimořádně — k ražbám několikanásobným. Není však vyloučeno, že v pozdější době, zejména na Moravě, stal se tento způsob běžným. Kolik mincí bylo pak takto najednou vyráženo, nedá se přesně stanovit; z vlastní zkušenosti však vím, že sotva to mohlo být více jak deset kusů, neboť při tomto počtu, byť by bylo kladivem pádně uhozeno, vynikne obraz ražby již velmi slabě.

V souvislosti s těmito několikanásobnými ražbami bylo by se ještě zmínit o známých štůčcích brakteátů, pozůstávajících vždy z několika mincí na sebe položených a spojených navzájem tím způsobem, že okraj je na dvou místech přehnut. Pozoruhodné je to, že takový štůček obsahuje zpravidla mince téhož typu, takže mince do sebe dobře zapadají. Svádí to k domněnce, že toto spojování bylo prováděno již v mincovně při ražbě, aby tak bylo získáno několikanásobné mincovní platidlo, leč poměrně vzácný výskyt těchto štůčků tomuto názoru prozatím odporuje.

Jinou zajímavostí jsou naproti tomu brakteáty půlené, avšak i toto půlení bylo prováděno patrně až při oběhu mince, podle okamžité potřeby, aby bylo získáno platidlo menší než jedna celá jednotka mincovní. Že takové půlky pak dále obíhaly, toho dokladem jsou nálezové kusy, k nimž druhá půlka zde vůbec nepřichází.

Doufám, že jsem vyčerpal všechny prostředky po ruce jsoucí, abych po technické stránce osvětlil a zdůvodnil zavedení a využití této nové formy mince, jež nebyla sice tak, jako jiné mince, způsobilou přečkat věky až po

naše časy, avšak diktována zvýšenými požadavky na množství mince jakožto oběživa, přinesla určité výhody potřebám své doby. Nemíním tudíž, že je v oné epoše mincovní techniky spatřovat metodu úpadkovou, spíše pokus o systém ve své době revoluční, který nakonec přece jen ustoupil systému dvoustranně ražené, tvrdé mince zvonivé.

GUSTAV SKALSKÝ:

MĚNOVÁ POLITIKA KARLA IV.

(Tab. č. I.)

Bylo již několikrát pověděno a vysvětlováno, že hnutí husitské se rodilo z doby Karlovy.[1]) Kdežto však náboženským základům a národnostním příčinám husitské revoluce bylo věnováno dosti pozornosti a místa, zůstávají hospodářské a sociální její důvody ještě po mnohých stránkách zahaleny temnotou. Při jejich poznávání bude mít význačný podíl zkoumání finanční politiky panovníků z domu lucemburského, jež také dosud bylo opomíjeno, snad proto, že prameny jsou rozptýleny a dílem těžko dostupny a že je tudíž nesnadné je vědecky zvládnout. Velmi důležitou složkou finančního vývoje je měnová politika a tato práce se pokouší, aby s tohoto hlediska přispěla k poznání finanční politiky Karla IV. Uvidíme, že to lze učinit jen na základě a v úzké souvislosti se sledováním postupu vlády otce a předchůdce Karlova, Jana Lucemburského. A to tím spíše, že Karel byl od r. 1333 s výjimkou několika málo let spoluvládcem Janovým, od r. 1342 vlastně vladařem jediným nebo alespoň hlavním a tudíž také odpovědným za to, co se stalo do r. 1346.

Názory o vladařském díle a duchovním profilu Karla IV. jsou dnes celkem ustáleny, když byly vyvráceny, a to i německými historiky, nepříznivé posudky jiných německých badatelů, znovu oživlé v díle neblaze proslulého Josefa Pfitznera, zkaleném nenávistí k české přítomnosti i minulosti.[2])

A tak stojí Karel před námi jako moudrý, v odvažování prostředků a účelu, sklonem k písemnému řízení a snahou o kodifikaci práv a povinností krále a poddaných moderní panovník a zároveň jako prozíravý politik, obratný diplomat, skutečný státník, pečlivý hospodář, muž hlubokého vzdělání a širokého rozhledu po evropské civilisaci a kultuře, zejména francouzské a italské, opravdu jako zjev mezi tehdejšími knížaty vzácný, jenž povznášel svůj národ nejen hmotným prospěchem, nýbrž i vzdělaností. Nikoliv, podle slov Josefa Šusty, mocnou obrazností nadaný genius, nýbrž důmyslný dělník, jehož obratná ruka vykonala platnou práci pro následující pokolení.

Řekli jsme pečlivý hospodář. Nemyslíme, že na tomto poli je těžiště Karlova panování, ale hospodářská politika má významnou úlohu v jeho vládním programu a díle. Povíme o tom více později a uvidíme, že tu Karlova činnost a jeho plány vynikají dobře promyšlenou velkorysostí.

---

[1]) Práce tato, napsaná na počátku roku 1948, byla myšlena jako numismatický příspěvek k poznání vlády Karlovy v Čechách, určený širší obci čtenářské. Proto nemá kritického aparátu poznámkového a z dosti četné literatury jsou uvedeny jen nejdůležitější spisy v pozn. č. 2. Dobou jejího vzniku se vysvětluje, že v soupise literatury není zmínky o třech dílech značného významu pro naše thema, totiž Josefa Šusty, Za císařskou korunou 1346—1355 (České dějiny II., 4), v Praze 1948, Františka Grause, Chudina městská v době předhusitské, v Praze 1949 a Karla Stloukala, Dvojí tvář doby Karlovy, Český časopis historický 1947—1949. Třeba však připomenout, že moje práce se především zakládá na několikaletém studiu pramenném.

Zde vzpomeňme jen jeho snah o znovuzískání a zabezpečení korunního majetku a všeho hmotného základu panovnické moci, jeho starost o města, průmysl a obchod a proto i o splavnění řek, o zemědělství a jeho odvětví jím zaváděných, jako je vinařství, chmelařství a sadařství, pro něž může být právem nazýván jedním z prvních národohospodářů na trůnech. A přece se na jeho panování klade stín úpadkem měny, byť nikoliv katastrofálním nebo kritickým, jako potom za vlády jeho syna Václava IV., ale přece povážlivým a pro hospodářský život nakonec škodlivým. Slavné pražské groše,[3]), vážící za Václava II. průměrně téměř 4 g, klesly za Karla podle šetření Josefa Smolíka průměrem na jen o něco málo více než 3 g, zrno jejich asi z 3,6 g na 2,5 g, tedy více než o celý gram stříbra. A při drobných penězích tomu nebylo lépe. Neboť parvi Václavovy jsou, zase podle údajů Smolíkových, zrna 0,277 g, haléře Karlovy však 0,167 g. Přitom pozorujeme nenáhlý a stálý úpadek peněz průběhem Karlovy vlády, přerušený asi v padesátých letech 14. stol. jen přechodným zlepšením. K dobrému hospodářství státnímu patří přece dobrá měna. Abychom této nesrovnalosti rozuměli, musíme se obšírněji zabývat mincovnictvím a měnovou politikou otce Karlova, Jana Lucemburského, ba vrátit se letmo až k r. 1300, k veliké mincovní reformě Václava II.

---

[2]) Z použité literatury uvádím jen nejdůležitější spisy:
Václav Chaloupecký, Vlastní životopis Karla IV., 2. vyd., Praha 1946.
Josef Šusta, Král cizinec. České dějiny II., 2, Praha 1939.
Týž, Karel IV., Otec a syn, České dějiny II., 3, Praha 1946.
Hóman Bálint, A magyar királyság pénzugyei és gardaság-politikája Karoly Róbert kóraban, Budapešť 1921.
Josef Smolík, Pražské groše a jejich díly, Praha 1894.
Arnold Luschin v. Ebengreuth, Das Wertverhältnis zwischen den Edelmetallen in Deutschland während des Mittelalters (Congrès international de numismatique), Bruxelles 1891.
A. Dieudonné, Monnaies royales françaises depuis Hugues Capet jusqu' à la révolution. (Manuel de numismatique française II., Paris 1916.)
Ed. Bernays - Jules Vannérus, Histoire numismatique du Comté puis duché de Luxembourg, Bruxelles 1910.
Bedřich Mendl, Hospodářské a sociální poměry v městech pražských v l. 1378-1434, Český časopis historický 1916.
Týž, Sociální krise měst ve století čtrnáctém, tamtéž 1924.
Týž, Z hospodářských dějin středověké Prahy, Sborník příspěvků k dějinám hlavního města Prahy VI., Praha 1925.

[3]) Původní určení této práce pro širší obec čtenářskou připojuje k našim výkladům i přehled jednotlivých druhů mincí, o nichž je tu řeč. Pro snazší orientaci čtenáře zachovali jsme i v našem časopise na *tab. I., č. 1—12* charakteristické ukázky ražeb Jana Lucemburského *(č. 1—7)* a Karla IV. *(č. 8—12)*.

Jan Lucemburský:
Č. 1. Florén.
Č. 2. Pražský groš.
Č. 3. Pražský půlgroš českého rázu.
Č. 4. Pražský půlgroš anglického rázu.
Č. 5. Pražský půlgroš italského rázu.
Č. 6. Parvus s obrazem sv. Václava.
Č. 7. Parvus italského rázu.

Karel IV.:
Č. 8. Dukát (panovník s českou korunou).
Č. 9. Dukát (panovník s císařskou korunou).
Č. 10. Pražský groš.
Č. 11. Parvus (haléř, s obrazem českého lva a sv. Václava).
Č. 12. Parvus (haléř, s obrazem české koruny a sv. Václava).

Touto reformou byl po lehkých, proměnlivých, třebas několikrát v roce stahovaných a nově vydávaných a často zhoršovaných mincích zaveden peníz těžký, výtečného zrna a stálý, pražský groš, i pevná peněžní soustava tak, že byl groš dělen na 12 penízků drobných. Oproti podobným starším nápravám měny, hlavně v Italii a ve Francii, měla reforma Václava II. neocenitelnou výhodu v tom, že se mohla opřít o veliké stříbrné bohatství země, které bylo důmyslně do jejích služeb dáno tím, že všechno stříbro z hlubin země vynesené muselo být odevzdáno mincovně v Kutné Hoře a mělo opustit zemi jen ve formě ražené, jako groš, jehož stříbrný třpyt nesl odlesk slávy českého krále a státu do dalekých krajů, přinášeje královské komoře hojný zisk. Neboť sekulární čin Václava II. neposkytl skvělé měny jen zemím českým. Pražský groš se stal oblíbeným platidlem celé střední Evropy, pronikl až k Severnímu a Baltickému moři a do Ruska, hlavně jako mince obchodní, někde však, jako ve Slezsku, Polsku, v Uhrách, v Rakousích a v jižním Německu, po nějaký čas jako nejvyšší peněžní jednotka, podle níž se řídily lehké a proměnlivé peníze domácí.

Proto musí překvapit, že Čechy jsou na evropském kontinentě severně od Alp — s výjimkou Francie — první nebo alespoň jednou z prvních zemí, která razí v r. 1325, tedy již 25 let po zavedení skvělé měny stříbrné, mince zlaté, a to, jak uvidíme, v značném rozsahu. Stojíme tu před událostí, jež byla nazvána epochálním činem pro vývoj evropského peněžnictví a před jednou z nejzajímavějších, avšak také z nejméně povšimnutých otázek českých, ba evropských dějin hospodářských 14. stol., doby pro naše hospodářské dějiny zvlášť významné. Je to také otázka složitá, jež může být na tomto místě zodpovědena jen v hlavních konturách.

Od konce 8. stol. neužívalo se v Evropě mimo nejzazšího jihovýchodu a jihu po 450 let zlatých peněz téměř vůbec a jen byzantské zlaté mince tu a tam do středu evropské pevniny proniknuvší zachovaly paměť na starou zlatou měnu, kdysi obecně platnou. Razil se jediný druh stříbrných peněz, denár, zřídka jeho polovina, obol, ve velikém počtu mincoven, o rozličné a stále proměnlivé váze a jakosti. Tyto poměry, nesnesitelně tížící všechen mezinárodní obchodní ruch, vedly ke konci 12. a v 13. stol. k více či méně radikálním nápravám stříbrné měny, o nichž jsme se zmínili, ražbou těžších a proměnám nepodléhajících mincí, dělených na jistý počet penízků drobných. Zlato ovšem nezmizelo úplně, bylo tu hojněji, tu vzácněji bráno podle váhy, jako ostatně velmi často i stříbro, když se obchod špatným a proměnlivým denárům vyhýbal, jak mohl. A právě v českých pramenech se setkáváme ne právě zřídka se zmínkami o zlatě, ať zpracovaném v předmětech uměleckého průmyslu, jako o významné složce pokladu panovníků a duchovních ústavů, nebo přímo jako o platidle. Nechybí ani zprávy o zlatu hojně vytěženém z úrodného lůna české země. Ba jedna z mála a současně jedna z nejstarších zmínek o zlatých mincích pochází právě z Čech, kde souvěký a dobře zpravený spisovatel vypravuje k r. 1273, že Přemysl II. obětoval pravidelně jednou v roce k rukám kněze mši sloužícího dva zlaté nebo dvanáct stříbrných. Lze dosti snadno říci, které mince to byly.

Rok 1252 je velikým datem v dějinách peněžního a hospodářského vývoje evropského. V něm začalo významné obchodní středisko italské Florencie vydávat svou proslulou zlatou minci, zvanou florén podle obrazu městského znaku na líci, lilie — na rubu byl obraz sv. Jana Křtitele — z čistého zlata a o neměnné, po staletí zachovávané váze 3,53 g, první

exaktní a z čistého kovu ražený peníz, jenž byl pak z nejdůležitějších, ne-li nejdůležitější mincí evropského obchodu v pozdním středověku severně od Alp. Zlatý peníz byl nebezpečným konkurentem stříbrného, nepodléhal jakožto mince obchodní místním nuceným kursům, měl téměř neomezenou platnost, byl pevným a cenným měřítkem, na než se dala snadno převésti hodnota místních peněz stříbrných, jež se tak dostávaly, hlavně v zemích, jimiž procházel mezinárodní obchod, do jeho podruží, byl i cenným a trvalým uchovatelem hodnot. Zlatým vytvořila Florencie významný peněžní typ, jenž se později v nespočetných napodobeninách rozšířil po celé Evropě od Polska až do Španěl, nejen podle obrazů, nýbrž i podle zrna, jímž se řídily i slavné benátské ducati d'oro, ražené od r. 1285, byť s jinými obrazy a spíše pro obchod s orientem. Považme, co znamenalo pro peněžní a mezinárodní obchodní styky při neustálém kolísání stříbrných mincí, jemuž nezabránily ani zmíněné reformy, že pozdější uherský zlatý, jenž na sklonku středověku a v nové době namnoze zaujal místo florénu, byl zrnem přímým jeho potomkem, jako jím byl ještě moderní dukát rakouský i dukát Československé republiky!

Za toto veliké rozšíření vděčí florén okolnosti, že Florencie byla z nejdůležitějších středisek obchodních a průmyslových, které za suroviny, dovážené zvlášť z Anglie a Francie, platilo zlatem, a že se v souvislosti s tím a účastí na velikých trzích flanderských stalo městem bohatých finančníků a bankéřů, kteří se nelekali nejodvážnějších peněžních operací a vkládali s úžasným risikem své jmění do podniků, z nichž se zdál kynouti zisk. Půjčovali veliké sumy panovníkům — na př. také Rudolfu Habsburskému pro boj s naším Přemyslem — a vystupovali v Tridentu, v Tyrolích, ve Francii, v Anglii i v Čechách jako nájemci mince a organisátoři nových měnových pokusů.

Zdá se, že proud zlatých peněz vlašských pronikl zprvu jen na vzdálenější evropský západ a severozápad a je příznačné, že právě Francie a Anglie byly záhy nuceny přistoupit k ražbě vlastních mincí. Střední Evropa je v druhé polovině 13. stol. a v první čtvrtině 14. stol. tímto proudem zavlažována jen málo.

Spolehlivým pramenem tohoto poznání jsou vyúčtování sběratelů papežských desátků. Papežská stolice, která ostatně v Avignoně napodobovala již od r. 1322 florentské zlaté, stíhajíc současně exkomunikací napodobitele jiné, pochopila záhy mezinárodní význam žlutého kovu a uložila svým kolektorům, aby vybírali daně, pokud bylo lze, ve zlatě anebo aby přijaté peníze stříbrné a neražený kov ve zlato proměňovali. Avšak zachované výkazy ukazují, že se to dařilo mimo Italii a evropský západ jen málo, Je vůbec s podivem, jak pomalu a těžko si do vnitra kontinentu razil cestu zlatý peníz, s nímž Evropa přicházela do styku od počátku křížových výprav ve formě byzantských a arabských zlatých a jehož výhody v době rozvrácených stříbrných měn byly zřejmé. Všecko peněžní myšlení a všechny cenové představy se děly a byly vyjadřovány v měně stříbrné, většinou špatné a rozvíjejícímu se hospodářskému životu nepostačující. Ještě v první čtvrtině 14. stol. vládnou v celé střední Evropě naprosto peníze stříbrné, které mají i v samé Italii ve vnitřních platebních stycích znatelnou převahu nad zlatými.

Za těchto okolností počíná r. 1325 razit český král Jan Lucemburský, pán nejlepší stříbrné měny, ovládající středoevropské trhy a přinášející veliký zisk, první, jak se obecně soudí, zlaté mince severně od Alp, nehledíme-li ovšem k Francii a Anglii. Že byl prvním, není ostatně zcela mimo

pochybnost. Neboť o německém králi Ludvíkovi Bavorovi se r. 1324 praví, že dal razit zlaté mince ve Špýru, a známý maďarský historik Bálint Hóman přiřkl prvenství uherskému králi Karlu Robertovi. Nejsou však známy zlaté mince, jež bychom mohli důvodně přidělit králi Ludvíkovi, nýbrž jen takové, které razil jako císař, jímž byl teprve od r. 1328, o nichž se však dozvídáme až několik let později, a první zpráva o uherských zlatých je z r. 1326. Lze tedy říci, že první zlaté mince středoevropské vznikly přibližně současně v Čechách a v Uhrách. Toto poznání velmi přispívá k pochopení odvážného postupu Janova.

O zaražení zlaté mince v Čechách se zachovala jen zcela stručná zpráva v Zbraslavské kronice, tedy v pramenu souvěkém, v níž se praví, že král Jan zavedl v r. 1325 pomocí jakýchsi Lombardů zlatou minci, kteréž čtyři kusy měly platit víc než hřivnu (rozuměj stříbra), při čemž Lombardy jsou tu nazýváni odvážní spekulanti vlaští, nepochybně florentští, jak jsme se o nich zmínili. Letmá poznámka kronikářova přece mnoho praví, sledujeme-li v souvislosti s jeho údajem poměr zlata a stříbra v 13. a v první polovině 14. století. Protože čtyři zlaté se rovnaly přibližně hřivně stříbra a zlaté mince Janovy váží jako florentské 3,53 g a jsou z čistého zlata, dostáváme poměr zlata ke stříbru asi 1 : 17,5 nebo 1 : 16,5, podle toho, počítáme-li s hřivnou čistého stříbra nebo správněji stříbra 15lotového (16lotové bylo stříbro čisté) o přibližně 253 g, na níž spočívala mincovní reforma Václava II. a z níž byly raženy také první groše Janovy. Máme několik zpráv, obsažených zejména opět ve vyúčtováních papežských kolektorů, podle nichž se počítal jeden florentský, avšak i český a uherský zlatý, florentskému na roveň postavený, v mezinárodních stycích tenkráte téměř veskrze na 16 pražských grošů, tedy jedna hřivna, z níž se razilo 64 grošů, na čtyři zlaté. Z tohoto hodnocení vyplývá vysoká cena zlata, převyšující cenu stříbra více než šestnáctkrát.

Podle všech známých zpráv, mezi nimiž jsou i důležité údaje českých pramenů, byl ve 12. a 13. stol. poměr zlata ke stříbru ve střední Evropě přibližně 1 : 10. Byl to poměr zřejmě zjednodušený, při skrovném upotřebení zlata v platebních stycích postačující. Jinak tomu bylo v Italii, kde hojnější užívání zlata, zvláště od zavedení zlatých mincí, vyžadovalo přesnější vymezení poměrné hodnoty obou drahých kovů. Když Florencie počala r. 1252 s ražbou florénů, stalo se tak na základě poměru zlata ke stříbru přibližně 1 : 8, který byl tedy neobyčejně příznivý pro stříbro.

Vlašská města získávala zlato z Afriky, z oblastí, v nichž pramení řeka Nil, a pak z Uher a snad i z Čech. Smíme tak soudit podle styků italských obchodních středisk s naší vlastí, určitě dosvědčených na rozhraní 13. a 14. stol., navazovaných jistě především pro české proslavené stříbro, avšak snad i pro zlato, když české zlato, stříbro a cín přicházelo v druhé polovině 13. stol. do ohnisk velmi vyvinutého flanderského obchodního ruchu. Přirozeně záleželo vlašským městům na tom, aby zlato kupovala co nejlevněji a Florencie zahájila proto zlatou ražbu v době nízké jeho ceny, když stříbro získávala levně z Čech a Uher v době prvého rozkvětu stříbrných hor a volného ještě vývozu drahých kovů z obou těchto zemí.

Na sklonku 13. stol. počíná však v Italii a brzy na to i v ostatní Evropě vzestup ceny zlata a poměr zlata a stříbra dosahuje kolem r. 1325, jak jsme viděli, číslic zhruba 1 : 16 až 1 : 17, o deset let později 1 : 20 až 1 : 25. Nemůžeme se zde podrobněji zabývat příčinami tohoto zjevu. Povšechně budiž pověděno, že jej způsobil vzrůst poptávky po zlatě, potřebném k velmi hojné ražbě mincí v Italii, stejně však, ne-li více, pokles na-

bídky, poněvadž zmatky uherské, zejména v dnešní oblasti slovenské v prvních asi dvaceti letech 14. stol. měly neblahý vliv na důlní podnikání a vývoz jeho výtěžků a protože nové vzplanutí křížového nadšení po pádu Akonu r. 1291 pohnulo kurii k přísnému zákazu styků s nevěřícími, tedy také obchodního spojení vlašských měst s Egyptem, odkud přicházelo zlato do Italie, kterážto styky byly opět navazovány až o čtyřicet až padesát let později.

Viděli jsme, že Florencie zahájila zlatou ražbu v době poklesu ceny zlata, protože si musela kov z ciziny opatřit. Jan Lucemburský činí tak r. 1325, když cena zlata vysoko stoupla a stále stoupala, poněvadž kov, poskytovaný vlastními horami a řekami měl být co nejlépe zhodnocen a cizině co nejdráže prodán, když zlatá mince byla především penízem obchodním, sloužícím mezinárodním stykům hospodářským.

O výnosnosti českých ryžovišť a zlatých dolů měla starší vědecká literatura představy přemrštěné, novější ji zřejmě podceňuje. Nízké hodnocení vzniká nesprávným podle mého soudu výkladem listin z l. 1337 a 1338, jimiž král Jan zastavuje Petrovi z Rožmberka nejvýnosnější doly za ostatně těžko přesněji určitelné sumy, vypočítávané v kopách grošů. Částky tyto totiž nevyjadřují celý výtěžek těchto ložisk, nýbrž jen jejich osminu nebo desetinu, „urburu'", t. j. dávku odváděnou králi podle jihlavského a kutnohorského práva, kdežto ostatní zisk připadl až na některé přímé podíly na dolování kverkům, kteří mohli svobodně na kterémkoliv pozemku drahý kov hledat a dobývat, když jej ovšem za výhodných pro krále podmínek odvedli mincovně.

Z nucené směny neraženého kovu za kov ražený plynul do královy pokladny veliký a hlavní zisk při ražbě stříbra a — nemáme právo jinak soudit — i zlata. Tak dala ložiska zastavená pánu z Rožmberka alespoň 1200 kg, nikoliv 300 kg zlata, jak bylo odhadem vypočítáno, čili přibližně 240.000 zlatých mincí, sumu na tu dobu jistě vysokou. Nevíme ovšem, v které době, protože doly byly vedle jiných příjmů panovníkových zastaveny na tak dlouho, až by zisk z nich dostoupil výše králova dluhu. Protože tyto listiny uvádějí 12 zlatých ložisek, pravděpodobně ovšem nejvydatnějších, jichž bylo jen v Čechách alespoň pětadvacet, z nichž na př. jen urbura ze slapských ryžovišť vynášela — opět nevíme za jakou dobu — 30.000, tedy celý výnos nejméně 240.000 pražských grošů, t. j. asi 15.000 zlatých, chybíme sotva, stanovíme-li králův zisk ze zlatých hor a ryžovišť zhruba na několik desítek tisíc zlatých ročně, příjem, jenž Janu Lucemburskému, věčně peněz dychtivému a neustále bezohledně a neostyšně peníze shánějícímu, byl jistě velmi vítaný. A celý výtěžek zlatých ložisk osmi- až desetinásobný, po zkušenostech se stříbrem kutnohorským snad příliš optimisticky odhadovaný, mohl se jevit dostatečnou a spolehlivou základnou velikých plánů na opanování evropských trhů kovem nejvzácnějším.

V úsudku, že při zaražení zlaté mince v Čechách nešlo jen, jak přední náš historik Josef Šusta myslil, o okamžitý zisk z prodeje regálového práva, že nelze vůbec mluvit o prodeji tohoto práva, nýbrž že vlašské družstvo k tomuto účelu do Čech volané mělo zde zařídit a zařídilo pravidelnou ražbu zlata, podobně organisovanou, jako byla r. 1300 jeho předchůdci uspořádána ražba stříbra, utvrzuje mne fakt velmi významný a dosud nepovšimnutý, že v t. zv. Summě Gerhardi, sbírce listin a listů, založené v době Janově pro kancelářskou potřebu asi přímo úřadu podkomořského, jemuž podléhala mince i hory, vystupuje Ješek, probošt u Všech svatých na pražském hradě, jakožto jeden z mincmistrů zlaté mince,

zřejmě vedle zmíněných vlašských podnikatelů a jako strážce zájmů královských. Dále i to, že podle některých listin téže Summy a podle jiných souvěkých pramenů z doby Janovy i Karla IV. měly zlaté a přímo české zlaté důležitou úlohu především v zahraničních stycích, avšak přechodně a ne zřídka i při významnějších platech a darech domácích a že i čeští lidé si velmi rychle zvykli, jak svědčí některé skutečně zajímavé záznamy, na placení zlatými a na kursovní zisky a ztráty s tím spojené.

Je nepochybné, že českých zlatých mincí, ražených zcela podle vzorů florénů, bylo vydáváno značné množství, alespoň po nějaký čas. Známe s jistotou tři jejich závažné varianty o mnohých obměnách méně významných, jichž se na př. jen v bretzenheimském nálezu vyskytlo nejméně čtrnáct. Potvrzuje to i poměrné jejich zastoupení v několika důležitých zahraničních nálezech, v Kremži v Rakousku, v Kostnici na Bodamském jezeře a v uvedeném Bretzenheimu u Mohuče, jejichž poloha ukazuje, jak si razily cestu k nejdůležitějším tehdy mezinárodním trhům, i okolnost, že měly až hluboko do druhé poloviny 14. stol. vedle uherských a florentských zlatých význačnou roli v mincovních řádech západního Německa, které připravovaly půdu nejúspěšnější zlaté minci západoněmecké, rýnskému zlatému, zrodivšímu se r. 1386 známou konvencí čtyř rýnských kurfiřtů.

Tyto a leckteré jiné okolnosti, o nichž se zde nelze zmiňovat, ukazují, že vláda Janova hodlala rychlým zásahem zajistit si podíl na výhodách zlaté ražby a oběhu zlatých peněz v bohatě rozkvetlých hospodářských stycích mezinárodních, jimž už nestačila ani značná hodnota stříbrného groše. Opírala se při tom o byť jen přechodný rozmach vlastní těžby a využívala vysokého kursu zlata, jenž sliboval zisk takový, že dávala v sázku i ztrátu na stříbře, jehož hodnota byla zlatem přirozeně stlačována. Vždyť právě r. 1325 sebral král Jan po návratu do Čech, podle Zbraslavské kroniky, neslýchanou sumu 95.000 hřiven stříbra a kutnohorské doly se zdály nevyčerpatelné i při úžasných nárocích, právě tenkrát na ně kladených. A myslím, že i politika Janova v severozápadní Evropě, jeho spolek s Uherskem a Polskem, na němž měl význačný podíl Janův syn a o němž se hned zmíníme, jeho usilování o dědictví korutansko-tyrolské a o zakotvení českého panství v severní Italii musí být s tohoto hlediska jinak posuzovány, nežli jako náladová hra dobrodružného hazardéra a pouhá snaha po rozmnožení rodového majetku. Šlo také o přístup k nejdůležitějším tehdy mezinárodním ohniskům obchodním ve Flandrech a v Italii.

Ale ještě jedna důležitá příčina vedla k zaražení zlaté mince v Čechách právě v r. 1325. Poučuje nás o ní opět zpráva českého pramene, obsažená v závěti olomouckého biskupa Konráda z 22. června 1326, v níž je uvedena položka 90 zlatých mince uherského krále. V polovině r. 1326 měl tedy i uherský král Karel Robert svoji zlatou minci a z dalšího našeho výkladu vyplyne přirozeně, že a proč ji zavedl téměř současně s českým králem Janem.

Vedle Čech a Slezska byly Uhry tenkrát v Evropě jedinou zemí plodící větší množství ušlechtilých kovů. Poněkud zjednodušeným a povšechným výpočtem lze říci, že více než polovina stříbra evropského a celého tenkrát známého světa a jedenáct dvanáctin zlata Evropy a jedna třetina celého světa byla těžena v Čechách a v Uhrách, při čemž Čechy byly hlavně zemí stříbra, Uhry především zemí zlata. Tento fakt zjednával oběma zemím dominující postavení v době, kdy drahý kov byl základem a hnací silou všeho hospodářského života a prospěchu. A jen mimochodem budiž poznamenáno, jaká finanční velmoc by byla vznikla, kdyby se bylo zdařilo spojení Čech a

Uher, jak chtěl král Václav II. na počátku 14. věku. Mezi oběma samostatnými státy musil nastat boj a soutěž nebo společné usilování o ovládnutí evropských trhů drahým kovem. Karel Robert se nepochybně nejdříve rozhodl pro společný postup. Neboť při volné soutěži měly Čechy značný náskok. Mincovní reformou z r. 1300 dostalo se zemi dobré, pevné měny, státním monopolem byl ušlechtilý kov náležitě zhodnocen a dal králově pokladně veliký zisk. Naproti tomu bylo Karlu Robertu z Anjou, nastoupivšímu na uherský trůn r. 1308, ještě dlouho zápasit s několika oligarchy, vládnoucími téměř všemi prameny politické a hospodářské moci, z nichž se někteří, jako známý Matěj Čák, na půdě dnešního Slovenska v rozvrácených poměrech zmocnili zlatých a stříbrných hor, aniž se valně starali o jejich prospěch. V zemi obíhalo několik druhů drobných stříbrných peněz domácích i cizích, platilo se neraženým kovem a pražský groš měl tu úlohu přední. Teprve r. 1323 mohl uherský král přistoupit k nápravě.

Kdežto však v Čechách byla r. 1300 takřka naráz vytvořena základna, na níž se vyvíjelo důlní podnikání a stříbrná měna, trvalo v Uhrách dobrých 15 let, nežli došly měnové pokusy jakéhosi závěru, protože bylo nutno budovat peněžní soustavu kombinací stříbrných peněz drobných i větších a mincí zlatých, vpravovat do tohoto systému i cizí mince hojně obíhající, vídeňské feniky a pražské groše, až mohla být r. 1338 zavedena měna zlatá, v níž měnovým penízem byly mince zlaté a drobnými stálé denárky stříbrné. Tyto pokusy se opíraly o zkušenosti a vzory české a děly se přímou pomocí horních podnikatelů z Čech přivedených. Po schůzce českého a uherského krále v Trnavě r. 1327 zavedeny v Uhrách horní řády české a po českém vzoru státní monopol drahých kovů, založena Kremnice z Kutné Hory, jako před tím Báňská Štávnice z Jihlavy, r. 1329 zaražena podle českého příkladu mince grošová a vůbec se všechny reformy prováděly zřejmě v součinnosti vlády uherské s vládou českou. Uherskému králi, byť partneru silnějšímu, protože majiteli daleko bohatších zdrojů zlatých, bylo respektovat politickou a hospodářskou moc českého státu a jeho pevněji vybudované obchodní styky, opírající se o konsolidovanou měnu a organisaci horního podnikání. Čechy a Uhry sdružoval mimo to i společný zájem, aby mohly své stříbro a zlato dopravovat na vlašské a flanderské trhy přímo, bez zprostředkování města Vídně, které dík výhodné zeměpisné poloze a chytré politice panovníků z rodu habsburského strhlo k sobě obchod s uherskými kovy na západ a českými na jih.

Ve smyslu této velkorysé hospodářské politiky, do níž v třicátých letech 14. stol. zasahovala dovedná ruka Karlova, tehdy zástupce krále Jana a markraběte moravského, jenž v ní pak pokračoval jako samostatný panovník, byla udělována privilegia obchodním městům porýnským, Norimberku, Řeznu a Augšpurku, stanoveny cesty a výhodně upravována cla a mýta pro české obchodníky do Uher a uherské do Čech se ubírající, při čemž se mělo dostat městu Brnu velké části výhod, jež dosud držela Vídeň. A trojdohoda, uzavřená r. 1335 mezi králem českým, uherským a polským na Stoličném Vyšehradě, kde byl i markrabě Karel, znovu utužila svazky, jejímž nikoli posledním účelem bylo výhodné a přímé zužitkování drahých kovů z české a uherské půdy vytěžených. V tomto velikém usilování o přímé spojení s ohnisky tehdejšího obchodního ruchu na západě a jihu má ovšem ražba zlatých peněz, mincí mezinárodního obchodu, důležité místo a velký význam.

Je přirozené, že po vhodné úpravě horních řádů a mincovnictví, zejména pak po zavedení zlaté měny několikanásobně bohatší zdroje uherského zlata zatlačovaly rychle na evropských trzích význam skrovnějších zlatých pramenů a zlatých peněz českých. Ohrožovaly však i mezinárodní posici stříbrných grošů českých a jejich platební sílu. Třeba uvážit, že až do 19. stol. — s výjimkou krátké ostatně éry zlaté měny v Uhrách — vyvíjely se zlaté a stříbrné peněžní soustavy jaksi svobodně a samostatně vedle sebe. Zlaté byly především mincemi obchodními a po výtce platidlem mezinárodním, byly vlastně zbožím, měřeným stříbrem. Poměr obou ušlechtilých kovů se ovšem řídil již uvedenými vlastnostmi zlata, které se tak stalo kovem určujícím ceny. V tom tkvělo veliké nebezpečí pro vývoj stříbrné měny, stále ohrožované vzestupem hodnoty zlatých peněz, a to i v obchodních stycích domácích v zemích, jež neplodily dostatečné množství zlata a jež měly účast na mezinárodním obchodě. Měnová dohoda česko-uherská, smíme-li ji tak nazvati, nebyla ve svých důsledcích přízniva přirozené stříbrné základně českého mincovnictví, již narušily veliké plány na ovládnutí evropských trhů zlatem, nedostatečně podepřené jeho zásobou, při počátečních objevech přeceňovanou. A jestliže v druhé polovině vlády Jana Lucemburského počíná klesat zrno pražských grošů, nebylo to jen vinou ziskuchtivosti královy, jenž dovedl pro své menší i větší potřeby vyčerpávat kdejaký finanční zdroj, zejména ovšem horní a mincovní regál, nýbrž i vlivem soutěže zlata a zlatých mincí uherských, jež oslabovaly kupní sílu stříbrných peněz doma i za hranicemi, a to i když hodnota zlata v poměru ke stříbru potom hluboko klesla. Dobře to vystihovaly žaloby a nářky na drahotu zlatých peněz a tím i na drahotu všeho zboží (i když to ovšem nebyla příčina jediná), ozývající se v našich pramenech 14. a 15. stol., z nichž nejnaléhavěji zní hlas Tomáše ze Štítného. Ukazují také, že zlatých peněz bylo užíváno i v domácím obchodě měrou nikoli tak nepatrnou, jak se obyčejně soudívá.

Značný rozmach zlaté ražby české byl ovšem jen zjevem přechodným, nebyl a nemohl být trvalý. Vedle soutěže uherské přispěla k tomu i jiná důležitá okolnost. Rychlý, více než třicet let trvající vzestup ceny zlata byl ke konci čtvrtého desetiletí 14. věku vystřídán ještě prudším jeho poklesem.

Z příčin, jež ostatně nejsou dosti jasné, lze asi uvésti bohatou ražbu zlata v Čechách a hlavně v Uhrách, nový příliv afrického zlata po opětovném navázání obchodních styků vlašských měst s egyptským sultánem, veliké sumy vržené na evropské trhy, na př. 300.000 florénů anglickým králem Eduardem, vypůjčených ovšem z Florencie a poskytnutých r. 1338 německému císaři Ludvíkovi, a vývoz 5250 kg uherského zlata do Italie, aby byl získán neapolský trůn pro prince Ondřeje. Snad k tomu přispěla i veliká finanční krise, jež kolem r. 1340 otřásla Florencií a měla nepříznivý vliv na zahraniční podniky tamějších bankéřů. Poměr zlata a stříbra, jenž dosáhl v třicátých letech výše 1 : 25, klesl kolem r. 1350 až na 1 : 11, aby se pak v druhé polovině 14. stol. ustálil opět na číslech 1 : 10, jak pro to máme doklady i v českých pramenech. R. 1353 dávalo se v Čechách za hřivnu čistého stříbra již 5½ zlatých, r. 1355 dokonce 6½ zlatých, kdežto při počátcích zlaté ražby stála v Čechách hřivna stříbra necelé 4 zlaté. R. 1325 a v potomních letech se počítá florén na 16—24 grošů, v Knihách počtů města Brna převádí se zlatý v polovině 14. stol. na 12—13 grošů, ovšem v době, jak se zdá, zlepšení jejich zrna. Při tom nutno arci počítat s výkyvy, jež mají nepostižitelné příčiny v místních poměrech.

A tak pohasl na dvoře Janově zájem o zlatou ražbu skoro tak rychle, jak vzplanul, když z ní už nekynul veliký zisk. I proto snad byly královy příjmy ze zlatých ložisk od r. 1337 zastavovány. A v zajímavé závěti Ja-

nově z r. 1340, v níž se příjmy ze stříbrných hor a z mince pečlivě rozdělují na zaplacení velikých dluhů králových jednak ve Francii a v Lucembursku, jednak v Čechách, o zlatých dolech a o zlaté minci není ani zmínky.

Byla tedy rozsáhlá ražba zlatých mincí Janem Lucemburským v dějinách českého peněžnictví episodou, ovšem episodou nikoliv, jak se tvrdí, bezvýznamnou, vyplynuvší jen ze zištné chvilkové potřeby královy. Byla pokusem, jenž vznikl z vážných příčin a měl hlubší smysl, jenž však nepříznivě působil na vývoj české měny stříbrné, která tím byla uvedena v pohyb a nejistotu a nakonec byť ne otřesena, tedy jistě ve svém účinku evropském a domácím oslabena.

A to tím více, že Jan experimentoval i přímo s touto měnou pražských grošů a drobných, parvů, s počátku zrna nevalně odlišného, jichž šlo dvanáct na groš. Zavedl několik typů půlgrošů a vydal několikrát — o tom nelze podle zachovaných mincí a zvlášť podle psaných pramenů pochybovat — pomocí družstva vlašských bankéřů nové drobné, nové nejen podle vnějšího rázu, ale hlavně znehodnocené vnitřním obsahem, uchyluje se při tom nepochybně k starému způsobu stahování a vyměňování mince, aby zvýšil zisk z jejich ražby. To ovšem velmi kazilo měnu, činíc poměr k daleko lepšímu groši, vyjádřený čísly 12 : 1, neudržitelným a neúnosným a přece vymáhaným. Král Jan, úzce spřízněný s francouzským dvorem, v Čechách král cizinec, jenž celou bytostí tkvěl na západě ve svém hrabství lucemburském a v přilehlých oblastech, zejména pak ve Francii, napodobil v Čechách, jakož i v Lucembursku, zřejmě právě vzor francouzský. Ve Francii měli již od r. 1266 pevnou měnu grošovou a král dal razit vedle grošů a drobných, rovněž v poměru 1 : 12, i mince zlaté. Ale již Filip IV. (1285—1314) a pak jeho nástupci vydávali celou řadu zlatých, grošů, půlgrošů a drobných, lepších i horších, prohlašujíce až opovážlivě, že jen na nich záleží, které mince a v jaké hodnotě třeba dát do oběhu. Vlastí podnikatelé na francouzském dvoře spekulovali velmi složitým způsobem s poměrem zlata a stříbra, se změnami nominálních hodnot a mincovního čísla a zaopatřovali tak královské pokladně a ovšem i sobě veliký zisk. Měna tím byla rozvrácena a Francie pak v době stoleté války s Anglií povážlivě oslabena. Však Dante svrhl za to původce rozvratu do pekla nejstrašlivějšího. A v kruzích scholastických učenců vznikly traktáty, zabývající se otázkou zhoršování mince, začátky to vědy národohospodářské severně od Alp a Pyrenejí, z jejichž spisů čerpáme cenné poučení o tehdejších poměrech hospodářských, zejména peněžních.

Tak daleko se ovšem v Čechách nedošlo. A to pro přelétavý zájem Janův, jenž nedovedl utkvět na plánu rychle a často bystře pojatém a málo se v Čechách zdržoval, hlavně však proto, že české země a vůbec střední a východní Evropa nebyly pro takové složité finanční zákroky zdaleka tak zralé jako pokročilejší západ a jih. Jan, zdá se, nikdy nepoznal tento veliký rozdíl v potřebě a oběhu peněz v západní a východní Evropě, ač přece r. 1325 dostal za zřeknutí se nároků na Polsko 25.000 kop grošů, kdežto na západě za resignaci na pouhé Limbursko sumu několikanásobně vyšší. V Čechách nebyla ještě taková potřeba peněz a možnost jejich odstupňování a proto i finančního využívání, i když přechod od naturálního hospodářství k peněžnímu značně pokročil. Poměry byly prostě jednodušší. A proto tyto pokusy nemohly pokladně panovníkově vynést valného výtěžku. Že poškodily všechny, zejména široké vrstvy obyvatelstva, a neprospěly méně, netřeba připomínat.

*

Bylo nutno obšírněji — a přece jen v hlavních rysech — se zabývat peněžními poměry v Čechách za Jana Lucemburského, abychom porozuměli měnové politice Karlově. Nejen proto, že úsilí nástupce přirozeně navazuje na vládní program předchůdce a že syn musil hospodařit s dědictvím, jež mu zanechal otec. Karel byl, jak už pověděno, po celé desetiletí spoluvládcem Janovým, měl, jak rovněž již naznačeno, význačný podíl na velkých jeho plánech politických a byl — nelze o tom pochybovat — i účasten některých jeho měnových opatření, ač ovšem nevíme, stavěl-li se k nim kladně nebo záporně. A bez znalosti mincovnictví Janova sotva lze dobře rozumět vývoji české měny v celé době lucemburské i pozdější.

Rozdíly mezi otcem a synem, povahové i ve způsobu vladaření, bývají v historické literatuře někdy zveličovány. Ale právě v měnové politice je tento rozdíl zřejmý. Neklidná, stále za novými podněty a velkými plány spějící, od jednoho cíle k jinému přelétající povaha Janova, poznamenaná nepochybně rysem geniality, projevovala se v mincovnictví pokusy a změnami, jež, jak jsme viděli, uvedly pevnou měnu pražských grošů, zavedenou r. 1300 Václavem II., jednu z nejlepších v Evropě, protože založenou na dobré organisaci bohatého důlnictví, do pohybu a udržovaly ji v něm. Karel chtěl z dědictví otcova zachovat jen to, co bylo schopno života a vývoje a snažil se o ustálení měny. Že se mu to nepodařilo, je vinou okolností, naznačených v první části našeho výkladu, a má také tu příčinu, že měnu a její úpravu dával jako jeho otec zcela do služeb svých velkých záměrů politických a současně hospodářských, jež ovšem sledoval s větší rozvahou a stálostí a proto i s větším úspěchem.

Za vlády Karlovy se již zřetelně ukazují znamení, jež v době panování jeho syna vedly k úpadku velmi kritickému. Nežli se však budeme zabývat těmito věcmi, je třeba obrátit pozornost k hospodářským poměrům našich zemí, zejména k finanční jejich stránce, ke zdrojům, z nichž panovník čerpal své příjmy. Lze ovšem říci jen to nejdůležitější, co přímo souvisí s naším thematem.

Ve středověku jsou příjmy státní totožny s příjmy panovníkovými. Panovník musí hospodařit ze svého, z vlastních důchodů hradit potřeby svého dvora (za Karla lze již říci, i svého úřednictva) a zvláště často tak nákladnou politiku zahraniční. Výjimkou je jen obecná berně, uložená všemu obyvatelstvu, avšak jen při určitých příležitostech a za stanovených podmínek, závislých na stavech, jejichž souhlas musí panovník často vykupovat vlastními prostředky. Ty pýští z korunních statků, z hradů obklopených věncem vsí, z královských měst a klášterů, pokládaných za příslušenství královské komory, jejichž bohatství panovník využívá rozličnými daněmi a úroky, a pak ovšem z regálů, totiž z hor, mince, cel a mýt, ze soudních poplatků, z majetku židovského a z jiných zdrojů. Z venkovských statků bere roční úrok, jejž každý poddaný musí platit.

Když Karel přišel r. 1333 do Čech, byly takřka všechny královské statky rozchváceny, zastaveny a rozprodány jeho otcem, peněz stále potřebným a žádostivým. Přední jeho starostí bylo, aby opět získal ty nejdůležitější z nich pomocí obecné berně, jím i potom často na stavech vyžadované, dávek z měst a klášterů a pak ovšem plným využitím regálových příjmů, zvlášť z hor a z mince. Vůbec třeba říci, že Karel přitahoval daňový šroub tuze.

Těžká břemena nesla města, o jejichž bohatství se mladý markrabě a pozdější král opíral. Čtrnáctý věk je dobou rozkvětu našich měst, která — alespoň ta největší, Praha, Kutná Hora, Vratislav, Brno, avšak i leckterá

menší — bohatla obchodem. Od počátku tohoto století čteme o stycích s tehdejšími středisky evropského obchodu ve Flandrech a v Benátkách, kde čeští kupci i sensálové jsou dosvědčeni. Bylo i mnoho styků s obchodními městy v jižním a západním Německu, hlavně právě v době Karlově s Řeznem, Norimberkem, Frankfurtem nad Mohanem a s Kolínem nad Rýnem, na jihu s Rakouskem, na východě a severu s Uherskem, Polskem, Pruskem, ba i s Ruskem. Tam všude pronikají stále ještě dobré pražské groše a jsou někde zcela běžným platidlem, hlavně v oblastech, kde až do 15. stol. nebyla ražena větší mince stříbrná, nýbrž jen špatné velkou většinou feniky, jejichž nadřazeným nominálem se proto groš na některých místech stával.

Třeba se tu znovu zmínit o projektu, smluveném českým králem Janem a moravským markrabětem Karlem, uherským králem Karlem Robertem a polským králem Kazimírem na schůzce v Trenčíně a na Stoličném Vyšehradě r. 1335, podle něhož měl být zlomen monopol města Vídně při obchodě mezi východem a západem, severem a jihem a přenesen pro smluvní strany (k nimž patřilo i několik říšských měst, především bohatý a mocný Norimberk, jehož vynikající kovoprůmysl byl závislý na českých dolech) do Brna, kterýžto projekt byl skutečně uváděn v život a v době samostatného panování Karlova několikrát obnovován, ovšem bez pronikavého výsledku, protože tato cesta byla příliš nákladná. Neúnavně upravuje Karel cla a mýta výhodně pro uvedené země a města a snaží se hlavně Prahu zapojit do sítě velikých cest obchodních. Také pro tento účel, totiž pro obchodní styky s Italií, usiloval po boku svého otce i sám, aby získal Tyroly, a spolu s ním skutečně získává Slezsko a Horní Lužici, potom sám Dolní Lužici a Braniborsko a celou řadu lén na západě, jimiž se přibližuje až k branám Norimberka. Několikrát jedná s benátským dožetem o usnadnění a prohloubení vzájemných obchodních styků a zvlášť zajímavý je jeho plán z r. 1365, podle něhož měl být všechen obchodní ruch z Flander a z Italie veden přes Prahu, aby se hlavní město jeho říše stalo střediskem evropského obchodu, a jeho jednání s Hansou, zvláště s Lubekem, v letech následujících a pak ještě na konci jeho života o spojení Čech, zejména Prahy, se Severním a Baltským mořem. Stojí za zmínku, že Lubek začíná právě v této době razit těžší stříbrnou minci po způsobu pražského groše.

Z našich měst, zejména z Prahy, se vyváželo, do nich se dováželo, hlavně flanderská sukna a z Italie orientální zboží a italské produkty. Praha a asi i jiná města, zvlášť Vratislav, bohatla průvozním obchodem, jako zprostředkovatelka obchodu mezi jihem a severem, západem a východem, jehož výhod se mělo dostat, jak jsme viděli, velkou měrou i Brnu. Lze s velikou pravděpodobností říci, že obchod ten byl podle našich představ značně pasivní. Ve středověku je obchodní bilance pasivní, když se stříbra a zlata více ze zemí vyváží, nežli se do nich dováží. Jenže pro země, které drahý kov ve velkém množství plodily, jako právě naše vlast, to nebylo hospodářskou škodou, nýbrž spíše prospěchem, zvlášť když kov odtékal důmyslnou úpravou hornictví a mincovnictví ve formě ražené, dobrými pražskými groši, t. j. když vynesl královské komoře patřičný zisk. Bohaté hornictví a mincovnictví byly nosnými pilíři hospodářské a finanční politiky Václava II., Jana Lucemburského i Karla IV. Ale tato politika skrývala v sobě nebezpečenství, jež se projevovala již ke konci vlády Karlovy a pak ovšem zjevně v době pozdější. Do skvělé tvářnosti hospodářského vývoje vloudil se nezdravý rys, když průvozní obchod tak po-

vážlivě převyšoval obchod vlastní a když zisk z něho vedl ke vzniku kupeckého stavu, který nebyl v uspokojivém poměru k vlastní produkci. Český obchodník, zpohodlnělý dosti snadným výdělkem, se dostal do přílišné závislosti na kupcích zahraničních a české stříbro proudilo ve tvaru raženém do ciziny nebezpečnou měrou. Nebylo to zlé, dokud stříbra bylo dostatek a dokud král měl organisaci hornictví a mincovnictví pevně v rukou. Jakmile se však tato organisace uvolňovala, rudné žíly chvatnou a nehospodárnou těžbou počaly řídnout a zlaté mince ohrožovaly oběh a hodnotu pražských grošů za hranicemi a jak jsme viděli i doma, dostavovaly se neblahé důsledky, jejichž příznaky jsou zjevné již v době vlády Karlovy.

Oproti skvělému vnějšímu rozmachu našich velkých měst, zvláště Prahy, neskýtá vnitřní jejich stav obraz tak utěšený. Bohatství rodí vždy chudobu, vedle poměrně malého počtu bohatých obchodníků žily v městech podle přesvědčivého výkladu Bedřicha Mendla široké vrstvy řemeslnického proletariátu a zcela chudých podsedků. Domy jsou v Praze i jinde přetíženy rentami, věčnými i dočasnými platy a zádušními nadáními ve prospěch nevelkého počtu kupců, zvláště pak duchovních ústavů. Značný vzrůst obyvatelstva v klidných dobách panování Karla IV. nutí na venkově k dělení lánových usedlostí na poloviny a čtvrtiny lánu i méně a venkovský proletariát, který se už na půdě uživit nemůže, tlačí se do měst a rozmnožuje jejich těžkosti. Vzniká nespokojenost, řemeslnický lid se počíná organisovat v cechy, které mají zajistit výrobní a prodejní podmínky všem stejné, a snaží se získat účast v samosprávě. Dochází tedy i u nás k sociálním hnutím, jako v mnohých městech říšských, flanderských, francouzských a anglických, zde leckde i k sociálním bouřím. Budiž po pravdě řečeno, že Karel těmto, abychom tak řekli, lidovým snahám nepřál. Neboť jakési ještě nesmělé vyrovnávání společenských protiv, bohatství a chudoby, které se u nás hlásí od druhé poloviny 14. století, zatlačování bohatých kupců, převážnou většinou Němců, středními a nižšími vrstvami řemeslníků, téměř vesměs Čechů, musilo vést k zmenšení bohatství města a jeho obchodního rozmachu a tím i k snížení příjmů panovníkových, opírajících se z valné části právě o důchody z měst.

Abychom viděli, jaký odraz měly tyto méně příznivé stránky hospodářského vývoje na měnovou politiku Karlovu, musíme ještě alespoň připomenout, jak velikých sum král potřeboval pro své zahraniční podniky. Současný kronikář přímo vytýká, že Karel kupuje hrady, města a země a zatěžuje tak příliš své přirozené království různými berněmi. Karel nové země doslova kupoval, na př. Braniborsko za úžasnou na tehdejší dobu sumu 500.000 zlatých, z nichž ovšem hotově zaplatil jen menší část. Jeho boje o Tyroly, proti Ludvíku Bavorovi, vydržování vojsk proti nejistým někdy východním a jižním sousedům, získávání klientů a knížat pro volbu královskou a císařskou, svoji i synovu, věna dcerám provdávaným z politických důvodů a jiné příležosti pohltily nesmírné sumy a způsobily králi občas vážné finanční nesnáze, z nichž si někdy pomáhal velkými i menšími výpůjčkami. Třeba se také dotknout toho, jaké částky Karel vydával ke kulturním účelům, tak na př. r. 1341, v době finanční tísně, plný desátek ze všech urburních důchodů ze stříbrných dolů na stavbu chrámu sv. Víta. Tíhu těchto závazků nesla velkým, snad větším dílem právě správa hor a mince.

Sledujeme-li tyto výdaje s tužkou v ruce a počítáme-li královy závazky, váznoucí zvláště na českých dolech, musíme žasnout nad jejich plodností

a výnosností a chápeme, že byly vyčerpávány chvatnou těžbou. Jenže stříbro, a jak uvidíme, i zlato odtékalo ze země měrou opravdu nebezpečnou. Je příznačné, že kapitálové zúročení bylo v Čechách vysoké, což znamená málo hotových peněz i nízké mzdy a tím sociální neklid, a že také cena rent byla ve srovnání se západem říše a s námořními městy obchodními neúměrná. Z toho plyne, že poptávka po penězích byla v českých zemích větší než na západě, což nemálo překvapuje v zemi tak bohaté na stříbro. Tím snad vysvětlíme i okolnost dosti nápadnou, že se v domácích nálezech vyskytuje poměrně malý počet grošů Karlových, béřeme-li v úvahu hospodářský rozkvět země a pokrok peněžního hospodářství a srovnáváme-li počet ten s nálezy z doby Janovy a zvláště Václava IV. České země ovšem v době velikého Lucemburka téměř nepoznaly válek, které nejvíce přispívaly k ukrývání peněz. Ale sotva lze pochybovat, že groše proudily z největší části za hranice, kde se z jejich stříbra razily tamější peníze, téměř veskrze horšího zrna, kde byly přetavovány na stříbrné pruty, jimiž se rovněž platilo, anebo na rozličné předměty ze stříbra v době šířícího se přepychu hojně zhotovované.

To jsou asi hlavní podmínky hospodářské a finanční, které měly vliv na měnovou politiku Karlovu. Obraťme se nyní přímo k jeho mincím.

Karel razil v Čechách, pokud dnes víme, zlaté mince ve dvou typech, s korunovaným poprsím zpředu na líci a s českým lvem na rubu, lišící se mimo jiné tvarem koruny, jednou českého království, po druhé říšské, vždy však s opisem označujícím jej jako krále českého, pražské groše s obvyklými a až do zrušení grošové měny zachovávanými obrazy české koruny a českého lva a parvi, pro něž se v jeho době ustaluje název haléře, ve dvou či třech typech, nesoucí na líci korunu nebo českého lva, na rubu poprsí sv. Václava, jehož byl zvláštním ctitelem, anebo na jedné straně korunu, na druhé lva. Na groš mělo jít a šlo nominálně 12 parvů čili haléřů, jak bylo stanoveno v mincovní reformě Václava II. při zavedení měny grošové a jak bylo zachováváno v době Janově. Podle toho by byl podržel z peněžních pokusů svého otce jen ražbu zlatých mincí.

Máme bezpečnou zprávu — v níž Karel uděluje r. 1360 městu Vratislavi právo ražby zlatých mincí — že ražba českých zlatých byla prováděna v Praze právě tak, jako za Jana Lucemburského, kdy se uvádí probošt při kapli Všech svatých na pražském hradě jako jeden z mincmistrů zlaté mince. V době, kdy byl zlatý peníz vydáván mnohými knížaty duchovními a světskými a značným počtem měst ať již k účelům obchodním či někdy spíše jen representačním, nemohl jich postrádat panovník tak mocný a stát, jenž zaujímal v tehdejší Evropě politicky, kulturně a hospodářsky místo z nejpřednějších, zvláště, když domácí půda poskytovala stále dosti kovu potřebného ke skrovnější ražbě. Tvrdí se, že Karel razil zlaté mince právě jen k účelům representačním a k vůli nejnutnějším platům ve zlatě v cizině požadovaným. To není správné. Platební položky z pramenů českých, říšských, francouzských a papežských ukazují, že placení českými zlatými, které byly stále kladeny na roveň zlatým uherským a florénům a proto se od nich někdy neodlišovaly, není vzácnou výjimkou — a jde tu a tam o veliké sumy — a že se v říši a na západě zlaté peníze Karlovy vyskytují dosti často a jsou rovněž někdy zastoupeny značnými částkami. Také v numismatických sbírkách veřejných i soukromých nejsou vzácností. Pravda ovšem je, že zlato českých dolů a ryžovišť této veliké potřebě nestačilo, a my víme, že bylo nutno zlato, nepochybně uherské, k ražbě českých mincí, ovšem draze, za české stříbro kupovat ve Vídni. Zlaté mince proudily arci

asi ještě větší měrou nežli groše do ciziny na západ a jih, kde se placení zlatem rozmáhalo tak, že tato epocha byla některými badateli, ovšem neprávem, nazvána dobou zlaté měny.

Nejvíce zlatých mincí českých plynulo jistě do Avignonu, tehdejšího sídla papežů, protože papežská kurie, která se stala ve 14. stol. finanční velmocí, placení zlatem při odvádění desátků a při své beneficiární, bezohledně zemi vyssávající praksi vyžadovala, byť ne vždy s úspěchem. K. Stloukal ukázal v práci uvedené v naší poznámce č. 1, jak neuvěřitelné množství peněz odtékalo ročně k přepychově vybavenému dvoru papežskému. Mohlo by se namítnout, že v položkách a zprávách, v nichž je zmínka o zlatých mincích Karlových, jde o jeho zlaté říšské, jež jsou známy jedním typem. Avšak ty jsou vnějšího i vnitřního rázu francouzského a nerovnaly se florénům a zlatým uherským. Totéž platí o jeho zlatých ražbách lucemburských z l. 1346—1353, protože florény jemu připisované a kladené do německé říše anebo Lucemburska jsou, jak ukázal B. Hóman, s největší pravděpodobností mince uherského krále Karla Roberta. Musíme tedy soudit, že jde velikou většinou, ba skoro vždy o zlaté české, jež byly značným množstvím vydávány především k platebním potřebám svrchu uvedeným. Tyto okolnosti, zejména ta, že bylo třeba cizí zlato získávat za české stříbro, přispěly velmi k úpadku měny grošové, v době Karlově již zřejmě se projevující.

Bylo to pro hospodářský život povážlivé, když se českému králi bylo vzdát plánu, aby svým zlatem opanoval a dostatečně sytil zahraniční trhy, jak to učinil král uherský, a vrátit se k přirozené základně peněžní, ke stříbru. Hodnota českých zlatých se nezměnila ani změnit nemohla, měly-li plnit svoji úlohu při obchodních a jiných platebních stycích mezinárodních a rovnat se florénu a zlatému uherskému. Ubíralo se tudíž na zrnu minci stříbrné, groši. Byl-li panovník na českém trůně, jenž byl ochoten neostyšně vykořisťovat každý zdroj příjmů, tedy ovšem i minci, byl to Jan Lucemburský. A přece se za jeho neklidné vlády hodnota groše, rovněž mezinárodního penízu, jenž se často vyskytuje na př. ve vatikánských pramenech, mnoho nezměnila. A za panování jeho syna, v době obecného klidu, celkového blahobytu, rozvětvených a rozkvetlých styků hospodářských, dochází k značnému poklesu měny grošové. Příčin jsme uvedli v předchozích výkladech dost. Mohlo by se poukazovat na to, že ve středověku zůstávala každá měna na původní výši sotva několik desetiletí, že všude v okolí obíhaly peníze horší, namnoze mnohem horší a snad i na to, že v domácích stycích nebyl pokles ten příliš škodlivý, pokud peněz bylo málo a pokud neobíhalo větší množství mincí zlatých, za něž bylo třeba dávat stále větší počet zhoršovaných grošů. Třeba také říci, že pražský groš, byť znehodnocený, hrál i později na sklonku 14. a v 15. věku významnou roli v hospodářských stycích evropských, zvlášť na jihu a západu německé říše, protože česká měna byla a zůstala až na některé doby, jako byla doba husitská, v rozvrácených peněžních poměrech evropských pozdního středověku z nejlepších, dík značnému a stálému přílivu stříbra z dolů kutnohorských. Ale ke konci vlády Karlovy projevovaly se nepříznivé účinky úpadku a český groš prohrál svůj boj se zlatou mincí.

Král viděl dobře nebezpečí. Někdy v padesátých letech 14. stol. značně zlepšil*) zrno groše, takže se velmi přiblížilo původní jeho hodnotě. Toto

*) Podle výsledku nového, ještě nepublikovaného badání K. Castelina o českých drobných mincích v době grošové, které snad přinese některé drobnější opravy a doplňky k tomuto výkladu. Panu dr. Castelinu děkuji, že mně dal nahlédnout do své práce.

zlepšení trvalo však jen několik málo let, jak svědčí mince z posledních let jeho vlády i urbární a jiné písemné záznamy, v nichž se objevuje podmínka, aby se platilo čistým, tedy neraženým stříbrem anebo takovým počtem grošů, jenž by se hodnotou rovnal ceně počtu grošů v době uzavření smlouvy, kdyby mince grošová byla změněna. A skutečně vidíme, že se v Čechách platilo za zlatý v polovině 14. stol. 12 a na konci vlády Karlovy 17—18 grošů, ačkoliv se poměr zlata a stříbra celkem nezměnil, jevil se spíše o něco příznivěji pro stříbro. To bylo jistě na pováženou pro hospodářské styky domácí a ještě více pro obchod a závazky zahraniční, pro něž král musel shánět hodně zlatých mincí. Nebylo prostě v moci ani panovníka tak prozíravého, aby přemohl soutěž zlata a zastavil úpadek mince stříbrné, když chtěl založit, rozšířit a udržet velmocenské postavení své říše, jejímž jádrem bylo české království, v ohledu politickém, kulturním i hospodářském.

Je třeba zmínit se ještě o jedné slabé stránce české měny, která nemálo ohrozila zdravé peněžní poměry domácí a uvedla je na konci 14. stol. a ve věku 15. do stavu kritického. Vyložili jsme, jak Jan Lucemburský skutečně kazil mince drobné, jichž mělo jít 12 na groš a jichž se za Václava II. dvanáct zrnem groši téměř rovnalo. Byly jen o to horší, oč větší byl náklad spojený s jejich ražbou. Za Jana však se někdy, podle numismatického šetření, 24 rovnalo zrnem jednomu groši. Tak hluboko, jak se zdá, haléře v době Karlově nikdy neklesly, pokud lze vidět z mincovního materiálu. Naše zkoumání je tu ovšem velmi nejisté, protože se drobné mince v nálezech vyskytují velmi zřídka a tak se jich i velmi málo zachovalo. Bylyť občas stahovány, pravděpodobně i v době Karlově, a nestálo za to je uschovávat. S jistotou lze však říci, že i za jeho panování 12 haléřů nedalo groš ani zdaleka. V tom netkvělo samo o sobě velké nebezpečí, kdyby doba byla chápala drobné a s nimi zacházela jako s kreditními penězi, vydávanými a branými v určitém, pevně stanoveném množství, jejichž poměr ke kurantní minci, tenkrát tedy ke groši, byl zaručen státní autoritou. Ale k takovému chápání bylo u nás a všude jinde ještě velmi daleko. Podle tehdejšího názoru byly nebo měly být drobné penízem groši zrnem zcela rovnocenným, Panovník stanovil jejich nominální hodnotu poměrem ke groši 1 : 12, ačkoliv jejich zrno této relaci zdaleka neodpovídalo. Přirozeně se praktický život tohoto poměru nedržel a tak vznikly vážné obtíže. Uvedeme jen jeden význačný příklad. Z knih počtů města Brna z let 1343—1365, znamenitě vydaných a komentovaných B. Mendlem, vidíme, že město musilo počítat haléře, přijaté při daních od chudších poplatníků, podle jejich nominální hodnoty, t. j. 12 na groš. Když však tyto haléře odvádělo, nemohlo je odbýt v této nominální hodnotě, dostávalo méně a nezbylo než dát za groš až 16 haléřů, takže mu vznikly veliké škody. A poněvadž v témže roce byl groš hodnocen rozličným počtem haléřů, je vidět, že obíhalo vedle sebe několik druhů haléřů různých hodnot, což způsobilo zmatky v peněžním oběhu.

Bylo již pověděno, že v nálezech haléře přicházejí málokdy. Avšak v písemných pramenech, v urbářích, v uvedených počtech brněnských, v listinách a jinde setkáváme se se značným jejich počtem, jsou tam položky, obsahující několik, i mnoho hřiven haléřů. Byly to nepochybně peníze malého člověka, jenž jejich znehodnocováním byl postižen nejvíce.

V počtech města Brna jsou uvedeny dosti často vedle penízků zvaných prostě hallenses, nummi, parvi, tedy haléře, peníze, drobné, jiné haléře, nazvané výslovně mali, tedy špatné, i měděné a olověné, a to vedle falsi

hallenses, tedy mincí falešných, právě tak, jako vedle prostých grošů a falešných grošů jiné, označené přímo jako špatné. Obíhaly tedy současně s výrobky falsátorských dílen, které asi v těchto dobách zle řádily zvláště zhotovováním drobných těžko rozeznatelných od pravých, znehodnocených, také groše a haléře pravé, ale horší jakosti, nežli ostatní, řekli bychom normální peníze. Na nich, jakož i na falešných se prodělávalo ovšem nejvíce, jimi byly poškozovány široké vrstvy obyvatelstva nejhůře. Nelze, než se ptáti: Nevycházely z královské mincovny větší a menší peníze mnohem více znehodnocené nežli obyčejné groše a haléře, o nichž nevíme, protože se nezachovaly, anebo které nebyly dosud náležitě vyšetřeny? A nesnažila se také vláda Karlova, podobně jako Janova, vydáváním různých špatných grošů a haléřů docílit mimořádných zisků?

V spořádaných peněžních poměrech byla ovšem země ovládána jen mincí domácí. Mincovní reforma Václava II. byla přímo a přirozeně vybudována na této zásadě, když přece stříbro českých hor poskytovalo dostatek kovu k ražbě mincí. Lze snadno vysvětlit a pochopit, že v hospodářských stycích se sousedy pronikaly do našich zemí cizí peníze, v prvních desetiletích 14. věku jen zřídka, v druhé polovině tohoto století však podle písemných zpráv dosti často rakouské feniky, zejména ovšem do jižních Čech a do jižní Moravy. Bylo jich počítáno nejdříve přibližně 6, potom 6—8 na groš. Tyto vídeňské feniky, dosti dobrého zrna, hojně rozšířené v okolních zemích, vynutily si oběh v českých zemích také proto, poněvadž byly oproti lehčím a valem zhoršovaným haléřům českým hodnotnější mincí drobnou, jaké hospodářský život potřeboval. Za vlády Václavovy došlo potom skutečně k vydání takového těžšího peníze českého, jenž měl sloužit drobnějším platům domácím a vytlačit z oběhu oblíbenou minci rakouskou. Ale vnikáním cizí mince, neslyšně vsunované a vpravované do peněžní soustavy domácí, byla česká měna znovu narušena, uvedena v pohyb a nejistotu a brzy na to do zmatku a do rozvratu, když se za Václava IV. a po něm do našich zemí feniky vídeňské, již značně zhoršené, velmi špatné bavorské a některé jiné přímo hrnuly. Byla to pak pravá inflace malých a špatných mincí, domácích i cizích, mladších a starších, pravých a falešných, rozličných hodnot, které se staly v době husitské a po ní vlastními nositeli měny. Tato různorodá směs se ovšem v mlýně denního oběhu vybíráním a ořezáváním těžších a lepších kusů, jež se stalo výnosným řemeslem, znenáhla vyvíjela na nejnižší úroveň, na níž měly nakonec všechny její složky přibližně touž váhu a hodnotu. A stále klesající obsah kovu této směsi drobných a zhoršovaných grošů projevoval se prudce vzestupným kursem zlaté mince, jež stála r. 1325 přibližně 16, v polovině 14. stol. 12, v době husitské 24, a v polovině 15. věku 30 grošů. Chápeme uvedené žaloby Tomáše ze Štítného, jenž v tom právě viděl příčiny drahoty a vinil z ní pochybenou finanční politiku Karlovu a jeho syna.

A tak se na konci slunné vlády Karla IV., v níž se Čechy dostaly v čelo politického a kulturního vývoje evropského, objevují na obzoru mraky — vždyť bouře také někdy vzniká z počasí až příliš pěkného —, projevují se příznaky obtíží a zápasů doby pozdější. Že Karel si byl dobře vědom nepříznivého a k neblahým koncům vedoucího stavu českého peněžnictví, ukazuje mincovní řád, první známý český, vydaný jím na samém konci vlády 2. listopadu 1378 spolu se synem Václavem, jenž tak měl být závázán k jeho plnění, aby nedošlo k pohromě. V něm Karel IV. přiznává hluboký a škodlivý úpadek české měny a nařizuje zlepšení grošů a haléřů tak značné, že by se groše byly asi rovnaly těm, jež vydával někdy v letech padesátých,

kdy snad došlo k jakési reformě jeho mince, jak jsme se o tom zmínili, a že by se byly značně přiblížily k těm, jež razil Václav II. a Jan na počátku vlády. A trvaje na poměru 1 : 12 a nakazuje, aby haléřů, jež měly být raženy ze stříbra téže jakosti jako groše, nebylo vydáváno příliš veliké množství, vyslovuje tu zásadu, kterou bylo lze prosazovat v mincovnictví českém a kterémkoliv jiném mnohem později. Ukázalo se velmi brzy, že takové uspořádání českého mincovnictví, v němž se projevuje jak prozíravost králova, tak i poznání a doznání, že pokles hodnoty peněz byl již hospodářskému životu a mocenskému postavení českého státu na škodu, je prostě neproveditelný. Nad jeho provedením ovšem už bdít nemohl. Skonalť čtyři týdny po jeho vydání. A úpadek české měny pokračoval až do doby krále Jiřího.

Řekli jsme na počátku, že husitské hnutí tkví svými náboženskými a národnostními, hospodářskými a sociálními kořeny v době Karlově, v ní že jsou zárodky velikých jeho převratů. Revoluce husitská měla nepochybně především ráz náboženský, usilujíc o mravní přerod českého člověka a lidstva. Reforma mravní však souvisí úzce s reformou sociální, a ta je závislá na hospodářském vývoji doby. Jednou z hlavních složek hospodářského života je peníz a peněžnictví, měna, na níž je založena všecka finanční politika. Pokusil jsem se s tohoto hlediska osvětlit dobu Karlovu a její tvářnost. Nelze zapírat, že se tím v jejím jasném obraze objevilo několik rysů chmurných.

KAREL CASTELIN:

O ČESKÝCH DUKÁTECH 14. STOLETÍ

České zlaté ražby doby lucemburské byly již často popsány v katalozích velikých sbírek mincí a v různých přehledech o vývoji českého mincovnictví. Přece však chybí dosud souhrnné pojednání o těchto krásných výrobcích pozdní gotiky. Následující řádky mají proto znovu upozornit na významné numismatické doklady jednoho z kulturních a politických vrcholů českých dějin. Byly pro ně užívány i v současných pramenech rozličné názvy; abychom vnesli určitý řád do jejich popisu, používáme pro zlatou minci Jana Lucemburského obvyklý výraz „florén", zlaté ražby jak Karla IV. tak i Václava IV. označujeme jako „dukáty". Je to běžný výraz pro lepší zlatou minci na rozdíl od rýnského zlatého, i když známe označení dukát z českých písemných pramenů teprve z let devadesátých 14. století.[1])

I. První české florény.

V zemi největšího obchodního ruchu a nejvyspělejšího finančního hospodářství třináctého století, v Italii, zrodila se středověká mince zlatá, roku 1252 ve Florencii florén a o něco později benátská zecchina. Florény obíhaly brzy též severně od Alp, kam se dostaly prostřednictvím obchodníků a směnárníků; značný podíl na rozšíření zlaté mince měli i papežští kolektoři, vyměňující všude desátky a poplatky, sebrané v místní minci stříbrné, za mezinárodní minci zlatou.

V Uhrách počal razit král Karel Robert roku 1325—1326 z výtěžků slovenských a sedmihradských dolů minci zlatou, která později hrála jako uherský dukát tak význačnou úlohu v peněžním styku Evropy. Soustavná péče, kterou těmto věcem král Robert věnoval, lišila se podstatně od příliš náladového a zjevně nedbalého postupu Janova při řešení otázek velmi významných pro hospodářský vývoj českých zemí. V Čechách se však ihned poznalo, že nový zlatý peníz byl velmi nebezpečným konkurentem stříbrného pražského groše, tím spíše, že Janův groš co do jakosti se již nerovnal původnímu groši Václava II. Správa královské komory rozhodla se proto ihned pro ražbu vlastní české zlaté mince.[2])

Království české nebylo ovšem nikdy tak bohaté na žlutý drahý kov jako uherský stát. Zlato se u nás dolovalo sice již dříve,[3]) vidíme však, že právě

---

[1]) Jsem zavázán vřelým díkem paní dr. Em. Nohejlové-Prátové a panu doc. dru G. Skalskému za cenné pokyny, jimiž mně bylo umožněno tuto práci v mnohém směru doplnit a zdokonalit; obzvláště vděčný jsem pí dr. Nohejlové-Prátové za to, že mne upozornila na zápisy † Stan. Vávry, uložené v Národním museu v Praze, z nichž vybrala zde popsané exempláře. Pan PhC. P. Radoměrský ochotně zvážil všechny popsané kusy ze sbírky Národního musea v Praze, při čemž mne upozornil ještě na některé detaily a nedostatky. — Pro technické obtíže nebylo možno použít v opisech mincí gotických majuskulí, po př. minuskulí.

[2]) Podle přednášky G. Skalského „O počátcích zlaté ražby v Čechách", konané 19. března r. 1943 v Numismatické společnosti československé v Praze.

[3]) Nejpozději za Přemysla II. se počalo s rýžováním zlata v potoce Olešnici u Vitějovic na půdě Netolického zboží; J. V. Šimák, Středověká kolonisace v zemích čes-

od dob Janových byla tomuto dolování věnována zvýšená pozornost, a to pravděpodobně v souvislosti s novou zlatou mincí. Roku 1315 slyšíme o zlatém jilovišti na pořešínském zboží Bavora ze Strakonic.[4]) Nepomuk jest za Václava II. trhovou vsí, u níž se poté objeví zlaté doly.[5]) Město Sušice obdrželo r. 1335 svobody, m. j. též na dosavadní právo na zlaté ryžoviště; r. 1344 ujal bývalý rychtář sušický zlatá těžiště u města Horažďovic.[6]) Okolo r. 1340 se těžilo zlato u Hartmanic na Sušicku;[7]) na zboží Vzdouňském dalo těžení zlata vznik městečku Kolínci u hradu Rábí.[8]) Zlato se hledalo u bohatých Kašperských Hor, kde později Karel I. chránil výnosné doly a obchodní silnici do Pasova stavbou silného hradu.[9]) Zlatá těžiště „v háji doubravě", nám blíže neznámá, drží král Jan r. 1337 a vrátil je až když zpustly, r. 1342, klášteru v Teplé.[10]) Větší náleziště byla ještě u Chotěšova (okr. žatecký) a u Teplé.[11])

Také na Písecku se hledalo zlato a v souvislosti s tím slyšíme o vesnici Jehnědnu.[12]) V sousedství hradu Orlíku na zboží královnině se zlato těžilo již na počátku 14. věku. Královna Eliška vysadila zde vesnice Lety, Probylov, Ohař a Minice; roku 1337 zastavil král zlatý zisk odtud Petru z Rožmberka.[13]) Roku 1341 dává Jan svému dvořanu Ubislavovi v léno ves Neřestce u Zvíkova a jiné užitky „atque aurifodinis, quod vulgariter seifengold dicitur, frui".[14]) Také v Bělčicích u Březnice se těží ve 14. stol. zlato; roku 1337 král zastavuje tu zlaté doly spolu se zlatými těžišti záblatskými zmíněnému již Petru z Rožmberka.[15]) Velmi známé jsou zlaté doly u Jílového a u (Starého) Knína, které dodávaly drahý kov ještě v osmdesátých letech 16. století; z Jílového bylo tehdy dodáváno i rýžované zlato.[16]) V Kníně byla r. 1339 též urbura, zřejmě odbočka ústřední urbury kutnohorské. V téže době slyšíme o nově objeveném zlatodole ve Slapech (u Štěchovic) na pozemcích zbraslavského kláštera.[17]) Štěchovice jsou uvedeny ještě v letech osmdesátých 16. stol. jako dodavatelé zlata pražské mincovně.[18]) Roku 1319 darovala královna Eliška klášteru ve Zbraslavi ves Klínce u Mníšku,

ských, Praha 1938, str. 1052. Blízko Strakonic byla po obou březích Otavy prastará zlatá rýžoviště; r. 1308 získal řád rytířů sv. Jana ve Strakonicích Pračejovice a Únice se zlatými těžišti; Šimák, l. c. str. 1024—25. Také v sousedství Horažďovic se těžilo z písku od starodávna zlato (l. c. str. 1028), ještě r. 1580 bylo z Horažďovic dodáno rýžované zlato do pražské mincovny; Em. Nohejlová, Z příběhů pražské mincovny, Praha 1929, str. 35.

[4]) Šimák, l. c. str. 1105.

[5]) Šimák, l. c. str. 603.

[6]) Šimák, l. c. str. 1033 a 1030.

[7]) Čelakovský, Codex juris municipalis regni Bohemiae, II, č. 803.

[8]) Šimák, l. s. str. 1037.

[9]) Hory Kašperské dodávaly zlato do pražské mincovny ještě v letech 1580, 1586, 1588; Nohejlová, l. c. str. 35.

[10]) J. Emler, Regesta Bohemiae et Moraviae IV, str. 178, č. 432; 431; č. 1070 „aurifodine in quercina silva dicta in hay"; Šimák, l. c. str. 572.

[11]) Podle vyúčtování s Petrem z Rožmberka v červenci r. 1337 a v červenci 1338; J. Šusta, Karel IV., I, Otec a syn, Praha 1946, str. 258 a 292.

[12]) Zmínka v říjnu 1341; Šusta, l. c. str. 352; Emler, Reg. IV, 99; Šimák, l. c. str. 1013 a 1016.

[13]) Lety: Šusta, l. c. str. 217 (dne 11. I. 1336); Šimák, l. c. str. 1006.

[14]) Šimák, l. c. str. 1008.

[15]) Emler, Reg. IV, str. 179, č. 433; Šimák, l. c. str. 1012 a 1050.

[16]) Nohejlová, l. c., str. 35. Z jílovského zlata byly ještě v letech 1710—1727 raženy pětidukáty, dvoudukáty a dukáty.

[17]) Šusta, l. c. str. 310. R. 1339 nařizuje král vyplatit ze zlatých bání „prope Slaps" 500 hřiven; Emler, Reg. IV, č. 674; Šimák, l. c. str. 995.

[18]) Nohejlová, l. c. str. 35.

kdež se zlato těžilo; v letech 1336—1345 kverkové kutnohorští obnovují si zde svou propůjčku. Hned vedle Klínce, ve vesnici Leštnici, těžila za krále Jana zlato paní Kateřina z Klínce.[19]) O zlatě u Velhartic jsou písemné zprávy až k r. 1522, ale lze se domnívat, že známo bylo již ve středním věku.[20]) Také u Sedlčan a u Kamberku (původně Karrenberk) se nalézalo zlato; r. 1337 zastavil tam král těžbu Petru z Rožmberka.[21]) Konečně téhož roku se jmenují zlatá kutiště v Zákoutí pod hradem štěpanickým v Krkonoších; r. 1316 vysazuje král město Hostinné, na jehož půdě něco později při objevu zlatých ryžovišť povstaly Hermanovy Sejpy.[22]) Ještě za Jana, roku 1343, převzal smluvně Bolek Velflovic s konsorciem jiných podnikatelů na tři roky všechny doly a naleziště zlata v Čechách, z čehož se dá soudit, že si bohatý bratr kutnohorského urburéře a mincmistra Johlína Jakubova Velflovice sliboval z oné smlouvy přiměřený zisk.[23]) Zlato českých potoků a hor bylo patrně i zvláštním lákadlem pro obchodní podnikavost Vlachů. Účastnili se přímo na důlním podnikání, jak se to dovídáme náhodou o jakémsi Florenčanu Anastaziovi, který dostal od krále Jana podporu k prospektorským pracem v Rudohoří.[24])

Jak jsme viděli, těžilo se tedy v první polovině 14. století zlato v Čechách nejméně na 25 různých místech. Tento počet zlatých dolů a ryžovišť v době Janově až překvapuje; i když snad některé z nich nebo i většina dávala jen nepatrné výtěžky, lze se domnívat, že celková těžba zlata byla tehdy značná. Uvažujeme-li ještě, že se ražba zlatých nebo stříbrných mincí řídila zásobou těchto kovů a nové objevy zlata nebo stříbra měly vliv na hojnější vydávání mincí buď zlatých nebo stříbrných, nutno míti za to, že bylo českých florénů Jana Lucemburského a později Karla I. raženo podstatně více, než bychom soudili dnes jen podle ojedinělých, vzácných exemplářů.[25])

Podle zbraslavského kronikáře byla ještě roku 1325 „per quosdam Lombardos" v Praze zahájena práce spojená s ražením zlatých;[26]) dozorem nad novou mincovní dílnou byl pověřen „Jesko praepositus ad Omnes sanctos Pragae magister monetae aureae".[27]) Z tohoto jmenování a z umístění dílny v Praze je vidět, že nešlo o regulérní ražbu mincí, spadající pod pravomoc mincovny kutnohorské; král ponechal ražení mince zlaté a hlavně výtěžek z toho plynoucí sobě. Nevíme přesně, jakou funkci měli oni „Lombardi" v nové mincovně, zdali administrativní nebo technickou, ale z téhož pramene, z něhož známe mincmistra Ješka, se také dovídáme, že železná razidla pro zlatou minci zhotovil B. (Balbinus) Lombardus.[28]) Vskutku mají první české zlaté typický italský styl, ovšem nejen z důvodů technických, nýbrž i obchodních.

[19]) Šimák, l. c. str. 996.

[20]) Šimák, l. c. str. 1038.

[21]) Emler, Reg. IV, str. 179; č. 433; „aurifodinas ... in Karenberch" (u Mladé Vožice); Šimák, l. c. str. 999 a 1138.

[22]) Šimák, l. c. str. 793; 882—3.

[23]) W. W. Tomek, Dějiny města Prahy, I, str. 332—333.

[24]) Šusta, l. c. str. 120.

[25]) Již Skalský uvedl ve výše zmíněné přednášce, že se za Jana hojně razilo zlato.

[26]) „Instituit quoque tunc rex Pragae per quosdam Lombardos monetam auream, de qua denarii quatuor valere debeant plus quam marcam." Emler, Fontes Rerum Bohem. IV, Praha 1884, str. 273 (kap. XIV).

[27]) Summa Gerhardi (F. Tadra, AÖG LXIII, 2, a separát Vídeň 1882) k létům 1325—1330; E. Fiala, W. N. Z. XXXI, str. 400 a v katalogu sbírky Windischgraetzovy, I, str. 211.

[28]) Summa Gerhardi, č. 183; Šusta, l. c. str. 120.

1. Florén.

L.: Stylisovaná lilie. Opis začíná vlevo nahoře. (Korunka) IOHES — R · BOEM

R.: Sv. Jan Křtitel zpředu, vpravo nahoře český lev.
· S · IOHA — NNES · B ·

21 mm; ze zápisů † Stan. Vávry (nyní v Nár. museu v Praze) č. 5; 20 mm, sbírka W. z. Wellenheimu, čís. 11369; Windischgraetz č. 3331; Doneb. č. 815; Ječný, Vývoj, str. 47, tab. IV, č. 24.

2. Florén.

L.: Stylisovaná lilie. Opis začíná vpravo dole. (Korunka) · IOHES — R · BOEM

R.: Sv. Jan Křtitel zpředu, vpravo nahoře český lev.
· S · IOHA — NNES · B ·

3,508 g, 20 mm, ve sbírce Národního musea v Praze.

3. Florén.

L.: Jako č. 1.
Opis jako u č. 1.

R.: Jako č. 1, vpravo nahoře korunka.
Opis jako u č. 1.

3,50 g, 20 mm, Wind. 3330, tab. II. 4; Doneb. —

4. Florén.

L.: Jako č. 1.
Opis jako u č. 1.

R.: Jako u č. 1, vpravo nahoře přilba.
Opis jako u č. 1.

3,514 g, 20 mm, ve sbírce Nár. musea v Praze; 20 mm, W. z. Wellenheimu snad č. 11370 („ein anderes Beizeichen"); Wind. č. 3329; Doneb. č. 812. Bernays č. 59.

5. Florén.

L.: Jako č. 1.
Opis jako u č. 1.

R.: Jako u č. 4, avšak sv. Jan s delším pláštěm.
Opis jako u č. 1.

20 mm. V numismatických katalozích.

Přilba byla oblíbenou mincovní značkou. Podobné florény francouzského krále Jana II. (1350—64), ražené kolem r. 1360 na jihu Francie, mají na témže místě jako české florény špičatou přilbu aneb přilbu s lilií; nalézáme i korunku.[29]) Z níže uvedených zpráv z let 1336—1345 vyplývá, že tyto české florény nebyly raženy jen roku 1325—1326, nýbrž i později, takže mincovní značky lev, koruna a přilba označují zřejmě jednotlivé emise (různých mincmistrů?), které zatím ovšem nelze časově určit. Domnívám se však, že florény s lvíčkem patří ke skupině prvních, nejstarších zlatých, jež měly být rozlišeny jakožto mince české od jiných současných florénů.

Florentský zlatý z roku 1252 byl z čistého zlata (podle středověkého názoru) a vážil 3.50 g; představoval jednu libru, t. j. 240 stříbrných denárů.

[29]) Louis Ciani, Les monnaies royales françaises, Paříž, 1926, č. 362—4; katalog Florange-Ciani, Paříž 1927, tab. XIII, č. 732, 733 (váha 3.70 g).

Na témže základě byl ražen český florén, mající již vyšší cenu v denárech, poněvadž byly tyto mezitím zlehčeny. Kronikář Petr Žitavský napsal o něm, že čtyři florény mají platit více než hřivnu („valere debeant plus quam marcam"). Florén český měl tedy o něco vyšší cenu než věrdunk (čtvrthřivna) stříbra; bohužel nevíme přesně, kterou hřivnu měl zbraslavský kronikář na mysli. Věrdunk hornický měl 12 grošů, věrdunk královský neboli lehké váhy měl 14 grošů a věrdunk obvyklé těžké hřivny se rovnal 16 grošům. Florén stál původně sice v mezinárodním obchodu 12—13 grošů, avšak již r. 1317 papežská komora počítala někdy i 17 grošů na florén. Z téhož avignonského pramene víme, že tam bylo v letech 1328 a 1329 počítáno 16 grošů na florén.[30])

I když nyní existovaly české florény, zůstala mince stříbrná základem české měny a neomezeným platidlem. V písemných zprávách objevují se florény zpočátku poměrně málo a tam, kde o nich čteme, může podle svědectví nálezů[31]) jít též o ražby cizí.[32]) Některé pozdější zprávy nasvědčují tomu, že nově založená pražská mincovna pro zlato sice dále pracovala, že však razila florény spíše pro soukromé objednávky obchodní se značným mincovním užitkem. Tak slyšíme v letech 1336—45, že král dává svým dvořanům za jejich služby povolení, aby si dali týdně razit zlaté mince bez poplatku ze tří hřiven zlata, co by chtěli razit více, za to mají platit obvyklý poplatek jednoho florénu z hřivny.[33]) V těchto letech došlo totiž jako všude tak i v Čechách k neobyčejnému stoupání ceny zlata. Normální poměr zlata ke stříbru, 1 : 12, měnil se postupně tak, že byl r. 1336 1 :17.5 a dosáhl vrcholu r. 1339, totiž 1 : 21.8. Teprve r. 1342 nacházíme opět poměr 1 : 15.5.[34]) V Čechách působilo toto stoupání zlata bezpochyby zastavení ražby zlatých mincí pražskou mincovnou za starou cenu; florény se staly mincí obchodní, jejíž hodnota se měnívala a kterou si mohli dát razit i soukromníci, jestliže dodali mincovně potřebné množství zlata.

Nelze tedy u nás mluvit o měně zlaté, ale o měně paralelní, při níž se zlatá a stříbrná ražba vyvíjela volně vedle sebe bez pevně stanoveného vzájemného poměru. Stříbrných mincí, grošů, obíhalo daleko více, staly se však prakticky závislými na téměř neměnné hodnotě zlatých.[35])

České florény Jana Lucemburského byly prvními zlatými mincemi, raženými ve střední Evropě severně od Alp. Spolu s florentskými staly se vzory pro podobné ražby, které vznikají kolem r. 1330 v Brabantu, Flandrech, Geldrech a Hennegau, později i v Kleve, Jülichu, Kolíně n. R., Trevíru, Mohuči a jinde.[36]) Patří k nejkrásnějším českým ražbám a jsou dnes dosti

[30]) K. H. Schäfer, Ausgaben d. apost. Kammer unter Johann XXII. nebst Jahresbilanzen von 1316—1375), str. 900 n.; podle Grause, Chudina městská v době předhusitské, Praha 1949 str. 181.

[31]) Nález dukátů v Horažďovicích obsahoval 2 florény Jana (Doneb. č. 812 a 816) a 2 francouzské florény 14. stol.; Skalský, NČČ XI.—XII., 1935—1936, str. 105.

[32]) Používání florénů je doloženo při pronájmech tavíren v Kutné Hoře a Vřesníku, Summa Gerhardi, č. 8; Šusta, l. c. str. 120.

[33]) Summa Gerhardi, č. 74; Šusta, l. c. str. 120. Z těžké hřivny (253.14 g) se razilo asi 72.5 florénu, takže poplatek jednoho florénu z hřivny činil asi 1.4% hodnoty. Z lehké hřivny (219.9 g) se razilo asi 62.8 florénu, takže poplatek činil asi 1.6%. Tento poplatek je ovšem nápadně nízký; kdyby se vztahoval na hřivnu stříbra (hodnota asi 4 florénu) činil by 25%).

[34]) Luschin, W. N. Z. VIII, 1877, str. 294.

[35]) Ukázal to již Skalský ve výše uvedené přednášce o počátcích zlaté ražby v Čechách; srovn. i Numismatické listy IV, 1949, str. 3.

[36]) V učebnici francouzštiny asi z roku 1340 z Bruges jsou vypočítány běžné mince

vzácné, poněvadž byly při všeobecném zhoršování zlaté mince v říši koncem čtrnáctého století pro svou ryzost hojně roztavovány.

Odliv zlatých mincí z českých zemí začal již za nedbalého hospodaření krále Jana, jehož politické plány a podniky jakož i vojenské výpravy stály českou komoru obrovské částky. Odliv zlata souvisí také se soustavným vybudováním výnosné praxe udílení církevních obročí, provisí a dispensí papežskou kurií v době avignonské (1309—1377). Ovšem i předtím byly platby českého duchovenstva římské kurii někdy velmi značné.[37]) Z doby prvního avignonského papeže, Klementa V. (1305—1314) je známa jen jedna provise pro české země. Ale už v polovině století vzrostl počet reservací v zemích české koruny do té míry, že téměř všechna beneficia byla nejen reservována, nýbrž zadána na řadu let dopředu.[38]) Tím se měnil soubor veškerého českého duchovenstva se svými ohromnými državami a důchody pro kurii ve zdroj příjmů, jakými se mohlo tehdy vykázat jen málo panovníků menších evropských států. Každým rokem se z Avignonu rozjíždějí legáti, nunciové a kolektoři do katolických zemí a také do Čech; po vykonání svého poslání se vracejí zpět do Avignonu s vaky naplněnými turnosy, pražskými groši, florény a dukáty, nebo s poukazy na mezinárodní bankovní domy.[39]) Přitom byl podstatný rozdíl mezi Čechami a Francií i Italií, které byly avignonskou kurií rovněž těžce zdaňovány, ale příjem z těchto daní zůstával v zemi, kdežto z Čech uplýval ven.[40]) Roční příjmy avignonské kurie se pohybovaly průměrně mezi 200.000 až 300.000 zlatých a kurie se stala tím jednou z největších evropských finančních velmocí, která na př. roku 1342 disponovala 1,117.000 zlatými.[41]) Když pražský biskup Jan z Dražic jel r. 1318 do Avignonu, přinesl s sebou na úhradu svého pobytu prý více než 200 hřiven ryzího zlata.

Jakmile v Čechách došlo k ražbě florénů, začala papežská komora vybírat poplatky také u nás v minci zlaté. Místo pražských grošů, běžně odváděných kurii v prvních pětadvaceti letech 14. věku, odcházely nyní v stále stoupající míře nové české florény do ciziny. Pravděpodobně souvisel přechod z pražských grošů na minci zlatou také se zhoršeným zrnem grošů, což nezůstalo papežským kolektorům utajeno. Tím vším stoupla i poptávka po florénech u nás, takže slyšíme roku 1345 o obtížích při opatřování zlatých mincí.[42])

zlaté a stříbrné, avšak české zlaté se tu ještě neobjevují. (J. Gessler: Le livre des mestiers de Bruges et ses dérivés, Bruges 1931, I, str. 16—17; podle Grause, Num. listy IV, 1949, str. 96.)

[37]) Na př. roku 1251 platilo české duchovenstvo ohromný na ten čas peníz 1000 hřiven stříbra, které byly v zlatě odvezeny biskupu Vratislavskému jakožto výběrčímu papežskému; V. Novotný, České dějiny I, 3, str. 822.

[38]) Podle K. Stloukala, Dvojí tvář doby Karlovy, ČČH L, 1949, str. 11.

[39]) Stloukal, l. c. str. 12—13. Již r. 1287 označuje proto leták z Kolína n. R. papežského legáta Jana Boccamazziho za draka, který přes Alpy do Němec se vplazil, aby tam dlouhým ohonem svým zlato do římských košů smetával; Šusta, Soumrak Přemyslovců a jejich dědictví, Praha 1935, str. 363.

[40]) Platby z Francie papežské kurii byly v době Filipa IV. (1285—1314) možné pouze s výslov. schválením krále; F. J. Michalevskij, Děngi v feodalnom chozajstvě, str. 150 (podle Renouarda, Y., Les rélations des papes d'Avignon et des compagnies commerciales et bancaires de 1316 à 1378, Paris 1941, str. 129).

[41]) Šusta, Karel IV., II, str. 329. Za Klimenta VI. (1342—52) klesl papežský poklad na 311.115 zlatých při jeho smrti.

[42]) B. Mendl, Knihy počtů města Brna z let 1343—1365, Brno 1935, str. 30; podle Grause, Numismatické listy IV, 1949, str. 96. Na odliv zlata poukázal též Skalský ve výše uvedené přednášce.

II. Dukáty Karla IV.

Český florén platil již před Janovou smrtí 16—17 grošů. Asi od roku 1350 zlepšil se tento poměr ve prospěch groše, takže zlatý peníz stál opět asi 13 grošů. Zdá se, že tato cena zůstala v platnosti během deseti let, přibližně až do roku 1360.[43]) Důvod možno vidět jednak v poměru mezi zlatem a stříbrem, 1 : 13.5, od roku 1348 dlouho nezměněném,[44]) jednak v dočasném zvýšení jakosti hrubé mince stříbrné první reformou Karlovou, která i zde dosáhla svého cíle.

O zlato se staraly v druhé polovině 14. věku ještě některé z dolů a nalezišť, známé již z vlády Jana I. a i z doby pozdější: Hory Kašperské, kde se za Karla IV. čile pracovalo, Jílové, Knín, Vrchlabí, Štěchovice, Zlatá Olešnice (potok na Navarovsku).[45]) Kromě toho byla hledána naleziště nová, jako u hradu Kamene v jižních Čechách, kde se okolo r. 1366 kutá po zlatě,[46]) anebo u hradu Bečova, kde „se doufá, že se nalezne zlato a stříbro".[47])

Karel dával razit zlato jak v Čechách, tak i v Lucembursku. Typově starší jsou jeho lucemburské florény z let 1346—1353, které navazují přímo na zlaté ražby Janovy.

1. Florén.

L.: Stylisovaná lilie.
+ KARO — LV · REX ·

R.: Sv. Jan Křtitel zpředu, vpravo nahoře korunka.
S · IOHA — NNES · B

20 mm. Bernays Ed. & Vannérus Jul., Historie numismatique de Luxembourg et fiefs, Bruxelles 1910, č. 120.[48])

Do období první mincovní reformy spadá též ražba prvních českých dukátů Karlových. Zachovalo se o této ražbě stejně málo a pouze nepřímých zpráv jako o reformě mince stříbrné, ačkoliv byla přitom provedena význačná změna: místo dosavadní zlaté mince mezinárodní, ražené v četných zemích se stejnými obrazci, s lilií a se svatým Janem Křtitelem, dával nyní český a římský král razit zlatý peníz se svým obrazem a se státním znakem; zřejmě se těšila česká mince zlatá svou ryzostí a váhou od dob Janových tak dobré pověsti, že byla berná i v nové úpravě. Kromě toho nebylo ani slučitelné s novou hodností českého panovníka, s římským královstvím, dávajícím nárok na císařskou korunu, aby Karel razil zlatou minci po cizím vzoru místo mincí vlastních. Jeho dukáty s titulem římského a českého krále jsou prvními českými zlatými ražbami, nesoucími panovníkovo poprsí s královskou korunou a českého lva. Víme, že v Praze, na české půdě, se uskutečňoval významný přechod od typisující gotické šablony k individuálně po-

[43]) K. Siegl, Geschichte d. Egerer Münze, Festschrift d. Ver. f. Gesch. d. D. i. B., Praha 1902, str. 126.

[44]) Luschin, W. N. Z. VIII, 1877, str. 294.

[45]) Šimák, Kolonisace str. 797; ještě r. 1539 se zde „šorfovalo" na zlato.

[46]) Šimák, l. c. str. 1165.

[47]) Roku 1354 propůjčil Karel bratřím z Rýzmburku na 12 let užitky báňské u Bečova, poněvadž „aurum et argentum reperiri speratur"; pozůst. Sedláčkova z archivu dráždanského, podle Šimáka, l. c. str. 572.

[48]) Stejné florény razil tam ještě vévoda lucembursko-brabantský Václav IV., třetí a poslední z bratrů Karla IV. (1353—1383), Bernais, l. c., č. 134 (4 exempláře).

jatému výrazu portrétnímu, stejně v malbě deskové jako v plastice[49]) a nové zlaté mince Karla IV. jsou důstojnými svědky této umělecko-historické změny. Zachovaly nám totiž, pokud to drobná plocha mince dovoluje, věrně rysy mladého krále a pozdějšího císaře v nápadné podobě se zachovalými většími podobiznami.[50])

2. Dukát „královský".

L.: V jemném, dole přerušeném perlovci korunované poprsí zpředu do pasu, s pláštěm a sponou tvaru kosočtverce, v pravici žezlo, v levici říšské jablko.
+ KAROLVS ⁝ D — EI ⁝ GRACIA

R.: V jemném perlovci český lev.
+ ROMANORVM ⁝ ET ⁝ BOEMIE ⁝ REX

20 mm. Chaura, 3. seznam mincí, Praha 1930, str. 11, č. 273.

3. Dukát „královský".

L.: Jako u č. 2.
+ KAROLVS ◦ D — EI ◦ GRACIA

R.: Jako u č. 2.
+ ROMANORVM • ET • BOEMIE • REX

20 mm, 3,40 g, Windischgraetz č. 3340, Doneb, č. 833.

4. Dukát „královský".

L.: Jako u č. 2.
+ ——— ◦ D ——— EI ◦ ———

R.: Jako u č. 2, avšak kroužek v ocasu lva.
+ ——— ⁝ ——— + ——— ◦ ———

3,512 g, 21 mm, sbírka Nár. musea v Praze; sbírka W. z Wellenheimu č. 11393, 3.5487 g.

5. Dukát „královský".

L.: Jako u č. 2.
+ ——— ◦ D ——— EI ◦ ———

R.: Jako u č. 2, avšak pravá zadní tlapa lva větší.
+ ——— ⁝ ——— + ——— ◦ ———

22 mm, ve sbírce dra Kr. Turnwalda v Praze.

6. Dukát „královský".

L.: Jako u č. 2.
+ ——— + D ——— EI + ———

R.: Jako u č. 2.
+ ——— ⁝ ——— ⁝ ——— + ———

3,524 g, 21 mm, sbírka Nár. musea v Praze.

Jako za Jana, byly také za Karla české dukáty raženy v Praze a to na Starém městě[51]); ražení zlata zůstalo vyjmuto z pravomoci kutnohorských mincmistrů a vyhraženo přímo králi a podkomořímu. Dukáty byly stále mincí obchodní, jejíž cena byla stanovena v groších a kolísala; podle hod-

[49]) Stloukal, l. c. str. 43—44.

[50]) Nejznámější na votivním obraze Jana Očka z Vlašimě a v triforiu chrámu sv. Víta v Praze; Šusta, Karel IV., II, tab. 1 a 3.

[51]) Karel povoluje městu Vratislavi r. 1360 ražení zlaté mince „sub signis, figuris et impressionibus monetae auri, quae in majori civitate nostra Pragensi fabricatur." Voigt, II, str. 151.

noty v groších platily se i dávky z peněz zlatých.[52]) Zůstaly platidlem hlavně mezinárodním, jímž platili na př. čeští studenti na universitách v Italii i Francii a v němž si dávají vypláceti jak papež v Čechách poplatky, tak i Karel roku 1355 v Italii dávky za různá potvrzení. Dukáty vyplácí král na své římské cestě hejtmany svého vojska a čistý zisk tažení dal pak toskánskými bankéři převésti v zlaté minci na svůj účet do Fondaca dei Tedeschi v Benátkách.[53])

Výsledek římské jízdy, císařská koruna, souvisí pravděpodobně s druhou zlatou ražbou Karlovou. Je to dukát obdobný prvnímu, avšak Karel je tu již vyobrazen v císařském ornátu, naznačeném sponou tvaru štítu, na němž bývá zobrazena říšská orlice, a s císařskou korunou, nahoře uzavřenou obloukem, ozdobeným drahokamy. Obvyklý křížek nahoře v opisu je současně křížkem na oblouku koruny.

7. Dukát „císařský".

L.: Jako u č. 2, avšak Karel s císařským pláštěm a s císařskou korunou.
(+) KAROLVS ◦ D — EI ◦ GRACIA

R.: Jako u č. 2.
+ ROMANORVM ⁝ ET ⁝ BOEMIE ⁝ REX

20 mm, J. Ječný, Vývoj, str. 47, tab. IV, č. 25.

8. Dukát „císařský".

L.: Jako u č. 7.
——— ◦ D ——— EI ◦ ———

R.: Jako u č. 2.
+ ——— ◦ ——— ◦ ——— ◦ ———

3,514 g, 21 mm, sbírka Nár. musea v Praze.

9. Dukát „císařský".

L.: Jako u č. 7, varianta.
+ ——— ◦ D ——— EI ◦ ———

R.: Jako u č. 7, varianta.
+ ——— ◦ ——— ◦ ——— ◦ ———

3,482 g, 22 mm, sbírka Nár. musea v Praze.

Je-li naše domněnka o souvislosti dukátů č. 7-9 s císařskou korunovací správná, pak vznikl druhý typ Karlových dukátů někdy po dubnu roku 1355 a to jako předchozí zlaté ražby č. 2-6 v Praze. Razidlo rubu obou dukátů č. 2 a 7 je identické až snad na malé opravy rýdlem, provedené před používáním rubního razidla pro druhý typ. Kolem roku 1356 tyto „císařské" dukáty již existovaly, neboť mincovní řád pro Německou říši a Avignon, pocházející asi z této doby, jmenuje již „florenus imperialis" v ceně 13 grošů.[54]) Zde lze uvésti i známý říšský zákon, t. zv. Zlatou bullu. Již málo dní před jeho vyhlášením v Norimberku připomněl císař právo českých králů na ražbu zlatých i stříbrných mincí ve všech zemích a dr-

[52]) Celní sazby v Praze dne 31. XII. 1352: „Quicumque venit cum pecunia pro equis aut aliis rebus emendis, de marcha argenti dat IV den., de auro secundum valorem argenti." Tomek, Základy I, str. 147; Huber, Reg. Karl IV., č. 1440; MVGDB, 41, str. 278.

[53]) MVGDB 46, str. 4; Šusta, Karel IV., II, str. 376 a 392.

[54]) „... uno floreno imperiali pro XIII grossis computando..." Voigt, II, str. 155.

žavách českého státu,[55]) a v Zlaté bulle z 10. ledna 1356 je toto právo znovu slavnostně zaručeno.[56]) Tehdy byla ražba českého zlata zřejmě již věcí zcela běžnou.

Množství údajů ve florénech z let 1360-1370 v pražské Městské knize[57]) dosvědčuje, že zlaté mince byly v Praze v letech šedesátých zcela obvyklým platidlem. V následujícím desítiletí stává se mince zlatá u nás ovšem vzácnější. V Soudních aktech konsistoře Pražské[58]) nalézáme zmínku o florénech roku 1373 ještě osmkrát, v letech 1374 až 1377 však již jen jedenkrát až třikrát ročně. Z šestnácti zpráv o zlatých mincích uvádějí pouze čtyři zprávy „české dukáty" a to ještě tři z nich vedle uherských.[59]) Poslední zpráva z roku 1377 dokazuje však, že i částky vyjádřené ve zlaté minci byly někdy již částečně placeny mincí stříbrnou. Důvody pro úbytek dukátů jsou asi tytéž, jako za Jana. Karlovi bylo už současníky zazlíváno a pozdějšími historiky vytýkáno, že se příliš těsně spojoval s avignonským papežstvím, místo aby se bránil papežskému fiskalismu a svatokupectví,

[55]) „... Nec non auctoritate imperiali & de certa sua scientia declaravit (Karel IV.), quod ipse & omnes successores sui Bohemiae reges, universas auri & argenti fodinas, atque mineras stanni, ferri, plumbi & alterius cujuscumque metalli gravis, ac etiam salis, tam inventas, quam inveniendas in posterum quibuscumque temporibus in regno suo Bohemiae praedicto, ac terris, dominiis, territoriis & districtibus eidem regno subjectis, & omnibus pertinentiis suis, tenere juste possint & potuerint in perpetuum, & legitime possidere ... nec non monetas auri & argenti in omni loco & parte regni sui Bohemiae praedicti, & subditarum eidem terrarum & pertinentiis ubique, si heredes et successores sui Bohemiae reges decreverint, ipsisque placuerit inde facere & mandare sub omnibus modis & forma, in praedicto regno Bohemiae circa talia consuetis, usque ad haec tempora laudabiliter observari ... Datum in Nuernberg a. 1356 in crastino Epiphaniae ejusdem." Voigt, II, str. 148; podle Goldasta, De jur. et Privileg. Regni Boh., Append. č. 48, str. 98 násl.

[56]) „Cap. X. De monetis. Statuimus preterea, ut regi Bohemiae successori nostro, qui fuerit pro tempore, sicut constat ab antiquo illustris memoriae regibus nostris predecessoribus licuisse et in possessione pacifica continua ipsos fuisse iuris subsequentis: videlicet monetas auri et argenti in omni loco et parte regni sui et subditarum ei terrarum et pertinenciarum omnium, ubi rex ipse decreverit sibique placuerit cudi facere et mandare sub omni modo et forma in regno ipso Boemie in hiis ad hec asque tempora observatis ...", Zeumer, Quellensammlung č. 148, str. 192; W. Jesse, Quellenbuch zur Münzkunde und Geldgeschichte des Mittelalters, 1924, č. 216.

[57]) Arch. hlav. města Prahy, rkp. č. 987, fol. 250—300; podle Grause, Num. listy IV, 1949, str. 96.

[58]) Vydal Ferd. Tadra, I, Praha 1893.

[59]) V Soudních aktech konsistoře Pražské našel jsem za vlády Karla IV.:

roku	text	citace
1373		
23. II.:	„quadringentos ... florenos"	I, 11.
24. III.:	„XXIV floren., unum rupertinum et alius moguntinus et alii omnes boemicales et hungaricales ..."	I, 17.
27. IV.:	„L florenos puri auri pro camera d. pape"	I, 25.
25. VI.:	„ pro camera dicte apost. sedis XLIV flor. auri"	I, 42.
11. VIII.:	„LX florenos auri et nomine decime papalis"	I, 53.
2. IX.:	„... VII floren...."	I, 58.
1374		
29. X.:	„... quinque florenos ..."	I, 64
26. IV.:	„... centum quinquaginta flor. auri Boemicalis ..."	I, 84.
23. VII.:	„... mille trecentos XXX florenos puri auri boemicalis et ungaricalis monete boni veri legalis ac justi ponderis ... Johanne notario Rothlebi ..."	I, 96.
5. IX.:	„... centum sexaginta quinque florenos auri ..."	I, 100.
1375		
6. VII.:	„... XVII florenos ..."	1, 130.
12. X.:	„... pro IV floren ..."	I, 137.

jako to činili králové anglický a francouzský. Čteme sice občas, že císař bere české duchovenstvo v ochranu proti fiskálnímu tlaku kurie, avšak při tom vidíme, že i za Karla byly posílány z českých zemí velké částky ve zlatě do Avignonu.[60]) Proto nacházíme v druhé polovině Karlovy vlády české zlato často v cizích pramenech: r. 1377 jsou zmíněny české dukáty v Straubinkách[61]) a v letech 1376—1383 se vyskytují v městských účtech v Kolíně n. R.[62]) Oba typy Karlových dukátů jsou dnes velkými vzácnostmi, neboť mnohé z nich měly koncem 14. století stejný osud jako krásné florény Jana a jako dukáty Karlova syna, z nichž jen málo kusů uniklo tavícímu kelímku četných mincoven rýnských a jiných zlatých v říši, ve Flandrech, Brabantu a jinde.

III. Mince zlatá za Václava IV.

Jako za Karla IV., tak obíhaly u nás také za Václava IV. mince zlaté a to jak dukáty české, tak i hojně cizí. Roku 1383, kdy v Praze byla ve zlatých stanovena vývozní cla koní, dobytka a prasat,[63]) nacházíme české zlaté též ve zprávách z Čech[64]) a z Moravy.[65]) V šestnácti zprávách o zlatých v Soudních aktech pražské konsistoře z let 1379 — 1386[66]) nachází se jednou zmínka o florénech „auri Bohemici et Ungaricalis" (1380), jinak jsou tam uvedeny pouze „florény". Roku 1391 předepisuje privilegium „super jure depositionis mercium" pro město Litoměřice placení třiceti „florenos auri legalis ponderis";[67]) roku 1394 činí v Praze měsíční mzda jednoho oděnce (s jeho lidmi) 18 zlatých.[68]) Z třiceti smluv mezi pražskými měšťany a cizími kupci v manuale Nového města Pražského koncem 14. stol. zapsaných platí se ve 20 případech v kopách, v 5 rýnskými, ve 2 uherskými a třikrát florény vůbec;[69]) o českých dukátech nacházíme tam zmínku jen jednou, r. 1395, a to opět s výjimkou, že se bude platiti zlatými českými neb uherskými.[70])

1376
10. X.: „Centum quinquaginta floren. auri Boemical. et Ungarical. boni ponderis ... ipsos florenos (Matěj z Mutěnína, arcijáhen litoměřický) in doctoratu suo Bononie expendit ..." I, 168.
1377
18. III.: „... XXV florenos puri auri, quas solvere promisit ... videlicet III½ sexag. gr. Prag. intra hinc et festum s. Georgii proximi et pro residua parte debiti supradicti ... I, 188.
17. VIII.: „centum florenos in pecuniis aureis et argenteis" I, 217.

[60]) Roku 1376 bylo posláno z Vratislavi do Avignonu 31.000 českých dukátů, W. Schulte: Die politische Tendenz d. Cronica principum Poloniae, str. 177—178; podle Grause, l. c. str. 96.

[61]) F. Bastian, Das Runtingerbuch, 1383—1407, Řezno 1935—44, B, č. 16, str. 90; podle Grause, l. c. str. 96.

[62]) R. Knipping, Die Kölner Stadtrechnungen des Mittelalters, Bonn 1897—1898, I, str. XXIX; podle Grause, l. c. str. 96.

[63]) MVGDB 27, str. 28.

[64]) „achthundert guter vngerischer Ducaten vnd behmisch guldein", Voigt, l. c. II, str. 190.

[65]) „virzigtausend guldein mit guten gulden ungerischen und behmischen, gut von golt und swer von gewicht": CDM XI, č. 301; Nohejlová NČČ IX, 1939, str. 60.

[66]) Tadra, Soudní akta I, str. 359, 361, 371; II, 8, 14, 75, 106, 117, 119, 134, 200, 206, 211, 297, 407.

[67]) Voigt, l. c. II, str. 191.

[68]) MVGDB 9, str. 42.

[69]) Mendl, ČČH XXII, 1916, str. 55.

[70]) Archiv hlav. města Prahy, Větší manuál radní, rkp. č. 2072, f. 138; Mendl, l. c. str. 55.

V Soudních aktech čteme roku 1392 po prvé o florénech, „kterým se říká dukáty, každý dukát po 20 groších" a tutéž cenu máme ještě roku 1396. Následujícího roku stojí dukát již 20½ groše. Při zápisu dne 16. června 1398 neznal zapisující přesný kurs dukátu a věděl pouze, že stojí více než 20 grošů; vynechal proto pro pozdější doplnění haléřů místo, které ale nebylo vyplněno.[71]) V seznamu příjmů zpečetění listů kapitoly pražské roku 1398 se běžně vyskytují „floreni", někdy s určením „ungaricales" nebo „rynenses", často bez těchto určení;[72]) devět zpráv ze Soudních aktů z let 1401—1404 uvádí jednou „florenos Boemos" (1402), šestkrát „ungaricales", třikrát benátské „ducati" a jednou rýnské zlaté;[73]) z osmi zpráv z let

[71]) V Soudních aktech konsistoře pražské a v jiných pramenech našel jsem z první poloviny vlády Václava IV.:

roku	t e x t	citace
1379		
1. V.	„. . . XXXII flor. auri . . ."	Tadra, Listář veř. notáře ve 14. st. Praha 1893, str. 59.
z let 80tých	„. . . pro precio X florenorum boni et puri auri de Florencia . . ."	l. c. str. 88.
1392		
3. X.	„. . . in decem flor. auri puri et legalis ponderis dictis ducati, quemlibet ducatum per 20 gross. computando . . . quos florenos aut pecuniam pro eisdem . . ."	Tadra, Soudní akta III, str. 90.
1393		
7. III.	„. . . decem et novem flor. puri auri et legalis ponderis ducatorum . . ."	l. c. III, str. 124.
1396		
4. XI.	„. . . XI flor. quemlibet per XX gross. computando"	l. c. str. 213.
15. XII.	„. . . sub pena ducentorum floren. ungaricalis monete . . ."	l. c. str. 221.
1397		
28. I.	„. . . decem florenos ungaricales, quemlibet computando pro XX gross. cum medio . . ."	l. c. str. 230.
1398		
19. IV.	„. . . IX flor. puri auri et legalis ponderis"	l. c. str. 396.
16. VI.	„. . . XVIII florenos auri puri legalis ponderis, quemlibet pro XX gross. et . . . halens. (sic!) computando . . ."	l. c. str. 408.
12. X.	„. . . in X flor. puri auri et legalis ponderis ungaric. . . ."	l. c. str. 405.
16. XI.	„. . . X floren. ungaricales . . ."	l. c. str. 396.

Další zmínky o florénech jsou v zápiscích o penězích, přijatých v kanceláři arcibiskupské v různých měsících 1396—1398, l. c. str. 412—413.

[72]) Archiv kapituly pražské list XX, 25; podle F. G r a u s e, Num. listy IV, 1949, str. 96.

[73]) Z druhé poloviny vlády Václava IV. uvádím zmínky o florénech, po př. o dukátech v Soudních aktech konsistoře pražské:

roku	t e x t	citace
1401		
1. IX.	„. . . in XXX ducatis auri puri et legalis ponderis . . ."	Tadra, SA IV,32
30. IX.	„. . . decem florenos Renens . . ."	l. c. 42
16. XI.	„. . . in quadraginta florenis ungaricalibus boni auri et legalis ponderis . . ."	l. c. 59
1402		
16. III.	„. . . octo florenos ungaricales . . ."	l. c. 102
23. X.	„. . . undecim florenos, septem ungaricales, tres boemos et unum ducatum Venetorum . . ."	l. c. 173
1403		
30. IV.	„. . . pro uno cum medio floreno ungaricalis ponderis . . ."	l. c. 213
15. XI.	„. . . in IV florenis ungaric. puri auri . . ."	l. c. 286

1387—1407 z moravských pramenů[74]) jmenují dvě (roku 1398 a 1407) dukáty uherské, ostatní florény všeobecně.

Nejvíce u nás obíhaly tedy dukáty uherské, kterým se rýnské měly podle usnesení rýnských kurfiřtů z roku 1386 hodnotou rovnati.[75]) Největším počtem jsou uherské zlaté zastoupeny také v závěti českého učence Dra Vojtěcha Raňkova z Ježova. Tento bývalý bibliotékář a rektor university pařížské zanechal roku 1388 m. j. „250 florenos ducatos, 323 florenos ungaricales, 20 florenos franconicos" a konečně „15 florenos nobiles de Anglia alias in volgari noblones nuncupatos",[76]) které ovšem mohl alespoň z části získati již během svého dlouhého pobytu v cizině.[77])

Ze všech uvedených zpráv vidíme, že české zlaté ražby byly na roveň postaveny uherským a benátským dukátům a že obíhaly v osmdesátých a devadesátých letech 14. stol. v Čechách a na Moravě. Začátkem 15. stol. jich však u nás již ubývalo. Již roku 1390 slyšíme o obtížích při opatřování zlatých mincí[78]) a někdy se připouští místo dukátů také placení mincí stříbrnou.[79]) Při súčtování výdajů spojených s cestou Elišky Zhořelecké roku 1409 z Prahy do Bruselu se české dukáty již neobjevují; mezinárodní valutou je tu rýnský zlatý,[80]) jejž jsme v Čechách našli již v letech devadesátých.

Zcela běžná byla mince zlatá ve styku s papežskou komorou. Poplatky za papežské reservace a jiné milosti, tresty a platy, jež se odváděly z beneficií dosažených milostí papežskou, dodávaly české země papežské kurii též za Václava IV. značný důchod. Vedle toho se však za Václava rozmohlo vybírání papežského desátku, který byl v letech 1380—1392 rok co rok odváděn ze všech důchodů duchovenských. Také milostivé léto 1393 se stalo skrze udílení plnomocných odpustků papežské komoře v Čechách a na Mo-

1404		
21. I.	„. . . unum florenum ungaric. . . ."	l. c. 313
únor	„. . . X florenos puri auri et legalis ponderis ducatos de Wenen." (sic, má být: Wenet)	l. c. 333

[74]) CDM XI, č. 452 (1387); č. 467 (1388); č. 478 a 481 (1388); XII, č. 498 (1398); XIII, č. 270 a 296 (1403); č. 490 (1407); podle N o h e j l o v é l. c. str. 60.

[75]) Zikmundovy dukáty u R é t h y - h o, Corp. num. Hung. 1907, tab. 7, č. 118 a 119. Variant tohoto základního typu je velmi mnoho; v díle „Košický poklad", Praha 1948, str. 39—41, popisuje E m. N o h e j l o v á - P r á t o v á 13 variant. O rýnských zlatých I n a m a - S t e r n e g g, Deutsche Wirtschaftgesch., III, 2, str. 418 násl.; M e n d l, l. c. str. 56. Jakost rýnských zlatých brzy klesala. V Mohuči měl zlatý r. 1354: 23½ karátu, r. 1371: 23 karátů, r. 1399: 22½ karátu, r. 1417: 20 karátů (pouze teoreticky) a r. 1437: 19 karátů; L u s c h i n, Allgem. Münzkunde u. Geldgesch., Mnichov 1904, str. 241 a 243. Od r. 1419 se rovnal rýnský zlatý ¾ florénu, nyní již všeobecně dukát nazvanému; F r i e d e n s b u r g, Münzkunde u. Geldgesch. d. Einzelstaaten, Mnichov 1926, str. 50.

[76]) MVGDB 17, str. 211.

[77]) Anglické zlaté mince nás tu nepřekvapují, neboť víme o poměrně živých stycích Čech s Anglií v tehdejší době, kdy sestra Václava IV. byla (r. 1381) provdána za anglického krále Richarda II. České poselstvo, které smluvilo svatební úmluvu princezny Anny s králem Richardem, vrátilo se r. 1381 domů s první splátkou na dohodnutou půjčku 80.000 zlatých; F. M. B a r t o š, Čechy v době Husově, Praha 1947, str. 34.

[78]) List kapituly olomoucké kapitule pražské z r. 1390 s jednáním o opatření florénů; archiv kapituly pražské, list XXV, 7; podle G r a u s e Num. listy IV, str. 96.

[79]) Roku 1392, viz pozn. 71.

[80]) Rukopis ústředního archivu Chambre des Comptes v Bruselu, č. 46936; podle G r a u s e, Num. listy l. c. str. 97.

ravě vydatným zdrojem příjmů. Všechny tyto velmi značné platby, vybírané v groších a v kopách a vyměňované papežskými kolektory za mince zlaté, způsobovaly ovšem stálý, značný odliv českého zlata do ciziny. Jak známo, bylo toto hospodářské vykořisťování Čech papežstvím také jednou z příčin husitské revoluce; ještě krátce před smrtí Václava IV., roku 1418 platí klášter Vyšebrodský desátek 10 zlatých řádu v Citaux.[81])

Hodnota groše oproti dukátu za Václava postupně klesala, i když v druhé polovině 14. stol. byl poměr zlata ke stříbru oficiálně stále jedna ku dvanácti.[82]) O ceně dukátu v groších během let 1379—1415 informuje nás tabulka připojená na konci této kapitoly.

Známe tři druhy dukátů se jménem Václava IV.

1. Dukát.

L.: V jemném, dole přerušeném perlovci korunované poprsí zpředu do pasu, s pláštěm a sponou tvaru štítu, v pravici žezlo, v levici říšské jablko.
† WENCEZLAV —— S . C (sic) . GRACIA
R.: V jemném perlovci český lev.
† ROMANORVM ◦ ET ◦ BOEM(IE ◦ REX)
21 mm; ze zápisů † Stan. Vávry (nyní v Nár. museu v Praze) č. 22.

Tento typ jest pravděpodobně nejstarší. U popisu druhého poznamenal Ed. Fiala „mincovna Praha (?)", ačkoliv nemáme, pokud vím, žádných písemných zpráv o ražbě zlata za Václava v Praze; je ovšem pravděpodobné, že v tom nenastaly oproti době Karla IV. změny.

2. Dukát.

L.: V šesti ozdobených, do kruhu postavených obloučcích gotická, mřížováním ozdobená iniciálka W
◦ + ◦ WENCESLAUSS ◦ DEI GRACIA ◦ ROMANOR ◦ REX
R.: Ve věnci ozdobeném stuhami český lev.
◦ + ◦ SEMP ◦ AUGTU - ET - BOEMIE ◦ REX
Windischgraetz č. 3347 (tab. II, č. 6), 3.80 g, 20 mm. Doneb č. 848.

3. Dukát.

L.: Jako u č. 2, ale v opisu tečky:
• + : —— • —— • —— • —— • —
R.: Jako u č. 2.
◦ + ◦ —— ◦ — — — ◦ ——
3,534 g, 21 mm. Sbírka Nár. musea v Praze.

4. Dukát.

L.: Jako u č. 2, ale v opisu tečky:
: + • —— • — • —— • —— • —
R.: Jako u č. 2, ale v opisu tečky a
◦ + • —— • AUGT — —— • ——
Sbírka W. z. Wellenheimu č. 11400.

[81]) K a i n d l, Geschichte Hohenfurths, Vyšší Brod 1930, str. 32.
[82]) V městském právu Litoměřickém, MVGDB 42, str. 189.

5. Dukát.

L.: V šesti ozdobených, do kruhu postavených gotických obloučcích čárkovaná iniciálka W, vše v jemném perlovci.
+ wenczellavs dei gracia
R.: Český lev ve věnci dole ozdobeném stuhami; vše v jemném, dole přerušeném perlovci.
+ romanorv - et - boemie : r
20 mm; ze zápisů † Stan. Vávry (nyní v Nár. museu v Praze č. 20a).

Český lev podobného tvaru je na čtyřhranných penězích, sedminkách groše, ražených od r. 1384; pravděpodobně byly také tyto dukáty raženy kolem tohoto roku. Pro správnost této domněnky máme ještě jiný důvod. Je to zajímavý obraz na rubu těchto dukátů, věnec kolem lva. Připomíná nám totiž záhadný odznak, jehož používal král Václav IV. jako osobní emblem na uměleckých dílech, která vznikla z jeho popudu nebo jeho patronancí.[83]) Nejstarší a nepochybně původní tvar Václavova odznaku se zachoval v kapli staroměstské radnice v Praze, vysvěcené 4. srpna 1381. Je to zřásněná stuha podoby kruhu, na spodním konci svázaná v uzel tím, že oba konce stuhy tvoří jakýsi souměrný podstavec; v kruhu stojí proti sobě dva ptáčkové. Původcem tohoto prvého tvaru emblemu je pravděpodobně známý stavitel katedrály svatovítské, Petr Parléř.

Jinde, jako na staroměstské mostecké věži v Praze, je stuha a její zřásnění podáno realističtěji, střed věnce zaujal tu pouze jediný ptáček-ledňáček (viz Num. listy V., 32). Ve Václavových iluminovaných rukopisech má odznak tvar obměněný ještě jinak. Věnec barvy modré má vnitřek zlatý a ledňáček sedí na něm. Tento osobní odznak souvisí nepochybně též s rytířským řádem krále Václava, vzniklým pravděpodobně roku 1382, kdy také založeno za protektorátu královna bratrstvo s odznakem kladiva v obruči. Obraz na rubu dukátů č. 2—5 poukazuje na vznik těchto mincí někdy na počátku let osmdesátých 14. stol.

Třetí typ Václavových dukátů pochází snad z malé hornofalcké mincovny v Auerbachu a má — až na jméno — týž opis jako dukáty Karla IV.

6. Dukát.

L.: Poprsí sv. Václava s praporcem do půl těla zpředu, vlevo gotické písmeno a
WENCEZLAVS • ——— D ⁘ GRACIA ———
R.: V poli český lev.
+ ROMANORVM : ET : BOEMIE : REX
3,509 g, 20 mm, Nár. museum v Praze. Sbírka W. z. Wellenheimu č. 11401.

7. Dukát.

L.: Jako u č. 4, v poli vlevo gotické písmeno a
WENCESLAVS • — • D • GRACIA •
R.: Jako u č. 3.
ROMANORVM : ET : BOEMIE : REX
E. Fiala, Sbírka Windischgraetzova I, č. 3348, 3,50 g, 21 mm. Donebauer č. 849.

[83]) K následujícímu viz F. M. B a r t o š, Čechy v době Husově, Praha 1947, str. 486, 487, 492; R. H o r n a, Num. listy V, 1950, str. 32 a pozn. 13, kde je uvedena literatura.

8. Dukát.

L.: Jako u č. 6, avšak sv. Václav bez svatozáře. WENCEZLAVS —— · D : GRACIA .

R.: Jako u č. 1.
+ ROMANORVM : ET : BOEMIE : REX
20 mm; ze zápisů † Stan. Vávry (nyní v Národním museu v Praze, č. 21b).

Všechny typy jsou velmi vzácné; chceme-li vyjádřiti stupeň vzácnosti jednotlivých českých dukátů, lze uvésti, že na přibližně 6 florénů Jana Lucemburského připadá asi osm dukátů Karlových, avšak pouze tři dukáty se jménem Václava IV.

V Auerbachu byly snad raženy dukáty více z důvodů prestižních, politických, než z ryze obchodních; nelze vyloučiti, že došlo k této ražbě při příležitosti některé návštěvy Václava IV., na př. začátkem září 1397, kdy král jel do Norimberka. Domnívám se však, že auerbašské dukáty pocházejí spíše z počátku vlády.

České zlaté mince zmizely z oběhu jednak výše zmíněnými velikými platy papežské komoře, jednak též všeobecným zhoršováním mince stříbrné a v cizině konečně i zlaté, což bezpochyby vedlo všude k thesaurování dobrých dukátů a k jejich přetavování na horší zlaté rýnské. Odliv zlata byl ovšem způsobován též trvale pasivním zahraničním obchodem českého státu i v druhé polovině 14. století. Již Skalský[84]) a nezávisle na něm Graus[85]) poukázali na nedostatek vývozních výrobků v Praze, která provozovala pouze „meziobchod", poněvadž struktura hospodářského života vylučovala možnost šíře organisované výroby, jež by se mohla stát základem exportního průmyslu. Převážná většina k nám dováženého zboží nebyla proto placena vývozem domácí práce nebo českých výrobků, nýbrž hotovými penězi, stříbrnými groši a dobrými dukáty. Zatím však co mince stříbrná mohla býti alespoň částečně nahražena ražbou nových grošů, nebylo tomu tak u mince zlaté; po roce 1390 nelze již počítati s normální ražbou dukátů u nás.

Agenti řezenských velkoobchodníků Runtingerů posílali v letech 1383—1385 z Prahy do Řezna zcela pravidelně „guldein ungerisch und pechaimisch";[86]) roku 1384 máme české zlaté až ve Würtembersku;[87]) roku 1385 jsou české i uherské florény uvedeny v Norimberku.[88]) Když se porýnští kurfiřti usnesli r. 1386 na ražbě vlastních zlatých, jež se hodnotou měly rovnati uherským a českým, rozhodli se[89]) připustiti jak uherské, tak i české

[84]) Ve stati „Měnová politika Karla IV." dosud nepublikované; viz Nohejlová-Prátová v recensi Grausovy „Městské chudiny" v Num. listech IV, 1949, str. 87—88.

[85]) Městská chudina, str. 112—113, kde autor uvádí i několik nepatrných výjimek v některých městech českých.

[86]) F. Bastian, Das Runtingerbuch II, str. 10, 76, 81, 82; podle Grause, Num. listy IV, 1949, str. 96.

[87]) „...iij M (= 3000) gutter vngerischer vnd behaimischer gulden", Voigt II, str. 190.

[88]) W. Jesse, Quellenbuch z. Münz- u. Geldgeschichte d. Mittelalt., 1924, č. 264; podle Grause, l. c. str. 96.

[89]) „...daz man sal nemen vff ihren Zollen vnd in ihren landen gvlden, die vnser Herre der Romesche Koning, vnd sein Nachkommen an dem Reiche slahent, na ihrem Werde; vnd Vngersche, Beheimsche Ducaten, iglichen vur zwentzig der vorgeschr. penninge...", Hirsch, Des Teutschen Reiches Münzenarchiv, I, č. 55, str. 50; Voigt II, str. 191; Jesse, l. c. č. 307; Graus, l. c. str. 96.

dukáty. Roku 1403 jsou uvedeny uherské i české dukáty (téže hodnoty) v Augšpurku.[90])

Také v brabantských a flanderských pramenech je několik zmínek o českých dukátech. Jsou vesměs v mincovních ediktech panovníků, v nichž jsou uvedeny druhy cizích zlatých mincí, které je dovoleno na jejich území používat.[91]) Tyto mincovní edikty prokazují jasně, že české dukáty byly v Belgii známy a že tam pravidelně přicházely, takže jejich kurs musel být určen nařízením panovníka. České zlato se dostalo do Belgie jednak obchodem, jednak zmíněnými stálými finančními požadavky papežského dvora. Ke krytí z okamžitých potřeb peněz uzavírali papežové finanční transakce s mezinárodními bankovními společnostmi jako byly florentské domy Guardi a Alberti, které poskytovaly kurii zálohy na vypsané daně. Papežští kolektoři pak spláceli částky sebrané v jednotlivých zemích, mezi nimi i v Čechách, přímo bankám ve Florencii nebo jejich společníkům v Brugách. Tak se dostávalo české zlato za Karla a Václava i do Belgie.

První údaj[92]) o českých dukátech v Brabantsku je v mincovním ediktu Václava a Jany, vévod brabantských, z 6. června 1381. Zlaté mince jsou seřazeny podle hodnoty; za zlatými mincemi brabantskými a francouzskými následuje: „Item, Honghers ende Beemsche guldene, neghentiem lb". Za těmito dukáty je uveden zlatý rýnský, s hodnotou 18 lb 14 šil. Ve Flandrech se objevuje český dukát v mincovním ediktu Filipa le Hardi z 29. října 1386, kde se mezi cizími mincemi uvádějí, vesměs bez cenových údajů, „florins de Honguerie et de Boème". Dále máme mincovní edikt flanderské rady z 16. prosince 1392, který otiskl, bohužel bez udání pramene, v starší práci M. Gérard (Recherches sur les Monoies, Gand 1838, str. 21). Podle tohoto ediktu mají stejnou hodnotu, t. j. 32 grošů flanderských: „ducats de Gênes (Janov), florins de Florence, de Bohême et de Hongrie".

Podle H. Laurenta se pak objevují ještě české dukáty ve dvou brabantských ediktech a to v ediktu z 15. července 1393, kde jsou stejně oceněny[93]) (4 sous 3 deniers) „florins de Bohême, de Hongrie, genêvois et Ducat" a v ediktu z 1. října 1396, který je nejzajímavější, neboť uvádí české dukáty mezi mincemi pěti pánů, jež byly jedině připuštěny.[94]) V Brabantském ediktu z 20. prosince 1409 v rukopisech fondu Chambre des Comptes v Bruselu[95]) jsou uvedeny m. j. cizí mince (s hodnotou 3 sous) „Item ducaet,

[90]) Bastian, op. cit. III. B č. 8, str. 219; podle Grause, l. c. str. 96.

[91]) F. Grausovi sdělil H. van Weverke, prof. university v Gentu a nejlepší znalec belgického mincovnictví ve 14. stol., že mu nejsou známy jiné zmínky o českých mincích, než v mincovních ediktech. Rovněž R. de Roover, Wells College, New York, který se zabýval sedmi svazky počtů směnárníků v Bruges, nenarazil v těchto knihách na zmínky o českých mincích; viz Graus, l. c. str. 95—96.

[92]) Edikty z l. 1380—96 uveřejnil r. 1933 v přílohách své knihy H. Laurent: La loi de Gresham au Moyen âge, Essai sur la Circulation monétaire entre la Flandre et le Brabant à la fin du XIVe siècle; Travaux de la faculté de philosophie et lettres de l'université de Bruxelles, sv. V, str. 133; 153; Graus, l. c. str. 95—96. (Za laskavé zapůjčení Laurentovy knihy vděčím dru. F. Grausovi.)

[93]) Laurent, l. c. str. 187.

[94]) „...der vijf heren munten, te weten es des keysers (Karla IV.!), des coenincs van Vrancrike, des conincs van Ingelant, de munte van Vlaendren, hongersche, beempsche ducate, Rijnsche gulden, ende donse munte van Brabant..." H. Laurent, l. c. str. 198; „...sonder de voirs. vijf munten ende hongersche, beempsche ducate ende Rijnsche guldenen...", Laurent, l. c. str. 202; Graus, l. c. str. 96.

[95]) Popis v knize Gachard-Nelis: Inventaire des Registres des Chambres des Comptes, sv. I—VI; podle Grause, l. c. str. 96.

hongerschem, beemsche ende florensche gulden" a flanderský edikt (n. 580 fol. 45) z 5. června 1418 uvádí „ducats genévois, florins de Florence, de Hongrie et florins de Bohême de 70½ au marc de Troyes pour 38 gros pièce".[96]) Všechny tyto zmínky nasvědčují tomu, že české dukáty byly v Belgii v 14. a počátkem 15. století známy a v pravidelném oběhu; ještě v polovině 15. století musely býti zcela běžné také v Italii.[97])

*

Cena dukátu v groších v letech 1379—1415.

roku:	v Čechách:	v říši:
1379	17 gr.: Archiv český II, 182; Tomek[1]) II, 411.	
1380	18 gr.: Tadra SA[2]) II, 14.	
1382	18 gr.: Chaloupecký[3]), 23.	
1383		VI. - XII.: 18½ gr. - 18$^{1}/_{40}$ gr., Bastian l. c. I, 617.
		24. XII.: 18 gr., Bastian l. c.
		I. - IX.: 18 gr., Bastian l. c.
1384		28. XI.: 18¾ gr., Bastian l. c.
1385		18¾ - 18¼ gr., Bastian l. c.
1386		18¼ - 18 gr. 4 hal.: Bastian l. c. I, 617; II, 85.
		20 gr.: Voigt[4]), II, 191.
1387		18 gr. 8 hal.: Bastian l. c. II, 87; I, 617.
1393	20 gr.: Tadra SA III, 90.	
1396	20 gr.: Tadra SA III, 213.	
1397	20½ gr.: Tadra SA III, 230; Mendl ČČH XXII, 56.	
1398	22 gr.: Třeboňský archiv, Hist. 69 A.	
1400	20 gr.: Siegl, Festschrift[5]) 150—151.	
1401	21$^{3}/_{10}$ gr.: AKP[6]) rkp. XXVII/1, f. 15.	
1402	21 gr.: AP[7]), rkp. č. 2077, fol. 85 v.	
1404	22 gr.: AKP rkp. XXVII/1, fol. 26.	
1409	20 gr.: AKP rkp. XXVII/1, fol. 48 v.	
1415	23 gr.: Lib. cit.[8]), II, 336.	

[1]) Tomek W. W., Dějepis města Prahy, Praha 1871. — [2]) Tádra F. Soudní akta konsistoře pražské, II, Praha 1893. — [3]) Chaloupecký V., Účet pokladníka arcibiskupství pražského z let 1382—83. (Histor. archiv č. 37, Praha 1912). — [4]) Voigt A., Beschreibung d. bish. bek. böhm. Münzen, II, Praha 1772. — [5]) K. Siegl v Festschrift d. Ver. Gesch. d. D. in Böhm., Praha 1902. — [6]) Archiv kapituly pražské; podle F. Grause, Chudina městská. — [7]) Archiv města Prahy, podle F. Grause, Chudina městská. — [8]) Brandl, Libri citat. et sent.

*

[96]) Cachard-Nelis, l. c. — V brabantském seznamu mincí z r. 1417 (č. 131 fol. 75) nejsou sice české dukáty výslovně jmenovány, avšak je určeno: „Item ende alle andere gulden gelt, dat hier boven niet genoenit noch geset en is, dat sal men gheven ende nemen na sijn gewichte ende na sijn weerde..."; Graus, l. c. 96—97.

[97]) V obchodní učebnici Paesiho z pol. 15. stol. se uvádí mezi mincemi v Římě běžnými dva druhy českých dukátů: „fiorini di Buemia" a „fiorini di Vincislagho vechi anno l'aquila di grosso taglio" (F. Borlandi, El libro di mercantie et usance de' Paesi. Documenti e Studi per la Storia del Commercio et del Diritto Commerciale Italiano, VII, Torino 1936, str. 149; podle Grause, l. c. str. 96. Nevím ovšem, které zlaté mince měl na mysli italský autor 15. stol., psal-li o „starých florénech Václavových s velikou orlicí".

Dukáty Václava IV. končí první, asi šedesát let trvající období české zlaté mince. Čechy se tu stávají jednou z vedoucích mocností s hojným oběhem zlata. Neboť je až překvapující jaké množství florénů bylo vydáno za Jana Lucemburského a Karla IV. Politické a diplomatické nadání obou, rychlé rozhodnutí se pro ražbu zlata Janem a spořádanost vlády Karlovy a jeho vedoucí postavení v říši a Evropě jistě byly příčinami rozvoje. Ztrátou tohoto postavení, dlouholetými boji koruny proti šlechtě a vysokému kleru, jistě i poklesem těžby zlata v Čechách mizí i zlatá mince česká. Čechy se uzavírají a v hranicích země, jež plní zájmy zcela jiné, není místa a času pro velký obchod. Dukáty tří Lucemburků nejsou však posledními zlatými ražbami českými. Asi sto let později začíná druhé, podstatně delší období ražby zlatých mincí u nás, zahájené krásnými dukáty Jageilovců.

EMANUELA NOHEJLOVÁ-PRÁTOVÁ:

NÁLEZ V KYJOVĚ R. 1942 (mince s IO)

Příspěvek k moravskému mincovnictví 15. století.

(Tab. II. a III.)

Při výkopu základů pro pomocné zařízení pro městskou elektrárnu v Kyjově na Moravě, na parc. č. 1438, vlastně při shazování vykopaného materiálu zpět, nalezli dělníci koncem června r. 1942 s malými zbytky střepů hliněné nádobky kupku drobných mincí. Správce elektárny pan Vojtěch Luzar sebral peníze i střepy a odnesl je do Městského musea. Dělníci si rozebrali celkem asi 60 kusů. Správce musea, pan prof. Ludvík Kalus[1]), tehdy starosta města, uložil pečlivě nález mincí, které byly hned na prvý pohled většinou jednoho a téhož rázu, do té doby mezi sběrateli i odborníky známého pouze v jediném exempláři ve sbírce pana řed. Ctibora Šťastného v Bzenci[2]): na líci pod korunkou písmena IO mezi dvěma křížky v perličkovém kruhu, na rubu moravská šachovaná orlice také v perlovci. Všechny ostatní kusy byly pouhým doprovodem.

Prof. Kalus ukázal několik kusů z nálezu některým odborníkům, počátkem roku 1943 na upozornění řed. Šťastného slíbil pak, že pošle nález do Národního musea k podrobnému zpracování. K tomu mohlo však dojít až koncem r. 1946, od kteréžto doby byl nález deponován v numismatickém odělení Národního musea. Ukázalo se totiž, že jeho zpracování je daleko obtížnější, než se z počátku zdálo a vyžaduje široce založených dotazů v sousedních zemích a bedlivého studia srovnávacího materiálu, aniž však toto může vůbec vésti k přesným zjištěním nově objevených skutečností.

Popis nálezu.[3])

Obsah nálezu. Pražské groše (35 kusů). Rakouská část nálezu, která jej datuje (6 kusů). Uherský obol. Blíže neurčené moravské peníze 15. stol. s IO pod korunou (1086 kusů). Tři skupiny. Metrologická měření. Technické detaily ražby. Kusy z týchž párů razidel. Velmi rychlá a nepořádná ražba, častý dvojráz. Jednostranné kusy. Peníze s IO nemůžeme přesně určit.

---

[1]) Panu prof. L. Kalusovi patří zásluha, že dochoval vzácný nález, jeden z nejcennějších pro moravské mincovnictví vůbec, v těžkých dobách válečných bez úhony. Patří mu však i můj uctivý a srdečný dík, že, ponechávaje mně jeho zpracování, v přátelské důvěře a plném pochopení nedostatku mého času přál mně i dosti dlouhé doby k prostudování otázek, které kolem nálezu vyvstaly nejedním těžkým problémem.

[2]) Děkuji p. řed. Ctiboru Šťastnému, že mne prvý — už dopisem z 18. 8. 1935 — seznámil s touto vzácnou, tehdy unikátní mincí, děkuji mu, že prvý mne upozornil na kyjovský nález ve snaze, aby přispěl k řešení otázky mincovnictví markraběte Jošta, děkuji mu za mnohou přátelskou službu během let, v nichž jen několik jednotlivců smělo o nálezu vědět a vzpomínám vděčně i podílu, který na péči o postup bádání měla jeho vzácná choť, pí Anděla Šťastná, zesnulá mezitím v německé věznici v Javoru.

[3]) Jakmile mně bylo jasno, že popis a studium kyjovského nálezu nemohou přinést jednoznačné výsledky, požádala jsem p. dr. Karla Castelina, aby pro kontrolu

Přesný počet nalezených mincí není nám bohužel znám. Počítáme-li, že bylo při odkrytí nálezu rozebráno něco přes 60 kusů[4]), můžeme míti jen za jisté, že se poměr jednotlivých ražeb mezi sebou valně nezměnil. K popisu do numismatického oddělení Národního musea jsme dostali 1128 kusů, z nichž převážná většina byla z majetku Městského musea v Kyjově. Některé peníze patnáctého století s písmeny IO, které se po r. 1942 objevily v obchodě[5]), byly určitě také z nálezu v Kyjově. Nemůžeme je však zařadit jinam, než mezi oněch 60 rozptýlených a nepopsaných kusů[6]).

---

nezávisle na mém popisu vnějších znaků nálezu popsal a roztřídil tento podle své vůle. Dr. Castelin je dnes jedním z nejlepších znalců mincí 14. a 15. stol. Z tohoto údobí odevzdává právě do tisku velkou práci „Česká drobná mince doby předhusitské a husitské". Dr. Castelin vyhověl mé prosbě a roztřídil po svém všechen materiál, kontroloval tak mou práci a věnoval mně nejednu chvíli pro rozhovor o některé nejasné otázce nálezu. Je mně radostí, že sem mohu připsati srdečný dík za jeho laskavou ochotu a podporu. Poněvadž však nemohu plně souhlasit s jeho popisem, použila jsem jeho práce jen v některých částech svého třídění, přirozeně vždycky s citací.

[4]) Všechny údaje o nálezových okolnostech mně sdělil p. prof. Kalus. Pan řed. J. Halačka odhaduje počet rozebraných mincí až na 100 kusů.

[5]) Nález kyjovský byl znám delší dobu pouze prof. Kalusovi, několika odborníkům a později několika sběratelům, kteří všichni z obav, aby nebyl pro svou jedinečnou cenu historickou vyžádán tehdejšími případně cizími úřady, zachovávali o důležitém objevu naprosté mlčení. První o něm veřejně promluvil p. Karel Chaura ve svém referátu na schůzi Numismatické společnosti čs. 20. října 1944, na nějž reagovala redakce Numismatických dopisů ve svém V. dopisu ze dne 12. X. 1944, str. 3 sloupečkem: Domnělé mince markrabí Jošta v nálezu u Kyjova na Moravě, v němž odsoudila obchodování patrně rozptýlenými kusy peněz s IO před soupisem a popisem nálezu. Ve veřejných aukcích se tyto kusy objevily: v prvé aukci K. Ditricha v Brně (25.—26. X. 1946, č. 29, kdy byl peníz s IO i po prvé vyobrazen); ve čtvrté aukci K. Ditricha v Brně (8.—9. XI. 1947, č. 440 a 441); ve skladovém Seznamu starých mincí Ant. Prokopa v Praze (15. XI. 1947 č. 423, kde byl po druhé vyobrazen).

[6]) Prvý nesoulad, který provází důležitý nález kyjovský, se objevil v mých vlastních zápiscích. V únoru 1945, když jsem se vracela z dvouletého nuceného pobytu ve Vídni, sloužila mně prohlídka kyjovského nálezu za záminku přechodu hranic. Po velmi vlídném přijetí starostou města Kyjova p. prof. Kalusem mohla jsem si prohlédnouti nález a sepsati jeho obsah. Tento soupis zní doslova:

Čechy, pražské groše,	Karel IV.	1 kus
	Václav IV.	26 kusů
Míšeň, Vilém, groš		1 kus (květ, kříž, lev)
Rakousy,	„Steinböcke"	3 kusy
	Albrecht V., Ulrich Gundlach	3 kusy
Uhry	Marie (1382—85), obol	1 kus
IOfeniky		asi 1100 kusů

Tento můj prvý soupis kyjovského pokladu byl potvrzen i panem řed. J. Halačkou z Brna v dopisu ze dne 30. května 1945, uloženém v archivu Num. Spol. Čs. v Praze. Pan Halačka prohlédl ve dnech 18. srpna a 9. září 1944 ještě nečištěný nález a napsal o jeho obsahu: „Skládá se z 36 pražských grošů, z nich 35 kusů Václava IV. a jeden Karla I., ostatní část tvoří asi 1100 kusů (přesný počet bude možno stanoviti až po opatrném rozdělení měděnkou a hlínou slepených kusů) drobných mincí - haléřů a 1 kus (pokud mohlo býti zatím zjištěno) jednostranného feniku se čtyřrázem asi rakouské ražby, jehož bližší určení bude nutno ještě provést a jenž snad bude pro přidělení dosud neznámých haléřů v nálezu velmi důležitý". Můj prvý soupis, o jehož správnosti nemám nejmenší pochyby, nesouhlasí však s kusy, které mně byly 21. listopadu 1946 odevzdány k soupisu p. prof. Kalusem. Není též nejmenší pochyby o tom, že tento svědomitý strážce Městského musea v Kyjově ani nezcizil ani nevyměnil byť i jediný kus. Skutečnost, že v materiálu odevzdaném k popisu 21. XI. 1946 chybí jak groš Karla IV., tak Viléma Míšeňského, lze vysvětliti nějakým nedopatřením, vzniklým nejvýše přílišnou důvěřivostí a laskavostí nebo

Popsaných 1128 kusů dává tento obraz:

Čechy, Václav IV. (1378—1419), pražský groš 35 kusů

Dol. Rakousy, Albrecht III. (1365—95), fenik s beranem (Luschin[7]) č. 163). 3 kusy

Albrecht V. (1404—1439), samostatná vláda (1411—39), fenik vídeňského mincmistra Ulricha Gundlacha (Luschin, č. 11)[8]). 3 kusy

Uhry, Maria (1382—85), obol (Rethy č. 115)[9]). 1 kus

Morava, blíže neurčené peníze 15. stol.

Líc: v perlovci mezi dvěma křížky písmena IO pod korunou.

Rub: v perlovci korunovaná šachovaná orlice vpravo 1086 kusů.

Celkem bylo tedy popsáno 1128 mincí, z nichž patřily podle procentuálního rozdělení dole jmenovaným zemím tyto díly nálezu:

Čechy	35 kusů . . .	3.1%
Dol Rakousy . . .	6 kusů . . .	0.5%
Uhry	1 kus . . .	0.1%
Peníze s IO . . .	1086 kusů . . .	96.3%
celkem	1128 kusů . . .	100.- %

Vraťme se bližším popisem k jednotlivým složkám kyjovského nálezu.[10])

A. Čechy.

Václav IV., pražské groše.

Líc: česká koruna ve dvojitém opisovém pruhu.

Rub: český lev v pruhu obvyklého opisu.

Varianty:

Popis (v závorce za číslem vyobrazení je uvedena váha vyobrazeného kusu)

č. 1. Obrazy i písmo úpravné, drobné písmeno N ve jméně králově složeno ze dvou svislých dříků, z nichž jeden je nižší, takže vzniká dojem zaoblenosti písmene nahoře; vnitřní opis na l. bez rozdělovacího znaménka, jinak rozd. znam. nečitelná. Na nerozštěpené části ocasu lva dva trsy chlupů na obě strany. *Vyobr. č. 1.*

Počet kusů	Váha všech kusů g	Váha průměrná g
1	2.45	2.45

1 2 3*a*

Č. 2. Zhruba jako č. předch., tvar písmene N nezjistitelný, rozd. znam. ve vnitř. opisu ⁘, jinak jen zčásti znát. Vnější opis — — ⁘, rub ❦. *Vyobr. č. 2.* 1 2.60 2.60

Č. 3a. Písmo méně uspořádané, písmeno N, na rubu téměř nečitelné, rozděl. znam. ⁘ — ✤ — a nečitelné. Na ocasu před jeho rozštěpením napříč položený měsíček. *Vyobr. č. 3a* (2.98 g). 2 5.955 2.977

b. Písmo na rubu velmi ušlechtilých forem, rozděl. znam. ⁘, ⁘ — ⁘ a hvězda. 4 11.47 2.867

c. Jako předch., rozděl. znam. ⁘, ⁘ ✤ ⁘ a ◟. 2 5.54 2.77

průměr č. 3: 2.87

Č. 4a. Zhruba jako č. 3c, písmeno N širší, celek méně čitelný. 8 22.52 2.815

b. Ocas lva bez příčně položeného měsíčku. 1 2.955 2.955

c. Před rozštěpením ocasu stopa po měsíčku v podobě dvou malých ostnů nahoru obrácených. 1 2.75 2.75

d. Vnitřní opis na l. bez rozděl. znam., na ocasu dva malé ostny obrácené dolů. *Vyobr. č. 4d.* 1 2.82 2.82

průměr č. 4: 2.83

---

náhodným přemístěním. Jeť v kyjovském museu vskutku jeden Karlův groš zvláště uložen a mohl by být oním postrádaným. Fakt, že konečný soupis zachycuje proti mému prvnímu zápisu více (celkem 35) grošů Václava IV., je naopak snadno vysvětlitelný, poněvadž k majetku Městského musea v Kyjově byl v popisu přibrán i majetek soukromý. V datování nálezu beru náležitý zřetel i k oběma dnes v nálezu chybějícím kusům. Jejich hmotná cena je ovšem nepatrná. Jiný rozdíl v obsahu nálezu podle obou svých soupisů jsem neshledala. Rozdíl mezi soupisem pana Halačky a mým je odůvodněn faktem, na který sám p. Halačka napřed upozornil: sepisoval mince nečištěné.

[7]) A. Luschin, Wiener Münzwesen im Mittelalter, Vídeň 1913.

[8]) A. Luschin, Das Münzwesen in Österreich im ausgehenden Mittelalter, Vídeň 1914.

[9]) Dr. Réthy László, Corpus Nummorum Hungariae II., Budapešť 1907.

[10]) Nezávisle na sobě sepsali jsme dr. Castelin i já i groše obsažené v nálezu stejně jako drobnou minci. Pro definitivní formulaci použila jsem popisu svého stejně jako svých měření.

	Počet kusů	Váha všech kusů g	Váha průměrná g
Č. 5. Písmeno N širší s příčným dříkem buď vodorovným nebo sešikmeným obráceně; rozděl. znam. ⁘ , ⁝ — — a ⁘ na ocasu lva měsíček. *Vyobr. č. 5* (2.88 g).	4	11.82	2.95

4*d*

5

6

Č. 6. Koruna bez střední perly, která splývá s vnitřním kruhem, písmo velké a hrubé, písmeno N široké s obráceným středním dříkem: *И* písmena S obrácena: *Ƨ* rozděl. znam. ⁘ , ⁜ — — a čtyřlistá růžice jako u č. 3a. *Vyobr. č. 6.*	1	2.80	2.80
Č. 7. Blíže neurčitelné groše se střední perlou vždycky uvnitř kruhu.	9	25.20	2.80
celkem	35	98.88	2.825

České ražby jsou tedy v kyjovském nálezu zastoupeny třiceti pěti pražskými groši Václava IV. Jsou většinou dobře zachovalé, ražba je však mělká, takže u všech je část plochy obrazu nevyražena. Tento obvyklý zjev nalézáme hlavně na okrajích mincí. Poněvadž sebelepší popis Václavových grošů nenahrazuje vyobrazení, použila jsem k charakteristice všech šesti hlavních variant, vyskytnuvších se v nálezu, fotografií, na něž odkazuji. Patrně pouze č. 1 a snad č. 2 bylo raženo v době krále Václava IV.[11]) Ale tyto varianty se vyskytují, stejně jako ostatní (č. 3—7), velmi často v domácích nálezech během neméně než čtyřiceti let, t. j. od dob husitských až do šedesátých let patnáctého století. Dr Castelin proto soudí, že část pražských grošů v kyjovském nálezu byla ražena po smrti Václava IV. v době, kdy kromě Kutné Hory pracovala také mincovna pražská.

[11]) V popisu nálezu pražských grošů v Mravišti u Benešova, Num. čas. čs. (dále jen NČČsl.) XI.—XII., 1935/36, str. 107, napsal Karel Castelin: „O bližší datování grošů Václavových nemůžeme se dnes ani pokusiti". Od té doby byla popsána ještě řada nálezů mincí, obsahujících groše Václava IV. Bohužel, ani nyní nemůžeme však stanoviti chronologii těchto ražeb.

Pražské groše nedatují tedy přesněji kyjovský nález, ani když ještě přihlédneme k možnosti, že byl mezi nimi původně i jeden groš Karla IV. a jeden míšeňský groš Viléma Jednookého (1349—1470) typu Saurma č. 4365 (2329).[12])

B. Dolní Rakousy.

Albrecht III., jednostranný fenik. L: Hlava berana vpravo. Luschin č. 163 (3 kusy).

Albrecht V., *Vídeň,* Oldřich Gundlach, jednostranný fenik: rakouský štít v trojitém laloku, nahoře a po jeho stranách zkratky jména panovníka AL-B[ER]-T[VS], v koutech laloků vždy trojlist. Luschin č. 11 (3 kusy).

Feniky s beraní hlavou jsou středně zachované jednostranné vídeňské feniky se čtyřrázem z konce vlády Albrechta III. Jeden z nich má beraní hlavu vyraženou na obou stranách. Luschin[13]) o nich poznamenává, že jsou známy pouze z nálezů z počátku 15. stol. Naproti tomu několik nálezů na české půdě ukazuje, že obíhaly ještě později, dokonce až v šedesátých letech 15. stol.[14]) Jenomže vždycky jsou tyto někdy velmi vzácně a v málo exemplářích se vyskytující vídeňské feniky s beraní hlavou provázeny v českých nálezech velmi bohatě pozdějšími feniky rakouskými.

Tři feniky Albrechta V., ražené za úřadování vídeňského mincmistra Oldřicha Gundlacha, druhý druh rakouských ražeb v kyjovském nálezu, vznikly podle Luschina[15]) okolo r. 1420 a vyskytují se v nálezech až přes polovinu 15. stol. velmi hojně. Nálezy mincí v českých zemích tento soud nejen potvrzují, nýbrž prodlužují i dobu Gundlachových feniků i u nás až do osmdesátých let 15. stol.[16]) Musíme však zdůraznit, že se téměř vždycky vyskytují v doprovodu mladších rakouských, hlavně vídeňských feniků, a že jen výjimkou, a to patrně ve zlomku nálezu, ukrytém před r. 1430, byly nalezeny na české půdě bez tohoto mladšího doprovodu.[17]) Musíme také vzít v úvahu, že feniky Gundlachovy a mladší vídeňské feniky Niclase unterm Himmel datují materiál některých českých nálezů před rok 1430.[18])

V každém případě je šest rakouských feniků velmi důležitou pomůckou pro datování kyjovského nálezu. Bezpečně nám udávají termín post quem, t. j. dobu, po které mohl být nález sestaven a ukryt, dobu úřadování vídeňského mincmistra Oldřicha Gundlacha, jmenovaného v letech 1420—1423 a 1425[19]) Méně bezpečně lze pomocí rakouských feniků stanovit ter-

[12]) Die Saurmasche Münzsammlung, Berlin 1892.

[13]) A. Luschin, Wiener Münzwesen im Mittelalter, str. 72: „Nur aus Funden bekannt, welche dem Anfang des 15. Jahrhunderts angehören".

[14]) Srovn. k tomu: Nohejlová, Nález v Jakubíně (zakopaný před rokem 1430), NČČsl. XV., 1939, str. 57; táž, Nález ve Vrbatově Kostelci (zakopaný ok. 1425), tamže, str. 59; táž, Nález v Čáslavi r. 1935 (zakopaný ok. 1445), tamže, str. 61; Jindřich Teisinger, Nález v Třebotovicích (zakopaný v šedesátých letech 15. stol.), tamže, str. 64.

[15]) Das Münzwesen in Österreich im ausgehenden Mittelalter, str. 273.

[16]) Srovn. Nohejlová, Nález v Rouchovanech, okres Hrotovice, NČČsl. XV., 1939, str. 77.

[17]) Nohejlová, Nález v Povlčíně, NČČsl. XI.—XII., 1935/36, str. 112.

[18]) Nohejlová, Nález v Jakubíně, NČČsl. XV. 1939, str. 57 a táž, Nález ve Vrbatově Kostelci, tamže str. 59.

[19]) Luschin, l. c. str. 273.

minus ante quem. Skutečnost, že chybí feniky vídeňského mincmistra Niclase unterm Himmel, velmi časté a velmi obvyklé v našich nálezech, ukazuje, že nález byl uzavřen a snad i uschován před r. 1430. Proti tomu lze namítnout, nač jsem nahoře upozornila, že výskytem Gundlachových feniků v nálezech pozdějších, lze posunout hořejší hranici nálezu až třeba do let osmdesátých. Soudím však, že tato námitka neobstojí, poněvadž v kyjovském nálezu chybí mladší doprovod jakýchkoliv pozdějších ražeb rakouských, zjev zcela pravidelný a logický. Podle mého mínění bylo by možno, dovolí-li nebo vyžádají-li si ostatní okolnosti, posunouti termín zakopání nálezu podle rakouské jeho části do třicátých, nanejvýš čtyřicátých let 15. stol. Pro datování kyjovského nálezu je rakouská jeho část nejdůležitější.

C. Uhry.

Maria (1382—1385), obol Réthy č. 115.

L. V perličkovitém kruhu dvojitý kříž. Opis: + MONETA MARIE. Vnější kruh z perliček.

R. V perličkovitém kruhu pod korunou iniciálka M (gotickou majuskulí) mezi dvěma liliemi. Opis zkorumpován dvojrázem: + REGIN . . . RGARIE. Váha 0.45 g.

Uherský obol královny Marie je v kyjovském nálezu mince místně i časově osamocená. V českých nálezech se drobné uherské mince nevyskytují, na Moravě vzácně a častěji na Slovensku.[20]) Přece však nepůsobí uherský obol v kyjovském nálezu nijak neorganicky. Časově nejblíže mu mohl býti groš Karla IV. nebo některý z grošů Václava IV. Pro datování nálezu nemá žádný význam.

D. Morava.

Blíže neurčené peníze.

L. V perlovci gotická písmena IO pod korunou a mezi dvěma křížky, se znatelnou tečkou, označující střed mince.

R. V perlovci korunovaná šachovaná orlice, hledící vpravo.

I. skupina s kolky jemně a pečlivě řezanými. Charakteristické značky celé skupiny jsou husté a pravidelné perlovce a šachování orlice, vyznačené na jejích prsou (tělíčku) puncem podoby čtyřlisté růžice ✣ . Hustý perlovec běží často, zvláště na rubu, přesně třeba jen po určitém úseku okraje mince a zdůrazňuje tak kruhový její tvar.

[20]) L. Kraskovská, Nález ve Štvrtku na Ostrove, NČČsl. XV. 1939, str. 60, mohla zaznamenat právě obdobný denár královny Marie. Moravské nálezy nejúplněji zachycuje rukopis práce dr. I. L. Červinky, Pražské groše a jejich drobné v nálezech moravských, 1947 (dnes v majetku Národního musea), kde autor neuvádí ani jediné naleziště starších ražeb uherských (ze 14. stol.), za to však 4 nálezy z 15. stol. (Staré Město u Uher. Hradiště, Dol. Radslavice u Vel. Meziříčí, Kožušice u Bučovic a Kyjov), v nichž se objevily oboly Zikmundovy a Matyáše Korvína. Údaje Červinkovy lze doplnit poukazem na nález uherských obolů Zikmundových, odkrytý v Olomouci v Polské ul. r. 1928. Srovn. ČVSMO XL. 1928, str. 145. Uherskou minci, která se nejčastěji vyskytuje v moravských i českých nálezech, je ovšem dukát, povětšině Zikmundův.

Popis	Počet[21]) kusů	Váha (v g)[22])	Jakost[23])
Č. 1. Velmi jemné a pečlivé kresby s hustým pravidelným perlovcem z kruhových, pravidelných perliček po obou stranách. L. Pečlivě vykreslená koruna o třech liliích a dvou trnech vždy mezi nimi, s čelním páskem mírně nahoru prohnutým. Písmena IO jsou velmi pravidelného tvaru a rázu. Tečka uprostřed líce má podobu perly. R. Korunovaná orlice je po tělíčku, letkách i ocasu jasně šachována. Ocas není široký, je znázorněn do stran vždy dvěma krátkými obloučky na sebe navazujícími. Na okraji je kus odlomen. *Vyobr. tab. II., č. 1.*	1	0,230	ca 250/1000 stříbra
Č. 2. Jako č. 1; poměrně jemné a dosti pečlivé ražby. Perlovec na obou stranách hustý a dosti pravidelný. Na několika kusech je znát kruh narýsovaný před vrážením perliček, které nemají vždy kruhový tvar. Na některých kusech je obraz líce nebo rubu posunut ze středu; na některých, velmi tenkého střížku, proniká obraz líce na rub nebo obráceně. L. Tvar písmen IO je zhruba zachován. R. Orlice je pravidelně šachována. Šachování na prsou má podobu čtyřlisté růžice z pěti čtverců ✣ , z nichž prostřední je negativní. Ocas orlice je úzký. Dva kusy jsou z téhož páru razidel. Tři kusy zachovávají i při průměru			

[21]) Pro poměrně špatnou ražbu a místy i zachovalost bylo nutno, abych se vzdala sestavení variant podle razidel. Nejasně vyražené části obrazů a častá poškození mincí tomu zabraňují. Jsou tedy pod jedno číslo popisu seskupeny několikeré drobné varianty. Jednotlivé kusy jsou spojeny hlavními charakteristickými znaky. Upozorňuji však zvláště na kusy, u nichž jsem mohla bezpečně poznati původ z téhož razidla nebo z téhož páru razidel. Právě u těchto kusů z téhož páru razidel jsem jasně mohla zjistit, jak se odlišuje obraz podle množství stříbra, vniklého silnějším nebo slabším úderem kladiva do negativu razidla. I s touto reservou musíme počítati při třídění materiálu kyjovského nálezu.

[22]) Váha je udávána buď průměrem (p) uvedeného počtu kusů (označeného indexem) nebo vahou kusu jednotlivého.

[23]) Jakost peněz byla stanovena buď črtem na kameni nebo analysou. Poněvadž nebylo možno obětovati víc než tři kusy, musila jsem se spokojit s údaji takto získanými. Za laskavé provedení všech zkoušek a rozborů děkuji upřímně Státnímu puncovnímu úřadu.

	Počet[21]) kusů	Váha (v g)[22])	Jakost[23])
odchylném od č. 1 značnou obdobu obrazu, hlavně tvaru a šachování ocasu. *Vyobr. tab. II., č. 2.*	64	$p_{20} = 0{,}348$ (zkouš. kus 0,265)	260/1000
Č. 2 a. Jako č. předcházející, silný dvojráz.	8	—	—
Č. 2 b. Jako č. 2, pouze na l. je provazovitý kruh. Silný dvojráz.	4	—	—
Č. 3. Jako č. 2, poměrně jemné a pečlivé ražby. Perlovec na obou stranách hustý, místy ne dosti pravidelný. Obrazy jsou často posunuty ze středu. Ražba líce proniká do ražby rubu. L. Písmeno **O** je na pravé straně uprostřed soudkovitě rozšířeno. R. Orlice má na prsou jasně vyražen punc čtyřlisté růžice. Tento punc je často posunut stranou a často je vražen až po vypuncování šachování ostatního tělíčka orlice. Ocas orlice je široký, složený po každé straně z většího a menšího obloučku. *Vyobr. tab. II., č. 3.* Šest kusů je z téhož páru razidel. zvláště na líci je jasně vidět táž chyba razidla, jakoby část kroužku, vybíhajícího z pravého dříku písmene O a malý trn, vybíhající z horního oblouku dovnitř. Průměr váhy těchto šesti kusů je 0,317 g. *Vyobr. tab. II., č. 3.*	82	$p_{16} = 0{,}318$ (zkouš. kus 0,3498)	ca 250/1000
Č. 3 a. Jako č. předcházející, silný dvojráz.	2	—	—
Č. 4. Jako č. 3, perlovec na obou stranách o něco řidší. Místy se stáčí v provazovitý kruh (perličky jsou místy delší, protáhlé, „sekané"). Ráz ražby je méně pečlivý. Ocas orlice je úzký. *Vyobr. tab. II., č. 4.*	27	$p_{20} = 0{,}317$ (zkouš. kus 0,372)	ca 250/1000
Č. 4 a. Jako č. předcházející, silný dvojráz.	1	—	—
Č. 5. Jako č. 4. Ocas orlice širší. *Vyobr. tab. II., č. 5.*	19	$p_{10} = 0{,}335$ (zkouš. kus 0,288)	ca 250/1000
Č. 5 a. Jako č. předcházející, silný dvojráz.	3	—	—

	Počet[21]) kusů	Váha (v g)[22])	Jakost[23])
Č. 6. Jako č. 3. Řidší perlovec většinou (až na některá místa) v podobě provazovitého kruhu. Ocas orlice je široký. Ražba je ještě méně pečlivá. Často se vyskytují olámané kusy. Někdy proniká místy měď. Rub je pečlivější ražby než líc. *Vyobr. tab. II., č. 6.*	84	$p_{20} = 0{,}317$ (zkouš. kus 0,302)	ca 250/1000
Č. 6 a. Jako č. předch., ale dvojráz.	1	—	—
celkem	296	0,310	

II. skupina s kolky hrubě řezanými. Některé kusy jsou olámané, ražba často proráží střížkem z jedné strany na druhou, obrazy jsou často posunuty ze středu. Charakteristickým znakem celé skupiny je punc, který znázorňuje šachování tělíčka orlice, v podobě devítipolého šachovaného pásu ⛋ , jehož střední a rohová pole jsou positivní a dávají obrazec, který je základnou kresby orlice.

Č. 7. Řidší perlovec z poměrně pravidelných, na líci většinou protáhlých a narýsovaným kruhem spojených perliček. Perlovec na rubu je jemnější než na líci. Na dobře zachovaných kusech běží hlavně lícní perlovec téměř pravidelně po okraji mince, čímž je zdůrazněn její kruhovitý ráz. L. Koruna s čelním páskem prohnutým mírně nahoru. Písmena jako u č. 3, tedy **O** na své pravé straně soudkovitě rozšířeno. R. Tělíčko orlice naznačeno puncem ⛋ , ocas široký, každá jeho strana sestavena ze dvou obloučků, velkého a malého. *Vyobr. tab. II., č. 7.* Dva kusy z téhož páru razidel (s týmž porušením pravidelnosti perličkového kruhu na líci a touž kresbou letek na rubu).	189	$p_{20} = 0{,}3535$ (zkouš. kus 0,331)	274/1000
Č. 7a. Jako č. předch., ale dvojráz.	13	—	—
Č. 8. Jako č. 7, ale střední tečka líce nasedá dole na čelní pásek koruny. Tělíčko orlice kratší. *Vyobr. tab. II., č. 8.*	25	$p_{20} = 0{,}3335$ (zkouš. kus 0,23)	ca 250/1000

	Počet[21]) kusů	Váha (v g)[22])	Jakost[23])
Č. 9. Jako č. 7, ale hrubší ražby. Perlovec na líci hrubý a nepravidelný, na rubu poměrně pravidelný z perliček jako na líci čísla 7. *Vyobr. tab. II., č. 9.*	5	$p_5 = 0{,}335$ (zkouš. kus 0,276)	ca 250/1000
Č. 10. Jako č. 7, ale hrubší ražby. Perlovec na líci velmi hrubý a řídký, z perliček až obdélníkové podoby. Na rubu nepravidelný perlovec poměrně lehce vyražený (perličky jsou malé a nepravidelné). *Vyobr. tab. II., č. 10.*	92	$p_{20} = 0{,}314$ (zkouš. kus 0,317)	ca 250/1000
Č. 10a. Jako č. předch., ale jednostranný.	1	—	—
Č. 10b. Jako č. 10, ale dvojráz.	4	—	—
Č. 11. Jako č. 10, ale i na rubu hrubý perlovec až do obdélníkového tvaru perliček. *Vyobr. tab. II., č. 11.*	22	$p_{10} = 0{,}344$ (zkouš. kus 0,316)	ca 250/1000
Č. 11a. Jako č. předch., ale dvojráz.	1	—	—
Č. 12. Jako č. 7. Nepravidelný, řídký, poměrně lehce vyražený perlovec na líci i na rubu, kde je velmi jemný a poměrně i pravidelný. *Vyobr. tab. II., č. 12.*	68	$p_{20} = 0{,}3307$ (zkouš. kus 0,35)	ca 250/1000
Č. 12a. Jako č. 12, ale dvojráz.	1	—	—
Č. 13. Jako č. 12, ale varianta na rubu: hlava orlice je velmi malá. *Vyobr. tab. II., č. 13.*	1	0,347	ca 250/1000
Č. 14. Nezřetelné kusy.			
a) dvojráz,	1	—	—
b) s orlicí tak nezřetelnou, že vypadají jako jednostranné. Stopy ražby na rubu jsou pouze v perlovci.	2	—	—
celkem	425	0,336	

III. skupina s kolky (hlavně perlovci) velmi hrubě řezanými. Charakteristickým znakem je opět devítipolý punc na rubu na prsou orlice, základ jejího šachování. Ve skupině je řada olámaných kusů s ražbou prorážející z jedné strany na druhou, s obrazy, posunutými ze středu tak, že vznikají okrajky hladkého střížku, někdy mírně zvednuté.

	Počet[21]) kusů	Váha (v g)[22])	Jakost[23])
Č. 15. Jako č. 2. Řídký perlovec z poměrně pravidelných perliček na obou stranách. L. Koruna s čelním páskem téměř zcela rovným, na nějž nasedá dole střední tečka (perla). Je poměrně úzká. Písmena IO tvaru jako u č. 2. R. Orlice kratší, tělíčka jakoby tlustšího, což vzniká použitím devítipolého punce, který se někdy i opakuje dvakrát za sebou. Ocas je po stranách vždy ze dvou obloučků, ale ne tak široký jako u č. 3. *Vyobr. tab. II., č. 15.*	25	$p_{20} = 0{,}334$ (zkouš. kus 0,383)	ca 250/1000
Č. 16. Jako u č. předch., ale perlovec, zvláště na líci, je ze sekaných, nejčastěji velmi hrubých perliček. *Vyobr. tab. II., č. 16.*	63	$p_{20} = 0{,}336$	ca 250/1000
Č. 17. Jako č. 15, ale střední tečka (perla) nepřiléhá k čelnímu pásku koruny. Perlovce jsou řídké, na rubu jemnější. *Vyobr. tab. II., č. 17.*	156	$p_{20} = 0{,}335$ (zkouš. kus 0,405)	276/1000
Č. 17 a. Jako předch., ale dvojráz.	2	—	—
Č. 17b. Jako č. 17, ale s nepatrnou stopou ražby na rubu, jinak jednostranné.	3	—	—
Č. 18. Jako č. 17, ale perlovec i na rubu hrubý a řídký. *Vyobr. tab. II., č. 18.*	105	$p_{20} = 0{,}3145$ (zkouš. kus 0,285)	ca 250/1000
Č. 18a. Jako č. předch., ale dvojráz.	5	—	—
Č. 18b. Jako předch., ale nečitelného reversu (jeden silný dvojráz, jeden jednostranný, dva sice ražené na rubu, ale nečitelné).	4	—	—
Č. 19. Nezřetelné (jeden opravdu jednostranný, chybí líc, strana s IO; druhý zcela nečitelný).	2	—	—
celkem	354	0,329	

Je tu tedy celkem 1086 peněz jednoho typu o průměrné váze 0,325 g[24]) ve třech skupinách, které se od sebe liší rázem, t. j. technickým provedením týchž obrazů. Rozdíly ve váze nejsou velké: první skupina (nehledíme-li k nízké váze poškozeného č. 1) má průměr 0,327 g, druhá 0,336 g, třetí 0,329 g. Nejtěžší kusy má tedy skupina druhá, v hrubší a nedbalejší kresbě souběžná se skupinou třetí, od níž se liší hlavně tvarem písmene O na líci.

Průměr střížků mincí někdy zjevně kolísá i u kusů zcela nepoškozených. Celkem lze říci, že prvá skupina má nejmenší rozměry, vyjádřené čísly 13, 14 a výjimkou 15 mm. Druhá a třetí skupina má průměr střížku nejčastěji 14 a 15, výjimkou 13 a 16 mm. I zde jsou obě poslední skupiny zhruba příbuzné. A přece výjimkou leží v jedné skupině dva neolámané kusy, z nichž jeden má střížek o průměrech 11 × 12 mm vedle druhého o 15 × 16 mm!

Jakost všech tří skupin, zkoušená črtem na prubířském kameni je táž, t. j. něco přes 4 loty stříbra, tedy okolo 250/1000 stříbra. Ze všech tří skupin byl vždy jeden kus zkoušen chemicky podle Volharda. Nejlepší jakost má podle této zkoušky skupina třetí, 276/1000. Skupina druhá má 274/1000 stříbra a první, nejpečlivěji ražená skupina, má podle chemicky zkoušeného kusu ryzost nejhorší, 260/1000. Zajímavá je už pouhým okem postižitelná skutečnost, že v druhé a třetí skupině proniká na povrch mincí dosti často čistá, červená měď. Zkoušky chemické i provedené na prubířském kameni vedly inženýry Státního puncovního úřadu k prohlášení, že mince jsou na povrchu postříbřené. Tento zjev vysvětlíme vyvářením, „bílením" střížků před vlastní ražbou, obvyklým v přípravě ražby „bílých" peněz, k nimž peníze s IO patří.

Věnujme pozornost ještě některým detailům technické stránky. Upozornila jsem již, že všechny kusy mají na svém líci uprostřed tečku v podobě perly, která označuje střed návrhu, nákresu mince. Na dvakrát ražených kusech je posunuta i s obrazem ze středu. Na jediném kusu mizí v koruně nad IO, poněvadž je tam i s oběma písmeny posunuta. Střední tečka není na mincích s IO nijak výjimečným zjevem. Slezské, zhořelecké, polské i uherské ražby 15. stol. mají často tečku uprostřed obrazu svých mincí. Byla skutečným středem jemného kruhu, jasně zachovaného na některých exemplářích nejčastěji na okraji líce mincí, který je zřejmou pomůckou při vrážení perliček a který lze ještě dnes ze střední tečky kružítkem přesně vykroužit.

Důležitým poznatkem pro posudek o materiálu nálezu je skutečnost, že deset kusů (č. 2, 3 a 7) je ze tří párů razidel, tedy 2, pak 6 a 2 kusy vždy z téhož páru razidel. To je počet poměrně velmi značný a důkaz, že mince neměly čas, aby se dokonale rozptýlily, čili že byly zakopány brzy po svém vzniku. Musíme si tu uvědomit i některé charakteristické nedostatky ražby. Velmi často se ve všech třech skupinách vyskytují kusy s částmi obrazu velmi ostře a jasně vyraženými s ražebním leskem vedle plošek zcela hladkých a lesklých. Obdobný zjev na groších Václava IV. vysvětlujeme užíváním jednoho a téhož razidla do opotřebování nebo odlitím opotřebovaného razidla. Tento fakt svědčí o velmi rychlé a téměř

[24]) K téže průměrné váze došel dr. Castelin. Poněvadž však vnitřní rozdělení skupin je v jeho poznámkách jiné, nemohu jeho vahami kontrolovat svá vahová měření. Naopak, rozcházím se s ním v názoru na rozdíly ve váze, které v jeho seskupení jsou značné, v mém malé.

překotné ražbě, o jejímž značném rozsahu svědčí i bohatství zachovaných variant i spousta razidel dnes, jak už zmíněno, nesestavitelných. Dalším důkazem rychlé a nepořádné ražby je velmi častý výskyt dvojrázu a jednostrannosti popisovaných mincí. Nehledíme-li k malým stopám druhého úderu razícího železa na střížek, na něž jsme v popisu ani zvláště neupozorňovali (srovn. *vyobr. tab. II., č. 6)*, překvapí nás poměrně velký počet hrubě dvakrát ražených kusů ve všech třech skupinách: v prvé u 19, v druhé u 20 a ve třetí u 8 kusů. Stejně překvapí deset jednostranných ražeb, chyba, která se zřídka vyskytuje na českých a moravských dvoustranných mincích, zatím co je od nejstarších dob charakteristickou pro ražby polské. Nutno ovšem opakovat, že skutečně jednostranné jsou z deseti pouze dva kusy a že velmi mnoho exemplářů je tak plochých, že proráží ražba rubu na líc.

Jiným technickým nedostatkem, hodným povšimnutí, je častá roztřepenost okrajů, zejména ve druhé a třetí skupině. V nich se také poměrně často vyskytuje při posunutí razidla, obrazu, ze středu zvednutý okraj. Dr Castelin vidí v tomto zvednutí okraje důkaz, že bylo použito razidla se zaobleným okrajem, které, bylo-li na střížek nasazeno excentricky, zvedne při ražbě okraj střížku. Ražená mince tak nabývá na tomto místě lehce miskovitého tvaru. Ve své práci „Česká drobná mince v době předhusitské" poukazuje dr. Castelin na to, že podobné miskovité prohnutí se vyskytuje, pokud nám je známo, na české drobné minci teprve v době správy a vlády Jiříka z Poděbrad.

Střepy z nádobky, ve které byly mince uloženy, jsou dva úlomky vydutí nějakého hrnéčku z šedohnědé hlíny, ručně vykrouženého a ozdobeného na povrchu řadou rovnoběžných čar. Nejsou nijak zvláště charakteristické a neprozrazují ani svůj původ, ani dobu vzniku, a nemají tedy žádné důležitosti pro datování nálezu.

Z našeho dosavadního postupu je jasno, že ani vnější znaky, ani metrologické údaje peněz s IO, které tvoří hlavní součást kyjovského nálezu, ani jeho složení neurčují nám tyto peníze jednoznačně, že tedy nemůžeme ihned bezpečně rozhodnout, co znamenají písmena IO pod korunou a komu patří. Musíme snésti důvody toho, proč klademe tyto dosud neznámé mince na Moravu a pokusit se o jejich datování. Podaří-li se nám tento úkol, mohli bychom uzavřít popis nálezu.

II.

Peníze s IO.

Nálezy, v nichž se objevily peníze s IO. Druhý jejich typ na rubu s křížkem a čtyřmi ypsilony v koutech. Naleziště druhého typu. Obrazové a metrologické jejich příbuznosti. Druhý typ peněz s IO byl ražen před r. 1430. Nemůžeme jej dnes přesně určit. Pravdě nejpodobněji je to slezský haléř.

Podala jsem výše [25]) krátký přehled toho, jak byly uvedeny do známosti dosud v širších kruzích neznámé peníze s IO z nálezu v Kyjově. Malému kruhu odborníků a sběratelů byl do odkrytí kyjovského nálezu, tedy do června r. 1942, znám do té doby unikátní exemplář téže ražby, nalezený

[25]) V pozn. č. 5.

asi r. 1933 v Bzenci na Moravě[26]) ve vinohradě nedaleko zámečku[27]). Na tento kus mne upozornil po přečtení mého článku Moravská mincovna markraběte Jošta[28]) dopisem ze dne 18. 8. 1935 p. řed. Ctibor Šťastný ze Bzence. Týž poslal mně nejprve otisk, pak fotografii a později i originál mince pro metrologické vyšetření. Zaslala jsem její fotografie i údaje váhy a rozměrů tehdejším nejlepším znalcům středoevropské drobné mince středověké, prof. dr. W. Schwinkowskému do Drážďan, prof. dr. A. Nossovi do Mnichova a řed. dr. Fr. Dworschakovi do Vídně s prosbou o pomoc při jejím určení. Jmenovaní věnovali se i s řadou svých spolupracovníků horlivě snaze určit dosud neznámý peníz, ale bez jednoznačného úspěchu. Všichni jsme se shodli v mínění, že je to ražba moravská, neboť pouze na Moravě nebo pro Moravu mohla být použita korunovaná, v pravo hledící šachovaná orlice. Poněvadž kus byl nalezen sám jediný, nevylučovali jsme ani možnost, že tu jde o ražbu markraběte Jošta († 1411), třebaže tvar mince, její bílá barva a její váha (0,31 g) svědčily proti tomuto přiřčení. Po všech šetřeních byla otázka bližšího určení uložena k dosud nerozřešeným numismatickým problémům. Nejednou byla v obsáhlé korespondenci okolo neznámého kusu vyjádřena víra, že teprve nějaký nový nález umožní bližší určení peníze. Nikdo z nás tehdy netušil, že tak brzy a tak bohatě bude unikát rozmnožen kyjovským nálezem.

Od té doby věnovala jsem se systematickému doplňování zpráv o penězích s IO, ale i velmi pečlivé hledání vedlo pouze k chudému výsledku.

Po objevení se nečekaného množství jich v Kyjově mohla jsem sestaviti tento obraz jejich výskytu:

1933	Bzenec na Moravě	1 kus
1936	Krakov, Florianská ul.[29])	1 kus
1942	Kyjov (právě popsané)	1086 kusů
	celkem	1088 kusů.

Připočteme-li k popsaným 1088 kusům dva kusy vyobrazené z kyjovského nálezu v aukcích[30]) a 60 až 100 kusů rozptýlených z téhož nálezu, můžeme předpokládati, že je známo celkem 1150—1190 peněz s IO pod korunou na líci a moravskou orlici na rubu.[31]) Počet na velmi vzácnou minci je tedy dosti značný.

[26]) Tehdy ve sbírce p. řed. Ctibora Šťastného v Bzenci, nyní ve sbírce p. dr. I. L. Červinky v Brně.

[27]) Podle sdělení p. řed. Ct. Šťastného.

[28]) NČČsl. IX., 1933, str. 45—70.

[29]) M. Fredro - Boniecka, Skarb z ulicy Floriańskiej w Krakowie 1936. Wiad. Num. Archeol. XVIII., 1936, str. 110 sl. Popis a vyobrazení — bohužel volně kreslené — na str. 116, obr. č. 4. První mne upozornil na tento nález kol. P. Radoměrský, jemuž za to srdečně děkuji.

[30]) Srovn. pozn. č. 5.

[31]) Soupis nálezů peněz s IO není patrně úplný. Moravské nálezy, v nichž bychom peníze s IO v prvé řadě hledali, známe nedostatečně, neboť jim byla věnována nedostatečná péče. V kratičkých záznamech o nich, jak je nalézáme nejčastěji v ČVMSO, mohou být ukryty tyto penízky v souhrnných pojmech: „několik liber haléřů", „haléře cizozemské", „české groše a denáry daleko přes 300", „500 malých a 88 velkých". Velmi důležité je upozornění, jehož se mně dostalo v dopise ze dne 17. 7. 1950 od p. dr. I. L. Červinky, že měl v ruce tyto peníze z nálezu v Boleradicích na Moravě (okr. Hustopeče). Bohužel, na můj dotaz po složení nálezu sdělil mně p. dr. Červinka dne 6. 9. 1950, že několik penízků s IO, úplně otřelých a jakoby přepálených, viděl z Domabořic (Dambořic u Kyjova). Tento nález by byl tedy čtvrtý, v němž se peníze s IO objevily, nevíme však o něm nic přesného, a proto nemůžeme s ním počítat.

Je přirozené, že nejdůležitější otázkou pro bližší určení peněz s IO je datování nálezů, v nichž se tyto ražby vyskytly. Bohužel, na tuto otázku nemůžeme uspokojivě odpovědět. V Bzenci byl nalezen, jak jsem již uvedla, jediný kus bez jakéhokoliv doprovodu. Datum nálezu v Kyjově je právě naším úkolem. Zbývá tedy jediný nález, krakovský, který by mohl být vodítkem pro datování obou druhých nálezů s penězi s IO. Dr. M. Fredro-Boniecka datuje jej okolo r. 1440. Podle toho by zbývalo pouze rozhodnouti, komu patří písmena IO pod korunou na líci peněz a tak je určiti blíže. Nález krakovský, stejně jako starší literatura[32]) a zpráva dr. L. Huszára[33]) vede však k překvapujícímu poznání druhého typu peněz s IO, který má s prvým, námi dosud popisovaným, naprosto shodný líc, avšak zcela odchylný rub.

Líc: V perlovci gotická písmena IO pod korunou a mezi dvěma křížky. Znatelná tečka uprostřed obrazu.

Rub: V perlovci stejnoramenný kříž, mezi jehož rameny ozdoba podoby písmene y.

„Druhý" typ peněz s IO vyskytl se v těchto nálezech:

Před r. 1887/88.[34]) Neznámé naleziště (slezské?)	1 kus;
1898. Soldin[35])	1 kus;
1911/12. Szabadszállás u Budapeště[36]) *(vyobr. tab. II., č. 19)*	1 kus;
1936. Krakov, Florianská ulice[37])	1 kus.

Máme tedy před sebou čtyři kusy ze čtyř rozličných nálezů. O prvém nám není nic bližšího známo. Pokládáme jej za nálezový kus pouze proto, že Friedensburg při jeho publikaci (tehdy z jeho vlastní sbírky) poukázal na špatnou zachovalost rubu, kde byla podle jeho zdání kdysi přilepena měděnkou jiná mince.[38]) Pro tuto špatnou zachovalost nemohl Friedensburg minci ani dobře popsat. Viděl pouze polovinu kříže a přiznával, že nemůže stanovit, zda kříž jde po celém poli mince nebo zda je polovina kříže doplněna polovinou orla. Přiklonil se zřejmě k této možnosti a určil tak, třebaže se všemi výhradami odpovědného badatele, neznámou minci jako haléř opolský knížete Jana II. (1476—1532) po r. 1476. V druhém vydání svých dějin slezského mincovnictví r. 1904[39]) vyškrtl však popsanou minci

[32]) F. Friedensburg, Schlesiens Münzgeschichte im Mittelalter, I. 1887 a II. a III. 1888, str. 295, č. 801 a druhé vydání z r. 1904, str. 62; E. Bahrfeldt, Der Denarfund von Soldin, Berl. Mzbl. XXII., 1901, str. 2993 a Mittelaltermünzen I., Berlin 1915, str. 41—42 (přetisk popisu soldinského nálezu z Berl. Mzbl.).

[33]) Panu dr. L. Huszárovi, řediteli numismatické sbírky maďarského Národního musea v Budapešti, jsem zavázána upřímnými díky za jeho účinnou podporu mé práce obsáhlými sděleními všech poznatků o materiálu a nálezech 15. stol. v jeho kabinetě.

[34]) Letopočet publikace F. Friedensburgova díla Schlesiens Münzgeschichte im Mittelalter, kde byl druhý typ peníze s IO po prvé publikován.

[35]) E. Bahrfeldt, l. c.

[36]) Podle dopisu p. dr. L. Huszára ze dne 18. VII. 1949.

[37]) Dr. M. Fredro - Boniecka, l. c. Popis a vyobrazení na str. 116, bohužel kreslené.

[38]) „wo anscheinend einmal andres Stück durch Rost angebacken war".

[39]) Cod. Dipl. Sil. sv. 23., str. 62.

ze slezských vůbec a přidělil ji markraběti Joštovi na Moravu. Důvodem proto byl mu Bahrfeldtův popis nálezu soldinského, odkrytého r. 1898[40]), který Bahrfeldt datoval rokem 1430. V ohromné mase 884 grošů českých a 1 míšeňského a 11.442 popsaných drobných mincí (původní počet odhadoval Bahrfeldt na 20.000 kusů), nalezl autor jeden kus s IO pod korunou, který ani on ani Julius Menadier nemohli určit, třebaže rub této mince poprvé jasně ukázal v perlovci kříž přes celé pole s písmenem y v každém koutu mezi rameny. Velmi ostře se Bahrfeldt postavil proti Friedensburgově datování mince do poslední čtvrtiny 15. stol. Poněvadž pak byla na líci písmena IO posunuta ze středu směrem dolů, připouštěl Menadier, kterému autor popisu minci předložil (a podle něho i Bahrfeldt), že je část lícního obrazu dole odříznuta a že písmena lze čísti jako LO. Minci pak přiřkli uherskému králi Ludvíku I. (1342-82), tedy naprosto chybně.

Nález v Szabadszállási[41]), odkrytý někdy v letech 1911/12, zpracovává právě dr. Huszár. Mezi tisíci kusů tohoto nálezu nalezl i on jediný exemplář mince s IO pod korunou na líci a s křížem s y v koutech ramen na rubu. Původně pokládal dr. Huszár tuto minci za ražbu vévody Ivana Mircei I. (1383—1419) pro Valachii podle vzoru uherských obolů Zikmundových, ražených v letech 1387—1425, upustil však po mých připomínkách a hlavně nálezových zprávách od tohoto mínění. Prozatím však nemění nikterak určení doby zakopání nálezu v Szabadszállási, který datuje posledními léty krále Zikmunda († 1437).

Nález krakovský datuje, jak jsme již uvedli, autorka jeho popisu M. Fredro-Boniecka[42]) do roku 1440. Tento nález je pro nás zvláštní důležitosti, neboť v něm se vyskytují po jednom kuse oba typy peněz s IO. Toto nálezové spojení obou typů by svědčilo pro společný původ obou druhů. Uvědomujeme si význam tohoto svědectví, ale při nedostatku jiných znaků společného vzniku nemůžeme jediný společný výskyt pokládat za důkaz téhož původu. Bohužel nemohla mně dr. Fredro-Boniecka odpověděti na některé dotazy, v prvé řadě po váze a rozměru obou kusů, pro škody, způsobené v numismatické sbírce Národního musea v Krakově za války.[43])

Všechny čtyři kusy druhého typu peněz s IO jsou mně známy z vyobrazení: Friedensburgovo č. 801 na tab. XVI. jeho díla a Bahrfeldtovo č. 63 na str. 2993 jsou reprodukovány přesnou kresbou tuží (perovkou). Kus popsaný M. Fredro-Bonieckou je, jako prvý typ peněz s IO, reprodukován (jako č. 4) volně vykreslen štětcem podle předlohy, tedy bohužel nepřesně. Kus z uherského nálezu *(vyobrazení na tab. II., č. 19)* je mně znám z kontaktní i zvětšené fotografie.

Rozměry těchto kusů, až na exemplář z nálezu v Szabadszállási, o němž všechny metrologické údaje mně sdělil dr. L. Huszár s naprostou přesností, mohu stanoviti pouze podle reprodukcí. Nepoužívám tu vědomě kusů z nálezu v Krakově, poněvadž jsou reprodukovány malířsky zcela volně.

Měří tedy: reprodukce u Friedensburga č. 801	9× 9,5	mm
reprodukce u Bahrfeldta č. 63	10,5×10	mm
originál ze Szabadszálláse	10,5×11	mm

[40]) Berl. Mzbl. 1899—1901, str. 2725—26, 2763—65, 2776—78, 2805—7, 2819—21, 2858—59, 2890—93, 2905—7, 2948—50, 2981—84 a 2991—93.

[41]) Krátká, souhrnná zpráva o tomto nálezu, publikovaná P. Harsányim v Num. Közlöny XXIII.—XXIV., 1924/25, str. 44, zaznamenává 22.116 kusů. Řed. Huszár věnuje nyní nálezu v Szabadszállási znovu zaslouženou pozornost.

[42]) Srovn. pozn. 29.

[43]) Dopis pí dr. M. Fredro-Boniecké z 2. VII. 1949.

Váhy mohu uvésti jen u dvou kusů: z nálezu v Soldině, kde Bahrfeldt navážil 0,28 g a ze Szabadszálláse, jehož exemplář váží, podle sdělení dr. Huszára, 0,21 g.

Na prvý pohled jsou peníze druhého typu s IO menší a lehčí než exempláře prvého typu. Přece však počet měřených i vážených kusů je tak malý, že se neodvažuji žádných konečných závěrů. Neboť i mezi velikým počtem prvého typu v kyjovském nálezu vyskytují se, třeba výjimkou, exempláře průměru 11×12 mm[44]) a jednotlivě vážené, dobře zachované kusy jsou i jen 0,23 g těžké, takže bychom mohli v menších rozměrech a nižších vahách druhého typu viděti přípustné výkyvy. Přece však musíme vzít v úvahu, že čtyři kusy, známé ze čtyř rozličných nálezů[45]) jsou všechny menších průměrů a dva, u nichž je známa váha, dávají váhový průměr 0,245 g oproti 0,325 g prvého typu.

Jakost nebyla u žádného ze čtyř známých kusů zkoušena ani črtem ani chemickou analysou.

Komu patří tento druhý typ peněz s IO? Starší literatura, která neznala prvý, t. j. početnější typ námi určovaných mincí, ani M. Fredro-Boniecka, která dostala poprvé do rukou oba typy peněz s IO, ani my, kteří jsme poznali téměř 1100 kusů prvého typu a víme o dosud známých čtyřech kusech druhého typu, neumíme určit ani druhý typ. Naopak překvapuje, jak všichni při pokusech o určování kolísali nejen ve vysvětlení písmen IO pod korunou, nýbrž i v určení přibližného stáří. Upozornila jsem již při výčtu nálezů[46]), že Friedensburg interpretoval poškozený exemplář jako ražbu Jana II. Opolského po r. 1476 a usoudil, že i svou fabrikou do té doby patří. Obratem tvrdili Menadier a Bahrfeldt, že jiný exemplář patří do doby uherského krále Ludvíka I. (1348—82), a že tam náleží i svojí fabrikou. Friedensburg jej pak přiřkl moravskému markraběti Joštovi († 1411). Nález krakovský objímá podle M. Fredro-Boniecké údobí 1278—1440 a nález v Szabadszállási končí posledními léty Zikmundovými (1386—1437). Vskutku dovoluje fabrika druhého typu s IO zařadit tyto peníze podle mínění rozličných badatelů kamkoliv do rozpětí 100 až 150 let, t. j. od začátku 14. stol. do poloviny 15. stol. Uvědomme si zde však, že i t. zv. prvý typ peněz s IO (s orlicí na rubu) může být pro svou fabriku zařazen do časového rozmezí hodně velkého, t. j. od konce 14. stol. do konce 15. stol. Fabrika mincí druhého typu nás tedy, třebaže, jak později uvidíme, přece jen lze toto rozmezí podstatně zúžit, bezpečně nevede. Než ani ostatní vnější znaky nám nepomohou při určování, jak bývá obyčejem. Na společném líci mince dvojího typu jsou jasně vyražena písmena IO pod korunou. Nejde zde o označení místa původu ražby, jako je tomu — abychom uvedli příkladem podle ražeb českých zemí — na prsou orlice znojemských nebo jihlavských peněz z poloviny 15. stol., nebo kladských, slezských[47]) a zhořeleckých peněz v průběhu dlouhých let 15. i 16. stol., nýbrž o zkratku jména vladaře, který dal

[44]) Srovn. moje měření nahoře v popisu nálezu.

[45]) Neboť kreslíř, který volně „vymaloval" oba kusy krakovského nálezu, přece zachoval poměr velikosti tím, že exemplář prvého typu, s orlicí, vykreslil větší (14×13 mm) než onen s křížem a ypsilony na rubu (12×10 mm).

[46]) Srovn. pozn. č. 32 a násl. a příslušný text k nim.

[47]) Vratislavských (F. Friedensburg, l. c. č. 111, 127), hlohovských (č. 272, 275—279, 284, 286, 288—290, 292), svídnicko-javorských (č. 349, 351, 353), minsterberských (č. 377, 378, 382, 388, 391, 400—403), těšínských (č. 487, 490, 492, 494, 495, 496), bytomsko-kozelských (č. 508, 509) a kladských (č. 461, 464, 470—473). Bohaté příklady cizích mincí, hlavně měst říšských, není ani třeba zde zvláště uvádět.

minci razit, a to o jedinou osobu, neboť písmena nejsou ničím od sebe oddělena.[48]) Tento vladař byl zřejmě knížetem světským, neboť nad oběma písmeny je korunka, odznak světské moci.

Přijmeme-li tento výklad, musíme hledat jméno, jehož zkratky by mohla obě písmena I a O představovat. Výběr těchto jmen není veliký. Písmena IO mohou být ve skutečnosti zkratkou pouze čtyř jmen, latinského tvaru Johannes (Jan) nebo Johanna (Jana), Jodocus (Jošt) nebo Joachimus (Jáchym). Rubní obraz peněz s IO by nás měl podle všech pravidel dovésti do země, jejíž vladař mohl zkrátit nebo vyjádřit své jméno pomocí písmen IO. Ukazuje-li však rub peněz s IO a kostkovanou orlicí jasně na původ moravský, je kříž s ypsilony v koutech ramen rubním obrazem daleko méně výrazným, spíše neutrálním, všeobecným přiznáním se ke křesťanské obci. Ani sám motiv kříže s ozdobnými výplněmi koutů jeho ramen — za nic jiného nemůžeme čtyři ypsilony pokládat — není zvláště charakteristický. Nalézáme jej hojně na haléřích porýnských v 14. a 15 stol. (kurfiřtů kolínských[49]), trevírských[50]) do r. 1419, kteří mají v koutech kříže čtyři písmena, jako zkratky svých jmen, i cášských z poloviny 14. stol.[51]), na drobných ražbách braniborských[52]), anhaltských[53]) a jiných drobných ražbách malých knížectví středního Německa, ale i na obolech uherských[54]), Zikmundových[55]) a Jana Hunyadiho[56]), kde se v koutech kříže objevují nejčastěji korunky, a na drobných ražbách pomořanských, kde se do úhlů mezi ramena kříže tlačí celé jméno vladaře (Barnima I., 1264—78 [57]), Erika

[48]) Zkratka jména vladaře není nikterak cizí obrazovému bohatství 15. stol. Na slezských penězích ji nalézáme ve Vratislavi r. 1522 (pod korunou LR, Friedensburg č. 128), v Těšínsku-Osvětimsku za vlády Kazimíra II. (1452—1528, Fr. č. 497 a 498), v Opavě za Přemysla (1381—1433, Fr. č. 527, 528) a v Kladsku za Oldřicha z Hardeka r. 1513 (Fr. č. 482. Používám ve svých odkazech na slezské mince pouze případů zcela nepochybných, o jejichž přidělení není sporu.) V sousedství našich zemí byly pak — nemyslíme-li na rozličná G z poloviny 15. stol., přisuzovaná Jiříkovi z Poděbrad — užívány hojně zkratky panovnických jmen zejména v rakouských zemích na fenicích (srovn. k tomu A. Luschin, Das Münzwesen in Österreich ob und unter der Ens im ausgehenden Mittelalter, Vídeň 1914), v Uhrách na denárech a obolech od Karla Roberta (srovn. L. Rethy, CNH, II. 1907, č. 48—50, 56), Ludvíka (č. 83, 100, 107), Marie (č. 115, která má M pod korunou) až po Alberta (č. 137, 138), v Polsku na drobných penězích Kazimíra Velkého (M. Gumowski, Podręcznik numizmatyki polskiej, Krakov 1914, tab. XIX. č. 466), hojně v Bavorsku (J. V. Kull, Repertorium zur Münzkunde Bayerns, Mnichov, 1894, 1900 a 1903; Die Medaillen und Münzen des Gesammthauses Wittelsbach, Mnichov 1897 a 1901) i jinde.

[49]) A. Noss, Die Münzen der Erzbischöfe in Cöln, II. (1306—1547), Kolín n. R. 1913.

[50]) A. Noss, Die Münzen von Trier, Bonn 1916.

[51]) J. Menadier, Die Aachener Münzen, Berlín 1913.

[52]) E. Bahrfeldt, Das Münzwesen der Mark Brandenburg, Berlín 1889 a týž, Die Datierung der brandenburgischen Denare aus der Zeit der Regenten des bayerischen Hauses, MBNG IX., 1890. Kříž na rubu denárů braniborských (13. až 15. stol.) mívá v úhlech sevřených svými rameny helmice, orlí hlavy, trojlisty i písmena; č. 625 na ražbách markraběte Otty (1365—73): O/T/T/O, č. 698 na neurčeném denáru čtyři N.

[53]) E. Bahrfeldt, Der Münzfund von Aschersleben. Ein Beitrag zur Denarkunde des XIII. u. XIV. Jhdts., Berlín 1890.

[54]) L. Rethy, Corpus Num. Hung. Budapešť 1899—1907; A. Schulek, Vegyesházi királyaink pénzei és korrendjiik II., Num. Közl. XXX. —XXXI., 1931/32, str. 48 sl. a Num. Közl. XL., 1941, str. 34 sl. a sbírka Národního musea v Praze.

[55]) Rethy, l. c. č. 125 A, B a C, 126 a 127.

[56]) Rethy, l. c. č. 160 a 161.

[57]) H. Dannenberg, Münzgeschichte Pommerns im Mittelalter, Berlín 1893 č. 62 a 63.

I., 1394—1459 [58]), nebo Barnima III., 1320—1368), místa (Štětína[59]), nebo čtyřikráte počáteční písmeno biskupa kaminského Erika I. (1394—1459 [60]).

Pro oba obrazy „druhého" typu peněz s IO nalézáme tedy analogie v širokém pruhu střední Evropy. Lícnímu obrazu stojí nejblíže obrazy uherského obolu Albrechtova z let 1437—39 [61]) a slezské drobné ražby Ludvíkovy s LR pod korunou v perlovci, jejíž původ klade Friedensburg[61a]) do roku 1522 a jejíž fabrika, podstatně odchylná od peněz s IO a křížem na rubu, je dojista mladší těchto. Rubní obraz, čtyři ozdoby podobné písmenu ypsilon v koutech stejnoramenného kříže, je nejblíže příbuzný haléři anhaltskému, který má na líci stojícího markraběte, na rubu dvojitý kříž se čtyřmi liliemi v koutech. Bahrfeldt připisuje tento kus Albrechtovi II. (1316 až 62[62]), kdežto autor soupisu Saurmovy sbírky označuje týž za neurčenou ražbu 15. stol.[63]).

Zklamaly-li nás vnější znaky mince známé ve čtyřech exemplářích ze čtyř nálezů, takže ji podle nich nemůžeme určit, musíme se obrátit k údajům metrologickým, rozměru, váze a jakosti, abychom u nich hledali vodítko pro stanovení, kde vznikla. Bohužel, pracujeme zde s prostředky téměř nedostatečnými.[64]) Známe u tří kusů rozměr, při čemž u dvou z nich pouze podle reprodukce, a u dvou váhu. Jakost nebyla zkoušena u žádného. Obrazem příbuzné mince ukazují podstatné rozdíly v měřeních váhy a velikosti: uherské ražby Albrechtovy[65]) mají při rozměru 11×10 mm průměrnou váhu 0,235 g (jakosti přes 400/1000), anhaltský fenik 13×15 mm váží v rozličných exemplářích 0,44, 0,47, 0,49 a 0,51 g[66]), braniborské feniky markrabího Otty Bavorského[67]) o 15 mm v průměru 0,46, 0,60, 0,64, 0,66 g, neurčené tamní denáry[68]) stejně veliké (15 mm) 0,58, 0,53, 0,60 g. Tedy z těchto obrazově blízkých ražeb by se rozměrem i vahou našim penězům blížily pouze oboly Albrechtovy t. j. v letech 1437 až 39 nebo 1439—40, zatím co druhý typ peněz s IO je datován nálezem soldinským před r. 1430.

Vahou se však značně přibližují penězům s IO pod korunou a křížem se čtyřmi ypsilony (0,245 g) drobné ražby pomořanské. Ražby měst 14. a 15. stol. váží (podle měření Dannenbergových) v Uznojmu: 0,309 g (průměr ze 7 kusů), Bolehošti: 0,3 a 0,21 g, ve Volyni: 0,27 g (průměr ze 116 kusů), v biskupství kaminském: 0,28, 0,3 0,28, 0,25 a 0,33 g (průměr z 10 kusů feniku se čtyřmi ė v koutech kříže). Nalézáme tu tedy určitou příbuznost s nejdrobnější a nejchudší mincí celého severoněmeckého Pomoří, dvou- nebo jednostranných ražeb pomořanských, meklenburských, braniborských a snad i lužických, nazývaných „Vinkenaugen", „vincones", „parvi denarii

[58]) Tamže, č. 342.

[59]) Tamže, č. 76.

[60]) Tamže, č. 341.

[61]) Rethy, l. c. č. 137 (denár) a 138 (obol). Schulek, l. c. připisuje tyto ražby Alžbětě po smrti Albrechtově a před narozením Ladislava Pohrobka.

[61a]) Friedensburg, l. c. č. 128.

[62]) E. Bahrfeldt, Der Münzfund von Aschersleben. Berlín 1890, č. 132.

[63]) H. Saurma-Jeltsch, Die Saurmasche Münzsammlung, Berlín 1892, č. 4196.

[64]) Srovn. nahoře str. 90.

[65]) Srovn. J. Belházy, Ein Fund ungarischer Denare bei Szerencs, Num. Zeitschrift XXI., 1889, str. 481 sl. a A. Schulek, l. c. Num. Közl. 1941, str. 36.

[66]) Bahrfeldt, Aschersleben, č. 132.

[67]) Bahrfeldt, Brandenburg, č. 625.

[68]) Tamže, č. 698.

slavicales", ražených ve velikých masách ve 14. a 15. stol.[69]). Mohli bychom tedy v ikonografické, rozměrové a váhové obdobě čtyř peněz s IO pod korunou a čtyřmi ypsilony v koutech kříže hledat spojitost s těmito pomořanskými, ale i se švédskými ražbami[70]) a vykládat obchodními směry a cestami souvislost obou druhů peněz, mohli bychom, opírajíce se o poznatky dynastických posic Lucemburků, vysvětlovat obrazovou (nikoliv však metrologickou) příbuznost určovaných peněz s braniborskými denáry markrabat Karla IV., Václava IV., Zikmunda, Jana a Jošta[71]), jimž dosud nebyly braniborské ražby přiděleny jinak než všem souhrnně. Přece však musíme v prvé řadě věnovat pozornost příbuzným ražbám země nejblíže ležící, jimž se rozměrem a vahou peníze s IO pod korunou a s křížem se čtyřmi ypsilony nejvíce blíží, ražbám slezským. K této ve 14. a 15. stol., t. j. v době, o kterou nám jde, celé skupině knížectví a měst s mincovním právem nebo s mincovnami bez dochovaných mincovních privilegií vedou nás ještě dvě skutečnosti. Rozložení tří ze čtyř známých nalezišť, t. j. místo neznámého slezského nálezu Friedensburgova, Soldin a Krakov ukazují přímo na končinu mezi známými místy ležícími. Třetí ze známých nalezišť, Szabadszállás u Peště, může být dobře jižním okrajem okruhu ražeb, jejichž přirozeným středem by byla Morava. Posunutí střediska tohoto okruhu do Slezska je však dobře přípustno. Druhou pozoruhodnou skutečností je odpověď na otázku, kde hledat světského vladaře, jehož jméno by mohlo začínat písmeny IO v době, kterou nám udávají data ukrytí tří nálezů, v nichž se peníze s IO a křížem s ypsilony vyskytly (1430, 1437, 1440). Ve všech těchto nálezech byl jediný exemplář určovaných mincí, okolnost velmi nepříznivá pro posouzení jeho stáří podle počtu kusů, vyskytnuvších se v tom kterém nálezu. Při všem tápání dosavadních pokusů o zařazení mince mezi ražby 14. nebo 15. století soudím, že její fabrika stejně jako data uvedených nálezů opravňují nás hledati její vznik v prvé polovině 15. století, nanejvýše v letech 1380—1440. Nemůžeme-li pak podle fabriky mince a jejího rázu ani podle naleziště hledat její původ u Janů

69) Naše vědomosti o t. zv. Vinkenaugen zůstaly zhruba na výši studií E. Bahrfeldta, hlavně jeho článku „Vinkenaugen" ve Festschrift z. Feier des 50 jähr. Bestehens der Num. Ges. zu Berlin, 1893, str. 113 sl., ale i v Das Münzwesen der Mark Brandenburg, Berlín 1889, str. 14 sl. a v Das Münzwesen der Mark Brandenburg unter den Hohenzollern (1415—1460), Berlín 1895, str. 3 sl. Srovn. i E. Bahrfeldt, Der Denarfund von Soldin, Berl. Mzbl. 1899—1901, str. 2905—2907; týž, Zur meklenburgischen u. pommerschen Münzkunde um die Wende des 14. zum 15. Jht., Berl. Mzbl.; týž, Das Münzwesen der Stadt Luckau in der Niederlansitz, Num. Ztschrft. XVI., 1884, str. 505 sl.; Julius Menadier, Die Vierlinge der Stadt Braunschweig, Z. f. N. XIII., 1885, str. 314 sl.; H. Dannenberg, Münzgeschichte Pommerns im Mittelalter, Berlín 1893; A. Suhle heslo „Vinkenaugen" ve Wörterbuch der Münzkunde von Mittel- u. Nordeuropa, 1930.

70) Děkuji pp. dr. N. L. Rasmussonovi a dr. Folke Sällströmovi za jejich laskavá upozornění na obrazově příbuzné ražby švédské (srovn. N. L. Rasmusson, En ny svensk myntgrupp fran medeltiden, Fornvännen, Stockholm, sv. 41, 1946, str. 44 sl.). Vedlo by nás zbytečně daleko, abychom věnovali podrobněji pozornost výskytu korunovaných iniciál panovnických na mincích dánských (na př. Kristiana I., 1448—81) nebo velmi často se vyskytujících iniciálek na mincích francouzských.

71) Srovn. E. Bahrfeldt, Das Münzwesen der Mark Brandenburg, Berlín 1889 a týž, Die Datierung der brandenburgischen Denare aus der Zeit der Regenten des bayerischen Hauses, Mit. Bayer. Num. Ges. IX., 1890. Braniborský markrabě Jan z rodu Hohenzollernského, známý z doby Jiřího Poděbradského, nerazil v Braniborsku žádných mincí. Srovn. E. Bahrfeldt, Das Münzwesen der Mark Brandenburg unter den Hohenzollern 1415—1640, Berlín 1895. Jeho ražby ve Francích se podstatně liší svou fabrikou od peněz s IO. Srovn. Fr. v. Schrötter, Brandenburg-fränkisches Münzwesen I., Halle (Saale) 1927, str. 60 sl.

nebo Jany v Brabantsku, Neapolsku, Burgundsku, Hollandsku nebo jiných vzdálených zemích, musíme si uvědomit, že jen dvě jména připadají v úvahu pro končiny naše: Jošt a Jan (Jana). Jošt, markrabě moravský[72]) je v letech 1375—1411 jediný svého jména. Na moravský původ mince s IO a ypsilony v koutech kříže neukazuje však žádný z jejích znaků, vyjma lícního obrazu, písmen IO pod korunou. Tento zcela vnější znak je však slabým důkazem pro přidělení, není-li provázen ostatními potřebnými fakty. Haléř s IO pod korunou a čtyřmi ypsilony v koutech kříže vypadá z řad moravských peněz s orlicí, které zcela podle českého vzoru byly „peníze", „nummi", a patřily jako české ražby do velikého fenikového bloku. Haléř s IO by mohl být Joštovou ražbou braniborskou, pak by ale rozmnožil počet braniborských „Vinkenaugen". Řady braniborských denárů, ražených za markrabat z rodu lucemburského, se už svou vahou (okolo 0,6 g) tak podstatně od „druhého" typu peněz s IO liší, že bychom vahové rozdíly nemohli vysvětlit. Mince Jana Braniborského z rodu Hohenzollernského nejsou v Braniborích vůbec známy[73]). Za to ve Slezsku, jehož mincovní historie[74]) prvé poloviny 15. stol. ukazuje přepestrou směsici ražeb jednotlivých knížat i měst, propletenou politickými i hospodářskými vlivy hlavně českými a polskými na pozadí velkého hnutí husitského, jež nejednou otřáslo i slezskými krajinami, je vhodné místo pro hledání původu našich ražeb. Několikráte zasáhl do zmatků slezských císař Zikmund, vždycky ochotný platit službu proti husitům propůjčením mincovního práva nebo zástavy, která toto nesla s sebou[75]).

Mezi slezskými knížaty 15. stol. je několik Janů[76]). V prvé polovině století vládli v Břehu (Jan I. 1441—53), v Minsterberku (1410—1428), Hlo-

72) Prvý vyslovil možnost přidělení peněz s IO a čtyřmi ypsilony Joštovi Moravskému už Friedensburg, Schlesiens Münzgeschichte im Mittelalter, CDS 23, sv. 1904, str. 62, po Bahrfeldtově publikování nálezu Soldinského. Přidělení je letmé, pouze podle souvislosti písmen IO s jménem Joštovým, jako protiváha proti Bahrfeldtovu a Menadierovu pokusu číst obě písmena LO (jako zkratku jména Ludvíka I. Uherského) a postrádá jakékoliv odůvodnění. Srovn. i pozn. 39 a text k ní. O Joštově účasti na mincovnictví viz E. Bernays a J. Vannérus, Histoire numismatique du comté - de Luxembourg, Bruxelles 1910, str. 244—263, 269—270; Em. Nohejlová, Dukát moravského markraběte Jošta, Sborník prací věnovaných prof. dr. G. Friedrichovi, Praha 1931, str. 284—290; táž, Der Dukat Jodoks Markgrafen von Mähren, Num. Ztschrft. 1931, str. 133 sl.; táž, Moravská mincovna markraběte Jošta, NČČsl. IX. 1933, str. 45 sl.; K. Castelin, Markrabská mincovna v Brně za Václava IV., Num. listy V., 1950, str. 61 sl.

73) Za to razil ve Francích spolu s bratrem Albrechtem a sousedními knížaty šilinky, feniky a haléře rázem i fabrikou zcela cizí penězům s IO. Srovn. Fr. v. Schrötter, Brandenburg-fränkisches Münzwesen I., Halle (Saale), 1927, str. 60 sl.

74) Základem všeho poznání o slezském mincovnictví zůstává dílo F. Friedensburga, Schlesiens Münzgeschichte im Mittelalter, I. v CDS sv. 12 (1887) a II. a III., tamže sv. 13 (1888) a druhé vydání textu z r. 1904 (CDS sv. 23) a tabulek r. 1931. — Jsem si dobře vědoma toho, že ve všech našich úvahách jde o pouhý pokus vysvětlení záhad obou typů s IO, o pouhé rozložení a zvážení rozličných možností a znovu upozorňuji, že nedostatečné prostředky, se kterými pracujeme, nepostačují ke konečnému rozhodnutí.

75) R. 1422 je datováno Zikmundovo privilegium městu Vratislavi (J. Chr. Hirsch, Münzarchiv, I. Norimberk 1756, str. 72—3; Friedensburg, l. c., I. str. 39.); dne 10. ledna 1426 Půtovi z Častolovic pro Kladsko (Friedensburg, l. c., I. str. 98—99).

76) Podle Fr. Palackého, Dějiny národu českého, vydání Riegrovo, sv. III. 1894 a IV. 1895; W. W. Tomka, Dějepis města Prahy, sv. IV. 1879, V. (II. vyd.) 1905, VI., 1885 a VII., 1886; R. Urbánka, Věk Poděbradský. České dějiny III. 1, 1915, III. 2, 1918 a III. 3, 1930 a genealogických tabulek H. Groteho v Münzstudien, IX., Lipsko 1877.

hovsku (Zaháni, Jan I., 1397—1439; Jan II., 1439—1482; † 1504) i Opavsku (v Ratiboři Jan I., 1366—1404; † 1419; Jan II., 1404—24). I v druhé polovině století se toto jméno hojně vyskytuje; v Těšínsku-Osvětimsku (Jan, † 1487), Opolí (Jan, 1476—1532), Břežsku (Jan II., 1488—95), Ratibořsku (1456—94) a Krnovsku (1452—74). Nejeden z těchto Janů se živě účastnil nejen politického života nýbrž bral vědomě i svůj podíl na ziscích plynoucích z ražby mincí. Z těchto důvodů se už Friedensburg rozhodl zařadit peníz s IO a ypsilony původně mezi ražby slezské, jenže si vybral jako vydavatele Jana Opolského (1476—1532)[77]), což je nemožné vzhledem k datování nálezů, v nichž se peníz vyskytl. Soudím, že je správné vzhledem k nedostatečným předpokladům, z nichž jedním z nejdůležitějších je fakt, že dosud nebyl zkoušen ani jediný ze čtyř známých kusů a že tedy neznáme jejich jakost, abychom se nepokoušeli o žádné bližší určování peněz s IO a čtyřmi ypsilony neboť bychom se při tom pohybovali prozatím na okraji pouhých dohadů. Upozorňuji jen, že slezské haléře vážily ve 14. stol. zhruba 0,25 g[78]), že se r. 1420 staly těžšími a dosáhly přidáváním přísady až 0,3 g. Pak ale váha jejich zase poklesla na průměr 0,2 g a u jednotlivých kusů ještě níže[79]). Také jakost slezských haléřů, knížecích i městských, stále poklesala ze 12 lotové r. 1351 na 3½ lotu čistého stříbra r. 1460[80]). Je také potřeba, abychom si připomněli, že právě během prvé poloviny, nejčastěji však v druhé čtvrtině 15. stol., přecházelo mincovnictví z rukou knížat do rukou slezských měst, jimž nejprve byla svěřována

[77]) Fiedensburg, l. c., CDS. XIII. str. 295.

[78]) Srovn. o slezských haléřích Friedensburg, l. c., str. 54 sl.

[79]) Kontrolovali jsme měření Friedensburgova vahou některých exemplářů z rozličných slezských mincoven ve sbírce Národního musea a došli jsme k těmto průměrům, braným z rozličných počtů kusů:

Vratislav, Karel IV.	Fr.	95 : 0,262 g	Hlohov	15. stol.,	Fr. 267 : 0,334 g
Václav IV.,	Fr.	97 : 0,283 g			Fr. 277 : 0,307 g
Zikmund,	Fr.	1016 : 0,179 g			Fr. 278 : 0,316 g
Matyáš 1745,	Fr.	122 : 0,319 g	Olešnice,	1430,	Fr. 307 : 0,269 g
Vladislav II., 1511,	Fr.	127 : 0,349 g		1431,	Fr. 306 : 0,273 g
Ludvík 1522,	Fr.	128 : 0,274 g			Fr. 308 : 0,378 g
Lehnice-Břeh, 15. stol.,	Fr.	175 : 0,246 g	Bytomsko-Kozlí,	1420,	Fr. 508 : 0,249 g
1423,	Fr.	182 : 0,173 g			Fr. 509 : 0,308 g
1450,	Fr.	178 : 0,138 g	Těšínsko,	po 1438,	Fr. 496 : 0,365 g
1475,	Fr.	183 : 0,197 g			

Vděčně vzpomínám pomoci, kterou mně při vážení slezských haléřů poskytl p. P. Radoměrský.

[80]) Friedensburg, l. c. str. 54—55 sestavil přehled jakosti slezských haléřů, charakteristický pro všechna knížectví a města, podle haléřů svídnických a vratislavských takto:

1351	12 lotů	1430, 1437	5 až 6 lotů
1352, 1361	$10^2/_3$ lotu	1447, 1450, 1455	4 loty
1371, 1381, 1385, 1389	$9^1/_7$ lotu	1460	3½ lotu
1399, 1414	8 lotů	1475	sotva 4 loty

Přitom však i Friedensburg upozornil, že ve skutečnosti byly haléře vždy horší jakosti, než bylo ohlašováno.

vlastní výroba, t. j. technická stránka ražby, jež pak později strhla na sebe ve většině případů i mincovní právo. Pro takové přechody je zajímavé již ohražení Jana knížete Ratibořského spolu s ratibořskou městskou radou r. 1417, že nerazí v Ratiboři haléře vratislavského rázu[81]). Pro podporu našeho soudu, že peníz s IO pod korunou a křížem se čtyřmi ypsilony je možno s velkou pravděpodobností zařadit mezi slezské ražby, je zvláštní důležitosti privilegium Zikmunda Janu I. Hlohovskému (Zahaňskému), kterým císař dne 29. ledna 1429 dovoluje knížeti, aby stříbrnou minci, kterou dosud razil[82]), razil i dále a dal na její jednu stranu vyrazit českého lva, na druhou, co mu libo[83]). Privilegium je jednou z obvyklých odměn Zikmundových, císaře nic nestálo a prakticky význam jeho pro knížete Jana spočíval patrně jen ve snažším umístění jeho, zřejmě méněcenných, ražeb v oběhu. Nepřeceňujeme ani jeho svědeckou cenu, vždyť ani neznáme, použil-li Jan Záháňský obrazu lva vskutku na svých haléřích. Jako doklad možnosti, abychom hledali původ peněz s IO pod korunou a s křížem se čtyřmi ypsilony ve Slezsku u některého z knížat nazvaných Jan nám však spolu s nálezovými a metrologickými údaji dostačí, nenalezneme-li v nových souvislostech možnosti zařadit tyto ražby do prvé poloviny 15. stol. do Uher nebo na Moravu.

III.

Peníze s IO a Morava.

Peníze s IO a s moravskou orlicí nejsou ražby markraběte Jošta. Průkaznost svědectví nálezů mincí proti fabrice mincí, která je klade do čtyřicátých nebo padesátých let 15. stol. Podoba s brněnskými kruhovými penězi se šachovanou orlicí. Možnosti přidělení v padesátých letech. Jan Hunyadi a královna Johana. Doba vzniku kruhových peněz a haléřů. Čtyřhranné a kruhové moravské ražby. Konfrontace numismatického materiálu a písemných pramenů. Mincovny v Olomouci, Brně, Jihlavě a Znojmě. Jihlavská kontramarka. Peníze s IO a orlicí jsou moravské ražby 15. stol. blíže neurčené. Jejich poměr k druhému typu peněz s IO zůstává nerozřešen.

Rubní obraz t. zv. druhého typu peněz s IO, na němž spatřujeme kříž s čtyřmi ypsilony, nám tedy nepomůže při pokusu o bližší určení. Za to rub peněz s IO, bohatě zastoupených v právě popsaném kyjovském nálezu, jasně ukazuje obrazem moravské šachované orlice, že byly raženy na Moravě nebo pro Moravu. Bylo by velmi lákavé spojit oba druhy ražeb, které podle našeho soudu jsou bezespornými výrobky 15. století (důvodem spojení by mohl velmi dobře být týž líční obraz) a čísti v písmenech IO pod korunou začáteční písmena jména Jodocus. Opravdu by měl tento moravský markrabě (1375—1411) všechny předpoklady pro ražbu obojího

[81]) Zeitschrift f. Gesch. u. Alterthum Schlesiens, sv. 28, str. 447 a Friedensburg, Nachträge u. Berichtigungen zu Schlesiens Münzgeschichte im Mittelalter, Berl. Mzbl. XX., 1899, str. 2563.

[82]) Jako regent celého knížetství hlohovského dovolil Jan I. už 10. dubna 1407 městům Šprotavě, Zaháni a Kožichovu, aby po 10 let razila haléře. Friedensburg, l. c. str. 212.

[83]) Friedensburg, Nachträge u. Berichtigungen, Berl. Mzbl. XX. 1899, str. 2562—3; srovn. i Friedensburg, Schlesiens Münzgeschichte im Mittelalter, CDS XIII. str. 47 a 212.

typu peněz s IO: měl, i když neznáme jeho moravského mincovního privilegia, právo ražby[84]) a užíval je v Lucembursku[85]) v letech 1388—1402 a 1407—1411 (prakticky: — 1410, neboť zemřel 18. ledna 1411), v Braniborsku (od r. 1383),[86]) kde však není mu možno přiřknouti některé z ražeb, přikládaných souhrnně všem braniborským markrabatům z rodu lucemburského, a na Moravě. Ani tam nemůžeme mu dosud, bohužel, přiřknouti nějakou přesně vybranou ražbu[87]). Byl by tedy mohl vydávati obojí druh peněz s IO buď vedle sebe v jedné, nebo odděleně v různých svých zemích. Po některých skutečnostech, připomenutých v předchozí kapitole, by bylo možno vysvětliti typ peněz s IO a křížem s ypsilony jako Joštovu drobnou ražbu braniborskou, t. zv. Vinkenaugen, typ s moravskou orlicí jako peníz, „nummus" moravský. Uvědomíme-li si však, že je známa jediná ražba, již lze počítat bezpečně za braniborskou Vinkenauge, vzniklou v Prenzlau,[88]) že se peníz s IO a křížem podstatně liší svou vahou i fabrikou od denárů braniborských, které mezi členy lucemburského rodu ani neumíme rozdělit, připomeneme si, že jsme nahoře zamítli pravděpodobnost tohoto určení. Přece však by zbývala možnost umístit, ne-li oba, aspoň jeden z obou typů mezi moravskými ražbami Joštovými. Bohužel, musíme se této lákavé možnosti vzdát, jakmile si kriticky připomeneme datování a obsah kyjovského pokladu. Markrabě Jošt zemřel r. 1411 a zprávy o jeho mincmistrech, i kdybychom této skutečnosti nechtěli přikládat zvláštní váhy, doznívají na začátku 15. století.[89]) Rakouská část kyjovského pokladu vznikla však po r. 1420 (až 1425) a mohla být tedy nějakou dobu po svém vzniku uložena k ostatním mincím. A i kdybychom, nevážíce dosti osvědčených pravidel při popisech nálezů, která nás učí, že ve většině případů větší množství mincí je mladší než menší množství, usoudili, že v kyjovském nálezu je jeho rakouská část částí nejmladší a že nález byl tedy ukryt už kolem r. 1425, vlastní materiál onoho většího množství by nám tento nepevný závěr zvrátil: 1086 peněz s IO a moravskou orlicí ukazuje jasně svými kusy z týchž párů razidel, ražebním leskem částí mnohých exemplářů, že tu jde o depot uložený krátce po vyražení jistě většiny mincí v něm, že ražba se dála velmi rychle a že nález byl uložen velmi blízko od místa vzniku peněz a velmi brzy, ne-li bezprostředně po jejich vyražení.

Dvanáct až patnáct let, která by uplynula od smrti Joštovy r. 1411 a v nichž by bylo bývalo dosti času k tomu, aby nezůstaly pohromadě kusy z týchž párů razidel a aby mince nebyly opotřebovány aspoň desetiletým oběhem, je dobou tuze dlouhou. Uvážíme-li k tomu, že peníze s IO a moravskou orlicí jsou typickou „bílou", kruhovou mincí, pro kterou v řadě moravských čtyřhranných „černých" peněž jednostranných až do dvacátých let 15. století jistě není místa, musíme, bohužel, odmítnouti názor Friedens-

84) Srovn. k tomu literaturu, citovanou v pozn. č. 72 a naši pozn. č. 133.

85) Bernays et Vannérus, l. c. Druhy ražeb Joštových v Lucembursku jsou přesně známy. Jsou to groše, půlgroše, šestiny, dvanáctiny a čtyřiadvacetiny groše. R. 1385 propůjčil Václav IV. Joštovi jako říšskému vikáři v Italii mincovní právo i tam. CDM XI., č. 298.

86) Bahrfeldt, Mark Brandenburg I., str. 255 sl. a týž, Die Datierung der brandenburgischen Denare, MBNG IX., 1890.

87) Nohejlová, Dukát mor. markr. Jošta, l. c.; táž, Der Dukat, l. c. a táž, Moravská mincovna markr. Jošta, l. c.; Castelin, l. c.

88) Viz i literaturu uvedenou v pozn. č. 69; k tomu i H. Saurma-Jeltsch, Die Saurmasche Münzsammlung, č. 4658.

89) Nohejlová, Moravská mincovna, str. 57.

burgův[90]), Chaurův[91]), Červinkův[92]), autorů aukčních katalogů Ditrichova[93]) a Prokopova[94]) a některých soukromých sběratelů, že peníze s IO a orlicí jsou moravské ražby Joštovy.

Přijímáme však výklad, že moravská orlice na rubu peněz s IO je skutečně výrazem práva nebo nároku, aby byla použita jako znak Moravy a určujeme tedy popisované mince jako ražby moravské 15 století. Ale u koho máme hledat vysvětlení písmen IO? Čí jméno pod korunkou, která není podle své kresby královská[95]),máme za těmi dvěma písmeny doplnit? Pro dobu přítomnou můžeme odpovědět pouze poctivým: nevíme. Musíme však rozložit možnosti přiřčení a vztahu k druhému typu peněz s IO.

Povšimněme si znovu[96]) některých vnějších i vnitřních znaků záhadných mincí. Srovnáme-li jejich technickou stránku s jinými ražbami moravskými, českými, kladskými zhořeleckými, slezskými, polskými a uherskými, u nichž všech opravdu nalézáme obrazové i technické obdoby, překvapí nás podoba rubu s orlicí s jednostrannými kruhovými penězi brněnskými s šachovanou orlicí *(vyobrazení na tab. II., č. 20)*. Je zde táž kresba ocasu, totéž šachování těla orlice, týž pohyb korunované hlavy a rozevřeného zobáku, někdy i týž zlobný pohled orlice. Liší se v tvaru letek, v síle kovu vniklého do kresby nožek a v kresbě kruhu. Brněnský peníz postrádá perlovce, jeho obraz orlice je uzavřen do hladkého kruhu. Orlice na penězích s IO nemá jazyk. Někdy sice jsou uváděny i brněnské kruhové peníze, jejichž orlice je vyražena bez jazyka, ale při silném zvětšení se i u těchto obvykle nalezne alespoň stopa po něm. Největší rozdíl je ve skutečnosti, že peníze s IO jsou daleko nepořádněji raženy než brněnské kruhové peníze se šachovanou orlicí. A největší odchylku kresby od těchto nalézáme na nejpečlivěji raženém penízi s IO *(v popisu i na tab. II., č. 1)*. Jinak však je podoba značná, takže při pozorování některých exemplářů (srovn. *tab. III., č. 1-5,* kde je v závorce uvedeno vždy i číslo zvětšeného kusu v popisu nálezu) vzniká v nás dojem, že místo a doba jejich vzniku jsou si velmi blízké. Perlovec a celý způsob rázu peněz s IO má však také jasné obdoby na českých kruhových penězích z doby Jiřího z Poděbrad a jeho mincovní reformy z r. 1460 a 1469[97]) a na kladských penězích asi z doby o něco starší (po r. 1458). Porovnáme-li pak rozměry moravských peněz s IO[98]), vidíme, že proti průměrům těchto o 13

90) Friedensburg, Schlesiens Münzgeschichte im Mittelalter. CDS 23 sv., 1904 str. 62. Friedensburg neznal typ peníze s IO a moravskou orlicí. Přidělil Joštovi haléř s IO a s křížem a čtyřmi ypsilony.

91) Srovn. pozn. č. 5.

92) I. L. Červinka, Pražské groše a jejich drobné v nálezech moravských, rukopis v Numismatickém oddělení Národního musea, str. 27 sl.

93) K. Ditrich, aukční katalog 25.—26. X. 1946, č. 29.

94) Ant. Prokop, Seznam starých mincí 15. XI. 1947, č. 423.

95) Na to upozornili již badatelé starší.

96) Upozornili jsme v průběhu našeho výkladu na obrazové souvislosti druhého typu peněz s IO s ražbami okolních zemí. Pro líc typu s moravskou orlicí musíme hledat tytéž spojitosti jako pro typ se čtyřmi ypsilony v kříži. Moravská orlice v cizích zemích obdoby nemá. Určitou příbuznost nalézáme v kresbě orlice polských, hlavně krakovských drobných mincí, zejména Kazimíra IV. (1447—92), vzdálenější pak na orlici braniborské. Srovn. k tomu Kaz. Stronczynski, Dawne monety pólskie, III. Piotrków, 1885, str. 70 sl. a Dr. M. Gumowski, Podręcznik numismatyki polskiej, Krakov 1914, str. 40—43.

97) Karel Castelin, Česká drobná mince doby předhusitské a husitské. Studie o českém mincovnictví let 1300—1471, Praha, 1950. Rukopis je v tisku. Děkuji panu dr. K. Castelinovi, že mně dovolil, abych použila jeho práci ještě v rukopise.

98) Srovn. naše poznámky na konci popisu nálezu.

až 16 mm stojí průměry 13 až 15 mm u českých kruhových peněz se lvem[99]) a většinou 15 mm u českých peněz Jiříkových z mincovny v Kladsku. Proti průměrné váze peněz s IO v kyjovském pokladě, 0,325 g, která je patrně hodně snížena poškozenými kusy, je průměrná váha kruhových českých peněz s perlovcem 0,328 g (podle šesti kusů ze sbírky Národního musea) až 0,348 g (podle týchž měření spolu s měřeními Castelinovými), kladských s perlovcem (Friedensburg č. 466) 0,347 g a (Friedensburg č. 468) 0,297 g (podle 7 exemplářů musejních) a 0,358 g (podle měření mých spolu s Castelinovými). Jakost kruhových českých peněz s perlovcem je však podle jediné zkoušky Castelinovy 358/1000, kdežto podle zkoušky Státního puncovního úřadu (podle Volharda) jenom 200/1000 u jednoho typu (Friedensburg č. 466) a 187/1000 u druhého typu (Friedensburg č. 468). Poněvadž se české kruhové peníze okolo r. 1450 neliší od oněch kolem r. 1460,[100]) vidíme jasně, že moravské peníze s IO jsou po všech stránkách nejblíže českým a kladským kruhovým penězům čtyřicátých až šedesátých let 15. století.

Jak ale zapadají do řad moravských? Jaké vysvětlení můžeme nalézti pro iniciálky IO pod korunou v jejich licním obrazu? A dovolují nám data nálezů, abychom hledali dobu jejich vzniku ve čtyřicátých, padesátých nebo dokonce šedesátých letech 15. století? Otázka datování nálezů je nejožehavější a stojí v ostrém protikladu k oné nejbližší příbuznosti peněz s IO s ražbami padesátých let 15. století. Jsme si dobře vědomi toho, že základním ukazatelem je právě správné datum ukrytí nálezu. Vraťme se tedy v prvé řadě ke třem nálezům, které nás seznámily s moravskými penězi s IO. Bzenecký nález se vymyká jakémukoliv soudu jako nález jediné mince. Nález v Kyjově, jak jsme ukázali v prvé kapitole, byl ukryt nejspíše kolem r. 1430. Podle dosavadních pravidel mohli bychom datum jeho ukrytí posunouti nejvýš do let čtyřicátých 15. století. Nález krakovský je datován do doby kolem r. 1440[101]). Můžeme-li při přezkoušení jeho popisu namítnouti, že autorka, přehlédnuvši rok zaražení pražského groše, posunuje termín post quem až do r. 1278, do doby nastoupení Václava II. místo do r. 1300, skutečného to počátku ražby pražského groše, nemůžeme nijak měniti dobu jeho zakopání, leda nejvýše o něco málo let, čímž bychom dostali jako datum tohoto nálezu „léta čtyřicátá". Posunutí takové je možné, poněvadž důvodem datování je skutečnost, že se v nálezu nevyskytují ražby pozdější než Vladislava Jageilovského (1386—1434). Ale z týchž důvodů jsou datovány nálezy s druhým typem peněz s IO: soldinský do doby kolem r. 1430 (poněvadž neobsahuje žádné „vierchen", charakteristickou minci druhé čtvrtiny 15. stol.) a szabadszállášský do doby kolem r. 1440 (poněvadž neobsahuje žádnou ražbu nástupců Zikmundových). Ostatně je to i hlavní příčina datování kyjovského nálezu do doby okolo r. 1430. Tento důvod, nedostatek ražeb následujícího údobí, není stoprocentně průkazný, ale osvědčil se jako správné pravidlo, které sice dovoluje poněkud větší rozpětí, ale přímo varuje před tuze velikým vzdálením se od doby poslední datované ražby. Nemůžeme tedy hledati vznik moravských peněz s IO, pakliže přijímáme datování českých a kladských peněz do padesátých až šedesátých let 15. století jako spolehlivé, jinde než ve třicátých, nejvýše čtyřicátých letech 15. století.

99) Podle sbírky Národního musea.

100) Jos. Smolík, Pražské groše a jejich díly, Praha, 1894, str. 33 podle Archivu českého IV., str. 434.

101) Srovn. Dr. Marja Fredro-Boniecka, l. c. str. 111. Autorka omylem přiřkla pražské groše Václava IV., poněvadž mají v opisu známé: Wenceslaus Tercius, Václavu III.

Přiznáváme, že se vzdáváme datování kruhových dvoustranných peněz s IO do padesátých let po těžkém zdráhání. Všechny znaky vnější i vnitřní ukazují na tuto dobu. Vážíme-li však význam svědectví nálezů proti všem ostatním minci vlastním znakům, musíme se podřídit důležitosti, dosud vždy znovu prokázané, kterou nálezy mincí svými nepsanými zákony nám vnucují. Pro padesátá nebo šedesátá léta 15. století byl by nám, stejně jako pro kterékoliv údobí jiné, byl zbýval i úkol, abychom ze dvou písmen na líci, I a O, přečetli celé jméno majitele mince. Nabízela se tu dvě řešení, třebaže ani ona neobstála bez jiných pramenných dokladů. Na ražbách jediného mincovního pána, uherského gubernátora Jana Hunyadiho, vidíme jako na námi určovaných penězích zkratku jména Johannes, IO. Je to na jeho denárech[102]), kde čteme v opisu kolem dvojitého kříže nebo dvouocasého lva: † TЄMPORЄ : IO : GVBЄRNATOR (nebo GVBЄR). Hledat přímou spojitost mezi oběma zkratkami IO lákalo tím víc, že oboly téhož mají na svém rubu kříž s korunkami nebo korunkami a písmeny v jeho koutech[103]), čímž byla dána i možnost, abychom přece jen hledali spojení obou typů peněz a haléřů s IO u jedné osoby. Bylo nasnadě, že mohl-li Jan Hunyadi vyrazit na své mince českého lva a vyjádřit tak svůj nárok na české království, mohl tím spíše se pokoušet o zdůraznění nároků na Moravu umístěním moravské orlice na rubu svých peněz. Nelze pochybovat o jeho schopnosti takového činu. Přece však nemáme doloženu žádnou sebe kratší dobu, kterou by Jan Hunyadi vládl i jen částí Moravy[104]), jen r. 1451 jeho ochotu přitáhnouti na ochranu moravských katolíků od hranic, na nichž Uhři stáli, do země „se vší mocí"[105]). Uherští badatelé vysvětlují však nejnověji obraz dvouocasého lva na ražbách Jana Hunyadiho jako znak hrabství bystřického (Besztercze) v Sedmihradsku, jehož hrabětem se gubernátor stal r. 1453[106]). Tím by ovšem odpadla i možnost analogického použití znaku Moravy.

Druhá otázka, která se ozvala při úvahách o možnosti zařadit peníze s IO do padesátých nebo šedesátých let 15. století, byla, zda nemůžeme čísti písmena IO jako začátek jména choti krále Jiřího, královny Johany. V české mincovní historii se několikráte objevilo jméno choti vladaře na našich mincí v Čechách i na Moravě[107]). Charakteristika této paní, jak ji podali Palacký, Tomek a Urbánek[108]) a politické a osobní předpoklady

102) L. Rethy, Corpus Num. Hung., č. 156, 157 A, B a C.

103) Rethy, l. c., č. 159 a 161. Nelze tu přehlédnouti ani fakt, že uherský obol královny Marie, nalezený v kyjovském nálezu, má nepatrnou obdobu kresby s našimi penězi s IO, t. j. motiv obrazu na rubu, na němž nalézáme iniciálku královny M pod korunou a mezi dvěma liliemi křížkovitého tvaru. Obol ten (Rethy č. 115) měří 14×15 mm a váží 0,45 g.

104) Srovn. k tomu R. Urbánek, Věk poděbradský, České dějiny III., 1—3 a ústní sdělení téhož. Panu prof. dr. R. Urbánkovi jsem zavázána upřímnou vděčností za kontrolu zpráv o Janu Hunyadim a královně Johaně.

105) Urbánek, l. c. III., 2, str. 573—4.

106) Dr. L. Huszár sdělil mně tento názor dopisem ze dne 28. května 1949. Ačkoli nemohu kontrolovat důvody Rethyho, který popisuje lva ještě jako lva českého, ani nového bádání maďarského, přece musím upozornit na skutečnost, že králové uherští před i po Janovi Hunyadovi ochotně užívali obrazu českého lva vedle uherských břeven, slovenského kříže a rodinných znaků. Srovn. Rethy, l. c., Zikmund, Albrecht, Ladislav a Matyáš.

107) Všechny tyto případy jsem rozebrala ve své přednášce Jména českých kněžen na českých denárech v Num. společnosti čs. 20. dubna 1928.

108) Srovn. Palacký, Dějiny IV.; Tomek, Dějepis města Prahy a Urbánek, Věk poděbradský, heslo Johana.

nijak by možnost vlastní její ražby nevylučovaly. Naopak. Přece však nebyla královně Johaně, pokud víme, nikdy svěřena správa Moravy (jako jí byla svěřena správa Čech) a ani žádná jiná zpráva nesvědčí o tom, že by byla královna Johana vskutku razila. Také snahy Jiřího, aby vnesl pořádek do mincovnictví nebyly by podporovaly jeho ještě větší tříštění, ač-li jsme neměli při tom myslit na nějaké vědomé hledání protiváhy proti mincování Zelenohorské jednoty[109]), Rožmberků[110]) a měst moravských.

Rozhodli-li jsme se však pod vlivem svědectví nálezů mincí, jež je obsahovaly, zařadit moravské peníze s IO do třicátých až čtyřicátých let 15. století, škrtáme přirozeně i všechny úvahy o možnostech, že by byly rychlou ražbou Jana Hunyadiho nebo královny Johany. Prvým znakem, kterým se peníze s IO pod korunou a s moravskou orlicí liší od ostatních moravských ražeb 15. století je jejich dvoustrannost. Ani v Čechách není v prvé polovině 15. století dvoustranných drobných mincí, s vyjímkou čtyřhranných a čtyřrázem opatřených peněz s českým lvem na jedné a malou korunkou na druhé straně, jež ani nejnovější bádání[111]) nemůže určit jinak, než do dvacátých nebo třicátých let do některé mincovny královské. Jsou tedy peníze s IO i touto dvoustranností zjevem mezi moravskými mincemi osamoceným. Z obou obrazů pak je odchylným od valné většiny moravských ražeb 15. století právě ona strana, již pokládáme za líc pro označení jména mincovního pána, t. j. strana s písmeny IO pod korunou. Obraz šachované orlice je moravským ražbám vlastní po dobu nejméně půl století a technicky, jak jsme již upozornili, tak příbuzný, že není pochyb o tom, která orlice má tu být zpodobena.

Druhý znak hodný pozoru je kruhový tvar mincí. Ani jediná nemá čtyřrázu, oné stopy po čtverém úderu kladiva, jímž měl být čtvercový střížek upraven na nepravidelně kruhový. Dnes není pochyby, že tyto čtyřhranné peníze byly (určitě v Čechách) raženy od r. 1384[112]). Razil-li na Moravě markrabě Jošt — a není, proč bychom nemohli přijmouti tento názor[113]) — pak razil určitě některý druh čtyřhranných peněz s moravskou orlicí. Soudila jsem dříve, že typ drobných peněz českých čtverhranných a se čtyřrázem se změnil r. 1423 působením svatohavelského sněmu t. r. v typ mincí kruhových[114]). Hlavním důvodem pro to byl mně bezpečně do let 1426—27 datovaný nález v Rossa, okr. Waidhofen na Dyji[115]), kde vedle deseti

[109]) K. Castelin, Mincovna Zelenohorské jednoty v Plzni. Num. listy IV., 1949, str. 52 sl.

[110]) K. Castelin, Začátky rožmberské mincovny, Num. listy III., 1948, str. 80 sl. V obou článcích je podrobně citována starší literatura.

[111]) K. Castelin, Drobná mince, rkp., č. 55, 56 a 57. Nemohu souhlasit s názorem, že tu jde o drobnou ražbu se lvem, kontramarkovanou na rubní straně korunkou. Viz B. Augst, Záhadná česká kontramarka, Num. zprávy I., 1934, str. 22.

[112]) Srovn. Nohejlová, Moravská mincovna, NČČsl. IX., 1933, str. 64 sl. Nová práce Castelinova, Drobná mince, podstatně doplňuje a nově seřazuje tyto ražby a vidí, myslím, že správně, proti mému názoru v uvedené práci publikovanému, tyto dva druhy čtyřhranných peněz v penězích se lvem a v haléřích s korunkou, ražených tedy už od r. 1384.

[113]) Nohejlová, l. c. a Castelin, Markrabská mincovna, Num. listy V., 1950, str. 61 sl. I po zajímavých dedukcích autora tohoto článku nemohu změnit své mínění, že Jošt začal na Moravě razit až kolem r. 1390, t. j. po dosažení panství v Lucembursku (1388) a Braniborsku (1383), kde vlastní ražbu poznal. Srovn. k tomu naši pozn. č. 133 a příslušný text k ní.

[114]) Nohejlová, l. c. str. 66.

[115]) Fr. Dworschak, Studien zum österreichischen Münzwesen (1247—1460), Num. Ztschrft. XIII., 1920, str. 79—81.

čtyřhranných haléřů („půlek") moravských[116]) bylo i pět t. zv. husitských peněz kruhových se lvem a jeden haléř (neudáno, zda s korunkou). Podle toho tedy r. 1426 už měly být raženy kruhové peníze se lvem a analogicky bylo možno usuzovat na změnu i na Moravě, kam jsem se snažila do let 1423—1427 markraběti Albrechtovi přiřadit peníze s orlicí a rakouským štítkem na prsou[117]). V korespondenci s autorem popisu nálezu v Rossa a při ústních dotazech u tohoto shledala jsem však, že jako kruhové peníze se lvem uvedené mince jsou peníze s čtyřrázem a že druhu těchto peněz ani nebyla přikládána náležitá důležitost[118]), a že tedy jediný můj důkaz pro zařazení českých kruhových peněz před r. 1426 (a tu se k takovému rozmezí nehodilo žádné usnesení a nařízení lépe než svatohavelský sněm r. 1423) neobstojí. Naopak, publikování velmi důležitého nálezu z neznámého naleziště (Velvar?[119]) r. 1933 a upozornění na nález z hradu Sionu, rozbořeného

[116]) Luschin, Fund von Schönberg, Num. Ztschrft. XXI., tab. 11, č. 35.

[117]) Nohejlová, l. c. str. 63, č. 11. Tam je podrobně uvedena starší literatura, ve které jsem však neudala, že už Kr. Turnwald ve svých popisech nálezů ve Skalách, NČČsl. V., 1929, str. 191 a ve Štičí, tamže VI., 1930, str. 143 přiřkl tuto ražbu na Moravu. Tato myšlenka nesetkala se celkem s odporem. Byla přijata I. L. Červinkou (ve výše citovaném rukopise) a ani se strany rakouských badatelů nebyla odmítnuta naprosto. Naopak, sám Dr. F. Dworschak přiznal v souhrnné kritice některých českých prací Zum böhmischen und mährischen Geldwesen des Mittelsalters, Mit. Num. Ges. Wien XVI., 1934 str. 260, že kolky feniků s orlicí a habsburským štítkem jsou „pod nejsilnějším vlivem moravským" a připouštěl, že tento fenik byl ražen v obou zemích, na Moravě a v Rakousích, ale rozhodně po r. 1430, poněvadž nebyl obsažen v nálezu v Rossa, datovaném ok. r. 1427, ačkoliv hned v pokračování popisu nálezu v Rossa, v popisu nálezu v Oberhofen-Rabenschwand týž nedostatek nevadil autorovi, aby datoval tento druhý nález do doby těsně po r. 1445. V přehledu peněžního oběživa v 15. století v Čechách a na Moravě (Der Geldumlauf und die Münzstätten des Mittelalters im sudetendeutschen Siedlungsgebiet, příloha časopisu Der Münzensammler 1935, str. 10) odmítl dr. Dworschak mé přidělení feniku Luschin č. 13 na Moravu poněkud neurčitě, ale tamže na str. 25 v popisu nálezu v Bitovčicích už určitě, opíraje se o skutečnost, že i v tomto asi r. 1430 ukrytém nálezu sporný peníz chyběl.

Opravou data ukrytí nálezu v Rossa musíme opravit i zařazení peněz s orlicí a rakouským štítkem. Jejich starší datování Hertlingem, Der Kaschowitzer Münzfund, Num. Ztschrft XVIII., 1886, str. 342, Raimannem, Zwei österreichische Münzfunde, tamže XXI., 1889, str. 447 a Luschinem, Das Münzwesen in Österreich im ausgehenden Mittelalter, str. 277 č. 14 do let 1438—39 je správnější. A i když stále musíme vést v evidenci možnost, že byly tyto peníze v nějaké souvislosti (snad rytecké?) s penězi raženými na Moravě (i s jejich půlkami, které Luschin, l. c. neznal; uváděl tamže chybně půlfenik hrabství Leuchtenberského, srovn. Dworschak, Num. Ztschrft 1920, str. 75) v době kdy Albrecht byl říšským králem, tedy v letech 1438—1439, musíme po dlouholetém sledování nálezů sami poukázat na skutečnost, že se tento fenik i příslušný půlfenik častěji vyskytuje v Rakousích než na Moravě, i když v nálezech moravských není vzácný (srovn. hlavně nález v Domašově, kde bylo r. 1885 mezi 630 penězi 281 tohoto rázu; Raimann, N. Z. XXI., str. 447 a 451 sl.). Luschin, l. c. uvedl pro týž kus průměrnou váhu 0,583 g jakosti 370 a 380/1000. Podle našich vážení má fenik s orlicí s rakouským štítkem na prsou průměrnou váhu 0,559 g, kruhové peníze moravské jsou tedy vesměs lehčí: s šachovanou orlicí váží 0,381 g, s písmenem Z ve štítku 0,409 g a s písmenem I ve štítku 0,418 g. Tímto novým, přesnějším a z většího množství exemplářů získaným průměrem opravuji svůj údaj v článku Moravská mincovna, kde jsem uvedla průměr jihlavských kruhových peněz s I v prsním štítku číslem 0,537 g (str. 69). Tím dostáváme ovšem i značnou odchylku od váhy peníze s rakouským štítkem na prsou a i vydatný důvod proti přidělování této mince na Moravu.

[118]) Podobná nejistota se ukázala i v popisu nálezu v Oberhofen-Rabenschwand (pokračování popisu nálezu v Rossa), který je datován jiným materiálem těsně po r. 1445. V citaci českých a moravských peněz tam došlo patrně k omylu, který dnes nelze již blíže vysvětlit, jak mně sdělil v l. 1943—1945 autor popisu.

[119]) Ing. B. Augst, Nález moravských haléřů s orlicí, Num. zprávy 1936, str. 161 sl. Nemohu, bohužel, souhlasit s autorem, který považuje za prokázáno, že mince

r. 1437[120]), vedly mne k rozhodné opravě názoru o době zavedení kruhových peněz v Čechách a na Moravě. Soudím nyní, že se tak stalo až ve čtyřicátých letech 15. století, rozhodně po r. 1439, po smrti Albrechtově.

Druhým důvodem, který vedl k tomu, abych hledala snížení časového rozpětí pro ražbu rozličných čtyřhranných moravských peněz a haléřů bylo poměrně málo známého materiálu, t. j. v prvé řadě čtyřhranných moravských peněz. Největším nedostatkem, který je nyní alespoň zčásti odstraněn[121]), byla naše neznalost moravských nálezů mincí. I nové hodnocení starších a již známých nálezů mincí nám ukazuje bohatší mincovní činnost, než jsme předpokládali. Materiál nabývá tak na množství, nikoliv však na nových druzích, které zůstávají zhruba těch typů, velikostí, vah i jakostí, jak jsem je sestavila r. 1933[122]).

1. V hladkém kruhu korunovaná orlice, hledící vpravo, nešachovaná, křídla rozepiata. Na líci nebo rubu je čtyřráz 5 až 10 mm široký, nepravidelný a na některých kusech těžce znatelný. Upozornila jsem již r. 1933, že známe celou řadu variant tohoto typu v kresbě korunky, hlavy, krku a těla orlice (na níž je někdy znát rozličný počet peříček), v délce a kresbě ocasu, v délce a kresbě nožiček, v počtu a kresbě jednotlivých letek křídel a jejich ukončení. Podle starých (0,404 g) i nových vážení (Národní museum: 0,428 g; ing. Augst[123]) č. 1: 0,402 g) můžeme průměrnou váhu těchto

---

byly nalezeny v Čechách. Podle autorova vylíčení, jak došlo ke koupi tohoto nálezu a podle obsahu popsané části jsem přesvědčena, že mince byly zaslány k prodeji do Čech z Moravy, aby byla zahlazena stopa. Pan ing. Augst tu správně upozorňuje na velikou škodu, vzniklou naší numismatice rozptylováním nálezů, které nemohou být popsány vcelku.

Nález je obdobou důležitého nálezu v moravském Šumperce (A. Luschin, Kleine Beiträge zur öst. Münzkunde des 15. Jhts., Num. Ztschft XXI., 1889, Der Schöneberger Münzfund, str. 470—471) a obsahuje:

Morava, čtyřhranné peníze a haléře se čtyřrázem	143 kusy
Rakousy, feniky a půlfeniky 1404—1436	36 kusů
Bavory, feniky oettingenský (1375—92) a landshutský (1393—1450)	2 kusy
Hesensko, fenik Hermannův? (1378—1418)	1 kus
celkem	182 kusů

Nález mohl být ukryt nejpozději po r. 1436, kdy se naposledy připomíná vídeňský mincmistr Niclas unterm Himmel (od r. 1427 — Augst patrně omylem uvádí v popisu 1420 — do 1430, 1433—1436), kterému patří v nálezu jeden fenik a 4 půlfeniky. Ukazuje, stejně jako nález ze Sionu pro české ražby, že do r. 1437 nebyly na Moravě kruhové peníze raženy.

[120]) Na nález ze hradu Siona upozornil dr. I. L. Červinka. Byl odkryt v letech devadesátých minulého století a prohlédnut nejprve dr. Jos. Ječným z Plzně. Obsahoval jen české drobné mince s čtyřhranným střížkem, peníze se lvem a haléře s korunkou.

[121]) Prací dr. I. L. Červinky, prozatím nepublikovanou a uloženou v rukopise v numismatickém odělení Národního musea a přístupnou tam všem badatelům, Pražské groše a jejich drobné v nálezech moravských. Pan dr. Červinka většinou cituje nálezy již popsané a je tedy jako my odkázán na větší nebo menší přesnost autorovu. Vedle dvanácti nálezů, použitých mnou v článku Moravská mincovna, NČČsl. IX., 1933, hlavně str. 68 a 69 uvádí pan dr. Červinka zřejmě z vlastního přímého poznání nálezy v Hranicích, Bučovicích a Žárošicích, jež jsou vesměs zřejmě zlomky větších nálezů a jež obsahovaly vždy několikerý druh peněz i haléřů moravských s čtyřhranným střížkem.

[122]) Moravská mincovna, NČČsl. IX., 1933, str. 67 a vyobr. na str. 63 č. 7—14.

[123]) Ing. B. Augst, Nález moravských haléřů s orlicí, Num. zprávy 1936, str. 162. Pokud p. ing. August uvedl váhy jednotlivých nahoře popsaných typů, užívám jich vždy pro kontrolu svých starých i nových měření.

peněz udati opět číslem 0,404 g. Jakost byla zkoušena pouze čtrem na 350/1000 (Luschin[124]) udává 293/1000). Nohejlová, č. 7.

Haléře („půlky", „půlečky") tohoto typu se vyskytují velmi často a v hojných variantách. Průměrná váha je 0,206 g. Jakost nebyla zkoušena.

2. Jako č. předch., u hlavy orlice vlevo nebo vpravo nebo po obou stranách kroužek[125]). Průměrná váha 0,449 g. Jakost byla zkoušena pouze čtrem na 350/1000. Nohejlová, č. 8.

3. Jako č. 1, ale orlice je šachována na tělíčku, křídlech i ocasu. Několik variant. Průměrná váha 0,375 g. Jakost byla zkoušena pouze čtrem na 320/1000. Nohejlová, č. 9.

Haléře tohoto typu váží průměrně 0,17 g. Jakost nebyla zkoušena.

4. Jako č. 1, ale pravé křídlo orlice není ohnuto a nad ním je:

a) gotické písmeno N. Průměrná váha je 0,373 g. Jakost byla zkoušena čtrem r. 1933 a byla udána číslem 650/1000, což je jasný omyl.

b) gotické písmeno R. Průměrná váha je 0,393 g. Jakost byla zkoušena čtrem na 320/1000.

c) gotické písmeno S. Průměrná váha je 0,384 g. Jakost byla zkoušena čtrem na 320/1000 (Luschin udává 304/1000). Nohejlová, č. 10[126]).

Druhou skupinu moravských ražeb 15. století skládají kruhové peníze trojího typu:

5. V hladkém kruhu šachovaná moravská orlice, hledící vpravo. Průměrná váha je 0,381 g[127]), jakosti nově zkoušené 351/1000. Nohejlová, č. 12.

6. V hladkém kruhu nešachovaná orlice vpravo hledící, na prsou štítek s písmenem Z (iniciálka města Znojma). Průměrná váha 0,409 g, jakost 404/1000. Nohejlová, č. 13. *(vyobrazení tab. II., č. 22).*

7. V hladkém kruhu nešachovaná orlice vpravo hledící, na prsou štítek s písmenem I (iniciálka města Jihlavy). Průměrná váha 0,418 g[128]), jakost 364/1000. Nohejlová, č. 14.

Stanovit přesnou chronologii uvedených typů moravských peněz 15. století se ani dnes neodvažuji[129]). Sled obou hlavních skupin, peněz na čtyřhranných střížcích a peněz kruhových, je ovšem jasný: ony jsou starší těchto. Ke změně došlo koncem let třicátých nebo během let čtyřicátých 15. století. Vnitřní rozdělení každé z obou skupin je věc nestejně obtížná. Za prvé nenavazovaly vždycky jednotlivé ražby na sebe časově jedna po druhé postupně, naopak vznikaly leckdy současně, odděleny od sebe jen místem svého vzniku. To je velmi charakteristické pro skupinu druhou, kdy

---

[124]) Num. Ztschft. XXI. (nález v Šumperku).

[125]) Ve svém článku Moravská mincovna, l. c. rozdělila jsem tento typ mezi tři čísla podle umístění jednoho a dvou kroužků u hlavy orlice. Dr. I. L. Červinka upozorňuje ve své práci Pražské groše, l. c., že všechny ražby tohoto typu jsou se dvěma kroužky, že na některých exemplářích pouze zmizel pravý nebo levý kroužek ve čtyřrázu mince. Souhlasím s tímto vysvětlením, pro něž svědčí i váha a jakost (u všech tří variant táž).

[126]) Roku 1933 připouštěla jsem na jednom exempláři sbírky Národního musea i čtení jedné z nahoře uvedených značek jako A nebo B. Poněvadž tento exemplář je poškozen a písmeno nejasné a poněvadž do dnes jsem neobjevila druhý exemplář takového rázu, upouštím od tohoto čtení.

[127]) Váhy jsou vypočítány nově z většího počtu exemplářů sbírkových i nálezových. Tím se liší naše nová měření od údajů r. 1933.

[128]) Nové měření proti 0,537 z r. 1933, jež bylo chybné. Srovn. i pozn. č. 117.

[129]) Srovn. Moravská mincovna, str. 67.

tři typy kruhových mincí byly raženy zhruba současně ve třech rozličných mincovnách. Druhá důležitá skutečnost pro vznik moravských peněz konce 14. až zhruba poloviny 15. století (do šedesátých let) je určitá diskontinuita ražby. Časté střídání vlády, bouře a válka, jejíž vlny se všemi svými zlými průvodními zjevy se několikráte přelívaly sem a tam, jistě několikráte přerušily vlastní ražbu. Drobná záští a boje Joštovy († 1411), nepokoje doby po jeho smrti, začátky husitské na Moravě, usilování Zikmundovo o ovládnutí českých zemí hlavně sama království, odevzdání Moravy Albrechtovi v léno r. 1423, jeho střídavé panství nad některými částmi Moravy a opětné ztráty tohoto až do r. 1436 a snaha měst, hlavně Brna, Olomouce, Jihlavy a Znojma, aby co nejvíce moci strhla sama do svých rukou, to bylo pozadí několikerého mincování, které i po právně-politické stránce bylo dvojího druhu: markrabské (pro ně by přicházeli v úvahu v časovém rozpětí asi 1380—1439 Jošt, Václav IV., Zikmund a Albrecht) a městské. Žádný druh čtyřhranných peněz a haléřů s orlicí se od ostatních neodlišuje tak, aby na prvý pohled bylo možno oddělit markrabské ražby od městských. Ale v Čechách, jejichž analogie nesmíme zapomínat, nemohli jsme také oddělit od sebe ražby jednotlivých údobí, jež od r. 1384 tvoří jeden a týž typ v řadě variant: čtyřhranný peníz s českým lvem a haléř s českou korunou[130]). Nálezy mincí, jejichž znalost u nás od r. 1933 sice podstatně pokročila, nebyly studovány přece však tak systematicky, aby nám byly bezpečným vodítkem. Z přehledu, který jsme si sestavili z více než dvaceti nestejně přesně popsaných nálezů[131]), vyplývá vlastně jediný jasný poznatek: nejčastějšími jsou v uvedených nálezech čtyřhranné moravské peníze s t. zv. hladkou, t. j. nešachovanou orlicí. Proti několika stům těchto ražeb (téměř 700) obsahují tytéž nálezy pouhých 25 celých a jednu půlku peněz s orlicí kostkovanou, 13 peněz s hladkou orlicí a kroužky po obou stranách její hlavy, a 75 peněz s hladkou orlicí a písmenem N (11), R (16) nebo S (48) nad jejím pravým křídlem, zřejmě značkami mincmistrů nebo serií. Poněvadž na těchto zachovaných hmotných památkách nalézáme, jak jsem již upozornila, i velkou řadu variant v kresbě t. zv. hladké orlice, můžeme z toho jasně vyčísti, že typ čtyřhranných peněz s hladkou orlicí byl ražen déle nebo bohatěji než typ s orlicí šachovanou. Ve dvaceti uvedených nálezech se objevuje čtyřhranný peníz s kostkovanou orlicí pouze šestkrát a jednou jeho půlka, při čemž v polovině případů pouze po jednom kuse. To by mohlo nasvědčovat většímu stáří této ražby a analogicky obrazu zemského znaku českého lva na drobné minci Václava IV. bychom mohli v penězích se šachovanou orlicí vidět markrabské ražby. Pro časovou posloupnost obou

[130]) Srovn. K. Castelin, Drobná mince, l. c.

[131]) Použila jsem těchto nálezů: *Bitovčice* u Jihlavy, sbírka Moravského musea a Fr. Dworschak, Der Münzfund von Bitovčice, příloha časopisu Der Münzensammler r. 1935, str. 25 sl.; *Blansko,* sbírka Moravského musea a Umělecko-průmyslového musea ve Vídni; *Bučovice* podle zprávy dr. I. L. Červinky v jeho rkpe; *Čáslav,* NČČsl. XV. 1939, str. 61 sl.; *Dědice,* sbírka Moravského musea a zpráva dr. I. L. Červinky, l. c.; *Desná,* NČČsl. XVI./XVII. 1940/41, str. 82 sl.; *Domašov,* Num. Ztschrft. XXI. 1889, str. 451 sl. a Mbl. 1886, str. 151; *Hranice,* zpráva I. L. Červinky, l. c.; *Jakubín,* NČČsl. XV., 1939, str. 57 sl.; *Kolín,* Věst. klubu čs. turistů, odbor Kolín 1938, str. 16 a NČČsl. XV., 1939, str. 68 sl.; *Něm. Záhoří,* NČČsl. III., 1927, str. 212 sl. a VI., 1930, str. 142; *Oberhofen-Rabenschwand,* N. Z. 1920, str. 81 sl.; *Rodinov,* NČČsl. XV. 1939, str. 70 sl.; *Rossa,* N. Z. 1920, str. 79 sl.; *Šumperk,* N. Z. XXI. 1889, str. 470 sl.; *Třebotovice,* NČČsl. XV. 1939, str. 64 sl.; *Velvary* (?), Num. zprávy 1936, str. 161 sl.; *Vrbatův Kostelec,* NČČsl. XV. 1939, str. 59 sl.; *Žárošice,* zpráva dr. I. L. Červinky l. c.; *Žišov,* NČČsl. XVIII. 1942, str. 89 sl.; *neznámé naleziště,* N. Z. XXI., 1889, str. 459 sl.

typů by svědčily i rozdíly vah a jakostí. Jsouť čtyřhranné moravské peníze s šachovanou orlicí lehčí (průměrné váhy 0,375 g) a horší jakosti (320/1000) než peníze s hladkou orlicí (0,404 g a 350/1000). Týž poměr je ale zachován u kruhových peněz, kde peníze se šachovanou orlicí váží 0,381 g o jakosti 351/1000, kdežto peníze s písmenem Z 0,409 g o jakosti 404/1000 a s písmenem I 0,418 g o jakosti 364/1000. Proti tomu nutno vzít v úvahu, že moravské čtyřhranné peníze stejně jako pozdější kruhové nevznikaly v jedné mincovně a že je pravděpodobné, že se výrobky jednotlivých mincoven od sebe lišily hlavně obrazem. Také množství variant peněz s hladkou orlicí spíše ukazuje na delší trvání ražby, procházející rozličnými změnami. Konfrontujme tedy několik chudých, nám dnes známých písemných zpráv s nahoře popsaným numismatickým materiálem a uvažme, jaké závěry jsou možné.

R. 1390, 1392 a 1394 je v pramenech uváděn jako mincmistr v Brně Martin z Radotic,[132]) r. 1397, 1400 a 1401 Arnold Cumbach (Chrumpach?)[133]).

[132]) Srovn. Nohejlová, Moravská mincovna, NČČsl. IX., 1933 str. 46—57.

[133]) Tamže, str. 48 a 57—59. — Bylo mně vytknuto, B. Augstem v Num. zprávách 1936, str. 164 a I. L. Červinkou v jeho rukopise Pražské groše, že jsem ve svém uvedeném článku sice sestavila životní data dvou (Augst: „několika") Joštových mincmistrů v neobvyklé úplnosti, že však se mně nepodařilo zjistit ani nejmenší zmínku o samostatné mincovně markraběte Jošta ani jakou minci vlastně v Brně oba mincmistři měli vybíjet. Oba recensenti přehlédli patrně mnou poprvé uveřejněný zápis brněnské městské knihy č. 48 v Archivu města Brna, f. 535—536, jímž se r. 1407 dává za právo Arnoldovi proti Martinovi, který žaloval Arnolda, že se zmocnil 2.000 kop ražených i neražených peněz, uložených ve dvou truhlách, jež obě byly doneseny na radnici — jednu z nich tam neslo těžce deset nebo dvanáct chlapů. Je známo, že někdy v písemných pramenech středověkých bývá užíváno pojmu „magister monetae" a „moneta" ve smyslu správce směny, směnárny. Tohoto výkladu však nemůžeme užít pro zápis městské knihy brněnské č. 48 k r. 1407. Zápis je velmi konkretní. Zde byly uschovány hmatatelné peníze ražené i neražené. Ve směnárně, kde šlo hlavně o kov, by rozhodovalo, jsou-li peníze roztavené nebo neroztavené, staré nebo dosud obíhající, domácí staré (vzaté z oběhu) nebo cizí. Proto nemohu upustit od svého výkladu citovaného místa. Ostatně Martin a Arnold jsou jmenováni nejen „olim magister monetae Brunensis", nýbrž i „někdy mincmajstr Brněnský" a „Münzmeister von Brünn", podle řeči pramenů. Panu doc. dr. J. Dřímalovi, řediteli archivu města Brna, děkuji upřímně za zaslání opisu citovaného místa brněnské městské knihy č. 48.

Druhá námitka, že se mně nepodařilo označit určitou minci, která byla za markraběte Jošta vskutku ražena, je správná potud, že se to nepodařilo dosud nikomu. Viděli jsme na začátku této kapitoly, jak snadné by bylo, abychom Joštovi přidělili ne jeden, nýbrž hned dva druhy peněz s IO. Bohužel toto přidělení neobstojí. Byla jsem po E. Sirovém prvá, kdo výslovně poukázal na nutnost, aby ze skupiny českých t. zv. husitských haléřů byly vybrány za prvé ražby starší, t. j. už po r. 1384 ražené, za druhé mladší, kruhové, jejichž vznik jsem však chybně kladla už do r. 1423. Že moravské peníze s orlicí byly raženy určitě před r. 1423, toho důkaz přináší nález v *Rheinböllen* v Porýní, odkrytý r. 1931 a ukrytý podle soudu autorů popisu, Jos. Hagena a A. Nosse, ok. r. 1418, nejpozději r. 1420 (Mit. Bayer. Num. Ges. L II., 1934 str. 31 sl. Děkuji p. dr. Castelinovi, že mně připomněl tento důležitý nález). I kdybychom soudili o době ukrytí tohoto nálezu podle jeho obsahu velmi opatrně, musíme jako krajní mez jeho uschování uvést dobu po r. 1420 (po vydání vídeňského feniku Gundlachova), určitě před r. 1423, před odevzdáním Moravy v léno Albrechtovi. Nález v Rheinböllen obsahoval dvě moravské ražby: jako č. 129 (l. c. str. 48) popsaný jednostranný peníz s orlicí a se čtyřrázem na rubu a jako č. 130 půlku uvedenou s citací Luschinova popisu nálezu v Šumperce (Num. Ztschrft. XXI. 1889, str. 470 č. 7). Bohužel, podle reprodukce peníze č. 129 nemůžeme dost přesně rozhodnout, zda tu jde o šachovanou nebo hladkou orlici. Přece však musíme přijmout tento důkaz, že na Moravě byly už před r. 1423 raženy peníze i haléře. Cesta z Moravy na Rýn, kterou tyto drobné mince musely do r. 1420 vykonat, je velmi dlouhá. Proto je velmi podobno pravdě, že právě tyto ražby vznikly už v době Joštově, t. j. v prvém desetiletí 15. století.

Můžeme míti za jisté, že v těchto letech se v Brně vskutku mincovalo v markrabské, zemské mincovně. Jošt mincoval v Lucembursku a Braniborsku a měl r. 1385 propůjčeno mincovní právo i jako říšský vikář v Italii.[134]) Na Moravě razil v Brně čtyřhranné peníze (nummi) i haléře (půlky). Bohužel, neumíme dosud říci, kterého typu, zda s hladkou nebo šachovou orlicí.

Časově druhá zpráva o mincovnictví na Moravě v prvé polovině 15. stol. zavede nás do Olomouce. Listina císaře Zikmunda, daná 20. května 1422 ve Stoličném Bělehradě,[135]) která je článkem v řadě Zikmundových splátek za pomoc proti husitům, otvírá nám výhledy do obou hlavních měst moravských, Olomouce a Brna. Dává totiž za zásluhy purkmistra a sousedů olomouckých týmž právo, aby razili „silberynn Müncze und phenyng mit solichen grat, korn und zusacze . . . als dann unser muntze zu Brunne zu disem male geslagen wirt . . .".[136]) Roku 1448 půjčil špitálník Mikuláš Gerunk s povolením rady 10 hřiven městské měny („statwerunge")[137]) a roku 1469 poroučí Petr Krautstengl ve svém posledním pořízení i „staré mince olomoucké".[138])

Tyto tři zprávy patří, tuším, třem důležitým oddílům městské ražby olomoucké: r. 1422 jejímu začátku v době čtyřhranných peněz, r. 1448 období peněz kruhových a r. 1469 době minulé. Formulace Krautstenglova odkazu toho roku svědčí nám o tom, že r. 1469 se v Olomouci už nerazilo. Které ze známých mincí vyšly z olomoucké mincovny, je prozatím nemožno říci. I. L. Červinka soudí,[139]) že to byly v době ražby čtyřhranných peněz ony s hladkou orlicí, vedle jejíž hlavy jsou vyraženy, zcela nebo zčásti, dva kroužky, ve kterých čte písmeno O. Kruhové peníze podobně označeny nejsou.

Zikmundovo privilegium pro Olomouc z r. 1422 mluví však jasně i o ražbě v Brně, která má být olomoucké vzorem. Z formulace vysvítá, že ražba v Brně není zařízení nové, což by svědčilo o tom, že Zikmund v Brně starší mincovnu převzal, že však se mohlo měnit zrno mince. Neboť v olomoucké listině výslovně čteme „podle stupně, zrna a přísady, jako je ražena nyní v naší mincovně v Brně" („als dann unser muntze zu Brunne zu disem male geslagen wirt").[140])

R. 1422 byla tedy v Brně mincovna, a to markrabská. Není ovšem vyloučeno, že městská rada brněnská pečovala už tehdy o technickou stránku ražby, pro což by svědčily, jak uvidíme, zprávy pozdější. Druhou do-

[134]) Brandl, CDM XI. č. 298. Mezi právy je tam uvedeno: monetas sub vero pondere et caractere auream et argenteam instituendi, concedendi et ordinandi Srovn. pozn. č. 84 a text k ní.

[135]) Městský archiv v Olomouci. Srovn. Nohejlová, Moravská mincovna, NČČsl. IX. 1933, str. 69, pozn. 236. Listina byla vydána dva měsíce po propůjčení mincovního práva Rožmberkům 8. března 1422 ve Skalici, Bl. Ryneš ová, Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka I., 1929, č. 62.

[136]) Městský archiv v Olomouci rkp. č. 1540, fol. 5a. Na tuto listinu mne upozornil už r. 1933 pan prof. V. Nešpor. Její regest bez letopočtu zapsal písař Václav z Jihlavy do své prvé knihy. Srovn. W. Saliger, Über das Olmützer Stadtbuch des Wenzel von Iglau, Brno 1882, str. 19.

[137]) Nohejlová, l. c. podle rkp. č. 164, fol. 165a v Městském archivu v Olomouci. Jsem přesvědčena, že se v olomouckých zápisech finančního rázu (testamenty, věna, smlouvy, koupě, zápisy dluhů) nalezne ještě nejedna zmínka o městské měně a minci.

[138]) Tamže a z téhož pramene, fol. 106b.

[139]) V rkpe své práce Pražské groše a jejich drobné v nálezech moravských.

[140]) Tato formule svědčí i pro můj názor o tom, že v moravských městech nebyly peníze raženy nepřetržitě.

chovanou zprávou o brněnské mincovní činnosti 15. stol. je zápis Niklase Granera z vídeňské mincovny na ceduli pro potřeby směny a tavení rozličných mincí v t. zv. mikulovském kodexu.[141]) Cedule je kladena podle svého obsahu do let 1424—1427. V celé řadě položek se jmény a udáním ryzosti zrna a výše ceny je jako třináctá položka uvedeno: „Item die newen Prünner, die mein herr, herzog Albrecht slagen lët, pesten zu VI loten; pürt I mark umb XI ß V den, das lot XXI den." Podle analogie s položkou č. 10, která udává obsah černých husitských peněz na 5 lotů (psáno: V Lot) v téže ceně jako položka č. 13, soudí Schalk, že tu jde v údaji počtu lotů o chybu a že správně má býti „pesten zu V loten". Poněvadž pak čtyřhranné peníze s orlicí hladkou i šachovanou, s kroužky i písmeny N, R a S u hlavy mají podle Luschinových[142]) měření (naše byla provedena pouze čtrem a nejsou tedy směrodatná) jakost 293 a 304/1000, tedy něco málo méně a něco málo více než 5 lotů, které vyjádřeny v tisícinách se rovnají číslu 302,5/1000, odpovídají naprosto jakosti uvedené v Granerově zápise. Víme však již, že i mincovna v Olomouci měla dodržet zrno brněnské. A analogicky jistě i jiná města, pak-li opravdu v této době již razila. Nepomůže nám tedy přesný údaj o jakosti ve výběru, které jsou tyto mince, označené jako „nové brněnské, které dává razit můj pán, vévoda Albrecht." Albrecht dostal Moravu v léno r. 1423[143]) a na jaře r. 1424 přijel po prvé do Brna. Sem by se nejlépe hodilo i nové uspořádání vybíjení mincí, jimž, posunuli-li jsme dobu čtyřhranných peněz až do konce třicátých nebo do čtyřicátých let, by nejlépe odpovídaly ony kusy s písmeny N, R a S nad pravým křídlem orlice. Že byly tyto mince raženy před r. 1427 až 1430, kdy se ve vídeňské mincovně poprvé připomíná mincmistr Niclas unterm Himmel, [144]) toho svědectví je Niclasův fenik (Luschin č. 13), uložený v malém nálezu na moravsko- rakouském pomezí u Znojma, ražený na velmi dobře čitelném moravském čtyřhranném penízi s orlicí a písmenem S nad jejím pravým křídlem (Nohejlová č. 10; dnes ve sbírce Národního musea).[145])

I když si znovu uvědomujeme, že ani v Brně nebylo jistě mincováno nepřetržitě, že jistě těžké starosti jiné ražbu leckdy znemožňovaly, třebaže Albrechtova silná posádka od r. 1431 měla města hájit, že Albrecht sám pobyl v Brně delší čas až zase r. 1435 v době brněnského sjezdu, přece jen bylo Brno patrně hlavním dodavatelem drobné čtyřhranné mince moravské. Také pojem čísla a počtu moravského nebyl ani v této době zcela zapomenut, jak svědčí nadání Doroty vdovy po Mikuláši zlatníku, učiněné k oltáři Marie Magdaleny ve farním kostele v Brně 12. září 1427 v sumě 10 hřiven grošů pražských moravského čísla a počtu.[146]) Můžeme se také domýšleti, ve spojení s pozdějšími zprávami, že stížnosti na hojné dělání polských haléřů na mnohých místech v Čechách, Slezsku „i v Moravě"

[141]) Srovn. K. Schalk, Wiener Münzverhältnisse im ersten Viertel des 15. Jahrhunderts, Mit. d. Inst. f. öster. Geschichtsforchung IV., 1883, str. 593—600; zápis nahoře citovaný je otištěn na str. 597 č. 13.

Dr. Frant. Šujan, Dějepis města Brna, 2. vyd. 1928, str. 211 uvádí, že přípisem ze dne 27. března 1426 oznámil markrabě Albrecht městu Brnu, že sám zřídí mincovnu v Brně. Tuším, že tato zpráva je v nějaké souvislosti se zápisem Granerovým.

[142]) Viz nahoře str. 105.

[143]) B. Bretholz, Die Übergabe Mährens an Albrecht, Arch. f. Öst. Gesch. 80.

[144]) Luschin, Das Münzwesen in Österreich- im ausgehenden Mittelalter, 1914, str. 274—5.

[145]) Děkuji kol. Radoměrskému, který mně dal tuto minci k disposici pro její publikaci.

[146]) Archiv města Brna, regest Bretholzův z originálu tamže.

z kotlů a pánví, jimiž prý zchudili vydavatelé „nebožátka hlúpé Poláky" týká se pro Moravu hlavně Brna.[147])

Příští nám známá zpráva o ražbě města Brna je privilegium krále Ladislava, dosud, pokud je mně známo, nepublikované,[148]) jímž dne 19. července 1457 dává král Ladislav městu Brnu právo razit mince, peníze a haléře s obrazem znaku Moravy, jak byly v dobách minulých za předchůdců Ladislavových raženy, v obvyklé váze a vyzkoušené jakosti v dílnách královského domu v Brně, v němž byla již druhdy mince ražena. Je, tuším, zcela jasno, že „svoboda" ražby zde opravdu potvrzuje to, co bylo. Také o druhu ražených mincí nemůže být pochyb. A i ráz jejich je jasně popsán: v Brně byly raženy tehdy i dříve peníze a haléře se zemským znakem, šachovanou orlicí. Rozsah ražby staré i nové museli bychom namáhavě sestavovat podle množství mincí se šachovanou orlicí vyskytnuvších se v nálezech. Tu nám však dává nahlédnouti do vlastní mincovny zápis v městské knize brněnské r. 1469[149]) o vyrovnávání sporu brněnských mincířů. Čtyři z nich jsou výslovně jmenováni[150]) a vedle nich byli zaměstnáni současně ještě i jiní tovaryši. To je počet dosti značný a representuje živou mincovní práci, zvláště, zvídáme-li ze zápisu, že jeden z mincířů, Michel Gamlich, pracoval v Brně už někdy dříve s mincíři ze Svídnice. Od r. 1469[151]) opouštějí nás zprávy o brněnské mincovně nadobro, aniž dvě léta před tím vstoupilo v život privilegium císaře Fridricha z 19. června 1467 určené čtyřem hlavním městům moravským, Olomouci, Znojmu, Brnu a Jihlavě[152]) jako spojencům Zelenohorské jednoty v Čechách. Obě města dosud námi neuvedená, Jihlava a Znojmo, podílela se také na snaze hlavních měst, aby získala co největších svobod za své služby.

---

147) P a l a c k ý, Staří letopisové čeští, str. 98. Vyd. C h a r v á t o v o v Díle Frant. Palackého II., str. 95. Srovn. k tomu i další zprávu o vyrovnání brněnských mincířů r. 1469.

148) Archiv města Brna, podle fotografie prof. dr. J. Š e b á n k a, jemuž upřímně děkuji za upozornění na tuto listinu. Její hlavní část zní: damus et concedimus ad beneplacitum nostrum licenciam, ius, potestatem ac liberam facultatem numos cudendi, fabricandi et percuciendi publica forma cum insignibus Marchionatus Morauie sicut in Brunna precedentibus temporibus antecessorum nostrorum monetarii cudere, fabricare et percutere consueuerunt sed eos dumtaxat numos qui comuniter denarii nuncupantur atque halenses quos dummodo debiti et consueti ponderis sint et materie approbate volumus — ut officinis et locis domus nostre in Brunna in qua moneta olim cudi et fabricari solitum erat — expedite libereque utatur —.

149) Archiv města Brna, městská kniha č. 48 f. 394.

150) Niclas Mawthner, Niclas Klob, Filip Undfreitag a Michel Gamlich. Ve sporu Gamlicha proti ostatním šlo zřejmě o nějaké nařčení tohoto a svídnických mincířů druhými mincíři brněnskými v nějaké ne dosti jasné souvislosti i s mincíři krakovskými. Maně tu vyvstává otázka, nebyli-li Gamlich a svídničtí mincíři nějak účastni na napodobování polských mincí, jak uvádí výše citovaná zpráva Starých letopisů (srovn. pozn. č. 147). Rozhodně je tu nečekaně prokázáno nějaké spojení brněnské se svídnickou mincovnou.

151) Rok 1469 je v Čechách rokem velké mincovní reformy Jiříkovy, který na sněmu 5. června t. r. vyhlásil svůj slavný mincovní řád (srovn. J. S m o l í k, Pražské groše, str. 35). Staří letopisové (P a l a c k ý, l. c. str. 199) zapsali o tomto sněmu: „Téhož léta zůstáno na sněmu v Praze, aby král Jiří dělal groše české po XIV. penězích tak vážné, jako za krále Václava a peněz podvojní a haléřky s korunkami také. Neb za krále Jiřího několikrát se moneta měnila, a to s velikú škodú země (G, J, K, M). Morava však právě v těchto a příštích letech se dostává pod vliv uherský. Srovn. o tom dále v pozn. č. 168.

152) Jos. C h m e l, Regesten des deutschen Kaisers Friedrichs III., č. 5061. Na okraji tohoto zápisu je připsáno: „non exivit".

Pro podíl Jihlavy na ražbě mincí máme v 15. stol. svědectví poměrně chudá a dvojího druhu: mincovního materiálu a městských zápisů jihlavských. Z numismatického materiálu je obojí zachovaný druh velmi zajímavý. První je kontramarka podoby ježka na pražských groších[153]), památka peněžně - i právně-historicky neobyčejně zajímavá. Rada města Jihlavy označovala si kontramarkou, která je věrnou kopií městského znaku, ony pražské groše, které byly svou jakostí berné, týmž způsobem, jako to činila německá říšská města. Toto kontramarkování mohlo být výrazem oné snahy po udržení si dobré obchodní mince, jak se o ni zmiňuje Schwab,[154]) ale bylo i projevem naprosté neloyality k vlastnímu státu, vědomého přihlášení se k říši bez prostřednictví českého království. Bohužel, jihlavský archiv dosud mlčí o tomto překvapujícím zjevu, který dokazují spolu s hmotnými památkami samými i nálezy mincí, hlavně jejich rozložení.[155]) Nálezy z oko-

---

153) V. K a t z, Kontramarky na pražských groších, Praha 1927, str. 45; t ý ž, Ještě kontramarky na pražských groších, NČČsl. VI., str. 63—74; popisy nálezů v NČČsl. a hlavně má mapa nálezů pražských grošů s kontramarkou jihlavského ježka v Národním museu.

154) Dr. Em. S c h w a b, Nachrichten über die Münzstätte zu Iglau, Der Münzensammler 1934, str. 3—4. Nemohu, bohužel, plně souhlasit s dr. S c h w a b e m - a tím ani s dr. Fr. D w o r s c h a k e m, Der Geldumlauf l. c., str. 10—11 - který vidí doklady o městské minci a měně v zápisech:

1462: antiqua pecunia proti moneta communiter currens,

1464: antiqua moneta,

1466: 137 ß bone monete communis (při čemž jsou připomenuty i termíny: communis moneta montana, mince obíhající, staré groše, míšeňské groše, staré peníze, 25 kop starých českých),

1469: zlato: staré groše: míšeňské groše: minuta pecunia,

1470: staré groše: staré vídeňské: zlato, florény: pražské denáry: chebské peníze: lepší peníze.

Z těchto zpráv podle mého mínění neobstojí jako doklad městské měny nebo městské mince žádná. Dokonce i prvá Schwabova zpráva, které přiznávám ve spojení s dochovanými mincemi určitou průkaznost, může být vykládána dvojím způsobem:

1459: moneta, qua communiter in civitate nostra utimur.

Jasná je ze zpráv dr. Schwabem uvedených podle mého soudu jediná:

1463: 60 ß guter Münz Stadwährung zu Igla.

155) Pokud můžeme dnes zjistit, vyskytly se pražské groše s kontramarkou ježka v těchto nálezech: *Doubravce* u Bechyně (70.—80. léta 15. stol., N o h e j l o v á, NČČsl. VIII. 1932, str. 108 sl.); *Hradištku* n. Sáz. (konec vlády Václava IV., C a c h, III. Num. dopis z 15. VII. 1944); *Chválkovicích* u Humpolce r. 1914 (15. stol., V. K a t z, NČČsl. III., 1927, str. 212: *4 kusy)* a v květnu 1932 (15. stol., Jos. K o p á č, Museum v Humpolci, Zálesí XVII., 1937, str. 21); *Ledči n. Sáz.* (2. polovina 15. stol., C a s t e l i n, NČČsl. VI., 1930, str. 144 sl.); *Plačkově* u Humpolce (ok. 1430, N o h e j l o v á, NČČsl. XI.—XII., 1935/36, str. 110, *3 kusy); Strádonicích* u Berouna (konec 60. let 15. stol., N o h e j l o v á, NČČsl. XV., 1939, str. 74 sl., *2 kusy); Smrčku* na Chrudimsku (P e t r t y l, NČČsl. XIX., 1950 str. 197); *Zděšově* (zlomek nálezu, V e s e l ý, NČČsl. XIX., 1950, str. 238. V nálezech ve Starém Postřekově a Radkovicích v západních Čechách Václavův groš s kontramarkou ježka nikdy nebyl.

Takto sestavený přehled nálezů je velmi přesvědčivý: v devíti nálezech bylo nalezeno 15 grošů, kontramarkovaných značkou ježka. Všechny nálezy jsou v Čechách, z devíti pak sedm v těsné blízkosti Jihlavy. Zvláště nápadný je zjev, že v okolí Humpolce bylo na dvou místech nalezeno osm exemplářů, v Chválkovicích na dvakrát pět (4 + 1) a v Plačkově najednou tři. Těmi místy prošlo v době husitské několikrát vojsko obou stran a oběma směry. Tudy táhl od Jihlavy koncem r. 1421 Zikmund ke Kutné Hoře a tudy odtamtud i utíkal. Čtyři nálezy v Plačkově byly ukryty na různých okrajích téhož pole (srovn. N o h e j l o v á, NČČsl. XI.-XII., str. 110). Všechny tyto nálezy mohly být zakopány nebo ztraceny koncem r. 1421 nebo počátkem 1422, rozhodně pak před r. 1430. Tím je dán důkaz o tom, že pražské groše Václavovy byly označeny značkou ježka před tímto rokem.

lí Humpolce datují kontramarkování pražských grošů značkou ježka před rok 1430 ne-li do let 1420—21.[156])

Druhým dokladem mincovní činnosti v Jihlavě v údobí drobné mince moravské na čtyřhranných střížcích a se čtyřrázem jsou velmi vzácně dochované čtyřhranné ražby vlastní s obrazem t. zv. hladké orlice s písmenem I ve štítku na prsou. Znám celkem dva ne dost přesné záznamy o nálezech čtyřhranného peníze s písmenem I: v Oberhofen-Rabenschwand[157]) (zakopaném krátce po r. 1445) a v Něm. Záhoří u Miličína.[158]) V prvém případě citace i váha (0,35 g) ukazují na čtyřhranný moravský peníz, kdežto v druhém případě může jít zcela dobře o skutečný haléř s písmenem I na prsou orlice, bez ohledu na to, že autor po způsobu tehdejší doby označuje všechny české a moravské drobné mince 15. stol. nesprávným výrazem „haléř". Čtyřhranný haléř, „půlka", jihlavského rázu je totiž opravdu znám. Vím o jediném exempláři (miličínský haléř by byl druhým mně známým) ve sbírce p. dr I. L. Červinky (11×10 mm, váhy 0,195 g, nyní v Národním museu; *vyobr. tab. II., č. 21).* Jeho veliká vzácnost nabádá k opatrnosti. Poněvadž neznáme ani bezpečně doložených peněz (nummi) jihlavských na čtyřhranných střížcích, stejně jako neznáme ani čtyřhranných peněz ani čtyřhraných haléřů znojemských, pochybuji o tom, že zachovaný haléř je ražbou pravidelnou a svědectvím nějaké mincovní činnosti v Jihlavě před zavedením městských kruhových peněz, třebaže by nikterak nebyla vyloučena.[159])

Na bezpečnější půdu nás vedou kruhové peníze s orlicí a písmenem I v jejím prsním štítku, známé z četných nálezů mincí druhé poloviny 15. století. To je ona „městská mince" a „městská měna", o níž se zmiňují jihlavské městské knihy na konci padesátých a v šedesátých letech 15. století,[160]) a která je naprostou obdobou ražeb znojemských.[161])

Mincovní činnost města Znojma máme pro 15. stol. doloženu jak hmotnými památkami, tak písemnými prameny. Bohatství variant znojemských peněz svědčí jako u peněz jihlavských pro Jihlavu, že byly ve Znojmě raženy určitou řadu let kruhové peníze s písmenem Z v prsním štítku orlice. Haléře znojemské neznáme. Za to víme, kde bývala mincovna a máme písemné potvrzení ražby v privilegiu krále Jiřího[162]) z 20. března 1462, jímž král mezi jinými svobodami dovoluje znojemským, aby razili tutéž minci, jakou mincovali dříve, ještě po dobu jednoho roku, aby jim tak dopřál určitého zisku.[163]) Tu je tedy jasně dokázáno, že ve Znojmě razili kruhové peníze

156) Srovn. předch. pozn.

157) Dworschak, Num. Ztschft. 1920, str. 85. Srovn. naši pozn. č. 118.

158) Turnwald, NČČsl. III., str. 213.

159) Spíše bychom snad mohli — i tvarem orlice — vysvětlit tuto (nebo tyto) velmi vzácné památky jako kusy vzniklé prostým přeražením starých cizích mincí, tedy tak, jak vznikl nahoře citovaný velmi vzácný rakouský fenik Niclase unterm Himmel vyražením rakouského obrazu na neroztaveném čtyřhranném penízu moravském (srovn. pozn. 145 a příslušný text k ní).

160) Srovn. pozn. č. 154.

161) Obojí druh hlavně peněz jihlavských a znojemských je znám v řadě variant, svědectví to dlouholeté ražby. Chronologii obou řad bude třeba věnovat jednou bližší pozornost.

162) Archiv Národního musea, F. Znojmo-a (opis dr. V. Lukáše, jemuž srdečně za to děkuji). — Srovn. Fr. V. Peřinka, Znojemský okres, Vlastivěda moravská, Brno 1904, str. 133, kde je zároveň poukaz na Obrokovou ul. č. 177 jako bývalou mincovnu znojemskou.

163) „wie ir vorhin gemünzt, also dieselb Müntze machen und schlagen können und solches von Dato dessen auf ein Jahr, damit wir also etlicher massen ihren Nutz beförden."

s orlicí a písmenem Z již dříve, podle našeho mínění od čtyřicátých let, stejně jako Jihlava a stejně jako Brno.

Soudíme, že jak vlastní mincovní materiál tak dochované písemné zprávy dostačí, abychom mohli své poznámky o moravském mincovnictví uzavřít tímto přehledem: na Moravě se v prvé polovině 15. stol. (t. j. do šedesátých let) razila jen drobná mince nejprve čtyřhranná (do konce třicátých nebo do čtyřicátých let) pak kruhová. Ražba přešla z mincovny markrabské (za Jošta, Zikmunda a Albrechta) do správy a vlastnictví měst, v prvém údobí (t. j. do doby ok. 1440) Brna a Olomouce, v druhém údobí (t. j. do konce let šedesátých) Brna, Jihlavy a Znojma. Zpráva o městské měně olomoucké r. 1448 se může týkat starších čtyřhranných peněz[164]) a odkaz „starých mincí olomouckých" r. 1469[165]) mohl obsahovat peníze víc než 20 let starší. Neboť, kdybychom předpokládali i v Olomouci ražbu kruhových peněz od let čtyřicátých, které opravdu ražené a dochované mince bychom měli této městské mincovně přiřknouti? Ozve se sice zcela logicky myšlenka, nemůžeme-li hledat právě v penězích s IO pod korunkou hmotné doklady mincovní činnosti olomoucké, ale ačkoliv je tato myšlenka jakkoliv lákavá (zvláště ve spojení se jménem olomouckého biskupa Jana Železného, 1416—1430 i Jana Háze, 1450—1454), neobstojí kritickým námitkám. Ráz líce peněz s IO, právě tato písmena I a O pod korunkou bychom ve spojení s Olomoucí a biskupem Janem nemohli vysvětlit. Přidělit peníze s IO přímo biskupovi Janovi, jehož charakteristika by dovolovala vysvětlení, že po ražbě sáhl třeba bez jakéhokoliv privilegia,[166]) není možno pro obraz koruny nad IO. I tak světský biskup, jakým byl Jan Železný, by neopomenul použít nad zkratkou svého jména biskupské mitry.

Jak tedy do nahoře sestaveného přehledu moravského mincovnictví 15. století zařadit peníze s IO? Nezapomeňme na příbuznost jejich rubu s obrazem městských kruhových ražeb brněnských se šachovanou orlicí, jež, jak jsme viděli, byly raženy po r. 1439, tedy ve čtyřicátých, padesátých i šedesátých letech 15. století.[167])

164) Viz text k naší pozn. č. 137.

165) Pozn. č. 138 a text k ní.

166) Ostatně dostal r. 1423 od Zikmunda neslýchanou výsadu měnit statky biskupské i kapitulní za cizí. Srovn. F. V. Peřinka, Dějiny města Kroměříže, 1913, str. 72.

167) Ačkoliv nejsou naším úkolem úvahy o moravském mincovnictví druhé poloviny 15. stol., t. j. spíše doby, kdy po smrti krále Jiřího r. 1471 Morava byla od Čech oddělena až do r. 1490 pod panstvím uherského Matyáše Korvína, ozve se přirozeně i otázka, jak vypadalo moravské mincovnictví v těchto dvaceti létech. Jsme o tom zpraveni ještě hůře než o prvé polovině 15. století. Zdá se, že se král Jiří již při prvém větším pokusu o mincovní reformu r. 1460 rozhodl ražbu mince pokud možno zcentralisovat. Toho svědectví je nahoře uvedené jeho povolení ražby znojemským r. 1462 pouze na jeden rok. Sice pod tlakem politickým právě v šedesátých letech musel povolit samostatné mincování Janovi z Rožmberka jistě jako protiváhu císařem Fridrichem r. 1467 udělenému mincovnímu privilegiu Zelenohorské jednotě a městu Plzni (srovn. k tomu K. Castelin, Mincovna Zelenohorské jednoty v Plzni, Num. listy IV., str. 52 sl. a zprávy v rkp. Marešově a Světeckého, Historischer Nachrichten Bd. I. v Rožmberském archivu v Třeboni), ale tím spíše snažil se patrně o zmenšení počtu mincoven městských. Roku 1467 však čtyři hlavní města moravská odpadla od krále Jiřího a přidala se spolu s biskupem olomouckým Tasem k Zelenohorské jednotě. Ražba se zřejmě protáhla do konce let šedesátých a není vyloučeno, že neustala v moravských městech ani smrtí Jiříkovou, třebaže dnes neznáme žádnou písemnou zprávu o tom. Nálezy mincí — na Moravě ještě hůře zpracované než pro prvou polovinu století — takovou činnost sice nevylučují, ale nijak ji nevnucují. Přehled sestavený z 26 nálezů českých i moravských, popsaných v nálezovém katalogu Národního musea (z nichž velká část je publikována v Numismatickém časopise)

Nezapomeňme však také, že se tato příbuznost objevuje mimo nejúpravněji vyražený exemplář peněz s IO v kyjovském nálezu (č. 1), který je obrazem i technickým provedením — pokud můžeme posoudit z fotografií — nejblíže haléři s IO pod korunou a s křížem a čtyřmi ypsilony. Kresba lícního obrazu, korunky, písmen i křížků je téměř zcela shodná. Od tohoto krásně řezaného obrazu našeho č. 1 k nepečlivým kolkům dalším, zdá se nám být dlouhá cesta. Můžeme tedy myslit na ražbu delší dobu trvající a vyjádřenou oním velkým množstvím variant. Tuto myšlenku vyslovil první dr Castelin. Nepořádnost ražby, projevující se v častých dvojích úderech razícího kladiva na tutéž minci, v jednostrannosti, roztřepenosti okrajů, posunutí obrazu ze středu střížků, i prorážení obrazu z jedné strany na druhou, všechny tyto znaky přímo překotnosti ražby svědčí však proti jejímu delšímu trvání a ukazují ražbu bohatou, provedenou řadou razidel, ale spěšně a spíše v nevelkém časovém úseku. Maně vyvstává otázka, zda ona zmínka o svídnických mincířích v Brně[168]) nesouvisí nějak s ražbou peněz s IO a moravskou orlicí. Nenalezneme-li pak ani v budoucnosti bezpečné přidělení těchto ražeb do doby kolem r. 1430 a nedovolí-li nálezy, v nichž se tyto mince objevily datovat dobu jejich úkrytu a tím i vzniku a oběhu, jinak než do třicátých, nejvýše do čtyřicátých let, musí se ale, ve snaze abychom rozložili a zvážili pokud možno všechny možnosti, ozvat i myšlenka, nepatří-li tyto ražby na samý začátek kruhových peněz moravských a nejsou-li výrazem snah moravské šlechty po nápravě země po dlouhých bojích, snah, representovaných v prvé řadě zemským správcem moravským Janem Tovačovským z Cimburka jako hejtmanem a Janem Lomnickým jako podkomořím.[169]) Zůstává tedy, jak jsme přiznali hned v popisu kyjovského nálezu, nevyřešený rozpor mezi dvěma druhy pramenných svědectví, jež se nám nepodařilo uvést v soulad: svědectví rázu mincí s IO, jejich fabriky, vnější stránky a její příbuznosti, zkloubené se vzorem i metrologickými údaji proti dosud bezpečným pravidlům datování nálezů. Poukazuje-li obsah kyjovského nálezu k r. 1430 jako pravděpodobné době jeho ukrytí, poskytuje nám i historie tohoto města pevnou oporu. R. 1430 trpělo město Kyjov, v němž husité získali převahu a proti němuž už dříve vytáhl válečně i olomoucký biskup Jan Železný, tažením Prokopa Velikého. R. 1431 bylo dobyto Albrechtem Rakouským a zcela vypáleno.[170]) Není-li tu vzácná souhra obsahu nálezu a současných událostí?

---

a v rukopisu dr. I. L. Červinky, ukazuje, jak i Moravu od osmdesátých let pomalu a postupně ovládá česká drobná i hrubá mince Vladislava II. Uherská mince je v nálezech zastoupena nepatrně. Ke konečnému soudu bylo by však třeba zpracovat řadu moravských nálezů z 80. a 90. let 15. stol.

K našemu přehledu mohla jsem použít především těchto nálezů: v *Rouchovanech* z konce 80. let 15. stol., Nohejlová, NČČsl. XV., 1939, str. 77 sl.; *Kyjově* ok. r. 1470 podle zprávy dr. Červinky v uvedeném rukopisu; *Znosimi* I. z poloviny 60. let 15. stol., Mikš, NČČsl. XIX., str. 190—193; *Znosimi* II. z poloviny 60. let 15 stol., Mikš, tamže str. 193—194; *Šonově* z 80. let 15. stol., Pícha, tamže, str. 199—200; *Hostinném* z konce 15. stol., Mikš, tamže, str. 201—205; *Mělnice* r. 1500, Mikš, tamže, str. 205—211.

168) Srovn. pozn. č. 149 a 150.

169) Vysvětlovat písmena IO zkratkou křestního jména Jana z Cimburka nebo Jana z Lomnice by však bylo násilné: ani jeden nebyl skutečným knížetem, vladařem, ledaže by se byli chtěli vyrovnat Rožmberkům nebo že by byl Jan z Cimburka bral právo mince z titulu zemského správce. Ale i pak použití koruny a prvých písmen vlastního jména by bylo víc než překvapující.

170) Srovn. G. Wolny, Die Markgrafschaft Mähren (Topographie) IV., Brno 1838 str. 70; Jos. Klvaňa, Popis okres. hejtmanství kyjovského, Kyjov 1909, str. 13; K. Hlavinka, O starém Kyjově, Kyjov, okres. osvět. rada 1947.

Odmítáme-li vysvětlení peněz s IO jako ražeb markraběte Jošta, jemuž bychom mohli připsat i druhý typ těchto ražeb s křížem a ypsilony na rubu, mince, jež sama o sobě je nejblíže slezským haléřům 20. let 15. století, musíme si uvědomit ještě jeden nedostatek našich úvah: nevysvětlili jsme vzájemnou souvislost obou mincí, které mají týž lícní obraz, ale jejichž fabrika, metrologické údaje i příbuznost k rozličným a odchylným mincovním výrobkům je, pokud víme, různá.[171]) Nemohli-li jsme časové, váhové, jakostní a výskytové údaje vysvětliti jako dva rozličné druhy ražby téhož mincovního pána, které by byly nejlépe charakterisovány pojmy „slezský haléř" a „český peníz", pak nemůžeme prozatím vysvětlit věc jinak, než použitím obrazu jedné mince pro druhou pro napodobení, zjevem v prvé polovině 15. století velmi obvyklým, zvláště kolem rakouských feniků v podobě t. zv. Beischlagů. Jsme si při tom ovšem vědomi toho, že závislost by tu do jisté míry postupovala právě obráceně, že pozdější, lepší kruhový peníz by napodoboval starší horší haléř. Důležitý tu je i fakt, že nejlépe zachovaný a nejlépe vyražený peníz (č. 1) se nejspíše blíží svým zcela shodným lícem k t. zv. druhému typu, k haléři s IO a čtyřmi ypsilony. Jinak nepořádnost ražby by vysvětlení její napodobením nějakého vzoru jen podporovala.

Toto řešení, které nechává celou otázku bližšího určení dvou druhů peněz s IO pod korunou otevřenou, nás neuspokojuje. Vysvětlení rozporů v našich výkladech může však přinést jen další systematické studium nálezů a archivů moravských.

---

171) Znovu upozorňuji na to, že jsme nikdo z českých badatelů neměli možnost byť i jen shlédnout některý z originálů druhého typu peněz s IO a čtyřmi ypsilony. Snad i proto jsou naše závěry nejistější, než by byly, kdybychom mince ty znali z vlastního pozorování.

JOSEF PETRTYL:

NÁLEZY MINCÍ NA CHRUDIMSKU

Celkem máme na Chrudimsku registrováno 76 nálezů mincí: 13 římských, 9 z doby denárové, 30 grošových a 24 tolarových. Z toho se objevilo v Chrudimi 6 římských, 7 denárových, 9 grošových a 8 tolarových nálezů. K tomu se druží ještě asi 15—20 nálezů, jejichž okolnosti nejsou známy, ba nevíme ani jasně, jakého byly složení, pocházejí-li z různých nálezů či jsou-li někdy jedné provenience. Je to důsledek staršího způsobu pohodlné musejní inventarisace a katalogisace.

Topografický a historický význam nálezů.

Nálezový profil na Chrudimsku se jeví topograficky a historicky asi takto: Jižní díl Chrudimska, hornatější, v dřívějších dobách komunikačně málo přístupný, má nálezů daleko méně než severní rovinná část. Území chrudimské oblasti[1]) leželo kdysi mezi významnými dopravními spoji, mezi stezkou Haberskou, která probíhala vně nynějších okresních hranic, a stezkou Trstenickou, která zasahovala částečně svým dopravním ruchem v obchodní a hospodářské poměry Chrudimska a okolí.[2]) Mezi těmito stezkami se pne v historických dobách podružná síť místních komunikačních pásem, jež na příklad spojovaly Chrudim s Chrastí a Hlinskem, Chrast s Nasavrky a pod. Mnohdy právě nálezy mincí mohou dosvědčovat lépe existenci takové stezky než písemné památky.[3]) Je pak ovšem samozřejmé, že takové stezky měly i své trvání omezeno časově a přesunovaly se místopisně často jiným směrem. Dočasná linka je znamenána stopami uložených mincí. Okrajové jihozápadní pásmo Chrudimska je lemováno podél Haberské stezky nálezy brakteátů, jež se táhnou od moravských hranic až ke Kolínu. Byla to zřejmě ústupová cesta českého vojska po bitvě na Moravském poli.[4]) Podél cesty Chrudim—Chrast—Podlažice probíhá zase pruh nálezů grošových z 15. sto-

[1]) Oblast Chrudimska omezuji topograficky na území nynějšího okresu chrudimského a hlineckého a připojuji západní okraj okresu vysokomýtského, protože tvoří topografický celek.

[2]) Srovn. k tomu J. K. Hraše, Zemské stezky, strážnice a brány v Čechách. Nové Město n. Met. 1885. K. V. Adámek, Od Letovic vedla stezka k Mýtu a nikoli k Chrudimi. Časopis přátel starožitností čes. III, 1895, 84. Kl. Čermák, Zemské stezky z Moravy do Čech. Musejník Čáslavský I., 1913, 14. F. Černý, Poznámky k stezce Trstenické. Agrární archiv 1918, 104. J. V. Šimák, Ještě o Hrutově a stezce Trstenické. Český časopis histor. XXIII., 1917, 157. J. V. Šimák, Poznámky o stezce Trstenické. Agrární archiv 1919, 65. Ant. Tomíček, Stezka Trstenická a pole hrutovská. Litomyšl 1926. Polemika s touto prací v Časopise pro dějiny venkova 1927, 66. K. Dudka, Polička a zemská stezka Hrutovsko-Trstenická. Polička 1939.

[3]) Na př. velmi názorně jsou doloženy výskytem nálezu mincí stezky v okolí Chrasti. Podobně dokazují nálezy v povodí Chrudimky ve směru od Slatiňan k Železným horám a Doubravce existenci lokálních spojů mezi stezkou Trstenickou a Haberskou. Takovou byla stezka vedoucí z Chrasti přes Žumberk, Nasavrky, Střítež, jež navazovala na další větev od Slatiňan. U nich byla hradiště Žumberk, Hradiště u Nasavrk, Střítež, Práčov.

[4]) Z posledních nálezů možno uvést nález 11 brakteátů a 5 kusů sekaného stříbra ve váze 185 g ve Lhůtě u Chotěboře z roku 1943. Popis nálezu v tomto ročníku NČČsl.

letí (Smrček 1906), Mrákotín,[5]) Horka 1938,[6]) Hroubovice (1888), který pokračuje směrem ke Hlinsku a zasahuje hluboko na obě strany (Nasavrky 1909, Trhová Kamenice asi 1922, Posekanec u Skutče 1940,[7]) Hlinsko 1874[8]). A na tuto linii grošových nálezů navazují další lokality západně Nasavrk (Petříkovice 1940, Petrkov 1939).

Při sledování historického nálezového profilu uvidíme, jak a která místa byla frekventována a v které době, jak nález prokreslí danou dobu nebo její významnou událost. Římské mince jsou velmi sporadicky roztroušeny po celém území bez jakékoliv znatelné souvislosti, ale přesto se drží starých stezkových oblastí (Ochoz 1937, Tuněchody 1905, 1938, 1945, Broučkov?,[9]) Hrochův Týnec,[10]) Mířetice[11]) 1939). Denárové nálezy jsou velmi vzácné a drží se jen několika málo míst, starých stezek a sídlišť, na př. Chrudimi,[12]), Heřmanova Městce,[13]) Chrasti.[14]) Nálezy z doby tolarové se hromadí spíše podél spojovacích linií Chrast—Chrudim—Čáslav.

Tak se dostáváme přímo k historické topografii, jíž tolik pomáhá studium nálezů mincí a v níž nejdůležitější složkou je problém historických dopravních spojů. Trstenická stezka jistě zasahovala sever chrudimské oblasti. Zdá se, že stejně důležitá byla i stezka, nazývaná „pobočnì', jež vedla z Litomyšle ke Skutči a pak k Chrudimi a směřovala k Pardubicům. Po této stezce se dovážela hlavně uherská sůl. Zřejmě se pak ještě rozvětvovaly a vytvářely další pobočné stezky místního významu. Cesta Chrudim—Chrast, případně až Skuteč, má také své historické oprávnění. Zdá se, že tudy chtěl táhnouti na Moravu kníže Břetislav v r. 1055, než zemřel na chrudimském hradě, a snad i jeho nástupce Spytihněv.

Prohlédneme-li nálezy, poznáme i to, která stezka měla větší význam. Podle našich nálezů dávalo století 15. patrně přednost stezce na Chrast, protože nálezové pásmo pražských grošů Václava IV., dokonce ještě Vladislava II., habránků a tak zv. husitských haléřů se táhne v širokém pruhu podél stezky Chrudim—Chrast—Skuteč (Smrček dvakrát, Skuteč, Mrákotín, Horka).

Trstenická stezka má svou linii zastoupenou především řadou nálezů římských (Hrochův Týnec s nálezem ovšem problematické dokumentární hodnoty, Tuněchody třikrát, Chrudim čtyřikrát). Převážně se tam vyskytují v celém pruhu od Vraclavě až k Heřmanovu Městci nálezy z doby tolarové: Hrochův Týnec, Tuněchody, Chrudim, Morašice, Licomělice atd. Spojovací stezka mezi Trstenickou a Haberskou cestou, která si razila ještě jeden průlom kdesi přes Železné hory směrem na Chotěboř, je velmi málo historicky doložena. Nápadný je však zase pruh nálezů mezi Chrudimí a Železnými horami, který se drží přibližně jednoho směru. Z těchto nálezů patří

[5]) Vlastivědný sborník východočeský IV., 140.

[6]) NČČsl. XV., 59.

[7]) NČČsl. XVI.—XVII., 85.

[8]) Věstník chrudimský, příl. Posla z vých. Čech I., 1874, č. 2. K. V. Adámek, Sborník okresu hlineckého 1897, str. 40—1. Josef Poslt, Vlastivědný sborník východočeský IV., 140.

[9]) NČČsl. XI.—XII., 161.

[10]) M. Lüssner, Archeolog. zprávy z Chrudimska. Památky archeolog. II., 231. Zde byl ovšem v zámecké zahradě nalezen byzantský solidus, který mohl být ztracen náhodou a není tedy průkazem sídliště nebo stezky.

[11]) NČČsl. XV., 1940, 109.

[12]) Na př. nálezy z let 1857, 1867, 1922.

[13]) J. Smolík, Domácí nálezy českých denárů. Pam. arch. XVIII., 635.

[14]) Ed. Fiala, České denáry, Praha 1895, 200; denár vyobrazen na tab. XX., č. 31. Jde ovšem o denár 13. stol.

tři době grošové (Petrkov, Nasavrky, Trhová Kamenice), čtyři až pět době tolarové (Petříkovice, Podhůra, Skupice, Slatiňany dvakrát). Velice málo víme o dalších místních stezkách, na př. o stezce řestocké a horecké u Chrasti, která byla asi úsekem místní sítě kolem pobočné stezky.

Nesmíme ovšem ani z těchto nálezových pásem dělat ukvapené závěry. Vždyť mnohý z těchto nálezů neměl možná žádné historické souvislosti s krajovými komunikačními tepnami. Byl třebas jen důsledkem určitého sociálního, politického či hospodářského procesu, jaký probíhal v celé oblasti a nevyvěral jen z poměrů na některé spojovací stezce. Slabou stránkou každé historické dedukce z nálezového přehledu je, že pracujeme s něčím, co je stále neúplné, že známe z celého mosaikového obrazce jen několik základních kamenů a z této nedostatečné stavebnicové zásoby se pokoušíme sestavit a odhadnout přibližně celý historický obraz.

Pokud jde přímo o Chrudim, ze 34 nálezů mincí jich bylo objeveno ve vnitřním ohraženém městě (Staré město) pouze 14, kdežto v nových čtvrtích (podhradí) je jich dvacet. Souvisí to zřejmě s úpravou starších budov, jež se s výjimkou krajského soudu a hlavního kostela, z důvodů památkových neprovádí ve starších částech tak hluboko do základů, jako v novějších městských čtvrtích. Při studiu chrudimských místních nálezů musíme přihlížet k tomu, že se měnil historický katastr města, že dorůstal k větší rozloze, takže dnes každé město má rámec osídlení daleko větší, než mělo ve středověku nebo začátkem novověku. Proto počítám nálezy v blízkosti Chrudimě přímo do nálezové chrudimské oblasti, ať už jde o nález na Pumberkách (1,5 km severovýchodně) nebo v Píšťovech (2 km jihovýchodně), na Podhůře (3 km jižně). Tyto lokality nejsou samy o sobě nijak historicky významné a nálezy dají se vysvětlit pouze dějinnou souvislostí s městem Chrudimí. Většinou totiž ležely na místních stezkových spojích, které vyúsťovaly do chrudimského podhradí.

Při studiu nálezových okolností, jež historicky prokreslují výsledky naší práce, docházíme k dalším topografickým výkladům a rozborům. Mince a jejich výskyt v půdě nám často ukazují půdorys sídliště, jeho vývoj, vrstvy osídlení a fluktuaci obyvatelstva. Při tom musíme také sáhnout do starších katastrálních a pozemkových záznamů, abychom na příklad zjistili hranice zalesněné plochy, jejíž okraj je často dobrou topografickou a nálezovou pomůckou, zvláště byly-li blízko některé stezky. Jde tedy o velikost a rozmístění lesních ploch, jež většinou zasahovaly daleko hlouběji do dnešní obdělávané zemědělské půdy. Jak jsme zjistili, jsou okraje lesů vždycky dobrým vodítkem orientačním. Proto dnes nacházíme v poli celé nálezy, ačkoliv si nedovedeme podle dnešního stavu krajiny vysvětlit, jaký orientační bod mohl tehdejšího majetníka vábit, aby v nouzi uložil peníze do volného pole. Jinak byla rozcestí, mezníky, boží muka, staré mezní stromy, leccos už dnes neexistující, kdysi praktickými orientačními pomůckami pro uložení mincí. K takovým nálezům patří mince z Podhůry, pražské groše nalezené na poli u cihelny u Chrudimě r. 1946. Dobrou orientační pomůckou bývala také linie řečiště; víme sami, jak často se najdou při regulačních pracích staré mince. Do chrudimské speciální topografické literatury uvádějí topograficko-historické poznámky Lüssnerovy a Rybičkovy, otištěné většinou v Památkách archeologických, dále studie Č. Floriána, vydané buď samostatně, v Českém časopise historickém, v chrudimských místních časopisech a j., sborník Chrudimsko a Nasavrcko.[15])

[15]) Chrudimsko a Nasavrcko. I. díl 1906, II. 1909, III. 1912, IV. 1926, v rukopise připraven díl V. Dále viz studie Fr. Vacka, Chrudim do roku 1439, 1938, práce Fr. Teplého a j.

Lokalisace nálezů na Chrudimsku vypadá asi takto: Na poli bylo nalezeno na 30% všech nálezů mincí; jde většinou o místa, kde bylo možno uložit peníze, jelikož v jejich blízkosti probíhala místní stezka, byl mezník nebo je tehdy jasně označovalo pásmo lesů. Těžší je ovšem výklad nálezů mincí v lese (Horka, Skupice, Šamařov), tam pomůže jen bližší šetření topografické, oč vlastně v celém krajovém obraze jde. Byzantský solidus byl nalezen na příklad v zámeckém parku v Hrochově Týnci.[16]) V malé kuchyňské zahrádce byly nalezeny mince několikrát v Chrudimi, v Licibořicích a Petříkovicích. Jde většinou o pozemkový úsek zahrnutý do osídlené plochy až v novější době. I louka byla někdy místem nálezu mincí (Dolní Holetín). Tu se ovšem vyskytnou otázky, jak vysvětlit dokonce jeho objevení, protože se na loukách neprovádí hloubková práce, jsou-li loukami stálými. Velké procento nálezů bylo objeveno na zastavěných plochách. Jde buď o prvotní uložení mincí do půdy, z níž se dostávají pracemi při stavbě obytných nebo hospodářských budov (Chrudim, Střelecká ulice, novostavba býv. krajského soudu, hlavní kostel a j.), nebo o uložení druhotné přímo na některém místě budovy, pod prahem, ve sklípku, ve zdi, pod dlažbou a j. (Chrudim častěji, Mířetice, Hlinsko a j.)

Na Chrudimsku se zatím nestalo, že by bylo co nalezeno na místech, kde stávaly kdysi vsi, zničené na příklad za třicetileté války a už neobnovené pro nedostatek osidlovatelů.

Některé nálezy jsou vlastně průvodními listinami archeologických nálezových celků.[17]) I na Chrudimsku máme takové příklady, že mince jsou příměsí a že pomáhají poměrně přesně udávat dobové vročení. Na př. v Husově třídě byla v r. 1893 při kopání stoky nalezena kostra s esovitými kroužky stříbrem plátovanými. Její stáří udává přibližně denár Vratislava I., nalezený tam také.[18])

Profil nálezového rozvrstvení v městě Chrudimi je jistě nahodilejší, protože šlo o sídliště, kde na celé ploše byli nuceni obyvatelé někdy uschovávat svůj majetek v nebezpečí. Každý ukrýval podle toho, kde bydlel, kde se domníval, že je úkryt nejbezpečnější. Proto jsou nálezy roztroušeny po celém městě, po celé jeho původně zastavěné ploše. Mají veliký význam pro lokální topografii a lze jimi sledovat celé historické stavební vrstvy. Na dvou příkladech si to můžeme osvětlit. Umístění starého dominikánského kláštera, který byl za válek husitských zničen, není právě nejpřesnější. Přece si je však můžeme stavebně omezit dosti přesně nálezovým výskytem určitého druhu mincí. Je to také jedna z nejbohatších oblastí nálezů mincí v Chrudimi. O tom, jaké množství nálezů, hromadných i ojedinělých, se objevilo při stavbě krajského soudu, který byl postaven na místě jmenovaného kláštera, svědčí i přehledná nálezová zpráva, kterou podal M. Lüssner.[19]) Jde také o veliký rozsah časový, který ukazuje, že je tu více nálezů mincí, porůznu uložených nebo náhodně ztracených na staveništi, na němž do roku 1421 byl dominikánský klášter a po jehož vypálení tam byly vystavěny domy při hradbách č. 47, 48, 49, 17, 16.

[16]) M. Lüssner, Archeol. zprávy z Chrudimska. Pam. archeol. II., 231.

[17]) G. Skalský, Význam hmotných památek pro dějepisné bádání. Časopis Národního musea 1938. J. Štolba, Co nám vypráví poklad. Věstník Klubu čs. turistů, odb. Kolín, 1938, 16. R. Turek, České hradištní nálezy, datované mincemi. Slavia antiqua I., 1948, 485. R. Turek, České denáry jako datovací pomůcka archeologická. Num. listy III., 20. R. Turek, Nálezy českých denárů jako dějinné doklady. Num. listy V., 9.

[18]) Chrudimsko a Nasavrcko IV., 38.

[19]) Pam. arch. 1860 a j.

Druhým příkladem je hlavní kostel,[20]) který se rozrůstal z malé hradní kapličky v dnešní chrámový tvar, upravený goticky až v druhé polovině 19. století. Podle výskytu mincí poznáváme také, jak se rozšiřoval. V tomto případě je však nutno dbáti toho, že kolem kostela býval hřbitov a že jistě v jeho okolí se sporadicky najdou rozloženy milodary mrtvým, jež by mohly topograficky případně mýlit. Jedno z dalších starých sídlišť Chrudimě — nynější kostel sv. Kříže se stejnojmenným hřbitovem — má samozřejmě také své nálezy.[21]) A zase to nejsou hromadné nálezy, nýbrž jde jen o jednotlivé mince, které udávají přibližně čas a pomáhají při určování doby.

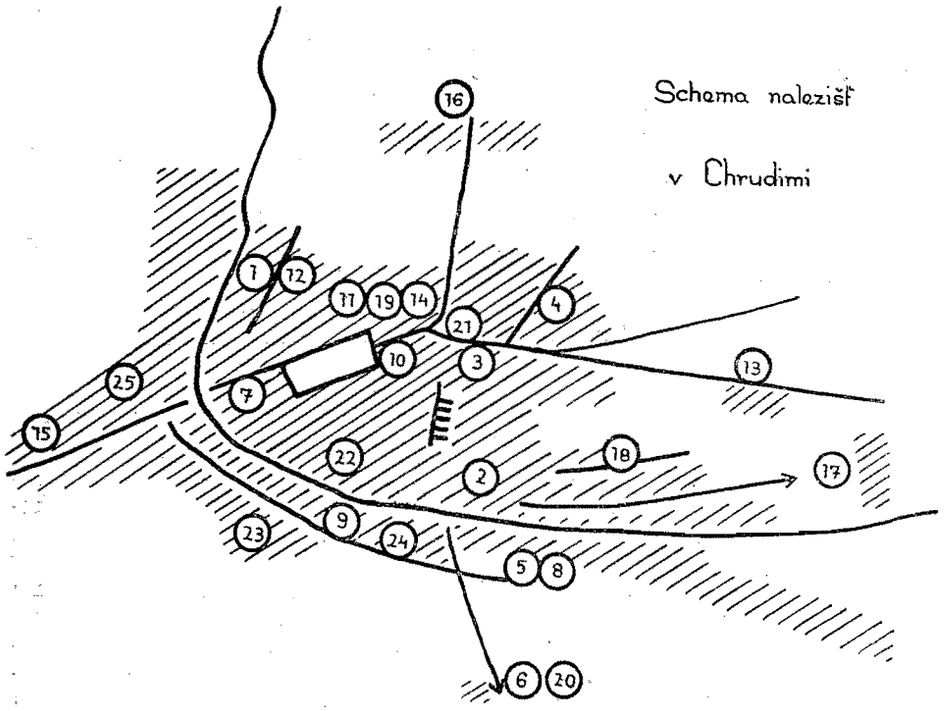

Historie se dá dobře stopovat i ze sporadických nálezů. 13. února 1465 se vypravil uherský král Matyáš s vojskem do Čech, táhl přes Litomyšl, Vysoké Mýto k Hrochovu Týnci. 19. února přitáhl k Chrudimi, téhož dne byl v městě na své výzvědné cestě zajat. Protože nebyl svým ústrojem nijak nápadný a mluvil dobře česky, byl propuštěn. Od Chrudimě pak postupovalo vojsko k Heřmanovu Městci, který vypálilo. Pak se dostal Matyáš k Vilémovu, kde byl Jiříkem z Poděbrad donucen k smíru. Ještě jednou se pak objevil Matyáš u Chrudimě, a to na jaře r. 1470, kdy vnikl přes Moravskou Třebovou do Čech a táhl na Kutnou Horu. Snad z některého toho tažení pochází Matyášův dukát, nalezený u Chrudimě.[22]) Protože jde jen o nález jednotlivé mince, může to být náhoda, takže lze mluvit jen o pravděpodobné nálezové provenienci.

[20]) L. c. v pozn. 19.
[21]) M. Lüssner, Kostel sv. Kříže v Chrudimi. Pam. arch. 1868.
[22]) Udáno jen podle písemných záznamů z musejní knihy darů.

Hospodářský a sociální význam nálezů.

Ze sociografického rozboru nálezu vyplývá mnohé poučení, jestliže sledujeme bedlivě nálezovou strukturu a nálezové okolnosti,[23]) které nám vykládají docela jasně podmínky, za nichž došlo k thesauraci mincí do určitého úkrytu. Heuristická hodnota nálezových okolností se dá srovnat, jak už podotkl J. Skutil,[24]) s obdobnou funkcí nálezových okolností v archeologii.

První a hlavní nálezovou okolností je umístění nálezu, protože z něho můžeme vyčíst, proč byl uložen a jaké složky působily k thesauraci mincí. Poznáváme tím historický profil nálezu. Z umístění thesaurovaných peněz poznáme pak i mnoho hospodářských a sociálních okolností, které plynou zase ze zjištění, o jaký druh mince běží a o jak velký depot.[25]) Pak nám ovšem kromě otázky: Kde? vychází pro naši úvahu ještě několik dalších otázek: Proč? Kdy a za jakých okolností? V čem? Kolik?

Otázku: Proč? snadno zodpovíme skoro ve všech případech rozborem a datováním nálezu. Politické události, převraty, nebezpečí, zejména válečné, vyvolávaly okolnosti, které se pevně zaznamenávaly do země thesaurováním volných peněz. Pohnutkami byla obava, aby majitel nepřišel o své peníze a aby případně, až nebezpečí přejde, mohl je zase vyzvednout. Na tuto otázku dostane se nám i odpovědí, které odhalují poměry peněžní a hospodářské v dané době a v určité oblasti, intensitu, směr a druh obchodu, jejž dotyčná oblast prováděla s okolními územími nebo který probíhal určitým krajem. Studium těchto otázek v krajovém nálezovém katastru je velmi důležité, protože nejde jen o obecnou historii peněžnictví a směnných prostředků, nýbrž i o lokální otázky, jak který kraj byl prosycen cizím oběživem, jež prolínalo pak i do našeho obchodního, finančního a vůbec hospodářského života, nebo o určité hospodářské a sociální výkyvy, jak se jeví z poznání nálezových depotů. Každý nález mincí je tedy důležitým pramenem historicko-sociologického studia, ať už běží o nepatrný majetek žebrákův, obsahující jen malé hodnoty, nebo o rodinný poklad s dukáty a tolary, o obchodníkovu peněžní zásobu, kterou musel z jakýchkoliv důvodů ukrýt, nebo o skromnější zisk sedláka, který byl okolnostmi donucen svěřit své peníze zemi. Sociální reflexy měnových a vůbec hospodářských poměrů se vždycky jeví i v složení nálezů. Proto je důležité zjistit, jaké je toto složení nálezu, jaké druhy mincí a nominály se tam vyskytují. Z chrudimské oblasti známe na příklad i majetek žebráka. U hlavy jedné kostry, objevené při kopání základů vyšší hospodářské školy v Chrudimi na části zrušeného hřbitova svatomichalského (1893) bylo nalezeno 13 drobných mincí, jejichž časové rozpětí sahá od 1638 do 1721. I když jde o mince značného rozpětí časového, přece podle nominálů lze usuzovat, že šlo o žebráka, jemuž byl dán celý jeho majetek do hrobu, protože asi zemřel morem. Takový nález má také svou cenu jako sociálně hospodářský dokument, i když jde jen o několik drobných mincí (půlkrejcary, trojníky).

Kraj, jeho bohatství, složky hospodářského a sociálního vývoje se podílejí podstatně na tomto studiu. Chrudim byla městem bohatým, její

[23]) J. Skutil, O okolnostech moravských numismatických nálezů. Num. listy II., 1947. Em. Nohejlová-Prátová, Nálezové okolnosti českých „pokladů" ze středověku a novověku. Časopis národního musea 1947. J. Petrtyl, Nálezové okolnosti numismatických pokladů v lidové tradici. Num. listy IV., 1949.
[24]) L. c. v pozn. 23.
[25]) Pro bližší studium této otázky odkazují na citované práce Em. Nohejlové-Prátové a J. Skutila.

práva obchodní a hospodářská se rozrůstala průběhem středověku od 13. století, kdy se stala hrazeným městem a privilegovaným tržním střediskem krajovým. Sice ji postihly v polovině 16. století za Ferdinanda I. majetkové konfiskace, ale její moc znovu rostla jako ústředního města chrudimského kraje. Bohatství její pramenilo nejen z obchodu, ale hlavně ze zemědělské prvovýroby. Ještě dodnes jsou v Chrudimi uprostřed města velké, staré dvorce hospodářské, které dosvědčují, že chrudimská předměstí dodávala zlato, chléb i krev stísněnému jinak městu v hradbách. Chrudimské víno soudobí znalci sice nijak nechválili, ale chovatelsky se uplatňovalo Chrudimsko velmi intensivně (proslulý chov koní). Obchod a zemědělství přinášely tedy Chrudimi možnosti, aby v čas válečného nebezpečí mohli její měšťané ukrývat slušné majetkové částky. Teprve ve století 17., kdy bylo město pro svou vyloženě protihabsburskou politiku zle postiženo novými konfiskacemi, Chrudim už hospodářsky jako město jen živoří. Větší nálezy z doby kolem r. 1700 již tam nejsou. Spíše kvetoucí řestocký statek měl možnosti dokonce dvakrát uschovat své volné peníze pro jistotu v zemi. Na Chrudimsku se v leckterých nálezech projevuje vliv cizí kolonisace, jež za posledních Přemyslovců zasáhla Českomoravskou vysočinu. K nim se druží i problémy vnitřní osidlovací politiky, jakou prováděl v chrudimském kraji na příklad klášter vilémovský, jemuž patřila v 11. století vedle újezdu bojanovského i oblast kolem Havlíčkova Brodu. Tak bohatly pomalu i původně poměrně chudé kláštery, jakým byl na příklad známý benediktinský klášter v Podlažicích.

S hospodářsko-sociálními hledisky dobovými souvisí úzce velikost nálezů. Je velmi málo nálezů, které by se daly nazvat po stránce hospodářsko-finanční poklady, které by representovaly veliké reservní jmění, uložené jen příležitostně do země.[26]) Většina nálezů — přirozeně i chrudimských — je průměrné velikosti, někdy až finančně nepatrné. Ale i majitel malého „pokladu" měl o své peníze stejné obavy jako majetník zlatých mincí. Jenže sociálně výše stojící vrstvy měly vždy lepší možnosti ukrýt své peníze a zdá se, že i lepší příležitost nebo možnost thesaurovaný poklad znovu vyzvednout. Soudíme tak podle toho, že peníze uschovávaly jistě spíše vrstvy majetné než sociálně slabší. V nálezové registraci se vyskytá více nálezů hodnotou malých a středních a procento větších částek uložených v zemi je malé.

Při posuzování otázky velikosti nálezu, musíme si uvědomit, že mnoho nálezů nacházíme roztříštěných, rozházených orbou po poli, takže se pravidelně dvakrát za rok najde nějaká menší částka z ukrytého depotu. Velikost nálezu může znamenat jak výši peněžní částky uložené, tak i množství mincí objevených při nálezu. Oba pojmy kryjí se jen tehdy, když se naráz objeví celá uschovaná částka. Případ nálezu, který byl rozorán po celém poli, se objevil u Chrudimi r. 1947. U chrudimské cihelny se našlo 22 pražských

[26]) Takový byl jistě nález u Kamenice n. Lipou, kde se objevilo na 500 zlatých mincí ve váze téměř 2 kg. Nebo známý nález zlatých duhovek u Podmokel (roku 1771, váhy 40 kg), plzeňský objev v roce 1912 (na 1000 zlatých mincí z počátku třicetileté války), v Třešti na Moravě (1915, 11 kg stříbra, téměř 3 kg zlata), nález v Košicích v roce 1935 (2923 zlatých ražeb ve váze asi 11 kg) a j. Srv. Em. Nohejlová-Prátová, Košický poklad. Sborník Národního musea v Praze sv. III., 1948. V těchto nálezech zlatých ražeb obyčejně jde sice o veliký majetek, ale numismatická hodnota neodpovídá vždycky peněžní ceně. Jak vysvětluje Jan Fried, Zlaté poklady, Vlast. sborník česk. jihových. 1925, šlo u pokladu z Kamenice n. L. o úschovu velikého jmění v době, kdy město v roce 1618 bylo vydrancováno a zpustošeno H. Dampierrem. Košický poklad byl také ukryt v době válečného nebezpečí mezi lety 1682—85.

grošů Václava II. a Václava IV. Je to především velmi nepatrná částka, kterou málokdy nalezneme v podobných grošových nálezech na Pardubicku, Hlinecku, Jihlavsku, Humpolecku a jinde. Grošové nálezy obsahují obyčejně celé kopy a nikoliv jejich zlomky. Hlavní důvod, jenž vede k soudu, že tento nález není celkem, je porušená chronologická řada v grošových ražbách. Šlo tu zřejmě o veliké depot, jehož rozsah se pohyboval mezi lety 1300 až 1400 a měly tam být jistě ražby z celé této doby. Taková částka se asi shromažďovala již po dlouhou dobu k thesauračnímu účelu. Patrně tedy nešlo o náhodné, rychlé a nutné uložení běžného výdejného jmění, nýbrž o thesauraci reservního kapitálu, který se projevuje v našich nálezech částkou podstatně větší, ucelenější než náhodná uložení běžného jmění z okamžité nutnosti. Ucelenost oběživa pak spočívá také v tom, že nález hromadilo více generací, než se dostal do země. Snad příští doba objeví pokračování tohoto chrudimského nálezu.

Kromě hromadných nálezů se objevují ještě roztroušené mince po celém nálezovém katastru. Na Chrudimsku se tak našly antické mince, několik cizích zlatých ražeb, jetonů a drobných mincí.[27]) Jejich nálezovou oblastí je okolí cest nebo obytné budovy. Tak byl v našem kraji nalezen byzantský solidus Justina I. ze VI. století, tři aurei, dva Zikmundovy dukáty a jeden Matyášův uherský dukát.

V chrudimských nálezech, jako ve většině našich českých nálezů, se vyskytuje jen málo zlatých mincí. Běží většinou o sporadický výskyt zlatých ražeb. Z nich lze vyjmenovat kromě výše zmíněných zlatých mincí ještě nález u Medlešic, objevený při úpravě silnice r. 1932, který přinesl v zemi volně vložené tři dukáty (svob. město Zwolle 1654, Geldry 1649, biskupství vratislavské, Jakub ze Salzy 1529), dále dukát z r. 1634 z nizozemských provincií, nalezený v Heřmanově Městci, neznámo za jakých okolností.[28])

Nálezy v jednotlivých údobích peněžního vývoje.

S velikostí nálezu souvisí také historický druh mincí, zastoupených v nálezu. Přibližně jsem tento nástin podal pro Chrudimsko na připojené mapce, aspoň u největších nálezů.

Nálezové rozpětí antických mincí v našem kraji je vzhledem k nalezenému počtu mincí velice široké: od římského aureu Augustova (27 př. Kr. — 14 po Kr.)[29]) až k byzantskému solidu Justina I. (518—527).[30])

V denárových nálezech můžeme uvést denáry Vratislava II. z okolí Heřmanova Městce,[31]) dále časté nálezy chrudimské z doby Vratislava II. a Vladislava II.[32]) denár Břetislava I. ze Široké ulice č. 115 z r. 1857,[33]) drob-

[27]) Srovn. i další literaturu o chrudimských nálezech drobnějších: Střelecká ulice v Chrudimi v roce 1857 (M. Lüssner, Zpráva o starožitných věcech během roku 1857 v městě Chrudimi a v okolí vykopaných, Pam. arch. 1859. Fr. Pochobradský, Staré domy chrudimské, Vlastivědný sborník východočeský I., 62). Sv. Kříž: Nepopsaná římská císařská mince, Vlast. sborník východočeský I., 62.

[28]) Sběratel 1937, 21.

[29]) Nalezen na Podhůře, sicilská ražba. Ed. Fiala, Věstník Num. spol. čs., str. 149.

[30]) L. c. Pam. arch. II., 231.

[31]) J. Smolík, Pam. arch. 18, 635.

[32]) M. Lüssner, Pam. arch. 1868.

[33]) Pam. arch. 1858. Chrud. a Nas. IV., 39. Běží asi o minci, která byla hlášena v ČČM 1894, 610 jako dar Edv. Hajzla, ředitele libického cukrovaru, s označením naleziště v Chrudimi.

né denáry z nálezové oblasti hlavního kostela a bývalého dominikánského kláštera, konečně i denáry Přemysla II. z Chrasti.[34])

R. Turek[35]) si všiml denárových nálezů chrudimských, zvláště z 11. století, a dokazuje, že mohlo dojít k uložení mincí i v době poměrně klidné. Zdá se, že chrudimský i heřmanoměstecký nález lze vysvětlit funkcí hradiště, kde se soustřeďovala česká branná hotovost k chystaným vojenským

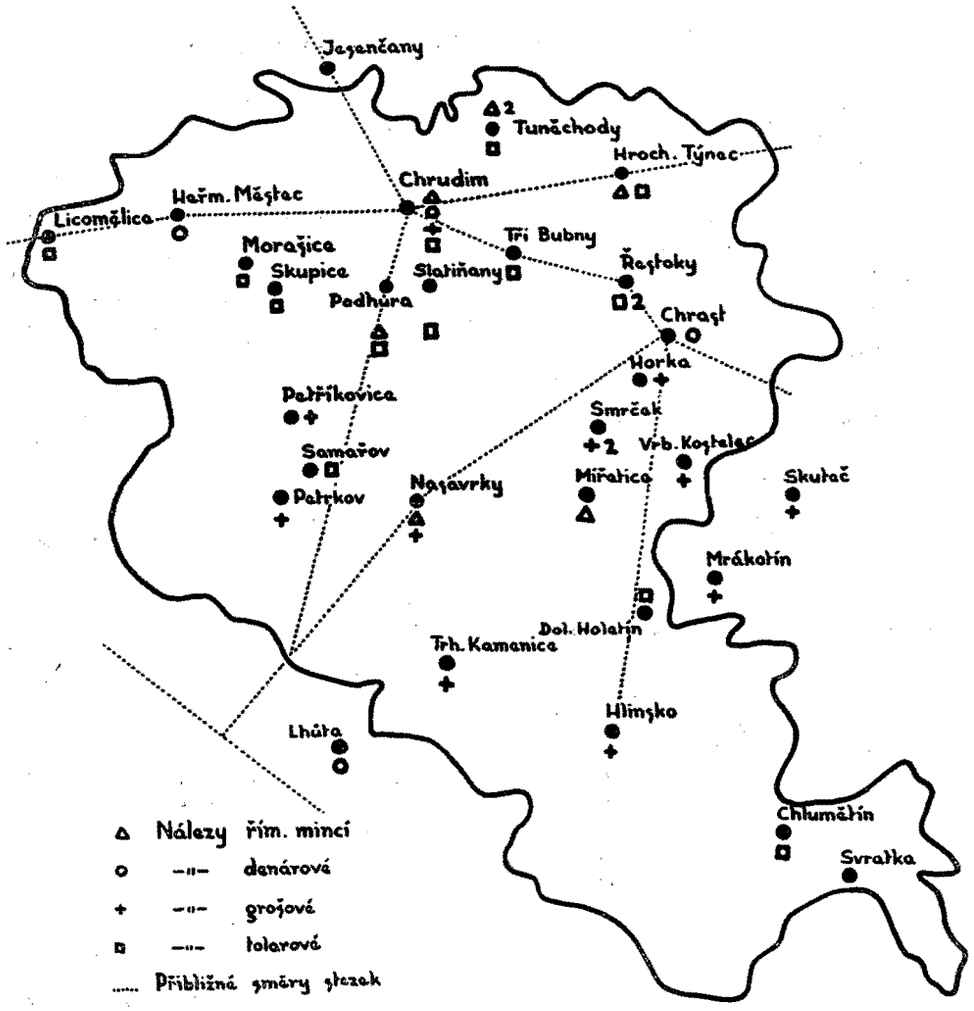

podnikům, třebas i do vzdálených zemí.[36]) Důležitý pro numismatické bádání je nález denárů knížete Bedřicha a Konráda Oty r. 1922 ve Střelecké

[34]) Podle přidělení G. Skalského, Ražba dvoustranných denárů v Čechách v době brakteátové. NČČsl. XV., 23.

[35]) R. Turek, l. c., Num. listy V., 9 a n.

[36]) K thesauraci obou nálezů došlo asi těsně před výpravou českého vojska do Rakous, která skončila vítězstvím u Mailberka roku 1082; nález byl datován do let 1050—1086.

ulici v Chrudimi.[37]) Byl uložen ve druhém vládním období knížete Bedřicha. Tento nález výrazně charakterisuje hospodářské poměry doby, v níž byl uložen v chrudimském podhradí. Ukazuje nedostatek cizího oběživa. Je svědkem — spolu s celou serií dobových nálezů ze soběslavské a vladislavské doby — toho, že české země měly tehdy nepatrné obchodní a hospodářské styky s cizími trhy, že byly obchodně a hospodářsky celkem uzavřeny. To zhoršovalo ještě hospodářskou situaci a vedlo k dalšímu vykořisťování mincovního regálu.[38])

Grošové nálezy mají složení jako ve všech krajích Čech, zvláště jihovýchodních, v oblasti humpolecké a jihlavské (Plačkov u Humpolce, kde došlo k dvojímu nálezu,[39]) na Pardubicku u Starých Jesenčan,[40]) na Litomyšlsku, na Skutečsku u Posekance,[41]) Zrnětín na Trstenické stezce[42]) a jinde. Drobnější nálezy jsou depoty pražských grošů a menších ražeb nalezené v Chrudimi, v Hroubovicích, Nasavrkách, Trhové Kamenici, Hlinsku, Licibořicích, Petrkově a jinde. Z pozdní grošové doby je nález na Pumberkách u Chrudimě, kde byly ražby z údobí Vladislava II. až Ferdinanda I., a významný nález stříbrných mincí ve váze 6 kg z Hrochova Týnce r. 1882.[43])

15. století je zastoupeno nálezy hlavně v jihovýchodní části našeho kraje a všechny ukazují, jak neurovnané poměry panovaly v našich zemích v době válek husitských a jak hluboké odezvy hospodářsko finanční měly ještě v druhé polovině 15. století. Je však kupodivu, jak poměrně málo se zrcadlí husitská revoluce v nálezech mincí na Chrudimsku. R. 1421 podnikli chrudimští husité výpravu na práčovský klášter, Žižka táhl od Žlebů k Lichnici, spojil se s Pražany a přitáhl k Chrudimi, jež se 26. dubna 1421 vzdala.[44]) Pak dobyl benediktinského kláštera v Podlažicích, táhl k Luži, na Rychmburk a k Poličce. Také Zikmundovy výpravy do Čech mohly se projevit výrazněji v chrudimských nálezech.

Nálezy u Smrčku ukazují svým počtem rakouských a bavorských feniků, jejich převahou nad počtem českých ražeb (10:1) jasně, jak české země v polovině 15. století trpěly zřejmým přívalem cizí drobné a nehodnotné mince. Nepopsán byl dosud druhý nález u Smrčku s grošem kontramarkovaným „ježkem".[45]) Svým složením se řadí ke všem nálezům z poloviny 15. století, ať už husitskými ražbami pražských grošů Václava IV. či tak zv. husitskými haléři, rakouskými feniky, bavorskými a solnohradskými haléři. K většímu množství nálezišť, kde se objevila kontramarka „ježka", připisovaná asi právem zněmčelé Jihlavě,[46]) přibývá tak další doklad jako svědek odvážné troufalosti jihlavských německých měšťanů, jejichž město bylo svými právy takřka státem ve státě. U těchto nálezů právě nejdůležitější a nejprůkaznější složkou je, že se tato kontramarka objevuje v pros-

[37]) Ed. Fiala, Denáry Fridricha a Kunrata Otty, Věstník Num. spol. čs. č. 7, 153. J. Petrtyl, Denár knížete Bedřicha, typ F. XVIII., 16, Num. listy III., 73. R. Turek tento nález ve své studii neuvádí.

[38]) Srovn. bližší výklad hospodářsko historický u G. Skalského, Jak došlo v Čechách k ražbě brakteátů. Num. listy I., 57. Viz citovanou literaturu.

[39]) NČČsl. XI.—XII., 110.

[40]) NČČsl. XI.—XII., 100.

[41]) NČČsl. XVI.—XVII., 85.

[42]) NČČsl. XI.—XII., 96.

[43]) J. Smolík, Nález mincí a jejich vysvětlení. Pam. arch. 1882, 49.

[44]) Vlast. sborník východočeský II., 50.

[45]) Popis v tomto ročníku NČČsl.

[46]) V. Katz, Kontramarky na pražských groších, 1927, č. 50.

toru obchodního vlivu Jihlavska, na př. Koberovice u Humpolce,[47]) Ledeč nad Sázavou,[48]) Doubravka u Bechyně,[49]) Plačkov u Humpolce,[50]) Hradištko n. Sáz.[51]) Nálezům u Smrčku podobný byl nález z Horky (1938).[52]) Em. Nohejlová-Prátová zhodnotila význam tohoto nálezu tím, že pomohl datovat tak zv. husitské peníze se čtyřrázem do doby před r. 1430.

Tolarové údobí je hojně zastoupeno v chrudimském nálezovém katastru. Typologicky poměrně bohatý na drobné české ražby 15. a 16. století byl nález v Petříkovicích v dobovém rozpětí od Vladislava Jagelonského až k Rudolfu II.[53]) Obsahoval většinou drobné české oběživo, ale se značnou příměsí cizích ražeb, na př. solnohradských feniků a j. Při bourání domu čp. 115/III v Chrudimi se objevil zřejmě zlomek nálezu z přelomu 16. a 17. století se záplavou dvoukrejcarových ražeb německých svobodných měst, císařských hradů, biskupství a hrabství (Friedberg, Solms-Lich-Hohen-Solms, Waldeck, Hanau-Lichtenberg, Worms a j.). Tyto cizí mince počtem naprosto zatlačují dva varianty pražského groše Vladislava II., tři české ražby Maxmiliána II. a čtyři české mince Rudolfa II. Právě z této kusosti a z nezřetelných průvodních nálezových okolností je jasné, že jde pouze o zlomek, z něhož si neznámý sběratel nebo objevitel vybral asi řady českých ražeb ze 16. století. Podobné soubory českých i cizích mincí, jak souběžně u nás obíhaly, zachycuje na př. nález z Chlumětína z počátku 17. století[54]) a nález z Řestok z konce 17. století s velikou příměsí rakouských, tyrolských a štýrských ražeb.[55]) Ve Skupici bylo nalezeno 25 mincí z doby kolem r. 1600, mezi nimiž nebyla žádná cizí mince kromě běžných dvoukrejcarů německých území. Podobný nález drobné dobové mince je z Tuněchod, z přelomu 16. a 17. století neúplný nález z Březinky u Morašic, z 2. poloviny 17. století ve Slatiňanech. V nálezu v Samařově se mísí české, moravské a slezské ražby Ferdinanda II. s rakouskými a hornoněmeckými mincemi většinou nízkého nominálu; největší mincí tam byl malý groš z r. 1598, většina ražeb byly krejcary. Léta 20. a 30. 17. století jsou zastoupena nálezem v Licoměřicích, v němž jsou zase ražby české (Ferdinanda II.) v menšině proti mincím cizím. Velmi zajímavý je nález na Podhůře u Chrudimě (1895)[56]) s velikým množstvím kiprových brunšvických grošíků (tak zv. průpovědních).

Válka třicetiletá zanechávala po sobě zakopaný majetek domácích lidí i cizích vojáků. U těchto ovšem nešlo pravděpodobně o majetek úmyslně uschovaný; podle všeho se jejich peníze dostaly některému domácímu člověku, který je pak skryl. Víme totiž dobře ze záznamů, jak leckterý loupeživý vojín zmizel v chrudimském okolí zabit popuzenými venkovany. Průchody císařských i cizích vojsk chrudimským kraje byly v této době velice časté. Na přelomu let 1620—21 táhl Chrudimskem oddíl polských vojínů za velení Batyckého, Buquoy vedl svá vojska také tudy na Moravu a pak

[47]) NČČsl. III., 212.
[48]) NČČsl. VI., 144.
[49]) NČČsl. VIII., 109.
[50]) NČČsl. XI.—XII., 110.
[51]) Num. dopis III., 1944.
[52]) NČČsl. XV., 59.
[53]) Popis v tomto ročníku NČČsl.
[54]) NČČsl. II., 134.
[55]) NČČsl. VIII., 125. Vlast. sborník východočeský IV., 140.
[56]) J. Smolík, Nález mincí v Podhůře. Pam. arch. 1897, 453.

ještě Rudolf z Tiefenbachu. Začátkem r. 1621 byla v Chrudimi zpupná a loupeživá setnina saského vojska, na niž bylo mnoho stížností. Je pochopitelné, že tato vojska — aspoň v prvních dobách — táhla častěji bohatšími kraji a že se tam více ukládaly peníze do úkrytů, než se dálo v jižní hornaté a chudé části chrudimské oblasti, která byla také tíže přístupna. Připomeneme-li si aspoň zhruba pohyby a průchod vojska chrudimským územím v této době, pochopíme také velikou pestrost nálezů, která přináší s sebou potíže při určování mincí z doby třicetileté války. V březnu 1622 přitáhlo 1000 císařských kyrysníků do Chrudimě a nechovalo se k obyvatelstvu nijak přátelsky, jak svědčí soudobé zprávy; vojáci odjeli směrem ke Kolínu přes Heřmanův Městec (nález v Licoměřicích). Pak došlo v červenci téhož roku k dalšímu obsazení Chrudimska císařským vojskem; tři setniny z Přelouče, Bohdanče a z Pardubic táhly tudy k Luži a na Trhovou Kamenici. Dačický vypravuje,[57]) že na Chrudimsku došlo r. 1624 k střetnutí sedláků s loupežícím vojskem. Při reformačních akcích byl v Chrudimi posádkou pluk jízdy Petra Ferrariho, r. 1627 vojáci Collaltovští, kteří také zle vymáhali výpalné; v letech třicátých pak vojsko Trotzovo. Cizí vojsko, především saské jako spojenec Švédů, se objevilo v Chrudimi až r. 1631. R. 1633 řádili zde Trčkovi dragouni, jimž jenom Chrudim musela odvádět týdně přes 500 zl. R. 1639 přitáhli Švédové od Havlíčkova Brodu. Proti nim byli vypravení z Prahy Chorvati, kteří doničili — hlavně na úrodě — co ušlo Švédům. Lidé prchali z usedlostí, nebylo úrody, nebylo dobytka. V pardubických knihách purkrechtních jsou časté poznámky: „Dobytek hovězí žádný, jelikož od lidu vojenského J. M. C. a nepřátelského pobrán jest." R. 1643 pustošil Torstenson česká území a dostal se ve svém zhoubném tažení také ke Chrudimi; znovu se pak na Chrudimsku objevil ještě i r. 1645.

Zajímavý nález kiprových brunšvických grošíků (průpovědních) na Podhůře patřil asi nějakému cizímu vojáku. Mince jsou totiž jen z deseti let: 1618—1628. A jak už Smolík podotkl,[58]) přišel majitel mincí z ciziny asi r. 1624, protože z té doby je v nálezu několik ojedinělých českých ražeb. Přišel — podle velikého počtu brunšvických mincí — z území Brunšviku, na němž byly v oběhu i drobné peníze magdeburské, hildesheimské, grošíky schaumburské, anhaltské atd., a to po r. 1621, protože cizí ražby končí nejpozději tímto datem. Byl to zřejmě voják, který měl 200 mincí, z nichž pouze 18 bylo českých. Zdá se, že nebudeme daleko od pravdy, uvedeme-li, že majitelem pokladu byl jeden ze saských vojáků, usazených v Chrudimi posádkou r. 1631.

Pochopitelně všechny nálezy nejsou staršího data. V Samařově se našlo na 40 dvacetníků z let 1765—1827, českých, rakouských, tyrolských, uherských, bavorských a j.

Způsob uložení nálezů.

Probíráme-li tyto otázky, nesmíme zapomenout i na způsob uložení, jímž měly být mince chráněny před vlivem vlhkosti a před oxydací. I na Chrudimsku se objevuje mnoho různých způsobů ukládání mincí, jaké jsou známy i z jiných krajů. Nejčastěji (asi v 80%), byly mince v nádobce. Bohužel byly nádobky zničeny z dobrých 90% hned při odkrytí depotu (Samařov, Pumberky, Dolní Holetín, Licibořice, Slatiňany a j.).

[57]) Mik. Dačický z Heslova, Paměti. Praha 1940.
[58]) L. c., srovn. pozn. č. 56.

Zjištění, jak byly mince uloženy, hodně pomáhá při řešení některých kulturně historických a numismatických otázek. Dřívější deskriptivní methoda, jíž numismatické studium sledovalo nálezy tohoto druhu, nepokládalo nádobku nebo sáček, většinou zetlelý, za důležitou průvodní okolnost; často se poznamenalo, že nález byl v nějaké nádobce, hrnku nebo hrníčku, nebo se o této okolnosti vůbec ani nemluvilo; nádoba byla rozbita, zničena, proto nestálo za to, aby se o ní mluvilo. Výběr nádob pro ukrytí mincí byl někdy velmi pečlivý a uvážený; proto se vybírala z domácí zásoby nádoba nejvhodnější. K uložení větší peněžní hotovosti sloužila jistě nádoba z nálezu v Posekanci u Skutče (oblá, dvojkonická koule s uměle formovaným dnem a úzkým hořejším otvorem). Svědčí pak jistě o tom, že se peníze zakopávaly někdy s rozmyslem, a třebaže šlo o dobu snad politicky kritickou, bylo ještě dosti času k tomu, aby se nález zabezpečil docela spolehlivě. Petříkovský nález byl ve velmi pěkném džbánečku, malovaném a glasurovaném. Je ozdoben pásem žlutých oválných ozdůbek v hnědém poli, nad nimiž je pět úzkých pruhů; pak vidíme osmilisté květy (žluté se zelenými okvětními lístky), jež se střídají se žlutými a hnědě skvrnitými jeleny, stojícími hlavami proti květinám. Nad nimi u hrdla džbánku je sedm žlutých proužků. Snad šlo o náhlé skrytí peněz a ozdobná nádobka byla vhodnou provisorní schránkou.

Také způsob uložení mincí v nádobce je zajímavý. Zvláště pražské groše bývají srovnány ve sloupečcích a navrch se přiklápí kámen. Aby těsnění bylo větší, obalují se nádoby látkou, jež se ovšem nedochovala. Také brakteáty se zachovaly v nálezu u Lhůty u Chotěboře ve sloupečku. Zajímavé je, že tento brakteátový nález obsahoval jen několik brakteátů, ale 5 kusů neraženého stříbra. Kov váhově značně převažuje ražené mince, které jen jakoby doplňovaly a snad i váhově vyrovnávaly a zaokrouhlovaly celkovou částku.[59])

Jiné mince byly uloženy v sáčku, který věky zničily (Bedřichovy denáry z nálezu ze Střelecké ulice v Chrudimi a j.), v hadříku (část nálezu u Smrčku asi v hloubce 30 cm, v Chrudimi čp. 115/III a j.).

Rozptýlené mince po polích a po budovách byly asi ztraceny nebo tam byly — pokud jde o obytná stavení — uloženy mnohdy úmyslně, z pověry či zvyklosti.

*

Snažil jsem se z krajového prostředí a podle krajových možností nakreslit stručný obrázek toho, co nám numismatika podává pro vlastivědnou práci. Známe všichni dobře vady, které se stavějí v cestu numismatickému bádání ve vlastivědné oblasti, ačkoliv je to pracovní pole velice vděčné. Právě proto, abych v našem kraji překonal tyto nedostatky, pokusil jsem se o tuto stať, týkající se otázek nálezového studia v našem prostředí a vysvětlující je krajovými příklady.[60])

---

[59]) Průměrná váha jednoho z 11 zachovaných brakteátů z nálezu ve Lhůtě u Chotěboře (srovn. popis nálezu v tomto ročníku NČČsl.) je 0,39 g. Kdybychom váhově přepočítali kusy neraženého stříbra z tohoto nálezu, došli bychom k slušnému počtu 474 brakteátů při zjištěné průměrné váze.

[60]) Je mou milou povinností poděkovat za instruktivní rady při sestavování této práce p. doc. dr G. Skalskému a pí doc. dr Em. Nohejlové-Prátové.

Tabulka nálezů z Chrudimska:

Č.	Místo nálezu	Řím. čís.	Byz.	Denár 11	Denár 12	Denár 13	Groš 14	Groš 15	Groš 16	Tolar 17	Tolar 18	Doba odkrytí nálezu
1	Brcučkov?	○										asi 1937
2	Tuněchody	○?										1905
3	Tuněchody	?										1938
4	Tuněchody	?										1943
5	Ochoz	○										1937 ?
6	Mířetice	○										1939
7	Hrochův Týnec		○									1858 ?
8	Heřm. Městec			○								1874
9	Chrast					○						?
10	Hlinsko											1874
11	Licibořice							○				1912
12	Posekanec							○				1940
13	Smrček (dva nálezy)							○				1906 ?
14	Hroch. Týnec							○	○			1882
15	Mrákotín							○				?
16	Horka							○				1938
17	Petříkovice							○	○			1940
18	Hroubovice							○				1888
19	Nasavrky (2 nálezy)							○		○		1909 ?
20	Trh. Kamenice							○				asi 1922
21	Petrkov?							○				1939
22	Březinka u Morašic								○	○		1928
23	Licomělice								○	○		1927
24	Samařov								○	○		1918
25	Skupice								○	○		1921
26	Slatiňany (2 nálezy)								○	○		1928-9/1943
27	Tuněchody								○	○		1921
28	Dolní Holetín									○		1929
29	Tři Bubny (2 nálezy)									○	○	1910
30	Hrochův Týnec									○		1924
31	Medlešice									○		1932
32	Heřm. Městec									○		asi 1937
33	Řestoky (2 nálezy)								○	○		asi 1880/1931
34	Chlumětín								○	○		1925
35	Kostelec u Heřm. Městce			Obsah nálezu neznám								asi 1899

Abecední seznam nalezišť na Chrudimsku (mimo Chrudim):

(Čísla označující pořadí nálezu z tabulky.)

Březinka u Morašic	22	Mířetice	6
Broučkov	1	Mrákotín	15
Heřmanův Městec	8, 32	Nasavrky	19
Hlinsko	10	Ochoz	5
Holetín Dolní	28	Petříkovice	17
Horka	16	Petrkov	21
Hrochův Týnec	7, 14, 30	Posekanec	12
Hroubovice	18	Řestoky	33
Chlumětín	34	Samařov	24
Chrast	9	Skupice	25
Kostelec u Heřm. Městce	35	Slatiňany	26
Licibořice	11	Smrček	13
Licomělice	23	Trhová Kamenice	20
Medlešice	31	Tři Bubny	29
		Tuněchody	2, 3, 4, 27

Tabulka chrudimských nálezů:

Č.	Místo nálezu	Řím. čís.	Denár 10	11	12	13	Groš 14	15	16	Tolar 17	18	Doba odkrytí nálezu
1	Střelecká ulice (Putrkasy)	○										1857
2	Na ostrůvku	○										?
3	Kuldův dům	?										1895
4	II/198	○										1920
5	Kostel sv. Kříže	?										?
6	Podhůra	○										1920
7	Široká ul. 115			○								1857
8	Kostel sv. Kříže			○	○							1867
9	Husova třída			○								1893
10	Hlavní chrám (6 nálezů)			Nález. směs			○	○	○			1858-9
11	Dominik. klášter (krajský soud - 5 nálezů)				?	?	○	○	○	○	○	1858
12	Střelecká ulice				○							1922
13	Presy						○					1928
14	Krajský soud							○				1930
15	Wiesner							○				1912
16	Pumberky							○	○			1940
17	Píšťovy							?	?	○		1926-8
18	Kleinovsko 115/III							○	○			1912
19	Krajský soud								○			1859
20	Podhůra									○		1895
21	Sv. Michal (hřbitov)									○	○	1893
22	Základy nov. divadla									○		1932
23	III/103									○		1912
24	Urnový háj									○		1932
25	IV/28									?		1930

EUGEN JAROSLAV SCHULZ:

JAKUB A OCTAVIUS STRADA

Příspěvek k dějinám numismatiky v 16. věku.*)

Až do sklonku 15. století nebylo významnějšího badatele, který by se byl obíral numismatikou jako vědou. Víme pouze, že bylo několik theologů a juristů, jako Tomáš Akvinský († r. 1274) a po něm Mikuláš Oresmius († r. 1382), kteří se zabývali v některých svých spisech studiem podstaty peněz. Mohli bychom zde uvést jména některých humanistů jako Angela Politiana s jeho dílem „Miscellanea", vydaným r. 1489 a Jana Dahlberga († r. 1503) s jeho knihou „Liber de origine et ratione monetae" nebo profesora Gabriela Biela, jenž vydal r. 1542 traktát o moci peněz „De monetarum potestate a utilitate".[1]) Podobně pojednávají o mincích V. Budaeus († r. 1540), D. Covaruvias de Leiva († r. 1577), W. Pirkheimer (Priscorum nummorum aestimatio, 1528) a Mambranus (Priscae monetae, 1550). Bohužel všichni tito badatelé zabývali se studiem mincí pouze se stanoviska právního nebo národohospodářského, aniž by se zajímali o stránku historickou nebo uměleckou a kulturní. Dnešní naší představě o numismatickém bádání se již spíše blíží Johann Huttichius svou knihou, vydanou r. 1525 pod titulem „Libellus de Romanorum Imperatoribus", v níž pojednává o římských panovnících, jejichž podoby na mincích kreslí. V dosavadní literatuře numismatické se uvádí, že první, kdo si všímal u mincí i stránky historické, byl teprve na sklonku 16. věku Tileman Friese, který vydal r. 1592 všeobecnou příručku pro numismatiky pod názvem „Münzspiegel".[2]) Avšak významnějším numismatikem 16. století byl Jakub Strada, starožitník a prvý umělecký poradce Rudolfa II. v Praze, který své práce uveřejnil mnohem dříve než uvedený badatel. Bohužel jméno Stradovo zůstává až posud v numismatické literatuře bez povšimnutí, ač byl vlastně průkopníkem moderního numismatického bádání. Projdeme-li numismatické příručky a lexikony učenců a umělců nebo starší naučné slovníky ať české nebo cizojazyčné, málokde se setkáme se jménem Stradovým, nejčastěji nenalezneme o něm vůbec zpráv.

Na př. Joecher ve svém lexikonu[3]) zná pouze Octavia Stradu, o němž praví, že vydal dvě velké numismatické práce, jména jejich však uvádí nepřesně, Jakuba Stradu nezná vůbec. Jeho referát je velmi kratičký. Velký 64svazkový lexikon Zedlerův[4]) podává o Jakubu a Octaviovi Stradovi infor-

*) Děkuji vřele těm, kdož mi při této práci byli nápomocni, v prvé řadě paní doc. dr. Nohejlové-Prátové, která svou radou a účinnou pomocí umožnila tuto publikaci. Děkuji rovněž správě Strahovského kláštera a ředitelství Národního a Uměleckoprůmyslového musea v Praze, dále p. doc. dr. Holzmairovi, řediteli Numismatického kabinetu ve Vídni za zapůjčení dokladů a fotografií. — Lituji, že jsem nemohl ke své práci použít osobně materiál a prameny, uložené ve Vídni, Mnichově a Gothě.

[1]) Podle dra A. Luschina, Allgemeine Münzkunde u. Geldgeschichte, Mnichov a Berlín, 1926, str. 7—9.

[2]) Luschin, l. c., str. 10.

[3]) Chr. Gottl. Joecher, Compendiöses Gelehrten Lexicon, Lipsko, 1726, II. díl, str. 1161.

[4]) Jan Jindř. Zedler, Grosses vollständiges Universal Lexikon aller Wissenschaften und Künste, svazek 40, str. 479. Lipsko, 1744.

maci poměrně krátkou, zná jen některé jejich práce, jejichž názvy uvádí chybně a soudí podle toho, že r. 1629 byly vydány některé jeho spisy a neváda, že je vydal vnuk Stradův, že Octavius Strada žil ještě r. 1629. Dlabač ve svém lexikonu[5]) vůbec o nikom ze Stradovy rodiny nemluví, uvádí jen v dodatcích Sadelerův portrét Octavia Strady. Velký Wurzbachův lexikon[6]) Stradu vůbec nezná. Thieme-Beckerovo velké dílo[7]) je jediným moderním uměleckým lexikonem, který přináší podrobný článek o Jakubu i Octaviovi Stradovi, leč bibliograficky je neúplný a látku nevyčerpává. Rovněž v Naglerově mnichovském lexikonu[8]) je delší referát o obou Stradech, avšak nepřesný a nespolehlivý. Velké encyklopedie cizojazyčné jako anglická British Universities Encyclopaedia,[9]) Encyclopaedia Britannica,[10]) francouzská La grande encyclopédie,[11]) ba i italská Enciclopedia italiana[12]) o Stradovi nic nevědí. Neznalost Stradova jména překvapuje právě u této encyklopedie, poněvadž jde o italského krajana. Podobně žádný z velkých německých naučných slovníků (Brockhaus, Meyer a j.), ba ani z českých Riegrův naučný slovník nepodávají o nikom z rodiny Stradovy zpráv. Teprve Ottův slovník naučný[13]) podává z péra Josefa Svátka referát o obou Stradech, který je výtahem z prací Svátkových. Neboť teprve tento publicista uveřejnil nejprve r. 1870 německy psanou biografii rodiny Stradovy,[14]) která však obsahuje mnoho nesprávných a nespolehlivých údajů, hlavně po stránce bibliografické. Týž autor vydal pak česky životopis téže rodiny r. 1891, aniž své zprávy opravil.[15]) Druhým českým životopiscem této rodiny byl archivář Cyril Straka. Jeho obšírný článek[16]) v Památkách archeologických obsahuje údaje celkem dosti spolehlivé. V cizině — pokud mně bylo možno sledovat — se významem Jakuba a Octavia Strady pro numismatiku nikdo nezabýval, jen v časopise Medlemsblad r. 1949 uveřejnil právě v době, kdy už jsem se sám osobou Jakuba a Octavia Strady obíral, pisatel pod značkou N. B. krátkou zprávu, jako doprovod k otisknutému obrazu Tizianovu.[17]) Tento obraz spolu s Tintorettovým portrétem Octavia Strady byl původně (tab. XXII. a XXIII.) otištěn v jediné větší nové práci o životě a činnosti obou Stradů za vlády tří císařů, Alphonse

[5]) Jan Boh. Dlabacz, Allgemeines historisches Künstler Lexikon für Böhmen, Praha, 1815, a Sternberg-Manderscheid, Beiträge u. Berichtigungen zu Dlabacz Lexikon atd., Praha, 1913, str. 28.

[6]) Konst. Wurzbach-Tannenberg, Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich, Vídeň, 1856—1891.

[7]) Ulrich Thieme-Fel. Becker, Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler, Lipsko, 1938, sv. 32, str. 146—147. Referent: Fritz Schulz.

[8]) Dr. Georg Nagler, Neues allgemeines Künstlerlexikon, Mnichov, 1847, sv. 17, str. 443—444.

[9]) British Universities Encyclopaedia, Londýn, Patrick-Geddie, 10 svazků.

[10]) Encyclopaedia Britannica a dictionary, Edinburg, 1887.

[11]) La grande encyclopédie inventaire raisonné, Paříž, 31 svazků, vyd. Lamirault.

[12]) Enciclopedia italiana di scienze, lettere ed arti, Řím, 1936, (36 svazků).

[13]) Ottův slovník naučný, Praha, 1906, díl XXIV., str. 180—181.

[14]) Josef Svátek, Kulturhistorische Bilder aus Böhmen, Vídeň 1870, str. 235.

[15]) Josef Svátek, Obrazy z kulturních dějin českých, I. díl, Praha, 1891, str. 103. Autor používal ke své práci listovního materiálu ze státního archivu vídeňského a místodržitelského v Praze. Z posledního nalezl jsem pouze jedinou listinu v archivu pražského ministerstva vnitra, kterou dále uvádím.

[16]) Cyril Straka, Stradové z Rosbergu, Památky archeologické, Praha, 1916, str. 18—24.

[17]) Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad, 1949, čís. 2, str. 46.

Lhotského Die Geschichte der Sammlungen ve Festschrift des Kunsthistorischen Museums, II.$_1$ a II.$_2$ Vídeň, Ferd. Berger, 1941—1945.[17a])

Osobnost Jakuba Strady má k nám zvláštní vztah, protože působil v 16. věku v Praze, kde se svým synem Octaviem po několik desítiletí spravoval umělecké sbírky rudolfínské na pražském hradě. Práce tato nebyla ovšem nějakou správou sbírek v moderním slova smyslu, oba Stradové byli vlastně jen pověřeni funkcí uměleckých poradců a nákupem památek.

Abychom si ujasnili hodnotu práce obou těchto mužů, nebude na škodu, zmíníme-li se předem o počátcích numismatického sběratelství a jak vznikal a šířil se zájem o sbírání starých mincí a medailí.

Sbírání starých mincí bylo již v antickém světě libůstkou vladařů. Ovšem u starověkých vládců hellénských nebo asijských, kteří často chovali doma velké poklady stříbrných a zlatých mincí, nemůžeme mluvit o nějaké sběratelské zálibě, nýbrž spíše o potěšení z majetku. Víme však, že již první římští císařové sbírali stříbrné a zlaté mince; tak na př. císař Augustus — jak líčí jeho životopisec z I. století po Kr. Suetonius — rozdával příležitostně stříbrné a zlaté mince všemožných ražeb, nejen domácí, nýbrž i cizích zemí a starých králů. Skutečnost, že mnozí římští panovníci staré mince restituovali, t. j. vydávali mince vztahující se svým tvarem i portréty na staré panovníky, opatřujíce je pouze slůvkem Rest, a že používali k tomu nejen mincí z nedávné doby, nýbrž i z dob staré římské republiky, ba i ražeb kampanských, svědčí o úctě, kterou chovali k starým mincím jako památkám minulých dob.[18]) Po pádu západořímské říše poklesl však zájem o mince dávné minulosti, i nebylo proto významných sběratelů. Ani věk 14. a 15. nebyl numismatickému studiu valně příznivý. Jako prvý skutečný a vážný sběratel mincí se uvádí Petrarca (1304—1374), jehož horlivost pro vzkříšení klasického starověkého umění platila též numismatické pozůstalosti starých časů.[19]) Ze sbírky Petrarcovy prý získal Karel IV. několik římských mincí, takže jej můžeme pokládat za prvého českého sběratele antických mincí. Ve šlépějích Petrarcových pak kráčeli někteří humanisté, jimž staré portréty a obrazy na mincích, které pro své sbírky získali, sloužily ke studiu historickému a mythologickému.

Koncem 15. věku došlo však k velkému obratu. Sběratelství učinilo velký pokrok tím, že mnoho vladařů a zámožných šlechticů nebo měšťanů začalo si zakládat sbírky starožitností a mincí. Vznikaly knížecí umělecké klenotnice, v nichž byly zastoupeny i mince a medaile. A tyto se později staly základem různých mincovních kabinetů na evropských dvorech.[20]) Většina těchto zámožných sběratelů pokládala za čestnou povinnost mít ve svých sbírkách zvláště mince římské, k jejichž rozmnožení a zvelebení posílala si odborné znalce na daleké cesty po Evropě. A tak v 16. věku nebylo v Italii, Francii, západním Německu a v Holandsku význačnější osobnosti, která by bývala nesbírala mince nebo medaile, čímž se dá lehce vysvětlit okolnost, že Hubert Goltz, malíř z Würzburku, který podnikl v letech 1556—1560 numismatickou studijní cestu po Evropě, shlédl v této době již na 950 sbírek.[21]) I když se nejednalo vždy o kvalitní nebo hodnotné sbírky, svědčí přece tento značný počet sbírek o všeobecném zájmu veřejnosti o sběratel-

[17a]) A. Lhotský podává životopis a posudek práce obou Stradů ze stanoviska vídeňského, aniž používá pramenů a literatury české, ačkoliv tuto zná.

[18]) Ferd. Friedensburg, Die Münze in der Kulturgeschichte, Berlín, 1909, str. 8.

[19]) Friedensburg, l. c., str. 9.

[20]) Luschin, l. c., str. 110.

[21]) Friedensburg, l. c., str. 10.

ství mincí. Současně se vznikem uměleckých klenotnic docházelo u mnoha panovnických dvorů i k založení museí a jejich příkladem se pak řídily i zámožnější vrstvy obyvatelstva. A do této doby, příznivé studiu historickému a numismatickému, spadá začátek činnosti Stradovy.

Jakub Strada-Jacopo de Strada- pocházel z patricijské rodiny italské, usedlé v Mantově v severní Italii. Někteří autoři jako Thieme-Becker[22]) nemají za vyloučeno, že původ rodiny byl snad holandský (van der Straet?). Jeho rok narození se udává různě; Thieme-Becker soudí, že se narodil již r. 1507, kdežto všechny české prameny uvádějí rok narození 1515. Prvého vzdělání nabyl na universitě v Pavii a Bologni. Již záhy z mládí prý choval velkou lásku k umění malířskému. Klasické studium vedlo jej k pěstování historie a archeologie, kterýmžto oborům zůstal věren po celý svůj život. Při tom nabyl velké zručnosti kreslířské, která mu znamenitě prospěla při jeho numismatických i starožitnických pracích.[23]) Zděděv po rodičích značné jmění, mohl se plně věnovat svým oblíbeným studiím, sbíraje při tom antické mince, starožitnosti, obrazy i sochy. Nakupoval vše, co se jeho vkusu hodilo a tak si založil vlastní velkou sbírku, známou tehdy pro svou hodnotu po celé severní Italii.[24])

Jakub Strada byl osobností velkého formátu, všestranně vzdělaný, umělecky založený, avšak i složitý a těžko pochopitelný. Byl malíř a kreslíř, navrhoval umělecké práce zlatnické, byl stavitel a navrhovatel plánů pro umělecké stavby, předně byl však starožitník a umělecký sběratel, numismatik i numismaticko-historický badatel a spisovatel a mnohdy i vydavatel svých prací. Dokonce i v technickém oboru byl sběhlý. Jeho bádavý, neklidný duch miloval stálý ruch a shon; stále pátral, sháněl a sbíral, kde co shlédl umělecky nebo starožitnicky hodnotného. Jako praktický sběratel záhy poznal výhodnost nákupů antických sbírek a možnost značného zisku při jejich zpeněžení a začal proto obchodovat ve velkém obrazy současných velkých umělců italských, dále antickými mincemi, medailemi a starožitnostmi vůbec. Dovedl využít doby, prodávaje v cizině s velkým ziskem všechny umělecké předměty, které doma levně nakoupil. Získav dostatečných známostí, zahájil velmi výnosný obchod u dvorů některých německých vladařů a bohatých soukromníků. Nedivíme se proto, že tím vzbudil velkou závist u druhých obchodníků a že mu záhy italská veřejnost vytýkala, že obírá svou vlast o umělecké poklady, které pak roznáší po celé Evropě a že tím vskutku připravil Italii o značnou část klasických i současných uměleckých děl nenahraditelné ceny.[25]) Strada se k tomu sám dost cynicky přiznává, uváděje v předmluvě k jedné ze svých prací, že se mu podařilo při jedné z jeho cest, podniknutých pro bavorského vévodu do Italie, skoupit tam za značnou částku velmi cenné zlaté, stříbrné a bronzové mince a proslulé antické mramory a při tom dokládá, že tím Italii způsobil velkou kulturní ztrátu. Omlouvá však své počínání tím, že jednal v plném přesvědčení, že Italie si nedovede vážit svých uměleckých památek a že v cizině budou lépe hodnoceny a mnohem více poslouží kulturním účelům v celé Evropě.[26]) Cítil se v té věci více kosmopolitou než italským příslušníkem.

[22]) Thieme-Becker, l. c., str. 145.

[23]) Dr. Karel Chytil, Umění v Praze za Rudolfa II., Praha, 1904, str. 26.

[24]) Josef Svátek, Stradové z Rosbergu, Sborník historický, Praha, 1883, str. 330.

[25]) Straka, l. c., str. 18.

[26]) Straka, l. c., str. 20. Srovn. i Dr. Jak. Stockbauer, Kunstbestrebungen am bayerischen Hofe, Vídeň, 1874, str. 31. Týká se cesty, podniknuté r. 1555, o níž dále referuji.

U Strady jako numismatika si hodnotíme především, že svého uměleckého vzdělání a svých odborných zkušeností nevyužíval pouze ve svůj prospěch a že sběratelství mu nebylo jen předmětem zisku, nýbrž že mu jeho sbírky sloužily hlavně jako pomůcky a podklad ke studiím. Veškerý materiál, jejž shlédl nebo získal, snažil se vědecky zpracovat. Jeho cílem bylo, aby uveřejněním svých kreseb mincí a portrétů panovnických a jejich popisem přispěl co nejvíce k rozšíření znalosti mince a kresbou uměleckých památek ke zvýšení kulturní úrovně současné doby. Jako sběratel byl prvním, komu se podařilo tolik vytěžit pro odbornou práci ze svých sbírek. Ve svých rukopisech i ve vydaných pracích využil své velké zručnosti kreslířské pro tisíce nákresů mincí a medailí. Můžeme tedy plným právem usuzovat, že jako numismatický badatel byl té doby světovou autoritou.

Ptáme se, jak došlo k tomu, že Strada začal kreslit mince a medaile, ač před ním se nikdo podobnou prací nezabýval. Jistě tu působilo několik důležitých činitelů: jeho sběratelská vášeň a množství nashromážděných mincí, odborné zkušenosti, vrozený vkus a jemný smysl. Myšlenka na to, aby si okreslil mince, které měl ve své sbírce, byla přirozená při jeho kreslířském nadání. Z této prvé numismatické myšlenky vzešla pak další: začal kreslit portréty panovníků a velkých osobností podle mincí a z toho byl pak již jen krok ke studiu o jejich životech, k prvému historickému bádání numismatika.

Jeho činnost publikační byla mnohostranná. Zabýval se jednak náměty uměleckými nebo uměleckého průmyslu se týkajícími, jednak náměty umělecko-stavitelskými s návrhy uměleckých budov, nejvíce spisů se však obíralo látkou čistě numismatickou nebo numismaticko-historickou. Posléze vydal i spisy rázu čistě technického. Většina spisů zůstala v rukopisech, uchována v různých evropských bibliotékách, několik spisů pak bylo vydáno tiskem. Svá díla počal vydávat r. 1553 v Lyoně. Jeho prvá práce má název „Epitome thesauri antiquitatum, hoc est impp. rom. oriental. et occidental. iconum ex antiquis numismatibus quam fidelissime delineatarum. Ex musaeo Jacobi de Strada Mantuani, antiquarii.-Lugduni, apud Jacobum de Strada et Thom. Guerinum. 1553, 4°".[27]) Dílo toto připsal Strada svému příznivci Janu Jakubu Fuggerovi z Kirchbergu, jehož chválí ve své práci jako nejlepšího znalce starověku a antických mincí. Přízeň této bohaté rodiny měla pro něho veliký význam, neboť rodina Fuggerova byla pokládána v té době za nevyčerpatelný zdroj pro peněžnictví a numismatiku, zasahovala svými široce rozvětvenými faktoriemi do veškerého hospodářského života a ovládala platební i úvěrový systém v současné střední Evropě.[28]) S vydáním svého obsáhlého díla Strada velmi dlouho váhal, ježto se chtěl — jak v předmluvě píše — vyhnouti možným podvrhům,[29]) ačkoli také dobře věděl, že i jiní badatelé mají podobné plány a mohou ho předejít.[30]) Tato práce vzbudila značnou pozornost v celém současném světě odborném

[27]) Thieme-Becker, l. c., svazek 32, str. 146. Srovn. i Zedler, l. c., sv. 40, str. 479. Překlad zní: „Výběr z pokladu starožitností, t. j. obrazů římských císařů východních i západních, ze starých mincí co nejvěrněji nakreslených".

[28]) Numismatische Zeitschrift, Vídeň, 1923, str. 163.

[29]) Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad, l. c., str. 46.

[30]) Je zajímavo, že Hubert Goltz, o němž jsem se již zmínil, způsobil Stradovi velké starosti a nepříjemnosti tím, že ho napodobil a vydal roku 1557 — tudíž čtyři roky po vydání Stradova díla — spis o římských císařích od Julia Caesara až po císaře Ferdinanda I., v němž jsou nakresleny medailony s podobiznami císařů. Strada se cítil poškozen, maje za to, že mu byla tím uloupena část jeho badatelské práce.

a byla zároveň s originálem přeložena i do němčiny a francouzštiny. Francouzský překlad vyšel v Lyoně pod názvem „Epitome du thresor des antiquités etc. de l' estude de J. de Strada, trad. par Jean Loveau d' Orleans, 4°.[31]) Stojí za zmínku, že Strada nebyl jen autorem této práce, nýbrž i nakladatelem a tiskařem.[32]) Vyšla ve třech vydáních rychle za sebou.

V tomto díle byly obsaženy dějiny římských císařů od Julia Caesara až po Maxmiliána II. v obrazech a to tak, že u každého panovníka byly vedle stručného životopisu připojeny věrné, zručně kreslené a řezané dřevoryty mincí a medailí, s podobami dotyčných panovníků. Tím se dostala do rukou veřejnosti práce historicko-numismatická, psaná jasným a lehce přístupným slohem, v níž byly poprvé předloženy vědeckému světu podoby starých panovníků a která měla sloužiti jako příručka numismaticko-historická.[33]) Tato práce Stradova jest tím záslužnější, uvážíme-li velikost finančních obětí, spojených s takovým podnikem a těžkosti doby, která mu pro jeho práci poskytovala velmi málo předpokladů. Vždyť Strada neměl ani jistoty, půjde-li dílo na odbyt a nevyčerpá-li se jím finančně. Jeden exemplář tohoto Stradova díla nalézá se v královské dánské sbírce mincí a medailí v Kodani a podle autora poznámky v časopisu Nordisk numismatik unions medlemsblad patří mezi nejvzácnější poklady této sbírky.[34])

Dne 8. ledna 1556 obdržel Strada od císaře Karla V. z Bruselu na 12 let privilegium, že nikdo nesmí jeho knihy napodobiti nebo dopouštěti se patisku pod trestem konfiskace a pokuty dvaceti hřiven zlata a to při vydání jeho dvou knih „Universalis descriptio numismatum omnium ex aere, argento et auro a Julio Caesare usque ad Carolum Quintum, imperatorem augustum atd." a druhé „Ingens thesaurus seu universale dictionarium rerum et verborum omniumque tam antiquitatum quam novitatum non solum Latine, Grece, et Hebraice explicatis verum etiam figuris et imaginibus tam ex vetustis monumentis quam novis excerptis expressarum, ex museo Jacobi de Strada, Mantuani antiquarii". O obou těchto spisech jsem se ničeho bližšího nedopátral.[35])

Podnícen velkým úspěchem svých prací, dal se Strada do další, podobného rázu, jež vyšla roku 1559 v Curychu ve foliovém formátu pod názvem „Imperatorum romanorum omnium orientalium et occidentalium imagines ex antiquis numismatibus delineatae".[36]) V tomto díle, jež obsahuje dějiny a obrazy západořímských císařů od Julia Caesara až po Karla V. a podobizny panovníků říše východořímské, jest již mnohem větší počet rytin než v dřívějších pracích a dobře propracovaný text.

Tím však není ještě zdaleka vyčerpán seznam Stradových numismatických a historických prací. Pustil se s novou chutí do dalšího velkého díla

[31]) Nagler, l. c., 17. sv., str. 443. — Jeden exemplář francouzského překladu je, podle sdělení prof. dr. J. Skutila, jemuž vzdávám za toto upozornění upřímný dík, v proslulé dietrichštejnské knihovně v Mikulově.

[32]) Sváte k, l. c. (Obrazy), str. 107.

[33]) Straka, l. c., str. 19.

[34]) Nord. Num. Un. Medlemsblad, l. c., str. 46.

[35]) Jahrbuch der kunsthistorischen Sammlugen d. oesterreichischen Kaiserhauses, Vídeň, 1890, 11. sv., II. díl, č. 6479. Překlad obou knih zní: „Všeobecný popis všech mincí z mědi, stříbra a zlata od Caesara po Karla V. atd." a „Ohromný poklad nebo-li všeobecný slovník věcí a slov a všech starožitností a novinek nejen latinských, řeckých a hebrejských, s vysvětlením pomocí figur a obrazů, jak podle starých památek tak i dle výběru novinek, z musea J. Strady atd."

[36]) Sváte k, l. c. (Obrazy), str. 108. Překlad názvu: „Obrazy všech císařů římských, východních a západních, dle starých mincí kreslené."

obsahu historického. Jsou to komentáře k Caesarovi pod názvem „C. Julii Caesaris rerum gestarum commentarii XIV et Eutropii epitome belli gallici ex Suetonii Tranquilli monumentis etc (Ex musaeo et impensis Jacobi Stradae Mantuani, C. C. M. antiquarii et civis Romani. Apud Georgium Corvinum)".[37]) U tohoto díla si vyhradil Strada od císaře Maxmiliána právo, že žádný jiný badatel nesmí do uplynutí dvaceti let napodobiti jeho práci pod trestem konfiskace.[38]) Strada vysvětluje ve svém díle, proč tyto komentáře vydal. Upozorňuje, že Caesar pojednává nejen o tom, jak se má vésti válka k potření nepřítele, nýbrž i čeho je zapotřebí, aby stát i v době míru byl řádně spravován. K této práci jest připojeno 40 nákresů Stradových a sice nákresů těch míst, kde Caesar svedl i v nevýhodném terénu vítězné bitvy a sice proto, že zaujal výhodné postavení, které autor vyznačuje na obrázku. Tyto nákresy, pořízené znamenitým architektem a matematikem, kteří na dotyčných místech sami situaci studovali, nebyly nikdy před tím uveřejněny. Kromě nákresů předložil zde ještě Strada vlastní nákresy starožitností a nápisů z římských památníků a náhrobků. Dílo jest dedikováno Stradovým příznivcům vévodovi bavorskému Albrechtovi V. a jeho synům.[39])

Z tohoto popisu vidíme, jak velké byly Stradovy vědomosti a zkušenosti. V předmluvě ke své práci uvádí, že dokončil u svého příznivce, bankéře bavorského dvora Jana Jakuba Fuggera v rukopise 18 svazků velkého numismatického díla,[40]) do něhož sám vkreslil podle originálů obrazy všech zlatých, stříbrných a bronzových mincí, které během třiceti let své sběratelské činnosti sám nashromáždil nebo alespoň shlédl. U těchto mincí vypisuje Strada jména majitelů. Všechny tyto shrnul Fugger i s jinými Stradovými pracemi v 11 velkých svazků a zařadil do své bohaté sbírky rukopisů.

Na žádost vévody Albrechta V. podnikl Strada r. 1555 jednu a pak dvě cesty po Italii, kde skoupil za mnoho tisíc zlatých ohromnou kořist uměleckou. Mezi jiným získal prý i museum Lauredanovo v Benátkách. Celou kořist dal převésti do Mnichova. Podrobný soupis těchto nákupů s účty jest uveřejněn ve spise Stockbauerově.[41]) Z dopisů tam uvedených vyciťujeme, jak značné práce bylo třeba, aby získal pro své příznivce co nejvíce uměleckých pokladů. V tu dobu podává též Strada vévodovi bavorskému návrhy a rady pro zřízení nádherné budovy bibliotéky a antikvaria v Mnichově a kreslí pro ně plány. Antikvarium tvořilo přízemí bibliotéky a jest dosud zachováno.[42])

Další rukopisnou prací Stradovou jest deset foliantů numismatického díla s vyobrazeními římských mincí od konsulů republiky až po císaře Claudia Gothica, v počtu mnoha tisíc kusů, které se nacházejí v bývalé dvorní knihovně vídeňské. Dalších 31 foliantů — podle Thieme Beckera pouze 29 svazků, vázaných v červené kůži s obrazem Albrechta V., — v nichž jsou nakresleny obrazy jiných římských mincí, které v dříve uvedených svazcích nebyly obsaženy, chovala vévodská knihovna v Gothě, kam byly pře-

[37]) Překlad zní: 14 pamětí činů Caesarových a Eutropiův nástin gallské války podle děl Suetonia Tranquilla.... (Z musea a nákladem J. Strady atd.)

[38]) Straka, l. c., str. 19.

[39]) Straka, tamže. Straka zde podal první podrobnou zprávu o tomto díle. Dřívější životopisci ani Sváte k toto dílo neznali.

[40]) Straka, l. c., str. 20.

[41]) Dr. Jak. Stockbauer, l. c., str. 31.

[42]) Thieme-Becker, l. c., sv. 32, str. 147.

vezeny v třicetileté válce.[43]) Zde jest vyobrazeno více než 9000 mincí s obrazy panovníků římských a mincí řeckých. Toto velké dílo tvořil Strada pro svého příznivce J. Jakuba Fuggera, který obětoval na jeho vydání 27.000 říšských tolarů.[44]) Podle jiných autorů prý stál jeden obrázek Fuggera jeden zlatý nebo dukát.[45])

V bývalé vídeňské dvorní knihovně se nacházely ještě v rukopise další tři svazky Stradových spisů s kopiemi skulptur z Trajanova sloupu v Římě, starožitných přilb a římského brnění i různých antických soch. Dále ještě byly ve sbírce rukopisů v Mnichově dva velké folianty se Stradovými výkresy soch a zbraní.

V soupisu jeho rukopisných prací dlužno ještě uvésti další dílo, slovník 11 řečí pod názvem „Undecim linguarum, Nempe Latinae, Graecae, Hebraicae, Bohemicae, Ungariae, Illyriae, Hispaniae, Gallicae, Germanicae atque Italicae copiosissimus Thesaurus" (podle dopisu císaře Maxmilána bavorskému vévodovi, datovaného dne 30. VIII. 1573 a uvedeného ve Stockbauerově práci).[46]) Toto dílo, na němž pracoval prý 17 let, jest bohužel dnes nezvěstné, rovněž jako nám není nic známo o dalším rukopisném díle, které naznačuje císař Maxmilián v témže dopise, v němž v sedmi velkých svazcích byla prý sepsána a shrnuta spousta titulů a nápisů z pomníků a náhrobků, které Strada shlédl na svých cestách po světě. Název této práce podle téhož dopisu prý byl „Antiquarum inscriptionum quae toto fere orbe Latinae, Hetruscae, Graecae, Hebraicae, Arabicae, Chaldeae in marmoribus aut aereis monumentis scalptae caelataeque fuerint et hieroglyphicis notis signatae".[47])

Ficklerův inventář mnichovské klenotnice z roku 1859 zmiňuje se u čís. 36 o foliovém rukopisném díle, obsahujícím přehled starých mincí různých antických národů, vázaném v zelené kůži, pod názvem „Numismatum antiquorum *ΔΙΑΣΚΕΥΗ* : hoc est Chaldaeorum, Arabum, Libyorum, Graecorum, Hetruscorum, Macedoniae, Asiae, Syriae, Aegypti etc. explicatio. Ex musaeo Jacobi Stradae", a u čís. 37 o knize rovněž vázané v zelené kůži, v níž prý jsou latinsky popsány mince Nervy, Trajana, Hadriana a jejich manželek. V katalogu německých rukopisů nalézá se zaznamenán rukopis s nákresy starých váz, svícnů a pod. pod názvem „Vasculorum antiquorum Candelabrorum etc. formulae manu pictae", kreslený rukou Stradovou a ztracený rukopis s obrazy některých čtyřnohých zvířat, rovněž ručně kreslený. Nic bližšího však nevíme.[48])

Posléze zbývá nám ještě uvésti jedno rukopisné dílo německy psané z oboru docela vzdáleného ostatní Stradově činnosti, jednající o stavbě mlýnů a strojů ke zdvihání vody, z něhož vyšly však pouze dva svazky tiskem až po jeho smrti přičiněním jeho vnuka v Kolíně n. R. roku 1623.[49])

Jest s podivem, že Strada při své neobyčejné plodnosti vědecké měl ještě dosti času, aby pracoval též pro jiné současné badatele a umělce, přičiňuje

[43]) Týž, l. c., str. 145.

[44]) Svátek, l. c., (Stradové), str. 332.

[45]) Dr Nagler, str. 443 a Joh. Rud. Fuessli, Allgemeines Künstlerlexikon, Curych 1779, II. díl, str. 1757.

[46]) Dr Stockbauer, l. c., str. 51.

[47]) Překlad obou nadpisů: „11 řečí .... co nejbohatší poklad" a „Starých nápisů, které téměř v celém světě .... v mramorech nebo kovových náhrobcích byly vytesány nebo ulity."

[48]) Thieme-Becker, l. c., str. 147, (sv. 32).

[49]) Zedler, l. c., str. 479.

k jejich pracím své výborné nákresy podle svých mincí a nákresy uměleckých předmětů ze svých vlastních sbírek. Tak na příklad Zedler mluví o spise, který vydal O. Panvinius z Verony pod názvem „De triumpho et ludis circensibus", v němž byly rytiny podle nákresů Stradových.[50])

Ze soupisu publikační činnosti Stradovy, obsahující celkem šest tištěných děl o sedmi svazcích a deset rukopisů o 75 svazcích vidíme tedy, že z největší části jeho práce je dosud uložena v rukopisech.

O životě Jakuba Strady zachovalo se dosti zpráv. Z nich se dovídáme, že Strada byl osobně velmi oblíben pro své ušlechtilé jednání. Na druhé straně jistě však využil svého postavení a vyžádav si zákazy publikace děl příbuzných svým, byl patrně velmi neoblíbený u současných badatelů a spisovatelů. Po celých 12 let (1544—1556) pracoval pro Jakuba Fuggera. Opatřoval pro něho památky nejen sám, nýbrž měl i mnoho uměleckých agentů, kteří pro něho podnikali obchodní cesty po Evropě. Roku 1556 se stal členem komise umělců pro zhotovení mramorového katafalku císaře Maxmiliána I. v Inšpruku. Tak si získal přízeň samotného císaře Ferdinanda I., který jej povolal téhož roku k vídeňskému dvoru jako dvorního poradce ve věcech stavitelských a uměleckých. Císař sám pak jej doporučil bavorskému vévodovi Albrechtovi V., s kterým potom setrval velmi dlouho v čilém styku. Konečně, po nastoupení císaře Maxmiliána II. roku 1566 na trůn, byl jmenován „dvorským antikvářem" u vídeňského dvora s ročním služným 100 rýnských zlatých, aby se prý lépe udržel u dvora a získal hojně památek pro uměleckou komoru. Podotýkáme jako zajímavost, že Strada se podepisuje ve svých pracích titulem „antiquarius aulicus et civis Romanus" (dvorní antikvář a římský občan).[51]) Po svém jmenování přesídlil definitivně do Vídně, kam převezl i své bohaté sbírky a kde pracoval pilně na jejich rozmnožení. Při tom nezapomínal ani na bavorského vévodu Albrechta, jsa činným současně i ve prospěch některých německých městských rad.

V té době namaloval Tizian, s nímž byl Strada důvěrně spřátelen, jeho skvělý portrét, opěvaný současným básníkem Boschinim,[52]) který dodnes visí ve dvorní obrazárně ve vídeňském Belvederu a jest jí ozdobou *(obr. č. 1)*. Obraz patří k posledním pracím Tizianovým a jest jednou z jeho nejcennějších podobizen. Dostal se s ostatními uměleckými předměty do rudolfínských sbírek, odtud pak do galerie arcivévody Leopolda Viléma, který hleděl znovuzískati a shromážditi sbírky ztracených uměleckých předmětů rudolfínské galerie, a posléze do císařské sbírky vídeňské. Osobnost Jakuba Strady působila však přitažlivě i na novodobé české malíře romantiky. O tom svědčí rozměrný obraz Jana Skramlíka „Rudolf II. u svého antikváře Jakuba Strady" (dnes v soukromém majetku).

Strada žil prý velmi marnotratně a pro svůj nádherymilovný způsob života dostal se do značné tísně, třebaže vládl původně slušnými hmotnými prostředky, takže roku 1573 nabízel své sbírky i svůj dům na prodej českému pánu Vilému z Rožmberka.[53]) K prodeji však — pokud známo — ne-

[50]) Týž, l. c., str. táž, a J. Svátek, l. c. (Obrazy), str. 111.

[51]) Straka, l. c., str. 19.

[52]) Svátek, l. c. (Stradové), str. 335.

[53]) Zajímavý dopis Stradův, psaný německy, týkající se této věci, datovaný dne 18. prosince 1573 ve Vídni, nalézá se nyní ve státním archivu třeboňském a jeho doslovný opis přináší práce A. Rybičky a F. Zuba, Sborník historický 1884, str. 49.

Č. 1

došlo[53a]), ač finanční těžkosti Stradovy nepominuly ani když roku 1576 nastoupil na trůn Rudolf II. Ten povolal sice Stradu téhož roku do Prahy jako dvorského antikváře, zvýšiv mu plat na sto dukátů ročně, leč Strada měl stálé spory s císařskou pokladnou pro nevyplácení svých peněžních

[53a]) Jahrbuch, l. c. sv. XIX., č. 16.132.

požadavků. To je nápadné, když přece císař jako velký mecenáš umění, nelitoval žádných obětí, aby získal umělecké předměty. Během roku 1577 se tedy Strada ubytoval na pražském hradě a převezl tam i své sbírky a své museum. Zprávy o tom, že by část těchto sbírek, hlavně knihovnu, odkoupil císař, nejsou potvrzeny.[53b]) Roku 1577 došlo k založení uměleckých sbírek na Hradčanech, jež pak Jakub Strada opatroval až do doby, kdy jeho syn byl ustanoven jeho nástupcem. Ačkoliv byl Jakub Strada krátkou dobu činným u Rudolfova dvora, položil základ k rudolfinským sbírkám, které si získaly světovou pověst.[54]) Jest ovšem velkou škodou pro současné umění české, že z těchto sbírek nemělo prospěchu a že císař při své nedůvěřivé povaze nedopřál současným umělcům a badatelům možnosti k jejich studiu, jak tomu bylo všude jinde v cizině. Tím zůstaly poklady rudolfínské sbírky zakopanou hřivnou a nedivíme se, že v současných českých pramenech neděje se o nich skoro žádná zmínka.[55])

Jakub Strada jakožto dobrý obchodník a zkušený odborník domohl se slušného jmění. Víme o něm též, že měl i v Praze dům a to v Ungeltě vedle domu u váhy (č. pop. 639), který pak postoupil svému synovi Octaviovi.

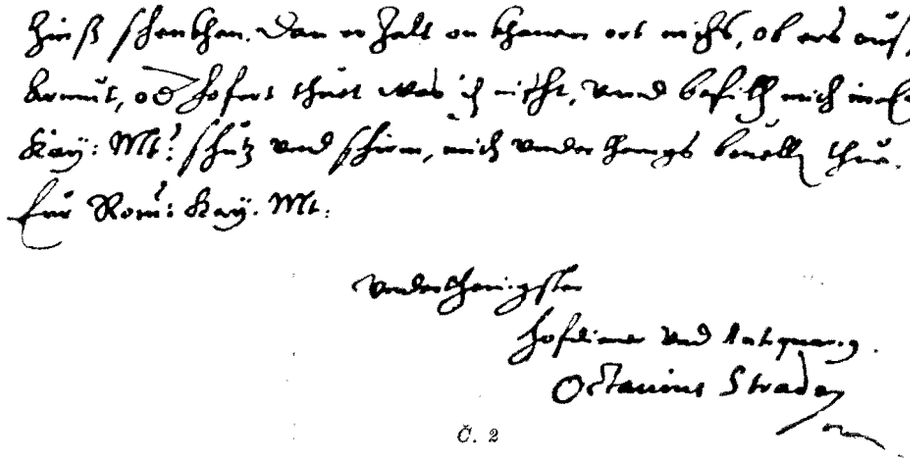

Č. 2

Tento dům přinesl mu i některé nepříjemnosti, tak spor s nájemníkem Kryštofem sv. p. z Leskovce pro neplacení nájemného.[56]) Jeho syn Octavius Strada koupil kromě toho roku 1604 dům č. p. 481 na Starém Městě Pražském, který později jeho syn Octavius ml. prodal.[57])

Jakubovi Stradovi potvrdil již Maxmilián II. majestátem ze dne 27. XII. 1574 jeho italské šlechtictví, rozhojnil mu jeho patricijský erb, přijal jej do šlechtického stavu římské říše a potvrdil mu jeho čestný titul, jehož používal „občan římský".[58])

[53b]) Viz předch. pozn.
[54]) Svátek, l. c. (Obrazy), str. 116.
[55]) Svátek, l. c. (Stradové), str. 338.
[56]) Archiv ministerstva vnitra v Praze (St. M., číslo S - 321/3). Nahoře *(obr. č. 2)* otiskuji závěr tohoto listu, který zachycuje i podpis Octavia Strady.
[57]) Frant. Ruth, Kronika královské Prahy, Praha 1904, díl III., str. 1017 a 1060. Citaci archivu města Prahy zde bohužel nemohu uvést, poněvadž knihy kontraktní hl. m. Prahy r. 1945 shořely.
[58]) A. Rybička a F. Zub, Dva příspěvky k dějinám Stradů, Sborník historický II. str. 48.

Na jeho význam nezůstalo jistě bez vlivu ani to, že císař Rudolf učinil jeho dceru Kateřinu svou milostnicí. Císař však podle všeho nesplnil naděje, jež Strada v něho skládal a Strada z rozhořčení nad nemožností získání výplaty svých pohledávek se raději vzdal služby dnem 1. ledna 1579[58a]) a věnoval se práci pro kurfirsta saského.[58b]) Ani po vystoupení ze služeb císařských nezanedbal však jistě obchodních styků se svými starými přáteli a příznivci.[58c])

Důležitý by byl pro nás obsah i rozsah rudolfínských sbírek, který je nám znám velmi neúplně. Sbírky ty obsahovaly kromě množství vzácných uměleckých děl též mnoho bezcenného braku a směšných kuriosit. Nelze se tomu divit, ježto ani Stradové neměli na vedení sbírek rozhodujícího vlivu, který si reservoval pro sebe sám císař. Že hned z počátku utrpěly sbírky značné škody, nepřekvapuje při povaze císařově. Byl tak lehkověrným, že klíče k sálům, v nichž byly sbírky umístěny, svěřil svým dvěma pověstným komorníkům, Filipu Langovi a Kašparu Ruckému, kteří ho nestoudně okrádali a kteří měli hlavní vinu na znemožnění inventarisace císařských sbírek, poněvadž by tím jejich zpronevěry vyšly na jevo. Podle všeho došlo k invetarisaci až po smrti Rudolfově v souvislosti s přejímáním jeho dědictví. Pavel Skála ze Zhoře ve své Historii české[59]) uvádí, že inventarisaci pokladů prováděli na rozkaz krále Matyáše komorník zesnulého císaře Desiderius Pruskovský s Adamem ml. z Valdštejna a radou Barvitiem. Při tom bylo nalezeno při všech předchozích zpronevěrách ještě 24 centů zlatých a 60 centů stříbrných předmětů, nečítaje v to stříbrné nádobí, drahokamy, perly a j. vzácnosti, takže byl po smrti Rudolfově poklad odhadnut na 17 milionů zlatých.[60]) Celá sbírka původní byla prý odhadována na 30 milionů zlatých.[61])

Hlavním pramenem sbírek byly nákupy, na nichž se nešetřilo. Nesmírné peníze stála koupě některých slavných mistrů (Tizian, Raffael, Leonardo da Vinci, Quido Reni, Correggio, Paolo Veronese, Tintoretto, Breughel st., Dürer, L. Cranach, Holbein, Lucas v. Leyden, a j.). V severním křídle pražského hradu před Prašným mostem postavil Rudolf pro své sbírky rozsáhlé místnosti (Španělský sál) a na východ od něho o něco menší Nový sál, zvaný Kunstkomorou (dnešní Galerie). Obrazy byly rozvěšeny nebo uloženy, opřené o zeď, z největší části ve Španělském sále a v chodbách a

[58a]) Jahrbuch, l. c. sv. XV. č. 11.597.

[58b]) Jahrbuch, l. c. sv. XV. č. 11.599. Srovn. k tomu i A. Lhotský, Festschrift, str. 163.

[58c]) Jahrbuch, l. c. sv. XV. č. 11.600. Lhotský, l. c. str. 163 uvádí, že Strada nevystoupil už na veřejnost po smrti císaře Maxmiliána a že za Rudolfa II. nelze ho již prokázati. To je omyl, vzniklý přehlédnutím regest č. 11.597—11.601 v XV. sv. Jahrbuchu, kde jsou zapsány osobní žádosti Stradovy o výplatu jemu dlužného platu.

[59]) Pavel Skála ze Zhoře, Historie česká, vydání Tieftrunkovo, 1865, I, str. 336 a dr J. Morávek, Nově objevený inventář rudolfínských sbírek, 1937, str. III.

[60]) H. Zimmerman, Das Inventar d. Prager Schatz- u. Kunstkammer, Vídeň, 1905, v Jahrbuch d. kunsthistorischen Sammlungen d. oesterreichischen Kaiserhauses, str. XIV a XV.

[61]) Pozůstalostní inventář se nenašel ani v archivech pražských ani vídeňských ani ve Švédsku nebo v Římě. Zato však byl objeven na podzim r. 1931 rukopis, obsahující inventář rudolfínských hradčanských sbírek, pořízený z nařízení českých direktorů před nastoupením Fridricha Falckého na český trůn z podzimu r. 1619, nalézající se nyní v Archivu pražského hradu. Mladší inventář, vzniklý koncem r. 1621, tedy pobělohorský, nalézá se v rukopisu Národní knihovny vídeňské. Jeho druhý exemplář byl v aktech vídeňské dvorní komory. Viz též Morávek, l. c., str. IV.

komnatách k němu přilehlých. Ostatní části sbírek byly ukládány v zásuvkách velkého počtu skříní, sekretářů, v truhlách, ve stolech nebo na tabulích a pod. Osudy sbírek byly velmi smutné. Nejprve utrpěly krádežemi Filipa Langa a po smrti císařově odvozem velké části do Vídně, kde daly základ k císařské dvorní obrazárně. Morávek oceňuje[62]) hodnotu sbírek podle inventáře z roku 1619 na půl miliardy Kč roku 1937, spolu pak s hodnotou obrazárny podle pozdějšího inventáře z roku 1621 asi na jednu miliardu Kč. Opravdu zlé časy nastaly pro rudolfínské sbírky až po pohromě bělohorské. Tak Maxmilián Bavorský byl z pražské klenotnice bohatě odměněn hlavně obrazy slavných mistrů, které jsou nyní v Mnichově. Mnoho věcí pak zmizelo jako dary různým významným osobnostem, množství věcí bylo odvezeno do Vídně. Katastrofou bylo obsazení Hradčan Švédy roku 1648, kteří vyvezli převážnou většinu uměleckého obsahu klenotnice pražské. Různými pozdějšími odprodeji byly sbírky rudolfínské rozneseny kromě Vídně, Mnichova, Drážďan a Stokholmu též do Paříže, Říma, Madridu, Berlína, Londýna, Leningradu, New Yorku a j. Definitivní konec sbírkám způsobila pak dražba roku 1782, jíž byly rozptýleny všechny zbývající umělecké předměty mezi nejrůznější vlastníky.[63])

Jakub Strada zemřel dne 6. září roku 1588 a byl pochován v chrámě sv. Mikuláše na Starém Městě Pražském v kryptě kostela.[64]) Jeho smrtí neskončila se jeho vědecká práce, ježto se mu podařilo vychovati syna Octavia tak, že pracoval záhy v intencích svého otce dále.

Octavius Strada narodil se roku 1550 v Mantově a ujal se řízení otcových sbírek ještě za života tohoto. Po důkladném vzdělání klasickém a maje vrozenu neobyčejnou zručnost kreslířskou, věnoval se podobně jako jeho otec historii, numismatice a činnosti publikační i literárně umělecké. Kreslil již záhy v mládí se svým otcem různé mince, medaile a umělecké předměty, přesně a dovedně jako jeho otec a byl mu výborným pomocníkem v jeho práci. Pomáhal mu též v získávání a nákupu uměleckých předmětů pro hradčanské sbírky a proto podnikal časté cesty po Italii a evropských zemích. Již začátkem r. 1577 jest veden v seznamu dvorských úředníků[64a]) a

[62]) Morávek, Sbírky Rudolfa II. a jejich osudy, 1937, str. 3 a násl.

[63]) Týž, tamže. Podle téhož autora chová prý se ve Švédsku — jak sděluje historik Olaf Granberger — ještě na 90 vzácných obrazů z pražské kořisti kromě množství vzácných knih, přesto, že již předtím požárem stockholmského královského zámku vzalo množství uměleckých pokladů za své. Mimo to přes 70 odcizených obrazů odvezla si královna Kristina do svého paláce v Římě. — Archiv pražského hradu sesbíral snímky mnoha uměleckých předmětů a vzácných obrazů hradčanské sbírky, roztroušených po Vídni, Drážďanech a Stockholmu. Při svých studiích o obou Stradech nalezl jsem v Archivu ministerstva vnitra pod číslem SM-S. 21/7 zajímavou listinu, týkající se převozu některých obrazů z pražské galerie do Vídně s nadpisem „Verzeichnis der aus dem prager kaiserlichen Schlosse nach Wien genommenen Gemälde und Kunstgegenstände" a dalším výkladem „Lista deren Jenigen Mahleryen, was Anno 1721. den 30. Julii aus Befehlig Ihre Röm. Kays. Mayst. der allergnädigsten Röm. Kayserin durch Monsieurs Pianii nacher Wienn seyndt geführet worden, Wie folget. " Další seznam k tomu bezprostředně připojený má datum 5./11. 1723. Jest tam uvedeno celkem 46 obrazů proslulých mistrů nesmírné ceny, které byly prý odvezeny na rozkaz císaře Karla VI. a císařovny do Vídně. V listině vidíme jména Nicolao Poussin, Corregio (2), Quido Reni (7), Leonardo da Vinci, Tenniers (3), Tizian (3), Van Dyck, Albert Dürer, Holbein, Rubens (5), Paolo Veronese (3), Francesco Ykens a j. Není mně známo, že by byl někdo věnoval této důležité listině a seznamu pozornost, ač si jí podle mého mínění zaslouží vynikající měrou.

[64]) Svátek, l. c. (Obrazy), str. 122. Lhotský, l. c., str. 163, tvrdí, že Jakub Strada zemřel ve Vídni. Tuším, že doklady Svátkovy toto tvrzení vyvracejí.

[64a]) Jahrbuch, l. c., roč. 15, Regesta č. 11.978.

koncem roku 1581 převzal funkce otcovy. Měl zprvu měsíční plat deseti rýnských zlatých, který se postupně zvyšoval na čtyřicet. Byl tedy lépe placen než jeho otec, z čehož lze usuzovat, že byly nejen jeho povinnosti, ale i vážnost u císaře větší. Pracoval horlivě na rozmnožení císařských sbírek a docílil takových výsledků, že rudolfínské sbírky zabíraly kromě původních sedmi sálů na pražském hradě i sál Německý a Španělský. Při tom nezanedbával ani své vlastní sbírky. Císař jeho zásluhy uznával a udělil mu odměnu za to predikát „z Rosberku", jehož užívala dříve i jeho matka a potvrdil mu též stav rytířský, jejž měl od císaře i jeho otec.

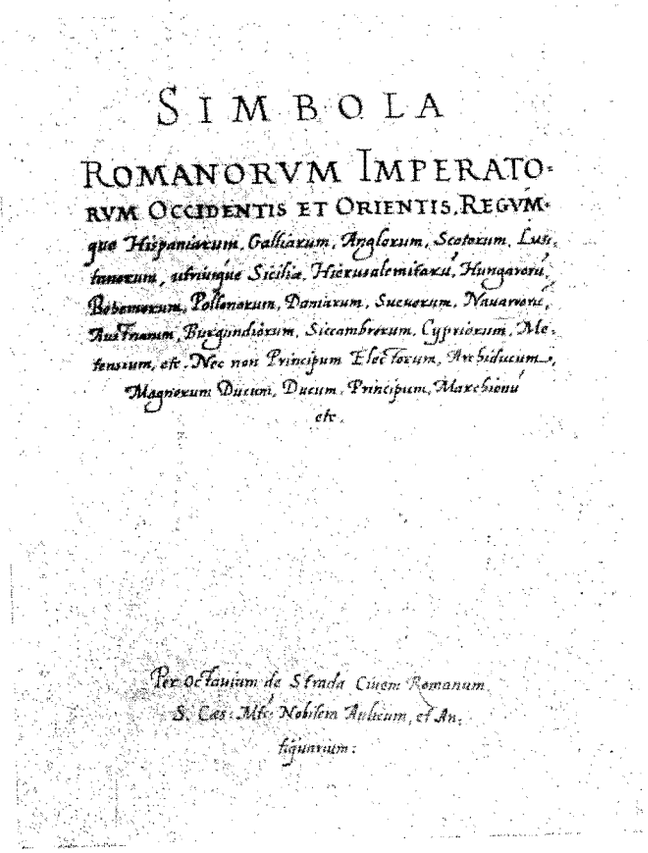
SIMBOLA
ROMANORVM IMPERATO-
RVM OCCIDENTIS ET ORIENTIS, REGVM-
que Hispaniarum, Galliarum, Angliarum, Scotiarum, Lusitaniarum, utriusque Siciliæ, Hierusalemitarum, Hungariæ, Bohemiarum, Polloniarum, Daniarum, Sueciarum, Navarræ, Austriæ, Burgundiarum, Sicambriarum, Cypriarum, Mediolanensium, etc. Nec non Principum Electorum, Archiducum, Magnarum Ducum, Ducum, Principum, Marchionu etc.
Per Octavium de Strada Civem Romanum S. Cæs. Mtis Nobilem Aulicum, et Antiquarium:

Č. 3

Směl se také jako jeho otec podepisovat titulem „civis Romanus" a „antiquarius aulicus".[65]) Zdá se, že se účastnil činně i veřejného života vzhledem k postavení, které zaujímala u dvora jeho sestra Kateřina. Záhy se pustil horlivě do činnosti odborné i publikační. Jako jeho prvou práci uvádím zde krásné rukopisné dílo, které se nalézá dnes v majetku pražského Uměleckо-průmyslového musea. Jest to skvěle zachovaný exemplář z roku 1596 s titulem „Simbola Romanorum Imperatorum Occidentis et Orientis, Regumque atd. *(obr. č. 3.)* a dedikací „Illustrissimo et Eccelentissimo Domino

[65]) Chytil, l. c., str. 28 a Straka, l. c., str. 21.

Dno Don Cosimo Appiano de Arragona, Principi Piumbini, Domino suo collendissimo".[66]) Dílo jest datováno „Datum Pragae Bohemiae VII. die Julii, Anno Christi 1596" a podepsáno slovy „Octavius de Strada, S. C. M. nobilis aulicus et antiquarius". Jsou zde skvěle vykresleny symboly jednotlivých panovníků, vtipně řešené, po způsobu mincí s rubem a lícem, a některé z nich jsou totožné s obrazy současných mincí nebo medailí, pro které asi sloužily za návrh, počínaje Rudolfem I. Habsburským a konče žertovnými symboly autorovými. V řadě případů použil však Octavius Strada námětů už vydaných medailí a mincí. Nejednou se setkáváme s myšlenkou na př. Antonia Abondia, jak ji známe z jeho prací, i jiných medailérů druhé poloviny 16. stol. Jejich přepis z kovu do kresby nedopadá ve prospěch této. Rukopis má 113 stran a celkem 450 obrázků, po čtyřech na jedné straně (líce i ruby vždy dvou symbolů), kromě poslední strany, kde je nakreslen jen líc a rub symbolu autorova. Některé z těchto obrázků mu sloužily za podklad a přípravu k pozdějšímu vydání z roku 1601, ba některá se úplně shodují, jiné však jsou zcela pozměněny.[67]) Dílo jest bez jaké-

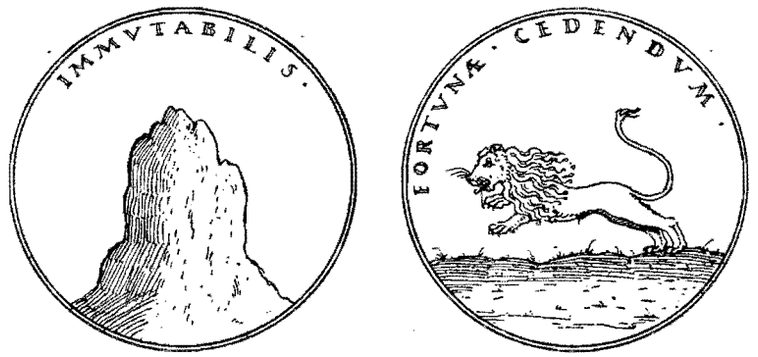

Č. 4a *Č. 4b*

hokoli textu a na jeho konci jest připojen čistě a krasopisně provedený index jmen. O této rukopisné práci Octavia Strady nebyla dosud nikde uveřejněna zpráva.

Za pět let poté vydal Octavius ze svého musea velké historické dílo, do něhož vkreslil — jak jsem již podotkl — mnohé z obrázků, nakreslených v rukopisné práci z roku 1596. Toto dílo vyšlo v Praze roku 1601 a skládá se ze tří dílů. První, o 60 tabulkách, k nimž přidal Jakub Typotius svůj úvod „Isagoge" o 41 stranách, má název „Symbola divina et humana pontificum, imperatorum, regum etc". Druhý díl z roku 1602 má název „Symbola varia diversorum principum sacrosantae ecclesiae et imperii romani" (184 stran, v tom 41 tabulek obrázků) a třetí z roku 1603 „Symbola varia diversorum principum" (201 stran, 47 tabulek). Druhý i třetí díl mají text od Jakuba Typotia a Anselma de Boodta.[68]) Jsou tam vyobrazeny různé

[66]) Překlad zní: „Symboly římských císařů západních i východních i králů atd." a „Slavnému a výtečnému pánu D. C. de Ar., knížeti atd."

[67]) Jako zajímavost uvádím, že na str. 40 je symbol Jana Lucemburského, na němž je vykreslen strmý vrch s nápisem „Immutabilis" *(obr. č. 4a)* a Jiříka z Poděbrad se lvem vpravo pádícím a nápisem „Fortunae cedendum" *(obr. č. 4b)*.

[68]) Překlad zní: „Božské a lidské symboly papežů, císařů, králů atd., dále „Různé symboly rozličných knížat sv. církve a sv. říše římské" a „Různé symboly rozličných knížat."

vtipné symboly v podobě mincí na hesla a průpovědi, jež Octaviův přítel dvorní historiograf Typotius a de Boodt jednotlivým panovníkům a papežům přidělili, s rytinami podle Stradových výkresů od proslulých rytců Jiljího, Jana a Rafaela Sadelera. Bohužel v celém tomto díle není žádných podobizen panovníků nebo papežů, jak se domníval Josef Svátek ve své biografické práci.[69]) Toto dílo se dočkalo dvou vydání, prvý díl dokonce tří vydání. Jeden kompletní exemplář těchto tří dílů v jednom svazku má knihovna Umělecko-průmyslového musea v Praze,[70]) kompletní exemplář vydání z roku 1652 ve Frankfurtě n. M. je v knihovně Strahovského kláštera tamže *(obr. č. 5.)* Toto vydání liší se úpravou i počtem tabulek

Č. 5

od prvého. Na vydání z r. 1601 až 1603 i na druhém vydání z r. 1652 jest záznam, že dílo pochází z musea Oktavia Strady a že rytcem jest Jiljí Sadeler. Dedikační proslov ve všech třech dílech jest podepsán rytcem Sadelerem. Protože o symbolech tam vyobrazených jest na titulním listě poznámka, že jsou vybrány z musea Stradova — „ex museo Octavii de Strada desumpta sunt" — a poněvadž mnoho obrázků jest totožných s obrázky rukopisné práce Stradovy z r. 1596, lze s určitostí prohlásiti, že autorem

[69]) Straka, l. c., str. 21.
[70]) Rukopis této práce je prý v bibliotéce v Gothě. Viz Zedler, l. c., sv. 40, str. 479.

jest Strada a rytcem Sadeler. Také vskutku žádný jiný autor se zde neuvádí. Též i ve všech dostupných pramenech vedeno jest dílo jako Stradovo. Jediná nápadná okolnost jest, že chybí u třetího dílu, svázaného s oběma druhými, poznámka: „Ex museo Octavii de Strada." Je tu pouze uveden jako rytec Jiljí Sadeler. Úprava třetího dílu jest však táž, jako obou druhých a proto soudím, že i tento třetí díl je prací Stradovou.

V klenotnici zámku Ambras nalézaly se prý dle inventářů dvě knihy, vázané v sametu, s názvem „Simbola Romanorum pontificum, cardinalium, magnorum ducum" a „Simbola Romanorum imperatorum, regumque etc" od Octavia Strady.[71]) Není vyloučeno, že to bylo dílo identické s pražským vydáním z roku 1601 a 1602.

Kromě uvedených prací zůstavil po sobě Octavius Strada v rukopise řadu velkých děl, z nichž jedno svědčící nejen o dokonalosti jeho umění kreslířského, ale i o velkých historických vědomostech, vydal po jeho smrti roku 1615 jeho syn Octavius ml. ve Frankfurtě n. M. Toto dílo obsahovalo na 514 stranách asi 500 nákresů líce i rubu mincí, s podobiznami římských císařů, počínaje Juliem Caesarem až po císaře Matyáše. Mělo název „De vitis impp. et caess. rom. tam occ. quam or. nec non uxor. et lib. eorum item tyran. omnium qui diversis temp. rom. imperium attentare et occupare conati sunt, inde a C. Jul. Caesare primo Monarcho usque ad D. N. Imp. Caes. Matthiam." Bylo dedikováno císaři Maxmiliánovi. Dílo toto složil až na sklonku svého života. Německý výtah této práce vyšel ve Frankfurtě n. M. pod titulem „Kayser Leben aus den Müntzen" a sice roku 1618.[72])

Octavius starší jest kromě toho autorem spisu, jednajícího o rodopisu rakouských vévodů a arcivévodů „Genealogia et series Austriae ducum etc". Byl vydán současně s druhým vydáním spisu „De vitis impp. et caess. etc", u Kiesera ve Frankfurtě n. M. roku 1629 pod společným titulním listem. Josef Svátek[73]) připisoval toto dílo Octaviovi mladšímu, což neodpovídá pravdě. Na druhém, vlastním titulním listě jest totiž uveden autor s titulem „nobilis aulicus et antiquarius", což svědčí pro autorství Octavia staršího, ježto syn jeho vůbec nebyl dvorním antikvářem. K tomuto dílu byl ještě připojen jako přídavek (auctarium) spis s názvem „Commentaria de rebus gestis ab imperatoribus Matthia II. et Ferdinando II. ab anno 1617, ad 1629". Tento přídavek o 123 stranách s 11 podobiznami členů Habsburského rodu jest od nejmenovaného autora a jest příspěvkem k dějinám současné doby. Svátek se domnívá, že autorem jest Octavius Strada mladší, ale o jeho jméně není nikde ani zmínky.[74])

Na konec uvádím ještě řadu různých rukopisných prací Octavia Strady. Tak na příklad ve Vídni chovala bývalá dvorní knihovna několik svazků krásných kreseb římských císařů s krátkým životopisem, dále několik foliantů s podobiznami císařů a papežů. Také v Národním museu v Praze bylo podle Straky několik listů s umělecky provedenými kresbami Stradovými, které byly pak odevzdány s ostatním grafickým materiálem Grafickému kabinetu. V knihovně Strahovského kláštera v Praze jest rukopisné dílo

[71]) Thieme-Becker, l. c., sv. 32, str. 148.
[72]) Zedler, l. c., sv. 40, str. 479. Překlad: O životech imperátorů i caesarů římských jak západních tak východních a jejich manželek a dětí a rovněž všech tyranů, kteří v různých dobách snažili se dosáhnout nebo zmocnit vlády římské, od Caesara atd.
[73]) Svátek, l. c., (Stradové), str. 346.
[74]) Straka, l. c., str. 22.

z knihovny Stradovy, pod názvem „Selectarum inventionum collectaneum ex diversis auctoribus".[75]) Nejde tu však o práci Stradovu, nýbrž o sbírku různých návrhů uměleckého průmyslu od rozličných umělců. Některé kresby jsou asi z umělecké pozůstalosti žáka Raffaelova Perina. Kdo jest autorem ostatních, zda Strada nebo někdo jiný, nelze s určitostí říci. Jen tolik jest jisto, že kniha byla v knihovně Octaviově, soudě podle vystřiženého Stradova ex libris. Jest to podle všeho ukázka jeho sběratelské činnosti.[76])

Octavius byl archeolog, historik, numismatik i umělec nevšedního nadání a velkého významu. Předčil svého otce Jakuba tím, že jeho díla byla umě-

Č. 6

lecky i vědecky kvalitnější. Byl současným vědeckým světem plně uznáván[77]) a byl stejně jako jeho otec portrétován velkými umělci, Tintorettem (obraz v soukr. maj., reprod. ve Festschr. d. Kunsth. Mus., Wien, t. XXIII.), a Jiljím Sadelerem *(obr. č. 6.)*. Jeden exemplář této rytiny jest majetkem Umělecko-průmyslového musea v Praze. Strada jest zde zpodobněn v po-

[75]) Týž, str. táž. Překlad: Sbírka vybraných návrhů z různých autorů.

[76]) Straka, l. c., str. 23.

[77]) Fuessli, l. c., str. 632, jej charakterisuje výstižně ve svém kratičkém referátě o Octaviovi Stradovi těmito několika slovy: proslul v 16. století jako geniální kreslíř antických mincí.

prsí, oděn kožešinou a s řetězem kolem krku, v levém rohu nahoře jest umístěn rodinný znak Stradův a nad tím vším jest heslo „In labore meo requies", a pod tím „Ao. Chr. MDC aetatis L". Ve funkci dvorského antikváře zůstal Octavius Strada až do 1. května 1607, kdy odevzdal svůj úřad malíři Fröschlovi. Působil tudíž rod Stradův ve službě Rudolfově plných 30 let. Odchodem Octaviovým končí slavná doba pro rudolfínské sbírky, které pak začínají upadati, tím spíše, že císař Rudolf pro svůj duševní stav pozbýval o ně zájmu. Ostatně neměl již ani dosti peněz k jejich udržování. Octavius zemřel pak ještě téhož roku (1607), nedlouho po odevzdání své funkce, jak svědčí žádost jeho vdovy ze dne 11. srpna 1607 císaři o trvalou podporu jeho dvěma malým dětem.[78])

O. Strada st., jehož úmrtní datum opravujeme tedy z r. 1615 na 1607, zanechal po sobě syna, Octavia mladšího, který sice byl činným v oboru historie a numismatiky, leč nehrál žádnou významnou úlohu a nedostihl v ničem významu svého otce nebo děda. Těžil jen ze zděděné slávy. Umělecky též nevynikl a omezil se pouze na vydávání dědovy práce o mlýnech[79]) a otcovy práce o životech císařů De vitis imp. et caess. etc. Samostatně vůbec žádnou práci nevydal a tím se vyřadil úplně z této numismatické generace. Od roku 1629 nemáme o jeho životě žádných dalších zpráv. Tím končí též naše vědomosti o rodině Stradově. Ant. Truhlář sice tvrdí,[80]) že člen jesuitského řádu Famiano Strada, který byl autorem dvousvazkového díla De bello belgico Decades duo, vydaného v Římě roku 1632, byl nepochybně vnukem Jakuba Strady. Nevím, kde vzal doklady pro tyto příbuzenské vztahy. Jest nám sice známo, že Jakub Strada měl kromě syna Octavia ještě dalšího syna Pavla, o němž však nemáme jiných zpráv.[81]) Není vyloučeno, že záhy zemřel. Víme jen, že v jednom dopise bavorskému vévodovi ujišťuje jej Jakub Strada úplnou oddaností a při tom doporučuje jeho přízni sebe a své syny Pavla a Octavia. Zde se tedy setkáváme se Stradovým synem Pavlem. Byl-li Famiano Strada synem jednoho z těchto dvou, není nám známo. O Famianovi jsem zjistil, že byl spisovatelem a historikem, který se narodil roku 1572 v Římě a zemřel tamže roku 1649. Sepsal též velké dílo rhetorické Prolusiones academicae, vydané v Lyoně roku 1627 a byl 15 let učitelem řečnictví v římském kollegiu jesuitského řádu.[82])

Máme-li posoudit význam Jakuba a Octavia Strady pro numismatiku, musíme především uvážiti, v jaké době žili. Když si představíme, jak značný numismatický materiál shromáždili a popsali, nemajíce vážných předchůdců, musíme doznati, že si dobyli velikých zásluh. Jejich pozůstalost rukopisná i tiskem vydaná budí náš obdiv a úctu k svědomité, důkladné a při

[78]) Jahrbuch, svazek XV., číslo 11.752; srovnej i Lhotský, l. c., strana 191. — F. X. Harlas ve své brožuře Rudolf II., milovník umění a sběratel, Praha, 1928, str. 54, vyslovil se o obou Stradech pro jejich obchodní zdatnost nepříznivě, ba docela činil je zodpovědny z nepořádků ve sbírkách císařských a neuznával ani jejich uměleckou a vědeckou hodnotu. Pokládám tuto kritiku, která jediná staví se proti všem dosavadním pramenům do oposice, za úplně neodůvodněnou. Harlas dobře znal poměry, jaké vládly na Rudolfově dvoře a vliv jeho komorníků na jeho život a na vedení jeho sbírek. Znal však asi velmi málo z vědecké a umělecké činnosti obou Stradů, mohl-li je tak podceňovat. Tvrdí-li pak Harlas doslovně, že „nemůže se dle příkladu dosavadních historiků a kronikářů pro oba Vlachy nadchnout a že je proti nim v oposici", pak zdá se mně toto jeho stanovisko velmi podivným a úplně nespravedlivým.

[79]) Zedler, l. c., str. 479.

[80]) Ant. Truhlář, Ke genealogii Stradů, Sborník historický I., 1883, Praha, str. 421.

[81]) Straka, l. c., str. 20.

[82]) Enciclopedia italiana di scienze atd., l. c., sv. 32, str. 811.

tom tak plodné jejich činnosti. Jest ovšem možno namítnouti, že jejich práce by nesnesla dnešních přísných kriterií, nesouc mnohé chyby a ráz své doby a že plodnost spisovatelská byla někdy na ujmu jakosti. To však nemůže zmenšiti jejich zásluhy, neboť si musíme uvědomiti, že šlo o práci v počátcích numismatického bádání a že pro tehdejší dobu bylo nejdůležitějším shromáždění a popis numismatického materiálu, jehož vědecké zpracování bylo zůstaveno dobám pozdějším. Hlavním přínosem jejich odborné práce jest postavení požadavku přesného popisu a vyobrazení mince. Jinak je s podivem, že při důkladnosti dnešní numismatické bibliografie není možno v numismatické literatuře dopátrati se nějakých cennějších zpráv o rodině Stradově s výjimkou několika málo uměleckých slovníků, ač v 16. a 17. věku byla jejich činnost velmi ceněna. Je to tím nápadnější, že ze současníků obou Stradů v domácích i cizích pramenech vědeckých nebo uměleckých jsou všude uváděna jména proslulé trojice rytců Jiljího, Jana a Rafaela Sadelera, z nichž Jiljí byl autorem prospektu Vladislavského sálu a panoramatu Prahy, dále jméno současného medailéra, dvorního umělce císaře Maxmiliána II. a zakladatele drobné plastiky doby rudolfínské Antonia Abondia nebo jméno Adriana de Vries, proslulého Rudolfova komorního sochaře, rytce a kovolitce. Jméno rodiny Stradovy jest však málo komu známo. Uvádí-li se, pak jen jako zakladatele a správců rudolfínských sbírek.

Shrneme-li tedy naše poznatky o Jakubu a Octaviovi Stradovi jako o prvních ze známých badatelů, zjišťujeme, že oba nashromáždivše ohromný studijní materiál starých mincí a medailí, přispěli jeho kresbou, reprodukcí a popisem k prohloubení numismatické práce a že zahájili opravdu novou epochu numismatického bádání, neboť jejich práce dala podnět celé řadě nápodobitelů a následovníků, kteří pokračovali v započatém díle. Jmenuji zde na příklad ze současníků rodiny Stradovy již dříve zmíněné Huberta Goltze a Onufria Panvinia (1530—1568), Španěla Antonia Agostino (1517—1586) a výtečného znalce antických mincí Fulvia Ursina (1530—1600). I v poměrně numismaticky chudém XVII. věku a zvláště pak ve století XVIII. pracovala řada dalších badatelů, jimž v čele stáli Jean Vaillant (1632—1706) a J. Pellerin (1684—1782), vlastní předchůdci největšího numismatika své doby, Josefa Hilaria Eckhela (1737—1798). Dílo tohoto, dosud hodnotné, tvoří jakýsi uzávěr první badatelské epochy numismatické. Od Stradova popisu mincí vede tedy přímá, třebaže dlouhá cesta ke zkoumání vnitřních souvislostí mincí, obsahu to druhé epochy numismatického bádání.

JOSEF DOBRÝ:

MEDAILE NÁRODOPISNÉ VÝSTAVY ČESKOSLOVANSKÉ V PRAZE ROKU 1895

(Tab. č. IV. a V.)

Všestranný a velmi uspokojivý úspěch Jubilejní zemské výstavy v Praze roku 1891 měl v zápětí všeobecné vzpružení našeho výstavnictví.[1]) Onomu velkolepému kulturnímu a hospodářskému projevu následovala pak hned řada větších, význačnějších nebo menších výstav krajinských a místních, zejména však obsáhlá výstava národopisná národa československého roku 1895. Přece však je možno pozorovat základy myšlenky této výstavy již v době daleko dřívější. V polovině 19. století vzrostl zájem o národopis a o všechny otázky s ním souvisící. Studium a sběr měly zajistit alespoň ve sbírkách veřejných a soukromých jakož i v odborné literatuře obrazy a ukázky bývalého svérázu našeho lidu. Pevná a přímá snaha, aby byla uspořádána celonárodní národopisná výstava, vznikla pak u příležitosti oné veliké výstavy zemské v Praze roku 1891, když bylo lze pozorovat, jaké všeobecné účasti, oblibě, ano i lásce se tam těšila zejména „Česká chalupa", stojící skromně a jaksi v ústraní souhrnu nádherných výstavních paláců. Celá výstava, všechny jednotlivé budovy se svými poklady důmyslu a dovednosti povolaných našeho národa těšily se veliké návštěvě a pozornosti nejen našeho lidu, nýbrž i ciziny, mnohdy velmi vzdálené, ale ze všech staveb výstavních byla nejvíc navštěvována Česká chalupa. Tento krásný, ušlechtilý a dojemný zájem lidu vzbudil ve spisovateli F. A. Šubertovi myšlenku a neutuchající snahu o to, aby národu i cizím zájemcům byl předveden všestranný, úplný a dokonalý obraz svérázného života lidu československého, tedy obou jeho větví, Čechů a Slováků, v obsáhlé výstavě. Odtud vyplývala i další snaha, o vybudování trvalého národopisného ústavu, t. j. Národopisného musea československého. Záměr byl celou naší veřejností přijat nejen se souhlasem, nýbrž s nadšením, takže mohl být ihned sestaven Ústřední výbor výstavní a další pracovní odbory v Praze i na venkově, jež tvořilo jen v Praze víc než jeden tisíc osvědčených a obětavých osobností. Předsedou Ústředního pracovního výboru byl zvolen Vladimír Lažanský, místopředsedy F. A. Šubert, ředitel národního divadla, univ. prof. dr Hostinský a Artur Häusler, pokladníkem Josef Ort a jednatelem doc. dr Em. Kovář. Protektorát nad výstavou přijal primátor hlavního města Prahy Čeněk Gregor.

Po usilovných přípravných pracích organisačních, po odstranění potíží a překážek, jež každé veliké akci stávají v cestě a zvláště, když subvencemi země České, hl. města Prahy a četných dalších měst a míst a dobrovolnými příspěvky jednotlivců byl zásadně zajištěn peněžní podklad, bylo pořádání výstavy stanoveno na rok 1895. Sbory samosprávné, závody a jednotlivci přispěli hotově částkou 40.000 zl. a na záruční fond upsali přes 120.000 zl.

---

[1]) Studie tato byla přednesena na valné schůzi Numismatické společnosti československé v Praze dne 4. V. 1945. Vděčně tu vzpomínám rad i zapůjčení materiálu učeného numismatika a starožitníka pana Karla Chaury a podpory, které se mé práci dostalo od pí doc. dr. Em. Nohejlové-Prátové.

Žádost Výkonného výboru za státní subvenci v částce 60.000 zl., oznamovala celkový rozpočet výstavy v částce 550.000 zl. Její předložení oběma bývalým sněmovnám doprovodil ve sněmovně poslanecké počátkem roku 1894 český poslanec Karel Adámek.[2])

Návěští pro výstavu vytvořil prof. V. Hynais. Bylo vkusné a přiléhavé a obsahovalo mimo nápis „Národopisná výstava československá 1895 v Praze od 16. května do 18. září" obraz moravského Slováka od Ostroha v „dubenném" kožiše, „s pravou pak něhou lepotvárné české děvče podávající příchozím s cudným úsměvem ryze po slovansku chléb a sůl". Skupinu doplňoval statný mladík, kynoucí návštěvám na uvítanou; obrubu tohoto plakátu tvořily motivy slovanského ornamentu.

Tiskovým propagačním poslem byl „Věstník národopisné výstavy československé v Praze" vydávaný v létech 1893—1895. Tento časopis přinášel četným výstavním výborům místním a celé naší veřejnosti zprávy o postupujících přípravných pracích, o činnosti jednotlivých pracovních výborů a o výstavkách místních.

Místní a krajinské národopisné výstavky byly vydatnou průpravou pro výstavu celonárodní. Jimi byl získán přehled o materiálu a mnohé zkušenosti pro tvar, třídění, instalaci a celkový vzhled, dávaly pak celku cenné a účelné náměty. Ostatně i úspěchy těchto malých a menších výstav přesvědčovaly váhající a získávaly tak stále nové spolupracovníky, jichž nemohlo být nikdy nadbytek, neboť vítězství a úspěch je nejjistější lákadlo pro nerozhodné. Krajinské výstavy nebyly ovšem jen národopisné, ale také už v dřívějších dobách mívala snad každá výstava krajová také své oddělení národopisné, vždy oblíbené a velmi navštěvované. Výstavy jakéhokoliv druhu ostatně jsou podniky i velikého kulturního významu, jsou jakýmsi sebepoznáním, zrcadlem kraje, na nějž se vztahují a vedou myslící k pokroku. Ze zkušenosti víme, že výstavy zdařilé mívají vzápětí vzpružení společenské, hospodářské i všeobecně kulturní. Pečovat o jejich největší zdar jako celku je tedy první a hlavní povinností pořadatelů a všech zájemců vůbec. Pořadatelé těchto malých výstav se samozřejmě cítili také částmi a spolupořadateli výstavy celonárodní, ostatně výstavou pražskou nemohla získat jen Praha, nýbrž i všechny kraje, které s ní souvisely, celý národ. Nadšení lidu pro tuto velikou národní stavbu bylo ostatně všeobecné, až nečekané, každý spatřoval v dokonalosti a úspěchu zamýšleného podniku také svůj úspěch.

Celkem bylo v letech 1892—1895, až do výstavy pražské, uspořádáno skoro dvě stě národopisných výstavek místních, okresních a obvodových a několik jich bylo ještě později po roce 1895, ano pořádají se jako samostatná oddělení na různých i velikých výstavách dodnes. Při některých místních a okresních nebo krajinských výstavkách národopisných z let 1893 až 1895 dostalo se vystavovatelům a spolupracovníkům také odměn v po-

[2]) V žádosti bylo o účelu a významu výstavy uvedeno: „Výstava má v první řadě sloužiti vědeckému studiu novodobému, jehož veliká důležitost je všeobecně uznávána nejen v kruzích vědeckých, nýbrž i orgány veřejné správy... Zvláštní význam má tento myšlenkou výstavní vzbuzený ruch národopisný pro zachování všelikých památek umění a vůbec života lidového čím dále hledanějších, jimž hrozí nenáhlé odstěhování do ciziny k mravní i hmotné škodě národa, z něhož pocházejí, pak země i říše. Čeliti této pohromě je jedním z praktických účelů výstavy, a že i zde zapůsobila blahodárně pouhá její myšlénka, dosvědčuje nejen hojné zakládání místních musei i soukromých sbírek, nýbrž i založení Národopisného musea v Praze...."

době medailí, jako na př. roku 1893 v Domažlicích,[3]) v Lužci,[4]) v Prostějově,[5]) v Přerově,[6]) na Smíchově,[7]) na Zbraslavi,[8]) v Železném Brodě,[9]) roku 1894 v Horažďovicích,[10]) v Hradci Králové,[11]) v Humpolci,[12]) v Jindřichově Hradci,[13]) v Litomyšli,[14]) v Napajedlech,[15]) v Příbrami[16]) a ve Skutči.[17]) Význam a úspěch těchto menších výstavek národopisných byl všeobecně ceněn a uznáván nejen u nás, ve veřejnosti a v tisku, nýbrž i v odborném nestranném tisku zahraničním.

Pro nepřízeň různých okolností, zejména následkem nepředvídané tuhé, plné tři měsíce trvající zimy, nebylo lze pokračovat ve vybudování místností výstavních podle původního úmyslu, ale v dubnu a v první polovici května bylo pak tak úsilovně pracováno, že všechny stavební práce byly včas dohotoveny a výstava mohla být po řádné instalaci předmětů zahájena v den stanovený, t. j. 15. května 1895. Výstavní předměty zabraly všechny hlavní budovy Jubilejní zemské výstavy z roku 1891, pak ovšem řadu dalších staveb, zřízených pro novou výstavu zvlášť.

Také „Hlavní katalog a průvodce", objemná kniha o 512 a 144 stránkách, redigovaný Josefem Kafkou, byl v den zahájení výstavy hotov a mohl být podáván zájemcům jako skvělý ukazatel. Ježto výstavní katalogy lze zpravidla sestavovat teprve po ukončené instalaci, protože i v poslední chvíli před zahájením výstav dochází ke změnám, lze tento čin hodnotit tím více, a zejména s podivem a uznáním pohlížet na výkonnost tiskárny firmy Beaufort, jež umožnila vytisknout onu objemnou knihu během toliko čtyřicetiosmi hodin! Aby byl katalog vskutku včas v rukou zájemců, bylo rozhodnuto nečekat se sestavením až do provedené instalace předmětů, čímž by zájem obecenstva byl býval poškozen. Proto bylo ve výstavním katalogu přihlíženo hlavně k popisu a vysvětlení jednotlivých skupin jako celků, což pro většinu návštěvníků mělo větší význam než jmenování jednotlivých vystavovatelů nebo předmětů, které ostatně mohl každý zjistit na místě. Tak se stal katalog nejen průvodcem a ukazatelem pro důkladné porozumění a poznání jednolivých výstavních úseků a pro otázky, jež měly výstavou být řešeny, nýbrž i vědeckým dílem trvalé hodnoty. Na jeho sestavení byla účastna řada význačných odborníků.[18])

Výstava sestávala zásadně z pěti skupin A-E, z nichž každá byla rozdělena na několik oddělení. Tak skupina A, všeobecná, se dělila na oddělení zeměpis-

[3]) medaile bronzová, bronzová stříbřená, stříbrná a stříbrná zlacená.
[4]) medaile cínová, bronzová a stříbrná.
[5]) medaile bronzová.
[6]) medaile bronzová, bronzová zlacená a stříbrná.
[7]) medaile cínová, bronzová, bronzová stříbřená a 2 stříbrné.
[8]) medaile cínová, bronzová, bronzová zlacená a stříbřená.
[9]) medaile bronzová.
[10]) medaile bronzová a stříbrná.
[11]) medaile hl., bronzová, bronzová stříbřená, bronzová zlacená.
[12]) medaile bronzová a bronzová stříbřená.
[13]) medaile bronzová a stříbrná.
[14]) medaile cínová a bronzová.
[15]) medaile bronzová.
[16]) medaile bronzová, bronzová stříbřená, bronzová zlacená a stříbrná.
[17]) medaile bronzová a stříbrná.
[18]) Seznam všech „Orgánů výstavy", t. j. presidia a hlavního a výkonného výboru, je otištěn v Hlavním katalogu a průvodci, str. XV. až XXIV.

né, statistické, antropologické a jazykové. Skupina B, lid vesnický, sestávala z oddělení stavby a obydlí, zaměstnání, kroje, zvyky a obyčeje, četba, lidová píseň, hudba a tanec, výstavní trhy zemědělské, včelařské, zahradnické, lesnické a honební. Skupina C sestávala z oddělení výstav krajových, D, kulturně historická, obsahovala oddělení pro starožitnosti pravěké, literaturu, divadlo, hudbu, stavitelství a inženýrství, právnictví, obchod, školsví, církev, válečnictví, ženu, studenstvo a j. v. a konečně skupina E byla rozdělena na oddělení průmyslu novodobého.

Nás zde ovšem především zajímá oddělení 6. skupiny D, t. j. „Stará Praha", a to zejména proto, že ve dvou z jejích budov byla známou ryteckou firmou I. B. Pichl napodobena jednak mincovna ze 16. století s dělnictvem v tehdejším starodávném kroji, jednak dílna, ražebna novodobá, kde se současně ryla razidla a razily pamětní výstavní medaile a jetony. Obě tyto dílny byly částí t. zv. Rynečku, oddílu to výstavy, který měl získat zvláštní přitažlivost.

Výstavní výbor měl značné nesnáze při volbě vhodné části Prahy a doby, která měla být předvedena. Konečně bylo rozhodnuto, aby na výstavě byla vypodobena stará Praha jedním ze svých nejpamátnějších a nejmalebnějších míst v podobě, jakou měla před více než 300 lety, a to Malé staroměstské náměstí, zvané ryneček, z konce šestnáctého století, z umělecky skvělé doby rudolfinské.

„Ryneček" svou trojúhlou podobou, výstavnými domy a okolím hodil se velmi dobře pro zamýšlený účel přitažlivosti a zajímavosti. Malebnost pohledu doplňoval kostelík sv. Linharta, tehdy již nestávající, který svým hřbitůvkem působil dojemně v sousedství hlučného náměstí, plného obchodního ruchu. Na ryneček se vešlo branou, jakoby z velikého náměstí Staroměstského. Brána ta, nikdy nestávající, byla přidána do celku v zájmu ohraničení; napodobovala obranné věže měst Pražských. Domy byly číslovány 1—25 a označeny starodávným pojmenováním, jako: „u anděla", „u mouřenínů"; v domě čís. 3 s nápisem „Zde slove od starodávna u Hedviků" byla umístěna kuchyně ze šestnáctého století; dále pak názvy „u černého koníčka", „pěti skřivánků", čís. 9 a 10 „v ráji", kde bývala lékárna, založená za Karla IV. Zde také byla vystavována zajímavá lékárna se zařízením hlavně z patnáctého až osmnáctého století, s alchymistickou laboratoří. V čísle 14 „u zlatého věnce" byla zřízena ona již zmíněná starodávná ražebna firmy I. B. Pichl, a v čísle 15 „u černé růže", ražebna novodobá; pak následoval kostelík sv. Linharta a přes ulici na straně protější čísla 19 až 25. Stavby byly pro příjemnější dojem provedeny ve dvou třetinách skutečné výšky. Projekt vypracovala řada architektů, znalců starých staveb, za pomoci historika a nejlepšího znalce starých zvyků a života našeho lidu vůbec, spisovatele Zikmunda Wintra. Odpovědným za celek byl architekt Štibral. Náklad na „Ryneček" činil přes 50.000 zl. V rámci výstavy bylo zařízeno také několik síní zasloužilých osob a to síň Fr. L. Čelakovského, J. Jungmanna, Františka Palackého, J. E. Purkyně, J. V. Friče, pokojík Josefa Kajetána Tyla a pokojík Klicperův.

Je pochopitelno, že výstava takového významu a rozsahu dala také podnět k rozsáhlé a důkladné odborné literatuře a k činnosti medailérské i tvorbě řady jiných památek a upomínek. Z výstavní literatury pro nás nejzajímavější je spis Mincverk na Horách Kutných po dobu 500 let Páně, monografie s vyobrazeními, sepsaná Gustavem Toužilem, redaktorem v Kutné Hoře, vydaná nákladem tvůrce dílny micovní ve „Staré Praze", majitelem rytecké továrny I. B. Pichlem. Spis připsaný řediteli mincovny ve Vídni Josefu Müllerovi-Kutnohorskému, obsahuje na 33 stránkách stručný přehled dějin českého mincovnictví, zejména dějin mincovny kutnohorské, pak popis výstavního

„Mincverku kutnohorského" a novodobého ryteckého závodu, sestavený Ivanem Pichlem, i několik vyobrazení.[19]) Poutavý a plný zajímavostí je článek Klimenta Čermáka Jak se dělávaly peníze ve Zlaté Praze, roč. 1895, ať citací lidových pořekadel nebo rozličných historických lidově podaných poznatků o organisaci mincovnictví, mincovnách, mincovním díle, značkách, nápisech na hranách, o odpovědnosti mincmistrů atd.[20])

Po výstavě bylo podle vzoru památného dvousvazkového spisu o Zemské jubilejní výstavě roku 1891 Sto let práce vydáno v nakladatelství Jana Otty v Praze za redakce F. A. Šuberta veliké dílo Národopisná výstava československá roku 1895 o 556 a XLVI stranách. Titulní list se stojícím sv. Václavem s korouhví, před nímž klečící dívka drží model „České chalupy", vytvořil Mikoláš Aleš.

O Pichlově rytecké dílně na výstavě uvádí toto dílo v obsáhlém článku o „Staré Praze" pouze, že dílna ta přispívala vydatně k oživení zájmu svým poučným zobrazením bývalé i nynější výroby mincí předváděním všeho zařízení, z části původního, z části napodobeného.

Numismatický materiál byl na Národopisné výstavě využit i výstavně, poprvé byla u nás vystavena souborně řada medailí náboženských, materiál to nejlidovější a nejbližší národopisným snahám. V díle „Národopisná výstava československá" (str. 378) byla tato speciální výstavka uvedena článkem sběratelů a znalců Karla Procházky, faráře na Žižkově, a Vladimíra Přibíka, řídícího učitele v Chuchli. Obsahovala medaile hodnostářů duchovních, duchovních řádů, bratrstev, poutních míst, medaile ražené na památku svěcení chrámů a pod., patronů českých, medaile křestní a biřmovací a konečně biblické medaile jáchymovské.

Národopisná výstava nesloužila přímo zájmům hospodářským a obchodním jako zpravidla nebo zásadně všechny výstavy, nýbrž účelům památkovým. Přece však nebylo možno upustit od obvyklého posuzování jednotlivých exponátů znalci po stránce účelnosti a vhodnosti, zejména předmětů průmyslu novodobého, včelařství, vinařství a pivovarství a podle výsledku posudků byly jednotlivým vystavovatelům uděleny ceny, a to v tomto pořadí:

Cena I. Stříbrná medaile státní, bronzová medaile státní, čestný diplom výstavní.

Cena II. Diplom s právem ražby zlaté medaile výstavní.

Cena III. Stříbrné medaile Obchodní a živnostenské komory v Praze, v Plzni, Obchodní a průmyslové komory v Č. Budějovicích, medaile města Prahy, Průmyslové jednoty v Čechách v Praze, města Královských Vinohrad,

---

[19]) Dvě z nich byla pojata do nepodepsaného článku Zlaté Prahy roč. 1895 s tímto doprovodem: „... Ze zajímavé monografie Toužilovy vyjímáme dvě vyobrazení. První je kopie kresby objevené v chrámu sv. Barbory v Kutné Hoře roku 1880 malířem Petrem Maixnerem a znázorňuje kus techniky, provozované v kutnohorské mincovně za krále Vladislava II., 1471—1516, druhá předvádí kovárnu na přípravu kovu v tloušťce pro ražbu potřebné."

[20]) „Peníz pán," „Kde stříbrné zvučí, tam mudrci mlčí," „Schovej bílý groš na černý den," „Které děvče nemá dukáty, zůstane u táty."

Bodrý sedláček si zpíval k r. 1768 vesele:

„Ještě mám doma sedmnáct krejcarů, ještě mám doma sedmnáčník. Sedmnáct krejcarů, pár volů švejcarů, ještě mám doma mladou ženu."

Obsáhlý soupis lidových rčení a přísloví českých, majících vztah k penězům, viz František Kraumann, Peníze v českých příslovích, rčeních a v hantýrce, Num. listy III., čís. 4 a rozšířený zvláštní otisk 1948.

Smíchova, Hradce Králové, Kutné Hory, Národní jednoty severočeské, Národní jednoty pošumavské, medaile Výstavního výboru.

Cena IV. Bronzové medaile týchž míst, měst a institucí.

Cena V. Diplom uznání Obchodní a živnostenské komory v Praze, města Prahy, Hradce Králové a Národní jednoty severočeské.

Všem, kdo se o výstavu zvlášť zasloužili prací, dostalo se medaile výstavní a diplomu. Členům presidia a výkonného výboru byly vystaveny diplomy. Umělci, medailéři, rytci a výrobci (ražebny) zúčastněné na tvorbě všech medailí nahoře uvedených a pamětních a upomínkových, jsou zejména tyto: Karel Abraham, Rudolf Braun, Bratři Čermákové, Fritzsche-Thein, Josef Kříž, Jan Kvasnička, Josef Mauder, Josef V. Myslbek, Rudolf Neuberger, Karel Pátek, Kašpar Peška, I. B. Pichl, Antonín Popp, Václav Seidan, Boh. Schnirch, Státní mincovna, Stanislav Sucharda, Václav Šantrůček, Josef Šimánek, Václav Šmakal, Josef Tautenhayn a Boh. Vlček.

Náplň medailí tvořených jen pro výstavu, hlavně oněch, udílených výstavním výborem jako odměny a zčásti i medaile upomínkových tvoří motivy národopisné a lidové.

Také některá pouzdra na medaile mají ozdobný zevnějšek odpovídající snahám národopisců. Pouzdro na medaili „Za práci průmyslovou" má na víku vavřínový věnec nahoře otevřený, uvnitř nápis: N. V. Č. / 1895.

Všechny medaile vydané u příležitosti Národopisné výstavy lze rozdělit přehledně asi takto:

1. Medaile oficiální, záslužné, t. j. takové, které sloužily k ocenění a uznání zásluh o výstavu a to buď šlo-li o práci konanou v zájmu zdaru celého podniku nebo šlo-li o vynikající výstavní předměty; jsou to dřív uvedené ceny výstavní I. až IV.

2. Medaile pamětní různých sdružení jako upomínky na slavnosti, závody, sjezdy, svěcení praporů, oslav trvání a pod. slavnosti, pořádané v rámci nebo u příležitosti výstavy.

3. Medaile na protektora výstavy.

4. Medaile jako upomínky na návštěvy, vzbuzující zvláštní pozornost a konečně

5. Medaile vydané ražebnami a prodávané na výstavě volně návštěvníkům a jiným zájemcům jako upomínky na výstavu.

Výstava měla podle původního usnesení trvat do 28. září, ale byla pro veliký zájem ukončena teprve 23. října.[21]) Vše očekávání převýšil také skutečný počet platících návštěvníků, jichž vstupné dosáhlo částky 2,065.278 zl. Celkový peněžní náklad na výstavu činil 890.000 zl.

Největším jejím ziskem bylo vzbuzení všeobecného zájmu o cenné lidové památky, trvalým úspěchem bylo zejména však založení Musea národopisného v Praze a řady menších muzeí nebo veřejných sbírek národopisných v jiných městech. Národopisnému muzeu v Praze, zřízenému podle návrhu výkonného výboru výstavy národopisné, poskytla tato výstava hojnost sbírkové náplně a peněžní základ, t. j. celý výstavní přebytek v částce 10.000 zlatých, čímž bylo museum prozatím všestranně zajištěno, takže mohlo být otevřeno

[21]) Ukončení výstavy se dělo za neobyčejně velikého účastenství lidu a všeobecného vzrušení, neboť v onen den, při návštěvě přes 90.000 platících osob, byl právě také dosažen druhý milion návštěvníků. Po dvacáté hodině byly otevřeny všechny vchody do výstavy a vstup byl volný, bezplatný.

již 15. května roku 1896 v paláci Sylva-Taroucově na Příkopech. Roku 1901 byly však sbírky přemístěny do budovy daleko vhodnější, t. j. do vily v zahradě Kinských na Smíchově, již dala museu k užívání správa města Prahy. Předměty tohoto musea z oboru zemědělství byly pak jako samostatné „Museum zemědělské" otevřeny veřejnosti v druhé budově v Kinského zahradě na Smíchově dne 16. května roku 1908. Toto museum bylo tehdy v celém bývalém Rakousku-Uhersku jediné svého druhu.[22])

I. Medaile záslužné.

1.—2. Čestná cena ministerstva obchodu. Josef Tautenhayn.

L. Hlava císaře doleva, pod ní malým písmem: JOS. TAUTENHAYN; kolem na zvýšeném okraji nápis FRANCISCVS · IOSEPHVS · I· D · G · AVSTRIAE · IMPERATOR · ET · HVNGARIAE · REX · APOST. *

R. V poli anděl věnčící ženu, sedící u kovadliny s kladivem atd.; dole malým písmem JOS. TAUTENHAYN FEC · Na vyvýšeném okraji ČESTNÁ CENA C. K. MINISTERSTVA OBCHODU *
Na hraně nápis NÁRODOPISNÁ VÝSTAVA ČESKOSLOVANSKÁ V PRAZE R. 1895 *

Průměr 57.5 mm, stř. 72.15 g, bronz.

3. Medaile výstavního výboru. V. Šantrůček podle A. Poppa.

L. V poli klečící děvče u truhly zleva. Dole v úseči MDCCCXCV a na okraji drobně PICHL RAZIL Opis kol hořejšího okraje NÁRODOPISNÁ VÝSTAVA ČESKOSLOVANSKÁ V PRAZE.

R. V poli klečící mladík zleva ulamuje lipovou ratolest, vlevo před ním Zásluze / O N. V. Č. / Dole na okraji drobně V. ŠANTRŮČEK.

66 mm, bronz.

4. Medaile výstavního výboru. I. B. Pichl.

L. Jako předešlá, ale dole na okraji: RYL A RAZIL I. B. PICHL.

R. Jako předešlá, ale dole na okraji: PICHL.

56 mm, bronz.

5.—6. Medaile výstavního výboru. I. B. Pichl.

L. Jako předešlá.

R. Ve vavřínovém věnci nápis: ZA PRÁCI PRŮMYSLOVOU

55.5 mm, stř. 65 g, bronz.

7.—9. Medaile obchodní a živnostenské komory v Praze.[23])

Zl., stř., bronz.

10.—11. Medaile obchodní a živnostenské komory v Plzni.[24])

Stř., bronz.

12.—14. Medaile obchodní a průmyslové komory v Českých Budějovicích.[25])

Zl., stř., bronz.

[22]) Dějiny založení Národopisného musea, které se stalo r. 1922 částí Národního musea, jehož sbírky splynuly s národopisnými sbírkami tohoto ústavu, a k němuž r. 1943 byly připojeny i bohaté sbírky národopisné Náprstkova musea, byly v poslední době krásně vylíčeny doc. dr Drahomírou Stránskou v článku Národopisné oddělení ve Sborníku Národní museum 1818—1948, Praha 1949, str. 119—136.

[23]) Popis a vyobrazení viz J. Dobrý, Medaile jako odměna za píli a důmysl, zejména v průmyslové výrobě. Věstník ministerstva průmyslu, obchodu a živností, roč. IX. 1928, čís. 2, str. 67.

[24]) Tamže, str. 68.

[25]) Tamže, str. 68.

15.—16. Medaile města Prahy.[26])

Stř., bronz.

17.—18. Medaile města Vinohrad. V. Šantrůček, R. Schnirch.

L. V poli městský znak, pod ním dva rohy hojnosti. Na vyvýšeném hořejším okraji KRÁLOVSKÉ VINOHRADY, dole 18 95 · při okraji perlovec z podlouhlých a drobných perel, nad ním, dole vlevo RYL V. ŠANTRŮČEK

R. V poli stojící bohyně zpředu s věncem v levici, v pozadí budovy a dole při okraji R. SCHNIRCH · INV, v hořejším okraji · VDĚK · ZÁSLUŽNÉ · ČINNOSTI ·

64 mm, stř. 120.5 g, bronz.

19. Město Smíchov, záslužná medaile. I. B. Pichl.

L. Znak města, pod ním RYL A RAZIL - B. PICHL. Opis MĚSTO SMÍCHOV *

R. Mezi dvěma sedícími osobami se znaky obchodu a průmyslu stojící žena, držící v pravici kytici a v levici věnec a vlevo spodek architektury. Opis V UZNÁNÍ ZÁSLUH a dole ornamenty, po stranách hvězdy.

45 mm, bronz.

20. Město Hradec Králové, záslužná medaile. K. Abraham.[27])

Stříbro.

21. Město Kutná Hora, záslužná medaile. R. Neuberger.

L. V poli pohled na město, dole na ornamentu městský znak a nahoře KRÁL. HORNÍ MĚSTO / KUTNÁ HORA a pod obrazem města drobným písmem R. NEUBERGER

R. Pohled na chrám a nad ním CHRÁM SV. BARBORY V KUTNÉ HOŘE Dole uprostřed drobným písmem R. NEUBERGER

55 mm, bronz.

22.—23. Medaile Národní jednoty severočeské.[28])

Stř., bronz.

24.—25. Medaile Národní jednoty pošumavské.[29])

Stř., bronz.

* 26.—27. Průmyslová jednota / Jednota ku povzbuzení průmyslu / v Čechách, v Praze.[30])

Stř., bronz.

28.—29. Ústřední hospodářská společnost. I. B. Pichl podle B. Vlčka.

L. V šňůrovitém kruhu český znak, podložený vavřínovým věncem.
V horní polovině * ÚSTŘ. HOSP. SPOLEČNOST P. KRL. ČESKÉ *
v dolní polovině LANDW. CENTR. GESELLSCHAFT F. D. KGR. BÖHMEN

R. V šňůrovitém kruhu trůnící anděl zpředu s dvěma věnci, které klade na hlavy sedícího zemědělce a řemeslníka; pod alegorií drobně I. B. PICHL.
V horní polovině ZA ZÁSLUHY, v dolní polovině FÜR VERDIENSTE.

53 mm, stř. 55.6 g, bronz.

30.—31. Ústřední hasičská jednota. V. Šmakal.

L. Vpravo děvče v selském kroji doleva, klade lipovou haluz na hasičskou přilbu, ležící vlevo na ozdobném podstavci s nápisem JEDEN za VŠECHNY / VŠICHNI

[26]) Popis a vyobrazení viz J. Dobrý, Medaile Jubilejní výstavy r. 1891, NČČsl. XVIII. 1942, str. 66, č. 11.—12.

[27]) Popis viz J. Dobrý, Karel Abraham, rytec českých lidových medailí, životopis českého živnostníka, Český lid, roč. XXXII., 1934, sv. 5.—6., str. 186, č. 12.
Viz též K. Chaura, 1. Seznam prodejných mincí a medailí zemí koruny České, 1914, č. 954.

[28]) Popis této medaile viz J. Dobrý, Karel Abraham, str. 188, č. 28.

[29]) Tamže, str. 188, č. 29.

[30]) Viz též Don. č. 4999; Medaile v zemích českých, Praha 1924, str. 35, č. 63 a Josef Mareš, Václav Jan Seidan a jeho dílo, NČČsl. X., str. 142/143, č. 145.

za / JEDNOHO. Kolem hořejšího okraje NÁRODOPIS. VÝSTAVA ČESKOSLOVANSKÁ V PRAZE 1895

R. V poli, mezi stuhou s nápisem ZÁSLUHY a dvěma lipovými ratolestmi ozdobná, prázdná kartuš, po jejíchž stranách drobně ŠMAKAL-PRAHA. Kolem zvýšeného okraje opis ZEMSKÁ ÚSTŘEDNÍ HASIČSKÁ JEDNOTA KRÁLOVSTVÍ ČESKÉHO

48 mm, stř. 35.5 g, bronz.

32.—33. Zemský ústřední spolek včelařský pro království České.

Stř. bronz.[31])

34. Vítězství „Hlaholu" při pěveckých zápasech.

L. V poli ve vavřínovém věnci nahoře otevřeném 18 $\frac{2}{3}$ 95, dole ozdoba. Kolem okraje opis UPOMÍNKA NA VÍTĚZSTVÍ HLAHOLU VINOHRADSKÉHO; vnitřní opis PŘI ZÁPASECH V NÁRODOP. VÝSTAVĚ V PRAZE.

R. * POCTA - KORUNOU - ZÁSLUH * Stojící Čechie doprava, s věncem a lípovou haluzí vedle českého lva.

19.5 mm, s o., stř. 4.4 g.

* 35. Všesokolský slet v Praze r. 1895. I. B. Pichl.

L. V lipovém a vavřínovém věnci nahoře otevřeném a dole spojeném štítem se sokolskou iniciálkou, rapíry a činkami nápis III / SLET / VŠESOKOLSKÝ / A / NÁRODOPISNÁ VÝSTAVA / V PRAZE / 1895

R. Rolník v chodském kroji zpředu, s pluhem a knihou; po jeho pravici klečící žena, po levici sedící dudák zpředu. V úseči drobně I. B. PICHL.

39 mm, s o., cín.[32])

II. Medaile pamětní.[33])

36. Závody cyklistické. I. B. Pichl.

L. V poli v perlovci, nad dvěma vavřínovými haluzemi česká koruna, za ní průmyslový palác. V ozdobném kruhu na okraji NÁRODOPISNÁ VÝSTAVA ČESKOSLOVANSKÁ V PRAZE 1895 *

R. V ozdobném kruhu rámec, v němž vyryto: II, pod tím nápis PŘI / ČESKOSLOVANSKÝCH / ZÁVODECH / CYKLISTICKÝCH ozdoba, dole drobně PICHL; po stranách ouška k zavěšení.

39 mm, stř. (II. cena) 31.4 g.

37. Závody cyklistické. I. B. Pichl.

L. V perlovci nad dvěma skříženými vavřínovými haluzemi česká koruna, za ní průmyslový palác. V ozdobném kruhu opis: NÁRODOPISNÁ VÝSTAVA ČESKOSLOV. V PRAZE 1895 *

R. V ozdobném kruhu pod kartuší: PŘI / ČESKOSLOVENSKÝCH / ZÁVODECH / CYKLISTICKÝCH / ozdoba, pod ní drobně: PICHL.

31 mm, bronz.

* 38.—39. Cyklistické závody.

L. V perlovci nápis: ÚČASTNÍKŮM ozdoba CYKLISTICKÝCH / SLAVNOSTÍ A ZÁVODŮ / NA / NÁRODOPISNÉ / 1895 / VÝSTAVĚ ČESKOSLOVANSKÉ

R. Uvnitř pole nahoře velociped a pod ním na ozdobné desce: NEJLEPŠÍ VELOCIPEDY / U FIRMY / M. ŠVAGROVSKÝ / A SPOL. / FERDIN. TŘ. 25
V perlovci opis: ozdoba VĚNUJE ozdoba PRVNÍ ČESKÝ ZÁVOD SPORTOVNÍ V PRAZE

29.5 mm, bronz, hliník s o.

[31]) Popis viz J. Dobrý, Karel Abraham, str. 138, č. 31.

[32]) Viz též: Karel Stanka, Sokolské medaile a odznaky, Praha 1938 a Štěpa Floss, Pamětní medaile a odznaky všesokolských sletů, Praha 1938, soukromé soupisy.

[33]) Do tohoto oddílu byly zařazeny i medaile vydané k rozličným sjezdům a oslavám, uspořádaným v Praze v době trvání národopisné výstavy. K mnohým z nich — i když to není v legendě medaile výslovně uvedeno — dala právě tato výstava podnět.

* 40. Den města Prahy. I. B. Pichl.

L. Uvnitř pole obraz jako u R. č. 35, ale zmenšený a vyšší relief, odchylky v kresbě a bez jména rytce. Opis na vyvýšeném okraji NÁRODOPISNÁ VÝSTAVA ČESKOSLOVANSKÁ V PRAZE 1895 *

R. V perlovci městský znak, pod ním vpravo drobně PICHL.
Opis v perlovci nahoře DEN MĚSTA PRAHY, dole: * 6. ŘÍJNA 1895 *
39 mm, cín.

* 41. Návštěva Čechů amerických. I. B. Pichl.

L. Sv. Václav zpředu s praporem a štítem, kolem NEDEJ ZAHYNOUTI - NÁM, NI BUDOUCÍM! Pod světcem drobně Pichl. Opis NÁRODOPISNÁ VÝSTAVA ČESKO SLOVANSKÁ V PRAZE, dole * 1895 *

R. V poli orel se znakem Unie, pod ním CO SRDCE POJÍ - MOŘE NEROZDVOJÍ Nahoře UPOMÍNKA NA VÝPRAVU, dole ČECHŮ AMERICKÝCH
39 mm, cín.

* 42.—43. Návštěva Čechů amerických. K. Abraham.

L. Poprsí zpředu. Kolem ve dvou směrech opis * AUGUSTIN HEŘMAN * PRVNÍ ČESKÝ VYSTĚHOVALEC DO AMERIKY 1633

R. Uprostřed pole obdélníková deska, mající v horní polovině nápis AVGVSTINE HERMEN BOHEMIAN / THE FIRST FOVNDER / SEATER OF BOHEMEA MANNER / ANNO 1661 a pod deskou PAMĚTNÍ DESKA HEŘMANOVA Při dolním okraji vlevo ABRAHAM FEC. a vpravo CHAURA INV. Opis na stuze částečně rozvinuté i svinuté kolem okraje NA PAMĚŤ / NÁVŠTĚVY / ČECHŮ AMERICKÝCH NÁRODOPISNÉ / VÝSTAVY dole, uprostřed mezi stočenými konci stuhy 1895.
29 mm, bronz, cín.

* 44. Sjezd hasičstva. I. B. Pichl.

L. V perlovci nápis SJEZD / ČESKOSLOV. / HASIČSTVA / NA OSLAVU / NÁRODOP. VÝSTAVY / V PRAZE / 1895

R. Náměstí s hořícím domem, hasič zachraňuje ženu; v úseči drobně PICHL
39 mm, s o., cín.

* 45. Sjezd hasičstva. J. Šimánek.

L. V poli skupina osob podle Hynaisova výstavního návěští; pod skupinou 1895 a drobným písmem FRITZSCHE THEIN J. Š.
Opis NÁRODOPISNÁ VÝSTAVA ČESKOSLOVANSKÁ V PRAZE

R. V poli nářadí hasičské. Opis v perlovci nahoře ozdobným písmem ve slohu lidového ornamentu NA PAMÁTKU / HASIČSKÉHO SJEZDU; lípová ratolest vlevo i v pravo a v dolní části DNE 10.—12. SRPNA 1895 / V PRAZE
39 mm, s o., cín.

* 46.—48. Sjezd vysloužilců. J. B. Pichl.

L. V poli český znak na štítu s českou korunou a kolem něho III. SJEZD ČESKÝCH VYSLOUŽILCŮ 18 $\frac{1}{IX}$ 95. Opis NÁRODOPISNÁ VÝSTAVA ČESKOSLOVANSKÁ V PRAZE

R. Poprsí Frant. Josefa ve vojenském stejnokroji a v plášti zleva, pod ním drobně Pichl. Opis FRANCISCUS JOSEPHUS I. IMPERATOR ET REX.
40 mm, bronz stříbř.; 39 mm, bronz, cín s o.

49.—50. Vysloužilci v Praze-Vršovicích.

L. V poli ozdobný monogram. Vnější opis * SPOLEK VOJEN. VYSLOUŽILCŮ * ARCIVÉVODY RAINERA *, vnitřní opis · VE VRŠOVICÍCH A OKOLÍ · POD PROTEKT. J. CÍS. VÝSOSTI

R. V perlovci opis * NA PAMÁTKU * DVACETILETÉHO TRVÁNÍ V poli v ozdob. rámci 18 $\frac{23}{6}$ 95.
33 mm, s o., stř. 15 g, bronz.

* 51. Vysloužilci v Praze-Dejvicích.

L. Český lev v hladkém kruhu. Opis SPOLEK VOJENSKÝCH VYSLOUŽILCŮ PRO DEJVICE A OKOLÍ *

R. V orámování nápis NA / PAMÁTKU / SVĚCENÍ / PRÁPORU / 18 $\frac{14}{7}$ 95.
30 mm, s o., cín.

52. Vysloužilci v Praze-Radlicích.

L. V poli nápis SPOLEK VOJENSKÝCH VYSLOUŽILCŮ V RADLICÍCH POD PROTEKORÁTEM / J. EX. / FRT. HRAB. / THUNA / Z / HOHENSTEINU.

R. V perlovci a v oblouč. rámci NA / PAMÁTKU / SVĚCENÍ / PRÁPORU / 18 $\frac{18}{8}$ 95
27 mm, s o., cín.

53.—54. Společenstvo bednářů v Praze.[34])

Stř., bronz.

55. Společenstvo řezníků a uzenářů v Karlíně.

L. Nápis SPOLEČENSTVO / ozdoba / ŘEZNÍKŮ / A / UZENÁŘŮ * / SOUDNÍHO OKRESU / * KARLÍNSKÉHO *

R. Český lev s řeznickou širočinou. Nahoře NA PAMÁTKU SVĚCENÍ PRÁPORU, dole * 18 $\frac{11}{8}$ 95 *
34 mm, cín.

56. Svobodní střelci v Praze-Břevnově.

L. V poli nápis VZÁJEMNĚ SE / PODPOR. SPOLEK / SVOBODNÝCH / * STŘELCŮ * / PRO / BŘEVNOV A OKOLÍ

R. V hladkém kruhu dvě skřížené pušky a terč na věnci z lipových listů. V perlovci UPOMÍNKA NA SVĚCENÍ PRAPORU, dole: * 3. ČERVNA 1895 *
30 mm, s o., cín.

57.—58. Malostranská záložna v Praze. K. Pátek.

L. V poli nápis NA PAMĚŤ / 25. LETÉHO PŮSOBENÍ / A / ZBUDOVÁNÍ VLASTNÍHO / DOMU / V KVĚTNU / 1895. Opis MALOSTRANSKÁ ZÁLOŽNA V PRAZE, v dolní polovině opisového pásu dvě lipové větve svázané stuhou.

R. Budova záložny, v úseči, na ozdobné tabuli 1870—1895; vlevo na okraji drobně PÁTEK
54 mm, stř. 53 g, bronz.

59. Návštěva Karla Ludvíka. I. B. Pichl.

L. V poli poprsí Frant. Josefa ve vojenském stejnokroji a plášti doleva, za ním dole vpravo PICHL
Podél hořejšího okraje: PLESALI ČECHOVÉ L. MDCCCIXC

R. V poli poprsí Karla Ludvíka vo vojenském stejnokroji zpředu.
Podél hořejšího okraje PLESAJÍ ČECHOVÉ L. MDCCCVC
77 mm, cín.

60.—61. Návštěva Karla Ludvíka ve „Staré Praze". I. B. Pichl.

L. Korunovaný znak arcivévodský. Kolem okraje CAROLVS * LUDOVICUS * ARCHIDVX

R. V poli pražský znak, nad ním 1895.
Opis · In MEM · BENIGN · VISIT · VETER · PRAGAE · dole monogram Pichlův.
28 mm, stříbro 3 g a prům. 29 mm, bronz.

62. Návštěva Karla Ludvíka. I. B. Pichl.

L. Poprsí Karla Ludvíka ve vojenském stejnokroji zpředu, pod ním vlevo drobně PICHL.
Podél hořejšího okraje UPOMÍNKA NA N. V. Č. MDCCCVC

R. Poprsí Františka Josefa ve vojenském stejnokroji a v plášti doleva, vpravo pod ním drobně PICHL.
Podél hořejšího okraje VZPOMÍNKA NA JUB. V. MDCCIVC
40 mm, s o., cín.

---

[34]) Popis viz J. Dobrý, Karel Abraham, str. 187, č. 22.

III. Medaile na protektora výstavy.

* 63.—66. Medaile na protektora výstavy pražského primátora Čeňka Gregora.[35])

IV. Medaile soukromé jako upomínky na výstavu.

67.—97. Zde je nutno uvésti zdařilé jednostranné medailony na významné osobnosti národa českého, které o průměru 21 cm a váze 1.30 kg v bronzu lila firma Bratří Čermákové, slévárna v Hořovicích; jsou též odlitky v železe. Na těchto medailonech, pro které prý byly návrhy tvořeny ve škole prof. Myslbeka, jsou ve vysokých reliefech vyobrazeni tito čeští velcí mužové: Sv. Čech, A. Dvořák, J. Fügner, K. Havlíček, J. Hus, J. Jungmann, J. Kolár, J. A. Komenský, V. Levý, J. Mánes, J. Neruda, Fr. Palacký, V. B. Třebízský, M. Tyrš, J. Vrchlický, J. Žižka. Celkem jich prý bylo asi třicet.

* 98. „Peníz" ražebny Pichlovy ve „Staré Praze". I. B. Pichl.

L. Kolem okraje v hlav. kruhu: + MINC WERK · KVTNOHORSKÝ +, dole: opis ve vnitřním kruhu: + · W · PRAZE ·

R. Sv. Václav zpředu ve ⅔. Uprostřed v poli I. B. P, opis + NEDEI · ZAHY NOVTI · NÁM · NI · BUDUCÍM

28 mm, stř. 4 g.

99. „Peníz" ražebny Pichlovy ve „Staré Praze". I. B. Pichl.

L. Jako předešlý, ale poněkud odchylné kresby.

R. Jako předešlý, ale poněkud odchylné kresby, na začátku a konci opisu po tečce.

27 mm, stř. 4 g.

* 100. „Peníz" ražebny Pichlovy ve „Staré Praze". I. B. Pichl.

L. Uprostřed pole v kroužku monogram Pichlův. Kolem okraje + MINCWERK · W · PRAZE

R. V kroužku sv. Václav zpředu po kolena a opis + NEDEI · ZAHYNOUTI · NÁM · 21 mm, s o. stř. 2.4 g.

* 101. „Plecháč" ražebny Pichlovy ve „Staré Praze". I. B. Pichl.

V poli korunované znaky Čech, Moravy a Slezska na štítech; pod znakem Čech znak města Prahy na štítě a monogram Pichlův rovněž na štítě. Pod a mezi znaky na stuze L. P. I. B. PICHL a 1895. V dvojitém perlovci opis PLECHÁCZ · Z · NÁRODOP. · WÝSTAWY · CZESKOSLOWANSKÉ (ozdoba). Jednostranná ražba na mosazném plechu; 57 mm s ouškem.

102. Upomínková medaile. I. B. Pichl.

L. V poli stojící sv. Václav zpředu s praporem a štítem, kolem NEDEJ ZAHY NOUTI NÁM, NI BUDOUCÍM!, dole pod sv. Václavem drobně PICHL.

R. Jako čís. 35.

39 mm, s o., cín.

* 103.—104. Upomínková medaile. I. B. Pichl.

L. V poli kartuš s nápisem V PRAZE, pod ní věnec, v němž 1895. Kolem zvýšeného okraje opis NÁRODOPISNÁ VÝSTAVA ČESKOSLOVANSKÁ *

R. V poli pomník sv. Václava. Opis NEDEJ ZAHYNOUTI NÁM NI BUDOUCÍM *

31 mm, s o., cín, dva druhy, silnější a slabší.

* 105. Upomínková medaile. I. B. Pichl.

L. V perlovci česká koruna a vavřínová a lipová haluz; za tím průmyslový palác, mezi jehož věžemi 18 95 Opis NÁRODOPISNÁ VÝSTAVA ČESKOSLOVANSKÁ a dole * V PRAZE *

R. V mřížovaném poli stojící sv. Václav zpředu. Kolem něho NEDEJ ZAHYNOUTI — NÁM NI BUDOUCÍM

31 mm, s o. cín.

[35]) Popis viz J. Dobrý, Karel Abraham, str. 187, č. 20.

106.—107. Upomínková medaile. I. B. Pichl.

L. Jako u čís. 103.

R. Jako u čís. 105.

31 mm, s o. a bez o., cín.

* 108.—109. Upomínková medaile. I. B. Pichl.

L. Nápis v opis. kruhu (ozdoba) NÁRODOPISNÁ VÝSTAVA ČESKOSLOVANSKÁ, v poli ozdoba / V PRAZE / ozdoba / 1895 / ozdoba.

R. Jako čís. 35.

39 mm, bronz. zlac., cín, s o.

* 110.—111. Upomínková medaile. K. Pátek.

L. V poli nápis NÁRODOPISNÁ / VÝSTAVA / ČESKOSLOVANSKÁ / 1895 / V PRAZE Dole dvě lipové ratolesti v podobě nahoře otevřeného věnce a dole na okraji drobně FRITZSCHE & THEIN, PRAHA

R. Stojící Čechie pod lipovým stromem, ukazuje klečícímu jinochovi na průmyslový palác; v úseči národní ornament. Pod stromem PÁTEK.

31 mm, s o., bronz., cín.

* 112. Upomínková medaile. Fritzsche-Thein.

L. Jako čís. 45.

R. Průmyslový palác, v úseči odznaky průmyslu a zemědělství.

39 mm, s o., cín.

* 113. Upomínková medaile. I. B. Pichl.

L. Jako čís. 105.

R. Poprsí Komenského doleva. Nahoře UČ SE MOUDRÝM BÝTI, pod poprsím J. A. KOMENSKÝ, vlevo I. B. PICHL

31 mm, s o., cín.

114. Upomínková medaile. I. B. Pichl.

L. Jako čís. 40.

R. Ve vavřínovém věnci česká koruna na štítu s českým lvem; vpravo dole malým písmem: PICHL, kolem okraje perličkový kruh.

39 mm, s o., cín.

Č. 1.

Č. 2.

Pro úplnost kovových památek národopisné výstavy r. 1895 uvádíme ještě dva jednostranné odznaky:

a) Odznak výstavy.

Znaky Čech, Moravy a Slezska na příslušně barvených štítech; nad českým štítem svatováclavská koruna mezi lipovými listy, dole na červeně zbarvené stuze nápis NÁRODOPISNÁ VÝSTAVA / ČESKOSLOVANSKÁ v PRAZE 1895.

Odznak je tlačený z tenkého bílého plechu, šířky 59 mm, výšky 51 mm *(vyobr. č. 1)*.

b) Odznak III. sokolského sletu.

Sokol s rozepiatými křídly na částečně svinuté stuze s nápisem III. SLET / 1895

Odznak je tlačený z tenkého mosazného plechu a postříbřený, šířky 40 mm a výšky 50 mm *(vyobr. č. 2)*.

RICHARD HORNA A BLAHOSLAV ŠEPLAVÝ:

MEDAILE ČESKÉ AKADEMIE VĚD A UMĚNÍ

(K šedesátému výročí založení.)

(Tab. VI.—XII.)

Před šedesáti lety, počátkem roku 1890, byla založena Česká akademie věd a umění, která se stala důležitým střediskem české vědecké práce a českého umění a jejich podporovatelkou v době, kdy této podpory bylo nejvíce zapotřebí.

Její vznik je zajímavý a příznačný pro kulturní vývoj českého národa za Rakousko-Uherska. Česká akademie vznikla poměrně pozdě, v době kdy četné státy a četní národové měli již své slavné a významné akademie věd. Za předchůdce České akademie možno do určité míry považovat Královskou českou společnost nauk, založenou roku 1784, v níž pracovali a se uplatnili mnozí čeští buditelé (na př. Ignác Born, Gelasius Dobner, Mikuláš A. Voigt, František Martin Pelcl, Josef Dobrovský a jiní) a ve které pracoval i velký historiograf českého národa František Palacký.

Česká akademie vybudována byla českou svépomocí. Podobně jako si český národ sám postavil chrám umění, Národní divadlo, tak si sám pomohl při budování nejvyššího střediska vědy a umění. Na sklonku minulého století byla velmi živě pociťována potřeba střediska české vědecké práce, organisovaného po vzoru velkých akademií věd, z nichž Akademie francouzská a obě akademie v Rakousko-Uhersku, vídeňská a budapešťská, tanuly již r. 1877 iniciátoru této myšlenky — architektu Dr h. c. Josefu Hlávkovi — na mysli a jako nejbližší vzor při založení a organisování sloužila jistě Akademie věd v Krakově. Potřeba zřízení českého vrcholného střediska vědeckého a uměleckého se stala ještě aktuálnější, když byla rozdělena pražská universita na českou a německou zákonem z 28. února 1882 č. 24 ř. z.

Iniciátor myšlenky na založení národní vědecké a umělecké společnosti ryze českého charakteru, architekt Josef Hlávka, jednal o založení Akademie s vídeňskými vládními kruhy již od roku 1877. Ve Vídni nemohl ovšem pro svou myšlenku nalézt pochopení, neboť plán tento byl dosahu politického. Češi měli založením Akademie získat o jednu národní baštu více, a to nebylo vídeňským vládcům po chuti. Hlávka se proto rozhodl použít k realisaci své myšlenky a ke zlomení odporu Vídně panovnického vládního jubilea a věnoval 8. července 1888 na založení České akademie částku 200.000 zl. do rukou českého zemského maršálka Jiřího Lobkowicze. Při tom projevil přání, aby nebyl jako dárce jmenován. Sněm království Českého se dne 9. října 1888 usnesl přijmout tento dar a zřídit Českou akademií věd. Trvalo to však ještě půldruhého roku, než byly odstraněny všechny překážky a než došlo k jejímu oficiálnímu založení, které se stalo rozhodnutím panovníka dne 23. ledna 1890. Zakládací listina je psána česky a podepsán František (!) Josef. Akademie začala svou činnost slavnostním shromážděním dne 18. května 1891 v tehdy nové budově Národního musea na Václavském náměstí. Touto slavností byla mu-

sejní budova též otevřena. Hostila pak Akademii do roku 1945, kdy se tato přestěhovala do budovy bývalé České spořitelny na Národní třídě v Praze I.

Původní název Akademie byl: Česká Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění. Po roce 1918 byl změněn na název: Česká akademie věd a umění.

Posuzovat, jak Akademie plnila své poslání a jakých prostředků k tomu užívala, není naším úkolem. Je dostatečně známo, že se stala vrcholným střediskem vědeckých a uměleckých snah a že jako ocenění jejích zásluh a k umožnění plnění nových i starých povinností a úkolů byly jí jednotlivci nejednou svěřeny obnosy v našich poměrech hodné pozoru.[1])

Čas od času projevovala Česká akademie osobám, jež se zasloužily o její rozkvět, nebo o povznesení vědy a umění českého národa, vděčnost tím, že při různých příležitostech vydala jejich medaile. Sestavíme-li tyto medaile do řady, ať už podle doby jejich vzniku nebo roztřídíme-li je do skupin podle jejich obrazové náplně, získáme nejen malou historii naší nejvyšší vědecké korporace, nýbrž i několik dokladů vývoje české medaile za uplynulých šedesát let. Samy o sobě jsou tyto medaile zajímavé portréty osob, které zobrazují. Jsou to většinou význační čeští vědci, kterým ražbou medaile byla vzdána vysoká pocta. Stejně zajímavou je tato řada medailí i po stránce umělecké. Mezi jejími autory jsou jména nejvýznačnějších českých umělců-medailérů.

Úplná je galerie kovových portrétů presidentů České akademie. Byli jimi: arch. PhDr h. c. a Dr techn. h. c. Josef Hlávka (od založení Akademie až do své smrti 1908), prof. dr Antonín Randa, jeden z nejvýznačnějších českých právníků (do své smrti r. 1914), prof. dr Karel Vrba, český mineralog (do své smrti r. 1922), prof. dr Josef Zubatý, český filolog († r. 1931), Dr h. c. Josef B. Foerster, český skladatel (od r. 1931 do r. 1937), prof. dr Josef Šusta, český historik († r. 1945). Tehdy byl zvolen presidentem Akademie prof. dr Zdeněk Nejedlý, ministr školství, věd a umění. Portréty všech těchto presidentů vidíme na medailích České akademie, třebaže příčiny jejich ražby nebyly ve všech případech stejné.

[1]) Pro české umění výtvarné je nejvýznačnější událostí založení fondu JUDra Leopolda Katze. Byl to zemský advokát v Praze a velký milovník a účinný podporovatel českého výtvarného umění. Odkázal třetinu svého jmění České akademii věd a umění s přáním, aby byl založen fond, z jehož výtěžků by byly udělovány ceny českým výtvarným umělcům, kteří prokáží svou nevšední zdatnost vynikajícím uměleckým dílem. Ceny byly uděleny k úmrtnímu dni zakladatele fondu (dne 19. ledna 1927) až do okupace. Poněvadž byl dr. Katz původu židovského, bylo tehdy, bohužel i se strany několika českých odrodilců, usilováno o to, aby jmění Katzova fondu bylo zabaveno jako jmění židovské. Na Akademii byl vykonán nátlak, aby dobrovolně dala jmění to německému červenému kříži. Ale Akademie jmění Katzova fondu uchránila. Pro měnová opatření z roku 1945 nebyla však dosud činnost fondu obnovena. Laureáti Katzovy ceny obdrželi kromě výnosu fondu (naposled Kč 50.000) diplom, který vytvořil první laureát této ceny prof. dr Max Švabinský, jakož i medaili raženou ve stříbře, kterou navrhl prof. Otakar Španiel.

První cena Katzova byla udělena roku 1931 prof. Maxovi Švabinskému za obraz „Žně". Pak byli v následujících létech touto cenou poctěni tito významní výtvarní umělci: architekt Kamil Hilbert za dostavění chrámu sv. Víta, architekt Dušan Jurkovič za mohylu Štefánikovu na Bradle, prof. Jaroslav Mařatka za pomník „Praha svým vítězným synům", který byl bohužel okupanty zničen, architekt prof. Josef Gočár za regulaci Ulrichova náměstí a za projekt budovy ředitelství čs. státních drah v Hradci Králové, prof. Jakub Obrovský za sochařské dílo „Vraždící Odysseus", akad. sochař František Bílek za dílo „Budoucí dobyvatel", prof. Karel Dvořák za pomník čs. legií na hřbitově Père Lachaise v Paříži — a naposled roku 1939 prof. Karel Pokorný za reliefy v „Památníku národního osvobození" na hoře Vítkově.

Jiný fond Akademie, významný pro uměleckou tvorbu, neboť jeho výrazem se staly medaile, je fond MUDra Antonína Huráně, generála zdravotnictva v. v., žijícího na odpočinku v Mělníku. Účelem tohoto fondu jest odměňovat a podporovat vlasteneckou, lidumilnou a kulturní činnost rodáků kraje vysokomýtského a litomyšlského a především udělovat z fondu poctu za význačnou veřejnou činnost, jež přispěla k rozkvětu a mravnímu zušlechtění společnosti, nebo za zvláštní zásluhy o proslavení českého jména. První tyto pocty v podobě medailí udělila Česká akademie vynikajícímu rodáku litomyšlskému prof. dr Zdeňku Nejedlému za jeho revoluční činnost v době světové války v Moskvě a vynikajícímu rodáku vysokomýtskému prof. dr Albertu Pražákovi za jeho revoluční činnost v době války doma.

Všechny medaile, vydané Českou akademií nebo ražené na počest jejích presidentů, členů, příznivců a pod., lze rozdělit do několika skupin:[2])

A. Medaile na založení Akademie.
B. Medaile presidentů.
C. Medaile protektora.
D. Medaile vynikajících členů a příznivců a medaile příležitostné.
E. Medaile fondu JUDr Leopolda Katze a
F. Medaile Národohospodářského ústavu při České akademii věd a umění.

A.

Č. 1. Medaile na založení České akademie věd a umění r. 1891.
V. Šantrůček a M. Pirner.

L. V dvojitém opisovém pruhu vavřínem ověnčená hlava Františka Josefa I. Dole sign. V. ŠANTRŮČEK.

Opis: vnější ČESKÁ · AKADEMIE · CÍSAŘE · FRANTIŠKA · JOSEFA · PRO VĚDY · SLOVESNOST · A · UMĚNÍ, vnitřní ZALOŽENA · NEJVYŠŠÍM · ROZHODNUTÍM · ZE · DNE · XXIII · LEDNA MDCCCXC ·

R. Na stupni sedící Čechie s vavřínovým a lipovým věncem v ruce, vedle ní lev, v pozadí Karlův most a chrám sv. Víta. Dole vavř. věnec, vavř. a palmová ratolest dělí nápis VĚDA / VMĚNÍ · / V pr. dole sign. M · PIRNER / NAVRHL / V · ŠANTRŮČEK / PROVEDL /

Bronz, 66 mm. Medaile v zemích českých 1924 (dále: M. v z. č.), č. 198, 1.

Medaile tato byla ražena na návrh Hlávkův a na základě usnesení ze dne 9. dubna 1891 na paměť slavnostního zahájení činnosti České akademie věd a umění. Za návrh rubu dostal M. Pirner 100 zl. honoráře. Medaili razila vídeňská mincovna.

B.

Č. 2. Medaile na paměť sedmdesátin zakladatele a prvního (doživotního) presidenta PhDr h. c. a Dr techn. h. c. Josefa Hlávky (* 15. II. 1831 v Přešticích a † 11. III. 1908 v Praze) r. 1901.
Ant. Scharff.

[2]) Všechny medaile jsou v témže pořadí, v jakém jsou popsány, vyobrazeny ve skutečné velikosti nebo zmenšené na *tab. č. VI.—XII.*, č. 20 a 21 pak v textu.

[3]) Pro úplnost nutno uvésti, že při téže příležitosti byla ražena ještě medaile od V. Šantrůčka.

L. Poprsí J. Hlávky ze ⅔ dol. Opis: JOSEF / HLÁVKA Vpr. na úseku ramene: V. ŠANTRŮČEK.

R. Mezi dvěma vavřínovými větévkami v šesti řádcích nápis: NA / PAMĚŤ / 70. NAROZENIN / C. K. VRCH. STAVEB. RADY / PHDr JOSEFA / HLÁVKY /

Dole spojuje obě vavřínové větévky kartuš, ve které je datum ve třech řádcích: · 1831 · / 15./2. / · 1891.

Bronz, 60 mm. M. v z. č. 198, 13.

L. Poprsí J. Hlávky ze ⅔ dopr. Vl. v poli JOSEF / HLÁVKA /, vpr. v poli sign. A. SCHARFF.

Jednostranná, bronz, 60 mm. M. v z. č., č. 169, 22. Razila vídeňská mincovna.[3])

Č. 3. Medaile na paměť osmdesátých narozenin druhého presidenta, prof. dr Ant. Randy r. 1914. Jos. Šejnost.

L. Poprsí vpr. V l. poli sign. ŠEJNOST.

Opis : ANTONÍN · RYTÍŘ · RANDA · / · 1834 · 1914 ·

R. Ve vavř. věnci se stuhami datum 8. / ČERVENCE /, po stranách 19 — 14. Nad a pod věncem nápis · SVÉMU · PRESIDENTU · / K · 80 · NAROZENINÁM / ČESKÁ · AKADEMIE / CÍS · FRANTIŠKA · JOSEFA / PRO · VĚDY · SLOVES- / NOST · A · UMĚNÍ · (růžička).

Stříbro a bronz, 60 mm. M. v z. č., č. 222, 15.

Č. 4. Medaile na počest sedmdesátin třetího presidenta, prof. dr Karla Vrby r. 1915. Jos. Šejnost.

L. Poprsí vpr. V poli vpr. KAREL / VRBA /, vl. 1845 / 1915 / Dole vpr. sign. ŠEJNOST.

R. Čtverec z linky a perlovce mezi děleným letopočtem 19 — 15, nahoře datum 10 · / XI ·, dole čtyři hvězdičky. Ve čtverci 8 řádek nápisu SVÉMU · PRESI- / DENTU · K · 70 · NA- / ROZENINÁM · ČE- / SKÁ · AKADEMIE / CÍSAŘE · FRANTIŠ- / KA · JOSEFA · PRO / VĚDY · SLOVES- /NOST · A · UMĚNÍ /

Bronz, 60 mm. M. v z. č., č. 222, 19.

Č. 5. Medaile pátého presidenta, Dr h. c. J. B. FOERSTRA (r. 1928). J. Kadlec.

L. Poprsí vpr., na úseku ramene sign. J. KADLEC opis JOSEF BOHUSLAV FOERSTER

Jednostranná, bronz, 60 mm. NČČsl. V., 1929, str. 185, č. 2.

Tato medaile byla ražena s podporou ČAV.

Č. 6. Medaile na počest sedmdesátin čtvrtého presidenta prof. dr Josefa Zubatého r. 1924. Jos. Šejnost.

L. Poprsí vl. mezi nápisem PROF / DR / — JOSEF / ZUBATÝ /, nahoře vpr. na okraji letopočet * 1855, na úseku ramene sign. ŠEJNOST 1924

R. Mezi malým státním znakem nahoře a lipovou větévkou dole 5řádkový nápis SVÉMU · PRESIDENTOVI / K · SEDMDESÁTÝM · NARO- / ZENINÁM · ČESKÁ · AKA- / DEMIE · VĚD · A · UMĚNÍ / 20 · DUBNA : R · 1925 /

Bronz, 60 mm. NČČsl. V., 1929, str. 187, č. 7.

Č. 7. Medaile na paměť sedmdesátých narozenin šestého presidenta, prof. dr Josefa Šusty r. 1944. M. Beutler.

L. Poprsí vl. V poli vl. sign. M. BEUTLER

Opis PRESIDENT ČESKÉ AKADEMIE VĚD A UMĚNÍ PROF. DR. JOSEF ŠUSTA

R. Na podkladě vavřínových větévek v dolejší polovině symbolicky znázorněné všechny třídy akademie, v hořejší 6řádkový nápis SVÉMU / PRESIDENTOVI / K SEDMDESÁTINÁM / ČESKÁ AKADEMIE / VĚD A UMĚNÍ / 1874 — 19 . — II . — 1944 /

Bronz, 65 mm. Num. listy II., str. 95.

Č. 8. Medaile na počest sedmdesátin sedmého presidenta, prof. dr Zdeňka Nejedlého r. 1948. M. Beutler.

L. Poprsí vpr., pod ním v lipové větvičce sign. MB

Opis PRESIDENT ČESKÉ AKADEMIE VĚD A UMĚNÍ UNIV. PROF. PHDR ZDENĚK NEJEDLÝ

R. Uprostřed pole široký pás se vznášejícím se geniem umění a vědy, objímajícím štít umělců a obklopeným symboly zájmů a osudů oslavence. Nad a pod pásem vždy tři řádky nápisu SVÉMU / PRESIDENTOVI / K SEDMDESÁTCE / 1878 * 10. II. * 1948 / ČESKÁ AKADEMIE / VĚD A UMĚNÍ / lipový list / V otevřené knize sign. M. BEUTLER

Bronz, 70 mm. Věstník ČAV LVII. 1948, str. 34.

C.

Č. 9. Medaile náměstka protektora Jiřího z Lobkowicz k jeho sedmdesátým narozeninám r. 1905. O. Španiel.

L. Poprsí vpr. V l. části pole nápis JIŘÍ / KNÍŽE / Z / LOBKOWICZ / VÉVODA / ROUDNICKÝ / V pr. poli sign. O. ŠPANIEL

R. V kartuši vytvořené úsekem a vavřínovými větvemi sedmiřádkový nápis K NAROZENINÁM 70TÝM / ČESKÁ · AKADEMIE · CÍS · FRAN · JOSEFA · PRO · VĚDY · SLOV · A / UMĚNÍ — KRÁL · ČESKÁ / SPOLEČNOST · NAUK · A / SPOLEČNOST : MUSEA / KRÁLOVSTVÍ : ČESKÉHO / Dole v úseku datum (negativně) 1835 14. 5. 1905

Zlato (1 exemplář pro oslavence), bronz, 60 mm. M. v z. č., č. 213, 3.

Česká akademie měla za Rakouska protektora z členů panovnického rodu. Jeho funkci vykonával náměstek, kterým byl od založení Akademie nejvyšší maršálek království Českého Jiří kníže Lobkowicz. Autor obdržel za návrh medaile honorář 200 K); ražba zlaté medaile stála 400 K.

D.

Č. 10. Medaile na paměť stých narozenin Pavla Josefa Šafaříka r. 1895. V. Šantrůček.

L. Poprsí Šafaříkovo vpr. Pod úsekem ramene sign. V. ŠANTRŮČEK

Opis PAULUS · JOS · ŠAFAŘÍK · D · XIII · M · MAI · MDCCXCV — D · XXVI · M · JUNII · MDCCCLXI

R. Nápis ve třinácti řádkách, z nichž poslední je v oblouku u spodního okraje HISTORAE / LITTERARUMQUE SLAVIC. / CULTORI EXCELLENTISSIMO / REG. SOC. SCIENTIARUM BOH. / SOCIETAS MUSEI REGNI BOHEMIAE / IMPERATORIS FRANCISCI JOSEPHI / ACADEMIA SCIENTIARUM / LITTERARUM ARTIUM BOHEMICA / SOLEMNITER DIEM EIUS / NATALEM CENTESINUM / OBEUNTES / D. / DIE XII. MENSIS MAI MDCCCXCV.

Bronz, 58 mm. M. v z. č., č. 198, 4.

„Památku stých narozenin věhlasného slavisty Pavla Josefa Šafaříka, které připadly na 13. květen 1895, oslavila Česká akademie společně s Král. českou společností nauk a Společností musea král. Českého veřejným shromážděním, které se konalo dne 12. května v Pantheonu musea za spolupůsobení „Hlaholu" a účastenství četných hostí; na paměť slavnosti vydána zvláštní publikace a ražena medaile s podobiznou oslavencovou." Almanach ČAV VI., 1896, str. 88.

Č. 11. Medaile na paměť stých narozenin Františka Palackého r. 1898. Ant. Popp.

L. Poprsí Palackého vpr. Na úseku ramene sign. ANT. POPP fecit

Opis FRANCISCUS · PALACKÝ · D · XIV · M · IVNII · MDCCXCVIII — D · XXVI · M · MAI · MDCCCLXXVI

R. Podél dolejšího a pravého okraje vavřínová větev, do níž zapadá dvanáctiřádkový nápis HISTORIAE BOHEM / SCRIPTORI / PRAESTANTISSIMO / VIRO MAXIMIS IN PATRIAM / MERITIS INSIGNI / R · SOCIETAS SCIENTIARUM BOHEM / SOCIETAS MVSEI REGNI BOHEMIAE / IMP FRANC JOSEPH ACADEMIA / SCIENT LITTER ARTIUM BOHEMICA / C · R · VNIVERSITAS C · F · BOHEM / CENTESIMVM DIEM EIVS / NATAL CELEBRANTES Dole pod větévkou I · B · PICHL / PRAGA /

Bronz, 58 mm. M. v z. č., č. 203, 2.

Medaile byla ražena pro slavnostní shromáždění v Pantheonu Národního musea dne 4. června 1898, uspořádané společně ČAV, universitou Karlovou, Král. českou společností nauk a Společností Národního musea.

Č. 12. Medaile na památku osvobození československého národa r. 1918 (1922). J. Šejnost — F. Kupka a J. Šejnost.

L. Poprsí T. G. Masaryka vpr. Na úseku ramene sign. ŠEJNOST — 1922

Opis T — G — MASARYK — I — PRESIDENT — REPUBLIKY ČESKOSLOVENSKÉ

R. Na schodišti, na kterém dole leží postava poražené Austrie s mečem, alegorická scéna, přijímání Československa mezi svobodné státy. Po straně Ernest Denis, píšící dějiny českého národa. Vpr. u opisového pruhu sign. K : KUPKA : INV, vl. ŠEJNOST : SC.

Opis — ČESKÁ — AKADEMIE — VĚD — A — UMĚNÍ — NA — PAMĚŤ — OSVOBOZENÍ — ČESKOSLOVENSKÉHO — NÁRODA

Rozdělovací značky jsou charakteristické Šejnostovy čtyřlisté růžičky.

Bronz, 70 mm. NČČsl. V., 1929, str. 187, č. 4.

Rok 1918 zbavil i Akademii rakouského nátěru. Tehdy přijímá Akademie i nové jméno: Česká akademie věd a umění. Medaile na paměť osvobození měla být ražena ve zlatě a měla být odevzdána čestným členům Akademie, zvoleným 10. listopadu 1918, T. G. Masarykovi, W. Wilsonovi a E. Denisovi místo čestných diplomů. Ražba medaile se však zdržela. Medaile byla ražena až r. 1922, kdy Wilson a Denis byli již mrtvi. Rub medaile navrhl malíř F r a n t i š e k Kupka. V signatuře na rubu je jeho křestní jméno uvedeno nesprávně.

Č. 13. Medaile na památku stého výročí úmrtí Josefa Dobrovského r. 1929.
Jos. Šejnost.

L. Poprsí Dobrovského vl. Dole na okraji sign. ŠEJNOST

Opis JOSEF — DOBROVSK / Ý — * 1753 † 1829

R. Z malého pahorku vyrůstající stylisovaná lipka dělí letopočet 19 — 29 a nápis, jehož prvý řádek jde po obvodu kruhu K — STÉMU — VÝROČÍ — SMRTI — OTCE SLAVISTIKY / JOSEFA — DO / BROVSKÉHO / ČESKÁ / AKADEMIE / VĚD — A / UMĚNÍ / KRÁLOV. / ČESKÁ / SPOLEČNOST — NAUK O pahorek a lipku je opřen štít s malým státním znakem.

Bronz, 70 mm. NČČsl. V., 1929, str. 188, č. 29.

Medaili tuto razila ČAV spolu s Král. českou společností nauk.

Č. 14. Medaile k šedesátým narozeninám právního zástupce Akademie JUDra. Tomáše Černého r. 1946.
O. Španiel.

L. Poprsí dr. Černého vpr. V pr. poli negativně sign. O. Španiel

Opis DOKTOR PRÁV / TOMÁŠ ČERNÝ

R. V dvojitém opisu a hladkém kruhu zmenšený obraz rubu medaile Katzovy ceny bez nápisu (hlava Pallas Atheny na pozadí bohatě hvězdami zdobeného nebe se symboly výtvarného umění).

Opis * SVÉMU OBĚTAVÉMU PŘÍZNIVCI A RÁDCI K ŠEDESÁTINÁM / * ČESKÁ AKADEMIE VĚD A UMĚNÍ * / MCMXLVI *

Bronz, 80 mm. Věstník ČAV LV., 1946, str. 36.

Č. 15. Medaile na počest předsedy České revoluční národní rady za květnové revoluce r. 1945 a člena Akademie univ. prof. dr Alberta Pražáka.
Mil. Beutler.

L. Poprsí vpr. V l. poli sign. MIL. BEUTLER.

Opis ŘÁD. PROF. UNIVERSITY KARLOVY PH. DR. ALBERT PRAŽÁK NAR. 11. VI. 1880

R. Scéna revolučního boje na pražských barikádách v květnu 1945, dole třířádkový nápis POCTA ČESKÉ AKADEMIE / VĚD A UMĚNÍ Z FONDU / MUDRA ANT. HURÁNĚ / lipová větévka

Opis VELKÉMU BOJOVNÍKU VYSOKOMÝTSKA ZA LEPŠÍ ŽIVOT A JEDNOTU ČESKOSLOVENSKÉHO LIDU, a mezi dvěma lipovými lístky dole v opisovém kruhu datum 5. V. 1945

Bronz, 70 mm. Věstník ČAV LVII., 1948, str. 34.

E.

Č. 16. Medaile pro laureáty Katzovy ceny (r. 1927).
O. Španiel.

L. Hlava dr Leopolda Katze vpr., pod ní nápis TOUTO CENOU BYL POCTĚN a obdélníková, dvojmo orámovaná kartuš pro jméno vyznamenaného. (Na vyobrazeném exempláři KAMIL HILBERT / MCMXXXII)

Opis J · U · Dr LEOPOLD KATZ ZAKLADATEL CENY PRO VÝTVARNÁ UMĚNÍ větvička vavřínová

R. Hlava Pallas Atheny na pozadí hvězdami bohatě zdobeného nebe, obklopená symboly výtvarného umění: paletou, sochou a hlavicí ionského sloupu (malířství, sochařství a architektura). Dole v prohloubeném pruhu nápis ČESKÁ AKADEMIE VĚD A UMĚNÍ. Pod úsekem ramene Atheny sign. O. Španiel.

Stříbro, 85 mm. Věstník ČAV LVII., 1948, str. 35.

Všechny medaile na počest vynikajících členů Akademie nebyly — bohužel — vydány. Tak na př. ve schůzi IV. třídy Akademie dne 14. VI. 1917 bylo usneseno, aby byla ražena medaile k sedmdesátým narozeninám J. V. Myslbeka (20. VI. 1918). Myslbek si měl sám vybrat umělce, který by ho k tomu účelu portrétoval. Na rubu medaile mělo být použito některého z význačných Myslbekových děl. Myslbek však tuto poctu nepřijal a požádal, aby peníze, určené na medaili, byly věnovány na pomník Josefa Mánesa, o jehož postavení výtvarný odbor Akademie usiloval.[4])

F.

Podle dodatku ke stanovám, schváleného dne 23. října 1906 je k České akademii věd a umění přičleněn jí založený Národohospodářský ústav. Jest spravován samostatně jako ústav veřejný. Jeho úlohou je, aby v mezích svých stanov usiloval o zvelebování národohospodářské činnosti českého lidu ve směrech praktických, především povzbuzováním pokroku v oborech výrobní techniky (průmyslu, zemědělství a hornictví) a v obchodu a péči o větší zdatnost ve vyšších úkolech podnikání. Také Národohospodářský ústav byl založen soukromou iniciativou a soukromými prostředky.

Prvním presidentem Národohospodářského ústavu byl tehdejší president Akademie dr. Josef Hlávka. Po jeho smrti r. 1908 následoval jej v této funkci dr Albín Bráf, profesor na právnické fakultě Karlovy university, známý český národohospodář. Na jeho počest vydal Národohospodářský ústav svou prvou raženou památku, k níž se později připojily medaile na počest čtvrtého presidenta ústavu, inž. dr. Hanuše Karlíka[5]) a předčasně zesnulého iniciátora Karlíkovy ceny, JUDr Gustava Heidlera. Pro laureáty fondu architekta Antonína Wiehla a jeho manželky Marie[6]), který byl r. 1909 při Národohospodářském ústavě zřízen, navrhl pak J. V. Myslbek jednu

[4]) Pro úplnost materiálu uvádíme ještě plaketu, dílo prof. Jos. V. Myslbeka z r. 1913, kterou Akademie věnovala svému tehdejšímu protektorovi Františku Ferdinandovi z Este u příležitosti jeho padesátých narozenin dne 18. XII. 1913. Je jednostranná, stříbrná, litá ve velikosti 201:187 mm. Zobrazuje jmenovaného po kolena ve tříčtvrtečním profilu dopr. ve slavnostní generálské uniformě před rozvinutým praporem. Po pravici postavy je v pozadí věž sv. Víta a rodový znak, po levici žerď praporu se stuhami. Nahoře a po stranách je na okraji dvouřádkový dedikační nápis.

Plaketa je vyobrazena v Almanachu ČAV roč. XXIV. za str. 108 a uvedena v Medailích v zemích českých 189,4.

[5]) Ing. Dr tech. h. c. Hanuš Karlík, nar. 23. III. 1850 v Rokycanech, zesnulý r. 1927 v Praze, byl známý chemik cukrovarnický a odborný spisovatel. Fond, který nese jeho jméno, má sloužit k podpoře prací vědeckých a badatelských, teoretických i praktických ve všech oborech výroby a na poli hospodářské a sociální politiky.

[6]) Stavební rada architekt Antonín Wiehl, nar. 26. IV. 1846 v Plasech, zesnulý dne 4. XI. 1910 v Praze, byl dopisujícím členem IV. tř. České akademie věd, která byla spoludědicem jeho jmění. Z toho byl při Národohospodářském ústavu založen fond nesoucí jméno Wiehlovo a jeho manželky Marie. Účelem tohoto fondu je povzbuzovat objevy vědeckých a technických vynálezů a podpora Matice technické. Z fondu mohou být udělovány i ceny a prémie ve formě Wiehlovy medaile.

z nejkrásnějších českých medailí 20. století. Medailérské památky, vydané Národohospodářským ústavem řadí se tak čestně po bok vlastním medailím ČAV.

Za války zamýšleli vedoucí činitelé Národohospodářského ústavu založiti ještě zvláštní cenu Dr h. c. J. J. Friče. Také tato cena měla být udělována ve formě medaile, jejímž návrhem byl pověřen prof. Bohumil Kafka. Bohužel, tento svou práci nedokončil. Krátce po vytvoření portrétu Fričova zemřel. Válka znemožnila pak založení Fričovy ceny.

Č. 17. Plaketa na počest šedesátých narozenin prof. dr Albína Bráfa r. 1911. B. Kafka.

L. Poprsí dopr. Dole v úseku obdélníková kartuš s pětiřádkovým nápisem, ze spoda ovinutá vavřínem. Nápis NÁRODOHOSPODÁŘSKÝ ÚSTAV / PŘI ČESKÉ AKADEMII / SVÉMU PRESIDENTU / EXCELLENCI DRU A. BRÁFOVI / K ŠEDESÁTÝM NAR. · 1851 27. II. 1911. V úseku po straně sign. B. KAFKA.

Jednostranná — zlato (jeden exemplář pro prof. Bráfa), bronz, 46×62 mm. Plaketu razila vídeňská mincovna. M. v z. č., č. 216, 6.

Č. 18. Medaile na počest sedmdesátých narozenin čtvrtého presidenta Národohospodářského ústavu ing. Dr h. c. Hanuše Karlíka r. 1920. B. Kafka.

L. Poprsí dol. Vpr. v poli sign. B. KAFKA.

Opis DR · ING · H · C · HANUŠ KARLÍK · NAR · 23 · BŘEZNA · 1850 ·

Jednostranná, bronz, 60 mm. M. v z. č., č. 216, 16.

Č. 19. Medaile na památku JUDra Gustava Heidlera (r. 1930). B. Kafka.

L. Poprsí vpr. V l. poli sign. B. KAFKA.

Opis JUDR · GUSTAV · HEIDLER · NAR · 1883 · ZEMŘ · 1930 ·

Jednostranná bronz, 60 mm. NČČsl. XVIII. 1942, str. 87, č. 54 (vyobr.)

Č. 20

Č. 20. Medaile pro laureáty ceny Wiehlovy. J. V. Myslbek.

L. Poprsí architekta Ant. Wiehla a jeho choti Marie dopr.

Opis ANTONÍN : WIEHL · A · MANŽELKA · JEHO : MARIE ·

R. Vavřínová větévka se stuhou, určenou pro jméno vyznamenaného (na vyobrazeném exempláři DR TECHN · H · C · JOSEF JAN FRIČ). Podle okraje nápis ve čtyřech řádcích ČESTNOU · CENOU · WIEHLOVOU / NÁRODOHOSPODÁŘSKÉHO · ÚSTAVU / PŘI · ČESKÉ · AKADEMII / BYL · VYZNAMENÁN / Medaile není značena.

Zlato, stříbro, 70 mm.

Medaile Wiehlova fondu raženy byly původně ve zlatě (pro první laureáty), později ve stříbře, a to nejdříve oboustranně, později jen jako medaile jednostranná. Na druhé

straně bylo vyryto jméno laureáta. Zpráva Národohosp. ústavu při ČAV za rok 1931, za str. 18.

Č. 21. Návrh medaile pro cenu Fričovu (1939). B. Kafka.

L. Poprsí Fričovo dopr.

Nedokončený návrh, 550 mm. Jedna z posledních prací prof. B. Kafky.

NČČsl. XVIII. (1942) str. 88, č. 56, kde nesprávně uvedeno Josef Jaroslav místo správného Josef Jan Frič.

Č. 21

PAVEL RADOMĚRSKÝ:

STUDIE O STŘEDOVĚKÝCH JETONECH I

Jetony z hradu Lichnice.

Památce Otakara Mikše.

V krátké ale významné práci, nazvané Peníze početní (jetony), publikované r. 1921 ve Věstníku Numismatické společnosti československé,[1]) podal Eduard Fiala přehled veškerých jemu známých vládních, soukromých, městských a j. početních peněz, jetonů a známek. V prvé části své práce, nadepsané „Ve středověku", pokusil se také po prvé provést synthesu znalostí našich jetonů a početních peněz středověkých. Zde popsal všechen dostupný středověký materiál, celkem 13 kusů, jejž také na tabulce vyobrazil. Tento Fialův pokus je pro nás cenný a to zvláště proto, že v důsledku válečných událostí některé Fialou popsané středověké exempláře, jež nebyly ve sbírce Národního musea, jsou toho času nezvěstny.

Fialou popsaný materiál obohacují nám nyní čtyři kusy jetonů,[2]) nalezené porůznu r. 1948 při rekonstrukčních pracích na troskách Lichnice u Třemošnice (v okrese čáslavském), hradu vystavěného okolo r. 1250 zakladatelem rodu pánů z Lichtemburka Smilem ze Žitavy, od doby Jana Lucemburského hradu královského. Ústřední výbor Klubu českých turistů zaslal jetony k určení do numismatického oddělení Národního musea a jeho laskavostí, na návrh pana ing. J. Friče, státního konservátora v Čáslavi, byly později tyto vzácné exempláře Národnímu museu darovány.

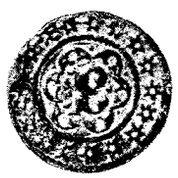

Č. 1.

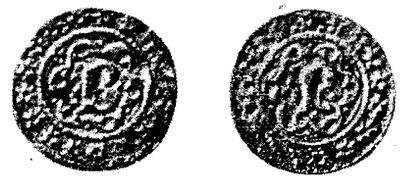

Č. 2.

Mezi čtyřmi jetony z hradu Lichnice zaujme nás především exemplář, vyobrazený jako *č. 1.* Na líci vidíme v perličkovitém kroužku velkou šestilistou růžici vždy s malou tečkou v úhlech laloků, ve středu růžice je velké gotické majuskulní písmeno ß , za kterým jsou tři malé kroužky nad sebou umístěné, před písmenem je jeden malý kroužek. Místo opisu běží kolem obrazu souvislý pás sedmnácti hvězdiček. Vnější obvodek je hladký.

V rubu je v perličkovitém kroužku taktéž jako na líci šestilistá růžice s malými tečkami v úhlech laloků, ve středu růžice je velké gotické majuskulní písmeno ß , ozdobené třemi kroužky vzadu, jedním kroužkem pak zpředu a jedním zespod. Ozdobný pás kolem obrazu sestává toliko ze šestnácti hvězdiček, z nichž prvá je umístěna mezi dvěma kroužky. Vnější obvodek je hladký.

Kov: měď; průměr střížku 22 mm; váha 2,06 g.

Význam tohoto jetonu nám vynikne, přihlédneme-li k svrchu citované práci Fialově, kde na tab. VI. č. 7 je vyobrazen podobný jeton *(obr. č. 2)*, jenž má však v rubu gotické písmeno ß . O osudu tohoto jetonu z Fialovy práce nyní, bohužel, nic nevíme. V době, kdy Fiala psal svou studii, byl tento exemplář ve sbírce † Em. Mikše s poznámkou, že byl nalezen v Kutné Hoře. Srovnáme-li však oba obrázky, vidíme, že souvislost obou kusů je bezprostřední a nepochybná.

Nález tohoto jetonu na hradě Lichnici, čili druhý výskyt tohoto typu na naší půdě, je pro nás důležitý jako důkaz jeho české provenience. Souvislost tohoto jetonu s Kutnou Horou, na kterou nás upozorňuje nález prvý, není výskytem druhého kusu na Lichnici zeslabena. Naopak, podporuje jej. Z Kutné Hory na Lichnici je asi 20 km.

Určení stáří tohoto jetonu je, jako stanovení doby vzniku středověkých jetonů vůbec, otázka velmi těžká. I Fiala ve své studii se jí takřka docela vyhnul. Největší nesnáz spočívá v nedostatku studijního materiálu, neboť máme k disposici většinou jen unikátní exempláře. Jetony nejsou nalézány hromadně, ale toliko ojediněle, nepřicházejí také v nálezech mincí, které by nám je přirozeně mohly nejlépe datovat. Proto musíme při své snaze o stanovení jejich stáří přihlížet jen k jejich vnější stránce. Je však obtížné určovat stáří jetonu podle jejich fabriky. To je právě pole, které může nejsnadněji svést ke klamným závěrům. Naše — i cizí — středověké jetony zachovávají od svých počátků (počátek ražby českých jetonů klademe do doby Jana Lucemburského) až hluboko do novověku stále týž charakter. Musíme spíše přihlédnout k jejich motivům, k obrazovým námětům a snažit se v nich nalézt obdobu s jinými památkami, ať již s jetony nebo mincemi lépe datovanými.

Kolem r. 1290 ustala ve Slezsku ražba brakteátů a přistoupilo se zde k vybíjení těžších dvoustranných penízů, v ceně 4 brakteátů, jež nyní nazýváme kvartniky nebo denáry (Dickpfennige, Vierlinge), v soudobých pramenech jsou zvány všeobecně „quartenses". Hlavní jejich údobí skončilo někdy před r. 1330, ale v některých knížectvích byly zřejmě vybíjeny ještě dále. Kvartniky jsou poměrně vzácné, jsou těžko určovatelné, neboť buď nemají opisů, nebo mají-li je, jsou silně zkorumpované. Všeobecně oplývají bohatstvím různých motivů, ať již postavami lidskými, zvířecími, tvary rostlinnými nebo zjevy hybridními. V jejich obrazovém bohatství nalezl jsem několik motivů, jejichž souvislost s naším jetonem zdá se mi být zřejmá.

Srovnejme si naše jetony na obr. č. 1 a č. 2 s mincemi na obr. č. 3—6, kde jsou vyobrazeny buď líce nebo ruby některých slezských kvartniků, jež najdeme v práci Ferd. Friedensburga, Die Schlesischen Münzen des Mittelalters.[3]) Motivická souvislost líce našich jetonů je velmi nápadná a závažná ve srovnání s lícem kvartniku s písmenem ß v perličkovitém kroužku *(obr. č. 3)*. Zvláště významné jsou tři kroužky, kterými je na slezském denáru písmeno ß ozdobeno; jejich obdobu vidíme ve třech kroužcích na našich jetonech, kde jsou tyto umístěny až za písmenem, ale podobně nad sebou postaveny. Místo kruhovitého pruhu hvězdiček na našich jetonech

[1]) roč. III. č. 2, str. 121 n.

[2]) Nazývám zde veškeré středověké ražby z méněhodnotného kovu bez funkce platební všeobecně jetony, i když jsem si vědom, že tento název jejich účel plně nevystihuje. Naprostý nedostatek studijního materiálu i známých nalezišť nám nedovoluje, abychom je nazývali s konečnou platností početními penězi, důlními, hracími či městskými známkami a pod. Stav současného badání o středověkých jetonech zatím neumožňuje určit přesněji účel, ke kterému jednotlivé kusy sloužily.

[3]) Vratislav 1931.

jsou na tomto slezském kvartniku na místě, kde bývá zpravidla opis, tříliste kvítky. Stejně nás zajímá i obrázek *č. 4*, se zkomoleným opisem. I písmeno P , jež je na rubu jetonu z Lichnice, přichází na slezských denárech *(obr. č. 5)*. Obrázek *č. 6* nám konečně předvádí obdobu hvězdičkovitého pruhu, jakou vidíme kolem obrazu na jetonech č. 1 a č. 2.

Č. 3.

Č. 4.

Č. 5.

Č. 6.

Kvartniky na obr. č. 3 a 4 klade Friedensburg do knížectví Svídnicko-Javorského a přičítá je knížeti Bernhardovi a jeho spoluvladařům do let 1302—1326. Denáry na obr. č. 5 a 6 pokládá Friedensburg za hlohovské a považuje je za ražby knížete Jindřicha III (1273—1309) a jeho synů. Spadaly by tedy také pravdě nejpodobněji již do prvé čtvrtiny 14. století.

Soudím, že toto srovnání je opodstatněné a budeme-li naše jetony na obr. č. 1 a č. 2 považovat za napodobeniny těchto slezských vzorů, musíme vznik obou jetonů z hradu Lichnice a Kutné Hory položit na samý počátek ražby jetonů u nás, pravděpodobně do doby vlády Jana Lucemburského, t. j. do prvé poloviny 14. století. Tudíž vedle jetonu, jenž obrazem na líci i na rubu i svou velikostí je přesnou kopií půlgroše Jana Lucemburského,[4]) může být jeton z Lichnice a Kutné Hory pokládán za nejstarší pomátku české ražby jetonů.[5])

Věnujeme-li nyní pozornost zbývajícím jetonům, nenechá nás jejich složení na pochybách, že mezi kusy z hradu Lichnice není bližších nálezových souvislostí. Všeobecně se od sebe liší nejen ikonograficky, nýbrž i velkým rozdílem časovým a teritoriálním.

Jeton na *obr. č. 7* je ražbou tyrolskou. Na líci tohoto kusu vidíme v perličkovitém kroužku dvojitý t. zv. trojpás, jehož vnější tři úhly jsou ozdobeny vždy malým gotickým lístkem, střed je vyplněn pětilistou růžicí a vnitřní laloky třemi písmeny mezi třemi skupinkami tří kuliček, totiž ⋔·I·T· Opis ✠⋔IT✪GVTT✪⋔✪⋔VET Vnější obvodek je perličkovitý.

Na rubu je v perličkovitém kroužku tyrolská korunovaná orlice do prava hledící, po stranách hlavy má po rakouském štítku s břevnem; opis ✠IST✪ALC✪IT✪GAR✪VT Vnější obvodek je perličkovitý.

Kov: mosaz; průměr střížku 22 mm; váha 1,50 g.

I tento jeton náleží zřejmě mezi vzácnosti prvého řádu. Není neznám, ale snad je toliko druhým známým exemplářem svého druhu a typu a k tomu navíc podstatně odlišnou, dosud neznámou variantou. Podobný kus je totiž popsán a vyobrazen v aukčním katalogu sbírky N. Morosiniho,[6]) odkud také pro srovnání byla převzata reprodukce, kterou vidíme na *obr. č. 8*. Zatím co lícní strany obou jetonů č. 7 a č. 8 se od sebe nikterak pod-

[4]) Fiala, l. c., VI. č. 2.

[5]) Jeton na tab. VI. č. 8 Fialovy práce, jenž má na líci gotické S a gotické W na rubu, zaslouží si pak také, abychom jej položili do ranného údobí našich jetonů. O osudu originálu tohoto kusu však, bohužel, také nevíme.

[6]) Auktionskatalog XLIV fy Brüder Egger, Vídeň, 1913, str. 78., tab. I. č. 78.

statně neliší, i když zřejmě nepocházejí z týchž kolků, vidíme na rubu u exempláře Morosiniho místo štítků s břevnem, jaké jsou na jetonu z Lichnice, po stranách hlavy a nad hlavou orlice po kuličce. Také opis nezačíná křížkem, ale pětilistou růžicí.

Morosiniho kus je rovněž popsán v Neumannových Kupfermünzen.[7]) V Morosiniho sbírce je zařazen mezi ražby arcivévody Zikmunda (1439 až 1490). Neumann jej však považoval za ražbu mladší, totiž za jeton Zikmundova nástupce v hrabství tyrolském — císaře Maxmiliána I. (1490—1519).

Je pro nás stále obtížnou otázkou, čí přidělení máme přijmout jako podobnější pravdě. S Neumannem bychom mohli souhlasit tehdy, kdybychom písmena v trojpásu na líci těchto jetonů nepokládali za prostou odezvu slova MIT, kterým začíná legenda, a četli jednotlivá písmena odděleně: Písmeno M jako zkratku slova Maxmilianus, I buď jako číselné vyjádření slova „Pri-

Č. 7.

Č. 8.

mus", nebo jako zkratku slova „Imperator" a konečně písmeno T jako prvé písmeno jména hrabství tyrolského. Přidělení jetonu Maxmiliánovi pak podporuje i okolnost, že legenda na jetonu z Lichnice a Morosiniho sbírky — MIT GVTTEM MVET/IST ALCEIT GAR GVT — má podobné prvky, aspoň pokud jde o „dobrou mysl" jako legenda na jetonech, které již bez pochyb Maxmiliánovi náleží; jsou to početní peníze s opisem: DER HAT SELTEN GVETN MVET/ DER VERLORN SCHVLD RAIT TVET.[8])

Ale veškeré Maxmiliánovy početní peníze mají legendy psané již písmem renesančním a s výjimkou několika exemplářů mezi nejnižšími hodnotami i veškeré Maxmiliánovy tyrolské mince mají již toto písmo. Dokonce můžeme podle mincí označených letopočtem soudit, že v době, kdy se Maxmilián ujal vlády v hrabství tyrolském, bylo zde již plně zakotveno užívání renesanční majuskuly v opisech mincí. Fakt, že písmo renesanční je u tyrolských mincí plně rozvinuto o takřka třicet let dříve než na mincích českých, lze ovšem snadno vysvětlit sousedstvím Tyrolska s kolébkou humanismu a renesance, Italií. Snahy obrodné, které se odrážely i v návratu k písmu antickému, k starořímské kapitále a kursivě, na své cestě z Italie do zemí severně od Alp dospěly sousedního alpského Tyrolska přirozeně záhy a zapůsobily zde intensivně.

Proto jeton z hradu Lichnice a ze sbírky Morosiniho, s opisy vyjádřenými písmem plně gotickým, v kterém nepozoruji ani stopy po prvcích přechodu k písmu renesančnímu, pokládám za ražbu starší doby Maxmiliánovy. Souhlasím tedy s přidělením Morosiniho a kladu jej do let vlády arcivévody Zikmunda nad hrabstvím tyrolským, t. j. do let 1439—1490.

Další jeton z hradu Lichnice *(obr. č. 9)*, vynikající jasným rázem a skvělou zelenou patinou, není zatím určen zcela pevně.

[7]) J. Neumann, Beschreibung der bekanntesten Kupfermünzen I., Praha 1858, str. 81, č. 1317.

[8]) Viz Morosini, l. c., tab. II. č. 118.

Na líci je v dvojitém kroužku, perličkovitém a hladkém, velkou liliovitou korunou do opisu zasahující ozdobené gotické IV Opis ✕ ϭIIϭVSIϭVI+ϭVII Vnější obvodek je perličkovitý.

Na rubu je v perličkovitém kroužku stejnoramenný kříž, ozdobený na koncích ramen vždy lilií, v úhlech kříže je po trojlístku.
Opis RASITVRASITVRASITVRASITV
Vnější obvodek je perličkovitý.

Kov: měď; průměr střížku 24 mm; váha 0,99 g.

Jeton je opatřen nesrozumitelnými fingovanými opisy, které často přicházejí na cizích jetonech středověkých a to jmenovitě norimberských a francouzských. Písmena legendu toliko napodobující nám proto vcelku nic nepoví o jménu majitele jetonu, ani o místě jeho vzniku. Z jiných vnějších známek můžeme se však přece dobrat několika bližších poznatků.

Nepochybný je jistě fakt, že jde o jeton středověký. Gotická písmena fingovaného opisu jsou toho dokladem. Nejmladší dobou jeho vzniku mohla by být tudíž léta kolem r. 1500. Plná gotická forma písmen ukazuje však na dobu starší. Některé známky zdají se mluvit pro francouzský původ tohoto kusu. Předně po stránce ikonografické obraz na líci a hlavně liliovitý kříž na rubu je typicky francouzský. Je obtížno rozhodnout, zda IV pod korunou má představovat číslici, označující panovníka svého jména v pořadí čtvrtého, či zda jde o iniciálu jména panovníka. Soudím, že pravděpodobně nejde o číslici, neboť římská IV by tehdy spíše byla psána: IIII. Tento způsob byl po celý středověk rozšířenější, i když způsob psaní čtyř

Č. 9.

Č. 10

odpočítáváním I. od V. byl znám, ale jen skrovně užíván. Jde tedy spíše o iniciálu jména panovníka, snad vymyšlenou, ale spíše zkomolenou. V tom případě bychom ji mohli nejspíše pokládat za zkorumpovaná prvá dvě písmena slova LVDOVICVS a to zvláště proto, že (jak se můžeme z obrázku přesvědčit) na jetonu skutečně pozorujeme několik stop, jež by mohly svědčit, že u I byla nedokonale vyryta patka, jež z ní tvoří písmenu L, tedy LV Jeton bych pak připsal francouzskému králi Ludvíku XII (1497—1515), na jehož mincích vskutku vidíme četná korunovaná gotická písmena L[9]) a jež jsou ikonograficky našemu jetonu daleko bližší, než mince jeho předchůdců téhož jména. Korunovaná iniciálka mincovního pána je charakteristická pro mince a jetony francouzského původu, stejně, jako hojné liliovité ozdobení koruny na líci mincí a kříže na rubu. Zde však nutno dodat, že obliba liliovitých ozdob na jetonech dosáhla velkého rozšíření také v Německu a zřejmě i u nás. Ale podezření, že jde o práci francouzskou, podporuje ještě jiná okolnost. Z fingovaného opisu na rubu můžeme vyjmout pravidelně se opakující slovo TVRASI, v němž nelze nevidět zkomoleninu

[9]) Louis Ciani, Les monnaies royales françaises de Hugues Capet à Louis XVI., Paříž 1926, č. 915, 925, 940, 952 a další.

slov, jež označují na francouzských středověkých mincích, denárech, groších a j. město Tournois, zkomoleninu slov TVRONVS CIVIS. Není-li rovněž slovo SIT, jež je obsaženo v opisu na našem jetonu, pozůstatkem legendy: SIT NOMEN DOMINI BENEDICTVM, typické pro většinu francouzských středověkých mincí?!

Poslední jeton z Lichnice *(obr. č. 10)* zůstává pro nás blíže neurčen.

Na líci jsou negativně vyražena písmena AR v renesanční majuskule napsaná a umístěná mezi negativně vyraženým letopočtem 15—61. Jelikož od poslední číslice vede ještě krátké vodorovné břevno, vyhlíží tato spíše jako položené písmeno T.

Rub tohoto jetonu či známky je pravděpodobně hladký, stopy po ražbě, jež zde pozorujeme a pro úplnost reprodukujeme, vznikly snad jen poškrabáním razidla.

Kov: měď; průměr střížku 24 mm; váha 2,55 g.

Tento exemplář je ze všech kusů nejlépe datovatelný, jeho stáří je určeno letopočtem 1561. Měl patrně funkci městské chudinské známky, snad poukázky na chléb. Písmena AR souvisí pravděpodobně se slovem ARMEN. Slova BROD DER ARMEN označují řadu chudinských známek norimberského původu. Norimberský původ naší známky skutečně může podporovat okolnost, že v Gebertově práci o norimberských známkách[10]) nalezl jsem exemplář, jenž zřejmě jeví stopy velmi shodné práce se známkou z hradu Lichnice. Na líci je sice mezi letopočtem 15—91 umístěno toliko písmeno S a stejné písmeno je i v rubu, přece však umístění písmene a letopočtu a jejich velikost nás nutí známky z Lichnice a Norimberka srovnávat a s jejich motivickou shodou se vyrovnat.

Vzácné kusy z hradu Lichnice podstatně rozšiřují znalosti o našich i cizích středověkých jetonech.

---

[10]) C. F. Gebert, Die Marken und Zeichen Nürnberg's, Norimberk 1901, str. 30, č. 213; tab. XV. č. 213.

NÁLEZY

NÁLEZ ŘÍMSKÝCH MINCÍ Z LÍPY NA RYCHNOVSKU VE VÝCH. ČECHÁCH.

Tab. XIII., č. 1—9.

Jestliže mapy dosavadních nálezů římských mincí v Čechách nezaznamenávaly dlouho východně Labe a Loučné žádných nálezů římských mincí,[1]) zasluhuje nyní každá sebemenší zpráva o nálezech antických mincí ve východních Čechách nejen bedlivého stopování, ale i rozboru a zhodnocení. Tím důležitější je zpráva o nálezu antických mincí v Lípě na Rychnovsku nedaleko soutoku obou Orlic (250 m n. v.), kde nalezl r. 1937 p. K. V. Linger z Prahy, jak mně laskavě sdělil p. František Hříšný, jednatel musea v Týništi n. Orlicí, celkem 11 římských stříbrných denárů, které jsou uloženy v Čapkově Újezdním museu v Týništi n. Orlicí. Jde o denáry reprodukované *na tab. XIII., čís. 1—9,* jež mně dotyčná správa musea dovolila laskavě publikovat.

Denár Faustiny mladší typu Cohen III pag. 146, num. 119 *(tab. XIII., č. 1),* dva denáry Septimia Severa, typu Coh. pag. 64, num. 601 *(tab. XIII., č. 2),* denár Getův typu Coh. IV. pag. 270 *(tab. XIII., č. 3),* denár Antonia Pia typu Coh. I. pag. 270 *(tab. XIII., č. 4),* denár Alexandra Severa typu Coh. IV. pag. 458, num. 560 *(tab. XIII., č. 5),* denár Alexandra Severa ze skupiny denárů Liberalitas typu Coh. IV. pag. 412—413 *(tab. XIII., č. 6),* denár Alexandra Severa typu Coh. IV. pag. 407, num. 57 *(tab. XIII., č. 7),* dva denáry Alexandra Severa typu Coh. IV, pag. 423, num. 206 *(tab. XIII., č. 8)* a konečně denár Julie Mamaey typu Coh. IV. pag. 493, num. 35 *(tab. XIII., č. 9).*

Zabírá tedy skupina, v níž je zastoupeno celkem pět mincí Alexandra Severa (dvě mince Septimia Severa a dvě Alexandra Severa jsou stejné), interval let 138—235 po Kr. Nález sám pochází z počátku 3. stol. po Kr. A tak jako východočeské severnější polabsko-metujské nálezy římských mincí (Česká Skalice, Jaroměř, Dvůr Králové)[2]) nutno uvádět v souvislost s kladskými nálezy, tak i lipská stručně popsaná nevelká skupina — v souvislosti s tímto nálezem zasluhuje znovu revise stará zpráva o nálezu římské mince ve Vamberku[3]) — poukazuje na starou orlickou cestu. Překvapilo-li Kladsko řadou nálezů římských mincí, z nichž je nejdůležitější votivní depot z Teplé (Wallisfurth), pocházející ze 4. stol. po Kr., svědčí opět i tyto numismatické nálezy staré průchodní funkci kladské kotliny, jíž šla významná spojovací cesta moravsko-oderská a jež soutěžila svým významem občasně i se slavnou Moravskou branou.[4]) A s těmito kladskými nálezy souvisejí i vzpomenuté římské nálezy severočeské.

I z této malé numismatické zprávy je vidět,[5]) jak všechny i drobné nálezové zprávy zasluhují bedlivého stopování.[6])

Jos. Skutil

---

[1]) Srovn. J. Schránil, Pam. arch. XXVIII., 1916, 125—139; týž, NČČsl., I., 1925, 26.

[2]) Vedle citovaných prací Schránilových srovn. i J. V. Šimák v Obzoru prehistorickém 1924, 127—129.

[3]) J. Schránil, l. c. 138.

[4]) Fritz Geschwendt, Der vorgeschichtliche Mensch in der Grafschaft Glatz, Schlesische Heimat 3, sep. 12; stručně o pravěku Kladska v Národní Obrodě 27. září 1947 (Brno); před tím srovn. F. Herzig, Die Grafschaft Glatz und ihre Bewohner in frühhistorischer Zeit, 19 Jahresber. Glatzer Geb. Ver. 1901, 46—56.

[5]) Roku 1942 byla nalezena u albrechtické elektrárny podle těchže informací p. Fr. Hříšného v břehu Orlice na katastru týnišťském římská měděná, ale postříbřená mince s obrazem Viktorie z doby Konstantina Velkého (srovn. dále o tom zvláštní zprávu), a konečně z Poorličí pocházejí podle informací řed. Fr. Hříšného ještě další dvě římské mince.

[6]) Fr. Hříšný, Římské mince na soutoku Tiché a Divoké Orlice, Příroda 36 (1944), 207—208; týž, Další římské mince na soutoku Orlic, Příroda 37 (1945), 153—154; týž, Nálezy z okolí Týniště n. Orlicí, Pam. arch. 1939—1946 (1947), 142—143.

NÁLEZ ANTICKÝCH MINCÍ U ČESKÉ SKALICE.

Podle sdělení pana archiváře Antonína Hofmeistra z Josefova ze dne 10. dubna 1945 byly r. 1920 v lese u České Skalice nalezeny školáky antické mince. Tři z nich, dole popsané, se staly majetkem p. Karla, krejčího v České Skalici, od něhož je získal p. archivář Hofmeister. Pan Karel nevěděl, byly-li ostatní nalezené mince také stříbrné nebo bronzové.

Tři předložené mince byly:

1. Císař Traianus (98—117), denár Cohen II. (Henry Cohen, Description historique des monnaies frappées sous l'empire romain, II., Paříž—Londýn 1882), č. 572.
2. Týž, denár Cohen II., č. 378, na líci ověnčená hlava císařova doleva.
3. Císař Hadrianus (117—138), denár Cohen II., č. 716.

G. Skalský

STARÝ NÁLEZ ANTICKÝCH MINCÍ V PŘEDMĚŘICÍCH NAD LABEM.

Podle udání p. Václava Pospíšila, Praha XII, Máchova ul. č. 9, byly nalezeny asi před 50 lety při stavbě nádraží v Předměřicích n. Lab. antické mince. Na pozemku p. Josefa Pospíšila byl rozkopáván kopec. Materiál takto získaný byl používán k zavážce dolíku při stavbě nádraží. Při těchto pracích byl objeven nález antických mincí, z nichž byly od dělníků p. Josefem Pospíšilem získány tyto římské bronzové mince:

1. Střední bronz Antonina Pia (138—161) nebo Marca Aurelia (140—180). Velmi otřelý (1).
2. Velký bronz M. Aurelia s neznatelným rubem (1).
3. Střední bronz Gordiana III. Pia (234—244) s neznatelným rubem (1).
4. Velký bronz Otacilie, manželky Filipa-otce (244—249), Cohen č. 65 (1).
5. Malý bronz Saloniny, manželky Gallienovy (234—268, 4).

G. Skalský

NÁLEZ ANTICKÉ MINCE V TÝNIŠTI NAD ORLICÍ.

V písku právě vyveženém z Orlice a určeném na úpravu náměstí byl r. 1941 nalezen chlapcem J. Šálou malý římský bronz, který byl otcem nálezce mně odevzdán. Při prohlídce v numismatickém oddělení Národního musea byla mince určena jako městská ražba Constantinopolis za vlády Constantina Velikého. Vznikla patrně v letech 333—335 v mincovně v Heraclei v Thracii. Je to tedy malý bronz uvedený u Cohena VII., str. 326, č. 21, značky SMH Γ.

Pokládám tuto minci spolu s nálezem římských denárů v sousední Lípě za doklad obchodní cesty, která vedla podél Orlice na Náchodskou Branku.

Alois Čapek

K NÁLEZU ČESKÝCH DENÁRŮ ROKU 1931 VE STARÉ BOLESLAVI.

Při výkopu pro stavbu plavební komory v Hluchově u Staré Boleslavi byla r. 1931 nalezena nádobka s českými denáry z konce X. století. Nález tento byl popsán Gustavem Skalským a vydán Okresní Jednotou musejní v Brandýse n. Labem r. 1932 jako její VII. ročenka. Několik mincí však zůstalo, jak obyčejně při každém nálezu bývá, v soukromých rukách. Podařilo se mi po čase zjistit z rozběhlých mincí devět denárů z tohoto nálezu, které pro úplnost popisu G. Skalského dodatečně popisuji, odvolávaje se přitom na jeho nahoře citovanou práci.

Boleslav II. (z mincovny pražské):

Č. 1. L.: Ruka boží.
R.: Poprsí doleva.
Jako Skalský A 8; 1 kus, 21 mm, 1.34 g.

Č. 2. L.: Pravá ruka boží vyčnívající z oblak do dvou obloučků stylisovaných, větší a hrubší provedení než u č. 1.
Opis: ✠ƆVAZƆVOGIVƆ
R.: Větší poprsí doleva, před ním křížek.

Opis: ✠VOꓘΛƆΛ·ƆΓΣIꟼƎMO
Skalský neznal, 1 kus, 22 mm, 1.35 g.

Č. 3. Jako Skalský A 24, 1 kus, 22 mm, 1.38 g.

Č. 4. Jako Skalský A 69, 1 kus, 21 mm, 1.33 g.

Č. 5. L.: Levá ruka boží, vyčnívající z oblak do třech obloučků stylisovaných, po stranách mm
Opis: ✠V.Y✠~VΣƎΓAIOƐ
R.: Poprsí doleva, před ním křížek. Záhyby pláště provedeny z pěti linií, nejsou spjaty na rameně jako u č. 1, nýbrž tvoří příčně položené vlnovky.
Opis: ✠VAƆAQQΣIQƐMO
Skalský neznal, 1 kus, 21 mm, 1.40 g.

Č. 6.[1]) L.: Jako u č. 5, ale oblaka ze dvou obloučků a po stranách ruky o ω
Opis: ✠ΛOΛVᒣΣƎΛOƆ✠
R.: Kříž, v jehož pravém úhlu nahoře jsou tři hřeby zatknuté v obloučku a v ostatních úhlech po kuličce.
Opis: ✠·ΛƆΛVΓ·ΣƎΛOQ✠
Skalský neznal, 1 kus, 20 mm, 1.20 g.

Boleslav II. (z mincovny vyšehradské):

Č. 7. L.: Jako rub u č. 6.
Opis: ✠BOꓘƐΣ⊢ƆΛ✠
R.: Jako líc č. 6, ale značka o vedle ruky níže položena.
Opis: ·ƆONQ✠OƆΣ~·IΛ✠·
Skalský neznal, 1 kus, 20 mm, 1.18 g.

Emma, manželka Boleslava II.

Č. 8. Jako Skalský A. 1 kus, 21 mm, 1.36 g.

Soběslav Slavníkovec.

Č. 9. Jako Skalský A. 1 kus, 21 mm, 1.33 g.

Václav Vágner

ZLOMEK PRÝ JIČÍNSKÉHO NÁLEZU ČESKÝCH DENÁRŮ Z KONCE 10. STOLETÍ.

Tab. XIII., č. 10.

Městské museum v Teplicích zaslalo na počátku roku 1950 do numismatického oddělení Národního musea k určení pět českých denárů z konce 10. století, jež podle skrovného záznamu pocházejí z nálezu učiněného v Jičíně na blíže neznámém místě a v neznámé době, pravděpodobně však buď koncem minulého, nebo na počátku tohoto století. I když údaje o tomto nálezu jsou nedostatečné, okolnost, že mince nesporně pocházejí z nálezu (byly silně znečištěny houževnatou zelenou měděnkou) nás nutí, abychom tento zlomek nálezu vzácných mincí zachytili a uveřejnili.

Jde o pět denárů knížete Boleslava II. (967—999) tří rozdílných typů:

I. Typ ruka-poprsí (Ethelredský typ).

1. Líc: V hladkém kroužku z oblak žehnající ruka boží mezi značkami ω - Λ
Opis začíná vlevo nahoře. Vnější obvodek hladký.
Opis: ✕·ՈVAΓΣƎΓO8✕VQ

[1]) Denár č. 6 je někdy připisován společné vládě Boleslava II. a jeho syna Boleslava III.

Rub: V hladkém kroužku poprsí s diademem do leva obrácené, před poprsím křížek. Vnější obvodek hladký.
Opis: ✕ƧIƆ·AƆAꟼꟼ·ZIꟼƎMO 21 mm; 1,258 g [1])

2. Líc: Jako č. 1 (nikoliv z týchž želez, ale bez podstatných rozdílů).
Rub: Opis začíná vlevo, jinak jako č. 2.
Opis: ✕ΣIƆ·AꟼA ꟼꟼ·ΣIꟼƎMO 21,5 mm; 1,278 g [2])

II. Typ ruka-kříž.

3. Líc: V hladkém kroužku z oblak žehnající ruka boží mezi značkami O - ω vnější obvodek hladký.
Opis: ·✠ƎUMOIƎI...ΣV⊣ƆA
Rub: V hladkém kroužku stejnoramenný kříž, v jehož levém úhlu nahoře jsou na obloučku tři hřbety zakončené perličkami, v ostatních úhlech po kuličce. Opis začíná vlevo nahoře, vnější obvodek hladký.
Opis: ✠ƎUMOBCΣV⊣ƆA 21 mm; 1,260 g [3])

4. Líc: V perličkovém kroužku stejnoramenný kříž, v jehož levém úhlu nahoře na obloučku jsou tři hřbety zakončené perličkami, v ostatních úhlech po kuličce. Opis začíná vlevo, vnější obvodek je perličkovitý.
Opis: ✠VIΓƐCLꟼꟼ∴
Rub: V hladkém kroužku z oblak žehnající ruka boží mezi značkami O - I
Opis začíná vlevo nahoře, vnější obvodek perličkovitý.
Opis: ✠VOƎMPꓘΣꟺQƎ 21,5 mm; 1,238 g [4])

III. Typ kříž-kříž.

5. Líc: V perličkovitém kroužku stejnoramenný kříž, v jehož levém úhlu nahoře jsou tři hřeby zakončené perličkou, vycházející z jednoho bodu, v pravém úhlu dole kulička, ve zbývajících úhlech po kroužku, opis začíná vlevo nahoře, vnější obvodek je perličkovitý.
Opis: ✠ΛDCZQVΛVOI✕:
Rub: V perličkovitém kroužku stejnoramenný kříž, v jehož levém úhlu dole je kroužek, v ostatních úhlech po kuličce. Vnější obvodek je perličkovitý.
Opis: ✠DVIƎΣQИVOVΛI 22 mm; 1,339 g [5]) *Vyobr. tab. XIII., č. 10.*

Svým složením je tento zlomek nálezu blízký struktuře nálezu ostroměřského. Vědom si poměrně závažné blízkosti míst obou nalezišť, Jičína a Ostroměři, srovnal jsem denáry jičínské jednak s denáry ostroměřskými, uloženými v numismatickém oddělení Národního musea, jednak se Smolíkovým popisem[6]) tohoto nálezu, ale od domněnky, že mohlo v případě jičínského zlomku jít prostě o odloučenou část ostroměřského nálezu, jsem upustil. V nálezu ostroměřském jsou sice zastoupeny prvé dva výše popsané typy (typ II. dokonce v obou emisích č. 3 i č. 4), zato typ III. kříž-kříž se ve velkém počtu (415) ostroměřských denárů vůbec nevyskytl, což proti souvislosti jičínského zlomku s nálezem ostroměřským mluví podstatně.

Denár typu III. je mezi popsanými mincemi jičínského zlomku nálezu nejzajímavější. Zatím co ostatní mince celkem bez výhrad pokládáme za české, a to za pražské denáry Boleslava II., řadí Fiala tuto minci (F. V. 8) mezi ražby Boleslava Chrabrého v Čechách. Příčinu toho vidí v opise tohoto denáru ✠DVIƎΣQИVOVΛI v němž

[1]) Podobný viz u G. Skalského, Nález českých denárů z konce X. stol. ve Staré Boleslavi. Zvl. otisk ze VII. Ročenky okresní Jednoty musejní v Brandýse n. L., tab. I. č. 4 líc a č. 9 rub.

[2]) Podobný viz u G. Skalského, l. c., č. 4 líc a č. 1 rub.

[3]) Viktor Katz, O chronologii denárů Boleslava I. a Boleslava II., Praha 1935, tab. VI. č. 135 var.

[4]) Eduard Fiala, Beschreibung der Sammlung böhmischer Münzen und Medaillen des Max Donebauer, Praha 1890, tab. III. č. 79.

[5]) Eduard Fiala, České denáry, Praha 1895, tab. V. č. 8.

[6]) Památky archeologické XX (1902—1903), str. 509 n.

čte zkomolené jméno polské mincovny hnězdenské.[7]) Forma tohoto opisu nás skutečně nutí srovnávat jej s legendou GNEZDVN CIVITAS, jež přichází na několika vzácných polských denárech Boleslava Chrabrého. Viktor Katz[8]) vyslovuje však pochybnosti, že Fiala správně přečetl legendu na porušeném denáru a řadí tuto minci mezi pražské ražby Boleslava II. Důvody, jež k tomuto zařazení uvádí mne však nepřesvědčují. Katz se snaží závažnost opisu na tomto denáru zmenšit poukazem na exemplář ve své sbírce, jenž má na líci i na rubu týž obraz, jako denár F. V. 8, ale v jehož legendě vidí Katz jméno pražské mincovny. Necháme-li stranou fakt, že legenda na Katzově exemplář podle mého mínění jméno pražské mincovny nijak nepřipomíná, nezdá se mně správné, srovnal-li Katz mince, jež se od sebe značně liší po stránce svého provedení, neboť Katzův denár má na líci i na rubu obvodky zcela hladké a nikoli hrubě perličkovité, jako denár F. V. 8. Se zajímavým faktem, že Josef Smolík[9]) minci, kterou Katz uvádí jako svůj doklad pražského původu denáru typu F. V. 8 i Katz V. 111 vůbec nepovažoval za český, ale kladl jej za hranice jako mimo Čechy ražený denár Vladivojův, se Katz nevyrovnal.

Soudím, že zařazení typu F. V. 8 mezi ražby Boleslava II. nelze zatím považovat za definitivní.

Pavel Radoměrský

NÁLEZ BRAKTEÁTŮ V UHŘICÍCH U JEVÍČKA (DODATEK).

Ve svých „Nálezech mincí z Moravy"[10]) publikoval I. L. Červinka také velmi zajímavý nález brakteátů z Uhřic u Jevíčka. Tento nález stihl týž osud, jako mnoho jiných: nebyl zachycen k popisu a zhodnocení celý. Laskavostí Ing. Mackerleho bylo mně nyní dáno k určení dalších 40 kusů, pocházejících z tohoto roztříštěného nálezu. Dr. Červinkovi nebyly známy.

Z těchto 40 kusů je 16 typů popsaných Červinkou ve výše uvedené publikaci a to jako čís. 1 (Fiala XXXII/45, 8 kusů; varianty: a] tečka mezi mečem a obličejem, 1 kus; b] 4 tečky mezi mečem a obličejem, 2 kusy — celkem tedy 11 kusů). Čís. 2 (Fiala —, Turnwald —, 1 kus, *obr. č. 1)*. Čís. 3 (Fiala —, Turnwald XXXXIV/10, 3 kusy). Čís. 5 (Fiala XXXII/17, 1 kus). Čís. 6 (Fiala XXII/15, 1 kus). Čís. 9 (Fiala XXII/19, 2

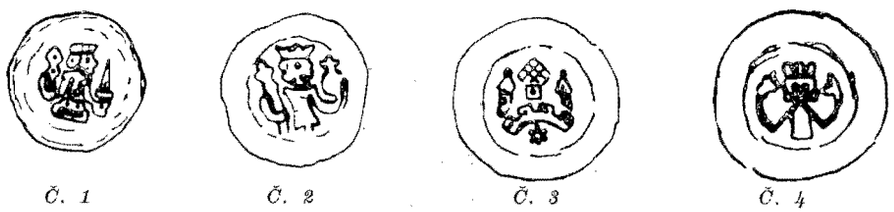

Č. 1 *Č. 2* *Č. 3* *Č. 4*

kusy). Čís. 12 (Fiala XXXII/19, 1 kus, krásně zachovalý, velikosti však pouze 19,5 mm, takže jej možno považovat za malý brakteát. U Fialy je uveden jako střední a rovněž Červinka uvádí velikost 22 mm). Čís. 15 (Fiala —, Turnwald —, 2 kusy, *obr. č. 2*). Čís. 20 (Fiala XXII/10, 1 kus). Čís. 23 (Fiala XXII/29, 1 kus). Čís. 29 (Fiala XXXII/51, 2 kusy). Čís. 30 (Fiala XXII/27, 1 kus). Čís. 31 (Fiala XXII/14, 6 kusů). Čís. 32 (Fiala 2346 — nevyobrazen, Turnwald —, 2 kusy, *obr. č. 3)*. Čís. 40 (Fiala XXII/9, 1 kus). Čís. 44—46 (Fiala —, Turnwald —, 2 kusy velikosti 23 mm, *obr. č. 4)*.

Zbývající dva kusy jsou:

1. jeden brakteát velmi dobře zachovaný, avšak naprosto nezřetelného obrazu, 23 mm;

2. slezský brakteát 26 mm (vylámaný): kolčí přilba s klenoty ve tvaru parohů (křídel?), mezi nimi tečka. Je podobný Friedensburgově č. 613.[2])

Tím se celkový počet typů uhřického nálezu rozmnožuje z 51 na 52 a současně přistupuje k českým a moravským brakteátům jeden slezský.

Jan Halačka

[7]) Eduard Fiala, České denáry, Praha 1895, tab. V. č. 8.

[8]) Katz l. c., str. 83; tab. V. č. 111.

[9]) Josef Smolík, Denáry Boleslava I., Boleslava II., Boleslava III. a Vladivoje, Praha 1899, str. 117; č. 532, tab. VIII. č. 178.

[10]) I. L. Červinka, Nálezy mincí z Moravy, Olomouc 1931 (zvláštní otisk z Časopisu vlast. spolku musejního v Olomouci, roč. XLV., č. 169 a 170).

[2]) F. Friedensburg, Die Schlesischen Münzen des Mittelalters, Breslau 1931.

NÁLEZ ARPADOVSKÝCH MINCÍ V RIŠŇOVCIACH.

V lete roku 1941 našiel Jozef Antoška, spolu so svojim sluhom Dominikom Šturmom, na roli Fizardov v Rišňovciach (okr. Hlohovec), poklad strieborných uhorských mincí. Nález v počte 2436 kusov, bol ukrytý v hlinenom hrnci, z ktorého sa zachovalo niekoľko črepov. Hrniec mal charakter staroslovanskej keramiky, bol ešte v ruke robený a vyzdobený čiarami a zárezmi. Poklad obsahoval tyto ražby:

Uhorsko, Bela IV. (1235—1270), brakteat, Réthy, Corpus nummorum Hungariae, sv. I. číslo 271 (1267 kusov), číslo 280 (963 kusov), číslo 279 (205 kusov).

Dolné Rakúsko, Přemysl Otakar II. (1253—1278), pfenig Fiala, České denáry, tab. XXXV. č. 14 (1 kus).

Hoci brakteaty sú ľahko zničiteľné, mince tohto nálezu sú dobre zachovalé. Všetky uhorské ražby pochádzajú z doby Belu IV., takže poklad ukryli ešte za jeho panovania, asi v polovici XIII. stor.

L. Kraskovská

NÁLEZ V RODNÉ, S. O. MLADÁ VOŽICE.

Při úpravě meze pod polem, v místní trati zvané „V křovici", na katastru obce Rodná, s. o. Mladá Vožice p. Hory Ratibořské, asi 8 minut jižně od vsi, nalezl 15. července 1947 na svém pozemku pod velkým kamenem rolník Josef Heřmánek 15 pražských grošů a 3 malé penízky (parvi). Z nádobky, v níž byly peníze původně uloženy, zbylo jen několik střepů.

Nálezce má dosud 12 kusů grošů. Jeden groš si ponechal německý zajatec u rolníka pracující, jeden odvezla manželka nálezce do Prahy a jeden má okresní knihovnický inspektor J. Vrkoč z Loun, který o nálezu podal zprávu. Týž má i jeden parvus.

Mincí bylo zasláno k popisu 15 kusů (12 grošů a 3 parvi, z nichž jeden byl rozlomený):

Čechy, Václav II. (1278—1305), pražský groš, typ Skalský, NČČsl. 1927, str. 210, č. 1; Smolík, Pr. groše 2 (11). Z toho 9 kusů nemá perly nad postranními liliemi koruny, které lze však někdy objevit v perlovci, oddělujícím korunu a vnitřní opis. U jednoho kusu je perla na pravé straně koruny umístěna těsně pod perlovcem, kdežto perla levé strany je v perlovci. Dva kusy mají ve vnitřním opisu na líci písmeno A (ostatní Λ) a perly v poli, nad liliemi koruny.
Pražský parvus (peníz malý), Smolík, Pr. groše 1 (2, 1 zlomek).

† *Otakar Mikš*

NÁLEZ V KAMENU U TÁBORA.

Tab. XIII., č. 11 a 12.

Pan Jaroslav Průša z Prahy nalezl v srpnu r. 1948 při kopání sklepa ve stodole svého švakra ve vsi Kamenu u Tábora čp. 27 nádobku s 256 mincemi, které odevzdal k popisu do numismatického oddělení Národního musea v Praze. Nález obsahoval 255 pražských grošů a jeden groš cizí.

Pražské groše náležejí těmto panovníkům:

Jan Lucemburský (1310—1346, 1 kus). Tento groš má obraz na líci i rubu otřelý, podle opisů řadí se k Smolíkovu[1]) popisu str. 10 č. 1. Výška písma vnitřního opisu na líci je 2 mm. Průměr střížku 28 mm, váha 3,06 g.

Karel IV. (1346—1378, 43 k.). Typ koruny možno u dvou třetin čitelných grošů přirovnat k Smolíkovu vyobrazení na tab. I. 10 (tam tlustý groš) a u jedné třetiny grošů k Smolíkovi I. 4. (tam půlgroš Jana Lucemburského). Rozdíl obou typů spočívá v kresbě listů střední lilie koruny. Perla na vrcholu střední lilie leží ve 22 případech pod obvodkem, u 5 kusů dotýká se obvodku, u 3 kusů leží pod obvodkem, ale je s ním spojena malou čárkou, u 2 kusů je na perle umístěna další malá perlička, která se obvodku dotýká, u 1 kusu je perla pod obvodkem neobvykle malá, u 3 kusů leží perla na obvodku. Výška koruny pohybuje se mezi 9,5—10,5 mm, jen u dvou grošů je koruna poněkud vyšší. Lev v rubu grošů je vždy štíhlého a ušlechtile vykresleného těla (viz Smolík I. 10). Výška písma vnitřního opisu na líci grošů je skoro

[1]) Smolík = Josef Smolík, Pražské groše a jejich díly, Praha 1894.

2½ mm. Oddělovacím znaménkem slov vnitřního opisu je u 12 kusů kroužek, vnějšího kroužek a čtyřlístek s okrouhlými i zašpičatělými konci lístků (mezi slovy ...GRATIA—REX...), u 30 kusů jsou znaménkem vnitřního opisu dva šikmé křížky nad sebou postavené, vnějšího tytéž křížky a čtyřlístek. V rubu grošů zjistil jsem toliko znaménko trojlístku. Groše se znaménkem kroužku v opisech na líci přicházejí ve spojení jen s výše zmíněným typem koruny Smolík I. 4, a měří a váží průměrně 28,86 mm/2,996 g. Groše s křížky nalezl jsem jen s typem koruny I. 10 a měří a váží průměrně 27,32 mm/2,801 g. Průměrná váha Karlových grošů je tedy 2,898 g.

Václav IV. (1378—1419, 211 k.). Typ koruny je vždy v hlavních rysech stejný a souhlasí s korunou u Smolíka I. 15 (kde je vyobrazen tlustý groš), ale s malými trojlístky uvnitř koruny tvaru jako u č. 16. Třináct kusů je však skoro věrným obrazem Smolíkova vyobrazení koruny č. 15, neboť mají i malé trojlístky s hranatými konci lístků. U 150 kusů leží perla na střední lilii koruny pod obvodkem, u 4 kusů je perla spojena s obvodkem malou čárkou, a toliko u jediného groše leží perla na obvodku. Výška koruny se pohybuje mezi 10—11 mm (skoro polovina změřených korun má výšku právě 11 mm) a jen tři groše mají výšku koruny menší než 10 mm a jen dva poněkud větší než 11 mm. Kresbu lva, pokud přílišná mělkost ražby či snad opotřebovanost groše neznemožnila její objektivní posouzení, možno asi z 60% přirovnat k Smolíkovu vyobrazení I. 11—12 (tam groše Karla IV.). Tedy lev štíhlého a ušlechtilého tvaru mnohdy s typicky v podobě třech hrotů upravenou srstí na břiše. Asi u 40% grošů je lev tvaru zavalitějšího a hrubšího. Nutno ale zdůraznit, že právě tyto groše jsou většinou nejhůře čitelné a je proto na místě doměnka, že mnohý tento hrubší tvar byl způsoben ražbou příliš opotřebovanými kolky. Pozoruhodný je objev varianty patrně dosud neznámé. Na dvou groších jsem zjistil u kresby lva, v poli mezi ocasem a hřívou, kroužek průměru asi 1 mm, těsně se přimykající k poslednímu prameni nejspodnější řady hřívy *(tab. XIII., č. 11)*. Kroužek u lva nalezl dr. K. Turnwald v nálezu náchodském (NČČsl. 1929, str. 190), kde však měl lev „na spodní řadě čárkovitě stylisované hřívy místo poslední čárky kroužek". V našem případě nejde však o hřívu čárkovitě stylisovanou, ani nepostrádáme žádný běžný půlměsíčkový dílec hřívy, který by snad měl náš kroužek nahrazovat. Průměr střížku a váha těchto variant je 28,50 mm/2,417 g a 27,75 mm/2,784 g. Dále jsem zjistil jinou zajímavou variantu: spodní řada hřívy lva sestává jen ze tří dílků, t. j. jeden pramen chybí (1 kus o průměru 27 mm a o váze 2,877 g) *(tab. XIII., č. 12)*. Tato varianta je známá, ale též velmi řídce se vyskytuje. Pozornost zaslouží i lev s kresbou jazyka (1 kus 27,50 mm/2,677 g) a lev se zvláště široce rozevřenou tlamou (1 kus 27,25 mm/2,852 g). U 80% grošů jsou na líci i rubu jednotlivých kusů obvodky jednak perličkovité, a to buď ušlechtile, nebo hrubě, nebo jen částečně, jednak obvodky vroubkované, či složené z hrubých perliček obdélníkovitého tvaru, jak se o nich zmiňuje Teisinger[2]) str. 12. Perličkovité obvodky jsem u 10% grošů zjistil buď jen na líci nebo jen na rubu. 10% grošů mělo hladké obvodky na líci i na rubu.

Písmo vnitřního opisu na líci grošů Václava IV. je většinou malé. Jeho výška se pohybuje mezi 2—2½ mm. Jinak jsem nalezl 2 kusy s výškou písma 1½ mm. Výše zmíněný groš s perlou na obvodku má výšku písma 3 mm. (Tento groš má průměr 27,75 mm, váhu 2,59 g). Písmeno N ve slově WENCEZLAVS vyskytlo se ve třech tvarech. Spočetl jsem 87 grošů s N (jako u Smolíka str. 19 — Obyčejné groše 1La), 25 grošů s ıl (Smolík 5La) a 3 kusy s ⟊ (jako u Smolíka 7La). Písmeno S je vždy v postavením správném. V líci groše jsou oddělovací znaménka slov vnitřního opisu buď dva kroužky nad sebou postavené nebo dvě tečky, oboje se vyskytují asi v témže počtu. Oddělovací znaménka vnějšího opisu jsou dva šikmé křížky nad sebou postavené a čtyřlístek (mezi ...GRATIA—REX...). Zato v rubu groše, mezi slovy GROSSI—PRAGENSES je 5 různých značek:

1. ✱ (20 kusů, průměrně 27,53 mm/2,676 g)
2. ⚘ (27 kusů, průměrně 27,46 mm/2,702 g)
3. ✾ (13 kusů, průměrně 27,18 mm/2,731 g)
4. ⅄ (5 kusů, průměrně 27,05 mm/2,585 g)
5. ✤ (4 kusy, průměrně 27,18 mm/2,580 g)

[2]) Teisinger = G. J. Teisinger, Pražský groš Václava IV. a jeho varianty, České Budějovice 1936.

Druhá a třetí značka je mnohdy od sebe velice těžko odlišitelná — nelze vždy objektivně při mělce vyražených groších říci, zda jde o tři kroužky či o trojlístek. Značka „šesticípá hvězdička" a „tři kroužky" vyskytla se obvykle ve spojení s nejmenším typem písma, s N a ušlechtilejší štíhlou kresbou lva, ostatní značky obvykle ve spojení s písmem poněkud větším, s ıl a zavalitějším lvem. Jinak jsem nalezl variantu se slovem GATIA místo GRATIA. (1 kus, 28 mm/2,456 g).

Průměrná váha všech grošů Václavových je 2,651 g.

Cizí groš (1 kus) je:

Biskupství Utrecht, Floris van Wavelinkhoven (1379—1393), groš deventerský. Ván der Chijs XII. 9 var.; Windischgrätz 11905. Průměr 28 mm, váha 2,6 g.

Groše byly uloženy v baňaté nepolévané nádobce z tmavé hlíny, vykroužené na hrnčířském kruhu, jak o tom svědčí četné vodorovné pruhy, zvláště jasné na hrdle nádoby. Světlost vrchního otvoru, s nálevkou a mírně ohnutými okraji, je 4 cm. Výška nádoby je 12 cm, největší šířka asi 11 cm, nejmenší 5,1 cm (hrdlo), průměr dna 6,5 cm.

Dobu zakopání nálezu nemůžeme přesně stanovit. Groš utrechtského biskupa nám datování nijak neusnadňuje. Groš Jana Lucemburského a poměrně hojný počet grošů Karla IV. (asi 17% všech mincí), jakož i zřejmá převaha staršího typu grošů Václava IV. (nedotažená koruna, štíhlý lev, malé písmo a značky v rubu „šesticípá hvězdička" a „tři kroužky"), to vše může svědčit, že nález byl zakopán před r. 1400, asi v polovině vlády Václava IV.

Pavel Radoměrský

NÁLEZ PRAŽSKÝCH GROŠŮ V DLOUHÉ BRTNICI U JIHLAVY.

Začátkem října 1943 byla nalezena hliněná nádoba se stříbrnými mincemi při kopání krechtu pro brambory v hloubce asi 80 cm na poli J. Obůrka, rolníka v Dlouhé Brtnici u Jihlavy. Byla přikryta oválným, placatým kamenem. Je to nepolévaný hrnek, na povrchu žlutošedý, na lomu červenavý, pod horním okrajem má dva proužky a stopu po ulomeném uchu; část nádoby byla uražena. Byla 9,5 cm vysoká, průměr horního otvoru byl 8 cm, dna 7 cm, vydutí 12,5 cm. Mince byly promíseny hlínou a spojeny silnou vrstvou měděnky. Bylo to 32 pražských grošů Karla IV. a 399 pražských grošů Václava IV. v celkové váze 1,125 kg. I groše Karla IV. jsou značně otřelé a často ostřiženy (bez vnějšího opisu). Pro nedokonalou ražbu nebo otřelost nelze sestavit z mincí Václava IV. nálezové varianty. Metrologické vyšetření sestavilo toto pořadí typů: N (2,51 g), N obrácené (2,65), ⟊ (2,67 g).

Nález byl zakopán začátkem XV. stol. nebo koncem stol. XIV. Svým složením se velice podobá všem nálezům jihovýchodních Čech, zvláště oblasti humpolecké a jihlavské, na př. nálezu v Plačkově u Humpolce (NČČsl. XI.—XII., 110) a pod.

Josef Petrtyl

NÁLEZ MINCÍ V MĚČÍNĚ U KLATOV.

Dne 12. října 1946 nalezl rolník Václav Terzl u Měčína č. 6 při kopání základů pro stodolu na parcele 305/3 v hloubce asi 60 cm nádobku, která byla po hrdlo ovázána plátýnkem a přikryta dřevěnou destičkou. Při vybírání se však rozbila a z ní se vysypaly mince, pokryté silně měděnkou. Plátno i dřevo se zcela rozpadlo. Nálezce přinesl několik střepů (z nichž lze soudit, že šlo o nádobku baňatého tvaru) i mince do musea Dr. K. Hostaše, kde mu byla vyplacena odměna. Mincí bylo 497 kusů.

Po očištění mincí, které jsou hodně otřelé, byly zjištěny pražské groše:

Karla IV. (1346—1378, 6 kusů);

Václava IV. (1378—1419, 491 kusů).

Jeden z grošů Václava IV. má dvakrát vyraženu kontramarku půlměsíc a kříž, kterou Katz (č. 99) přiděluje s určitou výhradou Attendornu.

Milada Šleisová

NÁLEZ V PŘEŠTĚNICÍCH U MILEVSKA.

Při kopání základů na spáleništi čp. 12 v Přeštěnicích bylo dne 25. IV. 1906 nalezeno 23 mincí:

Morava, 1. polovina 15. stol., peníz s orlicí, na rubu čtyřráz, Nohejlová, NČČsl. 1933, str. 63 č. 7 (1).

Dolní Rakousy, Albrecht V. (1404—1439), *poručnictví Vilémovo* (1404—1406), fenik k Luschinovu č. 5 (1); *poručnictví Vilémovo nebo Leopoldovo* (1406—1411, písmeno poručníkovo neznatelné), fenik (1); *samostatná vláda Albrechta V.* (1411—1439), fenik Gundlachův, Luschin č. 11 (1); fenik Niclase unterm Himmel, L. č. 13 (4); půlfenik téhož (7); půlfenik t. zv. královský z l. 1438—1439 k L. č. 14 (1).

Ražby podle vzorů rakouských před r. 1430 (t. zv. „beischlag"), půlfenik, podobný feniku L. č. 12 (1).

Hals-Leuchtenberg, Jan III. a Jiří I. (1410—1425), půlfenik (3, z nichž jeden má nad štítem kroužek, jeden čtverec a jeden neznatelnou značku).

Bavory-Mnichov, Štěpán II. (1349—1375), mnichovský fenik W. 146 (1); Arnošt I. s bratrem Vilémem (1397—1435), mnichovský fenik W. 164 (1).

Bavory-Ingolstadt, Štěpán III. (1392—1413), *Wasserburg*, fenik W. 3396 (1).

Nejmladší mincí nálezu je rakouský půlfenik Albrechta V., t. zv. královský, z l. 1438—1439. Jím je datována doba ukrytí nálezu, nejde-li v tomto případě jen o část nálezu většího.

† *Otakar Mikš*

NÁLEZ V LEDVICÍCH U DUCHCOVA.

Při výkopu nové kanálové strouhy, před hostincem uprostřed obce Ledvic u Duchcova, vykopal dělník p. Václav Hašek z Ledvic 12. října 1947 v hloubce as 1 m zbytek nádobky z šedohnědé hlíny, z níž se zachovalo vykroužené dno a část pláště. V nádobce byl nezjištěný počet mincí. Několik mincí (asi třetinu) si zvědavci rozebrali. Zbytek, 44 kusů, v němž jsou dva zlomky, byl zaslán p. vrch. strž. SNB Janem Pečkem z Košťan k popisu, k němuž dodatečně poslal týž ještě sedm kusů. Celek obsahoval tyto ražby:

Čechy, Karel IV. (1347—1378), pražský groš (1), Václav IV. (1378—1419), pražský groš, větší písmo (16), menší písmo (18), neznatelné opisy (2).
I. polov. 15. stol., t. zv. husitský peníz se lvem a s čtyřrázem, Castelin, č. 8 (3, u jednoho čtyřráz neznatelný), č. 9 (3 s málo znatelným čtyřrázem), č. 10 (3); zlomky podobných penízů (2) a několik úlomků.

Dolní Rakousy, samostatná vláda Albrechta V. (1411—1439), fenik, Gundlach, Luschin, č. 11 (1).

Bavory-Ingolstadt, Štěpán III. a Ludvík VII. (1402—1413), *Wasserburg*, fenik, W. č. 3396 (1).

Neurčitelný zlomek penízu 15. stol. (1).
Jelikož jde v tomto případě jen o část pokladu, nelze stanovit dobu jeho ukrytí.

† *Otakar Mikš*

NÁLEZ V DALEČÍNĚ U NOVÉHO MĚSTA NA MORAVĚ.

V polovici ledna r. 1944 uviděl syn dalečínského kováře Josef Horáček při práci v lese zvaném „Kminka" kroužek v zemi. Kopl do něho a kroužek se vyvrátil. Bylo to hrdélko nádobky, ze které se vysypaly zelené plíšky. Mince byly ukryty na úpatí skály v lese, odkud se vozil kámen na stavbu vily patřící k továrně, která stojí o něco níže na místě zvaném „Papírna". Toto místo popisuje Jan Tenora: „Nad Dalečínem v budově nyní ‚V papírně' zvané, bývaly původně hamry, potom vyráběl se tam (již r. 1690) ručně papír a pak byla tam panská pila. Nyní od r. 1866 je tam přádelna." (Vlastivěda moravská: Jan Tenora: Bystřický/n. P. okres, Brno 1907, str. 85).

O nálezu jsem se dověděl náhodou 29. II. 1944, když mně bylo předloženo 20 mincí, které byly získány v Dalečíně. Po delším jednání byly mně mince s nádobkou odevzdány k určení (12. 4. 1944). Přijal jsem 35 pražských grošů spolu se zlomkem groše a 607 feniků, spolu se dvěma zlomky jednoho feniku (Luschin 13).

Od p. Ing. Sochora mně bylo 23. 5. 1944 odevzdáno dalších 16 mincí z tohoto nálezu. Dva majitelé mně zapůjčili 22 mince. Nebyly mně však zapůjčeny mince, které si po-

nechali úředníci okresního úřadu v Novém Městě na Moravě, jimž byl dodatečně hlášen bezprostředně před svěřením nálezu mně (asi 5 grošů a 5 feniků). Celkem jsem měl k určení 680 mincí.

Mince byly uloženy v nepolévané nádobce, která měla jako víčko střípek jiné nádoby. Střípek má část dna a je z téhož materiálu jako nádobka obsahující mince. Tato byla 9,8 cm vysoká, dno mělo průměr 4,37 cm, největší baňatost 9,16 cm a hrdlo 3,2 cm. Nádobka je šikmo rozpůlena na dva kusy.

Mince byly pokryty silnou vrstvou měděnky, některé i slepené. Groše Václava IV. jsou značně otřelé, malého střížku a špatné ražby. Žádný nemá celá písmena v opise na rubu. Daly se jen rozlišovat podle písmene N ve slově Wenceslaus. Jeden groš nese stopu dvojího úderu.

U všech mincí, které se vyskytují ve více než jednom kuse, uvádím průměrnou váhu. Do 20 kusů jsem vážil všechny mince, u většího počtu jsem zvážil 30. mincí.[1])

Čechy, Václav IV. (1378—1419), pražské groše: a) N: průměrná váha 2,642 g (4); b) N obrácené, prům. váha 2,764 g (8); c) ∏ prům. váha 2,735 g (13); d) [] prům. váha 2,766 g (3); e) Uzavřené, podobné Smolík T. II. 17[2]), prům. váha 2,660 g (1); f) Neznatelné N, prům. váha 2,701 g (16). Z těchto má jeden *kontramarku Katz* 47[3]). Váží 2,55 g.

Morava, Albrecht V. Rakouský (1423—1430), haléř se čtyřrázem v líci. L: Korunovaná orlice vpravo hledící. Sirový X., 4;[4]) 0,33 g (1).

Rakousy, Albrecht IV. (1395—1404), jednostranný fenik. Hlava kozorožce zleva. Sirový X., 12, Luschin 4,[5]) prům. v. 0,590 g (2). — Albrecht V. (1404—1439), poručnictví Vilémovo (1404—1406), feniky s got. lístky (1404—5), Sirový X., 15, prům. váha 0,5096 g (59); půlfeniky s got. lístky, L. 5, p. v. 0,216 g (3); feniky s jetel. trojl. (1405—6), p. v. 0,521 g (34); feniky s neznatel. znaménky, p. v. 0,439 g (6); poručnictví Vilémovo nebo Leopoldovo, feniky, první písmeno nezřetelné, p. v. 0,517 g (14); půlfeniky, p. v. 0,240 g (1); poručnictví Leopoldovo (1406—1411), fenik s L-P-D, L. 7, p. v. 0,595 g (2); půlfenik k L. 6, v. 0,270 g (1); samostatná vláda Albrechta V. (1412—1439), fenik Oldřicha Gundlacha ok. r. 1420, Sirový X., 19, L. 11, p. v. 0,5606 g (153); půlfenik L. 11, p. v. 0,370 g (2); půlfenik L. 12, v. 0,200 g (1); fenik Niklase unterm Himmel ok. r. 1430, Sirový X., 20, L. 13, p. v. 0,5353 g (168); fenik po roce 1430 (t. zv. Grosskorn), Sirový X., 22, L. 37, p. v. 0,538 g (18). — Hausgenossen, Johann Steger, fenik, Sirový X., 31, 32, p. v. 0,471 g (9). — Fridrich V. (1b24—1493), fenik po roce 1427, Sirový X., 26, L. 18, p. v. 9,530 g (4); fenik, L. 19a, p. v. 0,576 g (5); L. 19b, p. v. 0,601 g (8).

Štýrsko, Arnošt Železný (1406—1424), fenik, Sirový X., 18; L. 17, p. v. 0,533 g (7); půlfenik k předcházejícímu, 0,220 g (1).

Bavory, Štěpán II. (1347—1375), fenik, Sirový XI., 53; Beierlein[6]) 54 (6), p. v. 0,440 g (15); Sirový XI., 54, B. 55, p. v. 0,460 g (4); Sirový XI., 55; B. 57, v. 0,410 g (1). — Štěpán III., Fridrich I. a Jan II. (1375—1392), fenik, Sirový XI., 56; B. 71—74, p. v. 0,467 g (14). — Štěpán III. (1392—1413), fenik, Sirový XI., 58; B. 79, 0,450 g (1). — Štěpán III. a syn Ludvík (do r. 1402), fenik, Sirový XI., 59; B. 85, 0,630 g (1); jednostranný fenik jen s pardálem. Sirový XI., 61; B. 88,89, p. v. 0,486 g (3); fenik, Sirový XI., 62; B. 90, 0,560 g (1). — Jindřich IV. (1393—1450), fenik, B. 110, 111, 0,475 g (8); B. 112, 0,400 g (1); jako předešlý, znatelný jen rub. 0,405 g (2); Sirový XI., 69; B. 116—123, 0,410 g (2); Sirový XI., 72; B. 121, 122, 0,405 g (2). — Arnošt I. (1397—1438), s bratrem Vilémem (1402—1435), fenik Sirový XI., 73; B. 143, 0,510 g (1); B. 141, 0,500 g (1). Sirový XI., 75, 76; B. 147, 148, p. v. 0,472 g (11); B. 146, 0,375 g (1); Sirový XI., 77; B. 149, 0,480 g (2).

---

[1]) Panu doc. dr. G. Skalskému děkuji za určení některých mincí a za nevšední ochotu a zájem, se kterým sledoval mou práci; dále děkuji panu faráři P. Janu Bednářovi za pomoc při práci v Dalečíně, panu kontr. Josefu Horovi z Bystřice n. P. a p. okres. škol. insp. Vlad. Kobylákovi z N. Města n. M. za laskavé zapůjčení mincí.

[2]) Josef Smolík, Pražské groše a jejich díly (1300—1547), Praha 1894.

[3]) E. Sirový, Nález strážovský, Věstník Čes. spol. num., Praha 1919—1923.

[4]) Viktor Katz, Kontramarky na pražských groších, Praha 1927.

[5]) Dr Arnold Luschin v. Ebengreuth, Das Münzwesen in Oesterreich ob und unter der Ens im ausgehenden Mittelalter, Vídeň 1914—1917.

[6]) J. P. Beierlein, Die bayerischen Münzen des Hauses Wittelsbach (1180—1550), Mnichov 1869—1870.

— Albert III. (1438—1460), fenik, Sirový XI., 79; B. 155, 0,465 g (1); Sirový XI., 80; B. 161, 0,451 g (8); tentýž fenik, ale bez teček. Sirový XI., 81, 0,403 g (4); tentýž fenik, ale v rozích malé kosočtverce, 0,410 g (1). — Ludvík III. s Janem II. v Horní Falci (1410—1436), Sirový X., 43, 0,400 g (1).

Biskupství Augsburg, Eberhard z Kirchberga (1404—1413), fenik, Beyschlag 44,[7]) 0,500 g (1). — Petr ze Schaumburga (1424—1469), Beyschlag 47, 0,310 g (1).

Město Bamberg, 1 kus.

Město Norimberk, 1 kus.

Arcibiskupství Salzburg, jednostranný fenik, Sirový X., 34, 0,491 g (8).

Sasko-Míšeň, Vilém II. (1380—1425), štítový groš, Saurma 2334,[8]) 2,73 g (1).

Neurčený: peníz s orlicí a neznatelným (asi rak.) štítkem. Patrně t. zv. „královský fenik" Luschin 14; Nohejlová, NČČsl. IX., str. 63, č. 11, 0,490 g (1).

Feniky, které jsem připsal Jindřichovi IV., přiděluje Beierlein v citovaném díle (č. 134) bez poznámek Ludvíku IX. (1450—1479). Domnívám se, že uvedené mince z tohoto nálezu patří Jindřichovi IV. Bohužel, nemohl jsem nyní prostudovat ostatní nálezy a sbírky, neboť v době, kdy jsem nález určoval (léto 1944) byly nepřístupné. Potvrdí-li se moje domněnka, byl nález ukryt okolo roku 1445; jinak by byl zakopán krátce po roce 1450. V této době byl Dalečín se stejnojmenným hradem samostatným zbožím v majetku pánů z Pernštejna. *Josef Vladimír Dobiáš*

NÁLEZ V CHLUMU U BYSTŘICE NAD PERNŠTEJNEM.

Tab. XIII., č. 13.

V Chlumu u Bystřice nad Pernštejnem nalezli r. 1936 pod kořenem staré lípy malou hliněnou nádobku, plnou penízků. Nádobka byla zničena, část penízků byla rozdána, něco málo zůstalo v rodině majitele lípy a statku. Tuto část poslal v dubnu r. 1947 ředitel rolnické školy v Bystřici n. Pernšt. prof. Vl. Kříž k popisu. Obsahovala tyto mince:

Čechy, Václav IV. (1378—1419), pražské groše (3), z nichž jeden *s kontramarkou města Kostnice* (?), Katz č. 103 na líci a s *kontramarkou švábského svazu,* Katz č. 95 na rubu. Hvězda švábského svazu nemá tu však zvláštního okraje. *(Tab. XIII., č. 13).*

Rakousy, Albrecht V. (1404—1439), *poručnictví Vilémovo* (1404—1406), fenik s gotickými lístky k Luschinovu č. 5 (6); *poručnictví Leopoldovo* (1406—1411), fenik č. 6 (1); č. 7 (2); *poručnictví Vilémovo nebo Leopoldovo* (písmeno poručníkovo nezřetelné), fenik (1) a půlfenik (3); *samostatná vláda Albrechta V.* (1411—1439), fenik mincmistra Gundlacha, L. č. 11 (9); fenik Niclase unterm Himmel, L. č. 13 (4); půlfenik téhož k L. č. 13 (2); půlfenik s nezřetelnými značkami (2); Fridrich III. (V., 1458—1493), úlomek půlfeniku (1); neznatelný půlfenik (1) a 3 úlomky.

Ražba podle vzorů rakouských před r. 1430 (t. zv. beischlag), fenik podobný Luschinovu č. 12 (1).

Štýrsko, Arnošt Železný (1406—1424), fenik č. 17 (2).

† *Otakar Mikš*

NÁLEZ VE ZNOSÍMI, OBEC VLAŠIM.

Tab. XIII., č. 14.

Pan J. Kozel, Znosím čp. 4, ob. Vlašim, vyhrabával r. 1942 při mlácení jamku pro podklad mlátičky a narazil na drobné penízky a po dalším hledání na nádobku, která obsahovala stříbrné mince. Nádobka byla, podle tvrzení nálezce, rozmačkaná.

---

[7]) Dr E. Beyschlag: Versuch einer Münzgeschichte Augsburgs in dem Mittelalter, Stuttgart-Tübingen 1835.

[8]) Die Saurmasche Münzsammlung, Berlín 1892.

Nález byl hlášen 12. 4. 1947 Okresnímu musejnímu sboru ve Vlašimi, který nález převzal a zaslal jej Národnímu museu v Praze k prozkoumání. Obsahoval tyto ražby:

Čechy, I. polov. 15. stol., peníz t. zv. husitský se lvem a čtyřrázem, Castelin č. 9 (1); nejasný peníz se lvem, čtyřráz neznatelný, patrně Castelin č. 10 a 11 (1 a 1 vylom.); haléř s korunkou a s čtyřrázem, Castel. č. 12, ale čtyřráz na rubu (1). — 15. stol., kruhový peníz t. zv. husitský, se lvem, bez čtyřrázu (1654, vylom. a zlomků 103, úlomky 3); týž peníz, na rubu stopy ražby (? 15); haléř s korunkou bez čtyřrázu, Castelin č. 17 (10).

Morava, I. polov. 15. stol., peníz s orlicí a čtyřrázem, Nohejlová, NČČsl. 1933, str. 63, č. 7 (1i; město *Brno,* kruhový peníz 15. stol. s šachovanou orlicí, Nohejlová l. c. č. 12 (17, z toho 1 dvakrát raž. a 1 zlomek); město *Jihlava,* peníz 15. stol., Nohejlová, l. c. č. 14 (14, 1 vylom., 1 zlomek); město *Znojmo,* peníz 15. stol., Nohejlová, l. c. č. 13 (33, 2 vylom., 2 zlomky); týž peníz bez příčné čárky na Z (4, 1 zlom.); týž peníz, ale orlice má po str. hrudního štítku po drobném pírku (3); týž peníz oboustr. ražený (2); peníz s neznatelným písmenem na hrudi orlice (4).

Město Zhořelec, peníz 15. stol., v perlovci malá písmena, na rubu malá koruna mírně prohnutá (5); podobný peníz, tlustší písmo v hrubém perlovci (1); podobný peníz s větším začátečním písmenem, jemný perlovec (19, 2 vylom.); podobný peníz, větší písmo (18); podob. peníz poněkud odchylné kresby (18); podobný peníz, první dvě písmena splývají (2); malé písmo, malá, silně prohnutá koruna (1); podobný peníz, tlustší písmo v hrubém perlovci (7); větší, hrubší písmo, hrubý perlovec (1); malé písmo, koruna o poznání větší (2); větší písmo, větší koruna mírně prohnutá (5, 1 zlom.); větší písmena gor, větší koruna, mírně prohnutá (1); tlusté písmo střední velikosti, větší, silně prohnutá koruna (4); jemnější písmo s ostrými, dlouhými hroty, menší koruna mírně prohnutá (15, 3 vylom., 2 zlom.); hrubší písmo, vyšší koruna silněji prohnutá (1); tlusté písmo, podobná koruna silně prohnutá (5, 1 zlom.); podobné, hrubší písmo, velká, prohnutá koruna (1); jednostr. raž. peníz, větší písmo (1).

Kladsko, t. zv. český peníz (1437), Friedensburg č. 465 (2, 1 zlom.).

Město Olešnice, haléř (1430), Friedensb. č. 307 (1).

Dolní Rakousy, Albrecht V. pod *poručnictvím Viléma* (1404—1406), fenik s got. lístky jako Luschin č. 5 (3); půlfenik L. č. 5 (1); *poručnictví Leopoldovo* (1406—1411), fenik s jetelovými trojlístky, L. č. 6 (2); *samostatná vláda Albrechta V.* (1411—1439), fenik Gundlachův, L. č. 11 (1); fenik Niclase unterm Himmel, L. č. 13 (11); týž fenik se stopami ražby na rubu (5); půlfenik téhož (10); fenik s neznatelnými zn. (1); fenik s neznatelnými zn. a se stopami ražby na rubu (2); půlfenik, zn. neznatelné (20); půlfenik, zn. neznatelné, na rubu stopy ražby (2); fenik t. zv. královský, L. č. 14, na rubu stopy ražby (? 1); půlfenik téhož rázu (1). — Fridrich V. (III., 1424—1493), fenik, L. č. 19a (3); půlfenik k L. č. 19a (8); *Vídeňské Nové Město,* fenik, L., str. 393, číslo textu 52 (10, 3 vylom., 1 zlom.); *Vídeň,* Hausgenossen, Teschler, fenik, L. 41 (2).

Štýrsko, Arnošt Železný (1406—1424), fenik, L. 17 (3, jeden s gotickým E); půlfenik, L. 17 (4, jeden s obrác. got. E); půlfenik, patrně téhož rázu, na němž jsou znatelná jen jednotlivá písmena (3). — Fridrich V. (III., 1424—1493), půlfenik, L. 18 (1, 1 zlom.); fenik, L. 19b (5, 1 vylom.); půlfenik k L. 19b (3); fenik z r. 1456, L. 20 (8 z toho u 2 k. jsou číslice letop. neznatelné, u ostatních je viděti jen jednu číslici).

Hals-Leuchtenberg, Jan III. (1407—1443), fenik s měsíčky v úhlech laloků (27); fenik s růžicemi v úhlech laloků (35, 1 zlom.); podobný fenik, na rubu stopy téže ražby (1); fenik s kuličkami v úhlech laloků (21); fenik s křížky v úhlech laloků (5); fenik s kroužky v úhlech laloků (2); fenik s got. lístky v úhlech laloků (6); fenik s hroty v úhlech laloků (3); fenik s neznatelnými zn. (161, 1 zlom.).

Arcibiskupství Salzburg, 15. stol., fenik, nad štítem hlavice berly?, Zeller, str. 54, č. 3 (1); fenik téže kresby, bez hl. berly (3); fenik, Zeller, č. 4 ve znaku jen jedno břevno (8); fenik, ve znaku jen jedno břevno, na rubu S mezi dvěma růžicemi (?), srovnej Zeller, č. 5! (1); jednostr. fenik téže kresby znaku (1); fenik, Zeller č. 8 (1); fenik, Zeller č. 9 (3); jednostr. fenik téže kresby, Z. neznal (1); fenik, znak s jedním břevnem v perlovci, na rubu S mezi hvězdami, Z. neznal, NČČsl. 1941, str. 84 (1); fenik, na rubu růžice, Z. č. 10 (? 2); jednostr. fenik se znakem, Z. č. 13 (102); týž fenik, z levé strany štítu vybíhají 3 hroty (1); týž fenik z mědi, soudobý padělek (1); týž fenik oboustranně ražený (1).

Bavory, Štěpán II. (1349—1375), *mnichovský* fenik, W. 145 (2).

Bavory-Mnichov, Jan II. (1375—1397), *Oetting,* fenik, W. 155, strom neznatelný (1). — Arnošt I. a Vilém (1397—1435), *mnichovský* fenik, W. 164, oboustr. hladký kruh (9); týž fenik, oboustr. perlovec (1); týž fenik, menší písmo (4); týž fenik, menší písmo, mezi nimi o (1). — Arnošt I. a Adolf (1435—1438), *mnichovský* fenik, W. 168 (3); W. 169 (9). — Albert III. (1438—1460), *mnichov.* fenik, W. 172 (18), W. 173 u písmena hvězdy (5) nebo růžice (9), W. 173 v av. perlovec, u písm. růžice (1), W. 175 (3), W. 176 velké písmeno, trojlístky (3 a 1 výlom.), malé písm., trojl. (7, 1 zlomek), W. 176 s trojl., kříž na kutně mnicha neznatelný (4); fenik jako W. 172, ale nad hlavou mnicha kroužek (1); podob. fenik, kroužek na tváři mnicha (1). — Albert IV. (1465—1508), haléř, W. č. 209 (2), W. 211, ale jednostranný, jen av. (1). Tento haléř je jinými nálezy datován před r. 1465.

Bavory-Mnichov, 15. stol., fenik s nejasným rubem (3).

Bavory-Landshut, Jindřich IV. (1393—1450), *Landshut,* fenik, W. č. 3424, přilba s řemínky (11), W. č. 3426 (9), W. 3427 (3), W. č. 3430 (4), W. č. 3433 (16, 1 zlom.); fenik s neznateln. zn. u písmena (3); *Oetting,* fenik, W. č. 3435 (6); týž s menším písmenem (2); s malým písmenem (1); s písmenem v hladkém kroužku (5 a 1 zlom.). — Ludvík IX. (1450—1479), *Landshut,* fenik, W. č. 3443 (7), W. č. 3444 (2), W. č. 3451 (22); *Braunau* (mincovna činná 1450—1455), fenik, W. č. 3453 (8, 1 zlom.); W. č. 3454 (4).

Bavory-Landshut, 15. stol., fenik z minc. *Oetting* s nejasným rubem (4).

Bavory-Ingolstadt, Štěpán III. a Ludvík VII. (1402—1414), *Wasserburg,* fenik, W. č. 3395 (1 zlom.).

Falc-Neuburg, Jan II. (1410—1443), *Amberg,* fenik se štítky, falckým a bavorským, v rubu am (33); týž fenik, ale nad štítky ℔ (společná ražba Jana II. a Ludvíka IV.), Kull, Oberpfälz. Münz. č. 74 (22).

Falc-Mosbach, Otto II. (1461—1499), fenik, katalog Kull č. 1138 (1).

Falc-Simmern, Štěpán (1410—1543), jednostr. fenik, Noss, Bl. f. Mzfr. LI., t. 228 č. 1 var. (1).

Sasko-Míšeň, Fridrich IV. (v Durynsku, † 1444) se švakrem Ludvíkem, lantkrab. hessenským (1411—1458), míšeňský (štítový) groš společné ražby. Dražební seznam sbírky Buchenau (Cahn, Frankf. a. M. 1909) č. 2833 (1). 203. Dražební seznam fy A. Hess (Frankfurt a. M.) č. 765*(vyobr. tab. XIII., č. 14).* — Fridrich II. s Fridrichem IV. (Durynsko) a Zikmund (1428—1437), štítový groš, zn. růžice, Saurma č. 4374 (1). — Fridrich II. spolu s matkou Kateřinou a s Vilémem III. (1440—1442), štítový groš, zn. makovice, Sa. č. 4375 (1); týž groš s odchylkou v opise rubu (7). — Fridrich II. a Vilém III. (1442 až 1445), štítový groš, zn. pětilistá růžice, Sa. č. 4376 (1); týž se zn. trojlístek (2); týž s neznatelnou zn. (3); štít. groš, zn. makovice, Sa. č. 4376 var. (32, 1 vylom.); týž, zn. křížek s paprsky v úhlech (5); mečový groš, zn. růžice, Sa. č. 4384 (14); týž s neznat. zn. (1); meč. groš, zn. půl růžice zpr., Sa. č. 4384 var. (6); meč. groš, zn. půl růžice zl. (12); mečový groš, zn. růžice, ale štít s meči je před začátkem opisu (1). — Fridrich II. sám (1445—1464), štítový groš, zn. lilie (4); zn. větší růžice (7); zn. menši růžice (3); zn. křížek (2); mečový groš, zn. lilie, Sa. č. 4381 (19 z toho 1 kus s kroužkem nad ocas. lva); zn. hvězda (4); nový mečový groš, zn. trojlístek, draž. sezn. sb. Buchenau č. 1620 (1); mečový groš s opisy jen zčásti znatel. (2); *Landsberg,* fenik, dražební sezn. sb. Buchenau č. 1625 var. s + po straně štítu (1). — Fridrich II. a Markéta (1463—1464), mečový groš Sa. č. 4382 (23, 3 zlom., četné odchylky opisů); týž groš s kuličkou nad ocas. lva (26, 2 vylom., 2 zlomky, četné odchylky op.); týž groš s kroužkem pod lvem (3); mečový groš, na líci M ○ F ○, na rubu M, Sa. neměl (1 vylom.); týž groš bez iniciály na rubu, Sa. neměl (1); mečový groš s neznatel. inic. jmen panovníků (patrně Frid. a Mark., 6); štítový groš, opis začíná M ○ F ○, na rubu malá inic. jména kurfiřtky, Sa. neměl (4); týž groš s velkou inic. jména kurfiřtky na rubu (1); zlomek štít. groše s viditelnou inic. jména Mark. (1 zlom.). — Vilém III. (1428—1482), štítový groš, zn. křížek (1); mečový groš, zn. křížek, Sa. č. 4388 (2 var.). — Arnošt a Albrecht (1464—1485), mečový groš, zn. hvězda, štít s meči v op. líce (5); nový mečový groš se dvěma štíty v op. líce (8). Míšeňské groše s neznat. inic. jmen (2); zlomky míšeňských grošů (7) a několik úlomků.

Hesensko, Ludvík I. (1413—1458), groš („Kronichter Groschen"), Sa. č. 2232 (1). — Ludvík II. (1458—1471), groš („Löwengroschen", 1).

Arcibiskupství Mohuč, Diether z Erbachu (1434—1459), *Bingen,* jednostr. fenik (po 1447), Bl. f. Mzfr. XVI., t. 299, č. 41 (1, 1 zlom.).

Biskupství Augsburg, společné ražby biskupů a města: Petr ze Schaumburka (1424—1469), fenik, Noss, Bl. Mzfr. XV., t. 224, č. 8 (1), č. 10 (1), č. 12 (1 vylom.), č. 16 (1); fenik mincmistra Bäsingera (1434—1444, 19 k. a 4 zlomky); týž fenik s velkým B (2), s malým B (2).

Biskupství Bamberk, Albrecht z Wertheimu (1398—1421), fenik, Sa. č. 1267 var. (1). — Antonín z Rotenhanu (1431—1459), fenik konv. mince s Würzburkem (po 1437), M. B. N. G. 1926, t. 3 č. 72a (1); fenik (ca. 1453), M. B. N. G. 1926, t. 4 č. 115 (5).

Biskupství Pasov, Ulrich z Nussdorfu (1451—1479), fenik, dražební seznam sb. von Höfken (Cahn 1922) č. 574 (4).

Biskupství Würzburk, Jan z Egloffsteinu (1400—1411), fenik, Sa. č. 1320 var. (1).

Knížetství Oettingen, Ulrich z Flohburka (1423—1477), fenik, Sa. 1407 (8).

Purkrabství norimberské, Fridrich VI. (1397—1440), fenik spol. mince s biskup. bamberským (po 1437), M. B. N. G., 1926, t. 3 č. 70 (1).

Město Norimberk, fenik (po 1457), M. B. N. G. XXVI.—XXVII., t. 4a č. 18 (5).

Neurčitelné feniky (3) a půlfeniky (1); neurčitelné zlomky feniků a půlfen. (7).

Neražené střížky penízů, t. zv. blosgeld (jeden kus má čtyřráz, 5, 2 zlom.).

Nález obsahoval celkem 3063 kusů, počítaje v to vylomené kusy a zlomky (nikoli úlomky). Převážnou část tvořily ražby české, zejména kruhové peníze se lvem (1786 kusů), Morava byla zastoupena 85 kusy, město Zhořelec 116 kusy, Kladsko 3 kusy a město Olešnice jedním kusem. Podstatnou částí nálezu byly sasko-míšeňské groše (228 kusů), které u nás v druhé polovině 15. stol. hojně obíhaly. Z nich je zvláště pozoruhodný velice vzácný míšeňský groš společné ražby Fridricha IV. a hessenského lantkrabí Ludvíka. Vedle toho byly v nálezu 2 groše hessenské, celkem (včetně zlomků) 230 grošů. Zbytek nálezu sestával z penízů a haléřů sousedních zemí. Dolnorakouských ražeb bylo 87, štýrských 29, salcburských 127, z hrabství Hals 263, bavorských 201, falckých 57 kusů, ostatek připadal na duchovní i světská panství nám územně blízká. Svým složením je nález znosímský typický pro české poklady z 2. poloviny 15. stol.

Nejmladšími mincemi nálezu byly mečové groše saských knížat Arnošta a Albrechta, s jejichž ražbou počato r. 1464. Byl tedy poklad ukryt v polovině šedesátých let 15. stol.

† *Otakar Mikš*

DRUHÝ NÁLEZ VE ZNOSÍMI, OBEC VLAŠIM.

V osadě Znosími (obec Vlašim) byl r. 1922 v pískovci, při bourání stodoly odkryt malý poklad, který obsahoval tyto mince:

Čechy, 15. století, kruhový peníz se lvem, bez čtyřrázu, t. zv. husitský (111, 10 vylomených, 4 zlomky); týž peníz oboustranně ražený (1); haléř s korunkou bez čtyřrázu, Castelin č. 17 (2).

Morava, 15. století, kruhový peníz města *Brna* s šachovanou orlicí, Nohejlová, NČČsl. 1933, str. 63, č. 12 (2, 1 zlom.); kruhový peníz města *Znojma,* Nohejlová, l. c. č. 13 (3, z toho u dvou kusů Z bez příčné čárky).

Město Zhořelec, 15. stol., peníz, menší písmo, malá koruna dole rovná (2); větší písmo, malá koruna silně prohnutá (1); větší písmo, větší koruna silně prohnutá (2); středně velké písmo s ostrými hroty, větší koruna téměř rovná (1); j. před., koruna o něco menší, dole prohnutá (1 zlomek).

Kladsko, „český peníz" (po r. 1437), Friedensburg č. 465 (1).

Dolní Rakousy, Albrecht V. (1411—1439), fenik Niclase unterm Himmel, Luschin č. 13 (2, 1 zlom.); půlfenik k L: č. 13 (2); půlfenik, zn. neznatelné, na rubu stopy ražby (? 1).

Štýrsko, Arnošt Železný (1406—1424), půlfenik k L: č. 17 (2); půlfenik, málo znatelný, patrně sem náležící (1).

Hrabství Hals-Leuchtenberg, Jan III. (1407—1443), fenik, zn. měsíčky (1), zn. růžice (2), zn. kuličky (2), zn. neznatelné (9). — Jan III. a Jiří I. (1410—1425), půlfenik, zn. neznatelná (1).

Arcibiskupství Salcburk, 15. stol., fenik, Zeller č. 4 (1); fenik, znak v perlovci, na rubu *S*, Z ∅, NČČsl. 1941, str. 84 (1); fenik, Z. č. 9 (1); jednostranný fenik, Z. č. 13 (6).

Bavory - Mnichov, Arnošt I. a Vilém III. (1397—1435), *mnichovský* fenik, W. č. 164, oboustr. hladký kroužek (3). — Albert III. (1438—1460), *mnichovský* fenik, W. č. 172 (2), W. č. 176 (1).

Bavory - Mnichov, zlomek jednostr. haléře, na němž je vidět štít s klenci (1). Podobné ražby připisuje W. Albertu IV. (1465—1508).

Bavory - Landshut, Jindřich IV. (1393—1450), *Landshut,* jednostr. fenik, W. č. 3432 (1); *Oetting,* fenik, W. č. 3433 (1). — Ludvík IX. (1450—1479), *Landshut,* fenik, W. č. 3443 (1); *Oetting,* fenik, W. č. 3449 (1), W. č. 3451 (1); *Braunau* (mincovna činná 1450—1455), fenik, W. č. 3453 (1).

Falc - Neuburg, Jan II. (1410—1443) s Ludvíkem IV., *Amberg,* fenik, Kull, Oberpfälz. Münz. č. 74 (1).

Knížetství Oettingen, Ulrich z Flohburka (1423—1477), fenik, Sa. č. 1407 (2).

Sasko - Míšeň, Fridrich II. a Vilém III. (1442—1445), mečový groš, Sa. č. 4384 (1, 1 vylom.). — Fridrich II. (1445—1464), štítový groš, Sa. ∅ (2 var.); mečový groš s 2 znaky v opisu líce, Sa: ∅ (1); týž panovník a Markéta (1463 až 1464), mečový groš, Sa: č. 4382 a var. (4 ve 2 var.); mečový groš (1 zlomek). — Arnošt a Albrecht (1464—1485), mečový groš, Sa: ∅ (1).

Arcibiskupství Mohuč, Diether z Erbachu (1434—1459), *Bingen,* jednostr. fenik, Bl. f. Mzfr. XVI., t. 299, č. 40—41 (1 zlomek).

Mincí bylo 203 kusů (včetně zlomků) a několik úlomků. Tento druhý (časově první) nález v téže osadě odpovídá svým složením úplně prvnímu nálezu. Také on obsahuje mečový groš saských vévodů Arnošta a Albrechta a byl ukryt v stejné době, kdy snad obyvatelům osady hrozilo spilečné nebezpečí.

† *Otakar Mikš*

NÁLEZ V HNĚVKOVICÍCH U TÝNA NAD VLTAVOU.

Na počátku září r. 1943 byla při přestavbě Fiedlerova mlýna v Hněvkovicích nalezena nádobka se 130 stříbrnými penízky. Džbáneček z šedě nahnědlé hlíny, v němž byly mince uchovány, má vyduté bříško, úzké, vysoké hrdlo, profilované třemi plastickými páskami, s hladkým okrajem. Mezi hrdlem a největším vydutím břicha je nasazeno ucho, na výšku lalokovitě stlačené. Bříško má průměr 7 cm, dno 3.8 cm, hrdlo 3.5 cm, výška je 7.5 cm. V nádobce byly tyto ražby:

Čechy, haléř se lvem staršího typu se čtyřrázem na líci. Pod. Castelin,[1]) č. 8, 0.59 g (1); haléř s korunou se čtyřrázem na rubu. Pod. Castelin č. 14; 0.29 g (1). Jiný dvakrát ražený, nezřetelný, nalomený, se čtyřrázem na líci; 0.238 g (1).

Česká Horní Falc, mincovna *Auerbach,* fenik. Pod. Streber,[2]) t. II. č. 16, ale na líci nad oběma kroužky nad korunkou jsou nezřetelné ozdoby. Na rubu je čtyřráz, 0,5 g (1).

Rakousy. Asi Albrecht III. (1365—1395), Luschin[3]) 163; 0.41 g (1). — Albrecht IV. (1395—1404), fenik s kozorohem, L. 164a; 0.54 g (1); půlfenik téhož typu, L. 164b; 0.16 g (1). Střížek („Blossgeld"), L. 165; 0.14 g (1). — Albrecht V. (1404—1439), *poručnictví Vilémovo* (1404—1406), feniky s gotickými lístky, Luschin,[4]) 5 (12), prům. váha 0.516 g; půlfeniky téhož typu (3, prům. váha 0.183 g); feniky s trojlístky (4, prům. váha 0.54 g); feniky a půlfeniky s lístky gotickými nebo s trojlístky (4); *poručnictví Leopoldovo* (1406—1411), L. 6, fenik (9, prům. váha 0.395 g); půlfenik (4, prům. váha 0.1975 g); *poručnictví Vilémovo nebo Leopoldovo* (7); *samostatná vláda* Albrechta V. (1411—1439), fenik L. 9, 0.46 g (1); L. 11 (21, z toho určitě 14 feniků, prům. váha 0.484 g; 4 půlfeniky, prům. váha 0.2225 g); L. 13 (6, z toho 4 feniky, prům. váha 0.515 g, 2 půlfeniky, prům. váha 0.215 g). — Leopold IV. (1406—1411), fenik, L. 7, 0.172 g (1).

Štýrsko, Arnošt Železný (1406—1424), fenik L. 17 (9, z toho s gotickým E 5 kusů, 2 feniky, prům. váha 0,46 g, 3 půlfeniky, prům. váha 0,226 g); s gotickým E obráceným, 1 kus, 0,27 g; s nejasným písmenem E (3, prům. váha 0,1818 g).

Hals-Leuchtenberg, Jan III. a Jiří I. (1410—1425). Srv. Num. Zeitschr. XIII., t. 13., č. 22 a, b; půlfenik, nad štítem ve čtverci čtyřlist (6, prům. váha 0,195 g); jako předch., ale vedle štítu vpr. ı vl. g (1, Dworschak, Num. Zeitschrift 1920, str. 75).

Bavory, Štěpán II. (1347—1375), fenik, Beierlein[5]) č. 52—54 (3, prům. váha 0,534 g); B. 55 (0,43 g); B. 57 (0,678 g).

Společná vláda Štěpána III., Fridricha I. a Jana II. (1375—1392), fenik, B. 73 (1, 0,369); B. 71—74, líc nezřet. (1, 0,35 g).

Bavory-Ingolstadt, Štěpán III. (1392—1413), *Ingolstadt,* fenik B. 82 (2, prům. váha 0,47 g); B 83 (1, 0,68 g); B. 81—86, nezřet. (1, 0,4 g); *Wasserburg,* fenik B. 90—91 (3, prům. váha 0,553 g); Wittelsbach[6]) 3397, (1, 0,64 g). — Štěpán III. nebo Ludvík VII., jednostr. fenik, srovn. MBNG, XI., str. 50; korun. wasserburgský lev dopr. (2, prům. váha 0,42 g). — Ludvík VII. (1413—1437), *Ingolstadt,* Beierl. 92 (0,4 g).

Bavory-Landshut, Jindřich IV. (1393—1450), *Landshut,* fenik B. 110—113, nezřet. (1, 0,51 g); B. 114 (1, 0,53 g); *Oetting,* fenik, B. 122? (1, 0,44); asi Wittelsbach 3436, nezřet. (1, 0,69); Wittelsbach 3437 (1, 0,66 g). — Ludvík IX. (1450—1479), *Landshut,* fenik B. 134 (1, 0,49 g: není tedy půlfenik); *Ingolstadt,* Wittelsbach 3457 (1, 0,36 g).

Bavory-Mnichov, Arnošt I. (1397—1438) spol. s bratrem Vilémem III. (tedy z l. 1402—1435), fenik B. 141 (3, prům. váha 0,528 g). — Týž se synovcem Adolfem (tedy z l. 1435—1438), fenik B. 151—153, nezřet., zdá se býti jednostr. 1, 0,21 g). — Albert III. (1438—1460), fenik B. 161 (2, prům. váha 0,465 g). Fridrich z Grafenecku (1414—1423), fenik Beyschlag[7]), 44 (1, 0,37 g); — Petr z Schaumburgu (1424—1469), fenik, Beyschlag 46 nebo 47, nezřet. (1, 0,43 g).

Fenik neurčený. Ve štítku jetel. trojlístek, nad nímž křížek (?), jednostr., 0,52 g.

Gustav Skalský

NÁLEZ GROŠŮ V HORNÍM HRADIŠTI U PLAS.

V Horním Hradišti u Plas vykopal v prosinci 1946 rolník Josef Slach na zahradě čp. 5 hrnek asi s 320 groši. Čtyři z nich byly pražské, 230 míšeňských a 84 hesenských. Nádobka, v níž byly groše uloženy, je 110 mm vysoký hrnek z šedého jílu s nízkým prohnutým hrdlem, které přechází v mírně baňatý spodek. Ke dnu spadá stěna spodku skoro rovně, u dna se prohýbá. Dno je malé, ploché, průměru 59 mm. Hrdlo světlosti 100 mm přepíná páskové ucho, mezi hrdlem a spodkem je úzký vodorovný žlábek. Průměr břicha je 109 mm, povrch je tmavošedý, u dna zcela světlý.

Čechy, Václav IV. (1378—1419), pražský groš (4). Všechny čtyři kusy jsou velmi otřelé, jen tu a tam lze rozeznat části koruny nebo jména panovníkova. Jeden je

---

[1]) C. O. Castelin, Heller und Pfennig in Böhmen, Beil. zu Nr. 83 Jahrg. der Monatschrift „Der Münzsammler", Budějovice, 1934.

[2]) Zweiundfünfzig bisher meist unbekannte böhmisch-pfälzische Silberpfennige a. d. 2. Hälfte des 14. Jh., 1844.

[3]) A. Luschin v. Ebengreuth, Wiener Münzwesen im Mittelalter, Vídeň a Lipsko, 1913.

[4]) Týž, Das Münzwesen in Oesterreich ob u. unter der Ens im ausgehenden Mittelalter, Vídeň, 1914.

[5]) J. P. Beierlein, Die bayerischen Münzen des Hauses Wittelsbach, Oberbayer. Archiv f. vaterländ. Geschichte, 29, Mnichov 1869—1870, str. 1 sl.

[6]) Die Medaillen u. Münzen des Gesammthauses Wittelsbach, Mnichov 1897.

[7]) Dr D. E. Beyschlag, Versuch einer Münzgeschichte Augsburgs im Mittelalter, Stuttgart-Tübingen 1835.

označen *kontramarkou Attendornu* (Katz č. 99), druhý *kontramarkou Überlingen* (Katz č. 29). Dva jsou bez kontramarek.

Sasko-Míšeň, Fridrich I. (1382—1428), groš bez štítu (4); štítový groš (65 ve 4 variantách, minc. zn. křížek a růžička); Vilém II. Bohatý (1380—1425), štítový groš (4 kusy ve 2 var.); Fridrich I. a Vilém II., štítový groš (60 ve 4 var.); groš bez štítu (2); Fridrich I., Vilém a Fridrich Duryňský, štítový groš (10 ve 3 var.); groš bez štítu (21). — Fridrich II. (1428—64), Fridrich IV. a Zikmund, štítový groš (36); groš bez štítu (34). — Vilém III. (1428—82), štítový groš (1).

Hessensko-Kassel, Ludvík II. (1413—58), groš (84 ve 12 var.).

Václav Čtrnáct

NÁLEZ MINCÍ Z 15. STOL. V KYJOVĚ.

V červnu r. 1928 byl v Kyjově na dvoře zámečku při dělání nového vchodu u skladiště dřeva odkryt nález mincí, který obsahoval tyto ražby:

Čechy, 1. pol. 15. stol., t. zv. husitský peníz se lvem a čtyřrázem, Castelin č. 8 (32); Cast. č. 9 nebo 11 (málo znatelné, 7); Cast. č. 10 (17); Cast. č. 11 (1); nedosti znatelné, takže nelze je přesně roztříditi podle Cast. č. 8—11 (25). — I. polov. 15. stol., haléř s korunkou a se čtyřrázem, srovnej Cast. č. 12 (1). — 15. stol., t. zv. husitský peníz se lvem, kruhový, bez čtyřrázu (1883). — 15. stol., týž peníz ražený po obou stranách (9). — 15. stol., neražený střížek snad téhož penízu t. zv. blosgeld (1).

Morava, 1. polov. 15. stol., peníz s orlicí a se čtyřrázem, Nohejlová, NČČsl. 1933, str. 63, č. 7 (7); týž peníz po obou stranách ražený (1); haléř téhož rázu (1). — Město *Brno*, 15. stol., peníz s šachovanou orlicí, Nohejlová l. c., č. 12 (1); město *Jihlava*, peníz 15. stol., Nohejlová l. c., č. 14 (1).

Lužice, město Zhořelec, 15. stol., peníz, Castelin, NČČsl. 1932, str. 71 vyobr. č. 4, 2 (1).

Kladsko, 15. stol. Peníz se lvem t. zv. husitských penízů, který má vyplaz. jazyk a pod ocasem g (1 zlomek).

Rakousy, 14. stol., fenik, Luschin nemá [podobný L. č. 130] (1). — Albrecht IV. (1395—1404), fenik s hlavou kozorožce, L. č. 163 (2). — Albrecht V. (1404—1439), *poručenství Vilémovo* (1404—1406), fenik s got. lístky jako L. č. 5 (20); půlfenik, L. č. 5 (2); fenik s trojlístky (16); půlfenik s trojlístky (1); fenik téhož rázu a neznatelnými zn. (4); *poručenství Leopoldovo* (1406—1411), fenik s trojlístky, L. č. 6 (14); *por. Vil. nebo Leop.*, fenik s neznatelným písmenem poručníka, v koutech laloků got. lístky (7); půlfenik (3); *poručnictví Leopoldovo* (1406—1411), fenik, L. č. 7, ale s trojlístky (?, 1); *samostatná vláda Albrechtova* (1411—1439), fenik Gundlacha, L. č. 11 (29). U několika kusů na rubu stopy ražby (?); týž fenik, na rubu zřetelné stopy ražby (6); týž fenik s neznatelnými zn. (5, u 2 k. na rubu stopy ražby); půlfenik Gundlacha (9, z toho u 3 k. zn. neznatelné; neznatelné feniky (5) a půlfeniky (4) z téže doby. — Albrechtova doba (1411—1439), půlfenik jako L. č. 12, patrně t. zv. „Beischlag" (2). Viz Dworschak, N. Z. 1920, str. 81 č. 22! — Fridrich III. (1424—1493), fenik raž. 1460, *Vídeň*, Hausgenossen, Teschler, L. č. 41 (1).

Štyrsko, Arnošt Železný (1406—1424), fenik, L. č. 17 (3); půlfenik, L. č. 17 (6).

Hals-Leuchtenberg, Jan III. a Jiří I. (1410—1425), půlfenik, nad štítem hvězdička (2).

Bavory, Štěpán II. (1349—1375), *mnichovský* fenik, W. č. 145 (12); W. č. 146 (1); W. č. 147 (1). — Jan II. (1375—1397), fenik, W. č. 155 (18).

Bavory-Mnichov, Arnošt I. a Štěpán III. (1397—1402), *mnichovský* fenik, W. nemá (1). Srovnej W. č. 159! — Arnošt I. a Vilém III. (1397—1435), *mnichovský* fenik, W. č. 160 (9); W. č. 162 (2); W. č. 166 (1). — Albert III. (1438—1460), *mnich.* fenik, W. č. 178 (6, u 1 k. na rubu stopy ražby); Noss, N. Z. 1920, str. 91 č. 86 klade tento fenik před r. 1395, tedy Janu (1375—1397); týž fenik bez kuliček mezi laloky (3).

Bavory-Ingolstadt, Štěpán III. (1392—1413), fenik, W. č. 3382 (1); fenik, W. č. 3384 (2); fenik, Noss, N. Z. 1920, str. 88 č. 28 (1). — Štěpán III. a

Ludvík VII. (1402—1413), fenik, W. č. 3385 (4); W. č. 3387 (3); W. č. 3388 (1); W. č. 3389 (1); W. č. 3392 (6); *Wasserburg*, fenik, W. č. 3395 (4); 3396 (1); 3397 (3).

Bavory-Landshut, Jindřich IV. (1393—1450), fenik, W. č. 3427 (2, z nichž jeden má nezřetelný rub); W. č. 3429 (1); W. č. 3432 (4); týž fen., ale přilba s řemínky (2); půlfenik téhož rázu, W. neznal (2); půlfenik týž, ale přilba bez řemínků a na rubu — W. neznal (2). *Oetting*, fenik, W. č. 3434 (5); W. č. 3437 (3); W. č. 3438 (2); W. č. 3439 (4).

Neurčený bavorský fenik (1).

Horní Falc (?), fenik II. polov. 14. stol. mělké, málo znatelné ražby (1).

Biskupství Bamberg, Antonín z Rotenhanu (1431—1459), fenik podle dohody z r. 1457, M. B. N. G. XLIV, t. 5 č. 138 (1).

Neznatelné feniky (3).

Fenikový střížek bez ražby, jen se čtyřrázem, t. zv. blosgeld (2); taktéž o velikosti půlfeniku (2). Viz Luschin, Wiener Münzwesen im Mittelalter (Vídeň 1913) č. 165!

Složení nálezu, který obsahoval celkem 2250 mincí, je obvyklé u českých pokladů z druhé polov. 15. stol. Převládají ražby české počtem 1975 kusů, moravských bylo 11 kusů, města Zhořelce 1 kus, Kladska 1 kus. Zbytek tvořily ražby rakouské, štýrské a bavorské, vedle několika jiných.

Nález nepřinesl význačné zvláštnosti. Pozoruhodný je poměrně značný počet (9) kruhových, t. zv. husitských penízů českých se lvem, ražených po obou stranách. Zajímavé jsou též neražené střížky penízů (t. zv. blosgeld). Nejmladší mincí nálezu je rak. fenik vídeňských Hausgenossen, mincmistra Teschlera (L. č. 41) z r. 1460. Spadá tudíž doba ukrytí pokladu do počátku šedesátých let 15. stol.

† *Otakar Mikš*

GROŠOVÝ NÁLEZ V KYJOVĚ.

Nález, o jehož odkrytí nám není nic bližšího známo, je uložen delší dobu v Městském museu v Kyjově; obsahuje celkem 131 groš a dva zlomky. Při srovnávání jeho obsahu s obsahem kyjovského nálezu z 60. let 15. stol. vyvstává maně otázka, netvořily-li oba nálezy původně jeden celek.

Čechy, Karel I. (IV., 1346—78), pražský groš (2 kusy). — Václav IV. (1378—1419), pražský groš (103 k. a 2 zlomky).

Sasko-Míšeň, Baltazar Duryňský (1349—1406), duryňský groš S. 2327 (1 kus). — Fridrich I. (1382—1428), duryňský groš S. 2331 (1 kus); knížecí groš, S. 2332 (1 kus). — Fridrich I. s Vilémem II. a Fridrichem Duryňským, knížecí groš (15 kusů). — Fridrich II. (1428—64) s Fridrichem IV. Duryňským a Zikmundem, křížový groš S. 2336 (5 kusů). — Vilém III. (1428—82), štítový groš, S. 2347 (3 kusy).

Em. Nohejlová

NÁLEZ U SMRČKU NA CHRUDIMSKU S KONTRAMARKOU „JEŽKA".

Uvádíme jeden zapomenutý nález z Chrudimska, který nebyl nikde publikován. Jen jeho částečný popis se zachoval v záznamech býv. ředitele chrudimského musea Jos. Poslta. Nález se rozešel do rukou sběratelů a část se ho dostala později do chrudimských sbírek, takže lze Posltovy zápisky místy doplnit.

Asi r. 1906 našel Frant. Čížek ze Smrčku při lámání skály na Hořičce u Smrčku hrníček ve střepinách. Byly v něm groše Václava IV., prý asi 30 kusů. Synovec nálezcův pásl na tomto místě krávy a ve střepech našel ještě drobné mince jakoby v hadru zabalené. Nález byl uschován asi v hloubce 30 cm. Můžeme z něj popsat tyto mince:

Čechy, Václav IV., pražské groše, vesměs špatně znatelné (21); pražský groš *s kontramarkou města Jihlavy*, ježka (Katz, č. 50, 1). — T. zv. husitské haléře se lvem (5).

Morava, Albrecht Rakouský, fenik vídeňský (1); půlfenik vídeňský (1).

Kladsko, jednostranný peníz s malým g při lvu (1); dvoustranný haléř: lev/gotické G (1).

Zhořelec, dvoustranný haléř: koruna/gor (1).

Rakousy, Albrecht V., *poručnictví Vilémovo* (1404—06), feniky a půlfeniky (20); se zbytky čtyřrázu (3); *poručnictví Viléma či Leopolda* (1404—11), fenik (4); se čtyřrázem (5); *poručnictví Leopolda* (1406—11), fenik (5); se čtyřrázem (3); s L — R (2); z doby 1411—39 (42), se čtyřrázem (6); nejasné (16). — Neurčený

Biskupství Augsburské, Eberhard z Kirchbergu (1404—1413) nebo Hausgenossen, Johann Steger (3).

Solnohradsko, dvoustranný fenik 1. pol. XV. stol.: znak/berla mezi kroužky (1); jednostr. fenik (6 rozličných).

Bavory, Štěpán II., (1349—1375), fenik W. 145 (4), týž jednostranný (2), W. 146 (1), neurčený (9).

Bavory - Mnichov, Arnošt I. a Vilém III. (1397—1438), fenik W. 164 (9). — Arnošt I. († 1438) a Adolf, fenik W. 168—169 (1). — Albert III. (1438—1460), fenik W. 172 (10).

Bavory - Landshut, Jindřich IV. (1393—1450), landshut. fenik W. 3424—3431 (9); oettingen. fenik W. 3433—3439 (7). — Ludvík IX. (1450—1479), landshut. fenik W. 3443—3444 (1); oettingen. fenik W. 3449—3451 (3).

Bavory - Ingolstadt, Štěpán III., († 1413), ingolstadtský fenik W. 3383 (1). — Štěpán III. a Ludvík VII., (1402—1413), ingolstadský fenik W. 3385—3394 (9); wasserburgský fenik W. 3395—3397 (1).

Horní Falc, Ludvík III. a Jan II., *Amberg,* fenik dvoustr.: 2 štítky se lvem a klenci a lh/am (9); fenik dvoustr.: štítek s klenci a lh/am (4).

Augsburg, biskupství: Petr ze Schaumburgu, fenik dvoustr.: hlava s mitrou/ꝑ (5).

Würzburg, biskupství: Jan z Egloffsteina, fenik jednostr.: 2 znaky spojené lomenicí (1).

Město Norimberk, fenik jednostr.: pod půlí orlice dva sdružené znaky (4).

Celkem lze z nálezu sestavit 248 mincí, které dobře charakterisují oběživo XV. stol. v našem území.

Nejzajímavější mincí je jistě pražský groš Václava IV. s kontramarkou ježka (Katz č. 50), připisovanou zřejmě právem městu Jihlavě. Ke známým nálezům z Koberovic u Humpolce (4), NČČsl III., 212, z Ledče n. Sáz. (1), NČČsl. VI. 144, (1), z Doubravky u Bechyně (1), NČČsl. VIII., 109, z Plačkova u Humpolce (3), NČČsl. XII., 110, (1), z Hradištka n. Sáz. (1), Num. dopis III. z 15. VII. 1944 přidružuje se nález u Smrčku jako další svědek předpokládané jihlavské provenience.

K této zmínce o nálezu, dávno zapomenutém, chci jen připomenouti ještě, že kraj kolem Smrčku, Chrasti, je bohat nálezy numismatickými. Z doby XV. stol. je zachován z nedaleké Horky podobný nález husitských haléřů, rakouských a bavorských feniků (NČČsl. XV., 59). V Řestokách u Chrasti byl objeven dosti bohatý nález mincí ze 16. a 17. stol. (NČČsl. VIII., 125 a Vlast. sborník východoč. musea IV., 140), v Posekanci u Skutče byly nalezeny r. 1940 vladislavské groše atd. Při horecké a řestocké cestě bývají nálezy většinou ze 17. stol. Mezi Zaječicemi a Smrčkem převažují zase k Podlažicům nálezy z 15. stol. Aby byl nálezový obraz tohoto kraje úplnější, připomínám ještě, že v Chrasti byly nalezeny denáry Přemyslovy (podle zprávy Ed. Fialy, Č. den. 200; opravuji údaj autorův: Chrast není na Královéhradecku, nýbrž u Chrudimě).

Josef Petrtýl

NÁLEZ PRAŽSKÝCH A MÍŠEŇSKÝCH GROŠŮ V PARTOLTICÍCH NA PŘEŠTICKU.

Zprávu o nálezu grošů v Partolticích r. 1913 otiskl už t. r. ve svém věstníku Kroužek přátel starožitností v Plzni (čís. 2, str. 10). Byla zcela krátká: p. Em. Sedlák vykopal na počátku února t. r. nádobku s 570 groši, z nichž větší část (300 kusů) se dostala do Městského historického musea v Plzni. Dr Josef Ječný publikoval nález znovu ve svém Soupisu a rozboru mincí v jihozáp. Čechách (Plzeň, 192?) a v stručném jeho přehledu uvedl, že nález obsahuje 700 grošů, z nichž 300 bylo uloženo v museu. Nález tehdy nebyl konservován a nebylo možno jej přehlédnout. Teprve po konservaci r. 1948 byl zjištěn přesný počet kusů, uložených v Městském historickém museu (412 kusů) i obsah

této nálezové části. V museu jsou i zbytky nádobky, v níž byly groše uloženy. Je to džbánek, vykroužený z cihlově červené hlíny se zbytkem ucha a ozdobený na břišku a pod hrdlem soustřednými kruhy. Je 16 cm vysoký, průměr dna je 68 mm, průměr největší baňatosti 111 mm, průměr otvoru hrdla 95 mm. Podle části v museu byl nález ukryt v 70. až 80. letech 15. stol.

Čechy, Karel I., pražský groš (2). — Václav IV., pražský groš (celkem i se zlomky 125 kusů, z nichž pouze na 51 lze přečíst opis + WENCESLAVS TERCIVS).

Míšeň, Bedřich II. (1428—64), štítový groš ve 4 variantách (na poč. l. opisu hvězdička, opis ve 3 var., celkem 8; lilie, 1); mečový groš v 6 var. (s hvězdičkou 2; s lilií 60). — Bedřich II. a Markéta, mečový groš v 5 var. (64) a blíže nečit. (21). — Bedřich II., Markéta a nečitel. vévoda, groš (3). — Bedřich II., Bedřich IV. a Zikmund, štítový groš s růžičkou (2). — Bedřich II., Kateřina a Vilém III., štítový groš ve 2 var. (2). — Bedřich II. a Vilém III., štítový groš ve 3 var. (štítek a žalud/křížek z kroužků, 19; štítek a hvězdička/křížek z kroužků, 1; štítek a křížek z kroužků, 1); mečový a štítový groš ve 2 var. (54) a blíže nečit. (2); štítový groš s jménem prvého vévody špatně čitelným (1). — Vilém III. (1428—82), mečový groš v 5 var. (24). — Arnošt (1464—84) a Albrecht, poplat. groš. (mečový, 1).

Hessensko, Ludvík I. (1413—58) nebo Ludvík II. (1458—71), groš ve 12 var. (24).

Mohuč, Dietrich z Isenburgu (1459—63), mincovna *Heiligenstadt,* groš Saurma č. 1262 (3 ve 2 var.).

Václav Čtrnáct

NÁLEZ V ŠONOVĚ U NOVÉHO MĚSTA NAD METUJÍ.

Při úpravě mlatu ve stodole, narazil rolník Josef Rousek na jaře roku 1933 na hliněnou nádobku, která se rozbila. Nádobka obsahovala asi 600 kusů mincí, silně pokrytých měděnkou, z toho 2 mince zlaté, zalité voskem. Část nálezu byla darována p. Rouskem během let nahodilým zájemcům. O nálezu se také dověděl p. Jan Krtička, učitel, zakladatel musea B. Němcové v České Skalici a získal pro toto museum několik kusů. Na jaře r. 1946 jsem se začal o nález zajímat a po 13 letech jsem vyšetřil následující: Mince, dosud neočištěné, byly ve staré krabici na půdě. Celkem jsem napočítal 443 kusů a po očištění jsem zjistil tyto ražby:

Čechy, Karel IV., (1346—78), pražský groš (1). — Václav IV. (1378—1419), pražský groš (30). — Husitská doba, peníz se lvem a čtyřrázem (5); bez čtyřrázu, lev v hl. kroužku s hřívou ze dvou řad tří a tří srpků (1). — Jiří Poděbradský (1458—71), pražský groš (210). — Vladislav II. (1471—1516), pražský groš prvého typu (5).

Morava, Albrecht V. (1423—30), jednostr. peníz s orlicí v hl. kruhu (1). —

Město Zhořelec, haléř (1).

Uhry, Zikmund (1386—1437), *Kremnica,* dukát (1).

Rakousy, Albrecht III. (1365—95), fenik: jezdec se štítkem v ruce (1). — Albrecht V. (1404—39), *poručenství Vilémovo* (1404—6), fenik (19); *samostatná vláda* (1411—39), fenik, v koutech laloků hvězdičky (21). — Ladislav Pohrobek (1439—57), fenik: korunovaný štítek mezi L—R (1). — Fridrich V. (1457—93), *Vídeň,* Teschler, fenik (1).

Bavory, Štěpán II., (1347—1375), fenik W. 145—146 (1).

Bavory - Mnichov, Arnošt I. a Vilém III., (1397—1438), fenik W. 164 (3). — Albert III., (1438—1460), fenik W. 178 (1).

Bavory - Landshut, Jindřich IV., landshut. fenik W. 3424—3427 (2); oettingen. fenik W. 3433—3440 (12).

Bavory - Ingolstadt, Štěpán III. a Ludvík VII., (1402—1413), ingolstadt. fenik W. 3385 a 3387 (2); wassergurg. fenik W. 3395 (2).

Bisk. Augsburg, Burkhard z Ellerbachu (1373—1404), fenik: hlava biskupa mezi berlou a šiškou/lilie (1). — Eberhard z Kirchberga (1404—13), fenik: líc jako u předch./kotva (1). — Petr z Schaumburga (1424—69), fenik: líc jako u předch./ꝑ (Bäsinger r. 1441, 24).

Bisk. Bamberg, Antonín z Rotenhanu (1431—59), fenik společný s Würzburkem, Saurma 1270 (1).

Norimberk, Bedřich I. společně s Antonínem z Bambergu (1434), fenik, Saurma 1197 (1).

Sasko-Míšeň, Fridrich II. (1446—64), štítový groš Saurma 4377 (35); mečový groš, Saurma 4381 (17). — Fridrich II. a Vilém III. (1442—45), štítový groš Saurma 4386 (21). — Vilém III. (1428—82), groš, Saurma 4388 (1).

Hessensko, Ludvík I. (1413—58), groš míšeňského typu, Saurma 2232 (2). — Ludvík II. (1458—71), groš míšeňského typu, Saurma 2237 (4).

Neurčené (14).

Podle dochované části nálezu můžeme soudit, že byl ukryt v 80. letech 15. stol.

Václav Pícha

NÁLEZ MINCÍ VE DMÝŠTICÍCH, POL. OKRES MILEVSKO.

V březnu 1925 nalezl mistr kamenický, p. Karel Fořt, ve Dmýšticích u Milevska na své zahradě při svážení země pod stromy malý hrnek (nálezce praví: podoby květináčku), který se rozpadl. Bylo v něm uloženo asi 200 mincí různých druhů. Podle sdělení nálezce je tehdy odkoupil Památkový úřad. Od každého druhu byl majiteli vrácen jeden i více exemplářů „na památku". Nálezce nedovede říci, kolik mincí jednotlivých druhů bylo.

V říjnu 1947 daroval nám nálezce celou kolekci, t. j. 45 mincí. Jsou to tyto ražby:

Čechy, Karel IV. (1346—1378), pražský groš (1). — Václav IV. (1378—1419), pražský groš (3). — Jiří Poděbr. (1458—1471), pražský groš (2). — Vladislav II. (1471—1516), pražský groš (2).

Rakousy, Albrecht II. (1404—1406) s *Vilémem,* fenik (2); *samostatná vláda* (1411—1439), mincm. Gundlach, fenik z let 1416—20 (4); mincm. Niclas unterm Himmel, fenik z let 1420—35 (3).

Hrabství Hals, Jan III. (1407—1443), fenik (1).

Bavory, Štěpán II. (1347—75), *Mnichov,* fenik (2). — Arnošt I. a Vilém III. (1397—1435), *Mnichov,* fenik (2). — Arnošt I. (1397—1438), a Adolf, *Mnichov,* fenik (1). — Albert III. (1438—60), *Mnichov,* fenik (1).

Bavory-Mnichov a Landshut, Štěpán III. (1375—92), Bedřich a Jan, *Öttingen,* fenik (3).

Bavory-Mnichov a Ingoldstadt, Štěpán III. a Ludvík (od r. 1402), *Ingoldstadt,* fenik (1).

Bavory-Landshut, Jindřich IV. (1393—1450), *Landshut,* fenik (4).

Biskupství Augsburg, Petr ze Schaumburga (1424—1469), fenik (2).

Sasko-Míšeň, Fridrich II. (1428—64), mečový groš (1); Fridrich II. fenik (1); neurčené půlfeniky (3). — Fridrich V., fenik a půlfenik (2); fenik, s Vilémem III. (1442—45), duryňský groš (2); Fridrich II. s Markétou (1463—64), mečový groš (2); Vilém II. (1428—82), štítový groš (3); Arnošt (1464—84), Albrecht a Vilém, groš (Horngroschen, 1).

Hessen-Kassel, Ludvík III. (1458—71), štítový groš (2).

Karel Dolista

NÁLEZ V JAROTICÍCH, OKRES PÍSEK.

Tab. XIII., č. 15 a 16.

V Jaroticích, okres Písek, byl u p. Dolejšího čp. 8, v ohradě na výběh, na místě, kde stával starý strom, odkryt v srpnu 1945 menší nález drobných mincí. Byl vlastně vyryt prasaty v pařezech stromu, kde byla nádobka, která se nedochovala. Z nálezu daroval p. Jos. Kreuz, Stodůlky, pp. Řeporyje, 275 kusů do Národního musea. Jsou to:

Čechy, doba husitská, peníz se lvem a čtyřrázem (5).

Morava, 1. polov. 15. stol., peníz s orlicí a čtyřrázem, NČČsl. 1933, č. 7 (2).

Dolní Rakousy, Přemysl II. nebo Rudolf Habsb., *Vídeň,* fenik, L. 83 (1). — Albrecht IV. (1395—1404), *Vídeň,* fenik 1399—1404 (1). — Albrecht V. (1404—39), *poručenství Vilémovo, Vídeň,* fenik 1405 (6); 1406 (5); půlfenik 1406 (5); *poručenství Leopoldovo, Vídeň,* fenik s trojlístky L. 6 (13, jeden nejasný); L. 7 (1); *samostatná vláda, Vídeň,* fenik L. 9 (1); mincm. Gundlach, L. 11 (20); nejasné téhož typu (3); půlfenik k L. č. 11 (5); mincm. Niclas, fenik s velkým štítem (4); půlfenik (8, z nich 4 nejasné); fenik s malým štítem (59); nejasné (4); půlfenik s malým štítem (13); nejasné (8); fenik z l. 1438—39 (6); půlfenik z l. 1438—39, k L. č. 14 (1, *tab. XIII., č. 15).* — Fridrich III. (1436—93), *Vídeň,* fenik z l. 1440—52, L. č. 19a (1); půlfenik k L. č. 19a (2).

Štyrsko, Arnošt Železný (1406—24), *Št. Hradec,* fenik L. 17, ale s jetelovými lístky (4); půlfenik téhož typu (5); půlfenik téhož typu s obráceným gotickým E (1). — Fridrich III. (1436—93), *Št. Hradec,* fenik z l. 1436—40, L. 18 (2); L. 19b (2).

Hals-Leuchtenberg, Jan I. (1379—1407), fenik, Sirový, Věstník Num. spol. čsl. tab. X., č. 50 (1). — Jan III. a Jiří I. (1410—1425), fenik. L.: V trojlaločném orámování štít s břevnem. Po jeho stranách ı—ą, pod štítem růžice. R.: V kruhu písmena ȝŝ (1); *vyobr. tab. XIII., č. 16;* půlfenik, Dworchak. N. Z. 1920; se čtverečkem nad štítem (1); s nečit. znam nad štítem (2). — Ludvík († 1485) a Fridrich VII. († 1487), fenik Luschin, Bayer. Mitt. VII. č. 4, zn. křížky (1), zn. kroužky (1).

Bavory, Štěpán II. (1347—75), *Mnichov,* fenik, W. 145 (4).

Bavory-Mnichov, Jan (1375—97), *Mnichov,* fenik N. Z. 1920, č. 84 (1); 86 (1); *Öttingen,* fenik W. 155 (2). — Arnošt I. (1392—1438), *Mnichov,* fenik W. 163 (1). — Arnošt I. a Vilém III. (1402—35), *Mnichov,* fenik, W. 160 (1), 164 (14). — Arnošt I. a Adolf (1435—1438), *Mnichov,* fenik, W. 168 (6). — Albert III. (1438—60), *Mnichov,* fenik, W. 173 (2); půlfenik jednostr., N. Z. 1920 č. 78 (1).

Bavory-Landshut, Jindřich IV. (1393—1450), *Landshut,* fenik, W. 3426 (11), 3427 (1), 3429 (1); *Öttingen,* fenik W. 3434 (2), 3435 (4), 3438 (1). — Ludvík IX. (1450—79), *Landshut,* půlfenik W. 3446 (1).

Bavory-Ingolstadt, Štěpán III. (1392—1413), *Ingolstadt,* fenik W. 3381 var. (1), 3384 (1, na r. před lvem křížek). — Štěpán III. a Ludvík VII. (1402—1413), *Wasserburg,* fenik W. 3395 (1). — Blíže neurčené bavorské feniky (2).

Česká Falc, Karel IV. (1346—78), *Erlangen,* fenik, Wintz-Deuerlein č. 1 var. (1).

Horní Falc, Ludvík III. (1410—36), *Amberg,* fenik spoluvlády s Janem II. (3).

Biskupství Augsburg, Petr z Schaumburka (1424—69), fenik Noss, Nl. f. Mzfr. 1920, č. 8 (1); 14 (1), 18 (4); jednostranný, líc jako Noss, B. (1).

Biskupství Bamberg, Antonín z Rotenhanu (1432—59), fenik MBNG V., III. 20 (1).

Purkrabství Norimberk, Jan III. (1397—1420) a Fridrich VI. (1397—1440), fenik MBNG V., nález Mailach č. 12 (1), 14 (1), 15 (1).

Arcibiskupství Salzburg, Pilgram III. (1365—96), fenik, Zeller str. 53 č. 3 (1); fenik 15. stol., Zeller str. 54 č. 3 (1), 10 (1).

Sasko-Míšeň, Fridrich II. (1428—64), Fridrich IV. a Zikmund (do 1436), štítový groš (1).

Neurčený fenik (1) a půlfenik (1).

† *Otakar Mikš*

NÁLEZ V HOSTINNÉM.

Tab. XIII., č. 17.

V Městském museu v Hostinném byl uložen starší nečištěný a nekonservovaný nález mincí, který správa musea zaslala r. 1947 k popisu do numismatického oddělení Národního musea. Spolu s mincemi je v museu v Hostinném uložena nádobka 26 cm vysoká, jejíž dno má průměr 10,5 cm, největší bařatost 18 cm a vrchní otvor 8,25 cm.

Obsah nálezu je tento:

Čechy, Václav IV. (1378—1419), pražský groš s větším písmem (2); s menším písmem (2); s malým písmem (3). — 1. polovina 15. stol., t. zv. husitský peníz se lvem a čtyřrázem. Srovn. Castelin, Heller u. Pfennig, č. 10 (3+1 zlomek); bez čtyřrázu, Castelin č. 15 (89+1 zlomek, v tom 9 vylomených); týž peníz s dvojrázem (6); týž peníz, první měsíček splývá s přední pravou tlapou lva (15+1 vylomený); peníz téhož typu jako Cast. 15, počet měsíčků však nelze zjistiti (28 kusů + 12 vylomených, + 3 zlomky); peníz Cast. 15, na rubu stopy ražby (5); týž peníz, první měsíček splývá s přední pravou tlapou lva a oboustranně ražený (1). — Kruhový peníz se lvem typu Cast. 15, ale bez malých měsíčků pod čelistí lva (12). — Kruhový peníz Cast. č. 16 (12). — Kruhový peníz se lvem, Cast. č. 18 (711 kusů + 62 vylomených); týž peníz s dvojrázem, na rubu stopy ražby (1); týž peníz bez dvojrázu, na rubu stopy ražby (6); týž peníz ražený po obou stranách (1); týž peníz jako Cast. č. 18, ale lev má pod čelistí drobné měsíčky (49 kusů, 5 vylomených a 1 zlomek); týž peníz jako Cast. č. 18, ale z mědi (patrně dobový padělek, 1). — Kruhový peníz se lvem. Cast. č. 19 (381+37 vylomených); týž peníz, na rubu stopy ražby (1). — Kruhový peníz se lvem, Cast. č. 18 nebo 19 s nezřetelným počtem měsíčků (209 kusů a 32 vylomených a úlomky); týž peníz silně legovaný mědí (3); týž peníz, ale z mědi (dobový padělek, vylomený, 1). — Kruhový peníz se lvem, jako Cast. č. 19, ale měsíčky v hřívě lva jsou obráceny (1). — Kruhový peníz se lvem bez čtyřrázu, Cast. č. 20 (81 kus a 21 vylomených a 3 zlomky); týž peníz, ale počet měsíčků nelze určiti (7); týž peníz, ale vylomený (1); týž peníz, ale hlava lví je větší a kořen ocasu silnější (5); týž peníz, ale nahoře jen 3 měsíčky (patrně splývá první s pr. tlapou lva, 2). — Kruhový peníz se lvem bez čtyřrázu, Cast. č. 21 (3); týž peníz, ale hlava lva větší (4). — Jiří Poděbradský (1458—71), pražský groš (77 kusů v pěti variantách). — Vladislav II. (1471—1516), pražský groš (228 kusů v 47 variantách).

Morava, 1. polovina 15. stol., peníz s orlicí (nešachovanou) a čtyřrázem, Nohejlová, NČCsl. 1933, str. 63, vyobr. 7 (1). — Město *Brno,* kruhový peníz s šachovanou orlicí, Nohejlová, vyobr. 12 (21 kusů a 1 vylomený). — Město *Znojmo,* kruhový peníz s nešachovanou orlicí s písmenem Z na prsou, ozdobeným příčnou čárkou. Nohejlová, vyobr. 13 (32 kusů a 3 vylomené); týž peníz, ražený po obou stranách (1); týž peníz, jednostranný, jen písmeno Z bez příčné čárky (4); týž peníz se stopou ražby na rubu (2). — Město *Jihlava,* kruhový peníz s nešachovanou orlicí s písmenem I na prsou. Nohejlová, vyobr. 14 (23); týž peníz ražený po obou stranách (1). — Město *Jihlava* nebo *Znojmo,* kruhový peníz s orlicí. Písmeno na prvním štítku je nečitelné (5).

Kladsko, „český" peníz (z r. 1437), Friedensburg č. 465 (11 kusů ve 2 var.).

Zhořelec, peníz 15. stol. s menším písmem, na r. s malou korunou, dole téměř rovnou nebo mírně prohnutou (9); týž peníz, koruna dole prohnutá (18); týž peníz, koruna silně prohnutá (14 a 1 vylomený); týž peníz s větším písmem (1); týž peníz s menším písmem s ostrými hroty a větší, mírně prohnutou korunou (1); týž peníz s větším písmem a větší korunou (1); týž peníz s velkým a širokým písmem a větší korunou (1); týž peníz s velkým a širokým písmem a velkou, dole prohnutou korunou (20); týž peníz s větším a širším písmem a korunou, jež je přechodem od malé k velké (7 kusů v 7 variantách); týž peníz vylomený, ne dosti jasný a čitelný (1).

Dolní Rakousy, fenik z poč. 14. stol., Luschin 116 (1). — Albrecht V. (1404—1439), *pod poručenstvím Vilémovým* (1404—6), fenik 1405 (6); 1406 (2); *pod poručenstvím Leopoldovým* (1406—1411), fenik (7); půlfenik (1); fenik s nečitelnou iniciálkou jména poručníka (3); týž půlfenik (3); *samost. vláda* (1411—39), mincm. Gundlach, fenik (17); týž fenik se zřetelnou stopou ražby na rubu (9); půlfenik (7); mincm. Niclas unterm Himmel, fenik (22); týž fenik se stopou ražby na rubu (5); půlfenik (10); fenik t. zv. Grosskorn (3); půlfenik (5); fenik Albrechta jako římského krále (1); půlfenik (2).

Štyrsko, Arnošt Železný (1406—24), *Št. Hradec,* fenik L. 17 (1); týž fenik se stopami ražby na rubu (1); půlfenik (1); fenik L. 18 (3); půlfenik L. 19a (4); L. 19b (4); fenik L. 20 (1); fenik L. 52 (1).

Podle vzorů rakouských, t. zv. Beischlag, Dworschak, Münzensammler 1935, t. II. 30, půlfenik před r. 1430 s gotickým P-R-O. — Nečitelné feniky, půlfeniky a zlomky rakouské (12).

Hals-Leuchtenberg, Jan III. (1407—1443), fenik zn. růžice (12); zn. křížek (1); zn. měsíček (11); zn. kulička (tečka, 8); zn. kroužek (5); nečitelné značky (66+1 zlomek). — Jan III. a Jiří I. (1410—1425), půlfenik nečit. značky (3).

Solnohrad, 15. stol., jednostr. fenik s berlou nad znakem, Zeller č. 3 (6); dvoustr. fenik, Zeller č. 7 (1); č. 8 (2); č. 9 (7); týž fenik, ale na rubu berla mezi dvěma dolů protáhlými kosočtverečky. Zeller neuvádí (1); Zeller č. 10 (3); týž fenik, ale na rubu pětilistá růžice (6); Zeller č. 11 (2); č. 13 (94 a 6 vylomených); č. 13 var. (8); č. 13 raženo po obou stranách (3). — Leonhard Keutschach (1495—1519), fenik před r. 1500, Zeller č. 15 (2).

Bavory-Mnichov, Štěpán II. (1347—75), *Mnichov,* fenik, W. č. 145 (3). — Jan II. (1375—97), *Oettingen,* fenik, W. č. 155 (?, 2). — Arnošt I. a Vilém III. (1397—1435), *Mnichov,* fenik, W. č. 160 (1); W. 162 (1); W. 164, větší písmo, oboustranně hladký kruh (47, z toho 5 dvojráz na rubu); týž fenik, menší písmo (44); týž fenik, malé písmo (5); týž fenik, malá hlava mnicha (1); fenik, W. 164, menší písmo s tečkou mezi písmeny (1); týž fenik s tečkou za oběma písmeny (5); fenik, W. 164, ale oboustranně perlovec (4); staré falsum feniku W. 164 (1). — Arnošt I. (1397—1438), se synovcem Adolfem, *Mnichov,* fenik, W. č. 168 (6); W. 169, velké písmo (17); týž fenik oboustranně provaz. kruh (1). — Albert III. (1438—60), *Mnichov,* fenik W. č. 172 s velkým písmenem (29); s menším písmenem (11); W. č. 173 s růžicí (16); s hvězdou (11); W. č. 175 (1); týž fenik s menším písmenem (2); W. č. 176 s velkým písmenem (12); se středním písmenem (6); s malým písmenem (7); fenik na rubu s písmenem H, po jehož pr. straně je nečitelné písmeno, nejspíše L. Má veliký střížek: 15×17 mm (1). — Albert IV. (1465—1508), *Mnichov,* haléř W. č. 209 (2). Tento haléř je českými nálezy (Rodinov, Rouchovany) datován *před* r. 1465. — Mnichovské feniky z poloviny 15. stol. s nečit. rubem (7); feniky ražené obrazem mnicha po obou stranách (3).

Bavory-Mnichov a Ingolstadt, Štěpán III. a Jan II., fenik z let 1395—97, WNZ 1920, str. 88 č. 21 (3).

Bavory-Ingolstadt, Štěpán III. a Ludvík VII. (1402—13), *Ingolstadt,* fenik W. 3385 (2); W. 3392 (1); W. 3393 (1); W. 3396 (1); *Wasserburg,* fenik W. 3397 (1); nečit. značky (1).

Bavory-Landshut, Jindřich IV. (1393—1450), *Landshut,* fenik W. 3425 (1); W. 3426 velké písmo (59); malé písmo (7); W. 3427 (13); W. 3428 (46); W. 3430 (8); fenik se zn. nečitelnou (6); *Oettingen,* fenik W. č. 3433 (40 a 1 zlomek); týž ráz, starý padělek (1); týž ráz, ale v hladkém kruhu (7); W. 3435 s písmenem v hl. kruhu (5); v routovém kruhu (38); W. 3436 (2); 3438 (2). — Ludvík IX. (1450—79), *Landshut,* fenik W. 3444 (3); W. 3445 (9); W. 3451 (25); *Braunau,* fenik z let 1450—55, W. 3453 (9); W. 3454 (2). — Landshutský fenik nečitelného rubu (1).

Augsburg, společné feniky biskupů a města: Eberhard II. (1404—13) nebo Fridrich II. (1413—23) nebo Petr (1424—69), fenik Noss, Bl. f. Mzfr. 1921, 121 sl., č. 4 (1); č. 6 (29); č. 10A (1). — Petr z Schaumburka (1424—69), Noss, č. 10F (1); č. 15 (2); č. 19 (2). — Augsburský fenik nečitelné značky na rubu (1).

Biskupství Bamberk, Albrecht z Wertheimu (1398—1421), fenik, Saurma č. 1267 (1). — Antonín z Rotenhanu (1431—1459), fenik před 1457, M. B. N. G. 1926, tab. 4, č. 115 (3). — Společně s bis. würzburským, fenik (1437), M. B. N. G. 1926, tab. 3, č. 72b (1).

Biskupství Pasov, Ulrich z Nussdorfu (1451—1479), fenik, Cahn 1922, (sb. Höfken), č. 574 (1).

Biskupství Würzburg, Jan z Egloffsteinu (1400—1411), fenik, Saurma č. 1320 (1). — Albrecht z Wertheimu jako správce r. 1434, fenik, M. B. N. G. 1926, tab. 1, č. 35 (1).

Purkrabství Norimberské a biskupství würzburské, Fridrich VI. (1397 až 1440) a biskup Jan II. z Bruun (1411—1440), fenik M. B. N. G. 1886, tab. III, č. 4 (1).

Město Norimberk, fenik z l. 1424—1457, M. B. N. G. 1926, tab. 1, č. 26b (3).

Falc-Neuburg, Jan Hornofalcký (1404—1410—1443) se synovcem kurf. Ludvíkem IV., *Amberg,* fenik s ℔ Kull, Repert. 169, 437 a 507 (59); bez ℔ (11). — Jan a Otto I. z Mosbachu, *Amberg,* fenik s ℔, Kull, 437 (17).

Knížetství Oettingen, Oldřich z Flohburga (1423—1477), fenik Saurma č. 1407 (5).

Sasko-Míšeň, patrně Fridrich I. (1380—1425), Vilém II. a Fridrich Duryňský (1406—1440), groš, Saurma č. 4369 (1 zlomek). Ludvík I. Hessenský (1413—1458) a Fridrich IV. Duryňský († 1440), společný groš štítový, Cahn 1909 (sb. Buchenau), č. 2833. Velmi vzácný (1). Jako v nálezu Znosím str. 192. — Fridrich II. (1428—1464) s Fridrichem IV. Duryňským a Zikmundem (do r. 1436), křížový groš, Saurma č. 4373 (3); č. 4374 (6). — Fridrich II., Kateřina a Vilém III. (1440—1442), štítový groš, Saurma č. 4375 var., zn. makovice, v opisu MISMEIISIS; (3); v opisu MISMEIISIS (5); jako předch., ale druhé N obrácené (8); makovice mezi čtyřmi kroužky (2). — Fridrich II., Fridrich IV. a Vilém III. (1436—1440), štítový groš (1440) se zn. růžice (2). — Fridrich II. a Vilém III. (1442—1445), štítový groš, Saurma č. 4376, mincm. znam.: 1.) 5listá růžice na l. a 4listá růžice na r. (24); 2.) 4listá růžice oboustranně (s trny nebo bez trnů, 2); 3.) makovice a 4listá růžice (140); týž groš, ale v opisu MISMEIISIS (1); týž groš, ale v opisu MISMENSS (1); 4.) křížek s trny a velká 6cípá hvězda (2); týž groš, ale křížek bez trnů (1); týž groš, ale křížek na koso postavený (5); 5.) oboustranně dva půlměsíčky obloukem k sobě postavené (2); 6.) trojlist (1); 7.) trojlist bez stopky (4); 8.) lilie (?) a list (1). Týž štítový groš s nepravidelným opisem : FW : DI (trojlístek a tečka) GRACTVRIG etc. Perlovec kolem laloků procházející landsberským štítem, v r. je nezvyklá kresba lva a opis +. GRO - - - - -ARG. MISMENSSIS (1); týž štítový groš, znam. křížek mezi dvěma tečkami, nad kořenem ocasu lva kulička. V opisu na l. : F : W : DI : GRAC : etc. na rubu MISNENSSIS (1). — Fridrich II. sám (1428—1464), štítový groš jako Saurma, č. 4377, ale mincm. znam.: 1.) 5listá růžice a 4listá růžice s trny (52); 2.) 5listá růžice oboustranně (na rubu bývá menší, 24); 3.) oboustranně lilie (11, z nichž dva mají na r. rozděl. znam. dva kroužky nad sebou). 4.) oboustranně křížek (18, za ocasem lva je kroužek); ležatý křížek a hvězda (1); — mečový groš jako Saurma č. 4381, ale mincm. znam.: 1.) oboustranně lilie (21); týž groš, ale : MISMEMSSIS (3 ve 2 var.); MISMEMSS (1); jako předch., ale E stažené s druhým M (1); týž groš, ale nad kořenem ocasu lva kroužek (9, dva z nich : — MISMEMSS); týž groš, nad kořenem ocasu lva dva kroužky (4); týž groš, na rubu rozděl. znam. dva kroužky nad sebou (2); 2.) hvězda (15, z nichž pět má v opisu na r. — MISIIEMSS); — nový mečový groš jako Nohejlová, Nález ze Strádonic, NČČsl. XV., 1939 str. 75. Nad ocasem lva je trojlist (1). — Fridrich II. s Markétou (1463—1464), mečový groš jako Saurma č. 4382, znam. dvojitý kříž (15); týž groš, mezi zadními tlapami lva kroužek (3); týž groš, písmeno kurfiřtky mezi dvěma tečkami a mezi zadními tlapami lva kroužek (1); mezi zadními tlapami lva kulička (1); za písmenem Markétiným tečka a s chybou MISMEMSS, E stažené s druhým M (1); pod lvem kroužek (3); nad kořenem ocasu lva kulička (26); totéž, ale s chybou MISIIEMSISS (1) a MISMEMSISS (1); týž groš, ale s neznatelným písmenem panovníka (4); týž groš s neznatelnou značkou i písmenem panovníka a MISMEMSISS (3); týž groš s neznatelnou značkou a malým křížkem nad kořenem ocasu lva (1); týž groš s nečitelnou iniciálkou Markéty (2). — štítový groš, av. Saurma č. 4383 var., rev. 4382 var. (6 ve 4 var.). — Fridrich II. (1428—1464) a Vilém III. (1428—1482), mečový groš, Saurma č. 4384 : 1.) mincm. znam. růžice s trny (6); týž groš, ale N obrácené (4); jako předch., ale SSIS (5); týž groš, ale MISMEIISIS (5); 2.) pravá polovina růžice a dva kroužky, v op. na r. rozděl. znam. jsou kroužky s tečkou (2); totéž, bez kroužků ve značce, na jejíž pr. straně jsou dvě tečky (2); 3.) levá polovina růžice a dvě tečky vpravo od ní (3); 4.) trojlist z trojlístků (3); týž groš, nad kořenem ocasu lva trojlist (5); neznat. značka (2). — knížecí groš, mincm. znam. oboustranně růžice, jako Saurma č. 4369, ale bez iniciálky Fridricha IV. (1). — Vilém III. (1428—1482), štítový groš jako Saurma č. 4385 (1); mečový groš jako Saurma č. 4388 (15); týž groš, ale na l. chybí dvojrázem značka, na r. značka křížek mezi dvěma kuličkami (1); týž groš, ale na l. i r. znam. křížek mezi dvěma kuličkami a nad kořenem ocasu lva tečka (1); týž groš, ale MISNENSSIS (1); týž groš, ale na l. značka na konci opisu, na r. tečka mezi zadními tlapami lva (1); týž groš, ale na l. značka má jen jednu tečku a rozděl. znam. na l. jsou dva kroužky nad sebou; na r. tečka nad kořenem ocasu lva (1). — Arnošt a Albert (1464—1484), mečový groš po r. 1464, mincm. znam., oboustranně hvězda (1). — Míšeňské groše s nečitelným jménem panovníka (12).

Hessen-Kassel, Ludvík I. (1413—1458), groš t. zv. Kronichter. Znam. čtyřlistá růžice (5); šestilistá růžice, v opisu LVDEWICWS (12, dva mají dvojráz); týž groš v op. LODWICVS (2); v op. LVDCWIEVS (1). — Ludvík II. (1458—1471), štítový groš, značka: 1.) růžice (3); 2.) trojlist (2); 3.) tři klasy (3); 4.) křížek (6 ve 3 var.); 5.) lilie (2); 6.) polovina lilie (1); 7.) nečitelná značka (5). Jindřich III. Bohatý (1458—1483), štítový groš, značka moucha, Cahn 1909 (sb. Buchenau) č. 2887 (1). Rub *vyobr. tab. XIII., č. 17.*

Brunšvicko-Grubenhagen, Albrecht II. († 1486), groš míšeňského rázu, Fiala, Welf. Länder 24 (tam s kontramarkou, 2).

Mansfeld, společný groš z mincovny *Eisleben* 15. stol., Saurma č. 4230 (3).

Mohuč, Dětřich III. (1434—1459), *Heiligenstadt,* groš, Saurma č. 2494 (1).

Quedlinburg, Hedvika Saská (1458—1511), groš, Saurma č. 4162 (2).

Neražené střížky patrně českých husitských haléřů (3 a 1 zlomek).

Neurčené feniky 15. stol. (3).

Nález obsahoval celkem 3.911 kusů a 17 zlomků. Dobu jeho ukrytí udávají jako nejmladší groše Vladislava II. (1471—1516), pak groše quedlinburské abatyše Hedviky Saské (1458—1511). Poněvadž však právě tyto byly jinými českými nálezy mincí datovány do šedesátých let 15. stol. (viz Nohejlová, NČČsl. XV., 1939, str. 76), jsou nejmladšími ražbami nálezu v Hostinném groše Vladislava II., t. j. 228 kusů celkem v 47 variantách. Můžeme tedy předpokládati, že nález byl ukryt na konci 15. stol. Místní zprávy by nám mohly nález lépe vročiti.

Mezi obsah nálezu byl patrně nějakou náhodou přimíchán i litevský szeląg nečitelného letopočtu, ražba polského krále Jana Kazimíra (1649—1668). K nálezu zřejmě nepatří a nemůže nám ani pomoci při datování.

† *Otakar Mikš*

NÁLEZ V MĚLNÍKU R. 1946.

Dne 7. II. 1946 bylo při kopání místa pro lednici u Výstavního domu v Mělníce, v hloubce 2½ m na podlaze sklepa odkryto několik nádob a střepů. Jedna z nádob byla vyplněna 13. sáčky s mincemi. Na místě bývala kdysi katovna, sklep patrně náležel k tomuto objektu. V navážce, která sklep zaplňovala, byl pak 8. II. 1946 nalezen ještě hrneček se sáčkem mincí. Sáčky jsou plátěné, různé velikosti a rozpadaly se, takže nebylo možno je konservovati. Celý nález obsahoval 3780 kusů mincí.

Je zajímavé, že jde již o třetí větší nález, odkrytý na půdě Mělníka. Nález odkrytý r. 1928 popsal a kresbami doprovodil C. O. Castelin v článku Příspěvky k chronologii haléřů Vladislavových a Ludvíkových v NČČsl. VIII., 1932, str. 63—73. Práce tato byla pokračováním starší, rozboru nálezu v Neústupově (NČČsl. VI., 1930, str. 75—94). Náš nález je zajímavým doplňkem obou Castelinem popsaných nálezů, kterých používáme i pro jeho datování do let 1485—1500. Podkladem toho jsou nám bílé a černé peníze Vladislava II., vyskytující se bohatě v našem nálezu. Objevily se tu sice i haléře města Zhořelce, z nichž některé mohly by pocházeti z r. 1516, jak bylo archivním studiem zjištěno. Jelikož však z černých penízků Vladislava II. byl zde zastoupen pouze typ Castelin č. 1, který týž autor klade do let 1482—1485 a jeho, patrně o málo mladší odchylka s menším korunovaným W, nehledě k ojedinělému penízku s drobounkým korunovaným W, lze považovati léta 1485—1500 za pravděpodobnou dobu zakopání nálezu. Toto datování podporují jistou měrou i bílé penízky Vladislava II. v nálezu zastoupené.

Nález obsahoval některé cenné zvláštnosti, na př. kladský peníz se lvem t. zv. husitských penízků, který má pod ohonem gotické písmeno q (Friedensburg č. 468), haléř města Ratiboře hrubé kresby, záhadný peníz s uhersko-českým znakem (Réthy č. 245), zmíněné již haléře města Zhořelce a černé penízky Vladislava II. s menším korunovaným W, které Smolík neuvádí a j. Zvlášť důležité jsou pak dlouhé řady t. zv. husitských penízků s českým lvem, které se v takové rozmanitosti zřídkakdy v nějakém nálezu objevily, což platí i o ražbách města Zhořelce. Zajímavý je také výskyt parvu Václava II., který stářím ostatní mince daleko předčí. Z mincí bylo 3663 českých (t. j. 1765 českých, 58 moravských, 1854 zhořeleckých a 44 kladských) a 21 haléřů slezských měst. Zbytek tvořily ražby zemí alpských, peníze bavorské, falcké a jiné jihoněmecké. Též několik saských a hessenských bylo přimíšeno.

Popis nálezu:

Čechy, Václav II. (1283—1305), pražský parvus, Smolík tab. I. č. 2 (1). Hrubá kresba, zejména perlovce a lva. Špatná jakost, patrně dobový padělek. — Václav IV. (1378—1419), haléř s korunkou (?) a čtyřrázem málo znatelné ražby, snad Castelin, Heller und Pfennig in Böhmen in d. J. 1378—1471, č. 13 (1). — Prvá polovina 15. stol., t. zv. husitský peníz se lvem, na rubu čtyřráz (1). — 15. století, dvoustranný kruhový peníz bez čtyřrázu, na líci dvouocasý český

lev v hladkém kruhu, na rubu orlice (patrně nekorunovaná) s rozpjatými křídly (2). Jeden kus má v křídlech po pěti delších letkách, druhý po čtyřech kratších. Viz Nohejlová, NČČsl. IX., 1933, str. 63, č. 3. — 15. století, t. zv. husitský peníz bez čtyřrázu, se lvem, podobný Castelin, l. c., č. 11 (1, *vyobr. č. 1);* t. zv. husitské, kruhové peníze se lvem, Castelin č. 15 (15 a 1 nejasný). Na čtyřech kusech je lev hřmotnější, z toho dva mají malé srpky hřívy pod čelistí málo znatelné, a spodní řada velkých srpků je posunuta o srpek kupředu. Jeden kus má přední pravou tlapu nad prvním srpkem hřívy; peníz typu Castelin č. 18—19, ale hříva ze tří řad srpků (1, *vyobr. č. 2);* peníz Castelin č. 18, Nohejlová, NČČsl. 1939, str. 66, tab. II. č. 14 a, b, d, e, f, g a podobné s řadou odchylek v kresbě (176, 15 nejasných, 5 vylomených, 1 ostříhaný). Lev hřmotnější nebo štíhlejší, vzpřímený nebo poněkud prohnutý, srpky hřívy různé velikosti a šířky, různá kresba tlap a ohonu. Několik kusů má

1 2 3 4 5

spodní řadu srpků posunutou kupředu, tři kusy mají na ohonu srpek *(vyobr. č. 3,* viz NČČsl. 1941, str. 83), dva chloupek, dva mají lví hlavu se široko otevřenou tlamou a s ostrým čenichem, jeden má hlavu posunutou zpět až nad třetí srpek hřívy. Několik kusů má přední pravou tlapu nad prvním srpkem hřívy, několik má stopy dvojrázu a rozštěpené srpky; peníz téhož rázu z mědi (1); peníz Castelin č. 19, Nohejlová, l. c., str. 66, tab. II., č. 13 a, b, c, d, f a podobné s řadou týchž odchylek jako předešlé (252, 73 nejasných, 23 vylomených, 7 zlomků). 29 kusů má spodní řadu srpků posunutou kupředu, u 27 kusů srpky splývají, jeden kus má lva s dlouhou přední pravou tlapou, jeden lví hlavu se široko otevřenou tlamou a s ostrým čenichem. 35 kusů nese stopy dvojrázu, jeden má rozštěpené srpky hřívy; peníz téhož rázu, téměř z mědi, srpky splývají (1); taktéž, z mědi (2, z toho 1 s dvojrázem a 1 vylomený); peníz se zavalitým, medvídku podobným lvem (1, *vyobr. č. 4);* tlustý, toporný lev hrubé kresby (3, *vyobr. č. 5);* peníz typu Castelin č. 19, ale lev má zvlášť velkou hlavu a srpky (3, *vyobr. č. 6);* peníz Nohejlová, l. c., str. 66, tab. II., č. 14h (1); podobný peníz s širšími srpky po 4 v řadě (1); podobný peníz, srpky 3 a 4 (1);

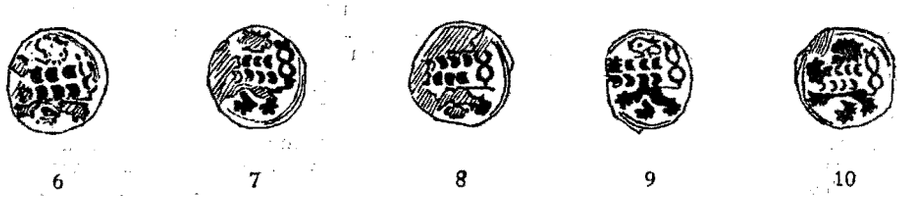

6 7 8 9 10

podob. peníz jemnější kresby, srpky 4 a 4 (? 1, *vyobr. č. 7);* podob. peníz málo znatelný (1); peníz hrubé kresby, srpky obráceně postaveny (1). Viz NČČsl. 1941, str. 83. *Vyobr. č. 8;* lev s dvěma chloupky na temeni hlavy, hříva má 3 a 4 nebo 4 a 4 srpky (7 a 1 nejasný, *vyobr. č. 9);* peníz Castelin č. 20 s odchylkami (4, z toho 1 nejasný a 1 zlomek); podob. peníz poněkud odchylné kresby (1, *vyobr., č. 10);* peníz Nohejlová, l. c., str. 66, tab. II., č. 14 ch, i (7); podob. peníz, malý střížek, malý lev,

11 12 13 14 15

3 (?) a 4 srpky (1 vylom.); podob. peníz, zavalitější lev, širší srpky (1); podobný peníz, subtilnější lev (1, *vyobr. č. 11);* peníz Nohejlová, l. c., s. 66, t. II., č. 15 (1); peníz, lev s hřívou ze 3 a 4 velkých srpků, perlovec, větší, tenký střížek. Typ Castelin

č. 22 s odchylkami v kresbě tlap, v seskupení a velikosti srpků, v délce a v křivce ohonu, který se někdy skládá jen ze závitů. Srpky vrchní jsou zhusta menší spodních, které bývají posunuty kupředu. Lev je vzpřímený nebo skrčenější (53, 15 vylom., 3 zlomky, *vyobr. č. 12—15);* podobný peníz, srpky (po 4 v řadě) splývají (1, *vyobr. č. 16);* podob. peníz, hříva trojřadová s 3, 3 a 4 (?) srpky (1, *vyobr. č. 17);* peníz, zavalitý lev, srpky 4 a 4, vrchní menší, spodní velké (3, *vyobr. č. 18);* podob.

16 17 18 19 20

peníz, 3 a 3 srpky (1, *vyobr. č. 19);* peníz, 3 a 3 větší srpky, odchylky v kresbě (14, *vyobr. č. 20—21);* peníz se lvem jemné kresby, 4 a 4 malé srpky (7 a 1 vylom., *vyobr. č. 22);* podob. peníz s menším lvem (3); podob. peníz s menším lvem jiné kresby (5, *vyobr. č. 23);* peníz, 3 a 4 srpky. Velmi četné odchylky v kresbě hlavní větve lva, hlavy, v seskupení srpků, v kresbě tlap a ohonu (166, 20 nejasných, 32

21 22 23 24 25

vylom., 2 zlomky, *vyobr. č. 24—30);* peníz téhož rázu, na rubu stopy ražby (1); peníz s menším lvem s 3 a 3 srpky (1, *vyobr. č. 31);* podob. peníz, menší lev s malou hlavou, 4 a 4 srpky (4 a 2 nejasné, *vyobr. č. 32);* podob. peníz, 3 a 4 srpky, odchylky v kresbě (39, 18 nejasných, 3 vylom., 1 zlomek, *vyobr. č. 33—35);* špatně znatelné peníze (7, 1 vylom., 2 zlomky) a několik úlomků. — 15. století, t. zv. husitský haléř s korunkou, typ Smolík č. 22 (61 a 5 vylom.). U 10 kusů jsou otvory v koruně prázdné. — Jiří Poděbradský (1458—1471), pražský groš, Smolík, tab. II., č. 26 (1). — Vladislav II. (1471—1516), pražský groš, Smolík 2 var. (1);

26 27 28 29 30 31

dvoustranný bílý peníz, Smolík č. 2 (16), č. 3 (2), č. 3 var. (2), č. 4 (2). Jeden kus nemá na rubu zřetelné korunov. W, ale podle poznatků Castelinových (viz NČČsl. VI., str. 78), které jsou tu potvrzeny, jde o ražbu dvoustrannou; taktéž, Smolík č. 5 (3), č. 6 (4), č. 6 var., Castelin, l. c., str. 80, typ B, c, (4), Smolík č. 7 (14), Smolík neuvádí, Castelin typ C, a, (1), Smolík neuvádí, Cast. typ C, c, (2), z nichž jeden má drobného lvíčka s neurčitým počtem srpků hřívy; s nejasnými opisy (6), z nichž jeden nemá na rubu zřetelné korunov. W; jednostranný, bílý peníz, Castelin, NČČsl. VI., str. 79, tab. I., č. 1 s odchylkami, zejména v kresbě zadní pravé tlapy (40); týž peníz, ale opis končí RR (7); týž peníz s nejasnými opisy (12); peníz se lvem jako Castel. t. I., č. 1 a s opisem jako Cast. t. I., č. 19 var. (1); peníz s opisem Cast. t. I., č. 1, lev má hřívu ze 3 a 3 srpků a ohon na konci otevřený jako u dvoustranných penízků, k nimž patrně náleží (1); peníz, Castelin t. I., č. 2 (1); Castelin nemá: hříva s 3 a 3 srpky, opis končí ˙R˙B˙ (1); taktéž: 3 a 3 srpky, opis končí ˙RB˙ (1); taktéž, 3 a 3 srpky, opis končí R˙B˙ a písmeno D má tvar R (1); taktéž, 3 a 3 srpky šikmo, opis jako Cast. 2 (1); nejasné (2); haléř (černý peníz) s korunov. W, typ Cast., NČČsl. 1932, str. 65, č. 1, na rubu zbytky ražby: korunka jako nad W na ruku dvoustranných bílých penízků (1); taktéž, na rubu zbytky korun. W

(1); peníz téhož typu, jednostranný (474). Několik kusů vylomených, řada se stopou dvojrázu. Malé body, které se zhusta objevují u koruny, v jejích otvorech nebo u písmena, byly jistě opatřením kontrolním; peníz téhož rázu z mědi (5, 1 vylom.), hrubé

32 33 34 35 36 37

kresby, dobový padělek; peníz s menším korun. W vějířovitě rozevřeným (9). Smolík neuvádí. Většina má pod korunou, ve vidlici písmena tečku. *Vyobr. č. 36;* drobné W pod větší korunkou (1). Srovnej Smolík č. 48. *Vyobr. č. 37.*

Morava, město *Brno,* peníz 15. stol., Nohejlová, NČČsl. 1933, str. 63, č. 12 (32). Šachování na orlici není vždy zřetelné. Jeden kus má stopy téže ražby na rubu, jeden orlici bez jazyka; haléř téhož rázu (2). — Město *Jihlava,* peníz 15. stol., Nohejlová, l. c., s. 63, č. 14 (9 a 2 nejasné). Jeden kus má na rubu stopy téže ražby. — Město *Znojmo,* peníz 15. stol., Nohejlová, l. c., s. 63, č. 13 (10 a 2 zlomky). Jeden kus má na rubu stopy téže ražby, jeden je porušen dvojrázem. — Haléř s orlicí bez šachování (?) nelze rozeznati, zda písmenem na hrudi (1).

Město Zhořelec, peníze (feniky) 15.—16. století. Malá písmena, malá korunka dole prohnutá a vybíhající v dlouhé nebo v kratší cípy (*jako u vyobrazení č. 2),* typ Castelin, NČČsl. VIII., strana 71, vyobrazení č. 4, 1 (75, 10 vylomených,

1 2 3 4

1 zlomek). Jeden kus má široký střížek a dvojráz; malá písmena, táž korunka zhusta s kratšími cípy. Tentýž typ (206, 1 ostříhaný, 16 vylomených, 2 zlomky). Jeden kus má stopy dvojrázu. *Vyobrazení písma č. 1;* malá písmena s nedokresleným O (*jako o vyobrazení č. 2),* též korunka (8); peníz téhož rázu; první, někdy i druhé písmeno nedokresleno (145, 7 vylom., 1 děravý, *vyobr. č. 2);* malá písmena, malá korunka pravidelnějšího tvaru, dole mírně prohnutá (58, 1 vylom., *vyobr. koruny viz č. 3);* malá písmena, malá korunka, dole rovná (2); malá písmena, drobounká koruna (4, *vyobr. koruny viz č. 4);* malá písmena, malá koruna, dole téměř rovná (4, *vyobr. č. 5);* poněkud větší písmena (*vyobr. č. 6*), hrubý perlovec, malá koruna, dole prohnutá (2); větší, štíhlá písmena *(jako u vyobr. č. 9),* malá koruna, dole rovná (1); větší, hrubší písmena, malá koruna, dole rovná nebo velmi

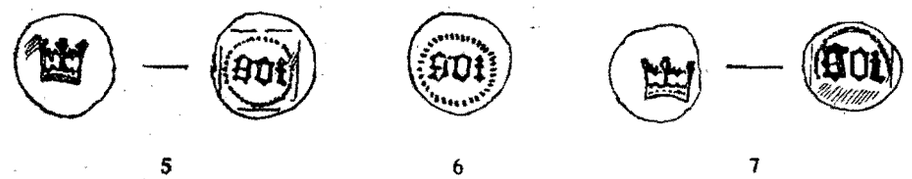

5 6 7

mírně prohnutá (16, 2 vylom.). Tři kusy mají písmo o poznání menší; větší, hrubší písmena, malá koruna, nepravidelného tvaru, dole silně prohnutá (1); větší, hrubší písmena, o něco větší koruna (38, 1 vylom, *vyobr. č. 7);* velká, hrubá písmena, malá koruna, dole rovná (1); nejasné peníze (47, z toho 9 vylomených a 3 zlomky). — Velká písmena, velká korunka, typ Castelin, l. c., *vyobr. č. 4,* 2 (108, 11 vylom.). Tři kusy mají stopy dvojrázu. *Vyobr. č. 8;* podobná písmena, o poznání menší, někdy štíhlejší a odchylné kresby *(vyobr. č. 9),* táž koruna (52, 9 vylom.); menší písmena

(vyobr. č. 10), táž koruna (66, 6 vylom.). Jeden kus má stopy dvojrázu; malá písmena, táž koruna (1); velká písmena *(viz vyobr. č. 8),* táž koruna, dole rovná (6); velká písmena poněkud odchylné kresby (*vyobr. č. 11),* někdy o poznání menší

8 9 10 11

a štíhlejší *(jako vyobr. č. 9),* táž koruna, dole rovná (43, 4 vylom.); malá písmena *(podobná vyobr. č. 10),* táž koruna, dole rovná (7, 1 vylom.); drobná až drobounká písmena (*vyobr. č. 12),* táž koruna, dole rovná (10, 1 vylom.); malá písmena (*podob. vyobr. č. 10),* táž koruna, dole rovná, poněkud užší a menší (38, 4 vylom., 1 ostříhaný); drobná až drobounká písmena *(jako vyobr. č. 12),* koruna jako předešlá (5); taktéž, koruna větší (3); menší písmena, podobná koruna, dole prohnutá a bez perlíček nad obroučkou (5, *vyobr. koruny viz č. 13);* velká písmena *(vyobr. č. 8),* velká koruna poněkud nepravidelného tvaru (5, 1 vylom., *vyobr. kor. viz č. 14);* malá písm. *(vyobr. č. 10),* táž koruna (151, 1 děravý, 1 nalomený, 18 vylom., 2 nastřihnuté a 2 zlomky). Dva kusy mají stopy dvojrázu; menší písmena, velká koruna, odchylné kresby (50, 2 vylom.). Tři kusy mají stopy dvojrázu. *Vyobr. kor. viz č. 15);* malá písmena, táž koruna, po straně více prohnutá (26, 2 vylom.); drobná písm. *(vyobr.*

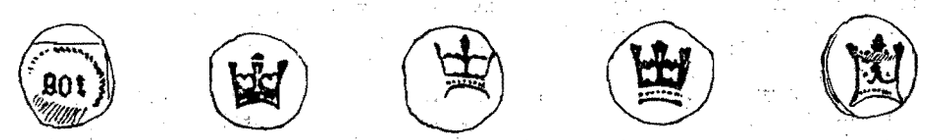

12 13 14 15 16

č. 12), táž koruna (1); malá písmena, menší koruna (30, 1 vylom.); písmena střední velikosti, táž koruna větší, dole rovná nebo téměř rovná (21, 3 vylom.); tatáž písmena, koruna menší (14, 1 zlomek); malá písmena, táž koruna někdy větší, dole mírně prohnutá nebo téměř rovná (4, 1 vylom.); menší písmena, podobná koruna, po straně silně prohnutá (3). Jeden kus má na rubu stopy po rázu líce (perlovec); menší písmena, táž koruna menší (5); velká písmena, hrubý perlovec, podobná koruna větší (1); velká, hrubá písmena, podobná koruna, hrubá kresba (1); velká, hrubá písmena, podobná koruna, dole i po stranách prohnutá, někdy vyšší a štíhlejší (15, 5 vylom., *vyobr. koruny viz č. 16);* velká, hrubá písmena, větší a vyšší koruna, dol i po stranách mírně prohnutá (58, 9 vylom., *vyobr. č. 17);* menší, jemnější písmo, táž koruna (1); velká hrubá písm., táž koruna, dole rovná (1); hrubá, o poznání menší písm., podobná koruna (2); velká, hrubá písm., rozložitá koruna, dole mírně (zřídka silněji) prohnutá, po stranách často téměř rovná. Celek hrubé kresby. Typ

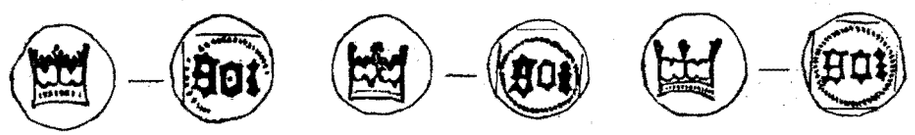

17 18 19

Castelin, l. c. vyobr. č. 4, 4 (89, 19 vylom., 2 ostříhané, 1 děravý). Tři kusy mají stopy dvojrázu; písmo o málo menší, podobná koruna zpravidla menší (54, 4 vylom.). Dva kusy mají stopy dvojrázu; menší písmo, koruna dole téměř rovná (25, 7 vylom.). Dva kusy mají stopy dvojrázu; velká, hrubá písmena, větší koruna, dole rovná (14, 13 vylom., 1 zlomek); menší, jemnější písm., táž koruna (9, 4 vylom, *vyobr. č. 18);* menší, jemná písm. s ostrými hroty, menší, jemně kreslená koruna, dole i po stranách silně prohnutá. Koruna i písmo užší nebo širší (43, 2 vylom., 1 děravý, *vyobr.*

č. 19); malé jemné písmo, táž koruna malá (3); písmo střední velikosti s r jiného tvaru, menší, rozložitá koruna, dole i po stranách téměř rovná (11, 2 vylom.). Jeden kus má větší písmo i korunu. *Vyobr. písma č. 20;* totéž písmo, malá koruna (7, 1 vylom.); písmo střední velikosti s *r* obvyklého tvaru s obroučkou dole uzavřenou (1, *vyobr. koruny č. 21);* menší písmo, rub prázdný (1); menší, nejasné písmo, na rubu, nad zbytky původní ražby (koruna) středně velké písmo v perlovci (1); středně velké písmo, větší koruna, dole prohnutá. Měď, patrně dobový padělek (1); velké, hrubé, nejasné písmo, rub prázdný. Drobný střížek, dobový padělek (1); nejasné peníze (38, 7 vylom., 13 zlomků, 1 ostříhaný). — Haléře z počátku XVI. stol. Malé, gotické písmeno g, drobná korunka (tvaru jako u *vyobr.* č. 8; 2, *vyobr., č. 22);*

20 21 22 23

drobné písmeno, malá koruna (tvaru jako u *vyobr. č. 15*). Drobný střížek (1, *vyobr. č. 23);* větší písmeno, koruna podobná předešlé, dole rovná (1); větší písmeno, větší, dole i po stranách silně prohnutá koruna (tvaru jako u *vyobr. č. 16, 2);* velké písmeno, korunka jako předešlá (2); velké písmeno, větší, široká koruna, po stranách rovná (1); nejasný (1).

Kladsko, haléř 15. stol., typ Friedensburg č. 461 ve 2 var. (3). Friedensburg přikládá jej českému šlechtici Půtovi z Častolovic, který v letech 1422—1434 držel Kladsko v nájmu; peníz (fenik) s lezoucím českým lvem, za nímž stojaté gotické písmeno g, u pravé zadní tlapy hvězdička (14); taktéž, lev hřmotnější, písmeno téměř ležaté, Friedensburg č. 465 (7); peníz se lvem t. zv. husitských penízů, pod ohonem lva got. písmeno g, typ Friedensb. č. 466 (4, 2 vylom. a 1 zlomek); týž peníz, ale před spodní řadou srpků hřívy kroužek, Friedensb. č. 466, Castelin, NČČsl. 1932, str. 72, vyobr. č. 5, 1 (5); týž peníz hrubé kresby a nejasný, kroužek nelze rozeznati (1); zlomek peníze téhož rázu, pod ohonem je viděti g (1); peníze téhož rázu z mědi, hrubé kresby, patrně dobový padělek. Je vylomený, pročež nelze zjistiti, zda měl písmeno pod ohonem (1); peníz téhož rázu, ale pod ohonem vel. gotické G, Friedensb. č. 468 (4 z nichž jeden má písmeno málo znatelné a jeden je porušen dvojrázem). — Na všech těchto penízech se lvem t. zv. husitských peněz, má lev vyplazený jazyk, čímž se od lva t. zv. husitských peněz spolehlivě liší. Proto lze sem bezpečně přiřaditi zlomek, na němž je viděti jen hlavu a část hřívy (1).

Slezsko, město *Vratislav* za panování Matyáše Corvina (1458—1490), haléř královské ražby, Friedensb. č. 116, (2), č. 117 (3); haléř městské ražby, 15. stol., Friedensb. č. 122 (5). — Město *Lehnice,* haléř 15. stol., Friedensb. č. 177 (2, z nichž jeden téměř z mědi); taktéž, Friedensb. č. 178 (2). — Město *Košichov* (Freistadt), haléř 15. stol., Friedensb. č. 267 (1); č. 268 (1 vylom.) — Město *Hlohov,* haléř 15. stol., Friedensb. č. 284 (2). — Město *Svidnice,* jednostranný haléř-brakteát 14. stol., Friedensb. č. 358 (1); haléř 15. stol., Friedensb. č. 361 (1). — Město *Ratiboř,* haléř 15. stol., typ Friedensburg č. 523, ale hrubší kresby (1). Viz dražební seznam sbírky E. Bahrfeldt (Hess, Frankfurt a. M. 1921) č. 4645 a vyobr. tamtéž na tab. XV.

Dolní Rakousy, Albrecht V. (1404—1439), *poručnictví Vilémovo* (1404—1406), půlfenik, Luschin č. 5 (1); *samostatná vláda* (1411—1439), fenik Niclase unterm Himmel, L. č. 13 (4); půlfenik téhož mincmistra (5, 1 vylom. a 1 nejasný); půlfenik t. zv. královský z l. 1438—1439, L. č. 14 (1); nejasný fenik, na rubu čtyřráz a zřejmé zbytky ražby (1); nejasný půlfenik (2). Tyto poslední pocházejí z doby poručnictví Leopoldova nebo Vilémova, jak je patrno z koruny nad štítem, z písmen lze však rozeznati jen A (Albertus). — Fridrich V. (III; 1424—1493), půlfenik z l. 1440 až 1452, písmena jako L. č. 19a, štít jako L. č. 19b (2), Wiener Hausgenossen; nejasný půlfenik s vídeňským štítem, snad L. č. 41 (1).

Štýrsko, Arnošt Železný, půlfenik typu L. č. 17 (7); Fridrich V. (III., 1423—1493), půlfenik L. č. 18 (1); půlfenik L. č. 19b (1); fenik z l. 1474, Nohejlová, NČČsl. 1939, tab. II., č. 18 (1).

Uhry, Matyáš (1458—1490), jednostranný peníz s uhersko-českým znakem ve španělském štítě (20). L. Réthy, Corpus Nummerum Hungariae uvádí jej jako č. 245 a praví, že je to ražba Matyášova pro Čechy. Spíše jde tu o ražbu slezskou,

neboť Friedensburg uvádí jako č. 118 peníz, který má líc téhož rázu a na rubu slezskou orlici.

Hrabství Leuchtenberg, Leopold (1398—1459), haléř, Mitt. Bayer. Num. Ges. 1909, tab. 4a, č. 8 (2).

Hals-Leuchtenberg, Jan III. (1407—1443), fenik, Num. Zeitschr. 1889, tab. XI., č. 2 (1). — Jan III. a Jiří I. (1410—1425), půlfenik se zn. pětilistá růžice, Dworschak, N. Z. 1920, str. 74 (1); půlfenik patrně z pozdější doby, Mitt. Bayer. Num. Ges. XXIX., str. 70, tab. G č. 18 (4). Jeden kus má v úhlu kříže velkou kuličku. — Fridrich (? 1459—1487), fenik (3).

Bavory-Mnichov, Arnošt I. se synovcem Adolfem (1435—1438), fenik, W. č. 168 (1); Albert IV. (1465—1508), haléř W. č. 209 var. (1). Je jinými nálezy datován před r. 1465; haléř W. č. 210 (1 vylom.); haléř W. č. 212 (1).

Falc-Mosbach, Otto (1410—1461), fenik, Mitt. Bayer. Num. Ges. XXVI.—XXVII., t. III., č. 43 (1).

Falc-Simmern, Štěpán (1410—1453), fenik, M. B. N. G., l. c., t. III., č. 38 (1).

Falc-Zweibrücken, Ludvík (1453—1489), fenik, Blätter für Münzfr. 1917, t. 228, č. 21 (1).

Augsburg, společné ražby biskupů a města; Burkhard z Ellerbachu (1373—1404), fenik kolem r. 1402, N. Z. 1920, str. 95, č. 168, (1); Petr ze Schaumburka (1424—1469), fenik mincmistra Bäsingera z r. 1441 (1).

Biskupství Bamberg, Antonín z Rotenhanu (1431—1459), haléř, M. B. N. G. 1909, tab. 4a, č. 4 (1).

Biskupství Würzburg, Jan z Eglofsteinu (1400—1411), fenik, Saurma č. 1320 var. (1).

Purkrabství norimberské, haléř podle konvence z r. 1457, M. B. N. G. 1909, t. 4a, č. 13 (2).

Město Norimberk, 2. polov. 15. stol., haléř, M. B. N. G. 1909, t. 4a č. 19 var. (1).

Sasko-Míšeň, Fridrich II. (1428—64), mečový groš, Saurma č. 4381 var. (1); s Markétou (1463—64), mečový groš S. č. 4382 var. (2). — Vilém III. (1428—82), mečový groš, S. č. 4388 var. (1). — Fridrich II., haléř-brakteát („Hohlheller"), Blätter für Münzfr. 1925, tab. 102 č. 16 (1); Markéta z l. 1474—76, Bl. f. Mzfr. 1925, str. 348 č. 32 m (1); haléř, Bl. f. Mzfr. 1925, tab. 103 č. 42 (1); haléř, Bl. f. Mzfr. 1925, t. 103 č. 43a (1); méně znatelný haléř téhož rázu (1). Saský haléř-brakteát s hlavou mouřenína raž. podle mincovní reformy z r. 1475, viz Buchenau, Blätter f. Mzfr. 1930, str. 116 (1). Posern-Klett připisuje jej hrabství Koburgu.

Město Altenburg, haléř z doby Fridricha II. (1428—64), Posern-Klett t. XIX. č. 2 (1).

Hessensko, Ludvík II. (?, 1413—1458), fenik, Frankfurt. Münzzeitung 1914, t. 105 č. 29 (2 var.); fenik, dva znaky, nahoře nezřetelné písmo (L... ?), dole ɦ (1); Vilém I. (1471—1493), fenik, Windischgrätz č. 15483 (? 1); fenik, dva znaky, nah. ɦ*w, dole značka podobná gotickému C, srovnej Wdschgr. č. 15482!; nejasný fenik (1).

Fenik (?) 15. stol. s křídlatou přilbou v perlovci (2). Bl. f. Mzfr. 1908, t. 171 d, kde je připisován hrabství Mansfeldu.

Peníz z mědě neznatelné ražby, snad dobový padělek zhořeleckého penízu s písmeny a korunou (1).

Haléř s lícem nejasným, na rubu vidlicovitý kříž v čárkovaném kroužku (1). Upomíná na ražby bavorské.

Miskový haléř z postříbř. mědi nejasného rázu (štít s orlicí v perlovci?) (1).

Několik úlomků.

V nálezu se objevil též trojník opatství Corvey, ražený r. 1561 opatem Reinerem z Bochholzu (1555—85) spolu s městem Häxter (Saurma č. 3105). Tento peníz, který je o více než půlstoletí mladší nejmladších ražeb nálezu, byl zajisté omylem k ostatním připojen.

† *Otakar Mikš*

NÁLEZ V BÍLÉM ÚJEZDĚ, OKRES DOBRUŠKA.

Rolník František Ježek v Bílém Újezdě, okres Dobruška čp. 37 nalezl 30. května 1946 při vykopávce sklepa mince v nádobce, kterou rozbil. V místě stával kdysi dvůr, po němž není již jiné stopy, než dosud užívané místní označení „ve dvoře". V nálezu bylo celkem 393 kusů a byl ukryt patrně krátce po roce 1535.

Čechy, Václav IV. (1378—1419), pražský groš (2). — Doba husitská, kruhový peníz s českým lvem (1). — Jiří z Poděbrad (1458—71), pražský groš (3). — Vladislav II (1471—1516), pražský groš (12); bílý peníz (66); černý peníz (20). — Ludvík Jag. (1516—26), bílý peníz (16); černý peníz (79). — Ferdinand I. (1526—64), *K. Hora,* černý peníz bez letop. (46); 1533 (1); 1534 (4); 1535 (4); nečit. let. (2). Probitý, blíže neurčitelný černý peníz (1).

Slezsko, Vladislav II., groš města Vratislavi 1505 (?, 1); společný haléř stavů (1511, 14). — Ludvík Jag., královský fenik uher. rázu města Vratislavi 1522 (1), 1523 (7), 1524 (7), 1525 (3), nečit. let. (4); společný haléř stavů (1522, 2). — Ferdinand I., *Vratislav,* 2fenik 1530 (1). — Lehnice-Břeh, Fridrich II. (1488—1547), groš bez letop. (3). — Kníž. Nisské, biskup Jan V. Turzo (1506—22), groš 1507 (2), 1508 (1). — Město Svidnice, půlgroš 1522 (1), 1523 (1), 1526 (11), nečit. letop. (6).

Kladsko, fenik 15. stol. (3); *Oldřich z Hardeka* (1501—34), fenik (1).

Zhořelec, feniky 15. stol. (23).

Polsko, Vladislav Jag. (1386—1434), trojak (1).

Dol. Rakousy, Albert V. (1404—39), *Vídeň,* Angefelder, fenik (1). — Fridrich III. (1440—1493), 2fenik (1482, 1).

Hor. Rakousy, Ferdinand I. (1521—64), *Linec,* fenik 1535 (1).

Štýrsko, Arnošt Železný (1406—24), fenik (1).

Korutany, Maxmilián I. (1493—1529), fenik 1517 (1).

Tyroly, Zikmund (1449—96), krejcar b. l. (2). — Maxmilián I., krejcar b. l. (1).

Arcib. Salzburg, Leonard Keutschach (1495—1519), batzen 1513 (1), 1516 (1); půlkrejcar 1517 (1), 1519 (1), nečit. let. (2). — Matyáš Lang (1519—40), batzen 1522 (1); půlkrejcar nečit. letop. (4); haléř nečit. letop. (1).

Město Augsburg, říšská mincovna pod Eberhardem z Königsteinu (1515—35), batzen 1521 (1).

Bavory-Landshut, Jindřich IV. (1393—1450), fenik (2).

Branibory-Ansbach, Jiří (1515—43), *Schwabach,* batzen 1532 (1).

Město Garz, „vierchen" bez letop. (1).

Hesensko-Marburg, fenik 15. stol. (1).

Město Kempten, ½batzen 1521 (1).

Bisk. kostnické, Hugo (1496—1529), batzen 1519 (1).

Město Kostnice, batzen bez letop. (2).

Mansfeld, groš 1516 (1).

Město Norimberk, fenik 16. stol. (1).

Öttingen, Volfgang a Jáchym (1477—1520), batzen 1519 (1).

Bisk. pasovské, Vigileus Fröschel (1500—16), batzen 1517 (1). — Arnošt Bavorský (1517—40), batzen 1518 (1); fenik 1528 (1), 1529 (1); ½fenik bez letop. (3).

Pfalz-Neuburg, Oto Jindřich a Filip (1508—48), batzen 1519 (1), 1520 (1) a 1521 (1).

Sasko-Míšeň, Bedřich II. (1428—64), míšeňský groš (1). — Bedřich II. a Vilém III. (1428—82), mečový groš (1). — Fenik poloviny 15. stol. (1).

Em. Nohejlová

NÁLEZ V BOHUMILI, OKRES ČESKÝ BROD.

V serové stanici Státního zdravotního ústavu v Bohumili, okres Český Brod, bylo r. 1930 při stavbě stájí nalezeno 49 českých a saských grošů. Státní zdravotní ústav odevzdal je 22. srpna 1946 numismatickému oddělení Národního musea.

Čechy, Vladislav II. (1471—1516), pražský groš.

a) L. Písmeno W jako Teisinger, Varianty pražského groše krále Vladislava II., Budějovice 1934, č. 5. Opis bez křížku.
   R. Písmeno N jako Teis. č. 2 nebo 3 (2).
b) L. Jako Teis. č. 1. R jako Teis č. 1 (3).
c) L. Jako Teis. č. 2 (1).
d) L. Jako Teis. č. 1, ale s křížkem (7).
e) L. Jako Teis. č. 8, před opisem ležatý křížek (9).

Ferdinand I. (1526—1564), *K. Hora,* pražský groš bez letop. (1), 1535 (1), 1536 (3), 1537 (2), 1538 (4), 1539 (3), 1540 (4), 1541 (1); nečit. letop. (2).

Sasko, Fridrich III, Jan a Jiří (1507—1525), činž. groš, zn.: lilie (2); dvojitá lilie (2); křížek (2).

† *Otakar Mikš*

NÁLEZ V PRAZE VE ŠTĚPÁNSKÉ ULICI R. 1938.

Při bourání domu v Praze II, ve Štěpánské ulici, vybourali dělníci ve zdivu hliněný džbán se stříbrnými mincemi. Nález, jak se velmi často stává, rozebrali. Letos (1946) v létě podařilo se mi získati z tohoto nálezu malou část, kterou za laskavé pomoci pí dr. Nohejlové-Prátové po určení popisuji.

Podle nejmladší mince nálezu — Puellacherova jáchymovského tolaru z roku 1548 — byl poklad ukryt za panování Ferdinanda I. asi kol. roku 1550. Bylo to v době, kdy panovník ten, z dobré a svobodné vůle českých stavů za krále českého zvolený, zle porušoval svobody a práva měst a stavů a kdy mnozí museli opustiti domovy i statky, aby unikli osudu horšímu. S předpokladem, že se snad vrátí, ukrývali peníze i zakopávali je. Je tedy náš poklad patrně přímým svědkem doby po válce šmalkaldské. Je v něm zřejmá veliká rozmanitost platidel tehdejší doby, které byly u nás v oběhu. Hlavně mince drobná je převážně cizí a je možno domnívati se, že lid nevěnoval vyobrazení na minci velikou pozornost; spíše tvar a velikost a také i váha mince byly zde vodítkem ceny. Nález obsahoval:

Čechy, Václav IV. (1378—1419), pražský groš (silně opotřebovaný, 1). — Vladislav II. (1471—1516), pražský groš (4 ve 3 typech). — Ludvík I. (1516—1526), *Kutná Hora,* bílý peníz (1). — Ferdinand I. (1526—1564), *Kutná Hora,* pražský groš bez let. (1); 1538 (1); 1544 (1); bílý peníz, Č. 33—34, 5 ve 4 var. *Jáchymov,* R. Puellacher, tolar 1548, č. 13 var (1).

Rakousy, před rokem 1335, jednostr. vídeňský fenik (orlice zprava, na hrudi štít s břevnem. Srv. Luschin č. 136, 1). — Albrecht V. (1404—1439), *poručnictví Vilémovo* (1404—6), fenik (3); půlfenik (1); *poručenství Leopoldovo* (1406—1411), fenik (3); *samostatná vláda Albrechta V.* (1411—1439), *Vídeň,* fenik z l. 1416—20 s trojlístky (4); s gotickými lístky (1); fenik z l. 1420—36 s hvězdičkami (22); bez značek (1); půlfenik (3).

Štýrsko, Arnošt Železný (1406—24), *Št. Hradec,* fenik L. 17 (1). — Bedřich V. (III. 1436—93), *Št. Hradec,* fenik L. 19 a (2); půlfenik k L. 19 a (1). — Ferdinand I. (1519—64), ⅕ tolaru (Pfundner) 1538, Markl 1802 var. (1).

Bavory, Štěpán II. (1347—1375), *Mnichov,* fenik Beierlein 54 (3). — Štěpán III., Bedřich I., Jan II. (1375—1392), *Oettingen,* fenik B. 71—74 (1). — Štěpán III. (1392—1447), *Ingolstadt,* fenik B. 88—89 (1). — Štěpán III. a Ludvík (od r. 1402), *Ingolstadt,* fenik B. 81—89 (1); *Wasserburg,* fenik B. 90—91 (1). — Albert III. (1438—1460), *Mnichov,* fenik B. 155—159 (2). — Jindřich IV. (1393—1450), *Landshut,* fenik B. 110—113 (7); *Oettingen,* fenik B. 116—123 (3 ve 3 var.). — Arnošt I. (1397—1438) s bratrem Vilémem († 1435), *Mnichov,* fenik B. 75—76 (1); B. 141 (7). — Arnošt I. se synovcem Adolfem (1435—1438), *Mnichov,* fenik B. 152 (4); B. 153—154 (2).

Horní Falc, Ludvík III. a Jan (1410—1436), *Amberg,* fenik; L: [ħ v kroužku. R: štít z klenců v kroužku (3).

Leuchtenberg, Jiří III. (1531—1555), tolar 1546, Reimann 4164 (1).

Leuchtenberg-Hals, Jan III. (1407—1443), *Hals,* jednostr. fenik: rak. štítek lys (1).

Sasko-Míšeň, Fridrich I. (1382—1428), Vilém II. a Fridrich Durynský, štítový groš (1). — Vilém II. (1380—1425), štítový groš Saurma 4370 (1). — Fridrich II. (1428—64), — Fridrich IV. a Zikmund, míšeňský groš (2). — Fridrich II. a Vilém III. (1442—45), štítový groš Sa. 4376 (3). — Fridrich II., Kateřina a Vilém III. (1440—42), štítový groš (3). — Jan Fridrich, Jan Arnošt, Jindřich, tolar 1540, Reimann 4452 (1).

Sasko-Arnoštovci, Fridrich III., Jan a Jiří, mečový groš (1). — Fridrich III., Albrecht, Jan a Jiří, činžovní groš 1498, Sa: 4417 (1). — Jan Fridrich (1532—47) a Mořic (1541—53), půltolar 1543, zn. T (Buchholzer, 1).

Sasko-Albertovci, Mořic (1541—53), čtvrttolar 1547 (2).

Hessensko, Ludvík II. (1413—1458), groš Sa. 2232 (2) a var. (3).

Biskupství Augsburg, Burkhard z Ellerbachu (1373—1404), fenik, Saurma 975 (1). — Petr ze Schaumburga (1424—1469), Bäsinger, fenik Saurma 977 (1).

Arcibiskupství Salzburg, jednostranný fenik 15. stol. (1).

Josef Hrabě

NÁLEZ V PEČAŇANOCH, OKRES BÁNOVCE NAD BEBRAVOU.

Začiatkom roku 1937 našli robotníci na pozemku statkára Samuela Weissa v Pečeňanoch poklad strieborných denárov. Robotníci neoznámili svoj nález, preto žandári zhabali mince, celkom 352 kusov. Podiel nálezcov prepadol vo prospech štátu, majiteľ pozemku zriekol sa svojej tretiny, takže celý nález bol uložený ako štátny depozit v Národnom múzeu v Turčianskom sv. Martine. Pretože nález obsahuje hlavne denáry Ferdinanda I. a žiadne mladšie ražby, možno predpokladať, že poklad uschovali v krátkom čase po smrti Ferdinanda I. V náleze sú nasledujúce mince:

Čechy, Ferdinand I. (1526—1564), biely peniaz bez let. (1).

Uhorsko, Ľudovít II. (1516—1526), *Kremnica,* denár 1526 (2). — Ferdinand I. (1526—1564), *Kremnica,* denár 1527 (1), 1528 (2), 1529 (3), 1530 (2), 1531 (3), 1532 (2), 1533 (2), 1534 (1), 1535 (2), 1536 (4), 1537 (2), 1538 (2), 1539 (2), 1542 (4), 1543 (4), 1544 (1), 1545 (3), 1546 (6), 1547 (6), 1548 (2), 1549 (2), 1550 (11), 1551 (10), 1552 (8), 1553 (9), 1554 (13), 1555 (16), 1556 (19), 1557 (30), 1558 (54), 1559 (70), 1560 (30), 1562 (1), nečit. let. (22).

Ľudmila Kraskovská

NÁLEZ V PETŘÍKOVICÍCH NA CHRUDIMSKU.

Dne 20. května 1940 našel Fr. Petržílek, syn domkáře z Petříkovic na Chrudimsku, při vykopávání jámy pro sloup elektrického vedení na zahradě Jos. Pavlíka, rolníka a zednického mistra v Petříkovicích čp. 6, malovaný džbánek s asi 450 mincemi, většinou bílými penízky a jinými drobnými mincemi 15.—16. stol. Džbánek je 12 cm vysoký, průměr vydutí je 9,5 cm, průměr dna 6 cm. Je pálen z červené hlíny s glasurou a ozdoben dole pásem žlutých oválných ozdůbek v hnědém poli, nad nimi pěti úzkými pruhy, pak osmilistými květy (žluté se zelenými květními lístky), jež se střídají se žlutými a hnědě skvrnitými jeleny, kteří stojí proti květinám hlavami. Nad nimi je zase sedm žlutých proužků. V horní části je džbánek značněji poškozen.

Obsah nálezu:

Čechy, Vladislav II. (1471—1516), bílé peníze (90). Z celkového počtu je 9 dvoustranných a 81 jednostranných. Podle Castelina, Ke chronologii bílých peněz Vladislava II., NČČsl. VI. 1930, str. 75—94 patří Castelinově skupině A 28 kusů, B 9 kusů, C 24 kusů, 20 zůstává nejasných. Vyskytují se zde varianty v hřívě (esovitá, měsíčková, splývavá), v zadní tlapě (rovná i jako S). — Ludvík (1516—26), bílé peníze (21). Jsou to varianty Castelinových A 1 a A 12; malé peníze (3). — Ferdinand I. (1526—64), bílé peníze (101). Rozděluji je podle opisového zakončení, typy lvíčků označuji podle nálezu v Lužanech (NČČsl. XI.—XII., 120 sl.):

Bez letopočtu:

a) —PRI (10), většinou lezoucí lvíček, 1 kus s přepad. lvíčkem.

b) —MV (11), 1 kus s lezoucím lvíčkem a nahoře rozděl. zn. trojlístkem, 1 kus s přepad. lvíčkem a nahoře s dosud neznámou rozděl. značkou, pětilistou růžicí.

c) —VS (12), většinou lvíček přepad., 1 kus lvíček lezoucí typu E se zn. trojlístek;

d) —IMP (10), většinou se stojícím lvíčkem a rozděl. znam. květina pětilistá; 1 ex. přepad. lvíček (typ B); 1 ex. se zvl. lvíčkem stojícím; tento typ je podobný typu D, není však sražený, má hubené nohy bez srsti s drápy, tenký ocas do 8, korunku trojcípou, jazyk málo vyplazený; rozděl. zn. jsou kosočtverce a opis: FERD. I. D. G. EL. RO. IMP;

e) —IM (28), 4 ex. se lvíčkem lezoucím a šestilistou květinou jako znam., z nich 1 má lvíčka téměř přepad., PRIM: (typ var. B ch).

S letopočtem:

f) [15]62 (8), většinou stojící lvíček; 1 ex. přepad. se znam. pětilisté květiny (typ B);

g) [15]63 (10), většinou stojící lvíček; 2 ex. s přepad. lvíčkem (typ B) a rozděl. znam. pěticípé hvězdy;

h) [15]64 (1), stojící lvíček (typ C), opis: korunka FER. D. RO. IMP. 64, rozděl. zn. kosočtverce;

ch) nejasné (11), různé neúplné var. lvíčka lezoucího a přepad.

Malé peníze (4).

Maxmilián II. (1564—76), *Praha,* 2krejcar. b. l. (1); krejcar b. l. (1); *Kutná Hora,* bílý peníz 1564 (2), 1565 (11), 1566 (4), 1567 (7), 1568 (6), 1569 (6), 1570 (12), 1571 (8), 1572 (9), 1573 (7), 1574 (5), 1575 (7), 1576 (7), 1577 (3), nečit. let. (3) (?); *Jáchymov,* bílý peníz 1574 (1); *Budějovice,* bílý peníz 1574 (1), 1575 (1), 1576 (1), 1577 (2: jeden se lvíčkem lezoucím, snad typ starší, druhý se lvíčkem podobajícím se kutnohorskému, snad typ novější, převzatý), nečit. let. (1). — Rudolf II. 1576—1612), *Praha,* malý groš 1578 (1); *K. Hora,* bílý peníz 1580 (9), nečit. let. (3); malý peníz 1586 (1).

Slezsko, Vratislav, haléř (1). — Svídnice, Ludvík, půlgroš 1518 (1), 1526 (1).

Zhořelec, haléř 15. stol. (1).

Tyroly, arc. Ferdinand, krejcar bez let. (2), 1563 (1), 1569 (1).

Polsko, Alexander (1492—1506), půlgroš bez let. (4). — Zikmund I. (1506—44), půlgroš nečit. let. (5).

Solnohradsko, M. Lang (1519—40), fenik 1523 (2), 1528 (1), 1529 (1), 1530 (1), 1531 (1), 1533 (1), 1534 (2), 1535 (2), 1538 (4), 1540 (4), nečit. let. (4). — Arnošt Bavorský (1540—54), fenik 1552 (2), neč. let. (4). — M. Künburg (1554—60), fenik neč. let. (2). — Jan Jakub Khuen (1560—86), fenik 1563 (2), 1564 (1), 1566 (1), 1568 (1), 1569 (2), 156? (1), 1570 (1), 1571 (1), 1573 (2), 1575 (3), 1576 (1), 1577 (2), 157? (3), 1580 (1), 1581 (1), neč. let. (13).

Nález byl z velké části uložen ve Vlastivědném museu v Chrudimi. Svým časovým rozpětím — téměř 100 let — i svou strukturou se podobá nálezu neustupovskému z r. 1923 (část popsána v NČČsl. VI., 74 sl.) a nálezu v Lužanech (NČČsl. XI.—XII., 120 sl.), vlastně na ně chronologicky sledem svých ražeb navazuje. Byl skládán patrně chudým člověkem z nejdrobnějších mincí.

Josef Petrtyl

NÁLEZ TOLIAROV V PRIEVIDZI.

V apríli roku 1937 pri zbúraní domu číslo 188 v Prievidzi našli v základoch múru 8 strieborných mincí. Nálezca a majiteľ pozemku Ján Hlinka daroval svoje podiele múzeu v Prievidzi, kde je uložený celý nález. Dobre zachovalé mince akiste zamurovali pri stavbe domu okolo roku 1600.

Boly najdené tieto mince:

Uhorsko, Rudolf II. (1576—1612, *Kremnica,* toliar 1593 (1).

Sedmohradsko, Gabriel Bethlen (1614—1626), *Kremnica,* toliar 1621 (2).

Tirolsko, Ferdinand I. (1526—1564), toliar bez let. (2).

Sasko, Albertovská linia, Augustus (1553—1586), toliar 1579 (1). — Kristian I. (1586—1591), toliar 1588 (1), 1590 (1).

L. Kraskovská

NÁLEZ Z POČÁTKU TŘICETILETÉ VÁLKY V LUKAVCI U PACOVA.

U městyse Lukavce u Pacova v okrese pelhřimovském, byl v květnu r. 1915 odkryt při práci v lese velký nález drobných mincí, všech v hodnotě groše především z konce 16. a prvých dvou desetiletí 17. století. Kolik mincí nález původně obsahoval, není známo, také nádoba, ve které mince byly uloženy, se neuchovala. Část nálezu, celkem 357 kusů, kterou jsme r. 1949 získali k popisu do numismatického oddělení Národního musea, sestává z těchto mincí:

Čechy, Vladislav II (1471—1516), pražský groš (1, T[1]), č. 58). — Ferdinand I. (1526—1564), *Kutná Hora,* pražský groš 1538 (1). — Maxmilián II. 1564—1576), *Kutná Hora,* J. Šatný, bílý groš 1574 (2). — Rudolf II. (1576—1612), *Kutná Hora,* Vlk Herolt, bílý groš 1595 (1); *Jáchymov,* Lucie Kádnerová, bílý groš 1583 (1), 1584 (1); *Budějovice,* K. Schönfeld, bílý groš b. l. (1) — Matyáš (1612—1619), *Praha,* B. Hübmer, bílý groš 1617 (2).

Olomouc, biskupství, František Dietrichstein (1599—1636), groš 1619 (1).

Slezsko, Vratislav, biskupství, Karel Rakouský (1608—1624) groš 1616 (1, Sa[2]) 58).

Lehnice-Břeh, Jan Kristián a Jiří Rudolf (1602—1621), groš 1607 (1, Sa 159), 1608 (1, Sa 160), 1613 (1, Sa 165), 1614 (1, Sa 166), 1615 (1, Sa 167), 1617 (1, Sa 171, 2, Sa 172), 1618 (2, Sa 173), 1619 (3, Sa 174).

Münsterberk-Olešnice, Karel II. (1587—1617), groš 1612 (1, Sa 273), 1613 (1, Sa 274), 1614 (2, Sa 275), 1615 (1, Sa 277), 1616 (2, Sa 278).

Těšín, Adam Václav (1594—1617), groš 1608 (4, Sa 332).

Opava, Karel Lichtenstein (1614—1627), groš 1615 (3, Sa 360), 1616 (3, Sa 361), 1618 (Sa 364).

Krnov, Jan Jiří (1607—1624), groš 1610 (1, Sa 375), 1615 (2, Sa 380).

Dolní Rakousy, Matyáš (1608—1612—1619), *Vídeň,* J. Jessenský, groš 1618 (1, Sa 699).

Štýrsko, Karel (1556—1590), groš 1590 (1, Sa 744). — Ferdinand II. (1590—1637), groš 1600 (1, Sa 751).

Montfort, Oldřich IV. († 1574), groš 1571 (1, Sa 1528).

Würtemberg, Fridrich (1593—1608), groš 1596 (1, Sa 1576).

Kostnice, biskupství, groš 1596 (1, Sa 1618).

Murbach a Lüders, opatství, Ondřej Rakouský (1587—1600), groš 1596 (2, Sa 1922).

Město Colmar, groš b. l. (2, Sa 1933).

Štrasburk, biskupství, Jan z Manderscheidu (1569—1592), groš 1583 (1, Sa 1939), 1584 (1, Sa 1940). — Karel Lotrinský (1592—1607), groš 1601 (1, Sa 1958), 1604 (1, Sa 1961), 1605 (1, Sa 1962).

Město Hagenau, groš 1601 (2, Sa 1990).

Falc-Zweibrücken, Jan I. (1569—1604), groš 1592 (1, Sa 2005), 1593 (1, Sa 2006), 1594 (2, Sa 2007), 1595 (2, Sa 2008), 1598 (2, Sa 2011), 1599 (3, Sa 2012), 1600 (2, Sa 2013), 1601 (4, Sa 2014), 1602 (1, Sa 2015), 1603 (3, Sa 2016), 1604

[1]) T = Jindřich Teisinger, Varianty pražského groše Vladislava II. 1471—1516, České Budějovice 1934.

[2]) Sa = Hugo Saurma-Jeltsch, Die Saurmasche Münzsammlung I./II., Berlín 1892.

(3, Sa 2017). — Jan II. (1604—1635), groš 1606 (4, Sa 2026), 1607 (1, Sa 2027), b. l. (2, Sa 2029), b. l. s tit. Rudolfa II. (2, Sa 2030; 1, Sa 2030 var.), b. l. s tit. Matyáše (7, Sa 2031).

Falc-Veldenz, Jiří Gustav (1592—1634), groš b. l. (1, Sa 2050).

Porýnská hrabata ze Salmu a Kyrburka, Jan z Daunu a Grumbachu († 1630) a Adolf z Daunu, groš b. l. (4, Sa 2103?). — Wolfgang Fridrich z Daunu († 1637) pod poručnictvím své matky Juliany (1606—1637), groš b. l. (1, Sa 2097; 6, Sa 2100). — Adolf Jindřich z Daunu (1561—1606), groš. b. l. (1, Sa 2106 var.).

Město Worms, groš 1615 (1, Sa 2153).

Hanavsko-Münzenbersko, Filip Ludvík I. (1561—1580), groš b. l. (2, Sa 2177). — Filip Ludvík II. (1580—1612), groš 1612 (1, Sa 2181). — Kateřina Belgica (poručnice), groš 1612 (1, Sa 0), 1613 (2, Sa 2184), 1614 (4, Sa 2185).

Hanavsko-Lichtenbersko, Filip V. (1590—1599) groš 1596 (1, Sa 2197), 1597 (1, Sa 2198), 1599 (1, Sa 2200). — Jan Reinhard (1599—1625), groš 1599 (1, Sa 0), 1602 (1, Sa 2213), 1603 (1, Sa 2214), 1604 (1, Sa 2215), 1606 (5, Sa 2216), b. l. s titulem Rudolfa II. (3, Sa 2219), b. l. s titulem Matyáše (3, Sa 2220).

Waldeck, Kristián, Volrab a František, groš 1608 (1, Sa 0). — Kristián a Volrab (1588—1636), groš 1615 (1, Sa 2301).

Solms-Hohen Solms, Filip Reinhard (1613—1636), groš 1612 (1, Sa 2320), 1616? (1, Sa 2322?), b. l. (3, Sa 2324), s nečit. letop. (1).

Solms-Lich, Arnošt (1590—1619), groš b. l. (5 Sa 2329), 1614 (2, Sa 2346), 1615 (1, Sa 2347), 1616 (1, Sa 2348), s nečit. letop. (2).
Filip (1590—1631), groš 1614 (1, Sa 2353), 1615? (1, Sa 2356?), 1616 (1, Sa 2357), 1618? (1, Sa 2360?).

Jülich-Cleve-Berg, Vilém (1539—1592), groš 1584 (1, Sa 3012), stüber 1577 (1, Sa 3019 var. — zn. labuť).
Jan Vilém (1592—1609), groš 1593 (1, Sa neuvádí, zn. hák na cány), 1605 (1, Sa 3036), 1609 (1, Sa 3038).
Držitelé před dělením v letech 1609—1624, groš 1618 (2, Sa 3045).

Město Marsberg, groš 1606 (1, Sa 3067).

Paderborn, biskupství, Theodor Fürstenberg (1585—1618), groš 1612 (2, Sa 3085).

Opatství Corvey, Theodor Beringhausen (1585—1616), groš 1607 (1, Sa 3197), 1614 (1, Sa 3112; 1, Sa 3113), 1615 (1, Sa 3114).

Lippe, Šimon VI. (1563—1613), groš 1608 (1 Sa 3130), groš 1609 (1, Sa 3133), 1610 (1, Sa 3134), 1611 (1, Sa 3136), 1612 (1, Sa 3137).

Schaumburk, Adolf XIII. (1576—1601), groš 1591 (1, Sa neuvádí), 1579 (2, Sa 3171), 1598 (1, Sa 3172). — Arnošt Pinneberg (1601—1622), groš 1602 (2, Sa 3192), 1604 (5, Sa 3196), 1614 (3, Sa 3202), 1616 (1, Sa 3204).

Minden, biskupství, Antonín ze Schaumburka (1587—1599), groš 1597 zn. skřížené háky na cány (1, Sa 3229).

Rittberg, Jan III. (1601—1625), groš 1616 (1, Sa 3244; 1, Sa 3245).

Holstein - Gottorp, Jan Adolf (1590—1616), groš 1600 (1, Sa 3542), 1601 (2, Sa 3544).

Město Brunšvik, groš 1606 (1, Sa 3818).

Město Hameln, groš 1578 (1, Sa 3846), b. l. (1, Sa 3848), 1614 (1, Sa 3854).

Město Eimbeck, groš 1573 (1, Sa 3869), 1616 (2, Sa 3878), 1617 (1, Sa 3879).

Město Göttingen, groš 1606 (1, Sa 3936).

Hildesheim, biskupství, Arnošt Bavorský (1573—1612), groš 1600 (1, Sa 3996), 1602 (1, Sa 4000), 1603 (1, Sa 4001), 1609 (2, Sa 4010). — Ferdinand Bavorský (1612—1650), groš 1613 (2, Sa 4014), 1615 (1, Sa 4016), 1616 (1, Sa 4017).

Město Hildesheim, groš 1601 (1, Sa 4044; 1, Sa 4044 var.), 1616 (1, Sa 4057).

Halberstadt, biskupství, Jindřich Karel Brunšvický (1613—1615), groš 1614 (1, Sa 4085). — Kristián Brunšvický (1616—1624), groš 1617 (1, Sa 4091), 1618 (3, Sa 4093).

Magdeburg, arcibiskupství, Kristian Vilém (1598—1631), groš 1614 (1, Sa 4120; 1, Sa 4122 var.), 1616 (1, Sa 4127; 1, Sa 4128), 1617 (3, Sa 4129).

Město Magdeburg, groš 1617 (1, Sa 4149).

Opatství Quedlinburg, Dorota Saská (1610—1617), groš 1615 (1, Sa 4163), 1616 (1, Sa 4165), 1617 (1, Sa 4168). — Dorota Sofie Saská (1618—1645), groš 1618 (1, Sa 4171).

Anhalt, Jan Jiří, Kristián, August, Rudolf a Ludvík (1586—1618), groš 1616 (3, Sa 4203; 1, Sa 4206), 1617 (1, Sa 4207; 1, Sa 4208; 2, Sa neuvádí se značkou srdéčka), 1618 (1, Sa 4209).

Barby, Albrecht Fridrich († 1641) groš 1616 (1, Sa 4223).

Stolberg - Stolberg, Ludvík Jiří z Ortenburku (1587—1618), groš b. l. se jménem Rudolfa II. (6), týž se jménem Matyáše (1). — Jindřich a Wolfgang Jiří (1612—1615), groš 1613 (1, Sa 4307; 1, Sa 4308).

Mansfeld - Bornstädt, Bruno II., Vilém, Jan Jiří, Volrab a Jošt 1586—1615), groš (1/21 tolaru) 1611 (1, Sa 0), 1614 (2, Sa 4245).

Sasko, Albertovci, Jan Jiří I. (1611—1656), groš 1613 (1, Sa 4592).

Branibory, Jan Zikmund (1608—1619), groš 1613 zn. M-H (1, Sa neuvádí), 1614 (1, Sa 4805), 1615 (1, Sa 4806).

Pomořany - Wolgast, Filip Julius (1592—1626), groš 1609 (1, Sa 4892), 1612? (1, Sa 4895?).

Pomořany - Barth, Filip II. (1606—1618), groš 1616 (2, Sa 4907).

Prusko, Jan Zikmund (1608—1619), groš 1612 (1, Sa 5122), 1614 (2, Sa 5125).

Polsko, Zikmund III. (1587—1632), trojak 1595 (1, Sa 5386), 1619 (1, Sa 5410); poltorak 1614 (1, Sa 5445; 1, Sa 5448), 1615 (9, Sa 5446; 1, Sa 5449), 1616 (4, Sa 5447; 2, Sa 5450; 1, Sa 5450 var. - se značkou jako u Sa 5451; 2, Sa 5452), 1617 (8, Sa 5453), 1618 (4, Sa 5454), 1619 (1, Sa 5455); tříkrejcar 1615 (1, Sa 5457), 1616 (1, Sa 5458).

Švýcary, Schaffhausen, groš 1585 (1, Sa neuvádí), 1597 (9, Sa 1631), 1611 (2, Sa 1632). — Luzern, groš 1599 (3, Sa 1697), 1601 (2, Sa 1699), 1602 (1, Sa 1700), 1603 (1, Sa 1701), 1605 (3, Sa 1702). — Zug, groš 1599 (3, Sa 1716), 1600 (1, Sa 1717), 1602 (2, Sa 1719), 1603 (3, Sa 1720), 1606 (4, Sa 1723), 1604 (1, Sa 1721), 1608 (1, Sa 1726). — Basilej, biskupství, Jakub Kryštov Blaarer z Wartensee (1575—1606), groš b. l. (1, Sa 1748), 1596 (1, Sa 1749).

Nejmladší mincí v nálezu je olomoucký groš Františka Dietrichsteina a slezské lehnicko-březské groše Jana Kristiána a Jiřího Rudolfa všechny z r. 1619. Dobu ukrytí nálezu můžeme proto položit buď do tohoto roku, nebo pravděpodobněji k r. 1620, kdy se naše vlast octla v plném víru válečných událostí na počátku třicetileté války.

Pavel Radoměrský

NÁLEZ MINCÍ VE BŘEHÁCH U PŘELOUČE.

Při srovnávání zvýšeného terénu buldozerem na pozemku č. kat. 13 v kat. území Břehy, byly dne 3. dubna 1950 vyrýpnuty strojem z hloubky asi 60 cm stříbrné mince, měděnkou silně pokryté. Stroj je roznesl po pozemku, kde je řídič buldozeru p. Pavelka z Přelovic zpozoroval a zčásti sebral. Většinu mincí sebrali a roznesli místní občané. Je zásluhou ředitele národní školy ve Břehách-Výrově Františka Dlouhého, že pomocí místního rozhlasu rozebrané mince soustředil, takže již třetího dne po nálezu bylo zástupcům pardubického musea předloženo k nahlédnutí 210 mincí. Dodatečně bylo mezi lidem sebráno ještě 11 kusů, takže museu v Pardubicích bylo odevzdáno k prozkoumání celkem 221 mincí. Popisuji je takto:

Čechy, Vladislav II. (1471—1516), pražské groše známých variant (189 kusů). — Ferdinand I. (1526—1564), *Kutná Hora*, pražský groš bez. let. (1); 1535

(5), 1536 (8), 1539 (1), 1540 (3), 1541 (3), 1546 (1). — Rudolf II. (1576—1612), *Kutná Hora*, Vlk Herolt, půltolar 1598 (1); Hanuš Špis, půltolar 1601 (1); bílý groš 1602 (1). — Ferdinand II. (1619—1637), *Kutná Hora*, Š. Hölzl, 48krejcar 1621 (1).

Slezsko, vratislavské biskupství, Jan Thurzo, groš 1508 (1).

Německo, Karel V. (1519—1556), město Augsburg, Říšská mincovna pod Eberhardem z Königsteinu (1515—1535), batzen 1520 (1).

Sasko - Míšeň, Fridrich III., Jan a Jiří (1507—1525), groš bez let. (2).

Sasko, August (1553—1585), groš 1566 (1). — Město Kempten, 3krejcar 1555 (1).

Polsko, Zikmund I. (1506—1548), groš 1532 (1).

Čtyřicetiosmikrejcarem Ferdinanda II. z r. 1621 je možno datovati dobu zakopání pokladu do počátku dvacátých let 17. stol. Do roku 1621 spadá hromadné stěhování českých rodin za hranice vlasti (36.000 rodin opustilo Čechy). Patrně jeden z těchto vystěhovalců svěřil před svým odjezdem za hranice celý svůj majetek půdě v naději, že se opět vrátí do vlasti. Nedalo se zjistit, v čem byly mince do země uloženy, jelikož několik střípků, sebraných dětmi po pozemku, patřilo asi čtyřem nádobkám a nic nenasvědčovalo, že by byly sloužily za schránku nalezeným mincím. Poklad byl pravděpodobně do země uložen v plátěném nebo podobném sáčku, který časem setlel, čemuž by nasvědčovalo i to, že mince byly následkem přímého styku s půdou a tím i vlhkem silně pokryty měděnkou. Nález ztrácí cenu tím, že byl rozrušen strojem, roznesen po poli a rozebrán lidem, takže není možno tvrditi, že jest úplný. Jest pravděpodobné, že při další úpravě pozemku pro sokolské hřiště budou ještě nějaké mince nalezeny.

Václav Vágner

NÁLEZ Z DOBY TŘICETILETÉ VÁLKY Z OKOLÍ ŽILINY.

R. 1946 byl vykopán v okolí Žiliny nález mincí z počátku třicetileté války, obsahující převážně rozličné groše. Nádobka z nálezu se nezachovala, také přesný počet kusů není znám. Z nálezu získal člen Numismatické společnosti čsl. p. ing. Jiří Weinfurter z Prahy 80 kusů mincí, jež dal do numismatického oddělení Národního musea k zjištění. Jsou to:

Slezsko, Lehnice - Břeh, Jan Kristián a Jiří Rudolf (1602—1621), groš 1616 (1, Fr.[1]) 1500), 1617 se znaménkem HR dohromady spojeným (1, Fr. 1514), 1620 se znaménkem HR dohromady spojeným (2, Fr. 1545). — Münsterberk - Olešnice, Karel II. (1587—1617), *Olešnice?*, K. Hedwiger, groš 1612 (1, Fr. 2171).

Dolní Rakousy, Matyáš (1608—12—1619), *Vídeň*, I. Jessenský, groš 1618 (1), 1619 (4). — Ferdinand II. (1592—1618—1637), *Vídeň*, M. Fellner, groš 1620 (4), 1621 (2.

Švýcary, Schaffhausen, groš 1611 (1, Sa[2]) 1632), s nečitelným letopočtem (1). — Luzern, groš 1606 (1, Sa 1703). — Zug, groš 1606 (1, Sa 1723).

Štrasburk, biskupství, Jan z Mandercheidu (1569—1592), groš 1584 (1, Sa 1940). — Karel Lotrinský (1592—1607), groš 1602 (1, Sa 1959).

Falc - Zweibrücken, Jan I. (1569—1604), groš 1595 (1, Sa 2008), 1596 (1, Sa 2009), 1602 (1, Sa 2015). — Jan II. (1604—1635), groš 1607 (1, Sa 2027), b. l. s titulem Rudolfa II. (2, Sa 2030), b. l. s titulem Matyáše (4, Sa 2031).

Falc-Simmern, Richard (1569—1598), ½ pac 1592 (1, Sa 2082).

Porýnská hrabata ze Salmu a Kyrburka, Wolfgang Fridrich z Daunu († 1637), pod poručnictvím své matky Juliany (1606—1637), groš b. l. (1, Sa 2099), b. l. (1, Sa 2100 var.).

Falkenstein, Pavel Sixtus Trautson (1615—1620), groš 1618 (5, Sa 2112), 1619 (1, Sa 2113), s nečitelným letopočtem (1).

---

[1]) Fr. = F. Friedensburg a H. Seger, Schlesiens Münzen und Medaillen der neueren Zeit, Vratislav 1901.

[2]) Sa = Hugo Saurma-Jeltsch, Die Saurmasche Münzsammlung, Berlín 1892.

Leiningen, Ludvík z Westenburka († 1622), groš b. l. s titulem Matyáše (1, Sa 2118).

Worms, biskupství, Jiří z Schönenberku (1580—1595), ½ pac 1591 (1, Sa 2132).

Město Worms, groš 1614 (1, Sa 2152).

Hanau - Münzenberg, Filip Ludvík I. (1560—1580), groš b. l. (1, Sa 2177). — Kateřina Belgica (poručnice 1612—1623) groš 1612 (1).

Hanau - Lichtenberg, Filip V. (1590—1599), groš 1595 (1, Sa 2196). — Jan Reinhard (1599—1625) groš 1602 (2, Sa 2213).

Solms - Hohen Solms, Filip Reinhard (1613—1636), groš 1616 (1, Sa 2323), b. l. (2, Sa 2324).

Solms - Lich, Arnošt (1590—1619), groš 1595 (1, Sa 2330), 1613 (1, Sa 2345). — Filip (v Horolczi 1590—1631), groš 1614 (1, Sa 2355).

Stolberg-Ortenberg, Ludvík Jiří z Ortenau (1572—1613), groš b. l. se jménem Rudolfa II., (1, Sa 2382).

Město Eimbeck, groš 1616 (1, Sa 3877).

Hildesheim, biskupství, Arnošt Bavorský (1573—1612), groš 1600 (1, Sa 3996).

Anhalt, Jan Jiří, Kristián, August, Rudolf a Ludvík (1586—1618), groš 1618 (1, Sa 4209).

Pomořany - Wolgast, Filip Julius (1592—1626), groš 1609 (1, Sa 4892), 1611 (1, Sa 4894).

Pomořany - Barth, František (1600—1620), groš 1615 (1, Sa 4914), 1616 (1, 4915), groš 1617 (1, Sa 4918).

Polsko, Zikmund III. (1587—1632), poltorak 1614 (1, Sa 5445); *Bydgoszcz*, poltorak (2, Sa 5448), 1615 (1, Sa 5449), 1616 (2, Sa 5450), 1616 (2, Sa 5452), 1617 (2, Sa 5453.

Nizozemí, Město Kampen, flabbe s titulem Matyáše (1). — Město Zwolle, flabbe s titulem Rudolfa II. (1).

Vévodství Battenburk, Maximilián (1605—1641), groš b. l. s titulem Matyáše. Líc: 3 štítky s erbem postavené do tvaru trojlístku, rub: korunovaný dvojhlavý orel s říšským jablkem a 3 na prsou (1, RRR?).

Nejmladšími mincemi v nálezu jsou slezské a dolnorakouské groše s letopočtem 1620. Záhy po tomto roce, ne-li dokonce ještě tohoto roku, byl nález žilinský ukryt do země.

Pavel Radoměrský

NÁLEZ VE SLAVONICÍCH, OKRES DAČICE.

Dne 13. dubna 1947 našel vrchní rescipient finanční stráže Jan Pauřík, který je správcem sbírek Městského musea ve Slavonicích, spolu s J. Gajdou v katastru města Slavonic, okres Dačice, v lese, patřícím někdy Plachovi, v místě, vzdáleném asi osm kroků od státní hranice československo-rakouské několik mincí. Podle vzhledu naleziště bylo zřejmo, že mince byly vyplaveny na povrh prudkým deštěm. Při podrobné prohlídce místa nálezu byly objeveny v hloubce asi 10 cm další mince, takže celkový počet nalezených mincí dosáhl 75 kusů. Mince byly uloženy původně v hliněné nádobě, z níž se však zachovalo toliko 7 střepů, naprosto nedovolujících rekonstrukci tvaru nádoby. Hlína střepů je hnědavě žlutá, síla stěn měří 4 až 6 mm. Na povrchu byla nádobka asi bez polevy, neboť střepy jsou z převážné části bez jakýchkoliv stop po ní; pouze zlomek jich vykazuje nepatrné stopy polevy. Vnitřek nádoby byl však polit silně lesklou sklovinou barvy hnědožluté. Jeden okrajový zlomek má na okraji ovalenou lištu tloušťky 12 mm, zdobenou vtlačováním eliptického tvaru, provedeným s největší pravděpodobností otiskem prstu. Jiné dva okrajové střepy jsou zakončeny sotva znatelnou lištou, ovalenou dovnitř, jejíž horní hrana je rovná.

Podle toho pocházejí zachované střepy patrně ze dvou nádob, v nichž byl nález původně uložen, neboť sotva si lze jinak vysvětlit různé zakončení hrdla nádoby. Vysvětlení této skutečnosti je možné dvojí: buď byly mince uloženy do dvou nádob,

tvarově odchylných, nebo v nádobě jedné byly uloženy (z té by asi pocházel střep s eliptickými ozdobami) a druhou, jemnější, patrně miskovitého tvaru, byla „pokladnice" přikryta. Sám bych se klonil k vysvětlení druhému, neboť sotva lze soudit, že by mince byly uloženy i v nádobě tvaru nízké misky.

Roztříštěné nádoby dovolují soudit na to, že nalezené a zachráněné mince nejsou celým někdejším „pokladem", svěřeným kdysi zemi. Přijatelnější je domněnka, že ukrytý „poklad" byl patrně již někdy dříve narušen při lesním hospodářství, zatím co část, objevená nyní, ušla náhodně ne příliš pečlivé pozornosti nálezce části první.

Mince byly vrchním respicientem p. Pauříkem zaslány numismatickému oddělení Zemského musea v Brně k zpracování a tak je nyní možno podati popis nálezu.

Uloženy jsou ve sbírkách Městského musea ve Slavonicích.

Morava, Stavové (1619—1620), *Olomouc*, Kr. Cantor, čtyřiadvacetník 1619 (1); *Brno*, H. Pecz, 3krejcar 1620 (6).

Olomouc, biskupství: František kardinál z Dietrichsteina (1599—1636), *Kroměříž*, H. Pecz, 3krejcar 1618 (1).

Slezsko, Lehnicko - Břežsko, Jan Kristián a Jiří Rudolf (1602—1621), *Rychleby*, B. Hase, 3krejcar 1617 (1); H. Rieger, 3krejcar 1618 (2); 1619 (1).

Münsterbersko - Olešnicko, Karel II. (1548—1617), *Olešnice?*, H. Tuchmann, 3krejcar 1615 (2). — Jindřich Václav a Karel Bedřich (1617—1639), B. Hase, 3krejcar 1619 (1).

Opavsko, Karel z Liechtensteina (1614—1627), K. Cantor, 3krejcar 1617 (1); 1618 (1); 1619 (1).

Polsko, Zikmund III. (1587—1632), *Vilno (W)*, póltorak, typ znak — jablko, 1614 (3), 1615 (2), 1616 (3); typ poprsí — znak, 1615 (1); *Bydhošť*, póltorak, typ znak — jablko, 1617 (3), 1618 (6); typ poprsí — znak, 1617 (1).

Falkenstein, Pavel Sixtus hrabě Trautson († 1620), 3krejcar 1618 (1).

Švýcarsko, Schaffhausen, groš 1597 (1).

Magdeburg, arcibiskupství, Kristián Vilém Braniborský (1598—1631), groš 1616 (1).

Paderborn, biskupství, Theodor z Fürstenbergu (1585—1618), groš 1594 (1), 1612 (1), 1615 (1).

Štrasburk, biskupství, Jan hrabě Manderscheid (1569—1592), groš 1580 (1).

Quedlinburg, opatství, Dorota Saská (1610—1617), groš 1617 (1). — Dorota Žofie Saská (1618—1645), groš 1618 (1).

Falc - Zweibrücken, Jan I. (1569—1604), groš 1602 (1). — Jan II. (1604—1635), groš 1606 (1).

Falc - Veldenz, Jiří Jan (1544—1592, ½batzen 1580 (1); 1582 (značka HK v lig., 1).

Barby a Mühlingen, Albert Bedřich (1609—1641), groš 1612 (1).

Brunšvik - Wolfenbüttel, Bedřich Oldřich (1613—1634), groš 1618 (1), groš s průpovědí [Fiala, Welfen IV., č. 1337 var.[1])] 1619 (1).

Braniboury, Jan Zikmund (1608—1619), groš 1613 (1).

Anhalt, Jan Jiří - Kristián - August - Rudolf - Ludvík (1586—1618), groš 1617 (1).

Hanau - Lichtenberg, Jan Reinhard (1599—1625), groš bez data (s titulem Matyášovým, 2).

Hanau - Münzenberg, Poručenství po r. 1612 (Kateřina Belgická, † 1648), groš 1613 (1).

Stolberg - Ortenberg, Ludvík Jiří (1572—1618), groš bez data (s titulem Rudolfa II., 1).

---

[1]) Děkuji i na tomto místě paní Dr Emanuele Nohejlové - Prátové, že mi laskavě provedla určení této mince podle Fialy, mně nepřístupného.

Solms - Lich, Arnošt (1590—1619), groš bez data (s titulem Rudolfa II., 1); 1617 (1).

Solms - Hohen Solms, Herman Adolf (1562—1613), groš 1613? (1).

Schaumburg - Pinneberg, Arnošt (1601—1622), groš 1615 (1).

Lippe, Šimon VI. (1563—1613), groš 1608 (1), 1612 (1), 1613 (1). — Šimon VII. (1613—1627), groš 1614 (vyraženo: 1416, 1).

Mecklensbursko - Zvěřínsko, Adolf Bedřich (1592—1658), groš 1612 (1).

Pomořany - Wolgast, Filip Julius († 1625), groš 1616 (1).

Města: Hameln, groš 1619 (1). — Colmar, groš bez data (s titulem Rudolfa II., 1). — Marsberg (Stadtberg), groš s nečitelným datem, (...8, s titulem Rudolfa II., 1).

Neurčitelný groš bez data, ražený jen na jedné straně, s titulem Rudolfa II. (1).

Nizozemí, Město Kampen, šilink bez data (s titulem Rudolfa II., 2).

Nápadné je, že ražby zemí koruny České jsou v nálezu zastoupeny jen nepatrným poměrem, zatím co na země německé připadá největší díl obsahu. Nejstaršími ražbami jsou ½batzen Jiřího Jana z roku 1580 pro Falc-Veldenz a groš Jana hraběte Manderscheida pro biskupství štrasburské rovněž z roku 1580. Nejmladší ražbou pak jsou groše z roku 1620, ražené evangelickými stavy moravskými v mincovně brněnské Hansem Peczem[2]).

Z obsahu nálezu je zřejmo, že mince byly svěřeny zemi v prvních zmatcích kolem katastrofy bělohorské.

Bližší důvody zakopání nám podávají události slavonické. Slavonice poznaly záhy útrapy válečné, neboť již v únoru 1620 v bezprostřední blízkosti — u Světlé v Rakousku — spojil Ferdinand II. svá vojska s oddíly Maxe Bavorského a vytáhl přes Gmünd a Budějovice na Plzeň. Anhalt zatím stahoval svá vojska a koncem srpna i plukovník Roschenovský vytáhl z města a po několika dnech následoval ho rytmistr Grienberger, který od února byl kvartýrem ve Slavonicích se 150 jezdci. Po nich se hnuli od Bejdova nad Dyjí i císařští, ale jejich útok odrazili měšťané, vedení purkmistrem Grimmem. Proto císařští poplenili a zapálili předměstí a obrátili se na plen do Kadolce, Léštnice a Peče. Sotva tato pohroma byla odvrácena, přihnalo se 100 uherských jezdců, hospodařících zle na předměstí po osm dní. Vzápětí nato byly Slavonice už asi v moci císařských, neboť podle nařízení Maradasova z 25. října 1620 měly Slavonice platit na císařský lid týdně 200 zlatých. Na podzim se ve městě ukvartýrovali lidé rytmistra Antonína Magise, který se hrdě nazýval gubernátorem slavonickým a vedl správu města jako diktátor. Tehdy nastala těžká doba měšťanům slavonickým i majetkům šlechty z rakouské Lesní čtvrtě (Waldviertl), uloženým za počátků povstání za pevnými hradbami slavonickými[3]). Nepochází slavonický nález z této doby plné obav o majetek i o život?

František Křížek

NÁLEZ MINCÍ V BRNĚ-KOMÍNĚ.

Počátkem února 1947 dostalo se mi laskavostí vedoucí úřednice městského musea v Brně paní dr. Cecilie Hálové-Jahodové známosti o mincích, které byly tehdy před krátkou dobou nalezeny kdesi na území Velkého Brna. Byla mi z nich předložena část, vesměs tříkrejcary, která se dostala do rukou paní dr. Hálové. Z hlášení, předloženého Zemskému národnímu výboru v Brně, vyšlo pak najevo, že nález byl učiněn v Brně-Komíně. Pomocí velitelství stanice 8 Sboru národní bezpečnosti v Brně-Žabovřeskách se podařilo zjistit, že nález byl učiněn při bourání mlýna v Komíně, čp. 134 a 136, patřícího dříve mlynáři Gottwaldovi; nynějším majitelem budovy jsou Západomoravské elektrárny.

Při pracích dne 24. ledna 1947 narazili uvnitř budovy asi 50 cm mezi zdí a klenbou na nádobku plnou mincí. Původní hlášení mluvilo o nálezu pod prahem, avšak po vyšetření se tato informace ukázala mylnou. Nádobka prý byla menší, hliněná, tvaru

[2]) Srovn. Eman. Nohejlová - Prátová, Dvě poznámky o moravském mincovnictví za třicetileté války, Numismatické listy 2, 1947, str. 6n.

[3]) H. Reutter, Geschichte der Stadt Zlabings. Brno 1913, str. 128n.

džbánku. Dělníci ji při bourání rozbili a střepy pohodili do ssutin. Z obsahu odevzdali pouze 76 tříkrejcarů, ostatní mince zatajili a ponechali si je. Na zákrok velitelství stanice 8 podařilo se získati od jednoho dělníka z Komína a jednoho zedníka z Králova Pole další 102 mince. Tak se zachránilo celkem 178 mincí, uložených dnes v numismatickém oddělení Zemského musea v Brně. Říci s naprostou jistotou, že nález byl zachován celý a neporušený, není z uvedených důvodů ovšem možné, ale sotva lze pochybovat o tom, že podstatná část zachycena byla.

Morava, Ferdinand II. (1619—1637), *Brno,* P. Hema či Hans Pecz, šedesátník 1621 (2); *Olomouc,* B. Zwirner, šedesátník 1621 (1).

Olomouc, biskupství, František kardinál z Dietrichsteina (1599—1636), *Kroměříž,* P. Hema či Hans Pecz, 3krejcar 1618 (1), 1619 (2).

Čechy, Bedřich Falcký (1619—1620), *Kutná Hora,* Šeb. Hölzl, osmačtyřicetník 1620 (2).

Slezsko, Krnovsko, Jan Jiří (1606—1621), Val. Janus, 3krejcar 1612 (1); Kašp. Hennemann, 3krejcar 1618 (1), 1619 (4), 1620 (3).

Slezsko, Lehnicko - Břežsko, Jan Kristián a Jiří Rudolf (1602—1621), *Rychleby,* Kr. Tuchmann, groš 1608 (1); Kr. Cantor, 3krejcar 1613 (1), 1615 (2); B. Hase, 3krejcar 1617 (1); H. Rieger, 3krejcar 1617 (2), 1618 (2), 1619 (2), 1620 (značka mincmistrova v ligatuře, 3; značka H - R, 1).

Münsterbersko - Olešnicko, Karel II. (1548—1617), *Olešnice?*, Bas. v. Sonn, 3krejcar 1613 (1), 1614 (1); H. Tuchmann, 3krejcar 1615 (1), 1616 (2). Jindřich Václav a Karel Bedřich (1617—1639), Burkh. Hase, 3krejcar 1619 (2), 1620 (1).

Opavsko, Karel z Liechtensteina (1614—1627), 3krejcar 1614 (1); Kr. Cantor, 3krejcar 1618 (1), 1619 (1).

Těšínsko, Adam Václav (1579—1617), 3krejcar 1609 (1).

Vratislav, biskupství, Karel Rakouský (1608—1624), 3krejcar bez let. (1), 1616 (1), 1620 (1).

Polsko, Zikmund III. (1587—1632), póltorak 1607 (1), *Vilno (W),* póltorak 1614 (6), 1615 (10), 1616 (7); *Bydhošť,* póltorak 1616 (2), 1617 (14), 1618 (5), 1619 (2), 161? (1).

Rakousy, Matyáš (1612—1619), *Vídeň,* Iz. Jessenský, 3krejcar 1619 (1). — Ferdinand II. (1618—1637), *Vídeň* Mat. Fellner, 12krejcar 1621 (1).

Falkenstein, Pavel Sixtus hrabě Trautson († 1620). *Vídeň,* 3krejcar 1619 (1).

Švýcarsko, Schaffhausen, 3krejcar 1597 (1), 1611 (1). — Zug, 3krejcar 1603 (1), 1604 (1).

Kolín, arcibiskupství, Arnošt Bavorský (1585—1612), groš 1605 (1). — Ferdinand Bavorský (1612—1650), groš 1613 (1), 1615 (1).

Magdeburg, arcibiskupství, Kristián Vilém Braniborský (1598—1631), groš 1614 (1), 1616 (2), 1617 (2).

Halberstadt, biskupství, Kristián Brunšvický (1616—1626), groš 1615 (1).

Paderborn, Theodor z Fürstenbergu (1585—1618), groš 1614 (1).

Corvey, opatství, Theodor z Beringhausen (1585—1616), groš 1614 (2).

Fulda, opatství, Baltasar z Dernbachu (1570—1606), groš bez let. (s titulem Rudolfa II., 1).

Quedlinburg, opatství, Dorota Žofie Saská (1618—1645), groš bez data (1).

Sasko, Jan Jiří I. (1611—1656) a August, groš 1615 (1).

Murbach a Lüders, opatství, Ondřej Rakouský (1587—1600), groš 1596 (1).

Mansfeld - Bornstädt, Bruno II., Vilém, Jan Jiří, Volrab a Jošt, groš 1614 (1).

Falc-Zweibrücken, Jan II. (1604—1635), groš bez let (s titulem Rudolfa II., 3), 1600 (1), 1602 (1), 1603 (1), bez let (s titulem Matyáše I., 4).

Falc-Veldenz, Jiří Gustav (1592—1634), groš bez let (s titulem Matyáše I., 1).

Brunšvik-Wolfenbüttel, Bedřich Oldřich (1613—1634), groš 1619 (1).

Braniborsko, Jan Zikmund (1608—1619), groš 1614 (1).

Würtemberg, Bedřich (1593—1608), groš 1595 (1).

Anhalt, Jan Jiří, Kristián, August, Rudolf a Ludvík (1586—1618), groš 1616 (1).

Hanau-Lichtenberg, Filip V. (1590—1599), groš bez let (s titulem Rudolfa II., 2), Jan Reinhard (1599—1625), groš bez let (s titulem Rudolfa II., 2).

Hanau-Münzenberg, Filip Ludvík (II.?) (1580—1612), groš bez data (s titulem Rudolfa II., 2). — Poručenství po r. 1612 (Kateřina Belgická, † 1648), groš 1614 (2).

Hrabata Wild a Rhein, Daunská linie, poručenství (1606—1612), groš bez let (s titulem Rudolfa II., 1). — Jan a Adolf († 1636), groš bez data (s titulem Rudolfa II., 1).

Stolberg, Volfgang Jiří (1612—1631), groš 1619 (zn. C—Z, 1).

Stolberg-Königstein, Ludvík Jiří (1572—1618), groš bez let (s titulem Rudolfa II., 2).

Jülich-Cleve-Berg, Jan Vilém (1592—1609), groš 1609 (1).

Solms-Lich, Filip v Horolczi (1590—1613), groš 1614 (1), bez let (s titulem Matyáše I., 1). — Arnošt II. (1590—1619), groš 1615 (1).

Schaumburg, Adolf XIII. (1576—1601), groš 1601 (1). — Arnošt (1601—1622), groš 1601 (1), 1616 (1).

Lippe, Šimon VI. (1563—1613), groš 1600 (1), 1610 (1).

Tecklenburg, Adolf († 1624), groš 16.. (s titulem Matyáše I., 1).

Rietberg, Jan († 1661), groš 1616 (1).

Holštýn-Gottorp, Jan Adolf (1590—1616), groš 1602 (1).

Pomořany, František I. (1600—1620), groš 1616 (1), 1617 (1), 1618 (1). — Filip II. (1606—1618), groš 1617 (2).

Města: Eimbeck, groš 1617 (1), 1619 (1).
Göttingen, groš 1615 (1), 1616 (1).
Hagenau, groš 1601 (1), 1603 (1).
Hameln, groš 1614 (1).
Hannover, groš 1617 (1),
Hildesheim, groš 1602 (1), 1618 (1).
Magdeburg, groš 1617 (2).
Marsberg (Stadtberg), groš 1616 (1).
Worms, groš 1614 (1), 1615 (1).

Nejstarší datovanou mincí je würtemberský groš Bedřichův z roku 1595, nejmladší pak jsou moravské šedesátníky mincmistra Petra Hemy nebo Hanse Pecze z roku 1621 a rakouský dvanáctník z vídeňské mincovny za mincmistra Matyáše Fellnera rovněž z roku 1621. Podle toho byly komínské mince vloženy do zdi pravděpodobně roku 1621 nebo v době bezprostředně následující a nelze snad pochybovati, že jejich uložení na bezpečné místo nebylo vyvoláno běhy vojenskými, souvisejícími s porážkou bělohorskou a nešťastným výsledkem stavovského odboje. Jako v nálezu slavonickém tak i zde je nápadný zjev, že ražby zemí koruny České jsou v menšině proti ražbám římským. Zvláště pozoruhodný je opět počet ražeb polského Zikmunda III.

Poučné při složení obou nálezů, slavonického i komínského, je to, že pestrost oběživa na Moravě v době počátku války třicetileté je v podstatě stejná v pohraničním území Slavonicka i na Brněnsku, ležícím uvnitř země.

František Křížek

NÁLEZ Z PEZINKU, OKRES MODRA.

Začiatkom roku 1937 našiel robotník Martin Hocaj z Cajly č. 28 pri kopaní silnice v Pezinku poklad strieborných mincí, celkom 375 kusov. Vinica patrila Ľudovítu Wittgruberu z Pezinka, Komenského ul. 9. Po preskúmaní nálezu štátna tretina bola uložená v Slovenskom múzeu v Bratislave, ostatné čiastky boly vrátené nálezcovi a majiteľovi pozemku.

V poklade nachádzame veľký počet Cudzozemských ražieb, hlavne rozličných nemeckých kniežat. Toto složení nálezu je obvykle pre slovenské nálezy XVII. stor. Časove je nález jednotný, pretože takmer všetky mince pochádzajú z 1. štvrtiny XVII. stor. Nejmladšia ražba je rakúsky groš Ferdinanda II. z r. 1626. Možno predpokladať. že poklad uschovali před r. 1630.

Poklad obsahoval nasledujúce mince:

Morava, stavovia (1619—1621), *Olomouc*, P. Hema, groš 1620 (2, Čermák č. 360).

Olomouc, biskupstvo, František z Dietrichsteina (1599—1636), groš bez let. (1, Saurma č. 633).

Sliezsko, Lehnice-Břeh, Ján Kristián a Juraj Rudolf (1602—1621), groš 1606 (1, Saurma č. 158), 3krajciar 1614 (1, S. č. 166), 1615 (1, S. č. 167), 1618 (2, S. č. 173), 1619 (1, S. č. 174), 1620 (2, S. č. 175), 1621 (3, S. č. 175).

Juraj Rudolf (1653), 3krajciar 1620 (3, S. č. 179).

Münsterberk-Olešnice, Karol II. (1587—1617), groš 1614 (2, S. č. 275), 1615 (4, S. č. 277). — Henrich Václav a Karol Fridrich (1617—1639), 3krajciar 1619 (2, S. č. 279), (17, S. č. 281), 1621 (1, S. č. 283).

Krnovsko, Ján Juraj (1606—1621), groš 1611 (1, S. č. 376), 1616 (1, S. č. 381), 1618 (2, S. č. 381), 1619 (2, S. č. 381), 1620 (16, S. č. 381).

Opavsko, Karol z Liechtensteina (1614—1627), 3krajciar 1615 (3, S. č. 360), 1616 (2, S. č. 362), 1618 (4, S. č. 364), 1619 (6, S. č. 365).

Těšínsko, Adam Václav (1579—1617), 3krajciar 1607 (1, S. č. 381). — Fridrich Viliam (1617—1625), 3krajciar 1620 (1, S. nemá).

Vratislav, biskupstvo, Karol Rakúsky (1608—1624), 3krajciar 1615 (1, S. č. 57), 1616 (1, S. č. 58), 1618 (1, S. č. 60), 1619 (4, S. č. 61), 1620 (10, S. č. 62), 1621 (4, S. č. 62).

Rakúsko, Matej II. (1612—1619), *Viedeň*, Jessenský, groš 1618 (1), 1619 (4). Ferdinand II. (1619—1637), *Viedeň*, Fellner, groš 1620 (1), 1626 (1).

Poľsko, Žigmund III. (1587—1632), groš bez let. (1), 1616 (1); poltorak 1606 (1), 1610 (1), 1614 (8), 1615 (9), 1616 (8), 1617 (8), 1618 (10), 1619 (9), 1620 (6).

Anhalt, Ján Juraj, Kristián, August, Ľudovít (1586—1618), groš 1616 (4, S. č. 4206), 1618 (1, S. č. 4209), 1619 (1, S. č. 4210). — Kristián August, Ľudovít, Ján Kazimír (1618—1621), groš 1620 (1, S. č. 4213).

Barby, Wolfgang II. (1565—1615), groš 1613 s titulom Rudolfa II. (1, S. č. 4219), 1613 s titulom Mateja II. (1, S. nemá), 1614 (1, S. č. 4220). — Albert Fridrich (1615—1641), groš 1618 s titulom Mateja II. (1, S. č. 4227), groš bez let. s titulom Ferdinanda II. (1, S. nemá).

Brandenburg-Prusko, Ján Žigmund (1608—1619), groš bez let. (1, S. č. 5121), 1613 (1, S. č. 5123), 1614 (6, S. č. 5124), 1616 (1), 1619 (1, S. č. 5128).

Brandenburg-Beyruth, Kristián (1603—1655), groš 1619 (1, S. nemá).

Braunschweig-Wolfenbüttel, Fridrich Ulricus (1613—1634), groš bez let. (1, S. č. 3718), 1617 (1, S. č. 3734), 1618 (1, S. č. 3742), 1619 (6, S. č. 3743), 1619 (5, S. č. 3760), 1619 (1, S. č. 3737), 1619 (2, S. č. 3750), 1619 (1, S. č. 3776), 1619 (1, S. č. 3777), 1620 (1, S. č. 3763); 3krajciar 1620 (1 ako S. č. 3785 ale nápis: ora et labora), 1620 s titulom Mateja II. (1).

Falkenstein, Pavel Sixtus Trautson (1615—1620), groš 1618 (2, S. č. 2112), 1619 (3, S. č. 2113).

Friedberg, Jan Eberhard z Cronbergu (1577—1617), polbatzen 1591 (1, S. č. 2366).

Hanau-Lichtenberg, Filip V. (1590—1599), 3krajciar bez let. s titulom Rudolfa II. (1, S. č. 2201). — Ján Reinhard (1599—1625), 3krajciar 1660 (1, S. č. 2216), (1, S. č. 2222).

Hanau-Münzenberg, Filip Móric (1612—1638), 3krajciar 1613 (5, S. nemá), 1614 (4), 1618 (1).

Julich-Cleve Berg, Ján Viliam (1592—1609), groš 1603 (1, S. č. 3033), 1606 (1, S. č. 3037), 1609 (1, S. č. 3038).

Lippe, Šimon VI. (1563—1613), groš 1610 (1, S. č. 3135), 1613 (1, S. č. 3139). Šimon VII. (1613—1627), groš 1614 (3, S. č. 3144), 1616 (4, S. č. 3146), 1619 (1, S. č. 3155).

Oldenburg, Anton Günther (1603—1667), $^1/_{24}$ toliara bez let. (1).

Pfalz-Zweibrücken, Ján I. (1569—1604), 3krajciar 1586 (1, S. č. 2003), 1603 (2, S. č. 2016). Ján II. (1604—1635), 3krajciar bez let. (4, S. č. 2031).

Pomoransko-Barth, Filip II. (1606—1618), groš 1612 (3, S. č. 4903), 1615 (2, S. č. 4906), 1616 (2, S. č. 4907). — František biskup kaminský (1600—1618), groš 1615 (1, S. č. 4914), 1617 (2, S. č. 4917), 1618 (3, S. č. 4919).

Ritberg, Ján III. (1601—1625), groš 1616 (I, S. č. 3245), 1618 (1, S. č. 3251).

Salm, Adolf Henrich Daun (1561—1606), 3krajciar bez let. (2, S. č. 2106), 1606 (1, S. nemá).

Solms-Hohen Solms, Filip Reinhard (1613—1636), 3krajciar 1612 (1, S. č. 1147).

Solms-Lich, Eberhard a Herman Adolf (1590—1600), polbatzen 1592 (1, S. č. 2333). — Ernest (1590—1619), 3krajciar 1614 (2, S. č. 2346), 1615 (2, S. č. 2347), 1617 (1, S. č. 2349).
Filip v Horolczi (1590—1631), 3krajciar 1616 (2, S. č. 2357), 1617 (1, S. č. 2358), let((1).

Schauenburg, Adolf XIII. z Pinnebergu (1576—1601), groš 1600 (1, S. č. 3175), 1601 (1, S. č. 3176). — Ernest (1601—1622), groš 1615 (1, S. č. 3203), 1619 (1, S. č. 3208).

Stolberg-Ortenberg, Ľudovít Juraj (1572—1618), 3krajciar 1614 (2, S. č. 2378), let? (1).

Stolberg, Wolfgang Juraj (1615—1631), groš 1620 (1, S. č. 4316).

Waldeck, Kristián a Wolrab (1588—1636), 3krajciar bez let. (1, S. č. 2304).

Château-Renaud, František Bourbonský a Ludvik a Margareta (1605—1614), 4stüber bez let. (1).

Porýnski grófovia, poručenstvo z Grumbachu, 3krejcar s titulom Rudolfa II. (1, S. č. 2096), 3krajciar s titulom Mateja II. 1615 (1, S. č. 2095).

Corvey, opatstvo, Teodor z Beringhausen (1585—1616), 3krajciar 1612 (1, S. č. 3110).

Halberstadt, biskupstvo, Henrich Karol z Braunschweigu (1613—1615), groš 1615 (1, S. č. 4087). — Kristián z Braunschweigu (1616—1624), groš 1616 (2, S. č. 4089), 1618 (1, S. č. 4092), 1619 (1, S. č. 4094).

Hildesheim, biskupstvo, Ferdinand bavorský (1612—1650), groš 1619 (1, S. č. 4020).

Kolín n. R., arcibiskupstvo, Ernest bavorský (1583—1612), groš 1599 (1 ako S. č. 2788), 1609 (1, S. č. nemá). — Ferdinand bavorský (1612—1650), groš 1616 (2), 1618 (1).

Magdeburg, arcibiskupstvo, Kristián Viliam Braniborský (1598—1631), 3krajciar 1613 (1 ako S. č. 4120), 1614 (1, S. č. 4122), 1616 (1, S. č. 4127).

Minden, biskupstvo, Kristián z Braunschweigu (1599—1633), groš 1619 (1, S. č. 3233).

Paderborn, biskupstvo, Teodor z Fürstenbergu (1585—1618), groš 1617 (1, S. č. 3089).

Quedlinburg, opatstvo, Dorota Saská (1610—1617), groš 1617 (1, S. č. 4166). — Dorota Žofia Saská (1618—1645), groš 1619 (1, S. č. 4172).

Štrasburk, biskuptsvto, Ján z Manderscheidu (1569—1592), 3krejcar 1584 (1, S. č. 1940). — Karol Lotrinský (1592—1607), 3krejcar 1601 (1, S. č. 1958).

Verden, kapitula, groš 1618 (1, S. č. 3357).

Eimbeck, mesto, groš 1616 (4, S. č. 3877).

Goslar, mesto, groš 1619 (3, S. č. 3990), 1620 (1, S. č. 3991).

Göttingen, mesto, groš 1616 (1, S. č. 3940), 1617 (1, S. č. 3941), 1619 (1, S. č. 3942).

Hameln, mesto, groš 1616 (1, S. č. 3857), 1620 (1).

Hannover, mesto, groš 1616 (1, S. č. 3833), 1618 (1), 1619 (2).

Hildesheim, mesto, groš bez let. s titulom Mateja II. (1, S. č. 4046).

Magdeburg, mesto, groš 1616 (1, S. č. 4148), 1618 (1, S. č. 4151), 1619 (1, S. č. 4152).

Marsberg, mesto, groš 1608 (1, S. č. 3068).

Northeim, mesto, groš 1619 (2, S. č. 3901).

Švajčiarsko, Lucern, 3krejcar 1606 (1, S. č. 1703).

Nizozemí, Zwoll, ¼ toliara bez let. s titulom Rudolfa II. (1), zničená minca (1).

Ludmila Kraskovská

NÁLEZ V NOVINÁCH POD RALSKEM.

Jarní příval r. 1946 strhl část břehu v blízkosti obydlí p. Josefa Čábelky v Novinách pod Ralskem čp. 26. Děti pana Čábelky nalezly pak na tomto místě malý poklad (252 kusů), který byl MNV v Novinách pod Ralskem poslán do Národního musea. Obsahoval tyto ražby:

Čechy, Vladislav II. (1471—1516), pražský groš (15). — Ferdinand I. (1526—64), *K. Hora,* pražský groš bez let. (1), 1533 (1), 1535 (1); bílý peníz 1564 (1). — Maxmilián I. (1564—76), *K. Hora,* bílý groš 1573 (1); *Jáchymov,* Geitzkofler, bílý groš 1574 (1, zn. na rubu dole), 1576 (1, zn. na líci nahoře). — Rudolf II. (1576—1612), *Praha,* Harder, malý groš 1578 (1, zn. supa v závorkách); Gebhart, bílý groš 1578 (1); malý groš (1580 (1); Ercker, malý groš 1589 (1); Lasanz,malý groš 1604 (1); *K. Hora,* J. Šatný, tolar 1581 (1, zn. křídlo); bílý groš 1586 (1); malý groš 1580 (1), 1581 (1), 1582 (2); Herolt a Dominik, bílý groš 1597 (1), 1599 (1), neč. let. (1, orlí spár nahoru); Herolt, malý groš 1593 (1); Špís, bílý groš 1602 (1); Enderle, bílý groš 1604 (1); Škréta, bílý groš 1610 (1); *Jáchymov,* Kádner, bílý groš 1580 (3), 1581 (2); Kádnerová, bílý groš 1583 (1); Hofmann, malý groš 1587 (1), 1598 (1), 1599 (1); Taubenreuter, malý groš 1600 (1); Gipfel, malý groš 1605 (1); *Budějovice,* Schönfeld, malý groš 1580 (1); Mattighofer, malý groš (1591 (1), 1592 (1), 1594 (1). — Matyáš (1612—19), *Praha,* Hübmer, bílý groš 1617 (1), 1618 (1). — Ferdinand II. (1620—37), *Praha,* Suttner, groš 1624 (5); Hübmer, groš 1626 (1), 1627 (5), 1628 (3), 1629 (1), 1630 (3); du Bois, groš 1630 (1); Schuster, groš 1631 (2), 1633 (1); *K. Hora,* Hölzl, groš 1626 (2), 1627 (1), 1630 (1); krejcar 1624 (3); *Jáchymov,* Steinmüller, groš 1624 (1), 1630 (1), 1632 (1).

Jindřich Šlik († 1650), *Planá,* J. Candler, krejcar 1630 (1).

Albrecht z Valdštejna († 1634), *Jičín,* Steinmüller, groš 1632 (1).

Morava, Ferdinand II. *Brno,* Wansiedler, groš 1624 (2), 1625 (1), 1626 (1); krejcar 1624 (10 ve 3 var.), 1625 (2); *Olomouc,* Fritsch, krejcar 1629 (2), 1630 (1), 1632 3); *Mikulov (Brno),* krejcar 1627 (1), 1628 (3).
Olomoucké biskupství, František Dietrichstein, půlkrejcar 1616 (1).

Slezsko, Ferdinand I., *Vratislav,* 2fenik 1532 (1). — Ferdinand II., *Vratislav,* Zwirner a Tuchmann, groš 1624 (1); krejcar 1624 (1); Riedel, groš 1626 (2), 1627 (5), 1628 (3), 1629 (2); krejcar 1626 (1), 1627 (dvě části), 1627 (2); Hema, groš 1630; *Nisa,* Zwirner, krejcar 1624 (1); D. z Bren, krejcar 1624 (1), 1625 (2).

Opavsko, Karel Eusebius Liechtenstein, krejcar 1629 (1).

Město Svidnice, půlgroš polského rázu 1523 (1), 1526 (2).

Kladsko, Ferdinand III., Hema, groš 1629 (1); krejcar 1631 (1).

Dolní Rakousy, Maxmilián II. (1564—76), *Vídeň,* Hartmann, 2krejcar 1571 (1). — Ferdinand II. (1619—37), *Vídeň,* Fellner, půltolar 1625 (1); groš 1624 (10), 1625 (5), 1626 (1), 1628 (1, značka obrácená špičkou dolů!); *Sv. Hypolit,* Edling, groš 1625 (1).

Korutany, arcivévoda Karel (1564—90), *Celovec,* fenik neč. let. (158?, 1). — Ferdinand II., *Sv. Vít,* Matz, groš 1624 (1); HB, groš 1628 (1); groš 1629 (1), 1630 (1); Sigharter, krejcar 1626 (1), 1627 (1).

Štýrsko, Ferdinand I., *Št. Hradec,* fenik 1535 (1). — Ferdinand II., *Št. Hradec,* groš 1624 (2), 1625 (1), 1628 (1), 1631 (1).

Tyroly, arcivév. Leopold (duchov. 1619—25), *Hall,* krejcar bez let. (2); (světský kníže 1625—32), *Hall,* groš bez let. (1).

Solnohradsko, Arnošt Bavorský (1540—54), ½krejcar 1552 (1), neč. let. (1). — M. Khünburg (1554—60), ½krejcar neč. let. (1). — Jan Jakub Khuen (1560—86), ½krejcar 1578 (1). — W. Dětřich z Raitenau (1587—1612), fenik 1588 (1). — Paris z Lodronu (1619—53), krejcar 1627 (1).

Švýcarsko, Chur, Petr Rascher (1581—1601), miskovitý fenik (1). — Jan IV. Flug (1601—27), miskovitý fenik (1).

Polsko, Jan Albert (1492—1501), půlgroš (7). — Alexander (1501—6), půlgroš (6). — Zikmund I. (1506—48), groš pruských zemí 1531 (1), 1535 (1); půlgroš bez let. (1), 1507 (3), 1511 (1), neč. let. (1). — Zikmund III. (1587—1632), *Bydgoszcz,* 3krejcar 1616 (1).

Německo: Kolín n. R., Heřman Wied (1515—46), miskovitý fenik (1).

Magdeburg, Jáchym Fridrich (1566—98), groš 1573 (1), 1580 (1).

Minden, Heřman z Schaumburku (1567—82), groš 1576 (1), 1578 (1), 1580 (1).

Trevír, Richard z Greiffenklan (1511—31), miskovitý fenik (1).

Branibory, Jan Jiří (1571—98), groš 1572 (1).

Branibory-Bayreuth, Kristián (1603—55), miskovitý fenik 1624 (?, 1).

Friedberg, Jan Eberhard z Cronbergu (1577—1617), půlbatzen 1595 (1).

Hanau-Münzenberg, Filip Ludvík II. (1580—1612), miskovitý fenik (1, poškozený).

Hanau - Lichtenberg, Filip IV. (1538—90), půlbatzen 1588 (1).

Hessensko, Filip (1509—67), miskovitý fenik (1).

Holštýnsko-Gottorp, Jan Adolf (1590—1616), groš 1599 (1).

Nassau - Weilburg, Albrecht (1559—93), půlbatzen 1588 (1).

Falc - Veldenz, Jiří Jan (1544—92), půlbatzen 1574 (1), 1581 (2), 1585 (1).

Falc - Zweibrücken, Jan I. (1569—1604), půlbatzen 1585 (1), 1586 (1), 1592 (1).

Prusko, Albrecht Braniborský (1525—69), groš 1547 (1).

Salm - Daun, Adolf Jindřich (1561—1606), miskovitý haléř (1).

Sasko, Arnoštovci, Fridrich III. (1486—1525) spolu s Albrechtem († 1500), fenik (1). — Albertovci, August (1553—86), *Drážďany,* Biener, groš 1572 (1). — Jan Jiří I. (1615—56), *Drážďany,* lehký tolar (dlouhá mince) o 20 groších 1621 (1); H. Jacob, groš 1624 (1), 1628 (1).

Stolberg, miskovitý fenik XVI. stol. (2).

Města: Frankfurt n. Moh., haléř 1610 (1). — Göttingen, groš 1573 (1). — Kolmar, půlbatzen bez let. s tit. Rudolfa II. (2). — Magdeburg, groš (1574 (1). Northeim, mariánský groš 1550 (1). — Štrasburk, půlkrejcar XV. stol. (1, na obou stranách lilie).

Nejmladší mincí nálezu je pražský groš mincmistra Schustra z r. 1633. Po tomto roce byl nález uschován.

† *Otakar Mikš*

NÁLEZ MINCÍ V KLATOVECH.

Při kopání jámy pro domovní kanalisaci v čp. 100/II, Delfinova ul., nalezli dne 5. srpna 1948 před polednem dělníci fy Alois Virt v Klatovech pp. Hanzlík a Hlaváč staré mince. Zprvu si nevšimli, že se zemí odhazují i penízky, až je na to upozornil sám majitel domku autodopravce p. Bajer. Posbírali jich asi 60. Na nález bylo telefonicky upozorněno Městské museum teprve druhý den úředníkem Okres. úřadu ochrany práce p. Blažkem, který náhodou přišel k tomu, když jeden z nálezců ukazoval mince v sadech Dr K. Hostaše. Museum na základě tohoto upozornění obrátilo se ihned na výše uvedenou firmu a její zaměstnance, jednak, aby byly zjištěny podrobnosti nálezu, jednak, aby mu byly nalezené mince předloženy k určení. Podle jejich sdělení, nalézaly se mince v podpraží světničky v domě na levé straně při vchodu. P. Hanzlík odevzdal 39 mincí, p. stav. Virt 6 a pí. Hofmannová, která v domku čp. 100/II s rodinou bydlí, 15. Všichni byli požádáni, aby dali pozor, až se bude vykopaná zem odvážeti, nebo jí roury položené zasypávati, neboť v ní jistě bude více mincí, případně i nádobka na střepy. A také skutečně později ještě několikráte dostavila se do musea pí. Hofmannová a přinesla 135 mincí, střep (část dna) a zbytečky kůže, pravděpodobně sáčku, v němž mince byly vloženy do nádobky. Celkem bylo předloženo museu 195 mincí silně měděnkou pokrytých, v nichž po očištění zjištěny tyto ražby z let 1504—1634:

Slezsko, Lehnicko - Břežsko, Jan Kristián v Břehu (1602—39) a Jiří Rudolf v Lehnici (1602—53), groš 1607 (2); *Rychleby,* groš 1610 (1), 1613 (1), 1614 (1), 1617 (1). — Těšínsko, Adam Václav (1594—1617), groš 1608 (1). — Opavsko, Karel z Liechtensteinu (1614—27), groš 1619 (1). — Slezští evangeličtí stavové, groš 1634 (1).

Korutany, Ferdinand II. (1590—1637), 3krejcar 1598 (1).

Solnohradsko, Matyáš Lang z Wellenburgu (1519—1540), 3krejcar 1534 (1).

Uhry, Ferdinand I. (1526—1564), *Kremnica,* 1559 (1).

Německo: Bavory, Albert IV. (1467—1508), půlbatzen 1506 (1).

Badensko, Vilém (1622—1677), groš 1624 (1).

Falc-Veldenz, Jiří Gustav (1592—1934), groš 1596 (1), 1608 (1), b. l. (2, jeden s titulem Rudolfa II. a druhý Matyáše).

Falc - Zweibrücken, Jan (1569—1604), groš 1590, 1592, 1594, 1595, 1596, 1597, 1598 1599 (celkem 21); půlbatzen 1600, 1601, 1602, 1604 (celkem 12); — Jan ml. (1604—1635), groš 1605, 1606, 1607, b. l. (s titulem Rudolfa II. i Matyáše, celkem 22).

Město Göttingen, čtyřiadvacetník 1605 (1), 1606 (1).

Město Hagenau, 3krejcar 1600 (2), 1601 (2).

Hanau, Filip Ludvík (1580—1612), groš b. l. (s tit. Rudolfa II., 9); — Filip IV. (1590), groš b. l. (s tit. Rudolfa II., 1). — Filip V. (1599), groš 1598 (1), 1599 (1). — Kateřina (1612—1623), groš 1613, 1614, 1618, 1619 (celkem 7). — Jan Reinhard I. (1599—1626), groš 1600, 1602, 1603, 1604, 1606, 1609, 1612, 1624, b. l. (s tit. Rudolfa II. a Matyáše, celkem 23).

Město Hildesheim, groš 1573 (1) a 1601 (1).

Holstein, Jan Adolf (1587—1616), groš 1599, 1601, 1602 (celkem 4).

Město Isny, 3krejcar 1555 (s tit. Karla V., 1).

Město Kostnice, 3krejcar 1596 (1).

Město Magdeburg, groš 1623 (1), b. l. (s tit. Maxm. II., 1).

Biskupství Minden, Ant. Konrád z Schaumburgu (1585—1599), groš 1597 (1).

Mansfeld (linie Zweig-Artern). Volrab VI. († 1627) s Wolfgangem a Janem Jiřím II., groš 1622 (1) a 1624 (1).

Opatství Murbach a Lüders, Ondřej Rakouský (1587—1600), groš 1596 (1).

Město Nordheim, groš 1575 (1).

Regenstein, Jan Arnošt (1597—1599), 24ník 1598 (1).

Rýnská hrabata, Otto z Kyrburgu († 1590), groš b. l. (s tit. Rudolfa II., 1). — Jan a Adolf z Daunu, groš b. l. (s tit. Rudolfa II., 3). — Wolfgang Bedřich z Daunu pod kuratelou své matky (1606—37), groš 1611, b. l. (s tit. Rudolfa II. a Matyáše, celkem 3).

Schauenburg, Adolf XIV. (1576—1611), groš 1592 (1), 1598 (1). — Arnošt (1601—1622), groš 1601, 1603, 1604 (celkem 5).

Solms, Arnošt ml. († 1619), groš 1612, 1613, 1616, b. l. (s tit. Rudolfa II., celkem 5). — Filip († 1631), groš 1614 (1). — Filip Reinhard († 1636) 1612 (1), 1616 (1), b. l. (s tit. Matyáše, 1).

Stolberg, Ludvík Jiří z Ortenburgu (1587—1619), groš b. l. (s tit. Rudolfa II., 5).

Město Štrasburk, tříkrejcar b. l. (s heslem, 2).

Biskupství Štrasburk, Karel Lotrinský (1592—1607), groš 1601, 1602, 1603, 1604, 1605 (celkem 10). — Jan IV., (1569—1592), groš 1584 (1).
Waldeck, František (1567—97), Vilém Arnošt (1585—1598), Kristián 1588—1637) a Volrab (1588—1640), groš 1595 (2).

Švýcary: Biskupství Basilej, Jakub Kryštof (1575—1608), groš b. l. (s tit. Rudolfa II., 1). — Luzern, groš 1599, 1602, 1603, 1606 (celkem 10). — Zug, groš 1603 (1), 1604 (1), 1565 (1). — Curych, groš 1561 (1).

Milada Šleisová

NÁLEZ V DREVNÍKÁCH U DOBŘÍŠE.

Dne 27. listopadu 1946 byl odevzdán p. Jos. Kuthanem z Prahy Národnímu museu nález mincí z 30leté války, odkrytý podle ústního sdělení v Drevníkách u Dobříše za blíže neznámých okolností. Obsahoval tyto mince:

Čechy, Vladislav II. (1471—1516), pražský groš (6). — Ludvík I. (1516—1526), bílý peníz (1). — Maxmilián II. (1564—1576), *Kutná Hora,* Šatný, bílý groš 1574, zn. nahoře (1); bílý peníz 1572 (1); *Jáchymov,* Kádner, bílý groš [15] 76 (1). — Rudolf II. (1576—1612), *Kutná Hora,* Šatný, bílý groš 1588 (1); Herolt, bílý groš 1594 (1); Špís, malý groš 1601 (1), 1602 (1); *Jáchymov,* Kádner, bílý groš 1580 (1); Hofmann, malý groš 1590 (1); C. Lengefelder, malý groš 1607 (1), 1608 (1); *Čes. Budějovice,* Mattighofer, malý groš 1585 (1). — Matyáš II. (1611—1619), *Kutná Hora,* Hölzl, bílý groš 1618 (1); malý groš 1618 (1). — Ferdinand II. (1620—1637), *Praha,* Suttner, groš 1624 (8, u 1 k. zn. nezřetelná). Zn. a čísl. 3 jsou u 3 k. v závorkách, u 2 k. je zn. v záv., čísl. volná, u 2 k. naopak; groš 1625 (1); Hübmer, groš 1626 dvojráz s dvakrát raženou zn. a s letop. 161626 (1); groš 1626 (4), [1]627 (13), [1]628 (1), 1629 (1), [1]629 (2), letop. neznatelný (2); Eliáš du Bois, groš 1630 (1); Schuster, groš 1633, líc raž. starším razidlem a zn. předělána (1); groš 1633 (4 ve 2 var., zn. pod poprsím nebo pod orlem); groš 1634 (3), 1635 (3); groš 1636 (11), 1637 (2); groš s neznatelným letop. (4); Wolcker, groš 1637 (8); groš 1637 s poprsím poněkud odchylné kresby (1); groš 1638 (posmrtný ročník, 1); krejcar 1637 (2); krejcar [1]637 (1); *Kutná Hora,* Hölzl, jednostr. půlkrejcar 1631, v koutech laloků drobné hvězdičky (1); jednostr. půlkrejcar 1632 v koutech laloků šesticípé hvězdy (1); Prunz, groš 1633 (1); *Jáchymov,* Steinmüller, groš 1625 (1), 1627 (2); groš 1634 zn. pod orlem (1). — Ferdinand III. (1637—1657), *Praha,* Wolcker, groš 1638 (3), 1639 (5), prostovlasá hlava; groš 1640 hlava prostovl. (6), 1641 hlava ověnč. (3); groš 1638 s nezřetelnou zn., patrně česnek, (*Jáchymov,* D. Knobloch, 1).

Morava, Ferdinand II. (1620—1637), *Brno,* Wansiedler, groš 1624 (3, z nichž 1 k. porušený, zn. mincovny na líci, zn. mincm. na rubu); groš [1]624 (3), zn. j. před.; groš 1625 (1) bez zn. mincovny, zn. mincm. na líci; krejcar 1624 (3), zn. mincovny na líci, zn. mincm. na rubu; krejcar [1]624 (3), zn. j. před., pod orl. rak. štítek; krejcar 1624 (2) jen se zn. mincm. na líci; krejcar [1]624, zn. j. před. (1); krejcar 1625 (7, u 2 k. zn. nezřetelná) j. před.; krejcar nejasného rázu, letop. nezřet. (2); krejcar 1626 (3) jen se zn. mincm. na líci; *Olomouc,* Fritsch, groš 1628, zn. mincovny na rubu (1); krejcar 1629, zn. j. před (1); krejcar 1630 (1), 1631 (1), zn. mincm. na l., zn. mincovny na r.; krejcar 1632 (3), na l. zn. mincm., na r. rak. štítek; krejcar 1633 na l. růžice, na r. v op. rak. štít. (1); *Mikulov,* groš 1627 (1); groš 1628 (2 var.). — Ferdinand III. (1637—1657), *Olomouc,* groš 1637, zn. mincovny pod orl. (1). — Ferdinand II. (1620—1637), křížený groš bez zn. m., s čísl. 3 na obou stranách (1). Patrně moravská nebo dolnorakouská ražba.

Slezsko, Ferdinand II. (1620—1637), *Vratislav,* Rieger, groš 1625 (1), 1626 (1), zn. vardajna na konci r. op., na zač. l. op. růžice, písmo V; groš 1625 (1, j. před., ale zn. rozdělena po str. orlích pařátů); groš [1]627 (6 ve 2 var.), zn. pod orl. v op., jinak j. př.; proš 1627 (1), 1628 (1), na zač. op. 2 zkřížené háky na cány, letop. pod poprsím, zn. pod orlem v op.; groš [1]628 (10), [1]629 (2), 1630 (3), j. před., ale letop. na rubu na konci op.; groš [1]630 (1), j. před. poněk. odchylné kresby, písmo U; groš [1]631 (4), [1]632 (1), j. před., ale na zač. op. 3 skříž. háky; Ziesler, groš [1]633 (1), j. př. se zn. HZ; Rieger, krejcar [1]624 (1), pod poprsím zn. mincovny; krejcar 1624 (2), pod poprsím zn. mincovny, pod orlem zn. mincm.; krejcar 1625 (4), na zač. op. růžice, pod poprsím zn. mincovny, po str. orl. pařátů rozděl. zn. mincm.; krejcar 1626 (7), j. př., poprsí jiné kresby a zn. mincm. pod orlem v op.; krejcar [1]626 (2) j. před.; Ziesler, krejcar [1]633 na zač. op. růžice, pod poprsím zn. mincovny, pod orlem zn. nájemce; P. Hema, groš 1630 (1); *Nisa,* Zwierner, krejcar 1624 (4); Daniel z Breenu, krejcar 1624, zn. pod poprsím (1); krejcar 1624, zn. v op. na líci dole (1); krejcar 1625 zn. j. před. (8); *neznámá mincovna slezská,* krejcar 1625 se zn. lilie (1); groš [1]631 (1), [1]632 (1) z neznámé, snad slezské mincovny se zn. kotva (Opolí?). — Ferdinand III. (1637—1657), *Vratislav,* I. Reichart a M. Jan, krejcar 1637 (1).

Slezská knížectví: Lehnice a Břeh, Jan Kristián a Jiří Rudolf (1602—1621), groš 1606 (1). — Münsterberk - Olešnice, Jindřich Václav a Karel Fridrich (1617—1639), *Olešnice,* B. Hase, groš 1620 (1). — Opavsko, Karel z Lichtensteina (1614—1627), B. Hase, groš [1]614 (1), na r. orlice se znaky; groš [1]615 (1), na r. dva znaky; *Karel Eusebius* (1628—1684) zn. MW, krejcar 1629 (1).
Jindřich Šlik († 1650), *Planá,* Candler, groš 1632 (1), 1633 (1), 1635 (1), 1636 (1), 1637 (1), 1638 (1); krejcar 1633 (1); zn. zkřížené háky na cány, krejcar 1630 (1). Albrecht z Valdštejna († 1634), *Jičín,* Reick, groš 1630 (1); Steinmüller, groš 1633 (1); *Zaháň,* groš 1630 (1), 1631 (1).

Kladsko, Ferdinand III. (1627—1637), J. J. Huser, krejcar 1628 (1); P. Hema, groš 1630 (3); krejcar 1628 (1) zn. mincm. na rubu dole; Rössner, groš 1635 (2), 1636 (1); krejcar 1632 (1).

Dolní Rakousy, Matyáš II. (1611—1619), *Vídeň,* Jessenský, groš [1]618 (1). — Ferdinand II. (1620—1637), *Vídeň,* Fellner, groš [1]624 (27, u 8 k. má koruna nad orlem stuhy, 2 kusy jsou nezřetelné), poprsí jsou různé kresby; groš 1625 (3), 1626 (2), poprsí různé kresby; V. Constanz z Vestenburgu, groš 1636 (1); *Sv. Hippolit,* J. J. Edling, krejcar 1624 (1). — Ferdinand III., *Vídeň,* H. J. Stadler, groš 1637 (4).

Štýrsko, Ferdinand II. jako arcivévoda (1592—1619), *Št. Hradec,* jednostr. půlkrejcar [16] 14 (1); jako císař (1619—1637), *Št. Hradec,* groš 1624 (4), 1625 (2), 1626 (3), 1627 (3), 1629 (1), 1630 (1), 1635 (1), 1636 (1), s nezřet. letop. (2); jednostr. půlkrejcar [1] 627 (1), 1633 (1). — Ferdinand III. (1637—1657), *Št. Hradec,* groš 1638 (1).

Korutany, Ferdinand II. (1619—1637), *Sv. Vít,* H. Matz, groš 1624 (1), 1625 (1); jednostr. půlkrejcar 1624 (1); P. Sigharter, groš 1626 (1), 1627 (1); groš Ï636 (1); P. Sigharter, krejcar 1626 (1), 1627 (1). — Ferdinand III. (1637—1657), *Sv. Vít,* groš 1638 (1).

Tyroly, arcivévoda Ferdinand (1564—1595), *Hall,* krejcar bez letop. (1). — Arciv. Maxmilián (1612—1618), *Hall,* Kr. Örber, krejcar 1615 (1). — arciv. Leopold jako duchovní kníže (1619—1625), krejcar bez letop. (3); jako světský kníže (1625—1632), *Hall,* desetník 1632 (2).

Arcibiskupství Salzburg, Arnošt Bavorský (1540—1554), jednostr. půlkrejcar [15] 54 (1); Paris hř. Lodron (1619—1653), krejcar 1631 (2).

Polsko, Jan Albert (1492—1501), půlgroš (2). — Alexander (1501—1505), půlgroš (2). — Zikmund I. (1506—1548), půlgroš 1509 (1), 1510 (1). — Zikmund III. (1587—1632), poltorak [16]18 (1), [16]23 (1), zn. Sas.

Badensko, Fridrich V. (1621—1649), krejcar 1623 (1).

Bavory, Maxmilián I. (1598—1651), krejcar 1624 (1).

Branibory-Baireuth, Kristián (1603—1655), jednostr. dvoufenik [16]23 (1).

Falc, Jan Kazimír (1575—1592), dvoukrejcar [15]90 (1).

Falc-Simmern, Richard (1569—1598), dvoukrejcar [15]74 (1), [15]77 (1).

Falc-Veldenz, Jiří Jan (1544—1592), dvojkrejcar [15]89 (1).

Falc-Zweibrücken, Jan I. (1569—1604), dvoukrejcar [15]85 (1). — Jan II. (1604—1635), groš 1605 (1); groš bez letop. (3 s tit. Matyáše).

Hrad Friedberg, Jan Eberhard (1577—1617), dvoukrejcar [15]91 (1), [15]93 (1).

Leiningen-Westerburg, Ludvík (1597—1622), groš bez letop. (1 s tit. Rudolfa II.).

Mecklenburg - Güstrow, Jan Albert II. (1592—1636), 4šilink 1616 (1).

Nassau-Weilburg, Albrecht (1559—1593), dvoukrejcar [15]69 (1).

Rietberg, Jan III. (1601—1625), groš 1618 (1).

Stolberg, Jindřich Volrab († 1641), groš bez letop. (1 s tit. Matyáše).

Waldeck, společný dvoukrejcar [15]89 (1), [15]93 (1).

Würtemberg, Fridrich (1593—1609), dvoukrejcar [15]94 (1).

Biskupství Pasov, Arnošt Bavorský (1514—1540), jednostr. půlkrejcar 1534 (1).

Biskupství Štrasburk, Jan IV. (1569—1592), dvoukrejcar [15]74 (1), [15]78 (1).

Město Brunšvik, mariánský groš 1554 (1).

Město Kempten, krejcar 1625 (1).

Město Kostnice, 10krejcar bez letop. s tit. Ferd. II. (1).

Město Norimberk, 15krejcar „dlouhé mince" 1622 (1).

Město Štrasburk, krejcar s got. písm. z poč. 16. st. (1); krejcar bez letop., 16. st. (2).

Švýcary, město Chur, 10krejcar 1636 (1). — Město Zug, groš 1606 (1).

Nizozemí, Kampen, escalin b. l. s tit. Matyáše (1). Otřený a nečitelný peníz, patrně $^1/_5$ écu Filipa II. (1506—1598) pro Geldry (1).

Italie, Benátky da quattro gazzette bez letop., anonymní dóžecí peníz, raž. podle zákona z 14. dubna 1570 (1).

Nález obsahoval několik vzácných mincí, z nichž nejvzácnější je groš Ferdinanda II. z mincovny pražské s posmrtným letopočtem 1638. Vzácný je též groš Ferdinanda II. z vídeňské mincovny z r. 1636, půlkrejcar téhož z mincovny kutnohorské z r. 1632, krejcar Ferdinanda III. z r. 1628, Kladsko, J. J. Huser, groš hrabství Leiningen bez letop. Zajímavý je křížený groš z r. 1630.

Jelikož nejmladší mincí nálezu je groš Ferdinanda III. z r. 1641, byl poklad ukryt kolem r. 1642. † *Otakar Mikš*

NÁLEZ TOLIAROV V NADOŠANOCH (OKRES LEVICE).

Poklad našiel 15. marca 1938 Ján Palkovič ml. z Nadošian v hone „Mladé hory". Poklad bol uschovaný v hlinenom hrnci, ktorý však nebol zaslaný k preskúmaniu. V náleze, ktorý obsahoval 99 toliarov, boly tieto ražby:

Uhorsko, Matej II. (1608—1619), *Kremnica,* toliar 1610 (1). — Ferdinand II. 1619—37), *Kremnica,* toliar 1630 (2), 1631 (1), 1633(3), 1634 (2), 1635 (3), 1637 (3);

Veľká Baňa, toliar 1632 (1), 1634 (1). — Ferdinand III. (1637—1657), *Kremnica,* toliar 1638 (1), 1640 (1), 1641 (1), 1642 (1), 1644 (6), 1645 (4), 1646 (1), 1647 (3), 1649 (3), 1650 (2), 1651 (7), 1653 (13), 1654 (2), 1657 (10), 1658 (2). — Leopold I. (1658—1705), *Kremnica,* toliar 1660 (2).

Čechy, Ferdinand II. (1619—1637), *Praha,* Schuster, toliar 1632 (1). — Ferdinand III. (1637—1657), *Praha,* Wolker, toliar 1638 (1).

Rakúsko, Ferdinand II. (1619—1637), *Viedeň,* Fellner, toliar 1633 (1). — Ferdinand III. (1637—1657), *Viedeň,* Stadler, toliar 1645 (3), 1646 (1).

Tirolsko, arcivojvoda Leopold (1619—1632), *Hall,* toliar 1626 (1), 1632 (1).

Korutansko, Ferdinand II. (1619—1637), *Sv. Vít,* toliar bez let. (1).

Alsasko, arcivojvoda Ferdinand (1564—1595), *Ensisheim,* toliar bez let. (1). — Rudolf II. (1595—1611), *Ensisheim,* toliar 1605 (1). — Arcivojvoda Leopold (1619—1632), *Ensisheim,* toliar 1621 (1).

Poľsko, Žigmund III. (1587—1632), toliar 1628 (2), znak Pólkozic.

Sasko, Albertovská línia, Ján Juraj (1615—1656), *Drážďany,* toliar 1616 (1), 1624 (1), 1625 (1), 1638 (1).

Bremen, arcibiskupstvo, Ján Fridrich z Holsten (1596—1634), toliar 1622 (1).

Mesto Augsburg, Ferdinand II., toliar 1626 (1). — Ferdinand III., toliar 1640 (1).

Mince sú veľmi pekne zachovalé. Okrem alsaského toliara arcivojvody Ferdinanda, všetky ražby pochádzajú za XVII. storočia, zväčša z jeho prvej polovice. Nejmladším kusom je uhorský toliar Leopolda I. z roku 1660, takže poklad museli ukryť na samém začiatku panovania Leopolda I. *L. Kraskovská*

NÁLEZ V LENTOVE (OKRES LUČENEC).

V r. 1938 našiel Jozef Praženica z Lentova (č. p. 7) na svojom pozemku poklad strieborných mincí, vcelku 31 kusov. Najmladšie sú kremnické ražby Leopolda I. (denár z r. 1687), takže poklad uschovali ešte v dobe panovania Leopolda I. Možno predpokladať, že majiteľom pokladu bol cudzinec, pretože popri rozličných cudzích ražbách, našlo se len niekoľko domácich mincí z doby Leopolda I., mladších ako ostatné kusy. Soznam mincí jest nasledujúci:

Uhorsko, Leopold I. (1658—1705), *Kremnica,* šesták 1673 (1), groš 1684 (1), 1686 (2), denár 1687 (1).

Čechy, Ferdinand III. (1637—1657), *Praha,* Wolker, groš 1649 (1). — Leopold I. (1658—1705), *Praha,* Janinali groš 1678 (1).

Slezsko, Leopold I., *Vratislav,* Hammerschmidt, groš 1669 (1), Kirchenhofer, groš 1673 (1).

Tirolsko, arcivojvoda Ferdinand Karol (1632—1662), groš 1660 (1).

Štajersko, Leopold I. (1658—1705), 6krajciar 1676 (1).

Poľsko, Žigmund III. (1587—1632), trojak 1621 (1), poltorak 1622 (3), 1623 (5), 1624 (3), 1625 (1), 1626 (1), let? (1).

Prusko, Juraj Viliam (1619—1640), groš 1621 (1), poltorak 1624 (1).

Švedsko, Kristina (1632—1654), poltorak 1631 (1), 1635 (1).

Mesto Riga, Gustav Adolf (1611—1632), poltorak 1622 (1).

L. Kraskovská

NÁLEZ V SEČOVCIACH (OKRES TREBIŠOV).

Robotníci Michal Mendel a Ján Krížik vykopali dňa 27. XI. 1937 na vinici A. Krížika pri Sečovciach zotlelé vrecko s mincami. Vrecko obsahovalo 239 strieborných mincí XVII. stor. Všetky mince boly poškodené čiernou patinou, ktorá čiastku ražieb úplne zničila. Mince pochádzajú z 2. a 3. štvrti XVII. stor., najmladšia ražba je z roku

1688, takže poklad asi ukryli koncom XVII. stor. Štátny podiel (⅛ nálezu) bol uložený v Národnom múzeu v Turč. sv. Martine.

V náleze boly nasledujúce ražby:

Poľsko, Žigmund III. (1587—1632), šesták 1623 (1), 1626 (2), 1627 (2), 1628 (1), nečit. letop. (2); trojak 1621 (4), 1622 (2), 1624 (1), nečit. letop. (4); poltorak 1620 (1), 1621 (2), 1622 (16), 1623 (23), 1624 (10), 1625 (1), 1627 (2), nečit. letop. (7). — Ján Kazimír (1648—1668), šesták 1660 (2), 1661 (8), 1662 (19), 1663 (15), 1664 (11), 1665 (7), 1666 (12), 1667 (13), 1668 (2), nečit. letop. (9).

Litva, Ján Kazimír (1648—1668), šesták 1666 (1).

Brandenburg- Prusko, Juraj-Viliam (1619—1640), groš 1622 (1); poltorak 1626 (1). — Fridrich Viliam (1640—1688), 6krajciar 1688 (1).

Švedsko, Gustav Adolf II. (1611—1632), poltorak 1632 (3), let? (1). — Kristina (1632—1654), poltorak 1633 (1), 1635 (1).

Mesto Elbing, Gustav Adolf II. (1611—1632), poltorak 1630 (1), 1632 (1).

Rakúsko, Leopold I. (1657—1705), *Viedeň,* A. Cetto, groš 1665 (1).

Zničené mince: šestáky (2), poltoraky (44).

L. Kraskovská

NÁLEZ POKLADU V HUMENNOM.

V máji roku 1938 našli v Humennom pri prácach na novostavbe Jána Chodila (Masarykova ul. č. 55), poklad, ktorý sa skladal z 213 kusov strieborných mincí a rozličných strieborných ozdôb. Poklad bol ukrytý v hlinenej nádobe, z ktorej sa zachovala asi polovica. Hoci mince nachádzaly sa v hlinenej nádobe boly veľmi zničené patinou, preto mnoho kusov nedalo sa určiť. Soznam mincí jest nasledujúci:

Uhorsko, Vladislav II. (1490—1516), denár bez let. (1). — Ľudovít II. Jag. (1516—1526), denár 1526 (1). — Ferdinand II. (1619—1637). *Kremnica,* denár 1626 (1). — Leopold I. (1658—1705), *Kremnica,* 15krajciar 1667 (1), 1674 (1), 1675 (8); 6krajciar 1667 (4), 1668 (1), 1669 (1), 1670 (1), 1671 (1), 1672 (1), 1673 (4), 1674 (3); 3krajciar 1661 (1), 1668 (1), 1672 (1); *Veľká Báňa,* 15krajciar 1674 (3), 6krajciar 1676 (1).

Sedmohradsko, Michal Apafi (1661—1690), 6krajciar 1674 (1).

Čechy, Ferdinand II. (1619—1637), *Kutná Hora,* Hölzl, groš 1626 (1). — Ferdinand III. (1637—1657), *Praha,* Wolker, groš 1639 (1), 1642 (1); *Vratislav,* Reichart, groš 1643 (). — Leopold I. 1658—1705), *Praha,* Margalík, 6krajciar 1665 (1), *Vratislav,* Hübner, 15krajciar 1663 (1) ,1666 (1); Hammerschmidt, 6krajciar 1674 (1), groš 1667 (2), 1668 (3), 1669 (1), 1670 (4).

Sliezske kniežatstvá; Lehnice—Břeh, Juraj, Ľudovít a Kristián, groš 1658 (2). — Juraj v Břehu (1639—1664), 15krajciar 1664 (1). — Ľudovít v Lehnici (1653—1663), groš 1660 (1). — Kristián ve Volave (1639—1673), 15krajciar (1), groš 1661 1), 1669 (2), 1670 (1). — Louisa z Anhaltu, 6krajciar 1673 (2). — Würtemberg-Olešnice, Sylvius Friedrich (1664—1697), 15krajciar 1675 (1); 6krajciar 1674 (2); groš 1674 (2), 1675 (1), 1676 (1).

Arcibiskupstvo Olomouc, Leopold Viliam (1637—1662), groš 1659 (1). — Karol II. z Liechtensteinu (1664—1695), groš 1669 (1), 1670 (3).

Rakúsko, Leopold I. (1658—1705), *Viedeň,* Cetto, 15krajciar 1662 (1), 1664 (2), 3krajciar 1665 (2); Rosenstock 3krajciar 1664 (1), 1669 (2), 1670 (2), let? (1). Bez zn. 15krajciar 1660 (1).

Tirolsko, Leopold I. (1658—1705), *Hall,* 3krajciar 1673 (1). — Arcivojvoda Leopold (1619—1632), *Hall,* 3krajciar bez let. (1). — Arcivojvoda Ferdinand Karol (1632—1662), *Hall,* 3krajciar 1641 (1), 1650 (3), 1653 (1), 1661 (3).

Štajersko, Ferdinand II. (1620—1637), *Št. Hradec,* 3krajciar 1625 (1). — Ferdinand III. (1637—1657), *Št. Hradec,* 3krajciar 1637 (1). — Leopold I. (1658—1705), *Št. Hradec,* 3krajciar 1666 (1), 1670 (1).

Korutansko, Ferdinand III. (1637—1657), *Sv. Vít,* 3krajciar 1657 (1). — Leopold I. (1658—1705), *Sv. Vit,* 6krajciar 1672 (1).

Poľsko, Žigmund III. (1587—1632), 6krajciar 1623 (1), trojak 1622 (2), 1624 (1), let? (1); poltorak 1620 (1), 1621 (3), 1622 (4), 1623 (7), 1624 (10), 1625 (3), 1626 (1), let? (8). — Ján Kazimír (1648—1668), tymf (30 grošov) 1663 (1); 6krajciar 1661 (3), 1662 (4), 1663 (1), 1664 (3), 1665 (3), 1666 (2), 1667 (1), 1668 (1), let? (7); poltorak 1661 (1).

Litva, Jan Kazimír (1648—1668), 6krajciar 1669 (1).

Prusko, Žigmund I. (1506—1548), groš bez let. (1). — Juraj Viliam (1619—1640), groš let? (1); poltorak 1624 (1), 1625 (2).

Švedsko, Gustav Adolf (1611—1632), trojak 1632 (1); poltorak 1633 (1), let? (1).

Mesto Riga, Gustav Adolf (1611—1632), poltorak 1624 (1).

Mesto Elbing, Karol X. Gustav (1654—1660), 6krajciar 1658 (1).

Poškodené neurčené mince (26).

Najmladšie určené ražby pochádzajú z doby Leopolda I. (uhorský 6krajciar Leopolda I. z r. 1676 a sliezsky groš Sylviusa Fridricha tiež z toho roku). Pravdepodobne poklad bol uschovaný za panovania Leopolda I. koncom XVII. storočia.

L. Kraskovská

NÁLEZ V MALEJ TORONI (OKRES TREBIŠOV).

Začiatkom roku 1938 našli v Malej Toroni poklad zlatých a strieborných mincí, celkom 82 kusov. Bližšie okolnosti nálezu nebolo možno zjistiť.

Poklad obsahoval tieto ražby:

Čechy, Leopold I. (1657—1705), *Praha,* Margalík, 15krajciar 1664 (1); groš 1659 (1); Janinalli, 6krejciar 1674 (1); Egerer, groš 1698 (1); *Kutná Hora,* Krahe, groš 1681 (1); Břeh, Bretschneider, groš 1696 (2), 1697 (1), 1698 (1), 1705 (1).

Sliezsko, Leopold I., *Vratislav,* Hammerschmidt, 6krajciar 1673 (1), 1687 (1), groš 1666 (2), 1669 (1); Nowack, groš 1705 (2); *Opolí,* Wackerle, dukát 1692 (1); 15krajciar 1694 (1). — Jozef I. (1705—1711), *Břeh,* Brettschneider, groš 1706 (2); *Vratislav,* Nowack, groš 1706 (4), 1707 (1), 1708 (3). — Lehnice—Břeh, Kristián vo Volave (1639—1673), groš 1668 (1). — Juraj Viliam (1672—1675), groš 1675 (1). — Würtemberg-Olešnice Sylvius Fridrich (1660—1697), 15krajciar 1694 (1). — Kristián Ulrich (1664—1704), 6krajciar 1676 (1).

Vratislav, biskupstvo, Fridrich Hessenský (1671—1682), 6krejcar 1679 (1).

Olomouc, arcibiskupstvo, Karol II. z Liechtensteinu (1664—1695), 15krajciar 1694 (2).

Uhorsko, Leopold I. (1657—1705), *Kremnica,* toliar 1692 (1); poltoliar 1695 (1); štvrťtoliar 1701 (1); 6krajciar 1667 (1), 1668 (3), 1671 (1), 1674 (1), 1682 (2), 1693 (1); groš 1694 (1); *Veľká Baňa,* 6krajciar 1693 (1); poltura 1700 (1);

Košice, groš 1695 (1).

Rakúsko, Leopold I. (1657—1705), *Neuburg n. Innu,* B. Triangel, 15krajciar 1664 (1).

Štajersko, Leopold I. (1567—1705), *Št. Hradec,* 6krajciar 1683 (1).

Prusko, Fridrich Viliam (1640—1688), 6krajciar 1682 (2), 1686 (2).

Poľsko, Žigmund III. (1587—1632), trojak 1622 (1), 1624 (1), 162? (1); groš 1593 (1); poltorak 1623 (1), 1624 (1), 1625 (1). — Ján Kazimír (1648—1668), tymf (XXX grošov) 1665 (1); ort 1667 (1); 6krajciar 1661 (1), 1663 (1), 1664 (1) 1666 (1), 1667 (2), let? (1). — Ján III. (1676—1696), 6krajciar 1681 (1), 1682 (1), 1684 (1).

Litva, Ján Kazimír (1648—1668), ort 1664 (1).

Toruň, mesto, Ján Kazimír (1648—1668), ort 1654 (1).

Kolín n. Rýnom, mesto, dukát s titulom Ferdinanda III. 1655 (1).

Nizozemsko, Utrecht, konfederácia, dukát 1692 (1).

Mince sú dobre zachovalé. Najmladšie ražby sú české groše z r. 1708. Možno predpokladať, že poklad ukryli na počátku XVIII. stor.

L. Kraskovská

NÁLEZ V TRNAVĚ U SLUŠOVIC.

V září r. 1928 odkryl p. Josef Poláček, lesní dělník, při práci v lese u Trnavy u Slušovic (okres Gottwaldov) nález 220 kusů různých, především slezských drobných mincí ze 17. a z počátku 18. století. Mince byly podle zprávy uloženy pod kamenem v šátku, jenž se rozpadl. Z nálezu získalo 167 kusů mincí Městské museum v Gottwaldově, jež na počátku r. 1950 zaslalo tyto mince do numismatického oddělení Národního musea k popisu. Jsou to:

Slezsko, Ferdinand II. (1619—1637), *Vratislav,* H. Ziesler a H. Riedl, groš 1631 (1); trojník 1624 (1); *neznámá mincovna,* trojník 1624 (1), trojník s nečit. letop. i značkami (buď 1624, nebo 1625, 3). — Leopold I. (1657—1705), trojník 1669 (5 : T.[1]) č. 9 [1], jako č. 10, ale říš. jablko 2 a štít 2 [1], č. 12 [3]); 1670 (2 : jako T. č. 25, ale říš. jablko 2 g [1], jako T. č. 28, ale říš. jablko 1 c [1]); 1671 (1, T. č. 32); 1688 (1, T. č. 72); 1693 (7: T. č. 92 [1], č. 95 [2], č. 97 [1], č. 99 [2], jako č. 105, ale říš. jablko 2 d-e, znaménka 28, štít 3 [1]); 1694 (11: T. č. 108 [2], č. 112 [1], jako č. 112, ale kříž 10 b, znaménko 7 [1], č. 117 [1] jako č. 122, ale znaménka 10 [2], jako č. 122, ale říš. jablko 3, znaménka 10 [1], č. 130 [1], č. 136 [2]); 1695 (9: jako T. č. 141, ale říš. jablko 3 d [1], č. 144 [1], č. 147 [1], č. 148 [1], jako č. 148, ale říšské jablko 2 c [1], č. 149 [1], č. 152 [1], č. 157 [1], jako č. 162, ale říš. jablko 1 [1]); 1696 (24: T. 165 [3], jako č. 165, ale kříž 4 [2], č. 166 [1], jako č. 168, ale říš. jablko 2 [4], č. 169 [8], jako č. 172, ale znaménka 9 [3], č. 175 [2], č. 178 [1]); 1697 (29: T. č. 179 [1], č. 182 [16], č. 183 [2], č. 184 [1], jako č. 186, ale říš. jablko 2 b [1], č. 187 [1], č. 189 [2], jako č. 189, ale říš. jablko 2 b [2], jako č. 189, ale říš. jablko 2 d-e [1], č. 191 [1], jako č. 191, ale říš. jablko 3 [1]); 1703 (3, T. č. 196); 1704 (3: T. č. 198 [2], jako č. 202, ale říš. jablko 3 [1]); 1705 (2: T. č. 207 [1], jako č. 207, ale kříž 6 [1]); 1715!? (1), měděný postříbřený soudobý padělek, snad s fingovaným letopočtem, 15 mm, 0,486 g. — Lehnice - Břeh, Kristián (1639—1673), *Břeh,* K. Brettschneider, zn. C - B, trojník 1670 (3). — Louisa z Anhaltu († 1680), *Břeh,* K. Brettschneider, zn. C - B, trojník 1673 (2). — Würtemberg - Olešnice, Kristián Oldřich (1664—1704), trojník 1680 (1), 1681 (3); *Olešnice,* L. Laurentius, zn. LL, trojník 1696 (4), 1697 (3), 1698 (2), 1699 (6), s nečit. letop. (3); K. Loh, zn. CVL, trojník 1701 (3), 1704 (13). — Sylvius Fridrich (1664—1697), *Olešnice,* J. J. Tolle, zn. IIT, trojník 1695 (2).

Kladsko, Ferdinand III., P. Hema, groš 1628 (1).

Uhry, Leopold I. (1657—1705), *Kremnice,* zn. K-B, šestikrejcar 1669 (1); *neznámá mincovna,* poltura 1696 (2), 1697 (1), 1699 (1), 1701 (1). Malkontenti (1703—1708), *Kremnice,* zn. K-B, poltura měď. 1707 (2). — Josef I. (1705—1711), *neznámá mincovna,* poltura 1711 (3).

Tyroly, Arcivévoda Leopold (1619—1632), *Hall,* groš bez let. z let 1625—1632 (1).

Město Augsburg, krejcar 1645 (1).

Prusko, Jiří Vilém (1619—1640), poltorak 1622 (1).

Polsko, Zikmund III. (1587—1632), *Bydgoszcz,* poltorak 1622 (1), 1624 (1).

Švédsko, Gustav II. Adolf (1611—1632), poltorak 163? (1).

Nejmladší mincí v nálezu je měděný padělek trojníku Leopolda I. s letopočtem 1715. Není-li tento letopočet fingovaný, jako je fingovaná mince celá (poslední slezské trojníky jsou z r. 1705), byl by nález trnavský ukryt do země někdy záhy po tomto roce. Jinak bychom dobu ukrytí nálezu mohli položit po r. 1711, kterýžto letopočet mají uherské poltury Josefa I. zde ovšem těžko rozhodnout s konečnou platností.

[1]) J. Teisinger, Leopold I. Apfelgröschel der Jahre 1668—1705 und Varianten, Příl. k čas. Der Münzensammler 1936, č. 92.

Pavel Radoměrský

NÁLEZ V BORSKOM SVÄTOM MIKULÁŠI (OKRES MALACKY).

V lete r. 1938 našiel roľník Anton Vaněk z Borského sv. Mikuláša čp. 173, na svojom pozemku poškodenú nádobku s medenými mincami. Mince, celkom 21 kusov, vrátilo finančné riaditeľstvo nálezcovi. Boly najdené tieto ražby:

Čechy, Mária Terezia (1740—1780), grešľa 1768 (1).

Uhorsko, Mária Terezia (1740—1780), krajciar 1761 (2), 1763 (5), 1765 (1), 1766 (3), let? (2).

Sedmohradsko, Mária Terezia (1740—1780), grešľa 1765 (1).

Rakúsko, Mária Terezia (1740—1780), krejciar 1761 (3), 1762 (1). — František Lotrinský, krajciar 1760 (2).

L. Kraskovská

NÁLEZ DVACETNÍKŮ V JAKARTOVICÍCH (OKRES BRUNTÁL).

Asi v polovici března 1949 nalezl Josef Suchomel v Jakartovicích, okres Bruntál, při bourání domku č. 16 „poklad", jenž byl uložen ve zrezivělé plechové krabičce, která byla uschována vedle veřejí („futra") dveří a při otevírání se rozpadla. Nález sestával z 60 stříbrných mincí — vesměs dvacetníků konvenční měny — z 2. pol. 18. a 1. pol. 19. stol., jež byly uschovány po r. 1830. Mince jsou dobře a velmi dobře zachované; nejstarší z nich byla ražena r. 1765 (sedmihradský dvacetník Marie Terezie) a nejmladší r. 1830 (dvacetníky Františka I., ražené v mincovnách ve Vídni (1) a Karlovském Bělehradě (1). Až na jediný kus — dvacetník bavorský Maxmiliána Josefa III. (1745—1777) z r. 1771 — jsou to ražby mincoven dědičných zemí rakouských, resp. císařství rakouského.

Soupis jejich je tento:

Čechy, Marie Terezie (1740—1780), *Praha,* 20kr. se starším poprsím 1780, zn. E v S. — I. K. (E. v. Schwingerschuh a I. Kendler) na rubu. — František I. (1792—1835), *Praha,* 20kr. 1802 (2), 1809 (1) značka C na líci.

Dol. Rakousy, Josef II. (1765—1780—1790), *Vídeň,* 20kr. 1782, značka A na líci. — František I. (1792—1835), *Vídeň,* 20kr. 1803 (1), 1804 (1), 1805 (1), 1806 (1), 1808 (2), 1810 (1), 1812 (1), 1813 (1), 1815 (2), 1819 (1), 1824 (2), 1828 (1) a 1830 (1), značka A na líci.

Tyroly, Josef II. (1765—1780—1790), *Hall,* 20kr. 1784 (1), značka F na líci. — František I. (1792—1835), *Hall,* 20kr. 1804 (1), značka F na líci.

Uhry, Josef II. (1765—1780—1790), *Kremnica,* 20kr. 1783 (1), 1787 (1), značka B na líci. — Leopold II. (1790—1792), *Kremnica,* 20kr. 1791 (2) a 1792 (1), značka B na líci. — František I. (1792—1835), *Kremnica,* 20kr. 1795 (1), 1796 (1), 1802 (1), 1803 (1), 1804 (1), 1805 (4), 1806 (3), 1808 (3), 1809 (4), 1811 (1) a 1815 (1), značka B na líci; *Velká Báňa,* 20kr. 1805 (1) a 1815 (1), značka G na líci.

Sedmihrady, Marie Terezie (1740—1780), *Karlovský Bělehrad,* 20kr. s mladistvím poprsím 1765, bez značky (1). — František I. (1792—1835), *Karlovský Bělehrad,* 20kr. 1793 (1), 1802 (1), 1804 (1), 1824 (4) a 1830 (1), značka E na líci. Ražby Marie Terezie, Josefa II., Leopolda II. a Františka I. (až do r. 1804), opatřené za letopočtem na rubu t. zv. ondřejským křížem (označením konvenční měny), jsou z doby před přijetím titulu císaře rakouského Františkem I. (11. srpna 1804); pozdější jsou bez tohoto označení.

Bavory, Maxmilián Josef III. (1745—1777), *Mnichov,* 20kr. z r. 1771 (1) bez značky.

Nález je uložen ve Slezském museu v Opavě.

Fr. Papoušek

NÁLEZ ZO SOLNIČKY (OKRES KRÁL'OVSKÝ CHLUMEC).

Roku 1937 našiel Ján Pataky na svojom pozemku v Solničke 17 strieborných mincí. Mince pochádzajú zväčša z 1. polovice XIX. stor. Najmladšia ražba je uhorská medaila z roku 1869. Pravdepodobne nález bol uschovaný v 2. polovici XIX. stor. Soznam mincí je tento:

Uhorsko, Jozef II. (1765—1790), *Kremnica,* 20krajciar 1775 (1). — František II. (1792—1835), *Kremnica,* 20krajciar 1804 (1), 1835 (1); *Veľká Baňa,* 20krajciar 1828 (1). — Ferdinand V. (1835—1848), *Kremnica,* 20krajciar 1840 (1), 1841 (1), 1842 (2), 1844 (2), 1845 (1), 1846 (1), 1848 (1).

Sedmohradsko, Mária Terezia (1740—1780), 20krajciar 1765 (1).

Rakúsko, František Jozef I. (1848—1916), *Vídeň,* 20krejcar 1851 (1).

Salzburg, Hieronym Colloredo (1771—1803), 20krajciar 1800 (1).

Uhorsko, medaila strieborná „Výstava hospodárskeho spolku zemplinskej župy" 1869 (1, maďarsky).

L. Kraskovská

ZPRÁVA O NÁLEZECH NA POČÁTECKU.

Zdešov. Při sbírání brambor na podzim r. 1944 byl nalezen na poli nedaleko Zdešova pražský groš Václava IV. *s kontramarkou města Jihlavy.* Na minci byl měděnkou přilepen zbytek mince jiné asi velikosti poloviny československého pětihaléře. Zbytek byl nálezcem až na nepatrnou část nožem odloupán.

Počátky. Žák střední školy Jan Andreas nalezl na jaře 1949 při hře na hroudě uschlého bahna přilepenou drobnou minci. Po rozdrcení hroudy našel další dvě mince. Bahno bylo vyvezeno z městského rybníka poblíž elektrárny v Počátkách. Při dalším pátrání jiné mince nalezeny nebyly. Nalezené mince jsou:

Vladislav II., bílý peníz (2 kusy, odpovídají asi NČČsl. VI., str. 79, tab. I., č. 12 a 17). — Ferdinand I., bílý peníz (NČČsl. XI./XII., str. 124 n.).

Veselá. Při přestavbě domu čp. 14 ve Veselé našli r. 1943 dělníci ve vyváženém materiálu několik desítek mincí, které byly pravděpodobně ukryty ve zdi při podlaze. Objev byl učiněn za soumraku a teprve ráno druhého dne byl vybrán zbytek nálezu z rumu rozházeného po cestě. Mince byly rozdány, mohl jsem zjistit jen dva groše: Ferdinand II. *(Praha,* Hübmer, 1629 a *Praha,* Tobiáš Schuster, 1634).

Podle popisu majitele domu byly v nálezu pravděpodobně jenom groše.

Jihlávka. Při kopání studny u novostavby domku čp. 101 v Jihlávce našel r. 1924 pan Tomáš Kolařík ve vykopané zemi nádobku s mincemi. Peníze byly ukryty v břehu bývalé cesty. Hrneček byl pohozen, mince (asi 40 kusů) rozdány. Z nich bylo možno získat 15 kusů, které byly určeny v numismatickém oddělení Národního musea takto:

Čechy, Ferdinand II. (1620—1637), *Praha,* B. Suttner, groš 1624 (1); T. Schuster, groš 1636 (1).

Morava, Ferdinand II. (1620—1637), *Brno,* K. Wansiedler, krejcar 1624 (1); týž, ale bez značky mincovny (1); 1625 (1); groš 1626 (1); krejcar 1626 (1); *Olomouc,* B. Zwirner, krejcar 1624 (1); bez značky mincmistra, krejcar 1630 (1). — Ferdinand III. (1637—1657), *Olomouc,* bez značky mincmistra, krejcar 1638 (1).

Slezsko, Ferdinand II. (1620—1637), *Vratislav,* H. Riedl, groš 1627 (1); *Nisa,* Daniel Bren, krejcar 1625 (1).

Kladsko, Ferdinand III. (1627—1657), H. Rössner, groš 1637 (1); J. Werner, groš 1644 (1).

Tyroly, arcivévoda Leopold (1619—1632), *Hall,* krejcar b. l. z let 1619—1625 (1).

Počátky - Šejby. V době kolem roku 1910 byl objeven u samoty Šejby severně od Počátek větší poklad stříbrných mincí. Od přímých účastníků nálezu je možno dobře zjistit okolnosti, zatím co mince nálezu až na několik byly dávno rozprodány.

Za stavením na pokraji lesa tvoří dva velké balvany jeskyňku částečně vyplněnou drobnějšími kameny. V jeskyňce „spal" při hře na schovávanou chlapec, který přehozením několika kamenů objevil poklad. Mince byly uloženy v rozpadlém plátěném pytlíku. Sebeblé děti je prý odnesly v několika vrchovatých chlapeckých čepicích. Podle několika zachovaných mincí obsahoval nález pravděpodobně tolary a dvacetníky asi do roku 1830.

Stranná. V Numismatickém časopise čsl. roč. XV., na str. 111 je popsán nález sedmi mincí ze Stranné. Ve skutečnosti jsou tyto mince součástí pokladu několika set mincí, mezi nimiž bylo i několik zlatých a hrubých mincí stříbrných. Z nálezu jsem viděl tyto ražby:

Švédsko, Gustav Adolf, dukát s postavou panovníkovou ve zbroji na líci a třemi korunami na rubu, 1632 — Lehnice - Břeh, Kristián, groš 1661 (po stranách orlice F? W). — Würtembersko - Olešnice, Silvius Fridrich, groš 1675 (po stranách orlice S P).

Jakubín. V témže ročníku NČČsl. XV. na str. 57 byl uveřejněn nález v Jakubíně. označený jako úplný[1]). Bohužel, k popisu nebylo zasláno asi 200 mincí, z nichž asi 40 pražských grošů. Z tohoto zbytku jsem dostal po jednom kusu od každého druhu (podle názoru nálezcova). Ostatek je dnes úplně rozptýlen.

Mé mince byly určeny v Nár. museu takto:

Čechy, Václav IV. (1378—1419), pražský groš (1).

Česká Falc, Václav IV. (1378—1419), *Auerbach,* fenik, Streber II., 16 (1).

Dol. Rakousy, Albrecht V. (1404—1439), *pod poručnictvím Vilémovým* (1404—1406), *Vídeň,* fenik 1405 k L. č. 5 (1); *samostatná vláda* (1411—1439), *Vídeň,* fenik Niclase unterm Himmel, ražený před r. 1430, L. č. 13 (1).

Ražby podle vzorů rakouských před r. 1430. T. zv. Beischlag k L. č. 12, ale tam kresba nedostatečná (1).

Štýrsko, Arnošt Železný (1406—1424), *Št. Hradec,* fenik, L. č. 17 (1).

Hals - Leuchtenberg, Jan I. (1379—1407), fenik, Sirový, Věstn. Num. Spol. Čsl., tab. X., č. 50 (1). — Jan III. a Jiří I. (1410—1425), půlfenik, Dworschak, N. Z. 1920, dva kroužky nad štítem (1).

Bavory, Štěpán II., *Mnichov,* fenik, W. 145 nebo 146, značky na rameni nejsou znát (2).

Bavory - Mnichov, Jan II. (1375—1397), *Mnichov,* fenik, Noss, N. Z. 1929, str. 91, č. 84 (1); *Oettingen* fenik, W. 155, jeden patrně jednostr. (2). — Arnošt I. (1397—1438) s Vilémem III. († 1435), *Mnichov,* fenik, W. 160 (1); W. 166 (1), W. 167 (1). — Zikmund I? (1460—1467), fenik, W. 185 (1).

Bavory - Landshut, Jindřich IV. (1393—1450), *Landshut,* fenik, W. 3424 (1); *Oettingen,* fenik, W. 3437 (1).

Bavory - Ingolstadt, Štěpán III. a Ludvík VII. (1375—1413), *Ingolstadt,* fenik, W. 3392 (1); *Wasserburg,* fenik, W. 3395 (1); *wasserburský* jednostranný fenik, W. neuvádí. Sirový, Věstník Num. Spol. Čsl. tab. XI., č. 60 (1).

Augsburg, fenik, společná ražba biskupů a města z let 1402—1440, na rubu gotické písmeno h vybíhající v šipku; viz Noss, Blätter f. Münzfreunde 1921, str. 123, č. 11 (1).

Biskupství Bamberg, Albert z Wertheimu (1398—1421), fenik *schwarzburský,* MBNG 1886, II., č. 66 (1).

*

RYBNÍKY, okres Mor. Krumlov. Nedaleko obce Rybník, na místě zaniklé osady, objevili dělníci v červenci 1949 asi 30 drobných mincí. Místo nálezu leží několik metrů od vchodu na hřbitov. Při kopání základů nové ohradní zdi rozšířeného hřbitova se objevilo na hromadě vyházené země několik mincí. Hromada byla přehrabána a při další práci hlína opatrně přehazována. Sesbírané mince byly volně roztroušeny v zemi,

[1]) V popisu nálezu v NČČsl. XV., str. 57 bylo omylem při hlášení uvedeno jméno nálezce a majitele půdy K. Hájek, místo správného Vránek. Redakce lituje tohoto omylu a opravuje jej.

promísené četnými střepy, kostmi a uhlím do hloubky asi půl metru. Byly velmi dobře zachovány. Nález byl odevzdán správci musea v Mor. Krumlově. S jeho laskavým svolením jsem mince zběžně prohlédl a zjistil vesměs oboustranné a jednostranné bílé peníze Vladislava II. ze staršího období jeho vlády.

Stanislav Veselý

*

ZPRÁVA MĚSTSKÉHO MUSEA V MILEVSKU o nálezech mincí, uložených v jeho sbírkách a dosud nepublikovaných:

Milevsko. Na staveništi nové radnice byl r. 1900 nalezen řezníkem p. Karlem Vodňanským pamětní tolar ražený na dobytí města Gothy saským kurfiřtem Augustem r. 1567. L.: saské meče s opisem BONA CAUSA TRIUMPHAT R.: nápis v devíti řádcích (Drážďany, mincm. H. Biener).

Milevsko. Při opravách bytu v 1. patře t. zv. latinské školy v milevském klášteře (z 13. stol., přestavby v době barokní) nalezl p. lesmistr Jaroslav Růžička dne 31. května 1909 míšeňský štítový groš Fridricha II. a Viléma III. (1440—45) a štýrský 6krejcar Leopolda I. (1657—1705) mincmistra J. A. Nowaka z r. 1673.

Milevsko. Na hřbitově v Milevsku nalezl v červnu 1935 hrobař p. Bartoň slezskou grešli z r. 1680 (Würtembersko-Olešnice, Kristián Oldřich).

Milevsko. Na staveništi koupaliště v Milevsku, severně od kláštera, nalezl jeden z dělníků r. 1940 dva zlomky téhož pražského groše Václava IV.

Milevsko. U nádraží v Milevsku nalezl r. 1944 cukrář p. St. Kortan pražský groš Jana Lucemburského.

Milevsko. Při kopání kanálu v neznámém roce po první světové válce (někdy v letech 1922—1930) na nám. dr. E. Beneše asi 30 m východně od kostela sv. Bartoloměje nalezl neznámý dělník neznámé množství mincí v hrnečku, který byl rozbit a ztracen. Městský strážník Jan Jeřábek zachránil několik mincí pro museum. Jsou to tyto:

Čechy, t. zv. husitský peníz se čtyřrázem z 1. čtvrtiny 15. stol.; t. zv. husitský peníz s českým lvem z 1. pol. 15. stol. (Castelin: Heller u. Pfennig, č. 15). — Vladislav II., bílý peníz, Smolík č. 3 a č. 10. — Ludvík II., bílý peníz, Smolík č. 2 (?). — Ferdinand I., bílý peníz bez letop., Smolík č. 10, var. s: PRIM; Smolík č. 12; týž, var.

Dolní Rakousy, Albrecht V. (1404—1439), *Vídeň*, mincm. Gundlach kolem r. 1420. Zn.: gotické lístky, fenik.

Slezsko, Leopold I. (1657—1705), *Opolí*, krejcar 1697. (Tento krejcar pravděpodobně v nálezu nebyl. Dokázati to však nelze). Střepy z nádobky jsou ztraceny.

Přeštěnice u Milevska. Na spáleništi domu čp. v Přeštěnici byly při kopání základů pro nový dům neznámým nálezcem nalezeny v hrnečku, který byl rozbit a ztracen, mince, které byly popsány † Ot. Mikšem v tomto časopise str. 000 sl.

Radejšín u Milevska. Asi r. 1935 nalezl v Radejšíně pan Jindrák dva tak zv. husitské peníze s českým lvem. Pravděpodobně jde o zbytek většího nálezu.

Jenišovice u Milevska. R. 1935 nalezl pod Ovčínem Josef Fiala ml. na několik kousků rozlomený dvoukrejcar města Augsburku ze 17. stol.

Tamže byl r. 1936 u hlavního stavení ve dvoře vykopán zlomek pražského groše Václava IV.

Hodušín u Milevska. Na spáleništi staré školy byl r. 1937 neznámým nálezcem nalezen měděný 6krejcar Františka II. z r. 1800 z mincovny v Kremnici.

Olší u Milevska. Na zahradě čp. 10 nalezl v říjnu 1937 pan Šimák v nádobce, která je sice rozbita, ale také uložena v milevském museu, 383 pražských grošů Karla IV. a Václava IV. (Mince budou popsány v příštím čísle Num. Čas. Čsl.)

Slavoňov, obec Vesec u Milevska. R. 1940 nalezl p. Alois Šlechta z Vesce čp. 20 čtrnáct pražských grošů Václava IV.

Předbořice u Milevska. Rok a nálezce nálezu není znám. Sl. Kálalová z Předbořic darovala museu v Milevsku dva rakouské feniky a půlfenik Albrechta I. z let 1411—39 a bavorský fenik Arnošta I. a Viléma. Předpokládám, že i tu jde o zbytek většího nálezu.

K. Dolista

PO STOPÁCH NÁLEZŮ MINCÍ NA TŘEBÍČSKU.

Třebíčsko je, jak ostatně ani jinak není možno při poloze Třebíče jako výspy na jihozápadní Moravě, kde se přehnaly mnohokráte bouře válečné, bohaté na nálezy starých mincí. Ale ani stop doby starší, doby prehistorické a raně historické neschází na Třebíčsku, jak je vidno z práce dr. J. Skutila „Z pravěku Náměstska" str. 6, kde píše: „... pouze zprávy o nálezech keltských zlatých mincí v Brtnici, Vel. Meziříčí a Třebíči zasluhují pozornosti; ... nejsou zatím z germánského období nejen na Náměstsku, ale na nejzápadnější Moravě známy vůbec žádné osidlovací stopy. Pouze zprávy o ojedinělých nálezech římských mincí v Čučicích a Kramolíně se pojí k jiným západomoravským nálezům římských mincí, jejichž význam není ještě ve všech ohledech jasný."

Dr J. Skutil píše dále pod hesly: „Čučice": „z farské zahrady pochází ze sbírky Červinkovy centenionalis Constantinův typu Cohen VII. 243, 124 (Červinka, Morava 286; NČČsl. III., 1927, 150; XVI.—XVII., 1940—41., 10)" a „Kramolín": někde u potoka prý byla nalezena podle sdělení dra Matějky a identifikace V. Groha mince Ant. Pia (138—161 po Kr.)"

I. Lad. Červinka uvádí ve Vlastivědě moravské I. r. 1902, str. 291—92 (Morava za pravěku) mimo nález u Čučic ještě další dva nálezy římských mincí z Třebíčska:

Újezd u Byteše: V lese „Německý Čech" nalezen r. 1902 denár cís. Gordiána III. (Aug. Kratochvil, koop. v Popovicích — nyní Budišov), a Zašovice (u Třebíče): r. 1786 vyorány dvě zlaté mince cís. Flavia Isaurika († 491[1]), jedna cís. Anastasia Dikora (491—518) a čtvrtá Justinianova. (Abhandl. der böhm. Gesellschaft der Wissenschaften 1786).

Ve své další práci „O římských cestách obchodních na Moravě" (Časopis Matice moravské, roč. XIX., 1895, str. 206) píše Červinka: „Z Mušova vycházejí dvě cesty obchodní. Jedna brala se údolím Jihlavky a Oslavky k severozápadu, jak nasvědčují nalezené mince u Ejváně (tamní radní vyoral pěkně patinovaný bronzový peníz císařovny Faustiny jun. — líc má opis DIVA FAUSTINA PIA kolem poprsí; na rubu ženská postava s palmovou ratolestí v levici, po bocích SC— senatus- consulto — opis AETERNITAS — ČVSMO 1893, st. 68), totiž denár císaře Nerona z Kounic (Wolný II. 2. s. 256) a tři dukáty těžký zlatý peníz Marca Aurelia od Oslavan (Wolný II. 2. s. 256). Nemíníme tím nikterak tvrditi, že se všude kupci neodvratně přidržovali koryta řeky Oslavy, někde velmi zúženého; myslíme však, že nepochybíme ve směru, když jej tuto klademe. Necházejíť se po obou stranách řek Jihlavky a Oslavy četné zaniklé vesnice předhistorické. Hluboko na západ pošinuto ojedinělé naleziště u Zašovic (okr. Třebíč)." Tolik I. L. Červinka. K tomu dodávám, že mám od Oslavan bronz cís. Nerona od Msgra A. Kratochvíla. Červinka se tedy nezmiňuje a tudíž nezná nálezy římských mincí z Třebíče. A přece římské mince v Třebíči nejsou ojedinělé. Sám mám z Třebíče pod Kosteličkem nalezenou bronzovou minci cís. Faustiny (L: ženské poprsí obrácené vpravo s opisem ...IVA FAUS..., R: postava bohyně se sedícím ptákem u nohou, po straně SC a kolem opis ...REGINAE). V museu třebíčském (MT) je dále devět kusů vesměs bronzových, nečitelných římských mincí z okolí Třebíče a to z Trnavy, Terůvek a jedna další od Kosteličk a. Bližší určení provenience však chybí. Další dvě mince byly vykopány při přestavbě býv. Freundova skladiště lihu pod okr. soudem v Třebíči (v majetku p. stav. Mácy, podle sdělení p. řed. Charváta). Ze sbírky zemřelého učitele Zavřela jsem získal od p. řed. Weignera tři římské mince a to dvě bronzové mince cís. Constantina (jako naleziště uveden Kosteliček v Třebíči) a jeden bronz cís. Proba (naleziště: Terůvky). Po zemřelém říd. učiteli Tvarůžkovi v Budišově mám tři římské mince, částečně silně patinované, u nichž jako naleziště přichází v úvahu Nárameč. U jedné je L: mužské poprsí s čelenkou a opisem DNCONSTTAN-TIUS PFAUG a R: krytý patinou a opis ...TIO ASIS. Tento je ve dvou exemplářích, třetí má L: poprsí mužské s čelenkou a opisem: DNCONSTANSPFAUG a R: na pyramidě pták s větví kol hlavy a opis: ...TIAE PHANTIO. ASIS. Východořímské mince (byzantské) se našly v Zárubicích (okres hrotovský), na těsné hranici okr. třebíčského r. 1890. Byly v Hanischově sbírce, po jeho smrti však zmizely (ve sbírkách třebíčského musea, kam odkázal část svých sbírek, nejsou). Dvě z nich jsem dostal od p. řed. Charváta, obě jsou miskovitého tvaru, bronzové:

1. L: mužská postava s korunou (?) a lilií v pravici, po straně A-A a opis COLD...

[1]) Týká se zřejmě Zena Isaura (474—476; † 491). Pozn. red.

R: Madona s Ježíškem v náručí, sedící na trůně. (Isaac II., 1185—95, ?).

2. L: ženská postava žehná pravicí mužské postavě opírající se o hůl.

R: postava v řasnatém šatě s pěticípou květinou v pravici. (Manuel I. Comnenus, 1143—80, ?).

Ve Vlastivědě moravské díl II. roč. 1906 (Třebíčský okres) píše Frant. Dvorský na str. 18: „Římské mince nalezeny na poli u Rudíkova, u Ptáčova, Trnavy u Stařče; ku konci XVIII. stol. objeven poklad zlatých mincí císaře Justiniána, které prý pod rukou Židům prodány byly. Zdá se, že část toho pokladu v rodině nálezce zůstala, neboť ještě před 25 lety nosíval jistý rolník zlaťáky Justiniánovy ke kupci Kravanymu na prodej; dva z nich pro své sbírky získal insp. A. Hanisch."

Dr. Josef Skutil píše v článku Moravská Addenta k Paulsenovi, NČČsl. X., 1934, na str. 12 pod heslem Třebíč: „K. J. Maška se zmiňuje v Brandlově Knize pro každého Moravana (1892), 97, o nálezu ‚většího množství' keltských mincí od Třebíče; mince prý byly z nálezu, který se měl udáti r. 1862, prodány nějakému Židovi (srv. stesky na podobné osudy těchto nálezů i výše str. 6). Nález mi prozatím není odjinud znám a marně jsem pátral po nějaké přesnější informaci; není vyloučeno, neběží-li o záměnu s pokladem zlatých mincí císaře Justiniána od Zašovic, který prý zde měl být nalezen podle zprávy Steinbachovy ke konci 18. století (srv. NČČsl. III. 1927, 53)." V Třebíči se kolem r. 1860 skutečně našel poklad zlatých mincí, a to u rybníka Židlocha našel praděd p. Svobody (zv. u Itala) větší množství zlatých mincí, které prodal a za stržené peníze si postavil hospodu „U Itala", která již zanikla. Tuto rodinnou tradici sdělil mně p. řed. Charvát. To by potvrzovalo Brandlovu zprávu a vyvracelo domněnku o záměně s nálezem u Zašovic.

Další, bohatší část nálezů z Třebíčska se týká již doby historické. Bohužel také zde chybí již dnes většinou bližší zprávy, podrobné popisy celých nálezů, takže velkou většinou jsme odkázáni jen na trosky nálezů, starší poznámky nebo výpovědi očitých svědků.

Zajímavý nález byl učiněn roku 1939 při stavbě silnice k řípovskému nádraží, kde dělníci fy. Baťa vykopali poklad asi 600 kusů brakteátů a vídeňských feniků. Mince byly uloženy v koženém nebo měchuřinovém váčku 30 cm pod povrchem asi 20 m západně od železného kříže. Je velmi zajímavé, že se v okolí tradovala a tvrdošíjně udržovala pověst, že v těch místech byl zakopán poklad (ještě nedlouho před objevením pokladu se pokoušeli dva občané z blízké Stařče kopat v blízkosti kříže). J. Dočekalovi se podařilo prohlédnout asi 100 kusů, ostatní zmizely. Celkem bylo zjištěno 8 ražeb a to:

1. denár moravský Vladislava Jindřicha (1197—1228). F: 2429/T. XXXII-34. L: český nekorunovaný lev na levo hledící;

R: kříž (bližší setřeno). V nálezu jediný.

2. brakteát: na oblouku dvě věže, mezi nimi kříž, pod obloukem růžice. F: 2381/T. XXXII-9. Jediný.

3. brakteát: věž, z níž vystupuje půl koníčka, nad ním tečka. F: 2414/T. XXXII-17 S vídeňským fenikem č. 6 tvoří velkou většinu nálezu.

4. brakteát: dvě orlí hlavy od sebe odvrácené, nad nimi ornament. F: 2418/T. XXXII-26. Jediný.

5. vídeňský fenik: L: koníček vlevo, na zádech lilii.

R: jelínek. V nálezu jediný.

6. vídeňský fenik: L: korunované poprsí zpředu s žezlem v pravé a říšským jablkem v levé ruce.

R: dvouhlavý drak. Četné.

7. vídeňský fenik: L: dvanácticípá růžice.

R: dvouhlavý drak. V nálezu jediný.

8. vídeňský fenik: L: orlice zpředu s hlavou do prava, na prsou štítek.

R: kříž (bližší setřeno). V nálezu jediný.

Další brakteáty byly nalezeny při stavbě městské spořitelny zároveň s černou mincí Vladislava II. a Ludvíka (v nánosu řeky?). V roce 1938—39 při stavbě hotelu Zlatý kříž byly nalezeny groše a dukáty[?] (podle zprávy vedoucího stavby p. Roblíka „celá kapsa") Václava II., dále míšeňský groš, groš Ferdinanda II., štýrský groš Leopolda, vév. rak. z r. 1632 a polovina bronzové formy na hostie s postavou sv. Pavla (MT).

Ojediněle se nacházely mince po celé Třebíči. Tak na Nových dvorech se našly r. 1893:

Čechy, Vladislav II., pražský groš. — Karel VI., 3krejcar nečit. let. a minc. znam.

Olomouc, František Dietrichstein, groš.

Opavsko, Karel z Liechtensteina, groš.

Polsko, Zikmund I., groš.

Rakousy, Ferdinand II., groš (4 kusy).

Na Jejkově v č. 33 se našel penízek Ferdinanda I., na Rychnovského zahradě malý groš Matyáše II., štýrský groš Ferdinanda II. a malý groš Rudolfa II. Na Stařečce se ojediněle našly mince Matyáše Korvína.

Zcela zvláštní pozornost zasluhuje t. zv. Kostelíček, na němž nebo na jehož svahu bylo nalezeno několik pokladů. Tak 15. 9. 1936 našel p. Vojtěchovský 30 mincí, a to ponejvíce mince Ferdinanda II. s mincovními značkami českých mincoven: *Praha* 1610—19 a 1625—30 Beneš Hübmer (půlměsíc a nad ním hvězda), 1923—25 Jan Bartoloměj Suttner (půl okřídleného lva), a Tobiáš Schuster (ražební železo), *Vratislav* 1620—37 Hanuš Rieger (H R). *Vídeň* (Matyáš Fellner) a blíže neurčený groš s minc. znam. tečka v kruhu. Dále byl v nálezu *kladský* groš Ferdinanda III. z r. 1629, bílý groš Rudolfa II., Maxmiliána II., 2kr. Jana st. Falc. (za Maxmiliána II.), groš Solms-Lich. (za Rudolfa II.) a groš vév. Albrechta z Valdštejna z r. 1629 z mincovny v *Zahání*. Dále našel tam asi před 50 lety p. řed. Charvát ve zdi Čecháčkovy zahrady 180 kusů malých grošů Rudolfa II. a Matyáše, a to, pokud jsem mohl zjistit z 10 zachovaných kusů, z r. 1581 (minc. značka Jiřího Šatného z Olivetu, Kutná Hora 1566—92, orlí křídlo v kruhu), r. 1587 a 1593 po dvou kusech (minc. značka půlměsíc s hvězdou), r. 1595 bez minc. značky, r. 1597 (bez minc. značky, ale lvíček má tečku na prsou) a r. 1618.

Ojediněle se našly pod Kostelíčkem 4 římské mince (Faustina, 2 Constantin, 1 nečitelná), bílý groš Maxmiliána II., malý groš Matyáše s minc. značkou Jana Šultyse (tři poupata v kruhu), rakouský groš Ferdinanda II., malý groš Rudolfa II .

Při stavbě hřiště DSK se nacházely drobné mince cís. Leopolda, které se též našly ve hřbitovní zdi. Od Kostelíčka mám groš města Kostnice z r. 1548.

Z větších nálezů třebíčských musíme uvést nález grošů Václava IV. na Stařečce (octárna p. Malého). Další je opět ze Stařečky, kde v dubnu r. 1937 při přestavbě domu pí. Chlumské byl nalezen „poklad" asi 1200 kusů stříbrných mincí, obložený kaménky (byl asi v pytlíku, který ztrouchnivěl). Šlo vesměs o groše ($^1/_{24}$ tol. nebo 3krejcary). Ze 600 kusů, které jsme měli možnost shlédnout, byly zjištěny následující druhy:

Slezsko, Lehnice-Břeh, Jan Kristián a Jiří Rudolf (1602—21), 3krejcar (1611, 1613, 1614, 1615, 1616 a 1617) (celkem 31 k.). — Münsterbersko-Olešnice, Karel II. (1548—1617), Kryštof Hedviger, 3krejcar 1612; Basilius Sonn, 3krejcar 1613; H. Tuchmann, 3krejcar 1615 (celkem 33 k.). — Nissko, Karel Rakouský (1608—24), 3krejcar (5). — Těšínsko, Adam Václav (1579—1617), 3krejcar 1606 s velkou hlavou (5), 1611 se širokým límcem (4). — Krnovsko, Jan Jiří (1606—21), 3krejcar 1611, 1614, 1615, 1616, 1617 (celkem 30 v pěti variantách i podle kresby koruny). — Opavsko, Karel z Liechtensteina, 3krejcar 1617 (7).

Polsko, Zikmund III. (1587—1632), groše rozlič. let a značek (celkem 27 k.).

Švýcary, *Luzern*, groš 1605 (4); *Schaffhausen*, groš 1611 (20); *Zug*, groš, 1599 (1) a 1606 (1).

Německo: Anhalt, Jan Jiří, Kristián, August, Rudolf a Ludvík, groš 1616 (1). — Barby-Mühlingen, groš 1616 (1). — Proboštství Corvey, Theodor z Beringhausen, groš 1613 (1). — Falc-Zweibrücken, Jan I. (1569—1604), groš 1604 (14). — Hanau-Lichtenberg, groš 1606 (6). — Biskupství Minden, Antonín ze Schaumburku (1612—30), groš 1614 (10). — Jülich-Cleve--Berg, groš 1605 (2). — Leiningen, Ludvík Westerburg (1597—1622), groš (1). — Město Marsberg, groš 1606 (6). — Biskupství Minden, Antonín ze Schaumburku (1587—99), groš neč. let. (1). — Pomořany-Barth, Filip II. ((1606—18), groš 1615 (6); František (1618—20), biskup kaminský (1600—1618), groš 1616 (1). — Porýnská hrabata ze Salmu, Otto (1548—1607), groš 1603 (2); Adolf Jindřich Daun (1561—1606), groš (1). — Solms-Lich, groš 1595 (3); Arnošt (1590—1619), groš 1614 (15); Filip (1590—1631),

groš 1615 (12). — Solms-Hohen Solms, Heřman Adolf (1564—1613), groš 1612 (4); Filip Reinhard (1613—1636), groš (9). — Schaumburg, Arnošt (1601—22), groš 1601 (5). — Město Worms, groš 1614 (6). — Würtembersko, Fridrich (1593—1608), groš neč. let. (3). — Falkenstein, Pavel Sixt Trautson (1615—20), 3krajcar ve 3 var.: a) 1618, korunka nad znakem je bez křížku (254 k.); b) korunka nad znakem s drobným křížkem (67); kolem znaku je ovinuto zlaté rouno (1).

Hojně mincí se našlo též pod Molovým splavem při vybírání písku, a to drobná mince krále Ludvíka a Vladislava II.

Z nálezů venkovských jsou mně známy nálezy z těchto obcí třebíčského okresu:

1. Kojetice: Matěj Pokorný nalezl při stavbě nádobku plnou grošů Vladislava II. Část jich je v třebíčském museu.

2. Kraslice: Ojediněle byl nalezen malý groš Rudolfa II. a míšeňský groš.

3. Sedlec: 16. III. 1901 byly nalezeny Jos. Vlkem při kopání základů ke stodole groše Václava IV. Byly 40 cm hluboko v hliněné nádobě. „Koupil jsem jich 29 kusů za 2 zl., zdá se však, že jich bylo více, ale byly buď zapřeny nebo nepozorností opět zakopány", píše zemř. učitel J. Tvarůžek. Kontramarkovány nebyly.

4. Vladislav: r. 1938 při přestavbě domu byl nalezen hrnec plný t. zv. husitských haléřů se lvem a grošů Václava IV.

5. Vladislav: r. 1927 byla při přestavbě domu č. 23 nalezena 4litrová hliněná nádoba plná 6krejcarů Františka II. (všechny z r. 1809).

6. Náramec: Frant. Dvorský píše ve Vlastivědě Moravské II (Třebíčský okres) na str. 204: „Také výměnkář J. Šmíd našel, kopaje kámen, hrnek drobných stříbrných a měděných mincí, jež prodal Židovi do Třebíče, něco koupil říd. učitel v Budišově." Chybí, bohužel, určení.

7. Pozdětín: U rybníčků při přestavbě byly v základech nalezeny groše Václava IV. Také na polích se vyorávaly mince. Bližší určení však chybí.

To je zhruba soupis nálezů z Třebíče a okolí, který si zdaleka nečiní nároků na úplnost. Ale nejen Třebíč sama, nýbrž i širší okolí, jako V. Meziříčsko, Hrotovsko, okolí Oslavan a j. je bohato nálezy. Namátkou uvádím Kamenici (nález grošů a dukátů Karla IV.); Nesměř (r. 1901 nalezena nádobka plná bílých penízků Vladislava II.); Měřín (cizí ražby, většinou Zikmund, Rakousy, Oetingen, Salzburg, Kostnice, z českých groše a černá mince Vladislava II.); trojí nález v Hodově (2. V. 1901 našla F. Kavalcová při sázení lesních stromků krásnou cínovou nádobku s obsahem asi 3000 kusů bílé mince Vladislava II.; r. 1893 nalezl Jan Kavalec, láník v domě č. 15 pod prahem zazděné peníze, mezi nimi jáchymovský tolar Ferdinanda I. (mincmistr Wolfgang Roll); a konečně r. 1921, 26. VIII., vykopal na návsi „Tálka" Jos. Hort nádobku s groši Václava IV.; (nález v Brezejci); (groše Vladislava II.); v Batouchovicích (Vladislav II. a Ludvík); Holubí Zhoř r. 1920; Dolní Radslavice (Václav IV., Albert V. a j.); v Moštišti (r. 1937 v č. 20 t. zv. husitské haléře); v Tasově (Fr. Pavlas r. 1922 v č. 30 m. Vladislava II., Ferdinanda I.); Sklenné (r. 1930 v č. 16, Václav IV., Albrecht V., Albert III., Leopold IV. atd.). Pro zajímavost a jako důkaz toho, že zapomenutých, nezaznamenaných nálezů je u nás hojnost, uvádím nález mincí na starém hradisku v Biskupicích (u Hrotovic) asi r. 1920, z kterého se zachovala určitě jen jediná mince, a to groš opatství Herfordského ve Vestfálsku z r. 1458.

Vladimír Němeček

DROBNÉ ZPRÁVY O NÁLEZECH.

Dedinka, okr. Vráble. Ján Kuruc mi předložil před dvěma roky k určení solidus císaře Theodoria II. (408—450 po Kr.), nalezený podle výpovědi majitele v roce 1934 v Dedince, okr. Vráble na Slovensku. Bližší nálezové okolnosti se mně nepodařilo zjistit.

Mincovna *Constantinopolis*.

L. DNTHEODOS IVSPFAVG

Poprsí císařovo do předu, hlava natočena do prava, brnění, štít, kopí.

R. IMPXXXXIICOS XVIIPP

* | —
CONOB

Constantinopolis sedí na trůně do leva, v pravici drží říšské jablko, levice opřena o štít.
Fr. Křížek

V Uherském Hradišti v domě Viléma Kamareitha na Dolním (Mariánském) náměstí byl při bourání domu odkryt dne 13. září 1932 poklad, z něhož Slovácké museum získalo nejdříve 1350 kusů. Ty muselo vrátit majiteli domu a teprve později získalo znovu 175 kusů koupí, hlavně od místního zlatníka. Poklad byl ukryt v zachovalém, zteřelém větším pytlíku délky 30 cm a šířky 15 cm a obsahoval pražské groše Václava II., Jana Lucemburského, Karla IV. a Václava IV. Největší počet těchto mincí, které se k velké naší škodě rozběhly, měl Vilém Kamareith, jenž byl na útěku zastřelen. O osudu mincí není nic známo.
Karel Hanák

Chrudim. Při jarní orbě r. 1947 nalezl Frant. Prchal z Chrudimě IV. na poli u chrudimské cihelny 22 pražských grošů Václava II. a Václava IV. Nebylo nalezeno stop po nádobce, v níž byly asi mince uloženy. Jde patrně jen o trosku rozmetaného nálezu.
Jos. Petrtyl

Na Pumberkách v Chrudimi byla při vyorávání brambor na podzim r. 1940 nalezena na poli nad pískovištěm malá hliněná nádoba se stříbrnými penízky; ležela prý blízko povrchu země. Běželo o několik set grošů Vladislava II. a bílé, případně černé penízky Vladislava II. až Ferdinanda I. Většina mincí byla rozebrána dělnictvem a jen několik kusů se dostalo do Vlastivědného musea v Chrudimi.
Josef Petrtyl

Na pozemku mlynáře Zdeňka Pozemského v Pařížově čp. 5, okr. Čáslav, byl při kladení vodovodu 8. června 1943 podle hlášení Četnické stanice v Ronově n. Doubr. učiněn nález asi 30 pražských grošů Václava IV. a dva nepatrné střepy hliněné nádoby. Z nálezu mohlo být prozkoumáno 28 kusů, z nichž bylo 20 s větším a 8 s menším písmem. Všechny jsou značně otřelé. Nález je uložen v Městském museu v Čáslavi.
Ský

V Chmelné, okr. Dolní Kralovice, byl při kopání na zahradě p. Josefa Martínka čp. 11 učiněn dne 11. května 1944 menší nález, jehož nádobka byla rozbita. Podle udání p. Martínka nebylo nalezeno více než dole popsaných 8 kusů:

Nizozemí, provincie Holland, dukát 1648 (1).

Španělské Nizozemí, Filip II. (1556—98), *Holland*, ¼ real bez let. (1); *Geldry*, ½ real nečit. let. (1); ¼ real 1566 (2); *Overijssel*, ¼ real 1567 (1); *Brabant*, ½ real 1563 (1). — Albert a Alžběta (1599—1621), ¼ tolaru nečit. letop. a značky (1).
Ský

LITERATURA

Tento svazek Numismatického časopisu československého má překlenouti záznamy nejdůležitějších numismatických publikací a článků z numismatických a některých historických časopisů dobu od r. 1943, kdy naposledy byl přehled literatury u nás publikován. Musíme se omezit na pouhé citace jednotlivých prací, z nichž některým jsme v letech 1945—1950 věnovali zvláštní pozornost v Numismatických listech. Z české literatury uvádíme, pokud možno, všechny práce, z cizí pouze díla základní důležitosti nebo taková, v nichž se připomíná náš materiál nebo která jsou od českých autorů. Jinak odkazujeme na časopis, věnovaný speciálně numismatické literatuře, Numismatic Literature.

Ze samostatných publikací a z prací otištěných v numismatických časopisech uvádíme tyto:

Béla Ambrus, Magyarország papirpénzei, Budapest, Maďarská numismatická společnost 1949, stran 15. — Bedřich Augst, A persian coin of the „Gallows birds" dynasty. Zvl. otisk z Numismatic Review, duben—říjen 1947. 2 str., 1 vyobr. na tabulce. — Paul Bamberg, Die Münzmeister in Annaberg. Zvl. ot. z Deutsche Münzblätter roč. 62, 1942, č. 471/2, Berlin 1942, 12 str., 11 vyobr. v textu. — M. Barcala, Vývoj lidového peněžnictví v severních Čechách, Mladoboleslavsko I., 1946—7. — Fernand Braudel, Monnaies et civilisations. Annales d'histoire économique et sociale I., Paříž 1946, str. 9—22. — Herbert E. Cahn, Die Münzen der sizilischen Stadt Naxos. Basel 1944, stran 168, 12 tab. — Karel O. Castelin, The Coinage of Rhesaena in Mesopotamia. Numismatic Notes and Monographs, No. 108. The American Numismatic Society, New York 1946, stran 101, 6 přehledných tab., 17. tab. vyobr. — Týž, Numismatic Pocket Dictionary of the English and Czech languages (Numismatický slovníček anglicko-český a česko-anglický). Brno, K. Ditrich 1948, 40 stran. — Jiří Čarek, Pražské nouzové peníze z r. 1848. Věstník hlav. města Prahy, č. 7, roč. 51, str. 150—151, 2 vyobr. — I. L. Červinka, Římské mince z nálezů na Moravě. Časopis Vlast. spolku musejního v Olomouci roč. 55, 1946, str. 142—181. — Štěpán Delinger, Ze zápisků sběratele starých mincí, Jaroměř 1947, v komisi J. Vacka, 23 stran. — Josef Dobiáš, K výkladu bronzové sochy od Artemisia. Listy filologické, roč. 72, trojčíslo 2—4. Karlu Svobodovi k šedesátým narozeninám 17. VII. 1948, Praha 15. VII. 1948, str. 136—144, tab. I. — František Dvořák, Jubilejní dar pražské techniky universitě Karlově. Zvl. otisk z Věstníku SIA č. 5, 1948, Praha 1948, 8 str. a 3 vyobr. — Jan Filip, Pravěké Československo. Úvod do studia dějin pravěku. Praha, Společnost prehistoriků a Prehistorický ústav Karlovy university 1948, 417 stran, 48 tab., 103 vyobr. v textu. — Georg Galster, Die Münzen Dänemarks (bis etwa 1625). Halle (Saale) 1939, 60 stran, 150 vyobr. v textu. — H. Enno van Gelder, Munthervorming tijdens de Republiek 1659—1694. Amsterdam 1949, 206 stran, 4 tab. — František Graus, Chudina městská v době předhusitské. Praha, Melantrich 1949, 236 stran. — Jaromír Gregora, O numismatice. Závodní časopis zaměstnanců Národní banky čs. v Praze, č. 14, roč. III, Praha 1947, str. 6—7. — Michal Grünwald, Die römischen Bronze- und Kupfermünzen mit Schlagmarken im Legionslager Vindonissa, Veröffentlichungen der Gesellschaft Pro Vindonissa, sv. II., Basilej 1946, 151 stran včetně 13 stran tab.; 1 diagram. — Hubert Gryc, Měnové soustavy latinské mincovní unie, Brněnský kroužek Numismatické spol. čs., Brno 1947, 7 kvartových stran (rozmnoženo). — Marian Gumowski, Corpus nummorum Poloniae, seszyt 1, Monety X i XI w. Kraków 1939. Polska akademia umiejętności, str. 233. — Miloš Hála, Zkoušení slitin drahých kovů na prubířském kameni a nástin zkoušek laboratorních. Praha 1946. Nakl. Prometheus, str. 168, 28 vyobr. v textu. — Karel S. Haussmann, Propagační výstavka drobné plastiky v Pardubicích, Katalog „Pardubice 1947". Jubilejní krajinské výstavy poštovních známek v Pardubicích 1947, str. 25—28. — E. F. Heckscher a N. L. Rasmusson, Sveriges mynthistoria. Vägledning vid studiet av Kungl. Myntkabinettets Svenska Myntsal, Stockholm 1945, 51 stran. — Kvido Hodura, Tantes, dantes. Naše řeč XXVI., 1942, č. 3, str. 71—80. — Eduard Holzmair, Münzkunst in Österreich, Vídeň 1948, Wolfrumsbücher č. 10, 34 stran, 48 tab. — Humpolec: Padesát let okresního musea humpoleckého 1895—1945. Humpolec, Musejní společnost pro

okres humpolecký, 1947, 33 stran, 1 tab. — Václav Husa, Epochy českých dějin. Praha, Práce 1949, 57 stran. — Týž, Prameny k dějinám českého hornictví. V časopise Uhlí, sv. XXIII., 1944, str. 181—184. — Lajos Huszár, Szent György érmek (Georgsmünzen). Bibliotheca humanitatis historica a Museo Nationali Hungario digesta IV. Budapest 1940. 52 stran, 8 tab., 5 vyobr. v textu. — Václav Chaloupecký, Jan Květ, Václav Menci, Praha románská. V. Poláček, Praha 1948, 216 stran s mnohými vyobrazeními v textu. — Jindřich Chylík, Přehled vývoje světového obchodu. Praha 1948, 128 stran. — Hubert Janovský, České vládní mince, kartotéka novověku (1526—1856). Numismatická společnost čsl., Praha 1948 (1460 lístků, z nichž 50 doplňkových). — Konrad Jaźdźewski, Atlas do pradziejów Słovian. Acta praehistorica universitatis Lodziensis 1, Lodzkieho Towarzystwa Naukoweho sekce II., č. 2. — Jaroslav Jurek, Staré mince (Nálezy na Boskovicku). Musejní spolek v Boskovicích, 1947, stran 12, vyobr. v textu. — Jan Kořán, Přehled vývoje českého hornictví. Baňské listy I., 1946, str. 33—37. — Kosmova kronika česká. Vyd. K. Hrdina, Praha, Melantrich 1947, stran 229, 16 tab. (z toho 4 tab. mincí). — První pokračovatelé Kosmovi. Vyd. K. Hrdina, Praha, Melantrich, 1950, stran 103, 10 tab. (z toho 4 tab. mincí). — Józef Kostrzewski, Les origines de la civilisation polonaise. Paris, 1949, stran 671. — Tadeusz Kowalski, Relacja Ibrahima ibn Jakuba z podróży do krajów slowiańskich w przekazie Al-Bekriego. Edice Pomniki dziejowe Polski, seria II. t. I., stran 162, XII. tab. — František Kraumann, O českých medailích a jejich sběratelích, Brno, 1947, zvl. otisk z aukčního seznamu K. Ditricha 8. XI. 1947. — František Křížek, Studie o mincovnictví biskupů a arcibiskupů olomuckých (1. Zánik mincovního práva za arcibiskupa Ferdinanda II. Chotka, 1831—1837). Zvl. otisk z Časopisu Zemského musea v Brně sv. 33, str. 7, Brno, 1946. — Týž, Poznámky k soupisu a zpracování nálezů římských mincí na Moravě. Zvl. otisk z Časopisu Zemského musea v Brně sv. 33, str. 15, Brno 1946. — Týž, Poznámky k soupisu a zpracování nálezů římských mincí na Moravě. Zvl. otisk z Čas. Zemského musea v Brně 1948, str. 15. — Týž, Studie o mincovnictví biskupů a arcibiskupů olomouckých. Karel III. vévoda Lotrinský (1695—1710). Zvl. ot. z Čas. Vlast. spolku musejního v Olomouci, roč. 59, 1950, str. 27—37. — Otakar Kudrna, Denáry vévody Jaromíra, připisované Oldřichovi. Publikace Musea dr. O. Kudrny v Netolicích č. 1, Netolice 1948, 7 stran a 1 tab. — Felix Vincenc Kunc, Drahokamy, drahé kovy a šperky. 2. vyd., Praha, Šolc a Šimáček 1948, 184 stran, 38 tab. — E. v. Kurzel-Runtscheiner, Von alten oberungarischen Bergwerken, Technikgeschichte sv. 29, Berlín 1940, str. 158—160. — J. van Kuyk, Geschiedenis van het Koninklijk Kabinet van Munten, Penningen en gesneden Steenen te s' - Gravenhage. s' - Gravenhage 1946, 96 stran, 4 tab. — Týž a H. E. Enno van Gelder, De penningen en het geld van den tachtigjarigen Oorlog, s'-Gravenhage 1948, 44 stran, 4 tab. — Jan Květ, Česká mince doby románské jako výtvarné dílo. Sborník „Gavril Kazarov", Sofia 1950, str. 195—203, 6 vyobr. v textu. — Kurt Lange, Herrscherköpfe des Altertums im Münzbild ihrer Zeit. Atlantis-Verlag, Berlin-Zürich (bez udání roku vydání), str. 161, 64 vyobr. — A. O. Loehr, Österreichische Geldgeschichte, Vídeň 1946, Universum, 89 stran, 16 tab., 2 bar. tab. — Týž, Numismatik und Geldgeschichte. Vídeň 1944, Kunsthistorisches Museum (Führer durch die Kunst-hist. Sammlungen in Wien. Verein der Museumsfreunde 30. Heft). — Týž, Talerfunde in Südosteuropa. Zvl. otisk z Serta Hoffileriana, Zagreb 1940. — Dr František Matějek (ed.), Moravské zemské desky II. Kraj olomoucký 1480—1566. Brno, Zemská banka, 1948, stran 571. — Bedřich Mendl, Vývoj řemesel a obchodu v městech pražských. Praha, Archiv pro dějiny průmyslu 1947. Stran 112 (Spolu se Soupisem prací Bedřicha Mendla od Jana Klepla na str. 93—108). — Týž, Hospodářský vývoj Evropy, 2. vyd., Praha, Archiv pro dějiny průmyslu, 1948, stran 112. — F. I. Michalevskij, Očerki istorii děněg i děnežnogo obraščenia I. (Děngi v fěodalnom chozjajstvě). Leningrad, Gosfinizdat 1948, 264 stran, 4 tab. — V. Miller zu Aichholz - A. Loehr - E. Holzmair, Oesterreichische Münzprägungen 1519—1938, 2. vyd., Bundessammlung von Medaillen, Münzen u. Geldzeichen, Vídeň 1948, 40 stran a 354 + 56 tab. — Jiří Neustupný, Pravěké dějiny Lužice, Společnost přátel Lužice, Praha 1946, 150 stran, 51 vyobr. v textu, 12 tab., 2 mapky. — Týž, Pervobytnaja istorija Lužicy, Praha-Orbis 1947. 178 stran, 12 tab., 2 mapky, 51 vyobr. v textu. — Týž, Pravěk lidstva, Praha, Orbis, 1946, 578 stran, 44 tab. vyobr., 303 vyobr. v textu. — Týž, Pravěké dějiny Čech v Národním museu. Zvl. ot. z Čas. Národního musea CXV, 1946, str. 77—82, 1 tab. — Týž, Otázky dnešního musejnictví, Orbis, Praha 1950, stran 207, 16 tab. — Emanuela Nohejlová-Prátová, Numismatické oddělení, „Národní museum 1818—1948", Praha 1949, str. 105—118, obr. přílohy 39—44. — Táž, Košický poklad. Nález zlatých mincí 15.—17. století v Košicích r. 1935. Praha 1948. Národní museum v Praze, Sborník Národního musea, sv. III, A, historický, strah 935 a 16 tab. — Táž, České peníze v novověku, Československo IV., č. 6, duben 1949, str. 338—347, vyobr. v textu. — Táž, Zwei Bemerkungen zum mährischen Münzwesen während des Dreissigjährigen Krieges, Mittei-

lungen der Oest. Num. Ges., 1946, č. 5/6, str. 65—76, 2 tab. — Táž, Nálezové okolnosti českých „pokladů" ze středověku i novověku. Zvl. ot. z Časopisu Národního musea, oddíl duchovědný, roč. CXVI—1947, 8 stran. — Josef Nožička, Hospodářský a měnový vývoj našich zemí. Praha, Orbis 1946. 278 stran, 4 tabulky. — Josef Nuhlíček, Sedm set let československého horního práva, Krásné město, roč. VIII/1949, č. 3, str. 27—29. — Paříž: Salon international de la Médaille. Katalog mezinárodní výstavy, Paříž, říjen 1949, stran 39, tab. 19. — Josef Pelikán, Účty hradu Karlštejna z let 1423—1434. Praha, Státní historický ústav 1948, 190 stran, 1 tab. — Josef Petrtyl, Numismatika a vlastivědné museum, Praha, Český lid, 2. roč., 1947, č. 2 a 3, str. 26—28, 45—46. — Karl Pink, Die Münzprägung der Ostkelten und ihrer Nachbarn (A Keleti Kelták és Szomszédjaik Penzverése). Dissertationes Pannonicae ex Instituto Numismatico et archeologico Universitatis Petro Pázmány nominatae budapestinensis provenientes, ser. II. fasc. 15. Budapest 1939, 159 str., 30 tab., 1 mapa nálezů. — Praha, Národní banka čs., Katalog. Výstava originálů k dřívějším československým platidlům a archivního materiálu tiskárny bankovek. Praha 1947, Budova tiskárny bankovek Národní banky československé. 37 stran. — Praha, Národní museum 1818—1948. Sborník za redakce: doc. dr. G. Skalský, dr. Vl. Denkstein, dr. M. Novotný a prof. dr. J. Obenberger, Praha 1949, 253 stran a 80 tab. — Praha, Národní museum, Pravěké oddělení. Průvodce výstavou Od pravěku k českým Slovanům. Praha 1948, stran 16 (i franc. a rusky). J. Neustupný - B. Svoboda - R. Turek - L. Hájek. — Praha, Svaz českých muzeí: Inventář a katalog, Praha, knihovna Svazu českých muzeí sv. 2, 1944, stran 46. — Helmut Preidel, Handel und Verkehr in den Sudetenländern während der zweiten Hälfte der ersten Jahrtausends n. Chr. Südost-Forschungen (1940) str. 473—501, 7 celostránkových mapek a vyobr. a 3 tab. — Negovan P. Rajić, Ilustrovani katalog novaca srpskich careva, kraleva, kněževa, despota, velikich župana i ostalich srpskich velikaša (700—1710), Bělehrad 1940, stran 236 + VI, množství vyobr. v textu. — Nils Ludvig Rasmusson, Kungl. Myntkabinettet 1942, otisk z Nordisk Numismatisk Arrskrift 1943. 8 str. + vyobr. v textu. — Týž, Kungl. Myntkabinettet, Stockholm 1944. Otisk z Nordisk Numismatisk Arsskrift 1944, 8 str., 8 vyobr. v textu. — Týž, En ny svensk myntgrupp fran Medeltiden. Zvl. ot. z Fornvännen, roč. 41, Stockholm 1946, 44—48 — B. A. Romanov, Děngi i děněžnoje obraščenie, v Istorija kultury drevnej Rusi, Domongolskij period I. Materialnaja kultura (redakce N. N. Voronina, M. K. Kargera a M. A. Tichonové). Akademie věd SSSR 1948, str. 370—396. — F. Roubík, Z českých hospodářských dějin. Praha, Státní nakladatelství 1948, stran 146. — Bohumil Ryba, Adenda et corrigenda k vydání „Účtů hradu Karlštejna z let 1423 a 1434". Listy filologické 1949, str. 60—63. — Václav Ryneš, Svatý Vojtěch a česká mince. Ročenka 1942 Ústřední záložny lidové v Praze II, str. 18—22. — Helmer Salmo, Deutsche Münzen in vorgeschichtlichen Funden Finnlands. Suomen muinaismuistoyhdistyksen Aikakauskirja Finska Fornminnesföreningens Tidskrift XLVII., 1948, Helsinki 1948, XI + 447 stran, 7 tabulek, mapka. — Gustav Skalský, České peníze ve středověku, Československo IV., č. 6, duben 1949, str. 328—337, vyobrazení v textu. — Týž, K otázce zkoumání dějin cen a mezd. Sborník pro hospodářské a sociální dějiny č. 1—2, ročník II, str. 49—50, Praha 1947. — Josef Skutil, Antické mince v počátcích čsl. sběratelství. Brno 1949. Str. 68, 31 vyobrazení s vysvětlivkami. — Karel Stanka, Numismatika a filatelie. Katalog „Pardubice 1947" Jubilejní krajinské výstavy v Pardubicich 1947, str. 25—28. — Karel Stloukal, Dvojí tvář doby Karlovy. ČČH roč. L, 1947—49, II., str. 1—47. — Stockholm: Medaljen genom tiderna. Kung. Myntkabinettets Medajsal, Stockholm 1942, 87 stran, 16 tab. — Bedřich Svoboda, Čechy a římské Imperium. Sborník Národního musea v Praze, sv. II. A. Praha 1948. 256 str., 42 obrazy v textu, 24 tab., 1 chronologická tabulka. — Sylloge Nummorum Graecorum. The royal collection of coins and medals Danish National Museum, I.—XXI., Einar Munksgaard, Copenhagen 1942—1945. — V. Šuhajevskij, Kožešiny jako peníze v staré Rusi, Praha 1948, zvl. ot. ze Sběratelských zpráv, roč. I.—II., 31 str. a 1 tab. — Karel Täubl, Odborná příručka pro zlatníky, stříbrníky a klenotníky. Praha, Společnost zlatníků v Čechách, 1945, 203 stran, 15 tab. — J. Tichý-V. Vojtíšek-Em. Nohejlová-Prátová, Kladsko v historii českého státu, Praha, Universum 1947, 80 str., 4 tab. (Em. Nohejlová-Prátová, O kladském mincovnictví, na straně 73—77 a 3 tab. s vyobr. 14 mincí). — Victor Tourneur, Initiation à la numismatique, Bruxelles 1945, 106 str., 5 tab. — R. Tumanov, Vyšší stupně vyznamenání, řády a medaile SSSR a odznaky Rudé armády. Praha, Orbis 1945, 44 stran a 15 tab. — Rudolf Turek, Slavníkova Libice, Matice Česká, Orbis, Praha 1946, 170 stran, 11 tab. — Týž, Pravěk Boleslavska. Zvl. otisk z Boleslavska. Ml. Boleslav 1947, str. 40—60. — Týž, Želenické pohřebiště. Zvl. otisk z Historiae Slovaca (Eisnerův sborník), Bratislava 1947, str. 163—183. — Týž, České hradištní nálezy datované mincemi. Zvl. ot. ze Slavia antiqua, sv. I., Poznaň 1948, str. 485—535. — Kristián Turnwald, České a moravské denáry a brakteáty. S otiskem tabulek z díla Eduard Fiala „České denáry", Praha 1895, upravených a doplněných podle pozdějších numismatických poznatků. Československá společnost přátel drobné plastiky, Praha 1949, 151 stran a 44 tab. — Týž, O moravské orlici, Rodokmen č. 1, roč. II., Praha 1947, str. 21—24. — Mirko Valina, Papírová platidla na československém území, Československo IV., č. 6, duben 1949, str. 348—361, vyobrazení v textu. — Václav Vaněček, Malé dějiny státu a práva v Československu, Praha 1947, stran 210. — Miloslav Volf, Sociální a politické dějiny československé. Praha 1948, 281 stran. — R. Walter, Die Entwicklung der europäischen Münzprägetechnik von Karolingern bis zur Gegenwart. Technikgeschichte sv. 29, Berlin 1940, str. 148—151. — Erich Weizkopf, Das schweizerische Münzwesen von seinen Anfängen bis zur Gegenwart, Bern 1948, 244 stran. — Józef Widajewicz, Studia nad relacja o Słowianach Ibrahima ibn Jakuba. Edice Rozpravy wydzialu historyczno-filozoficznego, seria II. t. 46, str. 102. — Dr Franz Wolny, Olmütz als Münzstätte im dreissigjährigen Kriege. Nordmährerland 1944, str. 2—6, 2 tab. — Wolfgand R. Wurzbach-Tannenberg, Katalog meiner Sammlung von Medaillen, Plaketten und Jetons zugleich ein Handbuch für Sammler I./II. Amalthea-Verlag, Curych—Lipsko—Vídeň 1943, str. XV + 1643, 8 tab. — Zykmunt Zakrzewski, Denar z napisem „Princes Polonie Vladvoi Dux". Wiadomości archeologiczne XVI. 1939 (reedice 1948), str. 370—377, 1 tab. — Jan Żurek, Wczęsnodziejowe systemy odwazania na zemiach polskich v swietle materialu wykopaliskowego o dokumentow. Wiadomości archeologiczne, svazek XVI. reedice 1948, str. 387—418, 2 tab.

Z numismatických časopisů zaznamenáváme tyto:

Numismatické listy Numismatické společnosti čs. v Praze, roč. I., 1945—1946: G. Skalský, Vznik a počátky peněz, str. 1—9; Fr. Cach, Denáry Boleslava II. se jménem Otto, str. 10—13, tab. I.; Ot. Kudrna, Denár mylně přidělený Soběslavu II., str. 13—14, vyobr. v textu; H. Janovský, Omyly a chyby na mincích, str. 14—16, 9 vyobr. v textu; Fr. Kraumann, České mincovnictví a Rusko, str. 17—20, tab. II.; Em. Nohejlová-Prátová, Dlouhá mince v Čechách v l. 1621—1623, str. 29—35, 2 tab.; O. Vejvoda, Dvě thrácké čtyřdrachmy, str. 36—37, 4 vyobr. v textu; V. Vojtíšek, Nové medaile Miloslava Beutlera, str. 37—39, vyobr. v textu; B. Augst, Sběratelství v SSSR, str. 41—43; V. Vágner, Je sběratelství mincí numismatické vědě škodlivé?, str. 43—45; G. Skalský, Sběratel a nálezy mincí, str. 45—48; Fr. Kraumann, Numismatická aritmetika, str. 48—50; G. Skalský, Jak došlo v Čechách k ražbě brakteátů, str. 57—61, vyobr. v textu; B. Augst, Peníz perské dynastie „Šibeničníků" ze 14. století, str. 62—64, vyobr. v textu; Fr. Kraumann, Ukládání numismatických sbírek, str. 64—67, 3 vyobr. v textu; týž, Dnešní nesnáze nových sběratelů, str. 67—69; týž, Ruské mincovnictví, str. 73—85, 43 vyobr. v textu.

Roč. II., 1947: Em. Nohejlová-Prátová, Dvě poznámky o moravském mincovnictví za třicetileté války, str. 1—11, 18 vyobr. v textu; K. Castelin, Nejstarší česká svatováclavská medaile, str. 12—15, 5 vyobr. v textu; Fr. Kraumann, O dnešních cenách mincí a medailí, str. 15—19; H. Janovský, O členech Numismatické společnosti československé, str. 19—22; Seznam členů Numismatické společnosti čs. k 1. I. 1947, str. 26—32; M. Rayman, Mince ze stradonického hradiště, str. 33—37, 16 vyobr. v textu; Fr. Kraumann, Zakládání numismatických sbírek, str. 37—42; Fr. Cach, Katalogisování numismatických sbírek, str. 43—44; K. Castelin, České mincovnictví v l. 1305—1310, str. 49—52, vyobr. v textu; Zd. Maule, Ochrana měny v minulosti, str. 52—56; Jos. Skutil, J. W. Goethe a antická numismatika, str. 56—58; O. Vejvoda, Dva vzácné byzantské solidy, str. 65—67, 2 vyobr. v textu; Jos. Skutil, O okolnostech moravských numismatických nálezů, str. 67—72; Fr. Kraumann, Novoroční plakety a medaile fy Franta Anýž, a. s. Praha, str. 72—75, 7 vyobr. v textu; H. Janovský, Sběratel českých mincí a medailí Dr Štěpán Berger, str. 75—77; Kr. Turnwald, Příspěvek k hypothese o vzniku ražby mincí, str. 81—83; K. Castelin, O drobných ražbách Jana Lucemburského (1310—1346), str. 83—89, 7 vyobr. v textu.

Roč. III. 1948: M. Valina, Papírová platidla, str. 1—8; M. Rayman, Numismatický příspěvek k dějinám hradiště u Stradonic, str. 8—20, 20 vyobr. v textu, 1 tab.; R. Turek, České denáry jako datovací pomůcka archeologická, str. 20—26; Fr. Křížek, Počátky kroměřížského mincování za biskupa Karla z Liechtenštejna, str. 26—30; Jos. Hejzlar, Jak sbírat české vládní mince, str. 37—41; Fr. Kraumann, Gruzínské mince za carského Ruska, str. 42—45, 5 vyobr. a 2 tab. v textu; Fr. Cach, Otázka typu a varianty v numismatice, str. 45—47; Em. Nohejlová-Prátová, Neznámá medaile Matese Gebela na Albrechta Dürera, str. 53—54, 2 vyobr. v textu; Fr. Kraumann, Peníze v českých příslovích, rčeních a v hantýrce, str. 55—66; Jos. Petrtyl,

Denár knížete Bedřicha, typ F. XVIII, 16, str. 73—79, 7 vyobr. a 1 tab. v textu; K. O. Castelin, Začátky rožmberské mincovny, str. 80—83; Fr. Kraumann, Označení nominální hodnoty na ruských mincích, str. 83—84; týž, Numismatické kroužky, str. 85—86; B. Svoboda, Šedesát let univ. prof. dr. Josefa Dobiáše, str. 93—95; Fr. Dvořák, Medaile na jubilejním rektorském řetěze university Karlovy, str. 96—98, vyobr. v textu; M. Uchytilová-Kučová, Ražba mincí a medailí ve Státní mincovně v Kremnici, str. 98—105, 6 vyobr. v textu.

Roč. IV., 1949: V. J. Klíma, Razil v Plzni již Václav I.?, str. 1—5, vyobr. v textu; G. Skalský, T. zv. plzeňský denár nepatří Václavovi I., str. 5—7; Jos. Ječný (a K. Castelin), O drobné minci české 14. a 15. století, str. 7—15, 1 tab.; Jan Muk, Jindřichohradecké medaile, str. 15—17; Jos. E. Říha, Jubilejní medaile university Karlovy, str. 17—19, vyobr. v textu; Josef Petrtyl, Numismatické exposice vlastivědných muzeí, str. 19—22; týž, Nálezové okolnosti numismatických pokladů v lidové tradici, str. 23—26; G. Skalský, Solidus a denár. Mince na přechodu dvou věků, str. 41—49; P. Radoměrský, Varianty denárů Vladislava II. s hádkem, str. 49—52, 5 vyobr. v textu; K. O. Castelin, Mincovna Zelenohorské jednoty v Plzni, str. 52—54; P. Radoměrský, Počátky mincovnictví na Moravě, str. 61—79, 18 vyobr. v textu; K. O. Castelin, První mincovní reforma Karla IV., str. 80—83, vyobr. v textu; Ot. Španiel, Mezinárodní výstava medailí v Paříži, str. 93—94; Fr. Graus, Zprávy belgických pramenů o českých dukátech 14. a počátku 15. století, str. 95—97; Rich. Horna, Pamětní mince republiky Československé, str. 97—101, 7 vyobr. v textu.

Roč. V., 1950: Em. Nohejlová-Prátová, Jak byla u nás pěstována numismatika od konce 18. století, str. 1—9; R. Turek, Nálezy českých denárů jako dějinné doklady, str. 9—13, 1 tab.; P. Radoměrský, O denárech Litolda Znojemského a nejstarší hradní kapli ve Znojmě, str. 13—14; K. O. Castelin, Renovatio monetae v době grošové, str. 14—18, 1 tab.; Jos. Skutil, Catalaunská mince ze Starého Hradiska na Moravě, str. 18—19, 2 vyobr.; Rich. Horna, Prof. Otakar Španiel jako medailér československých vysokých škol, str. 20—32, 14 vyobr. v textu; M. Raýman, Catalaunská mince ze Starého Hradiska v zorném úhlu Čech, str. 41—42; Rich. Horna, Pět vzácných medailí ze školy prof. O. Španiela, str. 42—49, 6 vyobr. v textu; Em. Nohejlová-Prátová, Dukáty pražské mincovny v době zlatníkové měny (1561—1573), str. 57—61, vyobr. v textu; K. Castelin, Markrabská mincovna v Brně za Václava IV., str. 61—63; Ant. Rumpl, Neznámý brněnský třicetník z r. 1621, str. 63—64; Jos. Petrtyl, Pokusy o těžení stříbra na Chrudimsku a Hlinecku, str. 64—65; Fr. Křížek, Mincovní úředníci biskupů olomouckých, str. 73—77; Vlad. Němeček, Numismatické sbírky na Moravě a ve Slezsku před sto lety, str. 77—78; H. Janovský, Neznámý pražský desetník z r. 1768, str. 79—80, vyobr. v textu; Jos. Čermák-Irma, Ražby z brandýského Polabí, str. 80—100, 4 tab.

Sběratelské zprávy Československé společnosti přátel drobné plastiky, roč. I., 1946: J. Hejzlar, Přehled počátků českého mincovnictví, str. 9—13; Kr. Turnwald, Mincovní značky podle abecedy, str. 20—23, 39—40; V. Šuhajevskij, Kožešiny jako peníze v staré Rusi, str. 33—38.

Roč. II., 1947: V. Šuhajevskij, Kožešiny jako peníze v staré Rusi, str. 1—4, 18—20; Kr. Turnwald, Mincovní značky podle abecedy, str. 6—7, 27—28; č. 6—7, str. 8—10; č. 8—9, str. 3—4; K. Stanka, Sokolské odznaky a medaile, str. 25—27; J. Dobrý, Svatovojtěšské numismatické památky, č. 6—7, str. 1—8, 1 tab.; Fr. Brož, Hranáč krále Ferdinanda II., č. 8—9, str. 1—3.

Roč. III., 1948: Ot. Kudrna, Denáry vévody Jaromíra připisované Oldřichovi, str. 1—4; V. Vágner, Dva starší nálezy středních brakteátů z doby Přemysla Otakara II. ve vlastivědném museu města Pardubic, str. 9—11; J. Šírl, Vzhled a hlavní typy zlatých ruských mincí, str. 12—15, 29—33, 43—44; J. Dobrý, Zajímavá plaketka Sázavská, str. 25—28.

Roč. IV., 1949: J. Šírl, Vzhled a hlavní typy zlatých ruských mincí, str. 2—5, 19—20; J. Gruss, Vyznamenání a medaile hlav států k olympijským hrám, str. 5—6; Miloš Raýman, Je BES bůžkem Atlantovců?, str. 17—19; týž, Královský skarabeus, č. 5, str. 2—3; A. A. Vojtov, Pamětní uralská zlatá destička z roku 1803, str. 43.

Roč. V., 1950: J. Šírl, První ruské pětikopějkové mince, str. 58—59; M. Raýman, Staré Hradiště na Moravě u Boskovic a hradiště stradonické, str. 65—66.

Moravskoslezský numismatik. Brno, 1947—1949, č. 1—5.

Trudy otděla numizmatiky I., Leningrad 1945 (Sborník prací numismatického oddělení Gosudarstvěnnoj ermitáže): A. N. Zograf, K technike sicilijskich monět v V. v., str. 7—16, 4 tab.; E. O. Pruševskaja, Anapskij klad pantikapějskich mědnych monět, str. 17—27, 2 tab.; A. N. Zograf, Rasprostraněnie nachodok antičnych monět na Kavkaze, str. 29—85, 4 tab.,1 mapa; A. A. Bykov, Novyj klad mědnych kufičeskich monět iz Tadžikistana, str. 87—113, 3 tab., 2 vyobr. v textu; A. A. Bykov, Pěrvyj osmanskij monětnyj dvor, str. 115—120, 1 tab.; V. M. Někljudov, O russkich děněžnych slitkach, str. 121—143, 4 tab.; S. A. Rozanov, Zolotye „lobančiki" (Gollandskije červoncy russkogo čekana), str. 145—161, 2 tab.; A. A. Vojtov, Pamjatnaja uralskaja zolotaja plastina 1803 g., str. 163—165, 4 tab.

Numismatische Zeitschrift sv. 71, Vídeň 1946: August Loehr, Anfänge der Medaille in Österreich, str. 1—5; Eduard Holzmair, Münzgeschichte der österreichischen Neufürsten mit Beschreibung ihrer Münzprägungen seit Leopold I., str. 6—73, tab. I; týž, Der ungarische halbe Kupferdenar aus d. J. 1767, str. 75—76; Franz Wolny, Münzprägung der Fürstbischöfe von Olmütz in nichtprivilegierten Münzstätten, str. 77—91, tab. II. a III.; Karl Reitmann, Der Münzhandel in Österreich, str. 92—112.

Sv. 72, Vídeň 1947: August Loehr, Wiederbelebung der Wiener Medaille, str. 1; týž, Die Kunst der Medaille in Wien, str. 2—6; Franz Wieser, Die Münz- und Medaillenstempelsammlung im Hauptmünzamt Wien, str. 7—11; Egon Baumgartner, Beiträge zum Friesacher Münzwesen, str. 12—62, 6 vyobr. v textu; Günther Probszt, Die Bergstadt Neusohl als Münzstätte, str. 70—81; Eduard Holmair, Nürnberger und Rudolfinische Kaiserkrone im Spiegel der Numismatik, str. 90—100; Friedrich Ehrendorfer, Die Münzreform des Diocletian, str. 101—106; Leo Schindler—Gerhart Kalman, Byzantinische Münzstudien. I. Goldmünzen unter 24 Karat von Justinian I. bis Constantin IV., str. 107—109; II. Das 33 Nummistück Justinianus I., str. 109—119.

Sv. 73, Vídeň 1949: August Loehr, 40 Jahre Numismatik in Österreich, str. 7—12; Karl Pink, Der Aufbau der römischen Münzprägung in der Kaiserzeit. - VI/1 Probus, str. 13—74; Egon Baumgartner, Die Blütezeit der Friesacher Pfennige. Ein Beitrag zur Geschichte des innerösterreichischen Münzwesens im 13. Jahrhundert, str. 75—106, tab. I.; Leo Schindler, Byzantinische Münzstudien. 3. Die Stamma, eine byzantinische schüsselförmige Weisskupfermünze, str. 107—110; 4. Die halben Folles ohne Münzstättenbezeichnung des Mauricius Tiberius, str. 111—114; Bernhard Koch, Über den Zinsfuss mittelalterlicher Darlehensgeschäfte in Österreich, str. 115—119; Eduard Holzmair, Kriegfinanzen im Zeitalter Napoleons, str. 120—134; August Loehr, Die Medaille in Österreich, str. 135—144.

Mitteilungen der Numismatischen Gesellschaft in Wien, sv. III., 1942: H. Teisinger, Die Schockgroschen des Budweiser Schatzes vom Jahre 1619, str. 73—76, 88—91, 98—100, 4 tab.

Sv. IV., 1943—46: 1943: Karl Freytag, Die österreichisch-ungarische Kronenwährung, str. 1—4, 17—18; A. Loehr, Salzburger erzbischöfliche Obligationen, str. 25—27, 2 tab.; A. Wagner, Die Biebersteinmünzen und ihre Zeit, str. 27—29; 1945—1946: Josef Jus, Einführung in die Münzkunde. Studie über Ursprung, Wesen und Herstellung des Geldes, str. 11—18, 30—36, 49—52, 65—69, 80—84, 97—101, 113—116, 128—135; Dr Franz Wolny, Olmütz als Münzstätte im Dreissigjährigen Kriege (doplněný otisk výše citovaného článku z Nordmährerland, Olomouc 1944, sešit 1).

Sv. V., 1947—48: Eduard Holzmair, Andreas Cetto und Anton Janinalli als Gemeinschaftspächter der Prager Münze, str. 1—4; † Karel Chaura, Ein Münzmeister als Schulmeister, str. 9—10; Mariane Grubinger, Der Goldfund von Scheifling (obsahoval 4 české dukáty Rudolfa II.), str. 17—23, 38—42, 79; Friedrich Klein, Der Maria-Theresien-Taler und seine internationalen Schicksale, str. 33—38; Karel Chaura †, str. 43; Leo Schindler, Regententafeln für Byzanc, str. 49—58, 76—79; Emanuela Nohejlová-Prátová, Zwei Bemerkungen zum mährischen Münzwesen während des Dreissigjährigen Krieges, str. 65—76, 2 tab.; Josef Jus, Einführung in die Münzkunde. Studie über Ursprung, Wesen und Herstellung des Geldes, str. 99—103, 113—115, 124—126, 140—143; Robert Göbel, Neue Sammlerziele für die Römernumismatik, str. 133—135.

Sv. VI., 1949: Carl Simonsohn, Das Papiergeld des zweiten Weltkrieges, str. 1—4, 16—20, 27—32, 55; R. Granichstaedten-Czerva, Der Erfinder des Talers (Anton von Ross), str. 4—6; Marianne Grubinger a Friedrich Mayreder, Ein Münzfund aus Pöls bei Judenburg, str. 37—42, 51—55, 1 tab.

Numizmatikai Közlöny a Magyar Numizmatikai Társulat Megbizásából XLII., Budapešť 1943; XLIII., 1944: Lajos Huszár, A bécsi márka életbel éptetése a bányavárosi márka helyett (1727), str. 45—47; *XLIV.—XLV., 1945—1946:* Lajos Huszár,

Éremvésökre vonatkozó adatok a körmöcbanyai városi levéltárból, str. 51; *XLVI.—XLVII., 1947—1948*; *XLVIII.—XLIX., 1949—1950:* Oszkár Paulinyi, Adatok a körmöcbanyai éremvísök és emlékérmek kérdéséhez a 16. század első feléből, str. 35—40; H. L., Körmöcbányán 1868—1912 években vert emlékérmet jegyzéke, str. 50—52.

The American Numismatic Society Museum notes, I. New York, 1945: Robert J. Nesmith, A hoard of Lima and Potosi „Cobs" 1654—1689, str. 81—99, tab. XVIII.—XXI.; *II., New York 1947:* Herbert E. Ives, Counterstamps on English and Continental Nobles, str. 53—61, tab. VIII.—X.; Herbert J. Erlanger, The Coinage of the free City of Nuremberg from 1782—1807, str. 65—79, tab. XIII.—XV.; *III., New York 1948:* Herbert J. Erlanger, The Counterstamp of the Franconian Circle of 1693, str. 67—86, tab. XIV.—XV.; Jü-Ch' Üan Wang, The Distribution on coin types in ancient China, str. 131—151, tab. XXIII.—XXV.

Berliner Numismatische Zeitschrift č. 1—4, Berlín 1949.

Bulletin de la Société française de Numismatique, Paříž, roč. 3, 1948; roč. 4, 1949; roč. 5, 1950, č. 1—3.

Fornvännen. Meddelanden fran K. Vitterhets Historie och Antikvitets Akad. och Svenska Fornminnesföreningen, Stockholm, sv. 38, 1943; sv. 39, 1944; sv. 40, 1945.

Hamburger Beiträge zur Numismatik, č. I., 1947; II., 1948; III. 1949.

Jaarboek van het Koninklijk Nederlandsch Genootschap voor Munten Penningkunde, sv. XXX—XXXII., Amsterdam, 1943—45 (1946); XXXIII.—XXXIV., 1946—1947; XXXV., 1948; XXXVI., 1949; XXXVII., 1950.

Jahrbuch für Numismatik und Geldgeschichte, Mnichov, Bayerische Numismatische Gesellschaft, I. sv., 1949.

Médailles, roč. 10., 1947; roč. 11, 1948; roč. 12, 1949.

Numismatic Chronicle, London, 6. ser. vol. 1—5, 1941—1945; vol. 6, 1946; vol. 7, 1947; vol. 8, 1948; vol. 9, 1949, I—IV.

Nordisk Numismatisk Arsskrift, Oslo 1940—1945; 1947; 1948; 1949.

Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad 1943; 1944; 1945; 1946; 1947; 1948; 1949; 1950, č. 1—8.

Numismatic Literature. Vyd. The American Numismatic Society: 1—9, New York 1947—1949; č. 10—12, 1950 (leden—červenec).

Numismatic Review 1943, č. 1—3; 1944—1945, č. 4—6; 1946, č. 7—12; 1947, č. 13—16.

The Numismatist (American Numismatic Association), *sv. 58, 1945; sv. 59, 1946; sv. 60, 1947; sv. 61, 1948; sv. 62, 1949; sv. 63, 1950; č. 1—4.*

Revue belge de Numismatique, sv. 93, 1947; sv. 94, 1948; sv. 95, 1949.

Revue numismatique, Paříž, 5. ser. sv. 7, 1943; sv. 8, 1944—1945; sv. 10, 1947—1948; sv. 11, 1949.

Rivista Italiana de numismatica e scienze affini. Milán, ser. 4., sv. III. (45), 1943; IV. (46—49), 1944—1947; V. 1948.

Schweizerische Numismatische Rundschau (Revue suisse de numismatique), Bern, sv. XXVIII.—XXXI., 1941—1944; sv. XXXII., 1946; sv. XXXIII., 1947.

Wiadomości Numizmatyczno-Archeologiczne, sv. 21, Krakov, 1940—1948.

OSOBNÍ ZPRÁVY

Numismatická společnost československá

vzpomíná vděčně svých v letech 1942 až 1950 zesnulých členů:

Předseda MUDr Antonín Mastný, Praha, † 1945.
Předseda a čestný člen Rudolf Pilát, † 1946.
Čestní členové:
Karel Chaura, Praha, † 1945.
Viktor Emanuel III., král italský, † 1947.
Sir George F. Hill, Londýn, † 1948.
Zakládající člen Jan Kovařík, Praha, † 1944.
Člen výboru Josef R. Sojka, Praha, † 1949.
Řádní členové:
Karel Bakalář, Opava, † 1948.
Ladislav Čermák, Hořovice, † 1946.
Karel Doležal, Praha, † 1945.
MUDr František Dvořák, Červené Pečky, † 1944.
Jaroslav Fišar, Čížkovice, † 1948.
Josef Fišer, Praha, † 1942.
Josef Grunta, Březová n. Svit., † 1949.
Doc. Dr Karel Guth, Praha, † 1943.
Bohumil Hájek, Tovačov, † 1950.
Emanuel Hauner, Praha, † 1943.
Jan Chalupník, Banská Bystrica, † 1945.
Josef Jungmann, Kutná Hora, † 1950.
Rudolf Kalhous, Hradec Králové, † 1948.
Ing. Alois Kindl, Praha, † 1949.
JUDr Jaroslav Kratoška, Praha, † 1949.
František Lučan, Jenčovice, † 1950.
PhDr Václav Maule, Praha, † 1945.
Otakar Mikš, Praha, † 1948.
Eduard Moravec, Praha, † 1947.
Rudolf Mos, Tábor, † 1946.
Bedřich Neth, Praha, † 1950.
Eduard Pelhřimovský, Praha, † 1942.
Josef Plundr, Pardubice, † 1944.
Karel Polívka, Praha, † 1947.
JUDr Josef Poslt, Praha, † 1948.
Ing. Hugo Prašil, Praha, † 1945.
Jan Preisler, Radnice, † 1948.
Václav Řípa, Praha, † 1943.
Jiří Sedmík, Praha, † 1945.
MUDr Karel Stárka, Zbraslav nad Vltavou, † 1947.
MUDr Karel Stouda, Králové Dvůr nad Labem, † 1946.
J. F. Svoboda, Praha, † 1949.
Josef Šebek, Praha, † 1949.
Bohumil Šulc, Praha, † 1943.
Prof. Dr Josef Šusta, Praha, † 1945.
Jindřich Teisinger, České Budějovice, † 1942.
Josef Turyna, Přelouč, † 1949.
P. Josef Vyvlečka, Olomouc, † 1942.
Osvald Wolf, Dražice nad Jizerou, † 1949.
Jindřich Waldes, Praha, † 1945.
Ing. Vladimír Zeman, Hlinsko v Čechách, † 1949.
Rudolf Zuman, Hradec Králové, † 1945.

DOPLŇKY K VÁLEČNÝM ČÍSLŮM NUM. ČAS. ČSL.

Za německé okupace jsme nesměli uvést jméno dr. Viktora Katze jako autora a v textu ani jméno naší republiky, ani jméno některých portretovaných osob. Redakce proto prosí, aby si čtenáři laskavě opravili a doplnili:

Roč. XV., 1939, str. 10 u článku Nález mincí a sekaného stříbra ze zač. 11. stol. u Kelče na Moravě:

Jméno autora: Viktor Katz (místo v obsahu uvedené redakce).

Roč. XVIII., 1942 v článku Richarda Horny, Soupis menší plastiky mistra Bohumila Kafky:

Str. 83 u č. 17 a 18 velikost plakety 101:32 cm.

Str. 84 u č. 32 místo: Portrét mladého učence, správně: Portrét dr. Eduarda Beneše.

Str. 86 u č. 42: celý nápis zní: ZEMĚDĚLSKÁ JEDNOTA REPUBLIKY ČESKOSLOVENSKÉ.

Str. 87 u č. 52: celý třířádkový nápis nad kruhem zní: BUDOVATELI — NEJVYŠŠÍHO — SPRÁVNÍHO — SOUDU — REPUBLIKY ČESKOSLOVENSKÉ — A — PRVNÍMU — JEHO —

Str. 87. Za číslo 53 dlužno vsunouti: č. 53a 1930 Dr Josef Fořt. Hlava v kruhu ze ¾ doprava. Prům. 550 mm. Vysoký relief. Zn. B. Kafka 1930. Šelakovaná sádra v ateliéru autora. Bronzový odlitek (lil 1930 F. Anýž) na náhrobku portretovaného na vyšehradském hřbitově.

Str. 88 u č. 56: jméno portretovaného zní správně Dr h. c. Josef Jan Frič.

РУССКАЯ ВЫПИСЬ.

Эмануэла Ногейлова-Пратова: Доктор юридич. наук Виктор Катц. — Краткая биография и разбор трудов в области нумизматики выдающегося коллекционера монет и медалей, ставшего впоследствии одним из наиболее известных чешских ученых, составлена по его личным воспоминаниям, беседам и корреспонденции. Таким образом перед нашими глазами как живая вырисовывается крупная и трагическая личность ученого и редкого человека (1880—1940 гг.). Ученый Катц посвятил свои труды чешским и кремницким медалям, динаровому периоду, контрамаркам на чешских грошах и та леровой эпохе. Благодаря своему выдающемуся систематическому труду, он стал как-бы патроном чешских нумизматиков. (Стр. 7—15).

Эмануэла Ногейлова-Пратова: Библиография работ доктора В. Катца. — Библиография работ доктора Катца в области нумизматики, дополняет предыдущую статью и ясно показывает всю глубину и обширность отдельных сочинений, статей и некрологов выдающегося чешского нумизматика. (Стр. 16—21).

Франтишек Цах: Старинный чекан для монет-брактеатов, приобретенный Национальным музеем в Праге, и история развития техники чеканки монет в брактеатовую эпоху. — В первой части своей статьи автор говорит о бронзовом чекане для монет-брактеатов XIII-го века, приобретенном в 1944-ом году Национальным музеем в Праге для нумизматического отделения. Исследуя и удостоверяя подлинность чекана, частью при помощи сравнения с уже известными до настоящего времени чеканами для брактеатов, частью изучая рисунок на его плоской поверхности, а также и лично производя опыты этим чеканом, и сравнивая вычеканенные им монеты с подлинными монетами одного и того же образца, автор определил, что также, как и у большинства других брактеатовых чеканов, дело идет и здесь о, так называемом, нижнем чекане, острие которого вонзалось в деревянную подкладку, а его плоская поверхность была обращена к верху. Таким образом чеканка монет производилась через мягкую подкладку, при помощи удара сверху на монету. Внимательно исследуя и разные другие признаки, свидетельствующие о том, что чекан долгое время находился в употреблении и, наконец, произведя химический анализ металла, автор пришел к тому заключению, что здесь дело идет действительно о неподдельном чекане для брактеатов.

Во второй главе своей статьи автор, ссылаясь на свой личный опыт, приобретенный при производимых им опытах этим же чеканом, восстанавливает историю постепенного развития чеканки монет в брактеатовую эпоху, объясняя чисто техническими причинами переход от прежней двусторонней чеканки — к односторонней (брактеатовой).

При чеканке монет-брактеатов, кроме самого чекана и плотности (веса) монеты, имела большое значение также и мягкая подкладка. Поэтому автор обращает особенное внимание именно на эту подкладку, так как все существующие до сих пор мнения относительно нее, значительно разнятся между собой. Необходимо было решить из какого материала делалась подкладка: из дерева, олова, войлока или из кожи. Здесь автор высказывает мнение, что для чеканки брактеатов с острым, резким профилем, как, например, для чешских брактеатов, пользовались, по всей вероятности, кожаной подкладкой, тогда как для некоторых немецких брактеатов, мягкой чеканки, с мелким рисунком, служила очевидно оловянная подкладка. Автор решительно отрицает возможность пользования войлочной или деревянной подкладкой. Далее автор обращает внимание на существующее традиционное предположение о чеканке нескольких монет-брактеатов разом, и приходит к тому выводу, что все брактеаты с ясным, резким рисунком, чеканились всегда по одиночке, тогда как брактеаты с неясным, мягким рисунком, могли чеканиться сразу по несколько штук. Но, судя по своим личным опытам, автор находит, что таким способом нельзя было чеканить сразу более 10 штук.

В заключение своей статьи автор рассматривает брактеаты, как монеты, вид которых зависел от технического оборудования чеканки, дававшее возможность быстро чеканить большое количество монет, сообразно требованиям той эпохи. (Стр. 22—36).

Густав Скальски: Финансовая политика Карла IV. — Этот труд был написан в 1948 году, в виде статьи о нумизматике, которая должна была способствовать озна-

комлению с правлением короля Карла IV-го в Чехии, и была предназначена для широких масс читающей публики. Поэтому статья не является критической и из многочисленной специальной литературы в ней отмечены лишь наиболее выдающиеся сочинения. Труд этот основывается, главным образом на изучении, в продолжении нескольких лет, исторических и научных источников.

Все религиозные, национальные, экономические и социальные причины, вызвавшие гуситское движение, коренятся именно в эпохе Карла IV. Одной из составных частей экономической жизни являются — деньги, денежная система, на которой основана вся финансовая политика. Автор хочет осветить с этой стороны эпоху Карла IV-го, во время которой Чехия находилась во главе культурного и политического развития европейских народов. Но, несмотря на это, на ее внешнем великолепии начинают появляться, вследствие финансового упадка, неблагоприятные признаки. Для объяснения причин, вызвавших этот упадок, автор, прежде всего, обращает внимание на финансовую политику Иоанна Люксембургского, отца Карла IV-го.

Иоанн Люксембургский, едва-ли не первым в средней Европе, начал, уже 25 лет спустя после введения отличной серебряной валюты (пражских грошей), господствовавшей тогда на рынках средней Европы, чеканить золотую монету и, именно в то время, когда золотые деньги еще очень медленно проникали с юга внутрь континента. Здесь вопрос был не только лишь во временной прибыли от продажи права чеканить золотую монету, как истолковывал это важное событие наш главный историк — Иосиф Шуста, но о хорошо организованной, по примеру великой реформы Вацлава II-го, в 1300 году, добыче золота и чеканке золотой монеты в то время, когда цена золота поднималась, а прибыль, получаемая от чешских рудников и золотых приисков, обещала в будущем многое. Один из самых ценных металлов должен был овладеть европейскими рынками.

Но в 40-х годах XIV века, цена золота снова начала быстро падать и чешское золото было, в скором времени, побеждено золотом венгерским и венгерской золотой монетой, источники которых были многим богаче чешских и весьма ослабляли покупную силу серебряных чешских монет, — пражских грошей.

Причина падения ценности серебряных денег заключалась еще также и в том, что король Иоанн проделывал, по примеру Франции, разного рода эксперименты с серебряными пражскими грошами, пуская в обращение разные новые монеты, в особенности бесценные мелкие монеты (парви), вследствие чего в практическом обиходе невозможно было сохранить установленное отношение крупной монеты к мелкой, а именно: 1 :12. Серебряная валюта стала непрочной, начала колебаться и грош стал падать.

Это неблагоприятное наследство получил король Карл IV. Во время его правления денежный упадок продолжался. Надо, конечно, принять во внимание и то, что король Карл получил после своего отца, вечно жаждущего денег, весьма расстроенное хозяйство, вследствие чего принужден был щедро использовать все источники своих доходов, главным образом, продажу права на разработку рудников и чеканку денег.

Он всецело пользовался этими доходами для приведения в исполнение своих грандиозных политических, экономических и культурных планов (замыслов), вследствие чего о каком-бы то ни было прочном улучшении финансовой системы, нельзя было и думать, хотя он и пытался неоднократно сделать что-либо в этом направлении.

Автор указывает также и на темные стороны в экономическом состоянии страны, кажущимся таким благоприятным. В городах бедность многочисленного пролетариата сталкивалась с небольшой кучкой богатых купцов, обленившихся от занятия сравнительно легкой торговлей, не основывающейся на производстве. Большие проценты, выплачиваемые на капитал и высокие цены рент, ясно показывают, что золото и серебро постепенно уплывало из страны, весьма богатой этими дорогими металлами. В правление короля Карла IV, также, как и в царствование его отца Иоанна, щедро платилось золотом. Поэтому чешского золота нехватало и надо было покупать золото, главным образом, венгерское, в Вене за очень дорогую цену, платя за него чешским серебром, что, конечно, имело неблагоприятное влияние на ценность чешского гроша. За золотую монету, бывшую в то время в Европе уже в большом ходу, приходилось давать все большее и большее количество серебряных монет.

Благодаря богатству ее серебряных рудников, финансовое положение Чехии было, за исключением Венгрии, многим лучше, чем в других соседних странах, финансовое положение которых было, по большей части, весьма неважно. Но уже к концу правления короля Карла стало сказываться влияние упадка. Золотая монета победила чешский грош.

Упадку финансов не мало способствовало и то обстоятельство, что было выпущено слишком большое количество почти бесценных мелких монет и то, что кроме сравнительно ценных грошей, в обращении было множество совершенно бесценных, а также много и фальшивых денег. Поэтому во второй половине XIV-го века, начало, по историческим сведениям, появляться в Чехии много иностранных монет, преимущественно — мелких, которые были отчасти лучшего качества, чем чешские монеты, вследствие чего ход чешской финансовой системы был снова нарушен. В царствование Вацлава IV-го и в гуситскую эпоху, пестрая смесь разнообразнейших мелких монет, по большей части весьма плохого качества, сделалась главным платежным средством и чешская финансовая ситема пришла, вследствие этого, в совершенный хаос.

Денежный (финансовый) устав, изданный Карлом IV-тым незадолго до его смерти в 1378 году, ясно свидетельствует о том, что король отлично сознавал опасность и искал пути для ее предотвращения, но ему уже не суждено было попытаться пойти по этим нутям.

Таким образом тогдашнее финансовое положение Чехии способствует обнаружению экономических и социальных причин гуситского движения, покрытых еще с многих сторон непроницаемой тьмой. (Стр. 37—54. табл. I).

Карел Кастелин: Чешские золотые монеты XIV-го века. — Описание чешских золотых монет XIV-го века уже неоднократно появлялось в аукционных каталогах и разного рода специальных пособиях, но до сих пор еще нет полной описи этих прекрасных произведений готической эпохи, видевших один из важнейших периодов чешской политической и культурной истории.

Первые чешские золотые флорины чеканились в царствование короля Иоанна Люксембургского (1310—1346 гг.). Новая золотая монета была пущена в обращение в 1325-ом году, в Праге, при содействии итальянских финансистов, своим видом и весом отвечающая флорентийским флоринам с изображением лилии и св. Иоанна Крестителя. Нам известны три выпуска этих монет (№№ 1—5), с изображением льва, короны и шлема. (Смотри похожие флорины французского короля Иоанна II-го, 1350—1364 гг.).

Сын и наследник Иоанна Люксембургского, король Карл I-ый, (бывший немецким императором под именем Карла IV-го), чеканил вначале в Люксембурге, флорины старого образца (№ 1-ый). После основательной реформы чешской финансовой системы, Карл I-ый начал чеканить в Праге дукаты нового образца, со своим портретом и изображением чешского льва. Автор описывает два похожих образца: старый дукат «королевский» (№№ 2—6) и новый — «императорский» (№№ 7—9). Первый из них был выпущен в 1350—1355 гг., а второй после посещения королем Карлом Италии (1355 г.).

Во время царствования слабохарактерного Вацлава IV-го, сына Карла I-го, дукаты чеканились еще в продолжение нескольких лет (1379—1385 гг.?).

Нам известны три образца этих дукатов. Первый из них — идентичен с «королевским» дукатом Карла I-го, второй с изображением патрона Чехии — св. Вацлава (№№ 6—8) и, наконец, третий, с изображением большой буквы В, заглавной буквы имени короля Вацлава. На обратной стороне всех этих дукатов находится изображение чешского льва. На некоторых дукатах он изображен в виде королевской эмблемы, окруженный венком. Подобное же изображение можно видеть на многих пражских зданиях эпохи Вацлава IV-го. В конце статьи автор говорит еще о чешских дукатах, бывших в обращении за границей. Чешские золотые монеты появились во второй половине XIV-го века в Баварии, Вюртемберге, в Рейнской долине, Брабанте и Фландрии. (Стр. 55—73).

Эмануэла Ногейлова-Пратова: Находка в Кийове (Моравия) монет с буквами IO (Статья о чеканке монет в Моравии в XV-том веке). — До 1942 года был известен единственный экземпляр монеты с буквами IO под коронкой и моравской орлицей.

В июле 1942 года в Кийове в Моравии, найдено было большое количество монет, приблизительно около 1.100 штук. Судя по находящимся среди них шести австрийским пфенигам, находка эта может относиться к 1430-му году. Авторша подробно описывает содержание находки. Она разделяет неизвестные до сих пор экземпляры на три группы, ничем почти не отличающихся одна от другой. С той лишь разницей, что в первой из них замечается лучшее качество чеканки.

Во второй главе своей статьи авторша указывает на то, что лицевая сторона описываемых монет, схожа с лицевой стороной геллера неизвестного происхождения, на обратной стороне которого вычеканен крест с четырьмя игреками. Этот геллер попадался в четырех различных находках старинных монет и является, скорее всего, силезским геллером.

В третьей главе авторша отрицает происхождение монет с монетного двора моравского маркграфа Йошты и составляет, пользуясь найденными монетами и архивным материалом, историю чеканки моравских монет в XV-том веке, включающую историю маркграфских чеканок и чеканок городов Брно, Оломоуц, Йглавы и Зноймо. Особенное внимание она посвящает Йглавской контрамарке с изображением ежа, представляющую собой большой интерес с точки зрения политической и экономической. Авторша указывает также на противоречия, имеющиеся между различными признаками монет с буквами IO и временем отдельных находок. Судя по всему происхождение данных монет относится к половине XV-го века, Далее авторша говорит, что все, что можно было определить о происхождении монет с буквами IO это то, что оно относится к первой половине XV-го столетия. Более подробных сведений об этих монетах до сих пор не удалось собрать. (Стр. 74—115, табл. II и III).

Иосиф Петртыл: Находки монет в Хрудимской области. — В этой статье автор рассматривает находки монет (общим числом — 76), с точки зрения топографической, исторической социальной и экономической. Находки монет попадаются, главным образом, вблизи исторических шоссейных дорог, чем подтверждается и торговое значение этих дорог в ту эпоху. Расположение местонахождений находок лучше всего изображено на карте Хрудимской области и плане города. С точки зрения социальной надо рассматривать эти находки по количеству содержащихся в них монет, способу их сокрытия, роду монет и обстоятельств, при которых они были найдены. Автор рассматривает каждую находку в отдельности, смотря по тому, к какой эпохе данная находка относится: к динаровой, грошевой или талеровой. Каждая из этих находок является подтверждением экономических и социальных условий, господствовавших в то время в Хрудимской области, в разные исторические эпохи. Местонахождения находок в Хрудимской области, отмеченные на двух наглядных таблицах, подтверждают научные изыскания автора в этой области. Статья подчеркивает важное значение изучения найденых монет не только для истории финансов, но и для экономического и социального развития. (Стр. 116—130).

Эвжен Шульц: Джакопо и Октавий Страда. — Известнейшими из всех ученых-нумизматиков и публицистов в XVI-том веке были Джакопо и Октавий Страда.

Джакопо (Джиакомо) Страда родился в 1515-том году в северной Италии, в Мантуе. Сначала он был учредителем Венской картинной галлереи и Художественной палаты, а впоследствии — основателем Рудольфинских коллекций в Праге, куда был приглашен императором Рудольфом II — вторым в 1574-том году, а сын его — Октавий, родившийся также в Мантуе, в 1550-том году, был заведующим этими коллекциями. Джакопо (Джиакомо) Страда имя которого, к сожалению, до сих пор еще не встречается в области литературы по нумизматике, собрал, в течении своей жизни, большие коллекции древних греческих и римских монет и большое количество старинных и художественных сокровищ. Он издал в 1553—1588 гг., (умер в 1588-м году), много крупных трудов по нумизматике, которых было, по мнению автора этой статьи, шесть напечатанных сочинений в семи больших фолиантовых томах и 10 рукописей в 75-ти томах. В этих сочинениях находятся портреты римских цезарей, начиная с Юлия Цезаря и кончая императором Карлом Пятым, а также изображения многих тысяч римских монет. Из этих сочинений наиболее выдающимся является его первое произведение: Epitome Thesauri antiquitatum и т. п. написанное в 1553-тьем году и следующее: Imperator romanor. omnium, orient et occid. imagines ex antiq. numismatibus delineatae, в 1559-том году. Кроме этого, будучи гениальным чертежником он составлял проекты художественных работ по золоту, планы художественных построек и даже был опытным техником.

Результатом его деятельности явились несколько художественных работ, исторический труд о войнах Юлия Цезаря и большой словарь на одиннадцати языках. Все это является доказательством многосторонней деятельности Страды. Он по справедливости считался у своих современников мировым авторитетом в области нумизматики.

Его сын — Октавий, пошел по стопам своего отца. Будучи талантливым чертежником и помощником отца в его научных работах, он приобрел большие знания и опыт и, быстро опередив в научных изысканиях своего отца, был признан всеми своими современниками-учеными. В 1596-том году вышла в Праге его большая рукопись: Symbola Romanorum Imperatorum occid. et orient. и т. д., с эмблемами каждого императора, в виде монет, с лицевой и обратной стороной. В 1601—1603 гг., было напечатано следующее его сочинение в трех частях: Symbola divina et humana и т. д., схожее во многом с его рукописью, написанной в 1596-том году. После его смерти

был издан крупный исторически-нумизматический труд: De vitis imperator. ex caesar. roman. и т. д. с набросками лицевой и обратной стороны монет и портретами римских цезарей, начиная Юлием Цезарем и кончая императором Матвеем, затем сочинение о генеалогии австрийских герцогов и, наконец, много томов с рисунками цезарей, их биографией и чертежами проектов разных художественных предметов. Далее автор описывает судьбу Рудольфинских коллекций и приводит доказательства того, что значение обоих Страда в области нумизматики состояло главным образом в коллекционировании и описи нумизматического материала в таких размерах в каких до того времени никому не удавалось достигнуть.

Кроме того главным результатом их научных трудов явилось требование точного описания и изображения монет. Автор дает в своей статье краткий обзор открытой ими новой эры в области нумизматики, завершением которой являются научные труды одного из наиболее выдающихся нумизматиков своей эпохи — Иосифа Гилария Эккеля (1737—1798 гг.). (Стр. 131—150).

Иосиф Добры: Медали на этнографической выставке в Праге в 1895 году. — В половине XIX-го века у нас начали весьма интересоваться этнографией и всеми связанными с ней вопросами и, одновременно с этим, возникли усилия сохранить нашу национальную своеобразность, хотя бы в общественных и частных коллекциях, картинах и литературе. Благодаря этим усилиям в обществе началось движение в этом направлении, которое все возрастало, так что в скором времени начали открываться этнографические выставки, устраиваемые в рамках областных и местных выставок. Когда же впоследствии все эти старания сохранить народные достопримечательности, начали пользоваться большим уважением и любовью, как например, «Ческа Халупа» (Чешская хата), на Земской юбилейной выставке в Праге в 1891-ом году, то возникла мысль устроить большие, универсальные этнографические выставки — чешские и словацкие.

Подготовкой для пражской выставки послужило открытие в 1892—95 гг., приблизительно около двухсот этнографических выставок, местных и областных, устроенных в разных городах. Эта выставка вызвала необыкновенный интерес не только у чехов и словаков, но и всего культурного мира, вследствие чего число ее посетителей достигло неожиданной цифры: 2.000.000 миллионов человек.

Для этой выставки у нас был впервые использован также нумизматический материал; коллекционеры выставили здесь полную, прекрасно составленную коллекцию религиозных медалей, которая своим видом и содержанием наиболее отвечала этнографическим требованиям. На выставке «Старая Прага» возбуждали живой интерес очень удачно помещенные: монетный двор XVI-го века и гравировальная мастерская с отделением для чеканки современных медалей.

Результатом этой выставки явилась инициатива творчества разного рода художественных памятников, в литературе, картинах, а также и медалях, являвшимися в то время одним из излюбленных родов искусства. Экспоненты и все принимавшие участие в устройстве выставки, получили награды, а посетителям выставки были розданы на память подарки, в виде удачных медалей, в создании которых принимали участие следующие художники, гравировщики и чеканщики: Карл Абрагам, Рудольф Браун, братья Чермаковы, Фритше-Тейн, Иосиф Кжшиж, Ян Квасничка, Иосиф Маудер, Иосиф В. Мыслбек, Рудольф Нойбергер, Карл Патек, Кашпар Пешка, И. Б. Пихл, Антонин Пош, Вацлав Сейдан, Б. Шнирх, Государственный монетный двор, Станислав Сухарда, Вацлав Шантручек, Иосиф Шиманек, Вацлав Шмакал, Иосиф Таутенгайм, и Б. Влчек. На некоторых из этих медалей были также помещены удачные этнографические мотивы.

Результат выставки получился блестящий, и не только с финансовой точки зрения, но и с точки зрения духовной; в полной мере была достигнута ее главная цель: возбудить всеобщий интерес к приобретению и сохранению ценных народных памятников.

Самым большим и прочным успехом и выгодой, которые принесла эта выставка, было основание этнографического музея в Праге и целого ряда небольших музеев и общественных и частных коллекций в других городах, для которых выставка дала много материала. (Стр. 151—164, табл. IV и V).

Рихард Горна и Благослав Шеплавы: Медали, выпущенные Чешской Академией наук и искусства. (К 60-летию со дня ее основания). — До основания Чехословацкой республики (в 1918-том году), чешская культура не пользовалась особенной поддержкой австрийского правительства Большинство крупных чешских культурных орга-

низаций образовалось при взаимопомощи чешского народа. Лишь в 1890-том году была открыта Академия наук и искусства, т. е. в то время, когда у других народов уже в течение целых десятилетий существовали центры, в которых сосредотачивалась их научная и культурная жизнь.

Крупное денежное пожертвование большого мецената чешского народа, архитектора и почетного доктора — Иосифа Главки, дало возможность основать Академию наук и искусства в 1890-том году.

В память разных событий, имеющих отношение к истории существования Академии, выпускались памятные медали. Таким образом вся скромная история этого научного и художественного учреждения написана на металле. В память основания Академии была выпущена особая медаль. Также портреты всех бывших президентов Академии, ее бывшего мецената, некоторых выдающихся членов и покровителей, были увековечены на медалях, выпущенных по постановлению или под покровительством Академии.

Также в честь некоторых событий в истории чешского народа или Академии, чеканились медали. Так, напрмер, были выпущены памятные медали в память освобождения чешского и словацкого народа в 1918-том году, в честь юбилея сотой годовщины со дня рождения выдающихся ученых — Франтишка Палацкого и Павла Иосифа Шафаржика и в память сотой годовщины со дня смерти Иосифа Добровского.

Особенно характерна медаль, присуждаемая Академией лауреатам Катцевой премии (премия доктора Катца), за выдающиеся художественные произведения. В такой же степени характерна и медаль, присуждаемая, лауреатам премии супругов Вигл, институтом политической экономии при Чешской Академии наук, обязанностью которого, по статуту, является забота о расширении деятельности чешского народа в области политической экономии с практической точки зрения. Также и этим институтом было выпущено несколько медалей с портретами его председателей и выдающихся членов.

Некоторые из медалей, выпущенных Чешской Академией, были работы наиболее выдающихся художников (как например, Я. В. Мысльбека, Отокара Шпаньела, Иосифа Шейносты, Б. Кафки и др.). (Стр. 165—173, табл. VI—XII).

Павел Радомерски: Находка жетонов в развалинах Лихницкого замка. — В развалинах Лихницкого замка, возле Тржемошницы (в Чаславской области), построенном около 1250-го года, основателем рода Лихтенбергских дворян — Смилем из Житавы, были найдены во время реконструкционных работ в 1948-мом году, порознь 4 жетона. Жетоны были переданы Центральным комитетом клуба чехословацких туристов, — Национальному музею. Автор старается определить время и происхождение этих редких медных и бронзовых жетонов. Жетон, изображенный на рисунке № 1-ый, с готическими буквами Б и П, является единственным вариантом известного, но теперь уже затерянного жетона с буквами Б и Н (рисунок № 2-ой). По мнению автора жетоны этого рода походят из Чехии, а именно — из Кутной Горы (судя по двум известным и находящимся по близости одно от другого их местанахождения, т. е. Кутной Горы и Лихниц, и вообще являются самыми древними жетонами чешской чеканки. Жетоны этого рода чеканились, очевидно, как это видно из сравнивания их с рисунками № 3—6, по образцу монет, так назыв. — «квартников», чеканенных в Силезии в первой половине XIV столетия. Поэтому можно предполагать, что жетоны, изображенные на рисунках № 1-ый и № 2-ой, чеканились в Чехии уже во время правительства Иоанна Люксембургского, т. е. в первой половине XIV-го века, когда в Чехии вообще лишь только начали чеканить жетоны. Второй из найденных в Лихницах жетонов, изображенный на рисунке № 7, походит из Тироля и автор, склоняясь к мнению Морозини, считает, что эти жетоны чеканил эрцгерцог Зигмунд (1439—1490 г.).

Это мнение подтверждают также безукоризненные готические линии и форма букв на этом жетоне. Также и этот жетон является весьма редким экземпляром, так как до сих пор он был известен только лишь как вариант из сочинения Нойманна (Kupfermünzen) и из коллекции Морозини (рисунок № 8). Происхождение остальных двух жетонов, найденных в Лихницком замке, нельзя было точно определить. Жетон на рисунке № 9, — по всей вероятности, французской работы, что доказывает не только его рисунок, но также и то обстоятельство, что римская цифра IV с коронкой наверху, повидимому не является цифрой (так как цифра скорее всего была бы изображена как IIII), но очевидно означает две первые искаженные буквы слова Ludovicus (Людовик XII-ый 1497—1515 г.?).

Марка на рисунке № 10 1561-го года, является по всей вероятности, ордером на хлеб для бедных (Brot der Armen?).

Предположение, что дело идет здесь о нюрнбергской марке, находится в связи с похожей же нюрнбергской маркой. (Стр. 174—179).

	Стр.
Находки (табл. XIII)	180—245
Литература	246—252
Личные известия	253
Русская выпись	255—261
Французская выпись	262—267

Редакция: Др. Г. Скальски и Др. Эм. Ногейлова-Пратова, Прага II, Национальный Музей.

Администрация: Франтишек Крауманн, Прага VII, Осадни 13.

Перевела Е. А.

RÉSUMÉ

Emanuela Nohejlová-Prátová, JUDr Viktor Katz. Une brève biographie et l'analyse des oeuvres numismatiques du remarquable collectionneur de monnaies et de médailles, collectionneur, qui devint plus tard l'un des savants tchèques les plus importants, sont dressés, autant que possible, suivant ses propres souvenirs et ses remarques, faites lors de discussions ou dans sa correspondance. Ainsi se présente à nos yeux le personnage grand et tragique d'un savant et d'un être exceptionnel (1880—1940). L'investigateur Katz s'est consacré à la médaille tchèque et à la médaille de Kremnice, à l'époque du denier, aux contremarques des gros tchèques et à l'époque des écus. Il est devenu, grâce à son talent d'organisateur, le patron des numismates tchécoslovaques (p. 7—15).

Emanuela Nohejlová-Prátová, La Bibliographie des travaux numismatiques du dr. Viktor Katz complète l'article précédent. Elle démontre clairement la richesse du contenu et la profondeur des oeuvres, des articles, des rapports et des nécrologies du remarquable numismate tchèque (p. 16—21).

František Cach, Le coin des Bractéats du Musée National de Prague et l'évolution de la technique de frappe à l'epoque des Bractéats. L'auteur consacre la première partie de son exposée au coin des Bractéats en bronze du XIIIe siècle, qui a été acquis par la section numismatique du Musée National de Prague en 1944. Il examine et précise son authenticité par une comparaison avec les poinçons de Bractéats connus jusqu'à ce jour, et il constate que, de même que pour la plupart des autres coins des Bractéats, il s'agit d'un coin nommé „inférieur", dont la pointe a été enfoncée dans une plaque en bois, la surface de frappe se trouvant par conséquent en haut et la frappe étant exécutée par dessus un protecteur mou, d'un coup d'en haut sur le baquet de la pièce de monnaie. Il examine également le dessin de la surface de frappe et il effectue lui-même des frappes expérimentales avec le coin en question. Il compare les pièces détachées avec les pièces de monnaie primitives du même type.

Grâce à une étude minutieuse du relief d'autres signes extérieurs témoignant qu'il s'agit d'un coin effectivement usé par la frappe intensive, et enfin, grâce à l'analyse chimique du métal il conclut que le poinçon est incontestablement un coin d'origine.

Il renouvelle les expériences faites par l'auteur lui-même au cours des expériences de frappe éxécutées avec ce coin. Il présente à nos yeux dans le second chapitre de son article, la technique de frappe de l'époque des Bractéats et il explique, en donnant des raisons purement techniques, même le passage des frappes bilatérales précédentes aux frappes unilatérales des Bractéats. A l'occasion de la frappe des bractéats, ou, en dehors du propre coin et du baquet de la pièce l'élément fondamental était également le soutien (protecteur) mou, l'auteur accorde présisément une attention exceptionelle à ce soutien, car les avis actuels sur celui-ci sont très variés. Il fallait décider de la matière première du soutien: était-ce du bois, du plomb, une couverture grossière de laine ou du cuir? Sur ce point l'auteur estime, que pour la frappe des bractéats d'un haut profil (ce qu'étaient par ex. les bractéats tchèques), on utilisait vraisemblablement un soutien en cuir, alors que pour la frappe de certains bractéats allemands du dessin fin et plat, on pouvait parfaitement se servir d'nu soutien de plomb. Il conteste énergiquement la possibilité d'utilisation de la couverture grossière de laine ou d'un soutien en bois. Ensuite, il se penche sur la théorie, généralement interprétée, de la frappe multiple de bractéats en une seule fois et il estime que tous les bractéats durement frappés ont été toujours tirés un par un, alors que les bractéats au dessin mou et brouillé peuvent provenir d'une frappe multiple. D'après ses expériences, il croit cependat qu'un tirage de plus de 10 pièces à la fois n'a guère été possible.

Dans sa conclusion, l'auteur considère les frappes de Bractéats comme des pièces de monnaie dont la forme a été fonction de la technique de frappe, permettant des tirages peu nombreux et rapides, ainsi que précisément l'exgeait cette époque (p. 22—36).

Gustav Skalský, La Politique monétaire de Charles IV. Cette étude, écrite en 1948, a été conçue comme une contribution numismatique à la connaissance approfondie du règne de Charles IV. en Bohème, à l'intention du grand public. C'est pourquoi on n'y

trouve pas d'apparat critique ni de bibliographie détaillée. Sont énumérés seulement les travaux les plus importants. Cet ouvrage est principalement fondé sur l'étude de sources, répartie sur quelques années.

Le mouvement hussite remonte, par ses origines religieuses, nationales, économiques et sociales à l'époque de Charles IV. Un des principaux éléments de la vie économique est la monnaie, sur laquelle est basée la politique financière. L'auteur cherche à éclaircir de ce point de vue l'époque de Charles IV., époque à laquelle la Bohême s'est trouvée à la tête du développement européen culturel et politique. Dans cet aspect brillant apparaissent, cependant, des traits moins favorables, dûs au déclin de la monnaie. Afin d'en montrer les causes, l'auteur discute tout d'abord la politique monétaire de Jean de Luxembourg, le père de Charles. Celui-ci commence à frapper, vraisemblablement le premier dans l'Europe centrale, 25 années déjà après l'introduction de l'excellente monnaie en argent (des gros de Prague) qui dominait à cette époque les marchés de l'Europe Centrale, des pièces de monnaie en or, ceci à l'époque, où la monnaie en or ne pénétrait que rarement du Sud vers le centre du Continent. Il ne s'agissait pas là seulement d'un bénéfice momentané de la vente du droit de la régale, ainsi que notre remarquable historien Josef Šusta jugeait cet élément important, mais d'une frappe bien organisée à la manière de la grande réforme de Venceslas II. en 1300, où le prix de l'or montait considérablement et le rendement des mines et des lavoirs promettait beaucoup. Les marchés européens devaient être conquis grâce au plus précieux des métaux.

Cependant le prix de l'or baissait de nouveau rapidement dès l'année 40 du 14e siècle et l'or tchèque a bientôt été vaincu dans la lutte avec les sources bien plus riches d'or hongrois et les pièces d'or hongroises, qui amortissaient le pouvoir d'achat des pièces en argent tchèques, des gros de Prague.

Ceci d'autant plus que le roi Jean faisait des expériences, d'après le modèle français, même avec la monnaie des gros de Prague, en faisant tirer des nouvelles sortes de pièces de monnaie, en particulier une nouvelle petite monnaie dévalorisée (parvi), si bien qu'il a été impossible de maintenir dans la vie pratique le rapport établi entre la grande pièce et la petite 1 à 12. La monnaie des gros est ainsi devenue instable et incertaine, et le titre du gros a commencé à baisser.

C'est cet héritage qu'a pris le roi Charles. De son temps la monnaie continuait à décliner. Il ne faut évidemment pas oublier que Charles a hérité de son père, toujours avide d'argent, une économie bouleversée et qu'il a été obligé de puiser dans toutes les sources de recettes, en particulier dans les régales, parmi lesquelles les mines et les pièces de monnaie tenaient la place principale. Il les mettait entièrement au service de ses grandioses intentions politiques, économiques et culturelles, si bien qu'il n'a même pas pu rétablir la monnaie d'une façon définitive, bien qu'il lait plusieurs fois tenté. L'auteur fait remarquer également les côtés sombres de l'etat économique du pays qui cependant semblait si favorable. Dans les villes la pauvreté d'un prolétariat de plus en plus nombreux s'opposait à la richesse d'un petit nombre de marchands, que la facilité d'un commerce qui n'était pas fondé sur la production, avait rendus paresseux. Le taux moyen élevé des intérêts du capital et le cours élevé des rentes témoignaient que l'argent et l'or quittaient à une vitesse dangereuse un pays pourtant si riche en métaux précieux. Du temps de Charles on payait abondamment avec de l'or, de même qu'à l'époque de son père. Mais parce que les sources tchèques de plus en plus pauvres n'étaient plus suffisantes, il fallait acheter très cher de l'or, en particulier de l'or hongrois, contre de l'argent tchèque à Vienne, ceci bien entendu au dépens du pouvoir d'achat du gros. Et il fallait payer les pièces d'or, à l'époque déjà très utilisées en Europe, avec un nombre de plus en plus grand de pièces d'argent.

Grâce à la richesse continuelle du pays en argent les changes étaient dans le royaume de Bohême, sauf en Hongrie, bien plus faciles que dans les pays voisins, où la situation pécunière était en général lamentable. Mais vers la fin du règne de Charles IV. les effets du déclin se sont déjà clairement manifestés. Le gros tchèque a été vaincu dans sa lutte contre la pièce de monnaie en or.

Au déclin de la monnaie ont contribué le fait que l'on a frappé une trop grande quantité de la petite monnaie dévalorisée, et le fait, qu'il circulait, comme il est vraisemblable, à côté des gros relativement bons beaucoup de gros entièrement mauvais, et même beaucoup de pièces fausses. C'est pourquoi il commence à pénétrer dans le pays, à partir de la 2e moitié du 14e siècle, d'après les notions écrites, beaucoup de pièces étrangères, surtout de la petite monnaie, en partie meilleure que la monnaie tchèque. De ce fait la monnaie tchèque a de nouveau été secouée; elle s'est donc trouvée, à l'époque de Venceslas IV et à l'époque hussite, dans un trouble total, quand le mélange des pièces les plus différentes, pour la plupart très mauvaises, est devenu le propre de la monnaie.

L'ordre monétaire, établi par Charles IV peu avant sa mort en 1378 montre que le roi a bien vu le danger et qu'il cherchait la voie d'une restauration, mais il n'a plus pu la suivre.

C'est ainsi que la situation monétaire des pays tchèques nous aide à découvrir les causes économiques et sociales de la révolution hussite, qui sont restées encore, par bien des côtés, obscures (p. 37—54, pl. I).

Karel Castelin, Les monnaies d'or de la Bohème au 14. siècle. Les monnaies d'or de la Bchème au 14. siècle furent déjà plusieurs fois décrites en catalogues de ventes publiques, recueils de numismatique etc., mais il nous manque encore un travail d'ensemble de ces belles oeuvres du style gotique, vestiges d'une époque de l'histoire tchèque très importante du point de vue culturel et politique.

Les premiers florins tchèque furent frappés sous le règne du roi Jean l'Aveugle (Jean de Luxembourg, 1310—1346). La nouvelle monnaie d'or fut émise à Prague en 1325, avec l'aide de financiers italiens („Lombards"), du type et du poids des florins de Florence, avec Fleur de Lis et St. Jean Baptiste. Nous connaissons trois émissions (nr. 1—5) avec différents petits symboles: lion rampant, couronne et heaume (voir les florins semblables de Jean II., roi français 1350—64).

Le fils et successeur de Jean l'Aveugle, le roi Charles I. (connu comme empereur d'Allemagne sous le nom de Charles IV., 1346—1378) fit frapper au duché de Luxembourg des florins (nr. 1) du style ancien. A Prague, après la profonde réforme monétaire de 1350, Charles I. frappait largement des ducats d'un nouveau style, à son effigie et portants sur le revers le lion rampant de Bohème. L'auteur décrit deux types très semblables: le ducat „royal" (nr. 2—6) et le ducat „impérial" (nr. 7—9). Le premier appartient aux années 1350—1355, le deuxième fut probablement émis après le séjour de Charles I. en Italie (1355).

Parvenu au pouvoir, le roi Venceslas IV. (1378—1419), fils de Charles I., continua quelques années (1379—1385?) à frapper des ducats, dont nous connaissons trois types. L'un (nr. 1) est conforme au „ducat royal" de Charles I., l'autre (nr. 6—8) porte l'image du Saint Venceslas, patron de Bohème (mort en 929), le troisième (nr. 2—4) montre l'initiale W du nom royal. Sur le revers des deux types on voit le lion rampant, une fois dans une couronne à rubans, l'emblème royal, comme nous le trouvons sur divers bâtiments à Prague, du temps de Venceslas IV.

Dans son étude, l'auteur se préoccupe aussi des sources originales; sources qui nous informent sur le cours de la monnaie d'or de Bohème dans des pays étrangérs. C'est en Bavière, en Würtemberg, dans le Bas-Rhin, en Brabant et en Flandre, que l'on trouve les ducats tchèque dans la deuxième moitié du 14. siècle (p. 55—73).

Emanuela Nohejlová-Prátová, La trouvaille de Kyjov (pièces de monnaie avec monogramme IO). Contribution au monnayage morave du 15e siècle. Jusqu'en 1942 était connu un seul exemplaire de monnaie avec monogramme IO, sous la couronne, et avec l'aigle morave écossaise. Au mois de Juin, en 1942, on découvrit à Kyjov, en Moravie, 1100 pièces de monnaie du même type. Six pfennig autrichiens nous permettent dedater les pièces decouvertes de l'année 1430 environ. L'auteur décrit d'une façon détaillée le contenu de la trouvaille. Les pièces, inconnues jusqu'à ce jour, sont réparties en 3 groupes, qui ne diffèrent pas beaucoup l'un de l'autre, si ce n'est par le soin de frappe du premier groupe.

Dans la deuxième chapitre l'auteur démontre que l'avers des pièces décrites est identique à l'avers d'un „haller", dont l'origine n'est pas précisée jusqu'à ce jour, et qui porte à son revers une croix avec quatre ygrecs. L'haller en question s'est trouvé dans quatre trouvailles différentes et c'est très probablement un haller silésien.

Dans le 3e chapitre l'auteur se refuse à considérer les pièces avec le monogramme IO, comme étant des frappes de Jošt- le margrave morave- et elle établit, en combinant le matériel de monnayage morave et le matériel des archives, une vue d'ensemble du monnayage morave du 15e siècle, c. à. d. les frappes margraves et des villes de Brno, d'Olomouc, de Jihlava et de Znojmo. Elle passe en revue, avec un soin tout particulier, le contremarque de hérisson de Jihlava, élément intéressant du point de vue économique et politique. Elle montre les contradictions existant entre les signes extérieurs et intérieurs des pièces de monnaie avec l'IO, qui indiquent les années de 40 à 50 du 15e siècle, comme l'époque de leurs origines, et les contradictions des dates des différentes trouvailles. Elle considère les pièces portant le IO comme des frappes moraves de la première moitié du 15e siècle, mais impossibles à dater d'une façon plus précise (p. 74—115, pl. II et III).

Josef Petrtyl, Les trouvailles de monnaies au pays de Chrudim. Dans cet article, l'auteur étudie les trouvailles de monnaies (au nombre de 76) du point de vue topographique, historique, social et économique. Les trouvailles de monnaies se font surtout sur les routes historiques, nous representant souvent des documents en renom portants sur l'existence de beaucoup de routes des Marchands. Pour nous informer, il faut consulter la carte géographique afin d'y étudier et expliquer les couches des trouvailles — autant qu'il est possible en chronologie — de la région de Chrudim et de la ville même. Du point de vue social, il faut y étudier les trouvailles pour leur richesse, il faut suivre méthodes de la thésauration et les circonstances de la découverte et enfin les sortes de monnaies. On s'intéresse à chaque trouvaille aux deniers, aux gros de Prague et aux pièces d'écu. On peut se documenter sur les circonstances économiques et sociales du pays de Chrudim lors d'événements historiques. Il y a deux tables ci-jointes, sur lequelles sont indiqués les endroits des trouvailles des monnaies au pays de Chrudim; elles illustrent les explications données.

Par cet article, l'auteur montre la fonction de l'étude des trouvailles des monnaies, étude à laquelle nous donnons une importance spéciale non seulement pour l'histoire numismatique, mais aussi pour l'histoire et la géographie nationale (p. 116—130).

Eugen Jar. Schulz, Jacques et Octavius Strada. Parmi les plus importants publicistes numismatiques du 16ème siècle figurent Jacques Strada, né a Mantoue en Italie septentrionale en 1515, qui arriva sur l'invitation de l'empereur Rodolphe II. en 1574 à Prague et son fils Octave, né en 1550, également à Mantoue. Jacques Strada, dont le nom n'est malheureusement pas encore mentionné dans la littérature numismatique a assemblé au cours de sa vie de grandes collections de monnaies grecques et romaines, des quantités d'antiquités et de trésors d'art, et a fait paraître de l'année 1553 jusqu'à sa mort survenue en 1588 une grande quantité de travaux numismatiques; l'auteur les évalue à 6 oeuvres imprimées comprenant 7 grands volumes in folio, ainsi qu'à dix manuscrits de 75 volumes. Ces travaux contiennent des portraits des empereurs romains depuis Jules César jusqu'au Charles V. avec illustrations de milliers de monnaies romaines; la plus importante est sa première oeuvre: Epitome thesauri antiquitatum etc. de 1553, l'autre datant de 1559; Imperatorum romanorum omnium orient. et occident. imagines ex antiq. numismatibus delineatae. Dessinateur de grande valeur il fut, outre cela, chargé d'établir des projets pour des oeuvres d'art d'orfèvrerie, et des plans pour des constructions d'art; il était également versé du point de vue technique. Son activité a donné naissance, entre autres, à quelques travaux d'art, puis à son oeuvre historique sur les guerres de Jul. Caesar et à un grand dictionnaire de onze langues. Ceci prouve combien l'activité de Strada fut variée.

Son fils Octave a persévéré dans la voie tracé par son père. Ayant acquis des sciences profondes et accumulé des expériences spéciales, déssinateur doué, il devint le collaborateur de son père, qu'il dépassa en activité d'explorateur, de sorte qu'il fut reconnu pleinement par le monde des savants d'alors. Il a fait paraître en 1596 à Prague une grande oeuvre manuscrite Simbola Romanorum Imperatorum occid. et orient. etc.... avec les symboles des empereurs sous forme de pièces de monnaie (face et revers) puis en 1601—1603 une oeuvre imprimée en trois parties: Symbola divina et humana etc.... ressemblant en plusieurs points au manuscrit de 1596. Une grande oeuvre numismatique et historique a paru après sa mort: De vitis imperatorum et caesarum, romanorum etc.... comprenant les dessins de face et de revers des monnaies et les portraits des empereurs romains à partir de J. Caesar jusqu'à l'empereur allemand Mathias, puis un acte concernant la généalogie des ducs autrichiens et finalement une quantité de volumes de portraits des empereurs romains et leur biographie aussi que des publications comportant des dessins de projets d'objets d'art.

L'auteur décrit ensuite le destin des collections de Prague de Rodolphe et conclut que l'importance des Stradas émanait surtout du fait qu'ils ont assemblé et décrit une quantité du matériel numismatique d'une manière que personne d'alors n'a pu réussir; le plus important apport de leur travail scientifique fut le désir d'une déscription exacte, avec images de la monnaie. Par ceci ils ont ouvert une nouvelle époque de recherches numismatiques, présentée en bref aperçu par l'auteur et dont la conclusion est formée par le travail de Josef Hilarius Eckhel (1737—1798), le plus grand numismate de son époque (p. 131—150).

Josef Dobrý, Médailles de l'Exposition ethnographique de Prague en 1895. Au cours de la moitié de dixneuvième siècle un intérêt inaccoutumé a pris naissance chez nous pour l'ethnographie et pour des questions de cette spécialité, ainsi que le désir de célébrer notre folklore au moins dans les collections publiques et privées, dans la peinture et dans la littérature. Ces tendances ont provoqué un mouvement qui alla

croissant, de sorte que bientôt on a commencé à organiser régulièrement des expositions de ces objets dans la cadre des expositions départementales et locales. Lorsque les efforts pour la conservation de ces souvenirs se sont manifestés fortement par un amour dévoué, et un hommage touchant rendu à la „Chaumière tchèque" installée a l'Exposition jubilaire de Prague en 1891, l'idée a pris naissance d'organiser une grande exposition universelle ethnographique des Tchèques et des Slovaques.

Pour préparer l'exposition de Praque de 1895, furent organisées environ 200 petites expositions ethnographiques, locales et de districts, réalisées de 1892 à 1895 en différents lieux. Le peuple entier y collabora et participa. Cette exposition connut un intérêt extraordinaire non seulement de la part des Tchèques et des Slovaques, mais dans tout le monde de la culture, et le nombre de ses visiteurs a atteint deux millions, chiffre inattendu.

Ce fut pour la première fois qu'au cours de cette exposition on a exploité le matériel numismatique; en effet, les collectionneurs ont organisé un petit groupe d'ensemble des médailles réligieuses, en tant que matériel le plus populaire et le plus proche des aspirations ethnographiques. Un vif interêt a été provoqué par l'Atelier monetaire du seizième siècle installé dans la partie de l'exposition dénommée „Vieille Prague" ainsi qu'un atelier de gravure avec une médaille frappée récement.

Une exposition de cette importance fournit également assez de sujets pour la création des souvenirs de différente espèce tant en litérature qu'en peinture et en fabrication de médailles, fabrication très appréciée alors. Après la fermeture de l'exposition, les exposants et les collaborateurs ont été recompensés par des médailles très réussies, oeuvres des artistes, graveurs et producteurs (ateliers de frappes) suivant: Karel Abraham, Rudolf Braun, Frères Čermák, Fritsche-Thein, Josef Kříž, Jan Kvasnička, Josef Mauder, Josef V. Myslbek, Rudolf Neuberger, Karel Pátek, Kašpar Peška, I. B. Pichl, Antonín Popp, Václav Seidan, Boh. Schnirch, Hôtel de la monnaie d'Etat, Stanislav Sucharda, Václav Šantrůček, Josef Šimánek, Václav Šmakal, Josef Tautenhayn et Boh. Vlček. Ces médailles ont été également offertes durant l'exposition aux visiteurs à titre de souvenirs. Quelques'unes de ces médailles portaient des dessins du genre ethnographique.

Le résultat de l'exposition fut excellent, non seulement du point de vue financier, mais aussi du point de vue moral, car cette manifestation a atteint pleinement son but, c'est-à-dire, provoquer l'interêt général pour des souvenirs populaires, pousser à leur acquisition et inciter à leur conservation. Mais le plus grand et le plus durable succès fut la fondation du Musée ethnographique à Prague, ainsi que celle d'autres petits musées et collections publiques et privées dans d'autres villes et lieux (p. 151—164, pl. IV et V).

Richard Horna et Blahoslav Šeplavý, Les Médailles de l'Académie tchèque des Sciences et des Beaux Arts. La vie intellectuelle tchèque avant la fondation de la République tchécoslovaque (c. à d avant 1918) n'a pas trouvé suffisamment d'appui de la part du gouvernement autrichen. La plupart des grandes organisations intellectuelles ont été fondées grâce à l'esprit d'entr'aide de la nation tchèque. C'est ainsi que l'Académie tchèque des sciences et des Beaux Arts a été fondée seulement en 1890, alors qu' à cette époque d'autres nations avaient déjà depuis de longues années leurs éminents centres de vie scientifique et artistique. La nation tchèque a eu un grand mécène: l'architecte Dr h. c. Joseph Hlávka, qui par un legs considérable même pour cette époque-là, a permis la fondation de l'Académie tchèque des sciences et des Beaux Arts.

A maintes occasions l'Académie a fait frapper des médailles commémoratives. De cette sorte une petite histoire de cet institut scientifique et artistique est écrite dans le métal. Une médaille commémorative a été frappée immédiatement pour commémorer la fondation de l'Académie. Les portraits de tous ses présidents, de l'ancien protecteur, de quelques membres éminents et des saints patrons ont été représentés sur des médailles qui ont été exécutées d'après les indications de l'Académie ou grâce à ses subventions.

Certains évènements de l'histoire de la nation tchèque ou de l'Académie elle-même ont été célébres par le monnayage de médailles par ex. la libération du peuple tchèque et slovaque en 1918 et les centenaires d'importants savants, tels que František Palacký et Pavel Joseph Šafařík et surtout le centième anniversaire de la mort de Joseph Dobrovský.

Un des spécimens les plus importants est la médaille qui est attribuée par l'Académie aux lauréats du prix de Katz pour d'éminents ouvrages des Beaux Arts. D'une même importance est la médaille qui est attribuée aux lauréats du prix Epoux Wiehl, accordé par l'Institut d'Economie près de l'Academie tchèque. Selon ses statuts, cet Institut

doit encourager le relèvement de l'activité économique du peuple tchèque, surtout dans le sens pratique. Cet Institut a fait frapper plusieurs médailles comportant les portraits de ses présidents et de ses membres éminents.

Quelques unes des médailles de l'Académie tchèque ont été créées par des artistes tchèques les plus importants (par ex. J. V. Myslbek, Ot. Španiel, J. Šejnost, B. Kafka) (p. 165—173, pl. VI—XII).

Pavel Radoměrský, Etude sur les jetons du Moyen-Age I. Jetons du Château de Lichnice. Au cours des travaux de construction en 1948 on a trouvé dans les ruines du château de Lichnice situé près de Třemošnice, district de Čáslav (château construit vers l'année 1250 par Smile de Žitava [Zittau], fondateur de la famille des seigneurs de Lichtemburk) ça et là 4 jetons qui furent offerts par le Comité central du Club des touristes tchèques au Musée National à Praha. Dans son article, l'auteur s'ingénie à fixer l'âge et la provenence de ces pièces rares en cuivre et en laiton. Le jeton présenté par l'image No 1, muni des lettres gothiques B et P, est une variante de la pièce connue jusqu'à présent, mais égarée, portant les lettres B et N (image No 2). L'auteur situe l'origine de cette espèce en Bohême à Kutná Hora (affirme cela à cause de la proximité des deux endroits connus où des découvertes analogues ont été faites, c'est à dire Kutná Hora et Lichnice) et la considère comme le plus ancien souvenir de la frappe tchèque de jetons en général. C'est que les images de ce type, comme le prouve leur comparaison avec les images No 3—6, sont inspirées de toute évidence par des monnaies nommées „kvartniky", frappées en Silésie au cours de la première trentaine d'années du 14e siècle. Par conséquent on peut estimer que le jeton (image 1 et 2) fut frappé en Bohême déjà au temps du règne de Jean de Luxembourg, c'est-à-dire dans la première moitié du 14e siècle, au début de la frappe tchèque de jetons. Le second jeton de Lichnice (image No 7) est de frappe tyrolienne et l'auteur, en acceptant le point de vue de Morosini, le considère comme la frappe de l'archiduc Zikmund (1439—1490); d'après lui, la forme des lettres entièrement gothique de ces pièces le prouve. Cet exemplaire lui aussi est une rareté de premier ordre et est connu jusqu'alors uniquement par des variantes essentielles de l'oeuvre de Neumann (Kupfermünzen) et de la collection de Morosini (image No 2).

Les deux dernières pièces trouvées au château de Lichnice ne sont pas fixées définitivement. Le jeton de l'image No 9 est vraisemblablement une oeuvre française; la preuve en est, non seulement les motifs d'images, mais également le fait que la IV. couronné romain n'est sans doute pas un chiffre (le chiffre paraîtrait alors plutôt ainsi IIII), mais peut être les premières lettres défigurées du mot LVdovicus (Louis XII 1497—1515?).

Le jeton (image No 10) portant le millésime 1561 est vraisemblablement un bon de pauvres pour le pain (Brot der Armen?). La supposition qu'il s'agit d'un jeton de Nuremberg est accentuée par une certaine ressemblance avec un jeton semblable de Nuremberg (p. 174—179).

Trouvailles (pl. XIII) . . . . . p. 180—245
Littérature . . . . . p. 246—252
Personnel . . . . . p. 253
Résumé . . . . . p. 255—267

Redaction: Dr G. Skalský et Dr Em. Nohejlová-Prátová, Praha II., Musée National.

Administration: František Kraumann, Praha VII., Osadní 13.

Traduit par Mlle N. Kučerová.

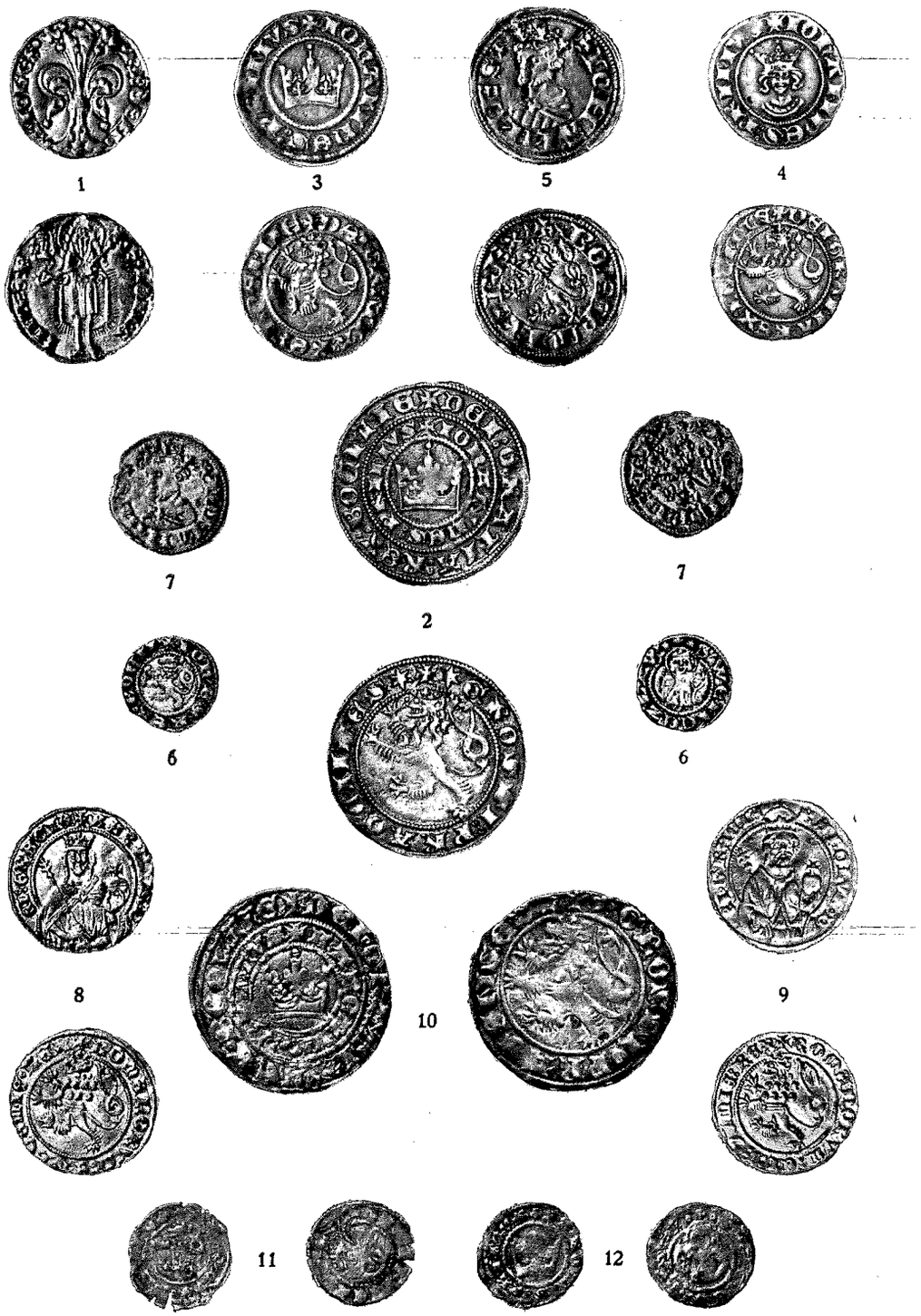

Fot. Jos. Neruda, Národní museum

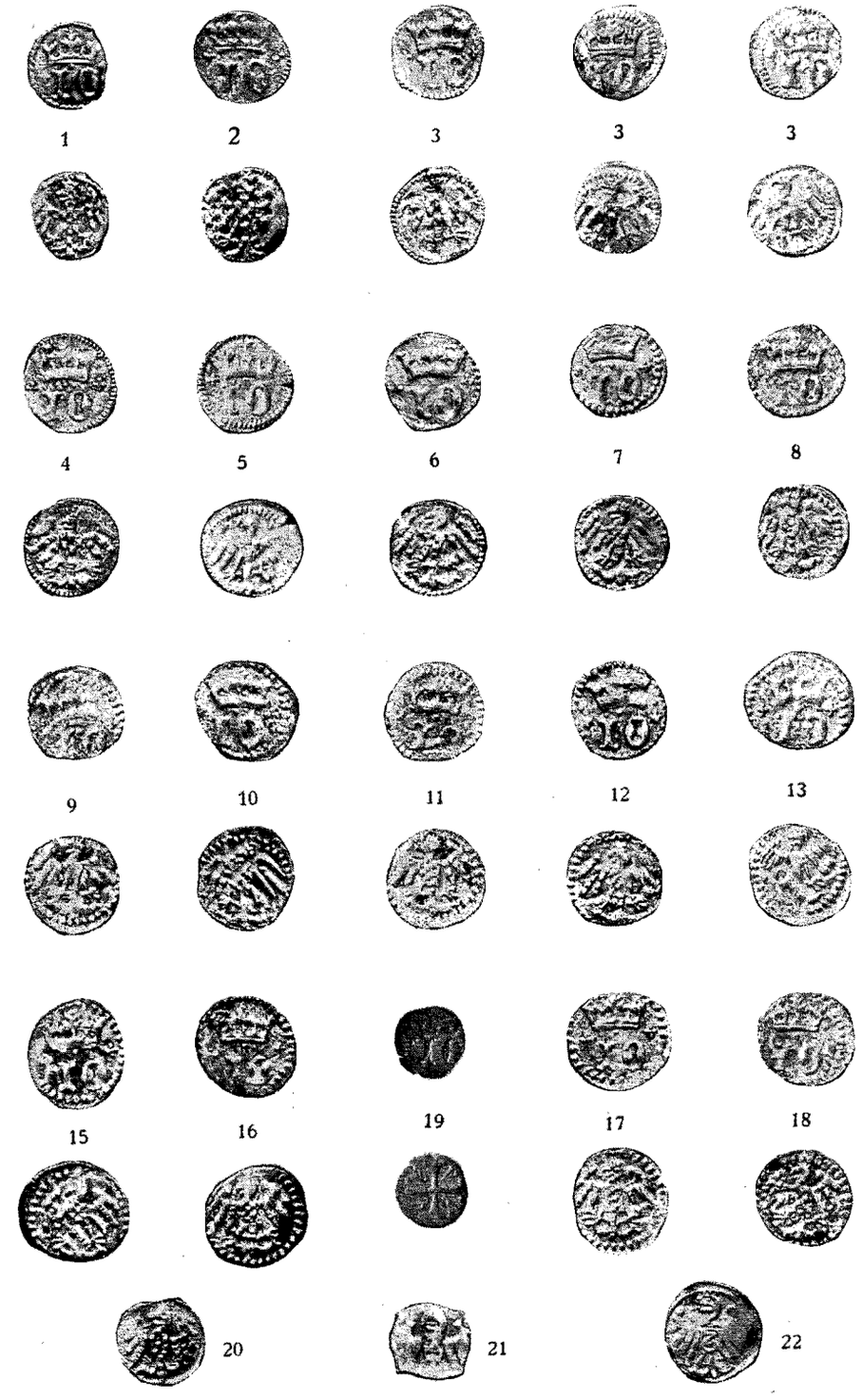

Fot. Jos. Neruda, Národní museum

1a

1b

2(3)

3(4)

4(18)

5(20)

Fot. Jos. Neruda, Národní museum

38 - 39

26 - 27

51

35 *a*

35 *b*

63 - 66

45

40

42 – 43

41

44

Fot. Jos. Neruda, Národní museum

113

98

110 - 111

108 – 109

100

112

103 – 104

46 – 48

105

101

Fot. Jos. Neruda, Národní museum

1

2

3

Fot. Jos. Neruda, Národní museum

4

5

6

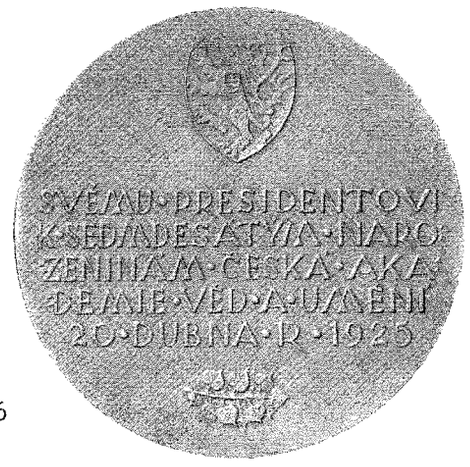

Fot. Jos. Neruda, Národní museum

7

8

9

Fot. Jos. Neruda, Národní museum

10

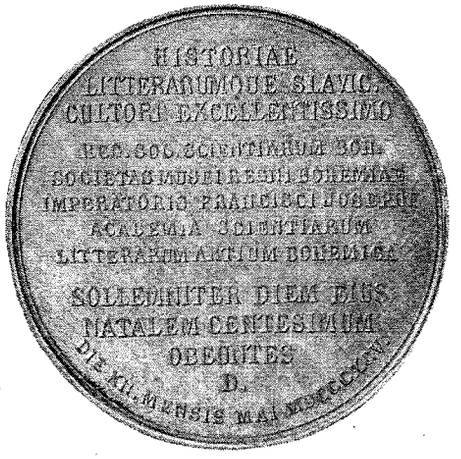

12*a*

11

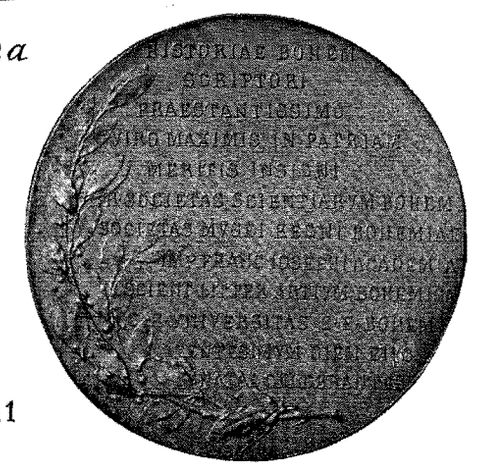

Fot. Jos. Neruda, Národní museum

13

12

15

Fot. Jos. Neruda, Národní museum

16

Fot. reprod. odděl. Unie, Praha.

14

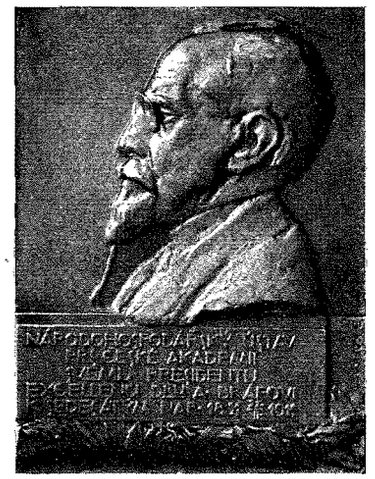

17

18

19

Fot. Jos. Neruda, Národní museum

1

2

3

4

5

6

7

16

8

9

15

10a

13

10b

11

14a

12

17

14b

Fot. Jos. Neruda, Národní museum